AR C'HRIST D'AN INDIANED

J. M. Jaouen

Hollzent 1963 Niverenn I

=:=:=:=:=:=:=:=:=

Mignoned a Vreiz ...

Ar follenn zister-mân a vezo ul liamm (lien) etre c'hwi ha me.
Ar follenn skânv-mân a vezo ul liamm etre c'hwi hag an Indianed.
Ar follenn-man a vezo embannet e brezoneg, rak va Bro a garin atao.

PERAK MONT KUIT A VREIZ ?

I - Skoet on bet gant stad reuzeudik (misérable) ur Bobl.

D'am sônj, santet em eus un dra bennak e 1959. Chomet e oan a-sav dirak ur bajennad eus ar gazetten LA CROIX, niverenn (numéro) an 9 a viz even(Juin). Ouz tal ar bajenn-se, e oa skrivet e lizerennoù bras:Amerika Latinek: 30 000 beleg; dister e vefe kaout 160 000. E traoniennoù 'zo eus eskopti Ayaviri, 4.000 metrad uhelder dezo, morse (jamez) nez eus bet gwelet ur beleg.

E miz ebrel 1962, setu ur stokadenn (secousse) all. Er gelaouenn (revue) MISSION de L'EGLISE, niverenn 44, ur beleg eus eskopti Sant Dié a skrive 8 pajenn fromus-kenân (très émouvantes). En a oa aet da Ayaviri, evel beleg-eskopti (prêtre diocésain).

II - Bez e c'hellen mont kuit.

N'eus ket c'hoas pell, beleien an eskoptioù ne vezent ket kaset ermaez eus an eskopti, e-lec'h ma vezent beleget. Chom a raent, a-hed o buhez, e servij eneoù un eskopti, lodenn eus an Iliz. Ne oa nemet an Urzioù hag ar C'henvreuriezoù (Congrérations) hag a gase leaned, leanezed, frered.

Kemm (changement) ez eus deuet e 1957. Relijion Mahomed, An Izl hag ar Gomunistiez (communisme) a grign (rongent) an Afrika. Pi XII sav uhel e vouez. Skrivân a ra al Lizer-Meur (encyclique): FIDEI DON d'an 21 a viz ebrel 1957. Goulenn a ra digant an eskoptioù kristen k beleien, seurezed, liked (laïcs) da Vro-Afrika. M'o deus kalz, met m'o deus nebeut.

Hag evelse, betek-hen, eskopti Kemper ha Leon en deus prester 5 beleg d'an Afrika-Du. N'eus ket bet c'hoaz ul lizer-Meur evit an Ame Latinek, met ar pab Yann XXIII en deus skrivet, d'ar 17 a viz du 196 eskibien (évêques) Bro-Spagn. Goulenn a ra diganto bezân war evez ou broioù ec'hon (vastes) a zo duze. A vil-vern ez eus enno tud naon de a Zoue. Ha ne c'hellont ket an dud-se, badezet holl koulskoude, en e renkân a-nevez gant an Doue-se, dre sakramant ar pardon. Sakramantoù ne c'hellont ket bezân resevet hag ez eus riskl bras evit eneoù an d Beleien ez eus hag a ya en tu all d'o nerz. Kelennerien (maîtres) a diouer (manquent) er c'hloerdioù (séminaires).

Aesoc'h eo evel just d'ar Spagnoled skoazellân Amerika ar Su, r ar Spagnoleg eo yez ofisiel an Douar-bras-se (Continent). N'eus neme Brazil hag a gomz Portugaleg hag Haïti ar Galleg. Bro-Spagn he deus dija 700 beleg ha Bro-C'hall (France) 35 hag evit e lod, eskopti Kem daou da enezenn Haiti, gant tadoù Sant Jakez Gwiklan, hag unan da V Chili, e traon Bro-Perou.

Gwelout a rit eta e c'hellan evelse beza kaset gant eskop Kempe davet (vers) Indianed ar Perou ha chom stag evelato ouz an eskopti. Evel ma lavarer e galleg, chom a ran "incardiné".

III - N'eo ket fall kemmân (changer).

14 bloaz 'zo e oan skolaer e skolioù kentân-derez (primaires). 8 bloavez e skol Sant Josef e Landi ha 6 e skol Sant-Pêr e Plouenan. N'eo ket fall atao klask toullân irvi (sillons) nevez, dreist-holl, n'eo let bet eeun atao an irvi koz.

IV - Fellout a ra din en em wriziennân en ur Bobl.

Evit en em wriziennân (s'enraciner), e tougin ganin komzoù, hag zo bet lavaret d'an 22 a viz here (octobre) er Sened-Meur (Concile). Distaget eo bet ar c'homzoù-se gant arc'heskop Konakry e Bro-Gwinea (Afrika). Disklaêriet en deus e oa liked, spisialourien (spécialiste leaned (religieux), leanezed hag erru en o broioù, ha n'o deus ket d jans, resped evit spered dezo o-unan, evit ijin dezo o-unan (génie p ar broioù-se. "Dont a reont, eme an arc'heskop, gant o menozioù, gan raktresoù (plans) savet en a-raok; kredîn a reont ez int kaset gant da zeskîn pep tra da gristenien ar vro... Ne fell deomp bezân trevad (colonisés) nemet gant ar C'hrist".

Bezit dinec'h eta; nez an ket da ober Bretoned gant Indianed.

Klask a rin en em ober Indian gant an Indianed, ha tostaat gant ouzh Jezuz-Krist.

OoOoOoOoOoOoOoOoOoO

Pevar miz 'zo e oan e bro dudius Pont-Aven, e ti va c'hoar. Koulskoude e rankan anzav ez on deuet da vezân un tamm leonad ha n'emaon ket c'hoaz war-bouez ankounac'hat Bro-Leon...

Morse n'em eus bet kement a zidkrog-labour (vacances) em buhez. Pladennoù (diskoù) spagnolek a zo bet lakaet da dreîn, met gouzout a ran ez eus c'hoaz kalz da boaniân.

Tu am eus bet ivez da c'houzout kalz traoù diwar-benn Ayaviri, gant liziri an Tad Le Guern, eus eskopti Gwened, bet kure e Ploue hag e parrez Sant Patern e Gwened, hag a zo du-se, gant an Indianed, abaoe 1960. Roet int bet din gant e c'hoar, o chom e Kemperle. Gantan eo e vezin lakaet er skol.

D'al lun 2 a viz gwengolo (septembre), eo bet savet an emglev (ar c'hontrad) a 5 bloaz dirak an An Aotrou 'n Eskop Fave ha sinet eo bet gant eskop Ayaviri d'an 19. An eskop Metzinger a oa d'ar mare-se e Paris, en hent war-du Roma, evit eil abadenn ar Sened-Meur (Concile).

Gwelet em eus ivez person Kameled (Camaret). Vikel-Vras an eskopti eo an Tad Inizan, kenderv-kompez (cousin-germain) an Aotrou beleg Inizan.

Bez emaon bremân war ar vag, CARBET e ano...

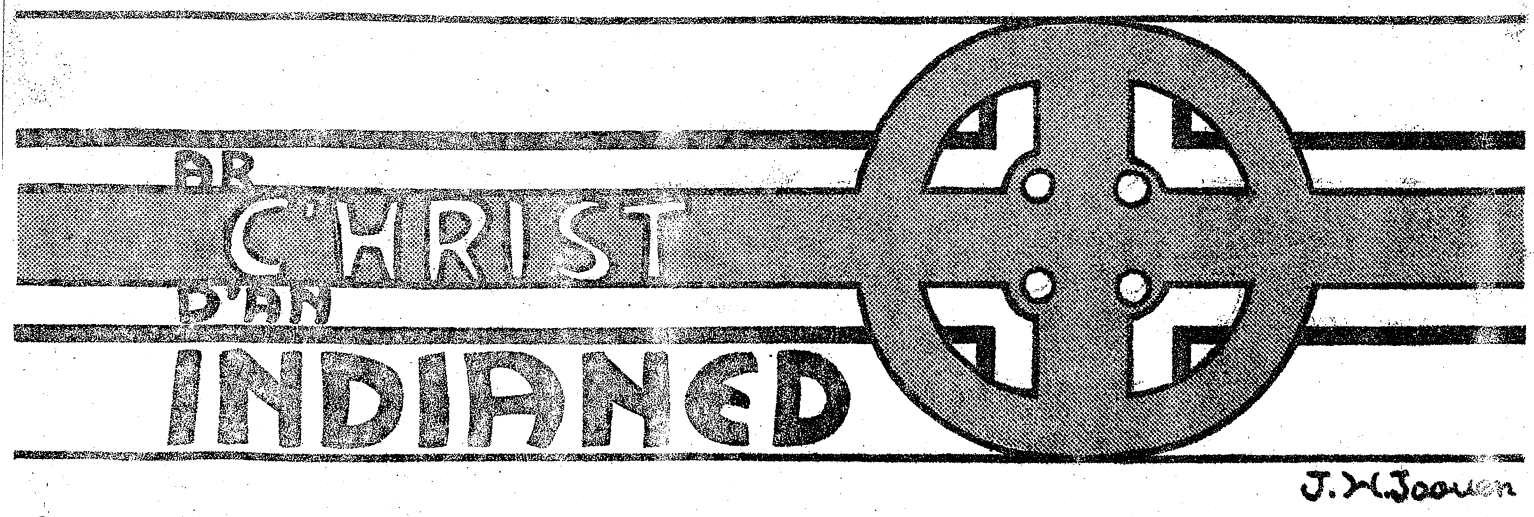
Ha yao....

war gwagennoù ar Mor Atlantel,

davet Bro an Indianed....

Y. Troal.

Va chomlec'h: Padre Yves TROAL
San Juan del Oro
SANDIA
PERU

J.M.Joouen

Kerdu - 1963 Niverenn 2

=:=:=:=:=:=:=:=

War-du LA ROCHELLE ....
E porz LA PALLICE....

N'on aet diwar zouar Breiz nemet d'ar yaou, 31 Here. Lorc'het a Bont-Aen, da 5eur diouz ar mintin, e karr-tan va breur-kaer, stardët va fakadoù en a-raok hag en a-drenv, skarzet eus e azezenn (siège), e tegouezomp e Pont-Chateau (Bro-Naoned) war-dro 7eur30; ne oa ket c'hoaz deiz mat. Amzer da lidañ an oferenn, hag ez eomp d'ober ur gwel d'an Hent-ar-groaz brudet savet eno gant ar Breiz-Uhelad, Sant Loeiz Mari Grignon a Vonforz. Setu Savadurioù (constructions) hag a zoug da garout Jezuz-Krist, dre lakaat da anavezout an aviel. N'int ket arzel (artistiques). Deomp d'en em ober izel, eeun (simple) da zilezel ur spered a lorc'h, ar spered pismiger, d'en em zizober eus hor spered a vrazoni.

O tamwelout (perçevoir) amañ hag ahont, en daou du d'an hent-bras ur winienn bennak, eostet ha dizeliennet ha dichan (continuellement) letonennoù, peurvanoù, pasturennoù ha pradeier glas, e sav ennomp un istim brasoc'h-brasañ evit ar vro difraostet, labouret, troet ha distroet maz eo Breiz-Izel. Ac'hanta, Plouenaniz, nann n'eo ket gwall blijus d'al lagad ar sell a vez taolet war ho plaênennoù, met va c'hredit, n'hoc'h eus ket da gaout mez gant ho renkennoù artichao ha brikoli.

Dispourbellañ (écarquiller) a reomp hon daoulagad, evit diskoachañ dizoleiñ er pellderioù un tour bennak hag a vefe dammhenvel ouz ur c'hloc'hdi (clocher) bennak a Vreiz-Izel. Sellout a reomp a-gleiz hag a-zehou da zispakañ ur c'halvar pe ur chapel, hag a vefe ken kaer pe gaeroc'h eget re hor Bro. Netra, nemet tourioù moñs, ponner ha yen. A ! pebez bro eo bet Breiz-Izel, al lodenn a Vreiz, hag a gomz c'hoaz brezoneg, p'o deus hon Tadoù lezet war o lerc'h seurt savadurioù relijiel Ar c'hultur diazezet war ar brezoneg n'eo ket ur vriz-kultur, ur c'hultur dister, peogwir ez eus diwanet warnañ kaerderioù n'eus nemeto (uniques), hag a vez barnet ha blazet(goûtées) paz aer d'ar broioù all.

Ha dirak an arridennadoù, ar renkennadoù toennoù teol ruz, plad, ponner, an tammigoù siminalioù tiez papaïged (merc'hodenned), ar mogerioù pri, brein-vil, e voe lorc'h ennomp adarre gant tiez hor bro, plomen o sav, gwenn-kann gant o raz, liou krenv warno gant o greunvaen (granit) o mein-benerëz, skañv o zoennoù mein glas, o siminalioù ledan an tamm anezo, rampet a-zoare war o livenn-gein.

Da greizteiz-hanter e:'h erruomp e kêr La Rochelle, ha setu n diouztu da glask un ti seurezed, a oa bet roet din ar chomlec'h anezañ. Rak teir leanez eus ar genvreuriez a zo en he c'harg ar skol e-lec'h ma tiskennomp, a zo abaoe, bloaz-zo, du-se e Bro-Perou, e eskopti Ayaviri. Degemer vat eta, kaoz diwarbenn an Tad Kastel eus Plonevez-ar-Faou, tremenet dre an ti, tri miz 'zo, en hent, ên ivez, evit Menezioù an Andez, ha raktal, goude lein, tro er rod davet ar "Comptoir Général Maritime" da c'houlenn petra ober gant va ziou mal ha va fakadennoù. Dre chañs, bez e c'hellan en em zizober outo diouztu e sav-mein (môle) La Pallice. Treuziñ a reomp war un hir a bont houarn, hag hor c'has betek ur 1500metrad en donvor (pleine mer). Diskargañ a reomp an traoù en ur c'harrdi bras; war hon tro, e-leiz a zougerien-sammoù (dockers) madelezus.

Dibreder eo bremañ va spered. Kenavo a lavaran d'am breu-kaer ne vezo ket diwezhat oc'h erruout e Breiz. Ar yaou a zo: derc'hent gouel bras an Hollzent. Dre bellgomz (telefoniñ), ez eus kavet evidon ur presbital hag un tammig labour-beleg, en ur barrez, kichenig ar porz, hini LALEU dalc'het gant Aogustined ar Pignadur (Assomptionnistes). Degemer hegarat-tre (très aimable) a-berz ar person... ur paotr seder a Voelan, bet ganin war ar studi e kloerdi-bihan Pont-e-Kroaz. Ne oan ket a re, rak e gure, an Tad Saillour, a oa nevez aet kuit, galvet da zouaridigez (enteramant) e vamm, e Kastel-Paol. Adal 5eur da 7eur30 e kofesaan eta un toullad rud, ganin un tad yaouank a Landeda. Rak teir barrez eus La Rochelle a zo e-dalc'h Tadoù Asompsionisted, an hevelep re eget ar re a ren LA CROIX hag LE PELERIN ha war-bouez daou, holl int Bretoned.
E presbital La Genette, d'ar sadorn, en em gavis zoken gant ur bigoud e Pouldreuzig: an Tad Hazkoed, bet evezier (surveillant) warnon, pa oan oc'h uzañ foñs va brageier war bankoù rust ar c'hloerdi-bihan. Met siwa: an deiz-war-lerc'h, antronoz, e welis n'eo an Hollzent e bro La Rochell tamm ebet hevel ouz un Hollzent e Bro-Breiz. Du-mañ, ilizoù leun-kouch amañ, un iliz goullo koulz lavarout; ne lavaran ket e vefen evelato e parrez wellañ ar porz-mor bras. E-doug an oferenn-bred, fas gant ar bob e nij betek amañ un aezennig (souffle) c'hwez-mat breizek. Da vare ar Genunvaniez (communion) e sav ton Kantik ar Baradoz. O musik breizek, n'eus hini all abet hag afe d'am ene ! Met da lleur ha kard, e lamman war post radio ar presbital. War-eeun a Vreiz, un hekleo (écho) diwezañ fin oferenn-bred an Hollzent e Kore: O aeled ar baradoz... an anjeluz.. Da feiz hon Tadoù koz. Ar radio, frealz, kennerz an dud diwriziennet ! Pa vezo klevet Radio Breiz dre bevar c'horn ar Bed, ne vezo ket diouer a selaouerien !

Goude lein, e presbital La Genette, ur c'hristen eus an dibab isvestr (gérant) ur stal evajoù sun-frouez (jus de fruit) a zeu gant e wreg hag e vugale d'am c'herc'hat evit va c'has da SAINTES, ur 60 kilometrad bennak diouz La ROCHELLE, d'ober ur gwel da Di-Mamm (Maison-mère Kenvreuriez an teir leanez spagnolat, a zo skolaerezed e skol nevez San Juan del Oro. Degemer laouen-kenañ adarre a-berz Renerez-Veur (Supérieure Générale) an Urz. Pegen eürus on, da gentañ, o kemerout perz e gousproù vras an Hollzent gant pedennoù hir ar Rozera. E La ROCHELLE, ne oa ofiz ebet goude lein. Dirak va daoulagad, emañ taoulennoù iliz PLOUENAN d'an deiz kentañ eus ar Miz Du... A! na zeit ket da lavarout d'in re a zroug eus relijion ar Vretoned !

Da c'houde, lonket ganin ur banne kafe, eo mall gant ar seurezed diskouez din un toullad mat a skeudennoù liou eus ar vro e-lec'h ma an, eus bennigadur skol San Juan del Oro. En distro, ar Superiorez am stlej dirak holl leanezed ar gouent bodet en ur sal. Un dornadig seurez hopken; ne vefe ket bet hevel e Kermaria pe e Sant-Brieg. Un douarenn treut ne c'hell ket reiñ eost founnus.

Gouez e teu ivez da vezañ douarenn Breiz: louzaouenn fall-put al laikelezh c'hall he deuz graet he reuz hag he freuz. Petra lavarin-me dezo ? Netra eveljust. N'em eus graet netra. Digarez am bo da vevañ e serr o c'hoarezed ha pa vever gant bugale ur familh n'eo ket fall kaout anaoudegez eus ar familh hec'h-unan. Hag ouzpenn-se, e c'hellin kas dezo un tañvan eus o Zi-Mamm.

Deuet ar serr-noz, ez an gant aluzenner (aumônier) ar Gouent da weladenniñ atredoù(ruines) ar stourmva gall-romanek(arènes gallo-rom.) hag iliz-kev(crypte) Sant Eutrop. Un dra dreist, ur bennoberenn(chef-d'oeuvre) eus an arz roman(art roman).

Antronoz, 2 a viz Du, gouel ar re varo. Met den ebet en ilizoù n'eo ket anavezet! A! Bretoned badezet, dalc'homp mat d'an anaon ! Goude kreisteiz, bleniet(guidé) gant va hentcher madelezuz, an Aotrou Houssat, e tistroan adarre da ober un droiad dre gêr. An Iliz-Veur (Katedral) gant he zal du, ponner, landremus, didour, he c'hof stok ouz an douar evel un touseg, n'eo tamm ebet ur skeudenn eus ar feiz laouenn e Jezuz-krist. Ken teñval eo eget an Templ bras; La ROCHELLE a zo bet ur c'hreñvlec'h(citadelle) protestant, met d'ar mare-mañ, n'eus nemet ur pastor ent ar gêr a-bez hag ar vro tro-dro. Ur brotestantiez eta war he zremenvan. Goude bezañ diskouzet va aotre-tremen(passeport), hast am eus da bignat war vag, rak ano ez eus da vont kuit dindan an noz.

÷ ÷ ÷ ÷ ÷ ÷ ÷ ÷ ÷
÷ ÷ ÷ ÷ ÷ ÷ ÷
÷ ÷ ÷ ÷ ÷
÷ ÷ ÷
÷

K E N A V O . . . .

War an hent-karr,
digas, digar,
e tic'haster ar c'histin bihan.

A-hed ar gaufenn(vallon)
gweañ(se tordre) a ra al labouradeg(usine)
da zislonkañ muioc'h a voestoù-mir(boîtes de conserve).
Euzviled(monstres) ez eus c'hoaz
da chaokañ merc'hed va broad.

War ar run,
Mari, Anna ar chapel goz,
krefvait livenn-gein ar stourmer;
e pep lec'h drast(destruction) ha dic'hast...

Tremalo.
30/10/63
Y.T.

oOoOoOoOoOoOoOoOoOoOoOo

J.M.Joanen

Geñver 1964 Niverenn 3

=:=:=:=:=:=:=:=:=:=:=:=:=:=

Eus La Pallice e Bro-C'hall
betek Santa-Marta e Bro-Kolombia en Amerika ar Su.

Ar vag a zo ur bed dianavezet ganin betek-heñ. Rak n'em boa beajet war vor,nemet war ar pont, evit ar wech kentañ , war mor Breiz etre Sant-Malo ha Southampton(Bro-Saoz); d'an eil gwech,etre Liverpool ha Dullen(Dublin e Bro Eire pe Bro Irland) evit treuziñ Mor Iwerzon(Mer d'Irlande).Ha ret eo lavarout ne oa ket eus ar c'hwekañ(doux) ar soñj a ziwallen eus an dreizadenn-se(traversée).Rak da zebriñ em boa roet d'ar pesked.

Kaset on eta d'ar gambr-lestr(cabine) niverenn (numéro)2.Ur gambrig ledan a-walc'h, skaêrijennet gant daou brenestrig,unan toullet war an a-raok,eben war ar c'hostez. Tri wele ez eus enni,daou an eil war egile,met penn-da-benn ar veaj,ne vezo nemet daou enni. Plas brao ez eus da zastum an traoù;teir armell hag ur gommodenn. En ur c'horn kloz,e c'heller en em walc'hiñ, gant lavabo ha strinkadenn-dour (douche). Ar pakadoù a zo riklet(glissé) dindan ar gwele.Ar re o deus bet ar vadelez d'am embroug da zont ganin:An Ao.Houssat,diou seurez eus Ti ar Brovidañs,an Tad Yann-Marsial,person Laleu,am sikour da zougenn va zraoù hag a bign da ober ur gwel d'ar pez a vezo va zoullig epad 25 dervez.Ar mevel-taol,(garç n de service) daou a zo eus ar re-se,a gemer va aotre-tremen(passeport) hag hini ar vrec'hidigez(vaccination enep ar vrec'h(variole).Hag ivez an testeni-a-yec'hed-mat(certificat de bonne santé).An daou desteni-mañ,an daou sertifikad-mañ,eo ret o c'haout evit an hini hag a zivro (émigre) d'an Amerika latinek.

Tost 19 eur,e klevan kaoz vras ha kaoz uhel er sal-debriñ(salle à manger). Ur c'hemmesk(mélange) a c'halleg, a saozneg, a spagnoleg.Dont a raer erfin da skeiñ war va dor; ar c'habiten(commandant) a bed ac'hanon da zigeriñ hon abadenn hir dre gemerout un "digor-kalon"(apéritif) gantañ ha gant ar re a vevin ganto e-doug meur a zevez.Eveljust,e oan lent-mat; ne oan ket boazet(habitué) ouz tud ken estren; ne oan ket boazet ouz seurt ardoù,(chistroù).Azezet e oant dija e kelc'h(cercle),ar c'habiten,ur glabouser(bavard) eus ar c'hentañ troc'h,o kas ar marvailhoù en-dro. An dreizidi (passagers) ne oant ket niverus: 4 eus Bro-Ekouator(Equateur);konsul an Ekouator er Havr-Nevez (Le Havre),ganet e wreg hag e verc'h, Sekretour Kannaddi (Ambassade) an Ekouator e Pariz.Un alaman,teknikour,(technicien),un alamanez yaouank, o tostreiñ da Vro-Kolombia,ur yuzevez(juive) eus Bro-Flandrez,o vont e vakañsoù d'an hevelep bro,un alaman yaouank kaset da werzañ mekanikoù-jedin(machines à calculer)

da Vro-Bolivia, goude tremen 6 miz e Lima, kerbenn(capitale) Bro-Perou. Ret e oa eta evañ ur banne gant va c'hamaladed da zont ha gant an aotrou kabiten. Hemañ ne gomprenas ket perak e c'houlennen ur sun-frouez(jus de fruit).
-Apportez un "ponche",emezañ d'ar paotr-ostaliri.
Ha setu en va dorn,ur werennad traoù damvelen (jaunâtre),tammoù skorn(glace) o neuiñ enni.

Torret em boa lezenn garo ar Groaz-Aour, met evit ur wech,n'em boa ket tufet,krañchet war ur banne rom mat, lakaet sukr ennañ.Met a-benn ur wech all,e ouezin petra eo ur "ponche".

Ha bez e vezo evelse,evit meur a dra all...Kalz skiant-prenañ(expérience) am eus gounezet dreist-holl war dachenn an debriñ...ha m'em befe karet,war dachenn an evañ.Graet em eus , e-gwirionez, war ar c'hargo-mañ,evel ma lavarer e galleg, "mon entrée dans la société"!."Diblouket" eo,emichañs, da vat, ar plouk a Vreiz-Izel. Ha ret eo bet dezañ mont da zeskiñ bevañ e-kreiz ar Mor Atlantel.Gant ma ne vezo ket re "ziblouket" , rak bez en deus da gouezañ adarre en unan eus ar c'hornioù "ploukan",a zo er Bed.Met mall am eus da erruout du-se, rak, sur on, skañvoc'h e vezo a-hont ar vuhez hag eürus ar re blouk,dezo.....

Goude "an hini kreñv",koan ha nozvez gentañ en ur vag.Ne lavaran ket war vor.Diouz ar mintin, da 7 eur, e lidan(célébrer) an oferenn, er sal-debriñ.Ur valizenn-chapel eus ar re glokañ (complète) a oa ouz va gortoz war un daol.An hini kavet din gant kement a boan, en La Rochelle, a lezin a-gostez, rak ar c'halir n'eo ket keñ sakret; eskop ebet eno, nag el lec'h all: holl emaint e Roma. Hag ar vikel-vras en doa lavaret din ober gantañ, daoust da se. Den ebet, war va zro, e pad an oferenn -se....nemet ar mevel-taol , en e gegin, oc'h ober war-dro al listri(vaisselle).

N'eo ket brav(brao) chom etre peder moger ur gambr-lestr(cabine). Deomp d'ober un dro, en La Pallice, evit aveliñ ar penn. En daou du, war riblenn ar pont metalek du, e bannoù kentañ ar sav-heol ,ez eus dija e-leiz a besketaerien.Evito, liderez (liturgie) ebet da sul,nemet liderez ar wialenn-besketañ(gaule de pêche). Ha ne welis er c'harter-se, nemet ur plac'h yaouank, o vont gant ar straed(rue),ur misal(missel) ganti enhe dorn.

Da 11 eur, an Ao.Houssat a zo war ar vag. Distreiñ a raio da 2 eur gant e wreg hag e vugale. D'an tiegez-se , e hejin pa bellao goustad-goustad ar CARBET diouz kae(quai) ar sav-mein(môle). Nebeut-ha-nebeut, La Rochelle a vihanao en dremmwel(horizon) hag Enez Re a vezo buan un enezennig soubet er mor divent(infinie).

Setu ni, bremañ, dibradet war hentoù ar Mor,d'ar sul,4 a viz Du. Evit an Aotrou Krist, pegement a Gelted(Celtes) o deus treizet warno.Milieroù ha milieroù, abaoe ar manac'h (moine) Brandan.Ar sant Iwerzomat-se, hag en deus bet ur chapel e Lokbrandan, hirio Lopreden e Plouenan(Bro-Leon).Ac'hanta,misioner kelt bras,anavezet ha karet gant ho Tadoù ? Perak ne savfec'h ket dezañ un orator, stumm, doare ar vro, evel ma ouzit hen ober ?

Hentoù ar mor a zo bremañ roz; hentoù spern ez int bet epad kantvedoù (siècles). Ur vag a 132 metrad hirdêr, 8.000 tonenn a bouez enni, a harp mat ouz ar gwagennoù(vagues) ha kudenn ar boued, miret dispar en armelloù-yen(frigos) n'eo mui ur gudenn. Ouzpenn-se ,an dreizerien a vez graet war o zro, evel war dro priñzed ha rouaned. N'on ket bet maget morse kenkoulz; war ur vag evel houmañ, e vever evel ma vev ar pennoù bras. E-giz ma ne vefe nemet tud, an aour ganto war ar radenn,oc'h ober seurt beajoù. Krediñ a-walc'h e rafen kement-se o welout va c'hentreizerien(compagnons de traversée) oc'h en em zerc'hel evel kapitalisted a vuhez, evel kapitalourien a spered. Ma ! peogwir emaon, d'an ampoent, e toull-bac'h(prizon) ar juloded, en em lardomp, hep farizianelez(pharisianisme), en ur ankounac'haat (disoñjal) Lazar, paour an Aviel, evit bihanaat banvez(banquet) ar pesked.Ya, bec'h d'ar friko....evit Rouantelez an neñv !

Ne roin ket deoc'h roll ar meuzioù(menu) evit pep devez; lakaet e vez bemdeiz war an daolioù, evit lein(merenn) ha koan. Gouzout a ran e plijfe kement-se d'ar merc'hed, kurius atav eus ar pez a vez debret e lec'h all. Met petra a lavarfent, ma rankfent gwalc'hiñ 5 pe 6 plad evit pep unan, bep pred(repas), gant kement-all a gontilli hag a fourchetezioù ? E-gwirionez ,mall bras am eus d'en em zizober eus ur seurt buhez, dreist-holl,pa vez a-wechoù ar champagn o redek ha

tammou beilhadegoù, e feson, e doare bodadegoù, emvodoù an dud cheuc'h, an dud kran. Gant marvailhoù goullo, kaozioù nul, divizoù droch ha lorc'hus, mesk-ha-mesk gant tammoù korolloù(danses) divuhez, langiz, gorrek, kof-ha-kof; dañsoù divroet, pe eus bro ebet, bet ijinet alies gant unan bennak, evit ur ouenn dud ,hag a soñj dezo, n'o deus ket dindan o ivinoù an hevelep(mêmes)gwad eget ar re all. Hogen(or) nez eus dañsoù ,brav, bev(beo), onest peurviañ, nemet ar c'horolloù diwaned, ganet en ur vroad, graet gant ar bobl evit ar bobl, o vont mat-kenañ(très bien) da dud ar vro-se.Va zeod ha va c'halon ne c'hellont ket kaout komzoù dereat a-walc'h evit kanmeuliñ(louer) dañsoù Breiz ha dreist-holl re Vreiz-Izel.Ur monumant a dlefe bezañ savet da Yann-Mikaël Guilcher evit e bikol levr: La Tradition populaire de danse en Bassé-Bretagne. Oberenn(oeuvre) beurvat (parfaite) a 600 pajenn, embannet nevez-zo gant Editions Mouton-La Haye. Ul levr meur, hag a ra enor ha brud da Vreiz. Ur benveg n'eus nemetañ(unique) evit ar re a stourm da adsevel ar Vro, el levenez yac'h hag er c'hâeder diglink(sobre).

Met kaer ez eus kaout hast da vevañ dishenvel , amañ e ranker chom , o vont hag o dont eus ar sal-debriñ d'ar gambr-lestr, eus ar gambr-lestr d'ar pontoù, da sellout, da sellout, pennadoù-amzer, ouz an oabl...ouz ar mor divuzul...Kompezenn (plaine) divent ar mor. Mor hirio, mor warc'hoaz...dour atav betek koll gwel. Araok, ne ouien tamm ebet petra e oa ar mor; bremañ e komprenan gwelloc'h, pa vez lavaret ez eo goloet gant dour an 3/4 eus an Douar.

Ne c'heller ket lavarout evelato e vefe bet an dour-se re didruez en hor c'henver. Tri zervez, eus al lun 5 a viz du betek ar yaou 8, ez eo bet un tammig divergont. An diskar-amzer a zo ha pleg-mor(golfe) Gwaskogn a zo bepred un toull fall da dremen. Brañsell a-raok, a-drenv, hej a-gleiz, a-zehou. Gwagennoù gwenn en em frit war ar pontoù. Houlennoù(vagues) eonennus en em astenn war kostezennoù ero (sillon) ar vag. Boudal krenv a ra an avel. Soñjet e vefe e vefemp o vont da dumpañ(renverser) pe d'en em stlepel war hor penn en islonk(abîme).

Gouzout a rit eveljust petra c'hoarvez pa vez rust ar mor. Tapet e vez ar c'hlenved-mor, hag a ya kuit peurviañ a-benn tri pe bevar devez. Nez an ket da fougeal, da fougasiñ(se vanter), o lavarout n'em eus santet netra. E-doug daou zervez, ne oan ket en va bleud; aon am boa dreist-holl, da bakañ an droug; dreist-holl o klevout trouz an dislonkadennoù, o welout ar re all, o sevel ouz taol buan-buan, hag o redek kement ha ma c'hemlent. Donjer, heug a-walc'h hor boa ouz ar boued, met gwelloc'h eo debriñ atao. Marteze al louzoù a zo bet efedus(efficace) evidon; pez n'eo ket bet evit an holl. Teir boestad a oa bet kinniget din; gant pevar gached(pillule) em boa bet a-walc'h. Ar peurrest a servijo evit an distro.

Ne vez ket brao, e pad ar c'hrogad-se poanius-se, sellout ouz pennoù disliv an dud, gwelout anezo o vont hag o tont evel tud mezo, o stlejañ o c'horf hanter-varo. Seblantout a ra deoc'h bale war un dachenn digompez-tre(très accidenté) Ar gwele ,taolet ha distaolet eus an eil tu d'eben, ez eus bec'h o kouskat. Chañs deoc'h gellit moreliñ (s'assoupir). Ne c'hellit ket, en hejerez-se, diskuizañ e-gwirionez. Evit ar predoù (repas) al listri (vaisselle) a vez stardet en ur stern koad staget war an daol. D'ar merc'her 7, ez eo re horjellet(heket) ar vag, evit din gellout chom em-sav da lidañ an oferenn.

Azalek an 9, n'hon eus ket bet atao ur mor eoul(mer d'huile) evel ma lavarer, met evelato n'hon eus ket bet da glemm.Eur wech aet e Mor ar Garaïbed, eur 1.000 mil bennak eus Santa-Marta e Bro-Kolombia, ar c'hargo a neûnv(nager) kompez, ingal ha seder. N'eus nemet an avelioù, a-benn dalc'hmat, hag a vir , a herz(herzel=empêcher) outañ da vont buanoc'h. Rak paz eus ur redadenn a 4.010 mil-mor(millemarin) da ober, e vez c'hoant, e vez imor, da seveniñ(faire) rampadennoù founnus. Kontit pegement a ra 1.854m x 4.010, hag e welfoc'h pet leo(lieue) heut a oa da ziverrañ. E 24 eur, e veze graet , hervez an amzer hag hervez stad stad ar mor ,229, 307, 278, 354, 377, 317, 360; 317, 360, 371, 378 mil-mor(Ha Pallice-Santa-Marta). Bendeiz, war ar gartenn, e c'he llemp lenn an hent graet hag ar poent,al lec'h, ar c'horn, en doa tizet al lestr(vag) er Mor Atlantel.

E-kreiz ur gouezlec'h(désert) dour, un dudi a vez parañ ar selloù war ur glasvezeg(oasis) douar. D'ar yaou, 8 du, da 3 eur, borgennoù a bign en dremmwel (horizon). Tostaet hon eus eus unan eus an Inizi Azorez(Açores),hini Terceira,

30 kilometrad a hirder enni. Gant lunedennoù-hirwel(longue-vue), ec'h evesaomp (remarquons) ez eo labouret ar menezioù betek an nec'h(sommet). Stank-ha-stank en un draonienn, stok ouzh ar mor, tiez gwenn-kann, en-dro d'un iliz a stumm spagnoleg. En ur c'horn, un diazez(base) amerikat, met an inizi Azorez a zo e dalc'h Bro-Portugal.

6 dervez goude, oc'h antren e Mor ar Garaïbed, e c'hellomp c'hoaz teuler ur sell ouz diou enezennig didud(désert), hini Sombrero, a-zehou, hini ar Groaz-Santel, a-gleiz. D'ar yaou, 14, e oamp tost ouz an Douar Bras(continent); klevout a reomp mat radio Bro-Venezuela. Met ret e vezo gortoz goulou-deiz ar sadorn 16, evit spurmantiñ(apercevoir) er pellder menezioù uhel Bro-Kolombia. Amerika, unan 5 lodenn veur an Douar ! Du-se, eo em bo Jezuz Krist da veuliñ ha da servijañ.

Soñjal a ran kouskoude, ez eus ivez brud da reiñ d'Hor Salver dianavezet ha nann-karet, e Breiz en Europa. 46 den hag un neveziant(novice) a labour war ar c'hargo-mañ. An oferenn a vezo lidet, da 10 eur, da sul. Evit an teir sulvez, bep tro, nez eus bet morse, en oferenn-se, muioc'h eget 3 eus al lestradmartoloded(équipage), an tri-c'hard(3/4)anezañ Bretoned). Ar c'habiten eus Bordeaux an eilkabiten(le second) eus Sant-Malo, a zo bet bep tro. An neveziant, ur c'hrennard(adolescent) a 16 bloaz, eus Eskibien, kichen Goyen(Audierne), dianavezet gantañ tad ha mamm(assistance publique) a zo bet, en taol kentañ, klasket da ober kurust(masikod). Abaoe, n'eus ket bet gwelet liou anezañ. Konsul an Ekouator a zo bet atao; e wreg, ur wech bennak war ar sizun. Alaman Bro-Kolombia ivez, paotr Air-France ar Chili, ur wech hepken:Añzavet en deus ouzin no oa ket bet abaoe pell amzer; o lojañ ganin, dont a reas marteze evit ober plijadur din. Diaes eo e-gwirionez, evit tud 'zo krediñ, esperout, karout....

Lezenn ar gwener a vez miret da lein(merenn) met da goan, kig, evel bemdeiz. Met goulennet e vez diganeoc'h, dibab, choaz boued-vigil, mar fell deoc'h.

Met ar gwellañ, ar gwirionekañ pinijenn, amañ, a vefe marteze debriñ ar pez a vez taolet war ho plad, hep goulenn diganeoc'h. Gwelet em eus amañ yaouankizoù oc'h ober fae re alies war ar boued kaer a vez lakaet dirazo, o kemerout o lodenn en he fez, hag o lezel eus o dilerc'h al lodenn, enhe fez, pe aboan kignet,boulc'het. Holl anduilhennigoù(andouillettes) ur prod, ur vevañs kerruz, a oa evelse sammet diwar daolioù evel ma oan deuet warno; ne oa graet nemet tarzañ o c'hroc'henn warno.Mez am boa, mez evit an den maget mat. Ki-mesaer(berger) an alaman, en e log, war ar bont, n'eo ket bet treut e rastell epad e veaj-mor, war-du Bro-Kolombia.2 zen x war 3 a zo o tisec'hiñ gant an aon er bed ha bemdeiz, barrikennoù lost ar vag en em garge gant hor restajoù fin, gant boued eus an dibab. Malloz deoc'h, tud re vaget, hag ha droñs muzelloù faeus dirak ar bapvez-où druz a vez ledet dirazoc'h gant servijerien aketus, ar milionoù, bet dirazo morse o gwalc'h, a savo un deiz, evit ho parn."Malloz,eme Jezuz Krist, d'ar re binvidik..."

Bez hon eus ganeomp unan eus an dud pinvidik-se, bet sekretour Kannadioù(Ambassades) e vro an Ekouator, e Londrez, e Pariz, en Ar Havana(Kuba). E dad a zo perc'hann(propriétaire) meur a haciendá, da lavarout eo, kêrioù bras-bras, o labourat war pep unan anezo, 1.000, 2.000, 3.000 indian. Ar re-mañ ne vezont ket paet ne vezont ket goudoret nemet e tammoù lochennoù divalo, mesk-ha-mesk gant un aneval bennak. O bugale ne vezont ket skoliet, hag o vezañ dizesk a-grenn, hep gouzout na lenn, na skrivañ, n'o deus ket ar gwir, an droed da vont iñ. Ya, bez ez eus gwir sklavourien war an douar ha gwir ailhoned lakizien, lamponed, ha ne reont nemet berniañ an aour dastumet gant ar re all er c'hwezenn hag er gwad. Ar ouenn dud digalon-se n'o deus nemet ur spont, un aon, ma ne badfe ket an traoù evel m'emaint.Fidel Kastro, paotr Kuba eo an diaoul ruz hag ar Gomuniez(communisme) a vir outo da gouskat dous, n'eo ket dre maz eo dizoue, met dre ma vefe gouest da lemmel o yalc'h diganto. Reiz(juste) e kavont e vefe tud o poaniañ hag un nebeudig tud, tra dezo da ober nemet debriñ, evañ, kouskat, c'hoariñ, selaouiñ radio ha diskoù, en em fichañ ha marvailhañ, cheñch sae, en em livañ, en em lipañ, kouronkañ(nager). Ar pez a welan anezo oc'h ober m bemdeiz dirak va daoulagad.

-C'hwi lavar n'hoc'h eus gwelet nemet mor, mor a-bep-tu. Met ar mor, ez eus un dra bennak ennañ, warnañ,a-zioc'h dezañ.

Feiz ! ret eo bet din gortoz 6 dervez evit dizoleiñ(découvrir) ar pesk-nijer(poisson-volant) kentañ. Un tamm sardinenn lintrus hag a nij ur pennad war ar gwagennoù; diwezatoc'h, e vezint gwelet a-vandennadoù o tec'hout en daou du d'ar vag. D'an hevelep(mêmes) deiz, en em ziskouezas ivez bezin(goémon) melen, fintre. Seurt bezin, nevez kavet anezañ nemet e Mor ar Sargazed, bro an holl silioù (anguilles) bihan. Diwezatoc'h e vezo marellet ar mor gant an takennoù melen-aourse. Met a-hend all, ne weler na tra veo, na tra varo o tifretañ en tarzioù(vagues) na labous ebet o nijal a-us d'an doureier. Koulskoude, d'ar merc'her 7,d'an tarzdeiz(aube), ur skrev(mouette) tostik d'hor bag.....

Perak pellaat ?

War grec'hennoù (crêtes) fiñvus
Gouezlec'h meur ar Mor,
Ur skrev, e-unan
A c'hournij, mistr, a-rez...
Perak bezañ dilezet da strollad ?
-Ha te, ivez, perak ?
-Da glask, da glask gant va daoulagad lemm,
Ha gant gouloù an Heol.

Met daouzek (12) dervez ez omp bet o verdeiñ(naviguer) war ar Mor Atlantel, ha nez omp en emgavet gant bag all ebet, na bihan, na bras. Netra nemet Dourioù Divent (infini) ar C'hrouer(Créateur) ! Ya, bremañ e komprenan ervat ar pez am eus klevet kanañ ken alies ha gant kement a galon e Beilhadegoù Bro-Leon:

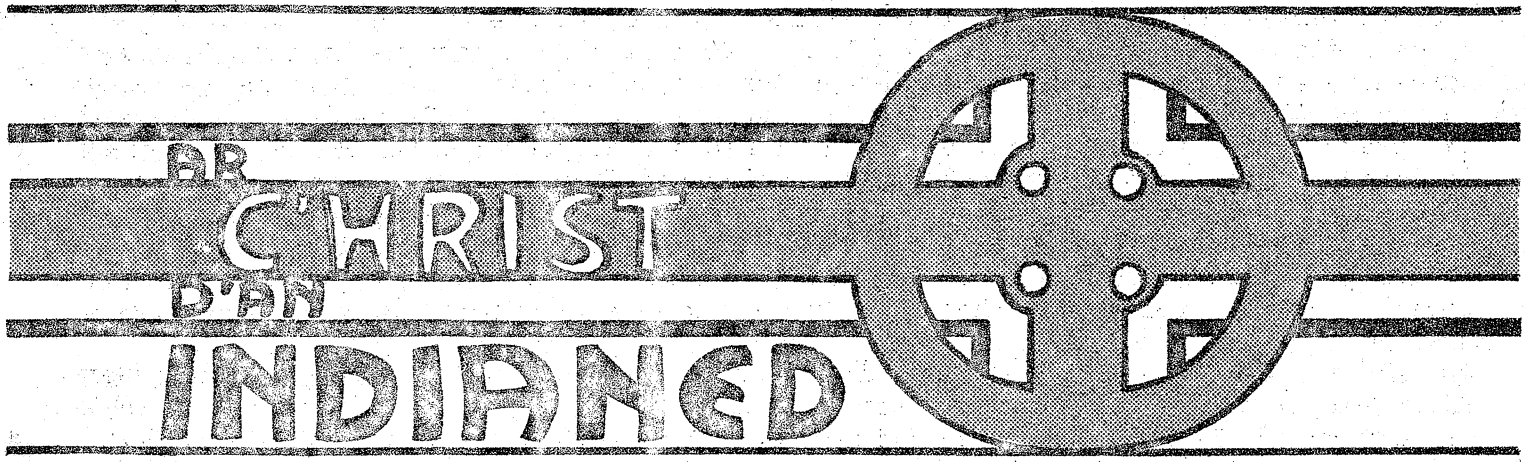
Dirak ar mor bras ha ledan,
Gant plijadur, me soñj bemdeiz
E brasdêr an Aotrou Doue.

(An daou varz)

Dirak ar mor-se fuloret da vezañ trouc'het ken dichek gant staon (étrave) al lestr(vag), dirak an oabl, difiñv splann a-wechou, teñval-sac'h gwechoù all, em eus dibunet bemdeiz va chapeled en brezhoneg ha kanet ar Salve Regina. Ar Mor Atlantel a lip hag a sko aodoù Breiz, tevennoù Kombrid, va bro. Mor ar bedenn a sko aodoù an Hollved, a sko aodoù ar Baradoz. Kerent ha mignoned, n'oc'h ket disoñjet, ha c'hwi, dreist-holl, va farrizioniz da zont: Indianed Kechua ar Perou.

Y.T.

§-§-§-§-§-§-§-§-§-§-§-§-§-§

J.M.Jouven

C'hwevrer Niverenn 4

=:=:=:=:=:=:=:=:=:=

Eus Santa-Marta da Gallao, porz-mor Lima, e Bro-Perou.

Da vintin ar sadorn 16 a viz du, ec'h erruomp eta a-wel da venezioù Bro-Kolombia; betek ar beg ez eus gwez warno. Gwer eo ar mor. Mall hon eus da ziskenn war zouar. Ur vag a sko war hon tu. Rak evit mont-tre en ur porz, ez eo ret kaout ur sturier(pilote) eus ar vro, anavezet mat gantañ an ero, an hent a dle kemerout ar batimantoù evit tizouthep riskl ar c'haeoù(quai).Dao eo(il faut) tremen dre lerc'h maz eo don a-walc'h an dour. Souezet on o welout nez eus nemet tud du er vagig. Met evelse e vezo stal en holl borzioù Bro-Kolombia, ma tiskargo ar C'HARBET enno.

Gwelout a reomp ar gêr dirazomp. Met arabat krediñ e vefe ar gwel-se damheñvel ouz ar gwel eus unan eus ar kêrioù Breiz. Ur bern tiez bihan, savet dishefivel, livet dishefivel, gant livioù splann-splann, ezomm bras dezo holl da vezañ adlivet(repeint).Toennoù teol(tuile) ruz, plat, gwez palmez, gwez kokoz,hag o sevel o fennoù a-us dezo, un ostaliri bennak ha tourioù an iliz-veur(katedral)War un enezenn goloet a gaktusenned(cactus) tiez-c'hoari(casino)a c'hortoz ar miz a zeu, evit digeriñ o dorioù d'ar re binvidik eus diabarz ar vro, a zeuio amañ da hañviñ (passer l'été). War unan eus an dorgennoù a gelc'h ar gêriadenn, ur mell kroaz goad a astenn he divrec'h. War unan all, ur sichenn(piédestal)pederforc'hek a zibrad un delwenn(statue) eus an Itron Varia, ma ne fazian ket.

Warlerc'h bag at sturier, a-raok erruout tre, a-raok diskargañ netra, ul lestr all a zegas ar poliz, ar maltouterien(douaniers), evit gwelout ar paperioù, sinañ e-leiz a follennoù bras ha bihan. Gant ur voutailhad rom profet(offerte) da bep kargiad(fonctionnaire), e vez kompezet meur a dra diskompez. Hag evelse e kement porz, hervez kiz fall ar broioù-mañ. N'eus ket ezomm lavarout e ranker kargañ kof ar vag gant meur a gasedad rom, a-raok loc'hañ, partial eus ar Havr-Nevez ! Neuze e vez roet da bep hini ur gartenn; gant an aotre-mañ, e c'hellit kuitaat ar vag ha mont e kêr. E Bro-Kolombia(Santa-Marta,Kartajena,Buenaventura), eo dleet kaout ar gartennig-se. E Kristobal, domani an Amerikaned, e vez roet frankiz deoc'h, goude diskouez hoc'h aotre-tremen(passeport) hag ho pilhed-bag. N'ouzon ket petra e vez goulennet e Republik an Ekouator, rak an diouer(manque) a zollared(dollar) a viras ouzin da vont betek Guayaquil.

A ! Setu va zreid o stekiñ evit ar wech kentañ ouz Douar-Bras an Amerika War ur c'hornig eus an Douar-Bras-se eo em bo Jezuz Krist da anavezout ha da garout gant an Indianed.

En em stardañ a reomp en un taksi ha dindan an heol tomm bero ruz, ez eomp da ober un dro e kêr. Tud du pe hanter zu o virviñ evel ur grugell-verien (fourmilière), ruioù simantet, louz, stalioù divalo, kirri-tan pochet, dibochet, koaget, diskoaget, livet, dislivet,. Maz eo fall ar marc'h, ez eus koulskoude boued marc'had-mat da reiñ dezañ. An eoul-maen(essence) a zo evit netra; I litrad ne goust nemet ur c'hard eus e briz e Bro-C'hall. Gweladenniñ a reomp kêr a-bêz; nag a ouennoù gwez, nag a seurtoù bleunioù, nag a blantennoù dishenvel ! Kement hag a zo trovanel(tropical) a vez kavet amañ. Diribennoù(pentes) ar menezioù , e sav warno, son, kefioù kaktusenned. War un draezenn(plage) e kempenner lennoù(lac) bihan, tro-dro da diez-hañv,d'al listri-bale(match) dezo da zont-tre betek dor al lojeiz. Atao henvel ! Emaomp war un douar, e-lec'h ma ne ehan ket ar re binvidik da gaeraat o baradoz douarel, tra ma ne c'hell ket ar re baour en em zizober eus o naon hag eus o zruilhoù.

E Santa-Marta, e stokan ivez evit ar wech kentañ ouz diavaezioù(formes extérieures) ar gristeniez, a vez kavet en holl vroioù a yez spagnoleg. Ober a ran ul lamm en un ilizig ha goude en Iliz-Veur. Skeudennoù, delwennoù, forz pegement, tud war o daoulin, o divrec'h alies e kroaz, o pediñ c'hwek, o daoulagad paret start war ar statu, gouloù o teviñ war renkennadoù kantolorioù, dirak kement sant pe santez. En diou iliz, stok ouz an nor-dal, ur C'hrist o tougenn e groaz, staget bleo dezañ war e benn, kelc'het gant bannoù(rayons) lintrus. Gwisket eo gant ur sae glas-ruz, ur gordenn a zo lakaet dezañ en-dro d'e c'houzoug. Ar C'hrist en e Basion, ar Groaz o deus amañ ur plas bras-bras er vuhez kristen. E-giz-se eo bet desket Indianed Amerika ar Su gant misionerien Bro-Ppagn.

Ar gador-gofez ne guz ket an hini a ya enni hag ar beleg ivez a vez gwelet. E-lec'h ar graserez(grillage)goad, n'eus nemet un tamm lien glas-ruz. Va fri-furch a lakan er sekreteri, taolennoù eskibien tro-dro dezi, met n'o deus nemet pennoù kroc'henn gwenn. An dud-a-lioù amañ n'o deus ket c'hoaz a veleien, met n'ouzon ket sur-mat. War dal an eskopti, pinvidik an diavaez hervez an tiez all, e c'heller lenn: Palazia Episcopal, da lavarout eo: Palez Eskobel.

Pa zistroomp da 11, 30 eur, emaer da vat o tiskargañ ar c'hargo. Martoloded ar vag ne reomp ket morse al labour-se. Dezo da zigeriñ ar c'halioù, d'an dokerien, d'an dougerien-sammoù, da ziskargañ ha da gargañ. Darn a zo war ar c'horre ,darn all war ar c'hae, darn all er c'harrdioù. Pepunan en e blas ha noz-deiz peurviañ, betek ma vez echu ar c'hrogad. Eveljust, peurviañ ez eus meur a skouadenn evel ma vez lavaret e Plouenan, meur a strollad. Ha dre ma vez unan o tiskuizañ, an hini all a labour. N'o deus ket brud vat an dokerien ha keit ma vez erenet(amarré) ur vag en ur porz, e vez aliet start prennañ mat dorioù ha prenestroù. Ne c'heller ket lavarout e vefe eus ar gwasañ micher an dougerien-sammoù; mekanikoù, ardivinkoù o deus bremañ evit finval ar yac'hadourez.

D'ar sul 17, kerkent ha leinet(merennet) e pellaomp diouz Santa-Marta. E Pell amzer, e welomp an douar, meneziek atao, gant kornioù sklaerijennet. Ur c'huz-heol war ar mor trovanel(tropical) a zo un dudi. Da 4 eur hanter e savan; mili eroù a bikoù lintrus a lintr er pelldêr; e-kichen kêr Kartajena emaomp. Da 6 eur 30, e stokomp ouz ar c'haeoù ; Stekiñ n'eo ket ar ger resis(exact), rak ur vatimant ne vez ket stoket(aller a-benn, evel ma lavar paotred Plouenan) met kaset brao, goustad, flourig, dre alioù niverus ar c'habiten. Diouztu e tiskennan; ar poliser a lak kalz a amzer evit lenn tu gwir ha tu enep va c'hartenn. E vuzelloù a finv, a vouj; da grediñ eo e ouezfe a boan lenn.

Mont a ran dre ar ruioù simantet, ar riblennoù(trottoirs)anezo, freuzet, dismantret alies. Er c'harter treuzet ganin ez eus tiez kaer, frammet(architecturé) dishenvel. Lavarout a ran eur wech evit mat: en Amerika latinek, seblantout a ra ne vefe ket daou di savet henvel. N'eus nemet al lochennoù, barrakennoù, toulloù ar beorien, hag a vefe henvel a-walc'h en o reuzeudigez. Ar sul a zo; c'hoant am eus da welout un oferenn. Setu un tour ! Bu, rouz, melen-mat eo kroc'henn ar re a zo war ar banjoù(skinvier). Ur beleg gwenn a zo ouz an aoter; ar 24 sulvez goude ar Pantekost a zo. An daou gurust a zo gwisket e gwer hag en ur gador, gourizet ivez gant un tamm danvezgwenn ur beleg all, deuet war an oad, a hentch ar fideled(fidèles), ul levrig gantañ en e zorn.. Ober a ra un doare sermon , o lenn war e

levr, met an oferenn a ya atao war-raok. An dud en em zalc'h hervez o c'hoant. D'ar Gorreoù(Consécfations)hepken, ez eont holl war o daoulin. Nebeut a dud a genunvani (gomuni). Tamm kan ebet, mont ha dont a raer, diwezat ec'h erruer, araok ar fin e kuitaer. Kalz paotred yaouank e lost an iliz en em zalc'h fur, misal ebet ganto, o divrec'h kroaziet, pe o daouarn war o reor.

Goude lein, on distroet d'ober un dro-vale dindan an heol bero, ar c'hwezenn o tiverañ diouzin puilh-puilh. Tremen a ran adarre dirak an iliz, e-lec'h maz on bet diouz ar mintin. Den ebet war he zro; e Breiz, e vez atao digor-frank an ilizoù katolik. Amañ e vezont serret adal anj luz kreisteiz betek 5 eur, 6 eur. Aon dirak al laer sur-awalc'h, d'ar mare ma ne vefe ket lijer an treid redek war e lec'h. Bugale am galv: Padre! Padre!... N'ouzont ket petra lavaront, na petra c'houlennont. Metalennoù ? Imajoù ? An aluzenn ? Petra rin ? Nemet mousc'hoarziñ dezo.

Hirio, evit ar wech kentañ, e welan gwir Indianed. Daou waz a zo aze war ar c'hae, o kinnig eus a-bell, da dud ar vag, traoù gwiadet ganto hag a zo brao-tre. Ar re-mañ, gant o bragez gwenn-kann, o bleo hir plezet(en tresses) a zo eus an ouenn Otavaleños, o chom en Ekouator , e-lec'h maz eus 180.000 anezo. Na vefe bet an holl Indianed, dilastez, propr ha speredek evel ar re-mañ!

Lun, 18 a viz du....Gwelout a reomp evit ar wech kentañ delfined(dauphins) oc'h ober lammoù er-maez eus an dour.War-dro kreisteiz, Kristobal a zo dirazomp. Emaomp er Mor Habask(Pacifique), er C'hanal Zone. Ar banniel amerikan a zo stignet e beg ar wern bras, rak ar porz-mañ, e dor Ganol Panama a zo perc'hennet gant ar Stadoù Unanet. Serr-noz(abardaez) eo, a-raok ma c'hell ar C'harbet en emstagañ dirak karrdioù hir ar c'hae. Amañ an holl vicherourien a zoug tokoù-houarn, diriskloc'h evit o labour. Goude koan, ur boumeladenn dre gêr; mont a ran betek penn ur straed(rue) ledan, gant stalioù bras, gant tud du pe o tennañ d'an du. Kristobal, da lavarout eo Kristof(lezano Kolomb), he deus brud fall; laeret e vez ha lazet.

Antronoz(lendemain), d'ar meurz 19, va baleadenn a bado pelloc'h. Dizoloiñ a ran un tammig kornioù divalo, paour,louz, e-lec'h ma vev tud berniet an eil war egile. Santout a raer ez eo an Amerikaned mistri amañ. Temploù, ilizigoù sektennoù(sectes) ez eus forz pegement. An Iliz-Veur, iliz an eskop, a zo e karg Tadoù Kalon Dinamm Mari, diazezet(fondé) gant Sant Anton Mari Claret. Ur vaouez zu a ra katekiz da vugaligoù du evelti; ar pask kentañ a zo tost.

Chañs hon eos da vont er Ganol Vras, araok an noz. Pa soñjer ez eo bet toulled er c'hoad gwerc'h(forêt vierge), brein a bikerezed(moustoques), hag en deus 87 km. Pegement a dud maro, sammet dreist-holl gant ar malaria, evit kas da benn an oberenn ramzel-se(gigantesque)! Ar skuzioù, 8 anezo, a zo un dra vras-vras, evit pignañ da gentañ betek lenn Gatun, 60 km a zour dezañ, ha goude evit diskenn betek ar Mor Habask. Ar vag , aet er skluz, a vez hentchet ha stlejet gant kezeg du bihan (petites locomotives), lezañvet muled(mules), daou pep tu. Seiz munutenn e vez an dour o sevel hag o sevel ar vag. Neuze e tigor an dorioù, meur a donnell enno. Spesialisted, micherourien, un 10.000 bennak a zo bet lavaret din, a zo implijet nozdeiz. Gwisket brao ez int, kempenn eo pep tra, glazennoù, letennennoù renket koantik tiez kaer, kêrioù zoken, en-dro da bep rummad skluzioù. Santout a raer amañ an urziadur(organisation) amerikat. Ar ribloù, ar c'hoztezioù a zo sklaerijennet evit ar batimantoù met ivez evit ober brao. Marzus(féérique) eo glasderioù stank ar c'hoadgwerc'h silet enno gouloù elektrik. Ar grilhed a glever o kanañ. Petra vev e donderioù misterius an douaroù divent-se, dianavezet c'hoaz,? Diwezat en noz e chomomp da sellout; n'ouzer ket mui souezin dirak netra, met amañ ne c'heller ket chom hep sabatuiñ dirak ijin, spered, ha nerz-kalon an den. Doue en deus roet dezan poell(intelligence) ha youl(bolontez) evit bezañ mestr war e Grouadelez.

Kreiz an noz eo c'hoaz ; pa zeuomp er-maez eus Kanol Panama, dre borz Colon, en ur dremen dindan ur pont uhel-uhel, hag a zo war an hent hag a gas eus an eil Amerika d'eben.

Chom a ran c'hoaz e Bro-Kolombia, ur porz ma tleomp chom a-sav ennañ: hini Buenaventura. Amañ marteze, eo c'hoaz paouroc'h ha louzoc'h ar stal. C'hwez fall a zo er staedoù(rues), rak staot a red enno.

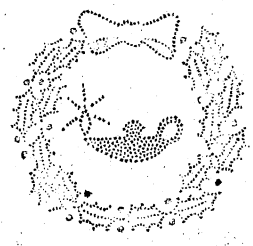
Mont a ran betek an iliz savet war un uhelenn; e traon an derezioù(skalieroù)un den ne ehan ket da brezegenniñ: ur foll sur-awalc'h. War ur gador-gofez , e lennan: EXCELENTISSIMO OBISPO; emaon en un iliz katedral hag an eskop e-unan a gofez ar fide led. Dibabet mat en deus e c'her-stur(devise): "An Aotrou en deus va c'haset da avielañ(évangéliser)ar re baour". Our ar pilieroù, war an aoterioù, e kontan etre-holl (en tout)9 delwenn(statues)eus an Itron Varia...ha melloù re, m'hel lavar deoc'h!

Buenaventura a zo er bed unan eus porzioù bras ar c'hafe. Va c'heneil (compagnon)kambr a brenn meur a bakad; evit netra, 1 lur nevez an hanter-lur. Pirogennoù, bigi graet gant ur c'hef gwezenn a nennv(nage) e dourioù ar porz.

D'ar gwener 22, ur c'helou a zeu betek ennomp; hini kentañ hor beaj: drouklaz(assassinat) ar Presidant Kennedy. Freskaet eo an amzer. D'ar sadorn, e kemmomp(changer)bro.Goude Kolombia, an Ekouator. En em silañ a reomp en ur stêr peurledan, 40 km dezañ, koadoù gwerc'h en daou du, evit erruout e porz Guayaquil, hini brasañ ar vro. Nevez-flamm, stalet eo bet dreist-holl, evit kas bananez er-maez eus ar Republik. Karrdioù(hangars)ec'hon(vastes) a zo savet evit istribilhañ ar blokadoù(régimes), rak ar bananezenn eo pinvidigez bennañ(principale) an Ekouator). Ne c'hellan disklaeriañ netra diwar-benn kêr Guayaquil, hag a zo 8 km eus ar porz; ur wech c'hoaz: er broioù-mañ, pa n'eus dollar ebet, ne c'heller ket fringal kalz. Al labous a rank chom fur en e neiz. Tud a bign war ar vag, o klask gwerzañ tammigoù traoù; bigi bihan, skeudennigoù koad kizellet gant Indianed, gwaregoù(arcs). Ar paotr ostaliri a ro un tamm barz d'ur c'hrennard, gantañ un toullad a tokoù mous. -Evit va familh,emezañ, hag e lak ar boued en e c'hodell(chakod).

D'ar sul 24, d'al lun, d'ar meurz, emaomp e douriou ar Perou. Menezioù uhel, noaz-ran, noaz evel ur glopenn(crâne) moal(chauve) ne lezont ket kalz a zacheb etre ar mor hag o zreid. Ne c'heller ket diskargañ er porz kentañ rak re a gwagennoù ez eus; n'eo ket kompez a-walc'h ar mor. E Chimbote, e teu bigi bihan, en denvor, da sammañ ar varc'hadourez. Laboused a spluj(plongent) eus uhel en dour; lavaret e vefe ur fuzeen , ur vombezenn,.Pelikaned, a vagadoù(par groupes) a nij a dost deomp. Mintinmat, d'ar merc'her 27 a viz du, e tizomp Callao. Batimantoù eus kement bro a c'hortoz o zro el lenn-vor(rade). Ne c'hellomp ket tostaat; n'eus ket a blas er c'haeoù. Ar poliz, ar valtouterez a zeu; graet eo va faperioù. Lavaret eo din ez on gortozet da lein gant Tadoù Pikpusianed ar Recoleta. Da greisteiz, o lezel war va lerc'h va fakadoù, e kemeran ur c'hanod. An Tad Loeiz Dalle, iz-rannvroel(sous-provincial), a zo ouz va gortoz, abaoe un eur 'zo, gant ur c'harr-tan.

Pell emaon c'hoaz eus va dachenn-labour. Met degouezet mat on e Bro-Perou. 24 dervez eo padet an treuz. Mil bennoz d'an Aotrou ha d'an Itron-Varia da vezañ hon diwallet a bep droug ha mil trugarez deoc'h holl, kerent ha mignoned, hag oc'h eus goulennet evidomp diwallerez Gwerc'hez ar Sklaerder pe hini Kerelon!

E LIMA .... (27 Du 1963 - 12 Kerdu 1963)

Ar gêr vras kentañ gwelet ganin em buhez eo Londrez, an eil, Dullen(Dublin). Lima a vezo an trede. Ur beleg yaouank peruvian(péruvien), bet daou vloaz war ar studi e Roma ha tremenet gantan daou viz e Bro-C'hall, a oa souezet-mik o klevout lavarout ne oan ket bet morse pignet da Bariz. Satordellik! petra 'vefe da rebech din, peogwir ez on bet e Roazon ?

Ne zeuan ket d'ar Perou evit gwelout Lima, daoust ma nez eus, siwazh! er vroad-mañ, nemet ur gêr hag a gontfe e-gwirionez, kêr Lima. E Simca an Tad Loeiz, en em santan flastret, kollet, evel pa stoker ouz ar pez a zo dianavezet, ouz ar pez a zo bras. Bez ez eus savadurioù (constructions)uhel an tamm anezo, gwintet warno barroù sklaerijennus(enseignes lumineuses), met n'eus ket a skraboabloù(gratte-ciel). N'em eus ket amzer koulskoude da vagañ va soñjoù du, pa welan penaos e red ar c'hirri, o vont, o tont, o treiñ a-zehou, o treiñ a-gleiz, e-giz ma fell dezo, hep gouloù ruz, hep gouloù gwer, oc'h en em c'hortoz, pe o klask tremen e-biou. Bez ez eus er c'hroaz-hentoù , ur poliser bennak, o c'hwitellat ur wech an amzer, met pep blenier(chauffeur) en em denn ar gwellañ ma c'hell ha seblantout a ra nez eus ket na re a freuz, na re a goll.

-"A! eme an Tad Loeiz, oc'h en em silañ flourik, evel un naer e-mesk ar re all, 14 vloaz 'zo emaon er Perou; n'oc'h ket evit kompren pegement en em blijan amañ. Amañ emañ bfo ar frankiz; n'oc'h ket liammet gant bernioù lezennoù ha lezennigoù. Kas amañ a zo un dudi; pep unan a sach e skazoù, hervez e c'halloud hervez e finesa.

Er Recoleta, an Tadoù gwenn a zo ouz taol, peurechu koulz lavarout o lein. Meur a vil leo eus Breizh, setu Bretoned, hag an darn vrasañ anezo eus Leon, Kerne pe Gwened: eus Pleiben, an Tad Riou, rener rannvroel(Père Provincial) Bro-C'hall, o weladenniñ leaned(religieux) an Urz, hag a labour en Amerika ar Su. Eus Plabenneg,an Tad Berec'houg, un hanter-bigoud, rak e dad a zo ginidik a Gombrid, an Tad Rica eus Konk-Kerne, an Tad Ar c'horr eus Douarnenez. Ne reont ket mui a skol amañ, met ar barrez a zo atao an o c'harg. Adsavet o deus o skolaj, pell a-walc'h eus kreiz kêr, harp ouz ar menezioù, en ul lec'h dudius. E-gwirionez, un ti-studi an arnevezañ, ar modernañ maz eus, evit bugale ar bloaz 2000! En holl, e Lima, a anavez ar Recoleta; 70 bloaz 'zo emañ ar Pikpusianed e Lima; int-i eo o deus diazezet er Perou ar Skol-Veur(Université)gentañ. Hirio lammit kuit eus ar strollad a labour er vroad-mañ, ar re a zo e Vreiz, ar re a chomfe a vefe aes dezo en em gontañ. "Da Groaz, war e gein, eme Yann-Bêr Kalloc'h, ar C'helt(le Celte) en deus graet tro ar Bed."

En em gaout a ran eta evel er gêr; un tammig brezoneg zoken a zo ganeomp. Ur gambr a zo roet din. Met tri devez am bo da c'hortoz, a-raok tennañ va zraoù eus ar vag, o vezañ ne c'hell ket porziañ(entrer dans le port). E-doug ar pemzektez, em eus da chom emañ ,anat eo ne c'hellan ket chom hep mont da redek kêr. Kement ha karfen, ne c'hellan ket kennebeut, rak ne fell ket din direnkañ bemdeiz an Tadoù.N'eo ket dindan un toulladig dervezioù, eo e c'heller displegañ traoù resis(exact),reiz (juste)gwirion, diwarbenn ur bobl, ur vroad, ur gêr. Va lezit eta da ginnig deoc'h bruzunoù ar pez a welan, ar pez a glevan, ar pez a soñjan a-wechoù ha kement-se mesk-ha-mesk.

D'am meno(à mon avis), ar pez a sko da gentañ un diaveziad(étranger) eo ar c'hirri-tan. Kichen-ha-kichen, e welit otoioù peurfaro(très élégantes) hag otoioù peurzivalo. An termajied(ar gomedianed), a vez gwelet e Breiz, eo kaer o c'hirri e-kichen ar re-mañ. Biskoaz n'em eus gwelet gweturioù ken distruj, pochet ha dibochet, livet ha dislivet, gwaget ha digwaget. Ar c'hirri-boutin(cars) ivez a zo gwall vil. En em c'houlenn a raer dre be-seurt burzud(miracle) ez a en-dro seurt strakelloù.Va hini goz Plouehan a oa ur c'harroñs(carrosse) e-skoaz ar re-mañ.Lavaret ez eus bet din e oa an tammoù kirri-mañ e perc'henn karrdierien(garagistes); ne goust ket dezo takonañ, renkañ, kempenn ar c'hoztraoù-se, hag a ya war raok keit ha ma c'hellont mont.

Taksied(taxis)pilhaouerien a gav tud da gargañ anezo. Ha, va Doue, pebez cholori, pebez reuz ne zav ket eus ar straedoù(rues)! Eveljust arabat gortoz e teufe ur musik dous eus kof mekanikoù, ardivinkoù koz-Noe. Ouzpenn-se, amañ n'eo ket difennet kornal, klaksoniñ. Er c'hontrol, an trouz a blij kenañ ha me lavar n'o deus ket damant da stardañ war ar c'horn-boud, war an deiz ha zoken a-hed an noz. Ha va c'hredit, o c'hornioù n'int ket raouliet.(enroué).

E Lima, ne gouez morse(jamais)beradenn glao ebet ha koulskoude, ez eus plant gwez, geot, bleunioù, letonnenù,liorzoù e kement korn. Douret e vez ha kanolioù a ra eus ur gouezlec'h(désert)parkeier ma sav enno maïz eus an drusañ, kotoñs eus ar gwellañ. N'eus nemet ar menezioù, eo a ra glao ha d'an empoent,ar stêrioù, disec'het betek-heñ a ruilh doureier forz pegement. Kudenn al labour erez-douar er vro-mañ eo kudenn(problème) an dour, rak an douar a zo eus ar pinvidikañ. Evel poultrenn(poussière) eo an douar-se ha gantan eo a vez goloet an toennoù, hag a zo plat. N'eus nemet re an ilizoù eo hag a vefe e stumm(forme) un hanter-gelc'h.

Chom a ra c'hoaz balkonioù(balcons) e koad kizellet fin, stag ouz an tiez; chem a reont eus an amzer maoa ar vro e dalc'h ar Spagnoled(colonisation) eus darn anezo e c'helle bezañ sellet hep bezañ gwelet. En un iliz, emañ balkon an Iz-Roue(Vice-Roi espagnol) e-lec'h ma kemere perz en oferenn hep na c'hellfe den parañ ar selloù warnan.

Ilizoù, bazilikoù, chapelioù ez eus amañ diouz an druilh(abondamment). Met ret eo kouezañ warno evit dizoleiñ anezo. Tourioù skañv Breie, n'o c'havan ket amañ. Ar santualioù(sanctuaires) n'o deus ket a ziavaez; n'eus nemet an tal, hag a vefe labouret alies en un doare pinvidik, gant ur balkon, evit gwiskañ pe diwiskañ ar sant pe ar santez, sichennet an delwenn(statue) a-us d'an nor-dal. Marteze an tourioù a zo , n'int ket start a-walc'h evit brallañ ar c'hleier a zo enno, met n'em eus ket c'hoaz klevet bolc bras ebet(grand carillon). Tintal, setu holl ar pez a ra kloc'h iliz ar Recoleta, a zo un nebeut metroù eus va gwele. Kement a zo savet amañ a zo bresk, tano; ar mein a zo puzuilh(friable).

Chom a ra c'hoaz e-leiz a ilizoù eus amzer an Drevadenn(colonie); un talbenn(fronton) ledan, un tourig a bep tu dezañ. Met ez eus ivez ilizoù nevez, arnevez zoken, savet e kartêrioù ur gêr oc'h ober he c'hresk.

Maz eo teñval, distumm alies an diavaez, diabarzoù ilizoù an amzer ma oa ar Spagnoled mistri war ar vro, an diabarzoù-se a zo un trelladur, un estlamm(éblouissement) evit an daoulagad. Aoterioù ,stern-aoterioù(rétables) e koad, ledan, pounner, kizellet,labouret, karget a skeudennoù, met ar c'hoad-se, ur gwiskad aour warnan. Ha da heul an aour, an arc'hant dantelezet, o sterniañ(encadrant) an taolennoù, o kurunañ ar sent. Rak n'eus ket amañ un delwenn, un daolenn, ur skeudennig, ha ne g zougfe ket ket ur gurunenn lugernus, ur c'helc'h skedus; kement a zo santel a zo beuzet er bannoù(rayons) hag alies liammet a seizennoù ha sammet a galonoù(ex-voto). N'on ket barrek war an arz, met ar stumm-mañ(style) eo ar stumm barok ha n'eus ket pell e lennen dindan bluenn an Tad Couturier ez eo ar stil-se ur merk eus breinadurez an arz, un diskar e-gwirionez.

Ha pa vez beuzet an aoterioù-se e sklaerijenn ur mor a c'houleier, fichet gant bleunioù, goloet a zantelez! Gant ur beleg oc'h oferennañ e-kreiz! An aour hag an arc'hant o lintrañ! Al livioù splann-splann oc'h en em zistagañ! Ne vefe ket lavaret ur gwel eus an douar. Santet em eus evel-se ha soñjet em eus e-giz-se, e iliz Señor de los Milagros(Aotrou ar Burzudoù),kalon Lima, brudetañ santual ar Perou. A-zioc'h an aoter vras ec'h enorer un daolenn eus ar C'halvar , livet gant un Indian ha chomet dibistik diou wech istribilh ouz ar voger, p' edo an douar o krenañ. Gwad, krañch, poultrenn,dismegañsoù, ar C'halvar ken lidet(vénéré) gant ar bobl-mañ ne seblantont ket mont mat gant gloar, splannder, sked, lufr, pompadur, an arz sakr ha binvioù al liderez. Marteze eo Gwener ar Groaz o kas d'ar Sul Fask; neuze n'eus netra reizoc'h(plus juste).

Ar sent, war o skeudennoù, war an imajoù, ne vez ket klasket diskouez anezo evel ma oant war an douar. Warlene, ez eo bet savet e renk an dud santel ur Breur eus kouent ar Rozera e Lima, bet e-gwirionez tad ar beorien, Marzin a Porrez. Ar santik du-mañ a vez gwelet bremañ e pep lec'h, a-us d'ar c'haerañ aoterioù evel el lousañ taksi. Met perak 'ta e liver dezañ ur sae hag ur skapular ken faro, gant

ur vevenn(liserai) alaouret ? Perak kurunañ dezañ e benn gant ur c'helc'h ken lufrus? Daoust hag e skouer ne vefe ket evit ar re a vev an douar patatez-mañ ? Seblantout a ra ne vefe gwelet nemet e gloar an Dreinded(Trinité). Emichañs, e teuler muioc'h a evez ouz e skubellenn, benveg e labour e servij e gouent, e servij ar re baour hag ar re glañv. Krediñ a rafen un tamm, rak e dor an ilizoù, hag en tiez, e kaver skubellennoù bihan da brenañ, evit derc'hel soñj eus ar sant.

Karradoù sent ez eus er santualioù; sent Bro-Spagn dreist-holl. Pediñ a raer dirazo; gouloù a zev e-harz o zreid. Peurviañ ar fideled a bar start o selloù war dremm(visage) an hini a aspedont; pa c'hellont e lakont o dorn warnañ. Goloet e vez a daolennoù-ouestl(ex-voto) dezo stumm ur galon.

Bet on bet en deiz all e ti Santez Rozenn; miret mat eo kement tra a zo bet dezi, zoken an ermitajig striz savet ganthe daouarn ha skeudenn ar Mabig Jezuz, "An Doktor bihan", a oa he alier(conseiller) bras. Met gwerc'hez Lima n'eo ket gwall enoret en he bro.

Al laikelez(laïcisme) n'he deus ket c'hoaz breinet ar vro-mañ. An dud a ra sin ar groaz, pa dremenont dirak an ilizoù. E kement lec'h, e kement karr, ez eus stag taolennoù, imajoù santel. Koulskoude e lavarer nez eus ket relijion, met ur vriz-relijion(e galleg: réligiosité).

Al lodenn vrasañ eus parrezioù Lima, ar skolioù kristen a zo estrenien (étrangers) en o fenn: Gallaoued, Spagnoled, Alamaned, Italianed, Kanadianed, Suised, Iwerzoniz(Irlandais), Amerikaned.

Kalz Japaniz a zo er vro; alies tre e vez badeziantoù. Beleien alamanek o deus ar garg anezo.

Bez ez eus karterioù pinvidik; e di da bep unan; alies ur manerig; awechpù ur maner bras. Ul liorz tro-dro dezañ, koantik er gwez hag er bleunioù. Ha ne skuizer ket o sellout; n'eus ket daou lojeiz hag a vefe savet hevel, klinket(décoré) hevel. Ar Peruvianed a ya ar maout ganto evit diou vicher, hini an tisavour(architecte) hag hini ar sirurjian. Stad a zo bet e pobl ar Perou paz eo bet graet Kardinal, arc'heskop Lima. Setu perak an Aotrou Yann Landazuri Ricketts a vev bremañ en un ti brao, profet dezañ gant un den pinvidik, savet gantan un ti nevez e-kichen e hini koz.

Na va zeod, na va fluenn n'int gouest(capable) da zisplegañ petra eo ar c'harterioù paour. Gwelout a ranker. Kennedy, Doue d'e bardono, en deus lavaret e oa ar bombezenn atomik ha krek kêr Lima, an daou fed(fait) ar pouezusañ er c'hantved-mañ. Pevar, pemp bloaz 'zo, an dud a zo staget da ziskenn eus o menezioù, eus ar "sierra" , da guitaat ar maezioù ha da gemerout an douaroù tro-dro da gêr. Tu ebet da gas anezo kuit. Ma welfec'h a-hed kilometroù ha kilometroù, 20, war hent porz Ancon, tiez, pe gentoc'h lochennoù, toulloù, e-lec'h alies e Breiz, e vefe damant graouiañ ur pennmoc'h;milieroù ha milieroù a zo berniet evelse; ur chañs o deus: beradenn glao ebet morse; a-hend-all, ar gouezlec'hioù e-lec'h m'o deus en em stalet a vefe deuet da vezañ un ifern a bri hag a vouilhenn. N'eus ket ur geotenn, n'eus ket ur straed(rue) koltaret; mein, poultrenn, bili, toulloù. Ar gouarnamant n nebeut ha nebeut a zegas dour, tredan(électricité), a sav tammoù skolioù. An Iliz ivez a zo en he amañ gant he c'halon a vamm, e-mesk he bugale, ar reuzeudikañ. Tiez-louzaouiñ (dispensaires) servijoù-kevredigezel(services sociaux) a zo en he c'harg gag "ar re baour a zo avielet". Bet on bet en un iliz vras, savet a-bez gant brikennoù ruz-tre e-kreiz unan eus ar barriados-se(barriado=banlieue). Kelted eus an Iwerzon, Tadoù Sant Kolomban, a zalc'h amañ ur barrez, e vefe bec'h gouzout e pe-lec'h emañ he fenn hag he lost. Met gwelout mat a raer ez eo amañ ar beleg ur mignon evit an holl; ar vugale a salud anezañ, a red war he lec'h, a lamm da varvailhat gantan: Padrecito ! Padrecito ! a vez hopet warnoc'h: Tadig! Tadig !.... Lavaret ez eus bet din hirio o deus ar re binvidik aon na vefent kelc'het nebeut ha nebeut gant pobladoù ar barriados ha mouget ganto deiz pe zeiz. Aes eo gouzout petra sonjfemp

m'hon defe poan o kaout unan p'o deus lod dek mil, ma kouskfemp etre peder moger bambouz pa kousk hiniennoù etre peder moger ur maner. Ar gomuniez(communisme) a zo ur blantenn hag a ziwann , a boulz war an teil hag amañ n'eus ket a ziouer a deil !

N'eus e Lima nemet un ospital a 500 gwele, pa vefe ezomm 15 000, evit ar vugale. Un ospital evit ar wazed, unan evit ar merc'hed.

Daou virdi am eus gwelet(musée). Ar Perou en deus un henamzer(antiquité) eus ar re binvidikañ. Evit ar priajoù(poteries), diaes eo ober gwelloc'h, kaeroc'h, oberiañ gant muioc'h a faltazi(imagination). Da skouer(par exemple) podoù a bep seurt skeudennet warno, an holl kleñvedoù, mac'hagnerezioù(infirmités) anavezet er vro. Ne lavaran ket livet warno, met oc'h ober pe ar golo pe gof al lestr(vase). Met da sabatuiñ ez eus c'hoaz muioc'h gant an danvezioù, an dilhajoù. En em c'houlenn a raer penaos e zeuen a-benn da wiadañ(tisser) gant ar binvioù o doa, en ur ober gant kement a livioù(couleurs), en ur lakaat war ar steuenn kement a zresadennoù(dessins) dishañvel. Ar c'hulturioù(cultures) indiat a zo bet kulturioù meur. Pa zeuer aus ar mirdi d'ar ru, pa weler penaos emañ bremañ an Indianed, e santer an diskar(décadence), un diskar, rouez e Istor ar Bed.

En ur c'hartêr , ez eus ur mell kloz(parc) plantet a wez olivez; paotred yaouank a ginnig deomp olivez, ganto o neuiñ e barrikennoù; n'o c'havan ket c'hoaz eus ar gwellañ. Amañ er Recoleta, e vez servijet anezo ouz taol.

Amañ, bemdeiz, bep hanter-eur, ez eus oferennoù eus 6,30 betek 9 eur. Da 6 eur 30 eus an abardaez, e vez lavaret ar chapeled ha goude e vez roet ar gomunion. Kalz a vugale a zeu evelse da bediñ diouz an noz. D'ar gwener kentañ ar miz, e vez diskouezet ar Sakramant meulet ra vezo, penn da benn an deiz.

Kaout a raer er ruioù, gwazed, ganto war o feultrin, ur gravatenn glas-ruz(violet), met dreist-holl merc'hed, gwisket gant ul lostenn eus ar memes liou, endro d'o dargreiz, ur gordenn wenn, gant skoulmoù. Ma, ar fideled-se, o deus graet ar bromesa da vevañ en un doare kristenoc'h keit ha ma vezo warno ar glas-ruz. Diouerout a reont tra pe dra hag a blij dezo, da skouer, ar sinema. Ex Seurt pinijenn a vez graet dreist-holl e-doug miz here(octobre). Hag un Tad a lavare din e vefe mat ober ar C'horaiz amañ, e-pad ar miz-se.

Kalz tud a zo gwisket proprik, met n'en em vouetont ket eus ar gwellañ. En em vagañ a reont dresit-holl gant riz. Er vro, ec'h eoster riz mat, met hennez a vez gwerzet hag hini disteroc'h a vez degaset eus a lec'h all.

Ar Fransizkaned eo o deus avielet ar vro-mañ; dre anaoudegez-vat(reconnaissance), ar c'hirri-boutin, an trenoù, a zo evit netra evito.

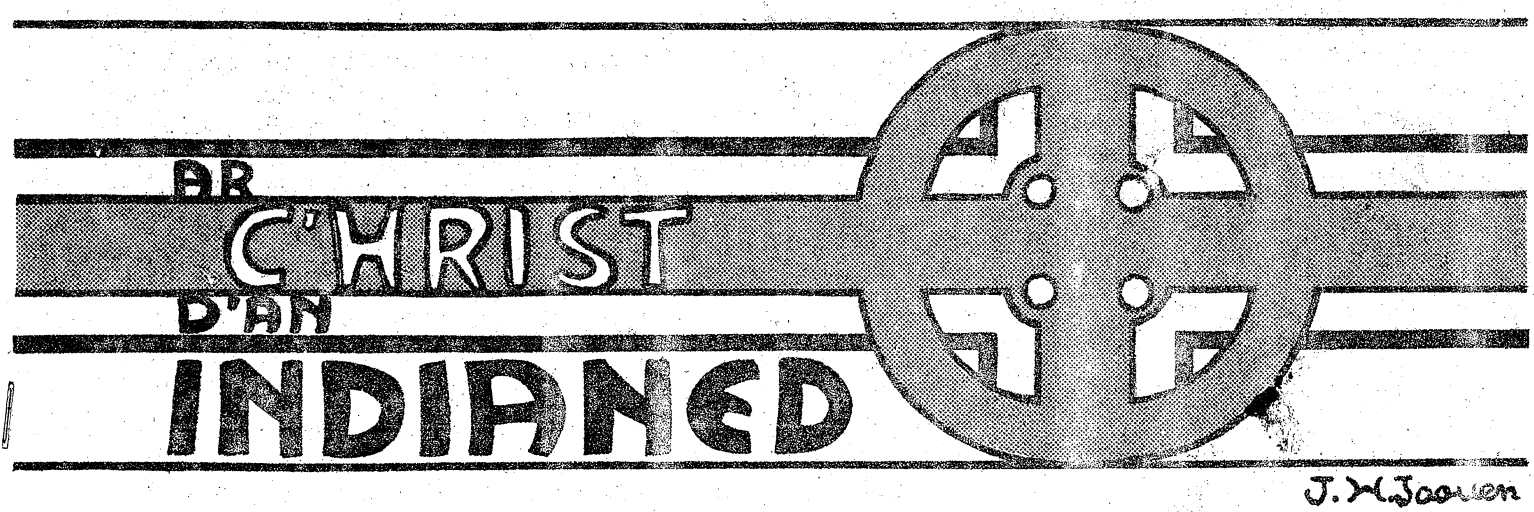
Protestanted ez eus ivez war an dachenn; gwelet em eus templ ar Metodisted, hini an Ad vantisted, pempl Iliz Avielel ar Perou(Eglise Evangélique du Pérou).

Goulennet e vez oferennoù en enor d'ar Mabig Jezuz; souezet e oan o welout war derezioù an aoter un delwenn(statue) evel hini ar c'hraou, douget eno gant ur yaouez.

Betek-hen, ne oa ket c'hoaz gazetenn ebet, heñvel ouz LA CROIX pe LA VIE, kelaouenn ebet, hag a vefe katolik a-grenn. Nebeut 'zo ar C'hardinal en deus roet lañs d'ur journal sizuniek. Staget gant 8 000 skouerenn; ne c'heller mui moulañ nemet 5 300. Un afer fall eta !

Warlene(l'an dernier), ez eus bet votadeg, evit dibab Presidant ar Republik. Ar vro a-bez a zo mastaret, louzet, gant enskrivadurioù(inscriptions) a bep seurt liou, war an tiez, war an hentoù, war ar mogerioù, zoken war an ilizoù ha war an uhelañ menezioù. Kalz a zo bet diverket, met n'eo ket prest al labour netaat da vezañ echu. Ar Gouarnamant en deus ranket sevel e vouez ha d'an empoent, ar vruderez (propagande) a zo graet dre skritelloù war danvez stignet a-dreuz ar straedoù, pe war dal an tiez. Rak disul 15 a viz kerdu, ez eus ur maer nevez da eñvel e Lima. Met amañ an holl ne votont ket; hepken ar re a oar lenn ha skrivañ hag evit her gouzout e vez lakaet an dud da sinañ. War 10 milion a dud ez eus a-boan 2 vilion o votiñ. Un dra all: pep listenn he deus un niverenn(numéro); war ar bilhed votiñ, nez eus eta nemet ur sifr(chiffre) 1, 2, 3 hag all....,hervez niver al listennoù.

Y.T

MEURZH 1964 Niverenn 5

---oOo---

E LIMA .....

Un droiad (tournée) e CHURIN (6-9 kerdu 1963)

Abaoe un nebeut dervezioù ez eus ganeomp ouz taol, e presbital ar Recoleta, un Tad, diskennet da Lima eus ar Sierra(dant eskenn), eus ar menezioù. Savet en deus eur chapel, ha deuet da glask ar pez a vank evit gouel ar bennigadur. Kannad e rannvro(région),o vezân o chom er gêrbenn, ret eo dezân ivez dont da gestal digantan an arc'hant prometet; ur looo "Soles" bennak. "SOL" a sinifi Heol. Ar "Sol" eo al lur breizek, le franc français. Met ar Sol peruvian ne dalv nemet pevar real gall 20 centimes, o,20 Fr.

Daou Dad a zo da vont; ganto ez in. Da 2eur, e loc'homp e Simca ar Recoleta, o kemerout hent an Hanternoz (Norz). Bez ez eo un daou-hent(autostrade) toullet evit kas ar re binvidik da sul ha d'an hañv, da Ancon, porz-hânvin(station balnéaire). En hon tu dehou, war 20 kilometrad, en tu-hont d'ur gompezenn(plaine) labouret kaer, ar menez, ar Sierra, ha penn-da-benn, e-harz e dreid, lochennoù ha lochennoù, tiez ha tiez, a vil-vern. Alies nez eus nemet peder moger e korz bambouz, war un douar poultrenn, sec'h ha noaz. An hini n'en deus morse gwelet kement-se en e vuhez, ne c'hell ket komprenn !

Buan ec'h erruomp er gouezlec'h(désert): plâenennoù ha menezioù, n'eus ket ur geotenn warno. A bep tu d'an hent ez eus nevez plantet gwez palmez; ur c'harrdour a zour anezo. Tremen a reomp dirak peder moger o klozân un dachenn vat a zouar, warni lojamantoù nevez. Bez ez eo un ti-repu(asile) evit merc'hed yaouank kollet pe dilezet, en o servij eiz leanez eus Bro-Yougozlavia. Bevân a reont diwar aluzennoù milionerien Lima, a vez taolet dezo war ribl an hent.

Pell amzer ez eomp a-hed ar mor. En un tu, moger ebet,kleuz ebet ne harz da ruilhañ en islonk(abîme), diwar lein an tornaod.(falaise). En tu all, ar menez, darn anezañ e traez fin-fin hag ar sabl-se a rikl nebeut ha nebeut, a-wechoù founnustre, betek stankañ an hent. Dichan e rankez gortoz an tourterien(bull-dozer) da echuiñ o labour-distankañ. En traoniennoù, e-lec'h maz red an dour, pegen glas n'eo ket ar gounidiegezioù(cultures) ! Eno eo strollet an dud, eno emañ ar c'herioù. A vare da vare, e kreiz ar parkeier, mogerioù serret; ur chapelig a-wechoù en o c'hreiz. Mestr ur gêr, pe gentoc'h un is-vestr(gérant) a vev aze, bodet en-dro dezañ familhoù mevelien ha matezed e hacienda. Hacienda a sinifi kêr vras. Pep tiegez en deus eno e

lochenn; ur gambr gant un nor, hep prenestr, rak sklaêrijennet eo dre an doenn. Ma warnan ar c'herioù-se hervez an hini am eus gwelet; al labourerien a zo lojet evel e kreier-moc'h.

Unan eus brasañ ijinerezioù(industries) ar Perou eo hini ar bleud pesked P'edomp war ar CARBET, hon eus gwelet evel-se, war an eur a greisteiz, ur brosesion a vigi krenn, tost ur c'hant, o tistreiñ d'ar porz. Evit ober bleud eus ar pesked-se e saver labouradegoù, uzinioù. Hag an dud a zired e-lec'h maz eus tu da c'hounit ur gwenneg bennak d'en em vagân. Diredet o deus war-du ar mor ha kemeret o deus douar tost d'an aod. Pebez estlamm gwelout a bep tu d'an hent, war kantadoù dervezioù-arat, tammoù mogerioù e bambouz, stag outo ur banniel peruvian(drapeau péruvien). N'eus c'haaz den ebet o lojañ war ar plaênennoù noaz-se, met dizale e vezo tiez hag an douar da sevel o dezo bet d'an nebeutañ evit netra, daoust maz eo d'ar Stad(Etat) an holl douaroù diberc'henn(sans propriétaire).

E Huacho, ur gêr brasik-a-walc'h, e chomomp a-sav evit gwelout an eskop. Un tamm marvailh a reomp gant daou gure yaounk peruvian hag eur banne kafe a evomp ganto. Lavaromp diouztù ne ouzer ket ober ha nez eus ket kafe mat er vro-mañ. Sun (jus essence) kafe du-du a vez lakaet deoc'h war an daol en ur garafennig. Degaset e vez deoc'h dour zomm e tasigoù ha deoc'h da ziverañ(verser) ar ju-se er volennig. Un evaj divlaz e-gwirionez; enor da werc'hed Breiz hag a fard kafe hag a zihun. Iliz-veur(cathédrale) Huacho n'eo nemet ur varrakenn e skoaz hini Kemper. Pelloc'hik, war an hent e welomp ur balkon istorel(historique); diwarnañ eo ec'h embannas Simon Bolivar dieubidigez(indépendance) ar Perou e 1826.

Diskennet eo an abardaez, pa guitaomp an hent koltaret evit an hent douar. Bez hon eus da grimpal, da grapat gant ar menez; 2 200 m hon eus da sevel. Sabatuet e oan o welout e Lima gweturioù ken pounner. Bremañ e komprenañ ez eo ret kaout otoioù start, frammet krenv, evit herzel ouz hentoù ken divalo, ouz savennou ken hir. War hon tu kleiz, e groz (krozal = gronder) ur froud(torrent) ; glao a ra er Sierra. An dour louz-se a zo ur bennoz evit an traoniennoù. Noz vat a ra pa zegouezomp. An hent a franka, a ledana un tamm evit ober un doare plasen; a bep tu tiez, met dreist-holl ostalirioù(hôtels) hiniennoù pillhaouek, met ivez diou uhel a-walc'h an ton ganto. Perak ? Feiz ! Churin a zo ur "Station Thermale" hag amañ e zeu ar re binvidik epad an hanv d'en em soubañ(tremper) e dourioù klouar ar stivelloù, o deus ar brud da bareañ eus meur a gleñved. Kleuset ez eus bet piñsinoù(piscines) ha diou wech on bet o neuiñ enno. E Bro-C-hall, an dud cheuch a lavar: "Je vais aux eaux". Ma ! aet on d'an dourioù betek Bro-Perou. Mar plij gant Doue, ra vezo evit ar wech kentañ hag ar wech diwezañ !

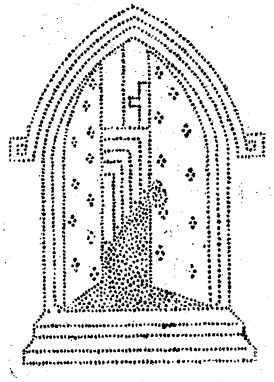
Un doenn a zo da glask evit hor skoachân (goudoriñ). E presbital ar person n'eus ket ur c'horn evidomp; ken bihan ha ken diskempenn maz eo. Plas ez eus, rak n'eo ket c'hoaz deuet ar "Saison"; pep unan en deus e gampr, gant dour yen, dour zomm, ha privadegoù(W.C.). D'ar sadorn vintin paz an da oferennañ en un tamm korn, e welan an iliz goz, an doenn hag ur c'hostez anezi freuzet gant ur c'hren-douar(tremblement d.t) An aoter-vras hag ar gador-brezeg a c'hellfe bezañ great ganto er chapel nevez. N'eus netra tristoc'h eget rivinoù (ruines) un ilez, ur chapel. Amañ ez eus evel e Breiz, kalz tiez-pediñ o kouezañ en o foull.

Mont a ran da ober ur sell ouzh ar chapelig; ar fallañ karrdi(garage) en hor bro a zo kaer e kichen al lochenn-man. Ha koulskoude, nag a boan, nag a dregas evit kas da benn an oberenn. An doenn a zo e follennoù-houarn(tôle). An tôl er vro-mañ a zo ur merk a binvidigez; rak ar re baourañ n'o deus toenn ebet a-zioc'h o fenn, e-lec'h ma nez eus beradenn glao ebet. Goude kreisteiz, e kofesaer merc'hedigoù ar skol. An Tadoù a lavar e ouzont kofez; kentelioc mar, aozet mat int bet dreist hol gant ar skolaerez (mestrez-skol). Chomit sioul ! Er Perou, er skolioù-stad(écoles publiques), ar gelennerien(professeurs) a dle ober katekiz bemdeiz er c'hlass hag ar veleien a ya hag a zeu er skolioù laïk, e-giz ma fell dezo. Ar gatoligiez eo religion ofisiel ar vroad(nation)

Da sul, da 9eur, ur marc'h a zo degaset evit sevel un Tad betek ur gêriadenn, 3 eur bale diouz Churin. Ar Werc'hez koñsevet dinamm eo diwallerez ar pueblo-se (keriadenn) Kontañ a raio deomp d'ar meurz, e oa tomm a-walc'h an dud, pa erruas evit an oferenn. Met brao ar "pardon" memestra, gant ur brosesion un eur evit ober 200 metrad hent ! E Churin, e vezo ivez kaer an traoùs da lleur, oferenn-bred gant avieler hag abostoler. An aotrou person en deus dizoloet ornamantoù, gwiskamantoù-iliz eus amzer ar Spagnoled; ar gasul(chasuble) a zo pinvidik tre. N'emaon nemet hor pevar o kanañ. Merc'hed ar pask kentañ a zo aze, gwisket dereat, ur gurunenn roz gwenn artifisiel ganto war o fenn, ur c'houlaouenn hag ur bod lili ganto en o dorn. An TadLoeiz a brezeg; lavarout a ra start ez eo dezo peruaniz da sevel o bro ha nann lezel al labour da vezañ graet gant estrenien(étrangers). Echu ar sakrifiz santel, ar person a stag ur seizenn ouzh an nor-dal; an is-prefed(sous-préfet) a zoug ur penn; dour benni get a zo skuilhet war mogerioù ar chapel. Evit an aoter vras, ur seizenn ivez; ar maer a zoug ur penn, e wreg ar penn all. Evit an aoter vihan, an enor a zo roet da rener ar genunvaniez(président de la communauté indienne). Goude an ofiz, ar pennoùbras hag ar vañsonerien a zo pedet d'ur gwin a enor. Da vare koan e vezo badaouet mat an dud. Da 8 eur, ar merc'hed an darn vrasañ anezo, a vezo distro d'ar chapel evit dibunañ ar chapeled, kanañ gant kalz a galon, renevezin gouestloù, promesaoù o badiziant, en em ouestlañ da Vamm Doue. Ar skolaerez a zo adarre ganto. O vezañ ma n'eo ket c'hoaz stalet an tredan(électricité) ar veilhadeg a zo graet e sklaêrijenn ar gouloù koar enaouet war an aoter ha dirak ar sent.

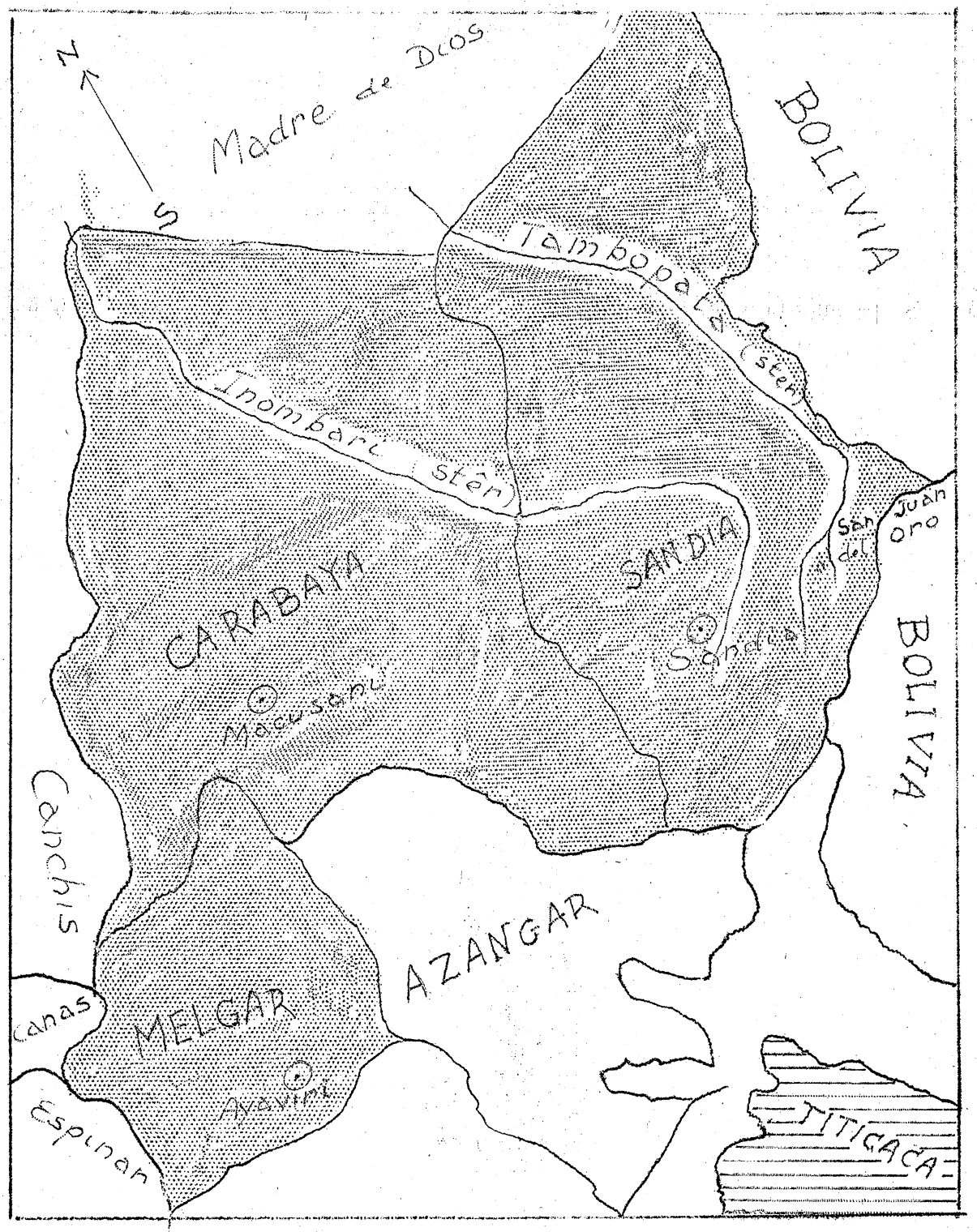
D'al lun vintin, beure mat, e kemeromp hent an distro; an is-prefed c'hoant dezañ mont da Lima; emichañs, n'en deus ket re a zroug-bleo! Fellout a ra deomp trouc'hañ dre un hent tostoc'h met mestr un hacienda en deus alc'houezet ur pont savet war e zouaroù; an is-prefed a gemer e ano. Chom a reomp a sav en un ostaliri evitlonkañ ur banne kafe; pesked poaz yen da zebriñ en o fez a zo ivez d'ar re a fell dezo. Ar bara amañ a vez gwerzet dindañ furm kouignoù(brioches) ar sandwich a zo ur gouignenn eus ar seurt-se, stardet enni un drailhenn kig moc'h gant kalz ognoñs. N'eo ket fall tamm ebet!... Evit lein(merenn) ec'h erruomp e Lima.

- - -ooOoo- - -

Kartenn Preladelezh (Prélature) NULLIUS AYAVIRI
e Bro-Perou

-oOo-

Eus LIMA da San Juan del ORO .....

Divizet eo kuitaat Lima d'ar gwener 13 a viz kerdu. Unanet doun gant ar ro stourm evit Breiz, en oferenn e kounaan(je me souvèens) Yann-Vari Perrot ha kement ani en deus strivet(lutté) eveltañ. Ne vezin ket va unan-penn; mont a ra ganin betek Ayaviri diou blac'h yaouank, unan eus Amiens, Silvia, 21 bloaz, klañvdiourez(infirmière), egile eus ar Suis alamanek(Suisse allemande), Jertruda, 34 bloaz, bet dija er Guadaloup. O diou int kaset gant kanton ar Valais (Bro-Suis) hag en deus kemeret en e garg eskopti Ayaviri. Daou vloaz eus o buhez a fell dezo gouestlañ d'ar broioù is-endroet (sous-développés).

Feurmet hon eus hor plas en ur c'harr-boutin(car) hag a dlefe kuitaat ar gêrbenn da 2 eur hanter. Met diveur hon eus da c'hortoz war ar riblenn(trottoir). Amzer awalc'h evit gwelout pegement a dud a zeu da ginnig deoc'h tammigoù marc'hadourez, pegement a beorien eus an truilhañ a zeu da astenn deoc'h o dorn. Atao taolenn peurvantrus (pleinement navrant) ar skeul; tud war ar barrennoù uhelañ anezi ha tud nann war ar barrennoù izelân, met c'hoaz war an douar noaz, war al leur-zi !

Karget ar c'harr; gwazed, mammoù gant o bugaligoù hag o fakadoù, tro er rod wardu Arrequipa. Er fabourzioù (faubourgs) e welan evit ar wech kentañ un douaridigez (anteramant). E penn an ambrougadez(cortège) ar baniel peruvian, têir pikol kurunenn bleunioù, unan e stumm ur groaz, warlerc'h, an arched, unan du, houarnet kaer, douget war skoazioù pevar gwaz, c'hoarz ganto, hag un nebeudig tud oc'h heuliañ, marvailhoù ganto.

Bep taol ma chomomp a-sav, bugale ha merc'hed a lamm er c'harr, evit gwerzañ frouez ha boued. Aet er maez eus kêr, e tleomp diskouez d'ar polised hor c'harned a estrenien(carnet d'étrangers). Heñvel eo atao ar vro, plaênennoù ha menezioù ha bep an amzer un draonien c'hlas, ur geriadenn. Noziñ(faire nuit) a ra buan. Da 8 eur, an holl a ziskenn da goaniañ en un ti-debriñ(restaurant). Prest eo ar pred; ne vezo ket seiz daletoc'h an abadenn ha tiz(vitesse) dezi adarre ! Ganeomp ez eus ur sac'had boued; sur ne varvfomp ket gant an naon.

Dibaouez e pignomp; 2800 m a-zioc'h live(niveau) ar mor hon eus da dizout evit pakañ (trap) Arrequipa. Al lodenn vrasañ eus ar beajourien a gousk, daoust pegement a safar(bruit) ez eus gant ar c'heflusker(moteur). Trouzioù iskis(étranges) a sav eus e gof ha meur a wech e sac'ho(en panne). Ret e vezo d'ar wazed diskenn evit puntañ (poulzañ) war ar penn-a-dreñv. War-dro 5 eur, gant an tarz-deiz, (aurore) e c'hellomp spurmantiñ, gwelout ar vro; emaomp e-gwirionez war ar menezioù. A-gleiz, a-zehou, islonkoù(abîmes); alies ez eont a-hed ar mor. Goude krimpat en ur gildreiñ serpenter) e tiskennomp en ur gammigellañ. Bras e vefe bet al lamm ha founnus ar yod ma vefe bet un tech, ur si(défaut) bennak pe er c'haser pe er starder(frein) pe en ul lec'h all. War bord an hent, kroazioù-bez, kurunennoù istribilh outo a ro da sonjal ez eo bet risklus toullañ an hent pe bale warnañ, n'ouzon ket mat. Dalc'hmat e kroazomp kirri-samm (camions).

E kreiz an noz ar c'harr a chom a-sav; merc'hed a sav hag a ziskenn, briadoù fleur ganto. Mont a ran da welout. Un orator(oratoire) a ziwall ur pez mell kroaz gant un nebeut skiñvier koad. Gouloù e-leiz a zev; ar mammoù a lak o bokedoù er podoù a zaoulin hag a bok al lienenn wenn ledan a ziskenn eus ar grusifi. Ar c'haser(chauffeur) e-unan a zo diskennet da ober ur bedenn. Pelloc'h, dirak an ti e-lec'h ma chomomp da leinañ, un orator all savet en enor d'ur vaouez santel eus ar vro; war un tamm kartoñs, ez eus moulet ur bedenn d'ar blenier(conducteur) da lavarout. En ostaliri-se, digoret er gouezhec'h(désert) evit an henterien(routiers) ez eus ur pellwelerez(télévision).

Sabatuiñ a reomp o welout ez eus stalioù digor, n'eus forz pe-seurt eur, en noz. Kaout a raer kafe da evañ, boued da zebriñ, frouez a bep seurt da brenañ. Dav eo deomp chom a-sav da c'hortoz ma vefe lammet an traez(sable) riklet war an hent. Pemp eur eo diouz an abardaez pa zizoloomp Arrequipa. Ret eo deomp adarre mont dirak ar polis; hon ano gant hon oad, hor micher a zo kemeret war ur c'haier.

Echu eo hor beaj hir, un dervez en e bez; skuizus-tre eo bet an abadenn... Arrequipa eo eil gêr vras ar Perou; savet en un draonienn, menezioù uhel a gelc'h anezi tro-dro. E kouent leanezed Kalonoù Santel Jezuz ha Mari, eo e vezimp lojet. Ar blenerien taksi hag ur vandennad paotred a lamm warnomp evit dougenn hor pakadoù; n'eo ket brao en em zizober! Mall hon eus da vont d'en em ledañ. Antronoz, ar sul, e lidan an oferenn da 8 eur 30. Kaer eo pep tra; ar superiorez a c'hoari gant an ograou, gant ar c'hurust ez eus manegoù gwenn; d'ar Sanktus ur goulaouenn a zo degaset war an aoter, da chom betek ar gomunion.

Mont a ran d'ober baleadennoù e kêr. Evel e Lima, e-leiz a varc'hadourien bihan war ar riblennoù. Ar pep brasañ eus an tiez a zo serret, an ilizoù ivez. Rak hirio er Perou a-bez ez eus votadeg evit dibab maerioù; evit ar wech kentañ eo, rak betek-hen e oant anvet gant ar Gouarnamant. En abeg a se, n'eus nemet un oferenn e pep iliz hag an holl ostalirioù a zo prennet; difennet eo reiñ da evañ. En o stalioù, an artizaned a labour; sonjal a rae din e oa doujañs amañ evit lezenn ar sul. Da 6 eur d'an noz ez an d'an iliz-veur; ouz an aoter ur beleg gwisket e roz; trede sulvez an Azvend a zo. Tamm kan ebet, beleg all ebet, yaouankizoù o c'hoariñ hag o varvailhat, tud devot e-leiz. Prezegenniñ a ra ar beleg, mikro an aoter gantañ en e zorn. War dreuzoù ar santual, peorien a astenn o dorn. Kalz muioc'h eget e Lima, Indianed hag Indianezed gant o gizioù, a garz ar ruioù. E Arrequipa ez eus ivez "barriadas"-ed (bidonvilles). Ar seurezed pikpusian, e-lec'h m'emaomp, a zalc'h diou skol distag an eil ouz eben, unan evit ar re baour, unan all evit ar re binvidiK. Noz-deiz, e vez unan bennak anezo dirak ar Sakramant meulet ra vezo, ur vantell ruz ganto war o divskoaz.

Eus Arrequipa e kasin ganin taolenn ur vamm gourvezet war ur riblenn, kousket pe mezo, n'ouzon ket; ur c'hrouadurig azezet en he c'hichenn; mein gantañ o c'hoariñ disoursi. An dremenidi ne reont van.

D'al lun vintin, 16 kerdu, e kemeromp an tren da 7 eur 3o, evit Juliaca. Bilhedoù eil klas hon eus, met evel beleg, e c'hellan pignat er c'hentañ. Chom a ran gant ar re all. Beajiñ n'eo ket ker er vro-man: 67 soles, da lavarout eo: 13 lur evit ober war-dro 300 km. Leun-mat eo ar c'hombodoù: tud diwar ar maez, mammoù gant o buga le. Chom a reomp a-sav en ur bern porzioù-houarn bihan(petites gares). Paotred, merc' hed a bign neuze da ginnig frouez, kouignoù, bara, sun-frouez, koka-kola...hag all... Buan-buan e reont o marc'had, rak ar marc'h-du ne chom ket da c'hortoz. Un den a ya hag a zeu, o klask gwerzañ bep seurt traoù: lienajoù, tokoù, un aotenn mekanik, kontilli, fourchetezoù ha me oar me... Amzer hon eus da sellout ouz ar vro; d'an nec'h menezioù noaz, d'an traon, islonkoù. Bep ar mare, un uhelgompezenn(plateau), deñved, givri, saout, pe lamaed o peuriñ warni. Seul-vui e krimper, seul-vui e stanka ar guchennoù geot, seul-vui ivez e yena an amzer. Da greisteiz, an holl a ziskenn; taolioù a zo stalet penn-da-benn an treñ ha bec'h d'al lein !

A-wechoù, e welomp ur pastor bennak, ur c'houer o vont daoubleget dindan ur samm, un nebeut lochennoù. Mont a reomp a-hed ul lenn(lac), douaroù beuzet gant sterioù dic'hlannet(débordés) gant an dour-glao. Er pelldêr, begoù menezioù goloet a erc'h. En em santout a ran dilaouenn, trist, o sonjal ez eus tud o vevañ en ur vro ken kriz, ken gouez, ken kollet. Kaer c'hoaz, ma vefe bet dereat o stad a vuhez; met n'o deus ket ur gwenneg toull !

Porz-houarn Juliaca eo an hini diwezañ; 5 eur 3o eo. Kaout a reomp diouztu an Tad Berthelot deuet d'hor c'herc'hat gant karr-klañvdi(ambulance) an eskopti. Ur banne kafe a ya ganeomp. Noziñ a ra pa loc'homp evit Ayaviri. Pebez hent ! Distrempet gant ar glao, ez eus ennañ toulloù e-leiz; stlapet omp eus an eil tu d'eben. A-benn 2 eur hanter hent e welomp gouleier Ayaviri. Goulou elektrik ez eus, ur presbital dereat ez eus ivez gant ur garabassen hag a ra koan vat; ne oan ket o c'hortoz kement all ! Da di an eskop ez on kaset da lojañ. Yac'h ar paotr, nemet a-wechoù e ranker ober un tamm bec'h evit tennañ an alan. Gouzout a rit ez eus seul nebeutoc'h a aer, seul-vui ma pigner.

Eus LIMA da San JUAN del Oro. ...

E AYAVIRI.....meskajoù.....

Ayaviri: un uhelgompezenn hir, kelc'het gant menezioù, hiniennoù erc'h warno. Pignat da Ayaviri a zo sevel betek 4 000 metrad. 8 000 a dud ez eus e Ayaviri. Ar pep brasañ e kêr a vev eus ar c'henwerz(commerce): tammoù stalioù bihan, e-lec'h ma vez gwerzet bep seurt traoù...

...Dirak va c'hambr ez eus ur stal arrebeuri; gweleoù, kadorioù bourret, kanastelloù(buffets). Ur paotr yaouank a dreme e vintinvez er voutik-se. Goude dourañ an treuzoù, skubañ, diboultrennañ goustad-goustad, ec'h azez en ur gador-vrec'h(fauteuil) hag e chom evelse da huñvreal, da sellout er straed, da lenn un dra bennak. Evel un den mantret(déconcerté). A-wechoù e teu an aotrou pe an itron da ober un dro hag e chomont e-giz-se, war an treuzoù, hep ober netra. Morse n'em eus gwelet prener ebet o vont er stal...

...Morse em buhez ne zisoñjin an taolenn louz ha paour en em led bemdeiz dirak va daoulagad.

...E Breiz, n'euz ket c'hoaz gwall bell, e oa damheñvel an daolenn.

...Lakit em befe graet ul lamm e tremened(passé) Breiz, 50 bloaz en a-dreñv.

...N'eus ket kalz a dud e kiz-kêr. Zoken ar merc'hed yaouank a zo gwisket evel o mammoù...

...Al lodenn vrasân eus an dud a vale diarc'henn ha koulskoude ez eus glao, pri bouilhenn eta hag e vez yen, pa ne bar ket an heol...

...Amañ e welan mat ez eo ruz kroc'henn an Indianed, ruz o tennañ d'an du alies.

...Iliz-veur Ayaviri a zo ur savadur eus ar re gaêrañ. Bramañ ez eo katedral ha se abaoe 1958, paz eo bet distaget ar rannvro(région) eus eskopti Puno ha fiziet e Breuriez Kalonoù Santel Jezuz ha Mari...

...Er mintin-mañ, pevare sulvez an Azvend, d'an oferenn 9 eur kanet ganin, unan eus ar gurusted a zo aet da azezañ e kador-veur an eskop. Hemañ n'eo ket c'hoaz erruet d'ar gêr eus eil abadenn Vatikan II....

...An hini a c'hell hag en deus c'hoant da vont d'ar sinema n'eo ket ret dezañ dioerout(se priver); ur sal ez eus dalc'het gant ur c'helenner. Hirio e luc'hvanner (projette) PRISONS DE FEMMES, ur film gall a-zivout stad ar merc'hed en toull-bac'h (prison). An diviz(dialogue) a chom e galleg; spagnoleg a zeu war ar skramm(écran). Tu ez eus evelse da zeskiñ ar yez. N'eus ket kalz a dud ha koulskoude n'eo ket ker: 1 lur ar plas.Met nez eus na nevezentioù(actualités) na teulioù(documentaire). Div(2)eur e bad an abadenn. Ur vamm a ya er-maez eus ar sal, treid noaz hag e bugel ganti war he c'hein...

...Dihunet on da 2 eur diouz ar mintin gant ur strollad gwazed mezo, chomet a-sav da ganañ er straed. Goude ur ganaouenn, ec'h ehanont evit marvailhat ha mallozin, hag e stagont adarre, heuliet gant ur gitarenn. Kaout a ran an tonioù heñvel, unandoare.(monotones)...

...Dec'h unan eus an Tadoù en deus dizoloet ur wez inka; kemeret en deus ar podoù a oa gant ar c'horf maro. Al lezenn a zifenn groñs furchal ar bezioù hag ar valtouterez(douane) a zo striz evit lezel seurt kavadennoù da vont er-maez eus ar vro.

...An dud ha dreist-holl ar merc'hed a azez e kemener, n'eus forz e pe-lec'h.

...An holl a zoug sammoù, zoken ar vugale; lavaret e vefe ur pobl dougeriensammoù....An traoù douget a vez dastumet e goloennoù, e pallennoù liesliou(multicolores).

...Gwelout a ran ur vamm, ur bec'h ganti war he c'hein, e c'hrouadur etre he divrec'h, krog gant he daou zorn en ur valizenn hag o vont evelse gant an hent. Evel-just ar bugel n'emañ ket en e vleud hag a leñv dourek...

...Mez am eus o vale dre ar ruioù, gwisket dereat, e-mesk ar bilhaouerien...

...Kalz a vicherioù bihan ez eus c'hoaz amañ: kemener, dibrer(sellier)...

...Gwelout a ran er stalioù sac'hadoù delioù sec'h: delioù koka. Prenet e vezont da chikañ evit trouc'hañ an naon, reiñ un taol skourjez, lazañ ar boan. Nebeut ha nebeut ar c'hokain(cocaïne) a vinim, a gontamm(empoisonne) an den....

...Ne bader ket pell amañ; koz e teuer abred. Rust eo ar pennoù, treut askornek.

.....Ar fornigelloù(fourneaux) nez eont en-dro na gant glaou, na gant gaz, na gant tredan(électricité), met gant kerozen. C'houez an eoul-maen(pétrole) ez eus en tiez.

.....Er mintin-mañ, em eus kanet un oferenn douaridigez(enterrement) gant servij araok ha Libera goude. Ar gerent a zo deuet d'an iliz gant ur banniel du, o deus sanket e penn ar varv-skaon. Chomet int daoulinet war leur-zi an ilez, penn-da-benn an ofiz. Ne dremen korf ebet dre ar santualioù; d'ar vered e vezont kaset diouztu, met lidet e vez un oferenn, un nebeut devezioù goude.

.....Goude pep oferenn an dud a zeu d'an daoulamm d'ar sekreteri, da c'houlenn bezañ benniget gant ar beleg ha ret eo skuilhañ founnus dour benniget warno. Disul, goude va oferenn e oa leun-chouk ar sekreteri a fideled, merc'hed, gwazed, bugale puchet war ar plench.

.....Ar mammoù a ro da zenañ d'o babigoù, en ur vont gant an hent, en ilizoù, er c'herri, forz pe-lec'h. Lakaat a reont o lostennoù, ruz, gwer, melen, an eil war eben, hep kuitaat ar re goz. Ne zougont hiviz ebet, met war o fenn, ez eus ganto tokoù evel tokoù meloñs, re wenn, re rouz... An tok a vez tennet pa dremener dirak un iliz, paz aer e-barz. War o bleo, treset, pleset, e kemeront perz en ofizioù hag evit tostaat ouz an daol santel, e savont o chal war o fenn. Rak chalioù ledan a c'holo o divskoaz, evel ar Vreizadezed, nemet ez int a bep seurt lioù, ha marellet gant bep seurt tresadennoù.

.....Da gomuniañ ez eont, o bugale war o c'hein.

.....Un den a dremen dirak va frenestr, o ruziañ war e bennoù-daoulin, harpet war ur vaz, seulioù e dreid troet war an tu enep.

.....Un Tad a bok d'ur baotrezig; "Houmañ, emezañ, a zo gwisket gant merc'hed an ti-louzaouiñ(dispensaire); he mamm a zo dall". Un deiz all em eus he gwelet adarre, o kas he mamm dre an dorn.

.....An ti-louzaouiñ a zo e karg an iliz; kempennet arnevez, modern, ez eo. Kaset en-dro gant merc'hed yaouank eus ar Suis, eus ar C'hanada. An dud amañ a zo taget dreist-holl gant an droug-skevent(tuberculose), ar rem(rhumatismes). Chom a reont en o dilhad gleb, rak n'o deus ket da chench. Ar mammoù ivez o deus kontammadurioù(infections) goude ar ganedigezioù, rak o-unan peurliesañ e c'hanont o bugale.

.....Ar merc'hed a nez(file) en ur vont gant an hent.

.....An dud n'o deus ket damant o puchañ, o taoulinañ war leur an iliz; an aoter-vras, an armell-sakr,(tabernacle), an oferenn, ne seblantont ket lavarout kalz a dra dezo. War-eeun ez eont davet skeudennom ar Groaz, ar Werc'hez, ar Basion, ar Sent. Sevel a reont o daouarn evel ar beleg oc'h oferennañ, hag o c'hroaziañ a reont eveltañ. E-leiz a sinoù ar groaz a reont, war o zal, war o muzelloù, sellout a reont start ouz ar skeudennoù, pokañ d'an douar ha d'an aoterioù. Ur bern goulou a lakaaont da zeviñ.

.....Bet on bet o kas an Aotrou Doue d'ur goziadez(vieille). Ur penn-ti, prenestr ebet warnañ. War an douar noaz eo astennet ar vaouez troet seier (sacs) en-dro dezi. N'ouzon ket e pe-lec'h lakaat korf ar C'hrist; n'eus na taol, na kador, na bank... ur pod bennak hepken. Ar baourez, ar maro sur-mat etre he dent, a glask distagañ ur ger bennak; n'eus netra gwasoc'h pa n'ouze ket yez an dud avielet ganeoc'h. He gwaz a gomz din eus ospital... met petra c'heller ? Tud uset gant ar vizer betek mel an askorn ! Ha pa soñjan emaint pevar oc'h en em skoachañ(goudoriñ) en tamm toull se ! Daou goz, ur paotr yaouank, ur plac'hig vihan !

.....Bez ez eus jiletennoù ha bragezeier gwased ha n'int nemet peñselioù(pièces) gwrioù war gwrioù...

.....En emm vesviñ a reont dreist-holl gant bier, ha gant alkool fall-kenañ. Ha dispign kalz arc'hant evit o gouelioù relijiel.

.....Ur beleg peruvian a zo ganeomp abaoe un nebeut dervezioù. Kaset eo bet da bareañ war an aod; rak war an uhelderioù, e paker ur c'hleñved hag a zeu diwar re a voulligoù ruz(globules rouges). Ar re-mañ a spled, a gresk er gwad, evit lonkañ muioc'h a oksijen, rouezoc'h peogwir ez eus nebeutoc'h a aer. An dremm a zeu da vezañ ruz-moug.

.....D'am meno, an Iliz a dlefe stourm ouz ar c'hoka hag ouz an alkool er perou. Respont a raer din nez eus ket da ober peogwir ne c'heller ket magañ mat an dud. Sur-awalc'h an Advantisted, ur sektenn hag a labour kalz er vro-mañ, a striv(lutte) enep ar binim-se, m'eo ar c'hoka, peogwir ez eo awalc'h lakaat un Indian da zigoriñ e c'henou, evit gouzout ez eo gounezet d'ar relijion nevez: n'eus ket a chikenn e korn e jod. N'eus ket pell c'hoaz e bro Pont-n'Abad, unan a n'eve ket a veze graet outañ ur protestant. Perak ? Ar bastored a wele an dismantr graet er vuhez kristen gant an evajoù alkoolek. Penaos karout Jezuz Krist, ur wech deuet da vezañ sklavour d'ar c'hoka pe d'an alkool ? Da stourm ez eus eta evit sklaerijennañ ar yaouankizoù, evit o diwall diouz seurt drougoù. Ma ne c'heller ket salviñ ar re goz, deskomp d'ar re yaouank e pe-lec'h ez eus chadennoù skrijus.

.....Ur c'hargour(fonctionnaire) eus kannadti(ambassade) Bro-C'hall er Perou, deuet da dremen gouelioù Nedeleg da Ayaviri, a lavar ez eo pennoù-bras Lima kablus eus pec'hedoù kevredigezel(péchés sociaux).Bugale an dud uhel, echu ganto o studioù, ne reont netra. Ouzpenn n'o deus kultur ebet.

.....Un Indian deuet a-benn da gaout ur chupenn lêr, un t ransistor, ul lunedoù du, hennez a zo deuet da vezañ un den eus ar c'hentañ trouc'h. Amañ evel e lec'h all ez eus da zeskiñ d'an dud petra ober gant o arc'hant. Evel bugale, lemmel a raer war ar pez a c'hoantaer.

.....Beure-mat, a-raok 6 eur emañ ar vugale war ar straedoù, o c'hoariñ dirak an iliz.

..... Ar wazed hag ar baotred a zoug bonedoù gloan gant tammoù da c'holoiñ o divskouarn.

.....Hirio, derc'hent Nedeleg, ez eus ur strollad gwazed o skubañ ar ruioù, graet gant bili(galets), evit lemmel diwarno an douar ha kaout evelse nebeutoc'h a boultrenn.

.....N'eus ket amañ kalz a weturioù cheuc'h(voitures de luxe); bemdeiz e welan meur a garr-samm(camions) o kargañ pe o tiskargañ tud, loened ha marc'hadourez.

.....N'eus ket a brivezioù (W.C.); c'hwez fall ez eus er straedoù. E Lima e oa heñvel; n'eus ket er vro savadurioù(constructions) eus ar ouenn-se, na war ar blasennoù, nag e korn ar ruioù. Brein eo kement korn ha sonjet e vefe ez euz bernioù chas er vro !

.....Istribilh ouz mogerioù an iliz-veur, ez eus taolennoù, morse n'em eus gwelet ken bras, bevennet gant sternioù(cadres) ledan-tre e koad alaouret.

.....An oferenn hanter-noz a zo bet lidet gant an eskop Metzinger, erru eus Lima, d'an derc'hent o tistreiñ eus Roma. A-raok, nez eus bet nemet ur prosesionig evit dougenn ar Mabig d'ar c'hraou, e-pad ma kane ar fideled ur c'hantik e ketchua. Ur strollad merc'hed, azezed war leur-zi an iliz, a heulie ar c'han gant taboulinigoù.

.....Dirak an Iliz ez eus stalet taolioù, leternioù warno, evit gwerzañ un evaj alkoolek tomm, a-raok ha goude ar Pellgent.

.....Ar sakrist(sacristain), pa zegouezan evit lidañ oferennoù Nedeleg, a bok d'am dorn, a lak e ziwrec'h en-dro, o lavarout e spagnolek: Paskoù laouen !

.....Gouel Nedeleg n'eo ket aman ur gouel bras; gwelout a ran adarre an dud o labourat.

.....Koaniet hon eus en ti-louzaouiñ, holl a-gewret(ensemble), beleien, klañvdi-ourezed, touristed zoken, oc'h ober tro an diou Amerika; brao ha mat ! E ti an eskop eo graet an adkoan(réveillon). Kinniget en deus da bep hini un imaj eus Roma, hag a bromet ar Bennoz Abostolel hag an Induljañs leun evit eur ar maro.

.....Nedeleg, da lein hon eus bet ur geusteurenn(ragoût) chifretez(crevettes). Melloù loened ruz poazet gant avaloù-douar, o neuiñ en un hilienn(sauce).

.....Abardaez gouel Nedeleg, ez eus savet c'hoant din da vont betek ar chapelig, savet ur c'hant metr bennak a-us da gêr. Arabat bezañ berr-alan; nez afe ket ar c'harr da bell. Ar menez e-unan a zo labouret; lavaromp kentoc'h diskrapet a dammoù bihan, du-man ha du-hont. Muioc'h a vein eget a zouar. Ne anavezan ket an holl blantennoù; gwelout a ran ez eus avaloù-douar o tiwan, e irvi ledan-tre, gros, ur mell ant(raie) etrezo.

.....Dor ar chapel a zo louzet gant ur bern enskrivadurioù(inscriptions). Sonj am eus eus anezo: "An dra-mañ a zo bet skrivet gant unan bennak eus ur bobl paour ha dizesk".

- - -oO)(Oo- - -

Al lizher-mañ eus douar an Indianed n'eo nemet mouezh ur galon, ur galv d'an enkrez. N'eo bet savet tamm ebet evit rastellañ arc'hant. Kaset eo betek ennoc'h evit netra. Mar ne blij ket, arabat kaout aon d'en distreiñ en-dro.
Mar fell dëoc'h skrivañ d'an Tad Troal, setu amañ e chomlec'h:

Padre Ivo TROAL
Vicario cooperador
SAN JUAN del ORO
Sandia PEROU

...~~respont~~ a raio kement a ma c'hello...

AR C'HRIST d'an INDIANED
GARAGE URIEN F.
PLOUÉNAN (Nord-Finistère)
C. C. P. 117213 RENNES

Église catholique en Finistère
Document numérisé en 2020

AR C'HRIST D'AN INDIANED

J. M. Jouen

Ebrel 1964 Niverenn 6

---ooOoo---

EUS LIMA DA SAN JUAN DEL ORO.... (kendalc'h...)

Yaou, 26 a viz kerdu - Gouel Sant Stefan - Ne oan bet biskoaz en ur Jeep; setu m'emaon e hini an Tad Rene Auffret. N'en deus ket aon da lakaat herr(tiz=vitesse), daoust pegen divalo ez eo an hent a-dreuz an "altiplano". An "altiplano", krediñ a ran em eus displeget dija (endeo) petra eo: uhelgompezennoù(hauts-plateaux) gwintet warno menezioù, amañ hag ahont. War an uhelblaenennoù-se ez eus un tammig buhez: parkoù patatez ha tropelloù(troupeaux) deñved, saout, lamaed. Sevel a ra ar boultrenn war hon lerc'h. Erru e Juliaca, war-dro kreisteiz, graet hon eus hor 100 kilometrad kentañ. Amzer da leinañ, hag e kendalc'homp gant hon hent. Atav(atao) menezioù, atav plaenennoù etre an uhelderioù, atav lochennoù amañ hag ahont. Met evit ar wech kentañ, en daou du d'an hent, setu tiez savet a-bez gant douar, toen hag all, stummet a-bik. Tachadoù(par endroits) an doureier o deus goloet an douaroù; lochoù a zo bet kouezet en o foull, minet gant an dour hag an annezerien(habitants) o deus ranket kuitaat. Lennoù bihan stag-ha-stag ouz lenn TITIKAKA en em astenn betek amañ ha gwelout a ran evit ar wech kentañ ar bigi raoskl(roseau) plezet(tressées) gant an Indianed.
250 km hon eus da ober evit tizout SANDIA; eveljust, n'eus ket ano a hentoù koltaret, met douar ha mein nemetken, uhelaet nevez 'zo, e meur a blas, evit achap(échapper) eus ar stêr Ramiz, hag a ro dour d'al lenn TITIKAKA.

Pebez gwelva(panorama) meur, pa ziskennomp eus 3400 m, en islonk m'eo neizet ennañ COUYO-COUYO. Ijinit(imaginez) ur pikol toull, ur gêrig en e strad, un hent o troidellañ betek enni, ha neuze, o tra vurzudus! tro-dro d'e gostezioù, parkeier, liorzoù bihan, kempennet e stumm derezioù, skalieroù, krog, peg ouz ar menez, eus an nec'h, eus al laez d'an traon, abaoe kantvedoù ha kantvedoù. Labour ramzel(gigantesque) ahentadoù(ancêtres) an Indianed: an INKAED ! Ar person, ur peruvian, a ginnig deomp ur banne kafe; noziñ a ra dija. Noz-du-sac'h a vezo pa chomfomp a-sav dirak presbital SANDIA. Amañ emaomp adarre en un toull, gwelloc'h, en ur puñs. Pa saver an daoulagad, bardell(margelle) ar menez, a-serz, a-bik. Laouen-bras on evel Breizad, da saludiñ ar person, ur flandrezad(flammand) a ouenn vat, an Tad Loeiz Rom, galleg poun ner war e vuzelloù. Ugent vloaz en deus tremenet e misionoù ar C'hongo bet belgiat.

Gwener, 27 a viz kerdu, Gouel Sant Yann avieler - Ne chomin ket da louediñ e Sandia, rak mall bras am eus da zizout Sant Yann an Aour. Setu maz on adsammet gant jeep an Tad Rene Auffret, rak toullet mat eo dija an hent war-du San Juan. Kement ha ma c'heller a vezo graet gant ar c'harr-tan, un 30 km betek Iparo. Kement-se nebeutoc'h evit kein an tri douger-sammoù, a zo bet klasket evit dont ganin. An hent nevez-mañ a 90 km etre Sandia ha San Juan del Oro a zo labour an arme hag an Indianed, rediet(obligés da ober dervezioù evit netra, evel an anerioù(prestations) e Breiz. Daoust maz eus bet deuet kirri-tan betek bouro'h San Juan, dindan 10 eur amzer, an hent ne vezo peur-echu nemet a-benn daou vloaz ac'han. Bremañ dreist-holl e-doug an hañv, ne c'heller ket labourat warnan. Ijinit eta un draonienn striz, ur stêr, ur froud o kamigellañ enni, e-mesk ar glasderioù. A-bik, abep tu, ar menez, gwisket a bep seurt plantennoù, geotennoù, bleunioù. Ha neuze, ouz e gof, kizellet ouz e gof, an hent burzudus, hag a skañvao ar vuhez en ur c'horn eus ar bed. Pebez stourm enep an Natur ! Pebez krogad ramzel ! Tremen a reomp kampoù ar soudarded; saludiñ a reont an Tad Rene, rak ên eo o aluzenner ofisiel; gwelout a reomp un aoter savet er-maez.

Met er vro-mañ n'eo ket a-walc'h digoriñ un hent, dav eo ouzpenn distankañ alies an hent-se. Bez ez eus "derrumbe"-où... da lavarout eo, disac'hadurioù. Ar menez a zizac'h, a darz, a freuz hag a vern a-dreuz d'an hent douar ha mein ha n'eus tu ebet alies da vont larkoc'h. Hor gwetur kreñv a c'hell tremen an "derrumbe" kentañ, goude labour . "tourter" (bull-dozer) ar soudarded, met evit an eil, n'eus tra d'ober. War droad bremañ, kerkent ha maz eo izelaet ar bern ha ma c'heller paseal hep riskl. Kimiadañ a ran ouz an Tad Rene, en deus bet ar vadelez da ziverrañ hor baleadenn, ha prest! son! war-raok! kit! gant kalon!...evel m'em eus klevet ken alies ha gant kement a drid, e Plouenan, e serr ar bagad karet. A-boan graet hor c'hammedoù kentañ, setu youc'h warnomp gant unan eus soudarded an hent. Siwas! gant va netraig a spagnole , n'ouzon tamm ebet petra c'houlenn, droug en e gased. An Indianed a lavar emaint d'am heul ha lezet ez omp erfin da genderc'hel. O goulenn a rae e-gwirionez evit labourat epad un nebeut eurioù.

A-wechoù, e kuitaomp an hent nevez, evit trouc'hañ a-dreuz, dre ur wenodenn... Kemeromp an hent treuz, rak eñ eo ar berrañ, a ziskan ar ganaouenn gwenedek. Met amañ ar berrañ n'eo ket an aesañ. An tri douger a zo c'hoaz yaouank; katekizour eo ar mestr anezo; unan trout ha disliv a basa(tousse); seblantout a ra besañ taget gant an droug-skevent(tuberculose). Chentil, hegarat, ez int; ne vezin ket strewet(semé)! Karet em befe marvailhat ganto, met ret eo dên chom mut. Pa glasker displegañ din pe-lec'h ez omp erru, e komprenan un tammig. Ne chomomp ket kalz da ziskuizañ; da dennañ an alan koulskoude, pa dreuzomp ur gre'chenn(crête), rak kaer em eus digoriñ bras-bras va genou, ne c'hellan stlejañ va c'harr, nemet war-bouezig, war-bouezig. Ha ivez da gemerout, teir gwech bennak, el lochennoù rouez a gavomp tostik d'an hent, banneoù kafe divlaz, hag a ra kalz a vad pa stag arglao puilh da gouezañ goude kreisteiz.
Va c'hredit, e Breiz, em befe bet bec'h o tebriñ hag oc'h evañ e seurt lec'hioù, e seurt podoù, seurt evajoù; amañ eo dister-tre an heug, an dônjer! Grasoù-stad ez eus! Tra all, souezuz-kenañ! en em c'houlenn a ran daoust ha ne vefe ket nijet kuit ar mezevellerez(vertige) a anavezen e Breiz. Efed ebet, poan ebet o treuziñ tammoù pontoù fall, oc'h hediñ(longer) an islonkoù. Arabat koulskoude hopal re kreñv; n'eo ket c'hoaz echu ar beajoù!

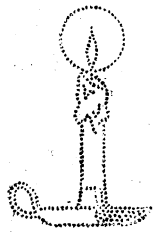
D'an abardaez, e tistroomp adarre war an hent nevez. Pebez chifreg(patauger)! pri ha bouilhenn ...lag, toulloù, poulloù...erfin, e welomp gwez bananez, plantennoù kafe; tost emañ SAN JUAN, a lavarer din... Ya, met abardaez mat a vezo pa barfomp hon daoulagad war un nebeut tiez fuilhet amañ-hag-ahont e strad un traonienn. Setu ar barrez a huñvreen anezi abaoe pell amzer! Tremen a ran dirak dio Groaz. Krist, grit ma lakin an Indianed d'ho karout!

Met n'eo ket echu an abadenn! Ret eo diskenn betek ar gêriadenn. N'eus mui hent dereat ebet; riklus ar gwenodennoù(sentiers). An tamm diwezañ a vezo ar c'haletañ; gwasoc'h eo c'hoaz diskenn eget pignat, pa vez gourd an divesker. Sonjal a ra dinne errufomp morse. War-dro 6 eur 30, hep gouzout din, e tremenan ar blasen, o tregerniñ gant ar raned o krakal(coasser), e pignan an derezioù fall a sav d'an iliz. Unan eus ar Breudeur, er maez oc'h aveliñ e benn, a zivin ez eus un dra bennak nevez; rediñ a ra da gas ar c'helou. Kouezañ a ran etre divrec'h an Tad ar Guern hag an Tad Louarn. Frealzus-tre eo o degemer. Lakaet on da azezañ; an dougerien en em daol war al leur-zi. Met santout a ran buan emaon o vont da gaout ur fallaenn(syncope). Mont a ran er-maez; va zivrec'h a zo evel seizet(paralysés); gliziennoù(crampes) sur-awalc'h, en abeg d'an disterajoù am eus douget. Ra vezin pardonet gant ar Groaz-Aour, met ne nac'han ket ar banne rom kinniget din. Diouztu e zivorfilhan ha setu maz on barrek adarre da varvailhañ ha da lenn al lizhiri a Vreiz, a zo ur pennad 'zo ouz va gortoz. Abaoe an 3 a viz du, keloù ebet eus ar Vro! Gwelout a raer pegement ez eus gant an dougerien; istribilhet eo ar pakadoù euz ur c'hrog-pouezer(peson de chiffonnier), ha paet int hervez ar bouez. Goulenn a reont da lojañ, met n'eus ket a blas evito er presbital. Aes-tre e kavint un toull evit tremen an noz ha distreiñ warc'hoaz da Sandia; adarre 90 kilometrad! Va c'hredit, ne oan ket trubuilhet abalamour din, met klañv-maro e oan abalamour dezo. Met siwaz! evelse emañ ar vuhez amañ, ha n'eo ket aes en em dennañ a-hend-all. Ëürus c'hoaz, pa vez kavét un dra bennak da zougenn; rak pa zouger e c'hounezer ha pa c'hounezer, e zebrer.

Mall eo ganin mont d'en em astenn. Ur c'halatez, ur grignol eo ar c'housklec'h (dortoir) evidomp hon tri. Pep unan gant e c'houlaouenn-goar(bougie) a bign gant ar skeul. Ankounac'haet em eus lavarout deoc'h nez eus ket a zredan amañ! Un tamm kaoz c'hoaz ha setu m'emaon o vont da dremen va nozvez kentañ e Sant Yann an Aour. Ne vezo ket eus ar c'hwekañ, par vezer aet betek penn pellan ar skuizder, an nervennoù a dle mirout ar c'housked da zont.

Sadorn, 28 a viz kerdu 1963 - Er mintin-mañ, evit ar wech kentañ ivez, e lidan an oferenn e iliz SAN JUAN, stag-ha-stag ouz ar presbital. Ijinit ur c'harrdi hir, gant daou dourig, un tamm stil, un tamm stumm spagnolek dezo. A-dreñv an aoter-vras, e teir log(niche) ar Galon Sakr, ar Werc'hez, Sant Josef, tu an aviel, Santez Rozenn a Lima, patronez ar barrez, tu an Abostol(épître) Sant Yann Vadezour, rak lavarout a raer e vefe bet dizoloet en douar, amañ, ur skeudenn aour anezañ. War ar c'hostez dehou, un aoter vihan, dediet d'ar "Santik Du"...nann Sant Yann divoutoù Sant Nouga, met ar Breur Martin a Porrez, savet e renk ar sent, nevez 'zo gant Yann XXIII, ha brudet-tre, d'ar mare-mañ en Amerika ar Su a-bez. D'am sônj, buhez ar metiz-man (brizouenn), dominikan e Lima, a zo bet demheñvel ouz buhez ar breizad, fransizkan e Kemper; ur vuhez a sentidigez, a bedenn, a evez ouz ar re baour.

Va gweladenn gentañ a vezo evit skol gristen ar merc'hed. Ret eo krimpat un tamm ouz kof ar menez. En un tu, ul lojamant hir, livet e ruz; tri glas ez eus, oc'h en em ledañ dirazo ur porz gounezet en ur goumpezañ an dorgenn(colline). Feiz ! bez ez eus zoken ur c'hoari basket ! En tu all, ti ar seurezed; ar gouent he deus memes ur chapelig koant. N'emañ ket hirio an holl leanezed er gêr; evit gwelout Ensellour (Inspecteur), diou anezo a zo aet da SANDIA. Ne chom nemet unan, gant an dimezell Begonia, a zo ouz o skoazellañ, abaoe bloaz 'zo, m'int degouezet amañ. Hag e lavarer din ez on sur-awalc'h erruet ganto dec'h, war an hent. Pa sonjan mat, ez eo gwir; iskis, drol, em boa kavet parañ va selloù war diou vaouez, kazell ha kazell, bragezeier ganto, (oteier), kroc'henn gwenn dezo. Ne oa ket aes din divinout e oant seurezed. Int-i ivez a oa bet souezet gant an den gwenn maz oan.

Sul 29 a viz kerdu 1963 - Diou oferenn a vez lidet bep sul. Unan da 7 eur 30 hag an oferenn-bred da 10 eur 30. Hirio emañ va zro d'he c'hanañ. Ne c'heller ket lavarout e vefe leun an ilizig; muioc'h a dud ez eus, e traon ar skalieroù, war ar blasenn, un tamm marc'hadourez dirazo; bep seurt traoù, o c'hortoz prenerien, adal dec'h goude kreisteiz. Ha koulskoude, e teuer a-benn, gant ar seurezed ha merc'hedigoù ar skol, da ganañ ha da ziskanañ "oferenn an Aeled". Arabat ankounac'haat ne veze betekhen beleg ebet en dro d'ar c'horn-douar-mañ!

Da 5 eur e vez dibunet ar chapeled ha roet bennoz ar Sakramant meulet ra vezo.

Meurz, 31 a viz kerdu 1963 - Hirio e ran va badiziant kentañ e spagnoleg; aon am eus da zistagañ sotonioù, daoust ma lavarer din bezañ skañv spagnoleg tud ar vro.

Merc'her, 1 a viz genver 1964 - Leun-mat eo an iliz evit an diou oferenn. Penn-da-benn an deiz, ez eus kalz tud war ar blasenn. Ambrougadegoù(défilés) "bagadoù"Indiat a dremen dalc'hmat e mesk ar werin(foule). Gwelout a ran diwar lein skalieroù an iliz taboulinoù ha fleütoù hir, met ne c'hellan ket lavarout muioc'h na diwar o binvioù (instruments), na diwar o musik. War-dro kreisteiz, setu un dra iskis-tre(étrange) Danserien a stag da droidellañ, met dorn-ha-dorn ganto ez eus bremañ un den hag ur vaouez, warno ur "poncho" (ar vantell indian) goloet a gouignoù(brioches), bara hag a voestoù-mir(boîtes de conserve) ha war o fenn, ur gurunenn uhel. Goulenn a reomp ster(le sens) an dra-se; ar c'hiz eo ! n'hon eus respont all ebet.

Goude lein, ez eomp da gas hor "Bloavez mat" d'ar gouent. Holl emaint er gêr, distro eus SANDIA. Soñjet o doa e oan ar beleg nevez en hent war-du San Juan. Laouen-laouen ez on oc'h erruout amañ, me Breizad, gant Euzkadiz(Basques), rak ar peder maouez a zalc'h ar skol, a zo a Vro-Euzkadi(Pays Basque) ha va c'hredit, gouzout mat a reont ez int eus ur vro dezi ur c'horf hag un ene.

Sul, 5 a viz genver 1964 - Dec'h e oa deuet ur familh da c'houlenn un oferenn evit unan marv (maro). Met n'eo ket hepken un oferenn lennet, met un oferenn-bred, un oferenn war gan, gant gousperoù an Anaon ha Libera. Dec'h da noz eta, dirak daou zen hag ur vaouez daoulinet e-kichen ar varv-skaon, e sklaerijenn ar goulou-koar, ni hon daou, Tad Loeiz ar Gwern ha me, hon eus kanet ha diskanet ar salmoù, en ur reiñ ar ster(sens anezo, e spagnoleg, o soñjal e c'helhont marteze dastum ur vruzunenn bennak. An tri a zo bet hor salud kreñv e-diabarz an iliz. Krediñ a ran bezañ distroet da Vreiz, e-lec'h ma kreder c'hoaz er Purkator. Hirio, gant skoazell ur breur, e lidan an oferenn war gan, hini Ano Santel Jezuz. An tri a oa dec'h da noz, a zo adarre daoulinet e-harz ar varv-skaon. Al Libera da echuiñ a zo anvet "responso".

Badeziñ a ran ur paotr, daou vloaz dezañ. Penn-da-benn al lid(cérémonie), n'eus nemet yud ha youc'h; ken gouez eo ma ne c'hellan ket touch outañ. Ar mousig, badezet dec'h, gant e galabousenn(calot) war e benn, a oa kalz sederoc'h. Ma ne c'helle ket kavarout (confesser) ar Feiz, e c'helle d'an nebeutañ dougen ar goulaouen

Lun, 6 a viz genver 1964 - Betek-heñ, an tri Breur Sant Varzin a Porrez kentañ, graet ganto ur bloavez leoù(voeux), ha pevar neveziant(novices) a oa ganeomp dindan toen ar presbital. Erru eo devez an disparti, rak damechu eo o c'houent, un diou eur vale a-c'han. Pep unan a gemer e samm; evit ar wech kentañ, e choukan va sac'h-kein, va sac'h-skaout. Ne fell ket din fougeal; aon am eus nez afen ket da benn; a-walc'h am eus gant un "arroba" (11 kilo). Met e-gwirionez, mont a ran brao betek ar pal(but) tamm skuizder ebet; a-benn ar wech all, e vezo sternet ur c'harr, un tammig kargetoc'h Treuziñ a reomp ur c'horn koad, un den ennañ o plantañ kafe. Perak ne ziskar ket ar gwez bras ? Arabat, rak ar c'hafe a gar an disheol. Pevar, pemp bloaz a vezo araok ma zougo greun ar plantennoù.

degouezet, e kavan gras, o taoublegañ war ar waz(ruisseau) a zired eus krec'h ameţ), d'en em freskaat, d'en em walc'hiñ ha da zisaotrañ va boutoù eus ar pri as ar vouilhenn. Emaon en va bleud evit kemerout perz en oferenn gentañ emañ an Iwennole o vont da lidañ er manati nevez. Daoust ha n'eo ket ur sin, un arouez, em stalañ en ur gouent, da geñver gouel ar Rouaned, gouel ar C'hrist, oc'h en em skouez, oc'h en em zisklaeriañ d'ar Bobloù ! Ra vezo Breuseur Sant Varzin a Porrez anvioù(instruments) dereat evit Hon Salver dezañ d'en em splannaat(resplendir) dirak tud o gouenn. Ar c'hilvizien(charpentiers) hag ar vañsonerien a zo ivez ganeomp endro d'an aoter, warni krusifi ur chapeled, et kroaz.

Gwwet(pétri) o deus ar Breudeur o oaled; ur fornig pri melen-rouz, gant pevar dan. Amañ n'eo ket ker ar fornigelloù(fourneaux), ha bez e c'hellont padout daou vloaz. A-raok distreiñ, ez a ganeomp ur banne kafe mat diwar an oaled nevez.

Diouz an abardaez, gant an Tad Ar Gwern, ez an da welout ur plac'h yaouank, war e zremenvan. Kaset eo da netra gant al langiz(anémie). Astennet war an douar, endro dezi truilhoù, nez eus mui netra anezi. Ugent vloaz he deus ha ne vefe ket lakaet warni pewarzek. "Chikimatchou" eo añvet ar c'hleñved-se amañ (la suite, toutde suite). Morse n'eo bet katekizet, morse n'eo bet en iliz, ne oar ket kofez. Goude un nebeut komzoù a sklaerijenn hag a freazidigez(consolation), an Tad a ro dezi an absolvenn ha sakramant ar glañvourien. D'ar mare-mân, n'eus medisin ebet e Sant Yann ha ne vezo ket epad tri miz, da lavarout eo e-doug an hañv. N'emañ ket ar poent de gouezañ klañv!

Daou vreur a oa aet da hemolc'hiñ(chasser). Dre zarvoud, an hini kosañ a ziskarg boledoù(plombs) e gar e vreur yaouank. An ezel(membre) a zo torret dogor (fracture ouverte). E-pad teir sizun, ar gwellañ ma c'hellont, e dud a ra war e dro, gant louzeier ar vro. En diwez(à la fin), ar paotr a zo lakaet en ur sac'h ha douget betek Sandia, a-hed 90 km a hent, evit mont da gaout ur meseg(medisin). Pabez baleadenn skrijus, a-dreuz ar menezioù !

Un tamm c'hoarz bremañ ! Ur misioner a zo taget gant ul leon marnaoniet(affamé). Pediñ a ra evit ma silo Doue santimantoù kristen e kalon an aneval. A setu raktal, al loen gouez da bediñ:
-O va Doue, bennigit ar boued ez an da gemerout ha roit misionerien da zebriñ d'ar re n'o deus ket!

o=o=o=o=o=o=o=o=o=o=o=o

Meurz, 7 a viz Geñver 1964 - Galvet eo an Tad Ar Gwern da vont da vennigañ en un ti ur c'hraouig ar Mabig Jezuz, ennañ ar skeudennoù treset(dessiné) e kartoñs gant an ozac'h(mari). Mont a ran gantân. Kinniget ez eus deomp drailhennoù avaloù-anana. Emaomp e-kichennig skol ar baotred; deomp da welout ! Bloaz 'zo ez eo digor; mankout a ra dorioù ha prenester; er c'hlasoù, taol ebet! Nez eus nemet skiñvier(bankoù) D'ar skolidi d'en em zibab(se débrouiller) ar gwellañ ma c'hellont evit skrivañ war o barlenn. N'eus ket c'hoaz a brivezioù(fosses d'aisance)! Met bez ez eus evelato dorioù, 2m30 dezo, un antre hag a rafe bravik ur gambr, ha dreist-holl, ur sal vras, evit ar c'hoariva(théatre). Didud eo an ti; ar skolaerien a zo aet pep hini d'e du, evit an ehan-labour. En distro, o krimpal gant ar straed(rue), barner ar peoc'h (le juge de paix) hor galv da gaozeal ha da azezañ en e lez-varn(cour de justice). Ur salig striz, karget a wazed, gant ur vaouez hepken. Dres, emaoc'h o varn Visant, ar c'halvez, ha Visant n'eo ket sklaer ivez e aferioù gant an Aotrou Person. Arrezioù (arrhes) en deus bet ha planken ebet n'eo c'hoaz berniet er presbital. En e sav omañ Kroaziet e zivrec'h, e chikenn koka e korn e jod! Mouzc'hoarzin a ra ha ne seblant ket kaout mez. Ar barner azezet a-dreñv e daol a ro kentel dezañ, gant ur mor a gomzoù. Met an hini a zo o kenteliañ en defe c'hoaz muioc'h a ezomm da vezañ sarmonet, rak teir gwech dija ez eo bet kaset d'al lez-varn gant an Tad ar [illegible] m'eo

[illegible] en ur puñs. Pa saver an
[illegible] Laouen-bras on evel Breizad, da
[illegible] tremenet e misionoù ar C'hongo bet belgiat.

barner, en deus bet kredet goulenn 1000 soles (200lur nevez) evit mont da verzout (constater) marv ur vaouez flastret gant ur wezenn. Evit netra e tlee seveniñ e labour hag an Tad a viras outañ da yalc'hañ ar bern arc'hant-se. Tra iskis: barner ar peoc'h a zo dibabet evit ur bloavez gant ar "pueblo"(commune), barrek war al lezennoù pe nann.

Evit am lakaat d'en em voazañ ouz boued ar vro, da goan e vezo hirio soubenn ar "chuñio". Ar "chuñio" a zo un aval-douar disec'het, ur batatezenn trempet en dour, breset gant an treid, lakaet en heol hag er yenijenn. Un tamm blaz ar c'histin a zo ganto.

Merc'her 8 a viz gevver 1964. - Ar presbital en deus prenet un tamm douar, plantet dija a wez-orañjez hag a blantennoù kafe. Met nez eus ket a-walc'h. Plant orañjez a zo prenet e spluseg(pépinière) ar Stad: marc'had-mat eo ar blantennig: 0,40 lur.

Goude koan, ec'h erru eus Sandia un Tad a Maryknoll amerikan, ur strollad kloareged bihan(séminaristes) ha katekizourien ouz ec'hheul. Dont a reont eus eskopti PUNO, oc'h ober ur pez mell baleadenn dre ar vro. Na skuiz ez int! Ar beleg en deus klogorennoù dindan seulioù e dreid.

Yaou, 9 a viz gevver 1964. - An Tad Ar Gwern a fell dezañ en em gustumfen (m'habituer) da vat ouz kegin ar vro. Hirio e vezo "chalona" da verenn(lein). Daoust ha n'ho pefe ket doñjer, heug ouzh un tamm kig dañvad, salet ha disec'hed en heol, un tamm oad dezañ ha c'hwez kreñv gantañ ?... Ma, poazet e vezo er soubenn; ar soubenn-se n'em eus ket kavet mat, met ar c'hig n'en deus ket blaz fall, un tammig blaz ar moged.

Gwener, 10 a viz gevver 1964. - Da 4eur diouz ar mintin, araok ar wrez(chaleur) e loc'h an tad amerikat, gant e gatekizourien. En em c'houlenn a reomp penaos e teuio a-benn da vale, er stad m'emañ e dreid.

Ar c'hwen(puces) en em ziskouez er grignol, e-lec'h ma kouskomp hon-daou, rak piket mat eo al liñselioù(draps). Dont a reont gant ar glav(glao) hag an dommder.

Unan eus ar vañsonerien, hag a labour war ar presbital nevez, en deus ranket ehanañ; kranchañ gwad a ra. Lavarout a ra kaout poan en e galon hag ivez kaout riou, kaout yen. Met ne breno ket ur pallenn hag a goustfe 180 soles (36 lur nevez); gwelloc'h e kav kaout alkool, 15 soles (3 lur nevez) ar voutailhad.

Eürus-bras ez int atav, pa vez kinniget dezo tra pe dra, pe servijo, pe ne servijo ket. Ar boestoù-mir (les boîtes de conserve)goullo a vez dastumet piz; soudet an eil ouz egile, d'ober toenn ez int dreist.

Y.T.

Al lizher-mañ eus douar an Indianed n'eo nemet mouezh ur galon, ur galv d'an enkrez. N'eo bet savet tamm ebet evit rastellañ arc'hant. Kaset eo betek ennoc'h evit netra. Mar ne blij ket, arabat kaout aon d'en distreiñ en-dro.
Mar fell deoc'h skrivañ d'an Tad Troal, setu amañ e chomlec'h:

Padre Ivo TROAL
Vicario cooperador
SAN JUAN del ORO
S a n d i a PEROU

Respont a raio kement a ma c'hello...

AR C'HRIST D'AN INDIANED

J.M.Jaouen

M a e 1964 Niverenn 7

=:=:=:=:=:=:=:=:=:=:=

Sadorn, 11 a viz geñver 1964. - Evel bep sadorn, hirio e lodenner(distribuer) boued.Ar bevañs-se a zo profet(offert) gant an Amerikaned, ul lodenn gant ar gatoliked, ul lodenn all gant ar Stad(Etat). Ar vroad a resev ar vagadurez-se, n'he deus nemet an dougataň(transport) da beaň. CARITAS eo an oberenn-se. Er Perou, en iliz eo bet fiziet ar garg da rannaň(partager) ar boued-se, rak n'eus nemet hi hag a c'hell seveniň al labour-se en un doare dereat.

War-dro 9 eur e tosta an dud, merc'hed dreist-holl hag ivez bugale; Ur strollad(un groupe) a vez servijet d'ar c'hentaň ha d'an trede sadornvez; hirio emaň tro an eil hag ar pevare. Pep unan en deus ur gartennig niverennet(numérotée)warni e hano hag an traou en deus gwir(le droit) da resev. Ni hon eus ur gartenn all, e-lec'h ma verkomp ar pez a roomp ha peur e roomp. Ar re erru da glask evit ar wech kentaň a vez graet goulennoù outo, pegement a vugale, pegement a zanvez, pegement a zouaroù. Ma santer emaint e-gwirionez en dienez, ez int paour, e vez roet dezo ar gartennig.

Emaon hirio o sikour servijaň anezo. Ar re a zo ar muiaň en ezomm, a zegemer 1 litrad druzoni(graisse), 1 pakad laez e poultr, 4 lur gwiniz, 4 lur quaker. Ar quaker a zo un doare brenn, hag a vez graet gantaň yod(porridge). Hiniennoù ne resevont nemet an hanter eus ar bevañs-se, unan bennak laez hepken. O vezaň ma rank ar barrez paeaň ker an dougata(port) war gein muled, betek amaň, e vez goulennet diganto ur skodennig(participation aux frais): 10 soles (2 lur), 7 soles, 5 soles(1 l.) Mantrus eo gwelout an dibunadeg(défilé)-se ! Kalz anezo a zo deuet a-bell, a-bell, da lavarout eo, o deus baleet meur a eurvez. Ledaň a reont neuze o zammoù torchoueroù louz, evit kas ganto an tammig magadurez war o c'hein, aliez da heul o babig.

Meur a hini a fazi(se trompe) war o sadornvez; garo(rude) eo al lezenn: n'eus tra evito! Marteze ez int skuiz-dall gant o eurioù hent, bet e vezo distreiň e goullo. Ne c'heller ket lezel an dizurz d'en em stalaň; ret eo kastizaň an dud evit o deskiň. Evelse e vez graet ivez d'ar re a segouez war-lerc'h kreisteiz, pe un devez all eus ar sizun.

CARITAS a zogas kalz a frouz, a zisunvaniez er parrezioù, hag a laka yenijenn da sevel etre ar veleien hag o farrezioniz, dre maz eo diaes-tre dizoloîn ar gwir beorien hag ingalaň ar boued-se en un doare, en ur feson reiz(juste). Hirio ez eo anat mat he deus ur familh tremenet teir gwech evit kaout bevañs. Ne vezo mui netra eviti.

Iskis(étrange) eo: yen em eus ha koulskoude ez eus 20° en disheol.

Sul, 12 a viz geñver 1964. - Hirio e prezegan evit ar wech kentañ e spagnoleg. Penn-da-benn ar sizun, wa c'hentel er skol a zo bet un droidigez eus ar sarmon savet e galleg. Gouzout mat a ran e komzan er gouezlec'h. Pegement em befe karet komz dezo e ketchoua, met an eur-se n'eo ket c'hoaz erru. Ne c'houlennan ket burzud an Tad Juluan Ar Maner, met goulenn a ran digant an Aoutrou harp d'am bolontez evit studiañ a-zevri yez va bro nevez. Fellet en deus din koulskoude echuiñ dre un nebeut frazennoù e ketchoua; n'eus ket a zoujañs evit un den, pa n'eus ket a resped evit e yez. Kalon an den ne vez tizet don nemet gant yez ar galonse. Goude kan an Aviel e latin, ar Breur Josef a lenn ar C'helou-Mat(Evangile) e yez e genvroidi. En em servijout a ra eus un droidigez(traduction) graet gant ar Brotestanted; An Testamant nevez en e bez, dindan an Tablenn(titre) APUNCHIS JESUKRISTOQ MOSOQ RIMANAKUYNIN. Treiñ a ran ger evit ger: Aoutrou An Jezuz Krist Nevez Gomzou E. Ar skouerennoù(exemplaires) a zo en hon dalc'h a zo bet moulet e 1947 er Stadoù Unanet.

An Tad Ar Gwern hag ar Superiorez a zo pedet da vezañ da 4 eur e sal ar maerdi. Mont a ran ganto. Pa zegouezomp ez eus dija un toullad mat a dud. Da stalañ, da gadoriañ(intrôniser) ar maer nevez emaoc'h o vont. Rak n'eus ket pell ez eus bet evit ar wech kentañ e Istor ar Perou, votadeg evit dibab ar maered. Choazet e oant betek-heñ gant ar gouarnamant.

Ar maer nevez a zo en e soñj bezañ benniget; ret eo d'an Aotrou Person lakaat kerc'hat dezañ e soudanenn eus ar presbital. Goude prezegenn ar maer koz, sur-awalc'h komunour(communiste), prezegenn hir ar maer nevez. Hemañ, dirak ar "gobernador" (gouarner) a dou(fait le serment) dirak Doue hag ar vro, da blegañ d'an Urziadur (Constitution). Ar pevar guzulier-kêr(conseillers municipaux) a ra eveltañ, o sevel o dorn dehou, o biz-meud oc'h ober kroaz gant o biz-yod(index). An Tad An Gwern a ra neuze meuleudi ar maer-koz, hag en deus labouret kalz, evel kalvez evit savadurioù ar barrez. Goulenn a ra unvaniez en-dro d'ar maer nevez evit araokadenn(progrès) er ploueg (commune). An "alcade" (maire) a zaoulin neuze kirak ar person ha kouezañ a raer an eil e diwrec'h egile. Galvet ez omp da sinañ war ar c'haier bras, ar seurezed da gentañ, ha kement hini a zo er sal hag a oar lakaat e ano. Paotr ar c'hontoù(comptable) a sav neuze da lavarout ne fell ket dezañ kas da benn e labour; barner ar peoc'h heñvel. An Aotrou Person a c'houlenn diganto dilezel o disfiziañs.

Stakerezed(pétards) a darz, hag evit klozañ e kinniger gwerennadoù bier ha sun-orañjez d'ar re o deus c'hoant. War pevar guzulier, tri a zo advantist(adventiste du 7e jour); o relijion a c'houlenn diganto chom hep evañ kafe, alkool. Gwelout a reomp anezo o nac'hañ(refuser) ar bier. Ar gouel a echuo diwezat en noz, evel kustum, er vesventi(ivrognerie).

Lun, 13 a viz geñver 1964. - Abaoe un nebeut amzer 'zo ez eus ganeomp ur gwaz yaouank dilabour, Juan (Yann) e ano, hag a vezo marteze, un deiz, katekizour(catechiste). Mont a reomp, goude kreisteiz, da labourat d'ar "chakra", d'ân tamm douar nevez prenet. O vezañ ma ne oar ket re vat an dud petra eo un dra perc'hennet(possédée), war ar vevenn(limite), e sankomp(plantons) en douar, melloù mein. Lakaat orjal(fil de fer) a vefe kinnig an orjal-se d'al laer.

Meurz, 14 a viz geñver 1964. - O c'hwennat(sarcler) er park, tost deomp, setu ul loenig o tremen flourik. Ur "pouyouli", un ane val ruz-brikenn damheñvel(quasi semblable) ouz ur c'honikl(lapin). Buan-buan, an Tad Ar Gwern a red d'ar presbital da bakañ e fuzuilh. Gedal a ra pell amzer, en em silañ a ra er brouskoad(taillis), liou ebet mui anezañ. C'huitet (raté) hon eus war 6 lur kig dispar, war ur friko rouez er vro-mañ. Al loen n'eo ket diaes da lazañ; ret e vefe bezañ war ged da deir , peder eur diouz ar beure.

Merc'her, 15 a viz geñver 1964. - Bemdeiz, koulz lavarout, e vez bud oc'h c'houlenn labour. D'ar mare-mañ eus ar bloaz, n'eus tra da ober; ne saver ket; re a c'hlao evit se. Ar mogerioù a zo graet gant ur c'hemmesk a zouar pri hag a vein bihan gwasket, stardet gant aked(application) . Mañsonerien a labour war ar presbital nevez, dibradet mat dija, met a-walc'h ez eus e-gwirionez.

Un den a zo deuet da zegas ulllizer a-berz "gobernador" gouarnour Yanamayo, oc'h c'houlenn digant ar person mont du-se, disadorn, da gas dezañ ar 500 soles (IO l.) prometet evit ar chapelig. Met ar skrid n'en deus na pann na reor, diresped, ur maread a fazioù ennañ. Anat eo, dre ar skritur, trellet ha dizurziet, ez eo labour un den mezo. An Tad a c'hourdrouz en e respont. Prometiñ a ra mont dilun, met ne roio ket an arc'hant, ma vez tomm ar paotr ha skrivañ a raio evit lemmel e garg digantañ, rak un den, hag a ra korfad bemdeiz, ne c'hell ket kenderc'hel da ren ur rann-vro(région) ken ec'hon (vaste).

... Amañ ne c'heller ket kas ar c'hleier da deuziñ(fondre). An dud a gred ez eus aour enno ha ne fell ket dezo ez afe gant ar veleien. Reuz ha freuz ez eus bet alies en abeg da se.

..... Ul lamm e Breiz... Ur person o vont da ober lambig a gej(kejañ = erruout) gant unan eus e fideled(fidèles).
- Pe-lec'h 'ta, ez out bet, Yann ?
- Feiz! Aotrou Person, oc'h ober va lambig!
- Gouzout a rez, Yann, e ra droug al lambig-se !
- Met c'hwi, Aotrou Person, c'hwi a ra ivez !
- Ya, Yann! met me a ziwall anezañ evit va mignoned.
- A ! Aotrou Person, va lambig a zo ivez evit va mignoned ha ne roan ket ar pez a ra droug dezo !

Diriaou, 16 a viz geñver 1964. - Er mintin-mañ, araok an oferenn, e sellen ouz ur vaouez o lakaat goulou-koar war unan eus an daou gantolor a zo dirak an aoter. Ur genwerzourez(commerçante), rak ur rumm voutoù a zo ganti en he zreid. Enaouiñ(allumer) a ra daouzek boujienn; marteze emañ hirio deiz-ar-bloaz(anniversaire) ur mab pe ur verc'h; oadet a 12 vloaz, pe partèze en enor d'an daouzek abostol...n'ouzon ket ! Met pep goulaouenn a zo graet sin ar groaz ganti, poket dezi, savet war-du an neñv. Ar jestr-se hag a zo ur jestr a ginnig(offrande) a zo kristen-kenañ.

...Amañ, pa saver un ti nevez, ez eus da ober war-dro kement tra: klask ar vein, ar c'hoad, ar poentennoù... Ar mestr-saver n'en deus nemet ar vañsonerien da beañ. Setu perak, bemdeiz, koulz lavarout, e tegaser plench d'ar presbital, teir, peder bep tro. Ar gwez bras a zo e laez ar menez(haut); heskennet e vez eveljust ar plankennoù gant an dorn. Ar gwellañ koublad a c'hell tennañ 20 en o devez, ar re fallañ 12. Ar blankenn a 3 metrad a vez gwerzet 13 soles(2,60 lur)

...Hirio hepken, war gein daou vul, eo erruet da vat betek ennon, dindan stumm (forme) c'hwec'h pakad, an diou val douget war ar CARABET, e porz La Rochelle, d'an 3 a viz du.

Digwener, 17 a viz geñver 1964. - Setu amañ penaoz e vez graet ar "Chouniou", an avaloù-douar disec'het a gavan alies er soubenn. E miz eost, ar patatez a zo dare(mûrs)e parkeier an "altiplano". Da gentañ, e vezont lakaet er skorn, er yenijenn, ledet war ur gwiskad kolo(plouz), epad un nozvez, diou evit ar muiañ. Seul-vui, o deus skornet, seul welloc'h e vefont. Soubet(trempées) e vezont neuze en dour a friket(triturées) dindan an treid, evit lemmel diganto o c'hroc'henn. Evit echuiñ, e vezont sec'het en heol, e-doug 2,3,4 dervez. Evit kaout "Chouniou" gwenn, hag a zo finoc'h, ez eo ret derc'hel ar patatez soubet en dour e-pad eizteiz. Keit ha ma vezer oc'h ober ur seurt labour, ar gouerien(paysans) a gousk e tammoù toulloù fall, e kreiz an dachennoù, gant aon dirak al laer. Evelse ez eus avaloù-douar da zebriñ, kentoc'h da chaokat, eus an eil penn d'egile d'ar bloaz. 38
A-hend all, ne badont nemet eus eost da gerdu.

(adjoint du gouver;)
40

...Un nebeut mizioù 'zo, ur c'hrennard a 14 vloaz a dorras e c'har(jambe) dindan un "derrumbe" (tarz-douar) en ur zont d'ar skol. Medesin, kouracher(rebouteur) ebet, evit ober war e dro. Petra raio e gerent ? Ar pez a ra an holl. Ledañ war ar gar dorret un gwiskad, ur palastr(cataplasme)...(divinit!)...ha yod korf flastret un naer eus ur ouenn mat evit-se...Ar paotr a vez er skol adarre !...

...Evit an eur, emaomp amañ 6 eur war-lerc'h Breiz. 9 eur diouz ar mintin eo ganeomp bremañ, c'hwi 'zo dija erru da 3 eur goudé lein.

...E Breiz, dreist-holl e Kerne, e vez staget ar saout er parkeier, gant ur fun, ur gordenn, ur chadenn. Ma ! amañ e vez staget ar moc'h bihan hag ar moc'h-se a zo du.

...Ar mammoù a vag o bugale betek pevar bloaz. Amañ ne gaver beradenn laez ebet; na bioc'h na gavr(chèvre); n'eus nemet unañ, er c'hornad-mañ, hag a zo oc'h ober un esae(essai) sevel saout.

Sadorn, 18 a viz genver 1964. - Er mintin-mañ adarre, un Indianez a zo deuet d'an iliz da ennaouiñ(allumer) chwec'h goulaouenn. Met echu an oferenn, ez eo distroet adarre da bediñ dirak ar c'hantolor, hag he deus tremenet ha daoumrn e flamm pep boujienn. Ar jestr-se a zo su-awalc'h ur jestr a c'hlani digez(purification). Goude-se ez eo aet da c'houlenn an "absolvenn", da lavarout eo bennoz ar beleg, a skuilho warni dour benniget.

Er beure-mañ, ivez, ur paotr yaouank, hag a labour gant ar c'hlañvdiour(infirmier), a zo deuet da c'houlenn heskenn vihan ar presbital, un heskenn kiger. D'ober petra, e sonj- deoc'h ?... Ur c'hrennard a zo bet stlejet gant an tiz-dour ha beuzet hag al lezenn a ro urz da gorfskejañ(autopsier), bep taol ma vez ur marv dre zarvoud(mort accidentelle). Heskenn an Aotrou Person a servij eta bap tro ma vez ur penn, ur vrec'h, ur c'horf, ur skevent(poumon) da zigeriñ. Ha pa vefe kant test eus an darvoud(accident), e ranker ober ar c'horfskejerez(skejañ = inciser)! Gwelloc'h e vefe kaout muioc'h a soursi ouz an dud bev !

... Ar radio a lavar hirio ez eus 2 vilion a dud e kêr Lima. Ha nez eus ket 11 milion er Perou a-bez ! Ur Perou hag a zo ken bras eget Bro-C'hall, Breiz-Veur, Bro-Spagn, hag ar Benelux, a-gevret(ensemble). Netra mantrusoc'h eget kresk ar c'herioùbras.

Sul, 19 a viz genver 1964. - Ar Spagnoled, paotred Lima, pa zeuont dre amañ, a gemer un tokarn trevadennel(casque colonial) hag a lez o barv (baro) da boulzañ. Kement-se a zo gwelet fall gant an Indianed. Ouzhpenn-se, int-i n'o deus ket a vlev (vleo) war o dremm (visage).

...Araok lein, setu ur gwaz yaouank o tont da c'houlenn n'ouzomp ket petra, ur bennigadur marteze... Dont a reomp erfin a-benn da c'houzout ez eus marv(maro) dezañ ur c'hraouadur, hep badeziant. Perak ? O c'hortoz kaout un tad-paeron pe ur vamm-baeron. Ur walenn(fléau) a sko ar vro-mañ. Ar gristenien a zo kalz muioc'h stag ouz ar baeroniez(parrainage) eget ouz sakramant an Dour.

... Hirio e oa kalz gwazed en oferenn-bred. Peurvuiañ ne vez ket kement all Marteze ez int deuet da astenn a fri evit gwelout ar person nevez. Rak soñjal a ra dezo ez eus bet bremañ daou e penn ar barrez. Evel ma nez eo c'hoaz ar vaouez netra, ur plac'h, ur vatez, ur vamm nemetken, en iliz e vez ivez muioc'h a wazed eget a verc'hed.

... Que quieres ? a c'houlenn an Tad Ar Gwern digant un den, war treuzioù ar presbital. Hogen, "querer" e spagnoleg a sinifi -fellout- c'hoantaat; met ivez Karout.
-Petra fell dit ?
-Met an Indian a gomprenn: -Piou a garez ?
- Te, Tad... te eo a garan...
E Ketchoua, e vez lavaret te d'an holl.

... Epad an oferenn-bred, war leur-zi koad louz an iliz, ur vamm a ro da zenañ d'he c'hrouadur. Ma n'o deus ar merc'hed hiviz(chemise)ebet, lostennoù o deus, ha meur a hini. Pa vez koz ha brein ur vroz, e vez gwisket warni unan nevez.

... Goude lein (merenn) an Tad Ar Gwern a gemer e fuzuilh ha yao da chaseal. Un tammig kig fresk ne rafe ket a zroug, rak er sizun-mañ, ar Breur Enaro (Janvier) a zo erruet re ziwezat evit kaout ul lodenn, ur freskad (freskad Bro Leon !) eus ar vioc'h. Krimpal a reomp gant ar menez; Ur sioulder dudius, diskuizus. Ret eo bezañ war evez evit klevout sonenn ar skrilhed(cigales), ar froud(torrent), ar waz(ruisseau). Glasderioù druz, ledan, met nebeut a vleunioù(fleurs). Kaset em eus ganin ur voest paper evit ober gaoued(cage) d'ar valafenned(papillons), rak bez ez eus amañ re vras ha re vrav (brao).

Ne seblant ket e vefe kement-se a anevaled er "selva". Mar gellfemp pakañ ul labous bennak er gwez bras, ur bodad anezo amañ hag ahont ! Tro wenn ! Kutuilhañ a reomp frouez gwer, ruz, e furm bouloù. N'on ket bet droch a-walc'h evit sankañ va dent enno; bez em befe bet gellet digeriñ bras wa genou gant ar frouezenn-se, pimant evit an hini a anavez.

Al liziri a erru adarre diwezat; ar sadorn eo an dervez merket. Ret eo bet gortoz hirio, da 4 eur. Pebez dizurz er vro-man ! Laouen-bras on bet o tegemerout 13 lizer. Keleier eus Breiz §

Lun 20 a viz genver 1964. - Kiez an Aotrou Person a zo ul loen kar-Doue devotkenañ. Pa vez e mestr en iliz, e vez dalc'hmat en iliz, hag alies gourvezet e-harz e dreid. Pa ne vez ket o c'hoari gant hemañ pe gant hennez, evel er mintin-mañ. Da lun, e vez kalz merc'hed en oferenn, sur-a-walc'h abalamour ma ne vezont ket da sul, ha ganto o bugale. Hag ar giez da c'hoari gant unan eus ar babiged-se; da bismigañ gant he fao, da droidellañ en-dro d'an hini bihan... Un dudi, met ivez ur riskl...

... Hirio eo merket an devez da vont da Yanamayo. Pemp kant "soles" (100 lur) a zo da gas d'ar geriadenn-se, evit sikour sevel o chapel. Da 8 eur 30 e lorc'homp, an Tad Ar Gwern, an Dimezell Begonia, me hag eveljust ar giez. Fidandoue ! ankounac'haet em eus lavarout deoc'h ez eo anvet PENNDU. Ur c'helou bras e-gwirionez, da vezañ skignet dre ar bed-holl: Nepell diouz al Lenn Titikaka, ez eus ur c'hi dezañ un ano breizek. Setu ni krog er wenodenn(sentier) troidellus, pignus, diskennus, penn da benn kof ar menez, penn da benn ar stêr TAMBOPATA. Nag a zour louz, nag a nerz; en ul lec'h, en deus toullet un hent nevez, kavet ur gwele nevez. Diviskañ a reomp hor boutoù, sevel hor bragez; santout a reomp feulster(violence) an tiz-dour(courant). Ar giez chomet war ar ribl all a harz, a ya, a zeu, en em stlap er froud, met ar spont a zo trec'h warni. Kaer hon eus gervel, al loen ne gred ket. Pellaat a reomp; PENNDU a chom da yudal.

Pebez gwelva(panorama)! Traonienn ha menez. Menez ha traonienn. Ar c'hernoù (cîmes) en em goll er goumoul(nuages). Eus an disheol, en em zispakomp en heol. Eus a-bell, un tiig amañ-hag-ahont a seblant un neizig peg ouz kostez ar menez. Du-mañ ha du-hont, ouz an diribinoù s/erz(pentes abruptes) /parkeier kafe, youka (manioc) ? gwez-oranjez, maïz, "papas japonesas"(patatez japanat). Tremen a reomp dirak un dachenn e stumm skalieroù; evit ar wech kentañ, e welan plantennoù koka, al louzaouennse, hag a ra kement a zismantr er vro-mañ. Ur baotrez a ziwall diou vulez(mule) hag pennmoc'h. Plijadurus eo freskaat ar muzelloù hag ar staon e strinkadennoù ul lammdour (cascade) boull(limpide) evel strink(cristal). Un trouc'h a reomp e kef ur wezennezañs(encens); en distro e tastumomp un tammig eus ar sev-se(sève) ken prizius. Glazarded rouz a zo o tomheoliañ. Bep an amzer, e gejomp gant unan bennak. Un estlamm eo gwelout pegen seven(poli) eo an holl, d'an nebeutañ, e-kenver ar veleien, evel ma oa gwechall ar Vretoned.

A-benn div eur hanter bale e tegouezomp a-wel d'ar c'henkiz(village) YANAMATO e anv. Ijinit an draonienn o ledanaat un tamm, o frankaat en ur c'helc'h a venezioù. C'hwec'h pe seiz ti strewet war an uhelgompezennig. Pevar den a zeu d'hon diambroug, en o fenn an "teniente-gobernador" da lavarout eo an is-gouarnour (adjoint du gouver;)

an hini a zo fiziet ennañ renerez bolitikel(direction politique) ur c'horn eus ar vro. D'ec'h heul, tri sen dibabet e-touez ar re ar muiañ a benn. Kaset omp dioztu d'e di. Un ti evel ar bep brasañ eus an tiez amañ, un ti-soul (goloet gant ur seurt geot), dibrenestr evel ur c'harrdi(grange). Daou stalaf(battants) an nor a zo digor bras; anat eo ez eo nevez-skubet. En ur c'horn, ur gwele-kam, ur pallen warnañ. Estajerennoù warno stank-a-stank boutailhoù goullo; bier ha "pisco" (kognag ar vro). War an daolig ez eus ledet pajennoù displeget ur gazetenn. Pedet omp da azezañ ha raktal ez eus degaset dirazomp en un torchouer un dousenn bennak a avaloù-dour(orañjez). Ne reomp ket fae !

Ar gaoz a ya en-dro. Sonjit 'ta: fellout a rafe dezo kaout sinema ha diskouez a reont deomp al lodenn diwallet evit sevel ur sal. Ne welont tamm ebet an diaesterioù: er "pueblo"(village) a-boan maz eus 300 ene, rolloù, ano ebet eus tredan. En em glemm a reont abalamour ma n'o deus ket a laez, eus al laez lodennet gant CARITAS. Met al laez-se, a zegaser dezo da soñj, a zo evit ar gwir beorien, evit ar re a zo en diouer a arc'hant, a zouar, evit ar re a vag bugale vihan. Eveljust ne c'hellont ket sevel saout, e-lec'h ma n'eus ket a zouaroù kompez, plaen. Met perak ne zegasfent ket givri er vro ? Laez a vefe evit ar babiged, gant ma ne vagfe ket kleñvedoù. Ya, met ar gavr a zo un aneval, hag a zebr kement delienn kavet war an hent, kafe, turki(maïz) hag all...

Ano ez eus ganto eus ar re glañv: ur vaouez he deus ur bos-kig(kyste). Ret eo oberatañ(opérer) ha n'eus medisin ebet bremañ e San Juan. Ret e vefe kas da Juliaca: pegerpell ha pegen ker !

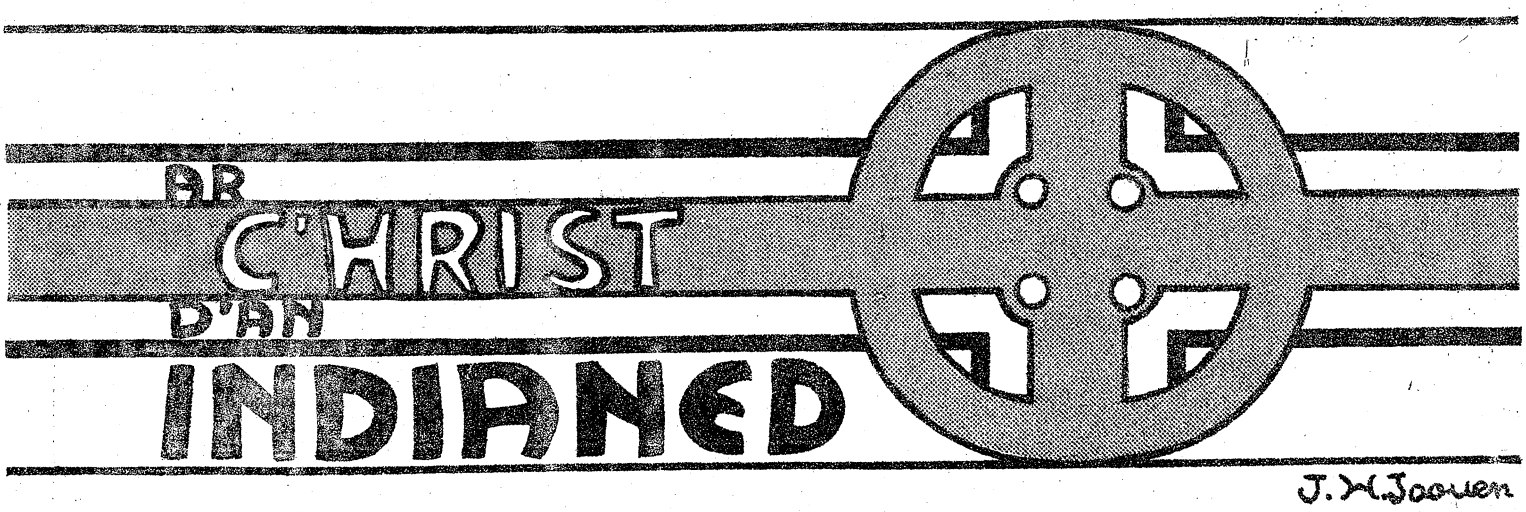
Ur gwel a reomp d'ar chapel. Bras eo ganto; re vras evit ar pueblo. An tour n'eo ket c'hoaz peurechu. Evit peurober an doenn, e vank c'hoaz meur a follenn-houarn (tôles); an toul a zo stanket gant raoskl. War ur savenn, er penn, un daol, gant teir groaz goloet a baper liesliv. E kreiz, Santez Rozenn, ur gwiskad mat a livioù splann war he zremm ha war he dilhad. Merc'hed ha bugale en em vod e tal an nor.

Distreiñ a reomp d'an ti evit leinañ. An "teniente gobernador" a zegas gantan ur bodez karget a bennoù maïz. Ar mare, ar poent a zo evit ar pennoù-se. Ganto en em vager bremañ. Añvet ez int "choclo". Rak amañ e vez hadet maïz, n'eo ket evit bouetañ loened, met evit reiñ magadurez d'an dud. Goude e tegas deomp bep a bladad soubenn nouilhez hag avaloù-douar. Abaoe pell 'zo n'em boa ket o zañvet. Warlerc'h, ur pez pladad all, leun-barr: toazennoù(pâtes) gant toun(thon), riz hag ur vi war ar billig. Evit bezañ seven(poli) e tlefen skarzañ an asied, met n'eus tu ebet, ha gouzout a ran nez aio ket va dilerc'h(reste) da goll. Ne vez morse kinniget netra da evañ; goude e kinniger un tasad kafe divlaz, sukr-poultr rouz da lakaat ennañ. Eus o gwellañ o deus graet deomp, diwar goust ar genunvaniez. An is-gouarnor a zo mezek: n'eo ket teodek. Mezo bemdeiz; en deus klevet traoù gant an Tad Ar Gwern.

An Dimezell Begonia a ya neuze da welout ar re glañv. Un den, kouezet mat e vannieloù en dour gant al langiz(anémie) melen evel ur goarenn. Ur vamm, goulioù bras war e bronnoù hag en he feskennoù, o vervel gant an droug-skevent(tuberculose); en he c'hichen, ur paotrig, eñ ivez sur-awalc'h dindan falc'h an Ankou. An Dimezell a c'houlenn louzoù klañvdiour ar gêriadenn. Met hemañ n'emañ ket er gêr, al louzeier a vefe en ur valizenn alc'houezet. Mont a ran ganti el lochenn. N'on ket bet hep remerkout, hep teuler evez ouz ur groaz e stumm un X, treset gant ludu, dirak an nor. Petra ez eus el lojamantoù-se ? Netra koulz lavarout. En ur penn, un nebeut trojennoù(rondins); ar vaouez klañv gwisket a zo warno, gant tammoù pilhouù. En ur c'horn all, an oaled pri, gant e doulloù hag un nebeut podoù. Ar mogerioù a zo graet gant kefoù(troncs) bambouz. Ar glanvourez a leñv. Ar bugel a gousk, mailhuret e tammoù danvez louz ha mouest. Goulenn a ran ha bez eo badezet ar babig. Ya, a responter din.

An Tad Ar Gwern a zo chomet da varvailhañ gant ar wazed, azezet e skeud an ti. Lavarout a ra dezo chom hep lakaat o fiziañs er pareourien, met er medisined. Den ne rann grik. Ouzpenn-se, disklaeriañ a reont pegement e tleont paeañ al louzoù d'ar c'hlañvdior. Hogen, ar paotr-se a vez ouz o c'herc'hat evit netra e kouend al leanezed e San Juan.

Da 5 eur 30 ec'h erruomp war blasenn an iliz. Ne ra ket a zroug azezañ da zebriñ bananez hag orañjez, evit netra koulz lavarout.(6 evit 0,40 lur)...

Mezheven 1964 Niverenn 8

....oOo....

Meurz, 21 a viz genver 1964. - Da 6 eur 30, ar glav a gouez ken puilh ha ken pounner war toenn tôl an iliz ma n'en em glevomp ket an eil egile o pediñ al Laodez (Laudes: pedenn-mintin an Iliz).

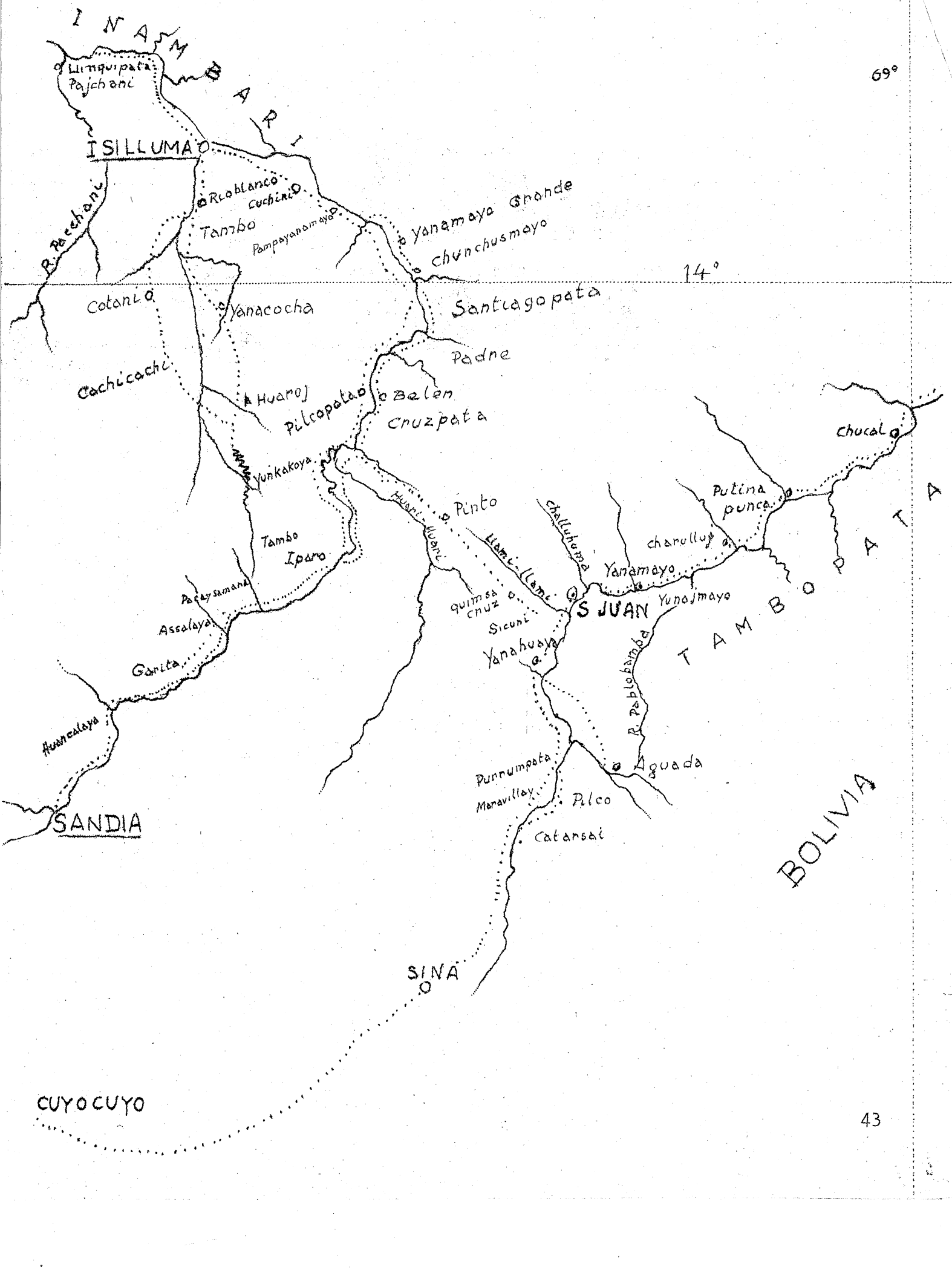
Ha peogwir edomp dec'h o kaozeal diwar-benn PENNDU, ar giez aonik, ret eo din kontañ deoc'h un tammig eus istor TOBIAZ ar c'hi, a oa amañ araozi. Feiz! kemañ ne oa ket ul loen spontek, pell ac'han ! Damant ebet o treuziñ ar froudoù. Atav o vale dirak e vestr. Ne denne ket e lagad diwarnañ. Rond, reut, lard evel ur goz.(taupe). Mez a rae d'an Aotrou Person, eñ ken treut ha ken disec'het. Met e-gwirionez, dor an holl a oa digor-frank evitañ gant ur rastell leun e pep lec'h. Ar brudetañ ki er rannvro en he fez.

Met un nebeut mizioù 'zo, penn an aneval feal a oa staget da glañviñ. Gant rann-galon, dav eo soñjal lazañ. Ne vezo ket labour an Tad Ar Gwern; ne c'hell ket. Met roet en deus urz d'ar Breudeur(Frères) da derriñ dezañ e gelpenn(nuque). An Tad Gwennole Louarn a ro, eñ, un ali all: mougañ ar c'hi gant ur gordenn. Graet e vezo e giz-se. Met, siwaz! ar fun(corde) choazet a zo kalet an tamm anezi. Ar skoulm ne stard ket. Marteze pa vezo staget ur penn ouz ur wrizienn(racine) ha pa vezo sachet war ar penn all. TOBIAZ a ziskramailh e zaoulagad hep kompren. Unan eus ar Breudeur a c'halv anezañ; kad(capable) eo c'hoaz pe gentoc'h bev(beo) a-walc'h eo c'hoaz e galonig-ki evit lakaat e lost da zifretañ. Indianed erruet war lerc'h an drouklaz(assassinat) a c'houlenne TOBIAZ. Gwall-skoueriet ez int, rak int-i ne lazont morse ki ebet. Ne varvont nemet gant kozni pe gant naon. Unan eus ar Breudeur ne c'hellas ket kouskat e-doug an nozvez warlerc'h, ken skoet maz oa bet gant muntr(meurtre) an haroz-se(héros) a gi...

...Er mintin-mañ, ez eus deuet un den da c'houlenn ur paper-badeziant(extrait de baptême) evel ma c'hoarvez ken alies. N'eo ket dimezet en iliz, evel maz eo 50;60% eus an Indianed. Perak ? Respont a ra ez eo paour.

Ya, ar serc'herez(concubinage) a ren amañ; an dimezi-esae(le mariage à l'essai) a vefe un hengoun(tradition) ur c'hiz rakinkaed(préincaïque). Diaes eta da ziwriziennañ. Hag an dud a lavar o deus ezomm kalz a arc'hant evit ober o eured.

E-touez ar re a vev evelse an eil gant egile, unan bennak a zo tremenet dre ar maerdi, met n'eo ket gwelloc'h. Unan eus gwellañ mistri-skol ar c'hornad, hag a ra mat ar c'hatekiz en e glas, hag a ro alioù mat d'e skolidi a garfe eureudiñ dirak ar beleg. E wreg a zo bet deuet da glask gofez. Met lavarout a ra e vefe ret dezañ pediñ ar pennoù-bras, e geneiled(confrères) ha ne c'hellfe ket herzel ouz seurt dispignoù

I N A M B A R I
Llinquipata
Pajchani
ISILLUMA
R. Pachani
R. Blanco
Cuchiri
Tambo
Pampayanamayo
Yanamaya Grande
Chunchusmayo
69°
14°
Cotanta
Yanacocha
Santiagopata
Padre
Cachicachi
Huaroj
Pilcopata
Belen
Cruzpata
Chucal
Yunkakoya
Pinto
Huari-huari
Putina punca
Tambo Iparo
Llami-llami
Challuhuma
Yanamayo
Charullup
Pacaysamana
Assalaya
Garita
quimsa cruz
Sicuni
S JUAN
Yunasmayo
Yanahuaya
T A M B O P A T A
R. Pablobamba
Huancalaya
Punrumpata
Maravillay
Aguada
Pilco
Catansai
SANDIA
BOLIVIA
SINA
CUYOCUYO

Merc'her, 22 a viz genver 1964. - Bep an amzer, e rankomp mont da welout an Tad Gwennole Al Louarn. Ar Breur Josef ha Juan, ar gwaz yaouank, hag en deus lezet e wreg en "altiplano", evit bezañ mevel ar presbital, a ya ivez ganeomp. Prenet hon eus bara da gas d'ar gouent. Ar fusuilh a zo ouz skoaz Juan, rak spi hon eus da ziskoachañ ul loen bennak. Marteze zoken marmouzed(singes) rak gwelet ez eus bet un torrad gant o mamm, o kantren(rôder) war douar ar manati. Met adarre tro wenn! Chom a ra hor c'hoant ganeomp.

Al labourioù a ya atav war-raok; a-benn un nebeut sizunvezioù, e vezint peurechu. Met n'eo ket c'hoaz difraostet(défricher) a-grenn an dachenn a-bign, stag ouz ar gouent. Ouzpenn er vro-mañ, pa vez graet douar-labour eus un tamm menez, diwallit da lezel ho tachenn da vezañ adgounezet(reconquise) gant al louzeier fall. Gwezorañjez a zo nevez-plantet. Ar soñj a zo da vagañ ur vioc'h.

Yaou 23 a viz genver 1964. - Dec'h, eus lec'hiadur(emplacement) ar gouent e oamp o sellout dirazomp. A-dreuz d'hor sell, en em astenne pemp arridennad(chaîne) menezioù, kleuzet gant traonienn ar stêr. En dremmwel(horizon) an diwezañ hag an uhelañ arridennad. Sur-awalc'h n'amañ mui e diabarz bevennoù(limites) ar Perou. Bro Bolivia a zo aze tost; dre nij, a-boan maz eus 20 kilometrad. An darn vras eus tud ar c'hornad-mañ a anavez ar vroad harz(limitrophe) ouz o hini.

Gwener, 24 a viz genver 1964. - Penn-da-benn an oferenn, e klevan ur vaouez, daoulinet war leur-zi an iliz, o lenvañ dourek. N'ouzon ket perak; marteze eo klañv, pe hi pe unan eus he zud.

...Staget e oamp da oferennañ gant ostioù bihan; met hirio ez eus erru re vras eus Ayaviri. Ar gwin-oferenn ivez a rank bezañ muzuliet; an eskop en deus aotret (autorisé) ober gant dour hepken evit kas ar spesoù da netra (pour purifier).

Sadorn 25 a viz genver 1964. - Lavaret em eus deoc'h dija ez eo ker ruz ar vuhez amañ, rak kement tra a erru amañ a vez douget gant keinoù tud pe gant talieroù(croupes) muled hag azenned. Met siouazh ! N'eo ket gant pouez ar bara, na gant pouez ar gwiniz pe ar bleud evit eñ fardañ(fabriquer), eo e vez sammet ar muiañ ar wazed, ar baotred yaouank hag al loened, met gant pouez ar podoù kerozen...(ar pez a zo mat, peogwir, ret evit ober tan) ha dreist-holl ar boutailhadoù bier, ar c'hasedoù alkool. Dañvez evit en em vesviñ.

Sul, 26 a viz genver 1964. - Dec'h, unan eus va skolidi koz a skrive din krak-haberr: "vous nous emmenez des lettres de la-bas, mais moi je ne comprend rien dessus les lettres que vous emmenez, car ils sont écritent en Breton...Peut-être que je vous vexe d'écrire en Français...ha ken krak-ha-berr, evit echuiñ: "Répond Moi... Rebechet ez eus bet din ober brezoneg e skol Sant-Pêr. Feiz! ret eo lavarout ne dalveze ket pemp kwenneg va c'hentelioù brezonek... na kennebeut va c'hentelioù gallek. Krak-ha-berr, eürus-tre, respontet em eus dezañ diouztu.

Unan all a skriv: "J'espère que l'espagnol est aussi ancré dans votre tête que le breton... Nann, n'eo ket c'hoaz ha ne vezo ket morse. Ar spagnoleg n'eo nemet ur gwiskad verniz "colonialiste" war an ene indian.

Er mintin-mañ, ez eus daou baotr yaouank eus ar Bolivia oc'h c'houlenn diganeomp paper-badeziant(extrait de baptême). O vezañ ma n'int ket badezet e San Juan, n'eus tu ebet da reiñ dezo, ha n'eus ano ebet eus o badeziant e nep lec'h. Dre leziregez, dre zizurz, n'int ket bet lakaet war kaerioù an iliz. Hag ar yaouankizoù-se o deus aon bras da vezañ paket, en ur skrapadeg(rafle), da vont da ober o c'honje(o servij). Ma ne c'hellont ket diskouez ur baperenn pe a-berz an Iliz, pe a-berz ar maerdi, o deus tri bloaz da ober. Echu an amzer-se, e vezont disklaeriet evel tud eus ar vro. Ar re eo reiz an traoù ganto, daou vloaz hepken dindan an arme. Mont a reont neuze betek goulenn diganeomp o badeziñ, ur wech all c'hoaz. Evito, a seblant, ar Vadeziant n'eo netra; ar pez a zo pouezuz eo an tamm paper, hag a lammo diwarno diaeterioù bras. Ni, hag a zo o servij an dud evit reiñ dezo buhez an Aotrou Krist,

kemeret omp evit tud gouest hepken da sevel evito ur baperenn.

Echu ganeomp skrivañ liziri, ez eomp d'ober un dro da welout ar seurezed. Uheloc'h eget ar skol, hon eus klevet ez eus ur vaouez, er gwentloù (douleurs de l'enfantement), abaoe dija meur a zevez. Krimpañ a reomp, rak marteze ez eus riskl evit he buhez. An Dimezell Begonia, ganti adal ar mintin, a zo azezet er-maez. Ar c'hlañvdiour a lavar deomp e oa brein ar bugel. Betek-heñ, n'he deus gellet genel krouadur ebet. Ret e vefe bet dezi mont da Juliaca, 340 km ac'halen, evit bezañ oberiatet. Met he gwaz, pe gentoc'h an hini a vev ganti, ne felle ket dezañ: e vaouez ne vefe bet mui mat da labourat. Ouzpenn, evel m'em eus lavaret deoc'h, n'eus medisin ebet amañ, hag evel-se e vezo ar stal e-doug kalz mizioù. Ar vamm a seblant bezañ war an hent d'en em dennañ ur wech c'hoaz. An den a c'houlenn digant an Tad Ar Gwern tostaat da bediñ eviti. Respont a ra da gomzoù a frealzidigez(consolation) ar beleg. Hag e tiskennomp hon-daou evit ar chapeled ha bennoz ar Sakramant.

Ar vaouez a zo o paouez tremen, a zeuer da lavarout deomp war treuzoù an iliz. Gant an Eoul Santel ez an d'an daoulamm. Eveljust, ar c'horf a zo atao tomm. Bec'h warnon, e roan an absolvenn diwar ziviz(sous condition), ha Sakramant ar re glañv, gant un eoliadur hepken war he zal. Edo o lavarout d'an den aozañ un dra bennak da zebriñ d'ar vugale, pa cheñchas tu ha pa dennas he huanad diwezañ.

Nebeut amzer goude-se, setu ma tegouez an ozac'h d'ar presbital. Heskenner eo a vicher ha d'ar poent-mañ, en deus plenk(planches) ha treustoù da bourchas(fournir) evit ar barrez. Bremañ an arc'hant a ra diouer(manque) dezañ evit douarañ e vaouez, da lavarout eo evit en em vesviñ gant ar gerent hag an amezeien, d'an nebeutañ e-pad daou zervez leun. Hag eo dister(ret) dezañ mont da c'houlenn amañ-hag-ahont... N'en do ket a rakpae(avance) ha warc'hoaz vintin, Juan az aio d'e di da gerc'hat koad, gant aon e vefe gwerzet.

Lun, 27 a viz geñver 1964. - Evel bemdeiz, edomp er mintin-mañ o prederiañ(méditer) en iliz. En tu-dehou d'an aoter vras, ur c'horn a c'houdor(abrite) un Itron-Varia Lourdez gant ur Santez Bernadeta, ur prof(cadeau) a Vfo-Belgia, rak ar beleg kentañ digaset amañ a oa ur pikpusian flandrezat(flammand). A-greiz-holl(soudain), ur yarig a lamm eus etre treid ar statuoù hag a stag da ganañ er c'heur... Goude ar chas, setu ar yer e ti an Aotrou Doue... Frañsez a Aziz a vefe en e vleud o vevañ ganeomp e San Juan.

... Juan a zo aet da glask an treustoù(poutres) da di an hini varo. Gwazed a oa en ti, ruz o c'hlipenn, pep unan dirak e werenn hag e voutailh. Ar c'horf ne oa ket c'hoaz gwisket. Ne oa ket c'hoaz echu ar sae gant ar gougoul(capuchon) hag a guz an dremm(visaj) a-bez; daou doullig hepken ennañ evit merkañ an daoulagad.

Meurz, 28 a viz geñver 1964. - Un den, hag a zo bet e-penn labourioù ar barrez, evit sevel ar skol, ar gouent, a zo staget adarre d'en em vesviñ. E-doug ur miz, e oa chomet diwar an dour, goude bezañ bet reut e-pad seiz miz diouz renk. Anat eo emañ an taol-mañ an abadenn ziwezañ.

... An Tad Ar Gwern a zo o paouez distreiñ eus ti barner-ar-peoc'h, evit lakaat ober klask war tri micherout, hag a zle koad d'ar barrez, koad, hag a zo rakpaet(payé d'avance). Unan anezo, Visant, ne vez mui gwelet; chom a ra da gouskat e-lec'h ma labour. Met, dindan an noz, e tiskenn da werzañ plenk. Paket evezo eta ha lakaet en toull, en taol-mañ, evit ur miz.

... Ul lezenn nevez a aotre an archerien; da lakaat er prizon, ar re vezo(ivres) paket war an hent. An den, a gomzen anezañ bremaik, a zo eta dastumet. E baotrez a leñve, oc'h c'houlenn he zad.

... Jezuizted Santiago e Bro-Chile a skriv (Mensaje Kerdu 1963) ne c'heller ket, en Amerika latina, lezel an traoù d'en em dreiñ goustad, e-giz ma teu, tamm-ha-tamm. Kement-se a vefe re vrav. Seurt emdroadur(évolution) a ya mat d'ar broioù graet ganto o c'hresk, d'ar rummadoù-tud, hag a zo e penn(classes dirigeantes), met ne dalv netra d'al lodenn vrasañ. Kammedoù(pas) bras a ranker da ober; ret eo adreizañ....

... adreizañ(réformer) buan-buan. Kemmoù, cheñchamantoù prim a zleer da seveniñ.

... Remerkout a ran ez eo gwall strobet en e zizenez spagnolek an neveziant (novice) deuet da dremen ar sizun ganeomp, met distagellet brav en dizenez ketchoua.

Merc'her 29 a viz geñver 1964. - Er Venezuela, du-se, e nec'h Amerika ar su, ez eus 8 milion a dud, met war an 8 milion-se, ez eus I,5 milion a verc'hed-mamm(filles-mères). An hanter eus an tiegezioù n'emaint ket en urz. 300 000 krouadur a zo dilezet, 60 000 er gêrbenn(capitale): Caracas. E Caracas ivez 400 000 den a vev e karterioù kreier-moc'h, 1 war 4. Ur beleg en deus war e chouk 25 "barriadas" (bidonvilles) ha Skol-Veur(Université) Maracaïbo a glask un aluzenner(aumônier) evit 7 000 studier. Hogen, e seurt broioù, n'eus ket c'hoaz trubuilhoù a-walc'h, n'eus ket c'hoaz dizurz a-walc'h. Bro-C'hall a sav,ispisial, evit Amerika ar Su, filmoù frammet(dont l'ossature) gant ar gwerzerez-korf(prostitution) hag an torfed(crime) ! (Jean Toulat - Le Courrier du Léon et du Tréguier 30 du 63)

Yaou 30 a viz geñver 1964. - Seurezed ar skol ne oant ket bet c'hoaz e kouent Sant Varzin a Porrez. Lakaet o deus en o soñj mont hirio. Da 6 eur 30 e lorc'homp. Betek-heñ, n'em boa ket c'hoaz gwelet leanezed gant bragezeier(en pantalon), chupenn gwer, ha mouchouer a-liou war ar blev. Gwelout a rit e talvez ar boan dont betek Menezioù an Andez ! Amañ e kaver ar modernañ an Arnevezañ!

...Chomet un tammig da ruzañ gant diou seurez, setu ma faziañ war ar wenodenn. Fazi eürus, rak hol lakaat a ra da dremen e-kichen un ti, e-kreiz un dachenn gaer a gafe. Unan bennak a glemm. Goulenn a reomp digant ar paotr hag ar baotrez petra 'zo. O zad eo bet torret e c'har dezañ gant ur vezenn, hag emañ aze astennet war gwele kalet ar vro, dilhad hag all. "Aspirine" a zo gant al leanezed. Lonkañ a ra ur voulig (cachet). En distro, e lavar deomp ez eo distanet e boan. Anat eo en deus kement louzaouenn efed kreñv war korfoù tud, maged gant boued naturel ha divoaz eus louzeier an apotikerien.

Kaer hon eus mont, ne c'hellañ ket adkavout an hent, a gredan anavezout. A-dreus-koad, e pignomp betek lein ar menez, un tamm aon ennomp da vezañ kollet. Dre chañs, e tizomp erfin al laez, hag el laez(haut) an hent nevez digoret. Eürus omp; ne chom mui ganeomp nemet diskenn, met div eur d'an nebeutañ, emaomp war-lerc'h ar re all. Nec'het-mat e oa ar Vamm-Superiorez; Breudeur a oa kaset d'hor c'hlask... Pep tra 'zo mat hag a echu mat !

... Sellout a ran ouz ur vaouez, o waskañ(presser) he c'houez(lessive) hag oc'h ober golvez(battoir) gant he zreid.

Gwener 31 a viz geñver 1964. - Memes tra, yarig devot ar presbital, eo soun he c'hribell ganti (a du toupet) ! Er beure-mañ, da vare ar Gomunion, netra na deus gellet miret outi, da bignat er c'heur ha da nijal en ur ganañ e kogn Itron Varia Lourdez. Kompren a rit: eur ar vi ! Petra ar foueltr a ra dezi un oferenn-anteramant !

... E rannvro(région) Cuzco(Perou), ne ehan ket an Indianed da aloubiñ(envahir) douaroù. Hon departamant, hini Pûno, abaoe dec'h vintin, eo lakaet ar seziz warnan (est en état de siège). An archerien (jandarmed) a c'hell tennañ diouztu. Ar re o deus fuzuilhoù, e vezint lammet diganto.

Sadorn, 1 C'hwevrer 1964. - Skol ar seurezed a ya en-dro, abaoe bloaz. Er penn-kentañ, er c'hlas, pa gave ur c'hrouadur un dra bennak war an douar, e zalc'he an dra gantañ. Mil boan o lemmel digantañ ar pez a laere. Ar skolidi a stleje ganto o feadra(leur bien) bep tro ma tiskennen er porz, evit an diduadenn(récréation). Fizians ebet er re all! Bremañ, diouztu, e vez degaset prim-ha-prim kement tra d'ar burev(bureau).

Sul, 2 C'hwevrer 1964. - Gouel Maria ar Gouloù

Evit ar servijoù, an Indianed a zegas ganto ar boujiennoù da lakaat e pevar c'horn ar varv-skaon(catafalque). Anat eo n'eo ket restajoù gouloù eo a ra diouer(manque) er sekreteri. Dastumet em eus anezo evit o bennigañ er mintin-mañ. E-doug an ofiz, em eus o lodennet d'an dud. Marteze e vezo graet louzoù ganto, lonket gant traoù all, evel ma vez evet an dour benniget, met daoust ha ne bedfe ket an Iliz hirio "evit ma servijo ar gouloù-koar da bareañ ar c'horfoù hag an eneoù" ?

...An Aotrou 'n Eskop V. Fave a skrive din dec'h: "Er harr(car) hor hase da Iliz-Veur Sant Pêr e Rom, em eus kavet eun eskob o lenn an Aviel e yez ketchoua. Embannet eo bet gant ar Brotestanted. Ar gatoliked, d'ar mare-mañ, n'o deus aviel ebed embannet er yez-se, a lavare din." - Evel m'em eus displeget dija: e iliz San Juan, ni a ra gant an droidigez-se(traduction). Mantrus eo memestra ne vefe ket kavet beleien katolik evit lakaat 6 milion a Indianed Ketchoua da entent Komzoù Doue en o yez.

... E-doug(pendant) eil abadenn(session) ar Sened-Meur(concile), un eskop eus an Amerika ar Su en deus lavaret, o komz eus ar sektennoù(sectes): "Avielañ a raer ar re a zo dija avielet(evangélisés), sevel a raer kenunvaniezioù(communautés) relijiel, an holl izili(membres) anezo, kristenien bet katoliked, dedennet(attirés) alies gant an donezonoù(dons)". Diaes eo lavarout e vefe avielet an dud en ul lodenn eus ar bed, e-lec'h maz eus ken nebeut a veleien. Ar re en em stag ouz ur sektenn n'int ket sachet atao gant arc'hant. Da skouer, amañ, an advantisted a ro an dekvet eus o madoù(la dîme) evit skoazellañ an oberennoù(les oeuvres).

Lun, 3 C'hwevrer 1964. - D'ar 17 ez an da ober un droiad bastorel(tournée pastorale) war-du ISILUMA, penn-da-benn ar stêr INAMBARI (gw. ar gartenn pajenn 43). N'eus na pellgomzer(telefon), na kazetenn ebet evit kas kelou. Kavet e vezo unan bennak da zougenn ar paperennoù-kelaouiñ. Unnek dervez bennak a lakin da ober va zro.

Meurz, 4 C'hwevrer 1964. - Gwelout a ran ez eus nevez-embannet ul levr, hag a garfen lenn: "Inquiétante Amérique Latine" Editions du Cerf). Skrivet eo gant un dominikan Frañsez Malley, tremenet gantañ daou vloaz amañ. Kudennoù grevus ez eus da ziskoulmañ evit ar pez a sell ouzh an den, evit ar pez a sell ouz an Iliz. Kresk war an dud, ijinerezadur(industrialisation) boulc'het, kêrioù o vrasaat, tud o cheñch renk, kudennadoù-avielañ. Ha koulskoude, bez ez eus goanagoù (espoirs): An Iliz he deus c'hoant da gemerout un dremm(visage) muioc'h hervez an Aviel hag a zo muioc'h war soñj ouz ar gudenn gevredigezel(problème social). Diwanañ (apparaître) a ra ur yaouankiz emskiantek(consciente) e-touez ar studerien, war armaez, e-mesk ar vicherourien. Ar bed kristen en em sant karget eus an Amerika ar Su, ha fellout a ra dezañ he skoazellañ.

Merc'her 5 C'hwevrer 1964. - Araok an oad a dri vloaz, ne vez ket touchet ouz pennoù ar baotred. Pebez kreouichenn(tignasse)! Karn ha poultrenn... N'en deus ket c'hoaz resevet "badeziant ar blev". Evit al lid-se(cérémonie), e vez klaskat un tad-paeron hag ur vamm-baeron, hag a zeu da vezañ kentadoù (compères) ha kenmammoù(commères) d'ar gerent, evel paeroned ha maeroned ar vadeziant, ar gonfirmasion, an eured sivil pe relijiel. War an daol pe war ur c'hased, an tad a laka tri blad pe voestoù, hag un asied, warni ur voutailhad "pisco", gwin-ardant(eau-de-vie) ar vro, ha delioù koka. En un doare sirius-tre, pep unan eus an dud pedet, hervez e renk, e oad, a gemer nav(9) delienn, o lakaat teir war pep plad. Ar paeron a grog neuze er voutailhad kognag, a fenn(verse) war al leur-zi, hor Mamm, an Douar, pevar c'horn ar bed, ha war an teir asied gant delioù koka. An hini gentañ, kinniget d'ar c'hrouadur, a chom war an daol, an eil a zo stlapet en tan, dre zoujañs evit e c'halloud, hag an trede a zo bannet(jetée), ul lodenn anezi, war-du an heol hag al lodenn all, douaret(enfouie en terre). Ha se, evit enoriñ an Tad, an Heol hag e Verc'h, an Douar !

Diaes eo gouzout stêr(sens) al lid-se(rite). Pagan(peïen) eo sur-mat an orin (origine) anezañ. Pa vez goulennet digant an dud, e vez respontet deoc'h: "Padre, ar c'hiz eo..." ha setu tout! Goude e stager da drouc'hañ ar blev. Pep unan a daol e plad ar c'hrouadur ur gwenneg bennak, a drouc'h ur vouchenn(mèche), bras pe viha, hervez an dud a zo hag hervez ar moneiz en deus roet. Ur banne alkool da bep hini hag ur friko bihan evit echuiñ.

...C'hoant hon eus bet hirio da brenañ patatez nevez... met re ger eo an tamm anezo: 0,80 lur ar c'hilo.

...Kaer-tre(très beau) a c'hell bezañ lavaret ivez kaer-kenañ, kaer-meurbet, peurgaer, kaer-eston, met ivez kaer-kaer. E ketchoua, ez eus tu ivez da gomz evelse: kaer-kaer = sumac-sumac.

Yaou, 6 C'hwevrer 1964. - Ar vaouez glañv(klañv e gwirionez, tra-walc'h gwelout he fenn) a zo deuet er mintin-mân, d'an oferenn war-gan lidet eviti.

Gwener, 7 C'hwevrer 1964. - Da greisteiz, e tregerne an iliz ken e tregerne gant kan hor yarig devot, laouen oc'h embann d'he mistri, he deus roet dezo adarre ur vi all, e-harz treid Gwerc'hez Lourdez.

... Kalz merc'hed a zoug an anv(ano) a Lourdez, evel ma touger an hini a Carmen (Itron Varia Garmez) pe an hini a Pilar (Itron Varia ar Pilar e Bro-Spagn).

Sadorn, 8 C'hwevrer 1964. - Faziet em eus en deiz all, en ur lavarout deoc'h e oa hor rannvro e "stad a seziz"(état de siège). Rannvro Cusco an hini eo... Ne gavfoc'h ket drol, sur on, e savfe reuz ha freuz. Setu amañ daou fed(fait) eus warlene, deuet betek ennomp.

Ur vaouez a nac'h(refuse) dalc'hmat saludiñ mestr un hacienda (kêrioù hag o deus 1000, 2000 ha...) Lakaat a ra trouc'hañ he brec'h... ha trouc'hañ-groñs. Dre c'hras Doue, e teuer a-benn da virout ne ziwadfe a-grenn. - Ur mignon dezañ, paotr un hacienda, eñ ivez, a zo bet lazhet gant ur vandenn(bande) a zrouk evit o dud, maz eo divizet e zrouklazañ(assassiner). Met un trubard(traître) a gas kemenn(avertit) d'an aotrou; prim e sach e skasoù gantañ(s'enfuit). Met al labourerien a laz ar merour(gérant). Ar mestr a ra tapour krog en hini en doa kemeret ar penn. Diwisket en noaz, ez eo staget en ul lec'h, pikerezed o virviñ ennañ (pikerezed = moustiques). Mervel a ra evelse..... Maz eo gwir-bater !

... Arsav-labour(grève) ez eus adarre er Postoù. Aon hon doa da vezañ adarre dilizer hirio, met deuet int memestra.

... Ouzpenn ur c'helou glac'harus-kenañ a zo deuet betek ennomp.

Sul, 9 C'hwevrer 1964. - Ur Breizad divroet a skriv din: "Soudard ez on atav; Da c'houde ez in e Breiz-Izel, da vevañ e Breiz-Izel. N'ouzon ket ma vin kelenner pe ijinour(ingénieur)..."Betek-hen, an dienn ne oa ket evit tud an ti; emañ an dienn o tistreiñ d'ar gêr...

... An dud pa zeuont d'ar presbital, n'ouzon ket alies penaos ober evit digeriñ an nor. N'o deus ket a zornelloù(poignées) war o doroù...

... Bep trimiz, an ensellour(inspecteur) a zeu da dremen arnodennoù(passer des examens) da skol ar seurezed, d'an holl vugale, evel ma vez graet e holl skolioù ar Perou. Warlene e rae goulennoù damheñvel ouz ar re mañ: Peseurt arrebeuri a zo en ho ti ? Petra zo er gegin ? Petra a zo en ur gambr ? Hogen amañ nez eus netra en tiez, na taol, na kador, na kegin, na kambr !

... Merc'hed yaouank(Juvénistes) er skol e Ti-Mamm Kermaria(Lokmine) a skriv d'an Tad Ar Gwern: "Quand nous irons au Pérou,(il faut sûrement patienter longtemps, mais quand les Filles de Jésus auront une communauté a San Juan, on ira vous rejoindre, peut-être, on ne sait jamais ce qui arrivera !..) nous parlerons espagnol, mais les Péruviens parlent-ils rien que l'espagnol ? Spagnoleg ? Ar c'hetchoua a zo mestr amañ... Peur-ta, en devezo al lec'h kentañ, ar plas kentañ er vro ?

... Nag a dud war ar blasenn, diouz an abardaez!Krog emaint gant ar "carnaval" e-giz ma lavaront.An Ened a zo...Morlarjez a zo...hag evelse epad meur a zervez en Amerika ar Su a-bez...ar musik a ya en-dro.Gwazed ganto maskoù ha c'hwezigelloù(ballons)a lioutro-dro d'o fenn a dro hag a zistro,a hej hag a zihej.Netra urziet... paour e seblant bezañ ar c'horoll, unton(monotone) ar musik...

Lun,10 C'hwevrer 1964. - Gant petra e soñj deoc'h e c'hoari an dud amañ epad Morlarjez? Gant dour a daolomp a sailhadoù an eil war egile. E Lima ez eus tud lazet...Un den stlapet dour warnañ a zo dihentchet hag a ya d'en em deuler gant e varc'h-tan(moto)dindan un trammgarr(tramway).

...An Tad Yann-Vari Ollivier,bet arc'hantour an eskop,nevez-anvetkelenner e skolaj Monterico e Lima a zo erruet da 4eur.Tremen a raio ganeomp ur pennad amzer.

Meurz-Ened,11 C'hwevrer 1964. - Bleujadennoù, rannellerezh,diskanoù diskompez a sav eus an tiez.Bez e c'heller lavarout ez int holl mezo hirio...Paourkaez tud, ne c'hellont ket kutuilh levenezioù uheloc'h...Ar vugale a vez douaret dindan an noz.

Merc'her,12 C'hwevrer 1964. - Tri mil den bennak a zo amañ o chom e bourc'h San J. Hirio,merc'her al Ludu,Morlarjez a gendalc'h...Brav eo ar merc'hed gant o lostennoù, o chalioù,splann-kenañ o livioù:ruz,glas,melen,gwer,roz...Ne skuizont ket gant an hevelep ton,gant an hevelep dañs.

Yaou, 13 C'hwevrer 1964. - Leanezed ar skol o deus kemeret hirio penn-hent Arrequipa,evit o retred-bloaz.N'int ket c'hoaz errüet... En Amerika ar Su ez eus 20milion a Indianed ha 50milion a wrizouenned(métis)var 180Milion a dud.-Meksik:30% a Indianed. Gwatemala:54% - Ekouador:39% - Perou:40% - Bolivia:53%.- Er Perou,an oad-tre(âge moyen) eo 54 bloaz.

Gwener, 14 C'hwevrer 1964. - En Europa ez eus 1 beleg e servij 900 katolik. En Amerika latinek 1 beleg evit 5000. Er gwatemala:1 evit 16000. E eskoptioù 'zo, ur spont! 1 beleg evit 40 000. Ouzpenn-se n'eo ket en Asia eo ez eus ar brasañ kresk-poblañs, met en Amerika latinek. E 1980 e vezo amañ 2 wech muioc'h a dud eget e 1950.

...Lod a lavar n'eo ket dishenvel an dud.Oklevout dec'h d'an noz,ar musik-dañs a save eus ar blasenn,e santemp gant tristidigezh nez omp ket eus ar bobl hon eus ar garg da avielañ. Ne c'hellomp ket tridal korf hag ene gant ar pez o laka da dridal. E Breiz,ez eus ivez meur a hini,hag a chom skornet,sklaset,pa son ar biniou hag ar vombard,ar re-se ne c'hellont ket lavarout e vefent c'hoaz eus hor Bobl...

... Ha gwelet hoc'h eus bananez gant ur groc'henn ruz-gwin ? Debret hon eus da lein.

... Diouz an noz,ez omp diskennet war ar blasenn evit kemerout reuz Morlarjez war ar magnetofon.Nag a vugale en-dro deomp,sabatuet-mik pa glevont ar benveg o tisteurel (tislonkañ) safar(rumeur) ar gouel.

... Ur paotr a zo bet dija teir gwech er presbital,spontet:e-unan emañ gant e dad, kroget ennañ an delirium tremens(ar follentez alkoolel). O alkool milliget...n'eus ket c'hoaz poan a-walc'h er bed-mañ !

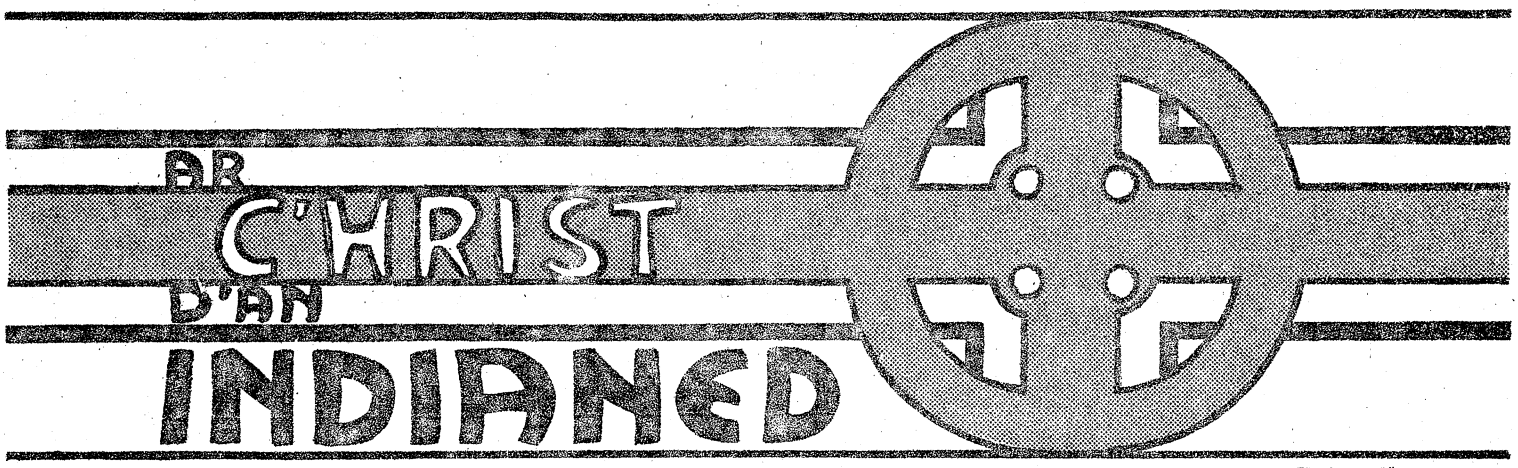
Sadorn, 15 C'hwevrer 1964. - Betek-heñ,en Amerika latinek,war ar maez hag en tiegez,ar feiz,gant an tad a veze roet d'ar mab,zokenhep beleg. Met abaoe 25 bloaz 'zo, ez eus kemm ha dispac'h: kêrioù hag ijinerez ne ehanont da greskiñ. Ha da heul,niver ar veleien ne gresk tamm ebet. Pevar abeg bras ez eus eus ar stad grevus-se:

1 - E 1767, ar Jezuizted a zo bet lakaaet er-maez eus ar vro.
2 - Al laikelez(laïcisme) enepbeleg deuet eus an Europa.
3 - Milionoù a zivroidi deuet hep beleien eus o gouenn a zo bet disturiet ha kollet.
4 - Ar pezh a zo deuet warlerc'h diskar galloud Bro-Spagn ha Bro-Portugal.

Y.T.

---oOo---

Al lizher-mañ eus douar an Indianed n'eo nemet mouezh ur galon,ur galv d'an enkrez. N'eo bet savet tamm ebet evit rastellañ arc'hant.Kaset eo betek ennoc'h evit netra. Mar ne blij ket,arabat kaout aon d'en distreiñ en-dro. Mar fell deoc'h skrivañ d'an Tad Troal,setu amañ e chomlec'h: Padre Ivo TROAL - Vicario cooperador - SAN JUAN del ORO - Sandia - PEROU

Gouere 1964 Niverenn 9

....oOo....

Lun 17 C'hwevrer 1964. - Penn-da-benn abardaez ar sul, edomp war c'hed (dans l'attente) eus Yann Soncco, va blenier(guide) ha spi hon doa e vefe bet e porz(cour) ar presbital a-bred er beure-mañ, met netra... Dav(ret) eo kouls koude en em lakaat en hent da 6eur30. Betek kouent Sant Marzin a Porrez da gentañ evit kaout ur Breur da vont ganin, ur breur, hag en deus graet dija ar veaj-se. Pa erruan war-dro 8eur30, emañ an holl gant ho diyuniñ(déjeuner). War an daol, galetezennigoù kras melen: bara n'eus ket, met kredabl n'eo ket divalo an toaz maiz, mesket vioù gantañ. N'emaon ket seiz daletoc'h o lonkañ un tasad kafe laez ha yao da gendalc'hgant an hent war-lerc'h ar Breur C'henaro(Janvier), hag a lavar anavezout mat troioù ha kildroioù hor beaj abostolel(apostolique).

Heuliañ a reomp hon-daou an hent nevez, pep unan gant e sammig. D'am meno e vefe stanket ur c'hard anezañ gant "derrumbes". Ha raktal an dremenidi(passants o deus savet un hentig a-dreuz an disac'hadennoù(éboulements) douar, pri, mein, gwez. Ar rikladennoù-se(glissements) eus krap ar menez a zo labour ar glaveier(pluies). Paz eo fresk ha bras ar bern, e ranker toullañ ur riboul. Neuze ez eus un tammig riskl; an douar, ar pri ne herz ket hag en traoù emañ peurviañ, an toull don. E daou lec'h, ez eus ur gwir stêr ha pri o tiskenn goustad eus lein ar menez. Riskl ivez da vezañ flastret, chiket ma zegouezfe ar freuzadenn zouar pe reier(rochers) d'ar momed m'emaoc'h a paseal.

War-dro un eur hanter, e lezomp an hent evit ar wenodenn(sentier). Un diskenn hag ur gwall savenn evit tizout chapel ar geriadenn gentañ: CRUZPATA: Lec'h-ar-Groaz e ketchoua. Ti ar skolaer, bremañ e ehan-skol(vacances) a vezo hon lojeiz, dirak ar chc'hlas goloet gant un doenn kolo. Evit ar wech kentañ, e kouskan en ur gwele indiat: kefioù(troncs) bambouz, dibradet diouz an douar gant pevar beul. C'henaro en ur penn ha me em sac'h-kouskat(sac de couchage) en ur penn all, ne c'hellan ket lavarout e vefe bet c'hwek an noz.

Meurz 18 c'hwevrer 1964. - Da 9 eur e lidan un oferenn war gan er chapel, dirak un toullad mat a fideled(fidèles). D'an aviel, e prezegan e spagnoleg. Frazenn ha frazenn, ar Breur C'henaro a dro va c'homzoù e ketchoua. En em glemm a reont o vezañ ma n'o deus na ti-post, na ti-louzaouiñ(dispensaire).

O gouel a zo ganto d'an 3 a viz mae: Ar Groaz K avet. Ha bez e c'hellindistreiñ daveto e miz mae; ne c'hellan ket prometiñ.

Un den a zeu da ziskouez deomp an hent; n'eo ket aes mont d'an traon. War ur wezenn diskaret a-ramp, e treuzomp ur froud(torrent) ha bec'h da grimpal betek BELEN (Betleem). Ur plasennig diskompez kelc'het gant un nebeut tiez. Evel e pep lec'h, degemeret omp gant al letanant...un den, un tammig muioc'h desketoc'h eget ar re all, hag a oar un tammig lenn ha skrivañ, hag a vez dibabet da vestr politikel ar gêriadenn. Evel e kement lec'h, ez omp kaset dioustu d'an "despacho", un ti evel ar re all, un ti-saul(chaumière), gant un daol evit ar skriturioù, skiñvier, skebell (bancs) tro-dro, ur gwele e pep penn a-wechoù. Eno,e tle en em zerc'hel an is-gouarnour(vice-gouverneur) evit resev e dud, d'an nebeutañ d'ar sul. Souezet-mik ez on o welout ar bleunioù jenoflennoù-Indez(oeillets d'Inde) o ruilhañ diwar va fenn; goloet on a zeliennoù melen-ruz. Div(2) eur, met diouztu e tegaser deomp bep a bladad riz gant ur vi poazet war ar billig.

Epad an abardaez, ec'h aozer(prépare) ar chapel; tolennoù a zo da stagañ, an nor-dal da deuler en he flas, met chom a ra c'hoaz ur gwall doull en doenn. Klevet em eus goude-se ne vank da dud Belen nemet 10 lur poentennoù evit peurcholoiñ o chapelig !

Kaset on da welout en un ti-prevez un delwenn(statue) gwisket eus ar Werc'hez, ar chapel perc'henn anezi. An dud en em glemm, dre maz eo re ziwallet-mat gant ar "mayor-domo", ar fabrik(fabricien) bras , mar karit;hemañ,den berrwelet,en defe lakaet e graban warni, mestr nemetañ war an alc'houez...Goulenn a ran ma vefe douget an Itron Varia d'ar chapel, evit an oferenn, met gwelout a rin warc'hoaz ez eus bet graet skouarn-vouzar.

Amañ, kennebeut, n'eus ket a bost. Div(2)eur a zo ret evit mont da glask al liziri war menez an tu all ha me lavar deoc'h n'eo ket ur c'hoari nag ar pignañ nag an diskenn.

Merc'her 19 C'hwevrer. - Da 11 eur 3o, gant Yann Soncco, erfin erruet, e kuitaomp Belen. War an hent, dirak ur veredig(petit cimetière) un intañvez a zo ouz hor gortoz, evit goulenn ur bedenn dirak bez he gwaz. Kinnig a ra ur "sol"(arc'hant ar vro), hag un nebeudig kammedoù(pas) pelloc'h va asped da ziskenn betek he zi, evit kanañ ul Libera, añvet ganto "responso". Profiñ(offrir) a ra deomp un aval-anana.

Tostaat a ra ar serr-noz(crépuscule); dav(ret-dao) eo soñjal en un toullig. Pa n'eus ket a letanant en ur c'hornad-douar, ez eus un "auxiliar", ur eil-letanant(ur skoazellour-letanant). Nepell(près de) diouz ar wenodenn emañ o di. Glao a ra. Stalet omp en ur penn; da gouskat, awalc'h e vezo lemmel un daolig, na ledañ war an douar treilhennoù(treillis) bambouz. Gant C'henaro ez eus ur c'holc'hed (matelas) aer.

Juan a tap e kaoz ar merc'hed ez eus ano ganto eus badeziant; ur babig ez eus en ti. Met an tad n'emañ ket er gêr; o labourat er vengleuz-aoue e-laez ar menez. Savet ez eus ur bilhedig da gas dezañ, evit goulenn e aotre(permission). Evit bezañ prest evit warc'hoaz vintin, e vennigan an dour, an holenn.

N'eo ket gwall-ziskuizus an noz: kalet eo al leur-zi ha bep an amzer ar "wawa"(bugel e ketchoua) a glemmich(pleurnicher) ha bep taol ez eus glabcusadeg (parlote) gant ar merc'hed. Araok an tarz-deiz(aurore), emaomp war sav. An tad n'eo ket a-du evit badeziñ bremañ. Chapeledoù a werzomp d'ar merc'hed; da 7eur30, ar sac'h war ar c'hein, e kendalc'homp gant hon hent.

Yaou 20 C'hwevrer. - Tenn eo an hent; e daou lec'h, ur froud(torrent)bouilhenn, pri melen-brav a rikl eus krec'h ar menez, eus ar vengleuz e-lec'h maz eus c'hoaz un nebeut micherourien o tennañ aour. Aour ar Perou, kenbrudet ! N'ouzon ket pe-seurt renk en deus ar Perou er bed evit an aour; met kredabl, ma n'eo ket aet ar stalig da netra, ez eo aet sur-mat ar stal da stalig. En ur dreuziñ ur "pampa", da lavarout eo ur blâenenn(plaine) e welomp al labourioù graet araok ar Brezel 14 evit gwalc'hiñ an aour: fozioù(fossés) don ha ledan evit degas dour; bremañ stanket gant an drez hag ar spern.

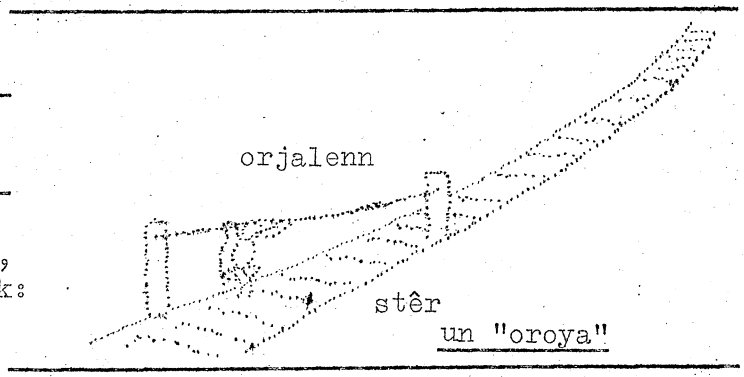
Pa soñjer ez eus bet estrenien(étrangers) o vevañ hag o labourat amañ e penn kentañ ar c'hantved. Ret e oa e -gwirionez kaout sec'hed aour! Kalz a wez-palmez(palmiers) a zibrad amañ war-du an neñv, skañv ha mistr. E-touez ar c'hefioù gwez trouc'het ha devet, ez int diwallet evit sevel lochennoù, dre maz int bepred eeun(droit) ha sonn (bien d'aplomb).

Gwener 21 C'hwevrer. - Aet eo e-biou hanter an deiz pa dizomp QUEBRADA. Amañ n'eus ket zoken daou pe dri di e stumm ur geriadennig. Lochennoù du-mañ ha du-hont, stewet ouz kof ar menezioù. Burev(bureau) an is-letanant(auxiliaire-lieu tenant) a zo goullo; den ebet ouz hor gortoz. Hopal, gervel a reomp an dud en o Karkeier. En un ti, a zo roet degemer deomp; un taol "machete" (bouc'hal ar vro) war ar blokad(régime) bananez gwer; roet e vezint deomp da zebriñ poazet en dour, diwisket eus o fluskenn(groc'henn) gant viou poazet war ar billig. Divlaz-tre ez int evel-se.

Amañ n'eus na skol, na chapel; c-tal an di, e savomp an aoter. Nebeut a dud en oferenn lidet da 3eur. Da goan, ez eus lazet evidomp unan eus ar moc'h-Indez(cobaye), ur bern anezo en ti, o flistrañ(jaillir) eus a-zindan ar gweleoù o troidellañ nervus etre an dreid. N'eo ket fall al loenig-se; blaz ar yar, blaz ar c'honikl(lapin). Amañ vevont evel-se al loenig e-serr an dud, o krignat(ronger) ar restajoù, ar maiz ha pa vez c'hoant frikotañ, e vezont kavet da aberzañ(sacrifier). Diaes-tre eo displegañ stad un ti-indiat; kement a zizurz eget en ur c'harrdi(grange) war ar pemdeiz e Breiz, rak evit ar sul en hon broad, e vez graet un tamm skub ha lakaet un tamm renkamant. Gras eo c'hoaz, peogwir ar geusteurenn peurviañ a vez aozet (préparé) en ul lochennig a-gostez. Ar wreg a zeu da valañ an holenn-bras(gros sel) war ur maen- fetis(poli) gant ur vilienn(galet) maneet, embreget diwar bouez e divrec'h. Ar vilin-goz-se, koz evel ar bed, a vez kavet e pep ti, pe e-kichenig pep ti. Ganti e vez graet kement bleud a zo, met bleud maiz, dreust-holl.

En taol-mañ, ez omp lojet en un ti dilezet: nozvez seder ha diskuizus. Da ziyuniñ(petit déjeuner) e tañvan evit ar wech kentañ avaloù-douar japanat(pommes de terre japonaises). Bleudig, mat e-gwirionez.

Sadorn 22 a viz C'hwevrer. - Ha yao adarre en hent, war-du CHUNCHUSMAYO. Kalz gwazed a zo d'hon heul, rak tud Quebrada a zo o vont da c'houlenn ur is-letanant all: an hini a-wremañ n'eo nemet ur penn-mezo. Dizale, ez eus stêr da dreuziñ. Un tamm skiant-prenañ all(expérience) am eus da brehañ. Dav eo en em istribilhañ ouz ul landon(filin), ouz un orjalenn dex(deo) hag gant nerz an divrec'h, mont eus an eil tu d'egile d'ar froud(torrent). Evit pep treizadenn gant an "teleferig"-se, e rankermont da glask ar c'hrog, an houarn-marc'h, hag a rikl war an orjalenn ha kaout an tamm trojenn, ar piltos(billot) hoc'h eus da azezañ warnañ, en ur stardañ mat ar c'hlinoù(genoux). Diaes a-walc'h eo ijinañ ha lakaat da entent petra eo ar pont-se. Grit ur sell war an dresadenn; (dessin); marteze eo sklaêroc'h eget ar skrid. En-araok em boa klevet komz alies eus an doare-se da dreuziñ ar stêrioù. Soñjal a rae din e vefen bet kollet adarre gant ar mezvellerez(vertige). Met netra, koulz lavaret. Dre C'hras Doue, ar c'hleñved-se a seblant bezañ aet da get. Koulskoude, start e vez erenet (amarré) an Tad, gant un tamm dañvez, n'ouzon ket mat perak: un teñzor ? ur mestr ? un aotrou ? un neveziant ?(novice). Hag ouzpenn n'en deus ket da stlejañ e sac'h.

Dudius eo an hentig, o riblañ(longeant) a-us(au-dessus) ar stêr, tiz ha trouz gantañ forz pegement. Evit ar wech kentañ, e tamwelan(damwelout=apercevoir) marmouzien(singes), e beg ar gwez: speuñial a reont. En tu all d'an Inambari, un dourlamm (cascade) a ruilh eus al laez(haut)d'an traon; lavaret e vefe ur seizenn arc'hant, astennet war ar menez.

War-dro 2 eur, ec'h erruomp. Ur bern tud hag un degemer birvidik; Ar c'hwekañ degemer eus an droiad. Gwazed ha merc'hed a lamm da bokat(bouchañ) d'am dorn. Diouztu e kanan er chapelig un oferenn goulennet evit an anaon.

War un daolig stalet e-kreiz ,ec'h astenner un tamm danvez du, gant ur c'houlaouenn e pep korn. En ur plad koz, e-tal an daol, e tever ezañs. Penn-da-benn an ofiz, ar gerent en em zalc'h war o daoulin, ur voujienn ganto en o dorn. Leun-kouch eo ar chapelig.

Goude koan, ur strollad paotred yaouank a zeu da chhoulenn ma vefe kanet ha dibunet ar chapeled ha pa c'houlennan diganto e pe-seurt yez, e c'houlennont diouztu ar c'hetchoua.

Serr-noz seder, meur, er gompezenn vihan, neizig goudorus e kleuz ar menezioù, ar froud o krozal , al loar o vousc'hoarziñ.....

Karget eo an "tambo". D'am soñj, em eus lavaret deoc'h dija petra eo ar savadur-se(construction). Un doenn war pilieroù, digor d'ar pevar-avel hag a vez kavet bep ar mare, war bord an hent. En tamm kraou-se, ar beajour a c'hell tremen an noz, hag en em ziwall ouz ar glav.

Ya, start-ha-start, emañ an dud dindan an "tambo". Korfoù astennet touch-ha-touch, gwazed, merc'hed, bugale, babiged. Koaniet o deus evit netra eus an hevelep(même) pod-houarn, gant ar pez o deus degaset ganto: riz, maiz, bananez glas. Ur banne bennak ez eus bet, rak diou pe deir badeziant ez eus bet lidet, hag ar paeroned o deus ranket ober an dro gant o boutailhoù "pisco", kognag gwenn ar vro. Ar memes tasig a zo tremenet eus an eil muzelloù d'egile.

Sul 23 a viz c'hwevrer. - Evit en em walc'hiñ ez eus ur pennadig hent da ober evit kaout ar plijadur d'en em netaat e dourioù fresk un adstêrig d'ar "rio". Pegen bourrus(intéressant) ober ar skaout er vro-mañ! N'eus nemet un dornadig anezo e Lima.

Goude oferenn, adarre en hent, atao penn-da-benn ar stêr. Pourmenadenn hag a zegas din da soñj eus meur a valeadenn dudius graet e koadoù meur Kombrid, war ribloù an Oded. A vare da vare, e treuzomp ur "chacra".(un tamm douar difraostet-défriché). C'hwez ar moc'h e santomp alies. Ne gavomp ket bananez da brenañ. Met ur frouezenn all hon eus da laerez. Teñr gwezenn a zo aze dirazomp, hag en o beg, dindan un doennig delioù, ur renkennad bouloù damhir(ovales). Poent diskar un nebeud re velen. Yann Sohcco en em samm gant al laerondi-se. Soñj am eus e oa bet prenet "papayas" evel-se gant gwreg Konsul an Ekouador, e porz Santa Marta, hag n'em boa ket touchet outo; c'hwez ha blaz amann brein ha K..... e kaven ganto. Met hirio ec'h azezomp hon tri ha bec'h d'ar meloñs-se; Tra-da lipat eus hon dilerc'h !

Div eur bennak eo, pa zegouezomp e YANAMAYO GRANDE. N'eus ket zoken ur gêriadenn, er blaenennig-mañ: ar chapel, ar skol, ti ar skolaer,burev al letanant(teniente-gobernador). Ha n'eus ket un den beo war-dro.N'eus nemet ur c'hloc'hig. Brall dezañ! Goude mont d'e gaout, ar fabrik a zeu; klañv eo, a lavar -klañv-mezo surawalc'h- ha n'eh deus bet keloù ebet. Lavarout a reomp dezañ distreiñ d'e wele hag e c'hortozomp. Daou pe dri zen a zeu erfin davedomp ha pedet omp da vont betek o zi. Goude bennigañ an hini kentañ, e kinniger deomp bananez fritet ha kafe. Pelloc'h, bananez adarre gant vioù, hep loa na fourchetez. Ha koulskoude amañ, emaomp en ur gêr a feson (a-zoare). Daou vab yaouank a labour gant o zad, met unan anezo, 20 bloaz dezañ,hervez e benn hag hervez ar pez a lavar din, a seblant bezañ taget gant an drougskevent(tuberculose). Petra a raio ? Piv(piou) a raio war e dro ? Klañvdiourezed (infirmières) ez eus e Sandia, met Sandia a zo muioc'h eget daou zervez-bale ac'halen. Ouz ar mogerioù, tresadennoù(dessins) graet gant ar baotred, p'edont er skol. Goude bennigañ an ti, ar re yaouank a c'houlenn diganin bennigañ rivez ur pikol(mell)roc'h; n'ouzont ket mat perak. Barrek omp bremañ : lein ha koan war an hevelep tro. Un tamm kempenn d'an aoter, hag e pourchasomp , e renkomp an "tambo" evit tremen an noz. Ur gwiskad mat a skourroù war an douar, delioùbananez sec'h, pep hini en e ballenn ha gortozomp ar c'housked. Ne ouien ket petra eo koroll(danse) ar pikerezed(moustiques)! Ma ne vefe ket deuet daou zen da dennañ ac'hanomp ac'halen: ul lagad n'hor befe ket serret e-doug an noz. D'o heul ez omp da di ar skolaer. Ken dizurz ha ken louz amañ eget e lec'h all. Boutailhoù goullo e kement korn, un daboulinig dindan ar gwele, hariko war al leur-zi. Eus ar pikerezed d'ar c'hwen, n'ouzon ket hag ez eo gwelloc'h. Ne vern nozvez ha ne renevez ket.

Lun 24 a viz C'hwevrer. - Da 9eur, un toulladig tud a zo bodet evit an oferenn, gant ur vadeziant a-raok hag div all goude. Ar babiged a zo brein. Letanant ar gouarnour, hag a zo bremañ war an dachenn a lavar bezañ hep keloù eus hor beaj. N'en defe ket resevet lizer ar person. Divorfiloc'h(plus éveillé) eo bremañ ar sakrist ha pedet omp da vont da leinañ d'e di. Frikotañ a reomp gant fritez bananez: rouilhigoù poazet en eoul(huile).

A-bred e tistroomp war hor c'hiz; en taol-mañ, ne vezo ket hir an hent evit pakañ PACAYSUISO. Da 2 eur, emaomp dirak un "oroya" all, ar pont-se am eus klasket livañ dirazoc'h, a dremener dindanañ e-lec'h tremen warnan. Gwasoc'h krogad ar wech-mañ ! Ledanoc'h ar stêr hag hiroc'h eveljust an orjalenn. Ret eo diskuizañ meur-a-wech evit mont da-benn. Ar merc'hed ivez a ya brav(brao) gant ar mekanik-se. Tomm eo an degemer, daoust deomp bezañ erru(arrivé) en ur c'horn Advantisted. Teir eur eo: diouztu, oferenn-bred, fas d'ar bobl war ar c'hlas-vezenn(lieu verdoyant). Al letanant-gouarnour a ro toenn deomp evit an noz. Ur moñsig a zen, treut an tamm anezañ. Ouz moger an ti, taolennoù bras a-lioù, skeudennet warno darvoudoù eus ar Bibl Santel, Testament nevez, met dreist-holl , Testament koz, gant frazennoù da zeskiñ dindan eñvor(par coeur) e saozneg. Moulet int er Stadoù-Unanet , evit bezañ graet ganto e Skol ar Sadorn, rak sul an Advantisted a vez lidet(célébré) da sadorn.

Kaozeal a reomp ha santout mat a ran ez eo an ozac'h hag e baotred yaouank gounezet mat gant ar relijion nevez.

-An Advantistelez(Advantisme), emezañ, en deus graet kalz evit seveniñ ar c'horn-mañ.

E kogn ar prenestr, ez eus ur Bibl protestant e spagnoleg, met ar pez a denn va evez eo ur mell levr(leor) kantikoù, nevez-flamm, embannet en Arc'hantina, e 1958, dindan an titl(titre) : ALABEMOS A JESUS-MEULOMP JESUS. Bez ez eus c'hoaz ur c'hantik kosoc'h : HIMNO ADVENTISTO, gwasket(imprimé) en Kalifornia (Stadoù-Unanet) e 1923. Souezet e choman dirak un dibab founnus a veulganoù(hymnes), da vezañ implijet evit holl vareoù ar vuhez, evit bep seurt darvoudoù(évènements).... baleadennoù....,kampoù....,hag all.... Da deurel pled(à remarquer) da gantikoù war an Natur, da veuliñ, an Aotrou evit ar bleunioù, ar gwez... Ouz ar vôger, c'hoazh un daolenn, evit meuliñ ar mab da vezañ heuliet ar skol-dre-lizer-relijion renet gant Radio an Advantisted e Lima: " Kouez ar Goanag" (esperañs). E Bro-C'hall, ivez, an abadenn-sul(9eur30) skignet ganto a zoug ivez an anv-se(ano): La Voix de L'espérance

Diaes eo kouskat; leun eo an ti ha kaoz ez eus. Er gwele lezet ganeomp emaomp daou. Striz an tamm anezañ , kouezañ a ran diwarbañ, o pilañ an daol hag oc'h ober ur cholori spontus. Da darziñ ez eus evit an holl! Betek ar mintin, e vezo dav en emgannañ gant ar c'hwon . Mall am eus da sevel ha d'en em walc'hiñ er ganol a red e-tal an di.

Dindañ ur glav-mor, e tiskennomp betek burev al letanant, rak n'eus chapel ebet. Div oferenn a ganan: ur boked bleunioù a zo degaset war an aoter gant ur vaouez. Profiñ a raer deomp vioù. Ar Breur C'henaro a felo dezañ o dougen en e voned, betek e Gouent.

Farzus eo an dud: lavarout a reomp deoc'h:

-O, va zí n'emañ ket pell... N'hoc'h eus nemet ur savennig...Met amañ ez eus adarre da sevel a-big, betek ar skol advantour(advantiste). Ur sal dereat hervez ar vro, toennet gant follennoù-houarn(tôle). En hevelep lojamant, e vez graet ofiz ar Sadorn. Ur wech ar bloaz hepken, pa zeu ar Mestr Bras, ur Pastor eus Bro-Arc'hantina, e vez lidet ar Goan-Santel(Sainte-Cène).

E Pacayuiso, gant arc'hant ar gerent eo ez eo paet ar mestr-skol. Eveljust n'o deus netra da gaout digan ar Stad(Etat) perouat(Péruvien),skoazell ebet, rak ar Gatoligiezh a zo relijion diwallet e Bro-Perou.

Disterik eo CAMARÓN, lec'h ma erruomp da 1 eur. Un hanter-dousenn tiez en ur blaenennig(pampa), war ribl ur froud-dour. C'hwek eo an degemer. Skol ebet C'hoaz, chapel ebet, an oferenn a vezo kanet war al letonenn, da 4 eur. Evit ar wech kentañ, em eus un cured da lidañ. 45 bloaz en deus an den. Gwaz ha maouez n'o deus morse kofesaet. Evel an holl er vro, o vevañ dimezet abaoe pell'zo. Anat eo ne c'heller ket lakaat da dalvezout amañ goulennadeg-eured. Dirak an aoter, e leder ur pallenn dezo da azezañ. N'int ket gwall fichet(paré). Gant o dilhad-pemdeiz, koulz lavarout. Gwir eo ez eo gweñvet dija ar vleunienn.

Goude an Aviel, hervez al lezenn nevez, e ran outo ar goulennoù e ketchoua. Liderez(liturgie) Sakramant ar Briedelez e Ritual(Levr ar Sakramantoù) an Amerika Latinek a zo un tamm dishenvel ouz an hini graet ganti betek-hen e Bro-C'hall. Aotreet hag embannet eo bet ar Ritual-se, e miz even 1962. Met maz eus kemmoù degaset gant an Iliz, ar c'hizioù, an hengounioù a chom bev-buhezek er vro ha ret eo kaout doujañs evito en ur boaniañ da lakaat ar boazamantoù-se da vezañ ur sklaerijenn,ur gelennadurez evit ar fideled. An daou dest, anvet amañ paeroned(parrains) a dosta gant ur plad ledan, plad arc'hantet, kizellet,.Ennañn, un dro-c'houzoug perlez, melloù pezioù arc'hant eus ar c'hantved all ha warnañ ur ouel gwenn.

Ar beleg o unan da gentañ gant ar c'holier, a stag anezo an eil ouz egile. Ur simbol, ur skeudenn henvel ouz hini ar gwalinier(anneaux). Bizaouedoù(bagues) koz a zo ganto er plad. Da c'houde ar vaouez a zastum ar moneiz gant he boz(dans le creux de la main) hag o lez da gouezañ gant trouz er plad. Erfin, ar beleg a daol warno an ouel(voile), a chomo warno betek fin ar pedennoù. Ne lidin nemet teir eured e-doug va beaj. Siwaz! m'hon eus en hon parrez nevez pevar gaier tev(teo) evit ar badeziantoù, unan hepken nez eus evit an euredoù. Abaoe ar 5 a viz mae 1960, 253 hepken o deus euredet en iliz.

Bez em eus ar blijadur da erruout amañ gant ur paotr,desket gantañ servijañ an Aoter e Sandia, en e soñj antreal e Kloerdi(Séminaire) Puno.

Meurz 25 C'hwevrer. -Goude un oferenn-beure, yao, adarre en hent war-du PALMERA. Galvet da vennigañ un ti, setu ma roer din da c'houzout ez eus tud o tiskenn en tu all d'ar stêr , ganto ur babig da vadeziñ. Ya,tud an ti e-lec'h ma oamp bet o lojañ en deiz all, ha ne oan ket c'hoaz war o zu evit ober cus o mab ur mb da Zoue. Kemeromp pasianted ! Ha da c'hortoz anezo da zont d'an traon, d'en em istribilhañ ouz an horjalenn dev(deo) ha da bignañ, aozomp(préparons) pep tra: an dourn an holenn. N'eo ket souez eo e vefe ur c'hwezenn builh war ar strollad pa erruont. Poan ez eus bet o vadeziñ Maio !

Pelloc'h, adarre ur bennoz da c'houlenn ebit un ti.... ha goude un De Profundis e-tal ur bez...e-kichennig....daou zen a ya ganin evit toullañ un hent gant o "machete" (falz) da dizout ar bezioù. Daou-grommet, taolioù a-gleiz, taolioù a-zehou, un tamm dibenn d'ar gouzer(litière:plant ha geot da lakaat er c'hemier) , e c'hellan aspediñ dirak tri bern douar ha mein, breinet ha preñ vedet warno o c'hroazig koad. Mall eo ganto kinnig ur banne kafe "cafecito" e-giz ma lavaront: ur banne kafe bihan. Pep tra 'zo bihan amañ! . Ha da gas ganeomp un tamm fourmaj-laez eus an "altiplano", ha diou vaz da sunañ: korz-sukr(canne à sucre). Ar gorzenn-sukr a zo damheñvel ouz ur gorzenn bambouz, glas-ruz al liv anezi. Buan e skuizer o chukañ anezo.

Palmera a zo e beg un uhelenn. Kalz a zo war c'hed. Tomm eo an degemer. Diouztu deomp da zaoulinañ d'ar chapel, ar bobl war hon lerc'h. E-kreiz an aoter, un delwenn eus Itron-Varia Fatima....en toulloù, en c'hustodoù tri Galon-Sakr, tri Sant Marzin a Porrez?..

Da 3eur30, e verkan un oferenn war-gan evit an Anaon. Brav an amzer, prezegomp da gentañ er maez, ar selaouerien azezet war ar geot. Ur frazenn spagnolek ganin, ur frazenn ketchoua gant ar Breur C'heharo. Fellout a ra din embann dezo Doue an Tad. Ar sarmon a bad un hanter-eur. Dek hon eus graet evel-se en hon troiad. Amañ e ran ivez un eured, an eil. Diouz an noz, da c'hortoz koan, e zegaser deomp un transistor. Eus Cusco, e klevomp ar chapeled dibunet en un iliz, bugale o respont. Ar c'hastillaneg(spagnoleg) a zo sur-mat distaget gant an teod saoznek(anglais). Goude ar rozera, ur gentel gatekiz hag evelse bemdeiz. Krennarded(adolescents) a dosta da varvailhat brav. Anzav a ran ouzin o deus ur mestr-skol, atav tenval e benn, gantañ re alies tomm ar forn. Ur paotr yaouank a zeu d'en em ginnig evel katekizour. Prometiñ a ra din dont betek ar presbital. Hir e vezo an hent!

Merc'her 26 a viz C'hwevrer. - Da bell e tlean mont evit kaout d'en em walc'hiñ; evidon, n'eo pell nemet ur wech , d'an dud eo pell bemdeiz. Gwelout a ran anezo o kargañ bidonioù hag o sammañ anezo en un liñser war o c'hein. Oferenn da 7 eur. Oferenn "alferado", da lavarout eo oferenn vras, da 8eur. "Alferado" da lavarout eo goulennet gant un den, hag a blij gantañ reiñ gwerz-oferenn evit ma vezo lidet unan gaer evit ar bobl a-bez.

hariko wa[illegible]
Ne vern nozvez ha [illegible]

HON TAD,HAG A ZO EN NENV... e Ketchoua.

YAYAYCU hanac-pachacunapi cac, sutiyqui much'ascca cachun, ccjapac cayniqui noccaycuman hamuchun, munayniqui rurascca cachun, imaynan hanac-pachapi, hinatac cay-pachapipas. P'unchaunincuna t'antaycuta cunan ccohuaycu, huchaycutari pampachahuaycu, imaynan noccaycupas noccaycuman huchallicujcunata pampachaycu hina. Amatac cacharihuaycuchu huateccayman urmanaycupac, yanllirac tucuy mana allinmanta qqespichihuaycu. Hintac cachun, Jesus.

ME HO SALUD MARI...e Ketchoua.

MUCH'AYCUSCCAYQUI MARIA, Diospa gracianhuan hunt'asccan canqui, Apunchis Diosmi ccanhuan, huarmicunamanta ccollananmi canqui, huicsayquimanta paccarimoc Jesus Huahuayquiri ccollanantacmi.

Ah, Santa Maria, Diospa Maman, noccaycu huchasapacunapac much'apuhuaycu, cunan, huañuyniycu pachapipas. Hinatac cachun Jesus.

EVELSE BO E TOUGER AR MABIG INDIAT.

[illegible]).

Ur wech bennak e c'hellin displegañ petra eo ar c'hiz-se ha pe-seurt orin en deus.

Fellout a ra din mont da bediñ d'ar vered. Goude al Libera, merc'hed a red war va lerc'h evit goulenn ur "responso", ur bedenn dirak bez o zud. Poan ez eus o tisplegañ dezo em eus pedet evit an holl. Hag e c'houlenner diganin neuze mont da welout ur paotr yaouank klañv. C'hwezet eo a gorf: poan en deus en e gof. Marteze en deus an danijenn-breñvenn(appendicite):piv a ouezo morse ? N'eo ket ur bennoz eo a vank dezañ; met an absolvenn. Va faperenn ketchoua n'emai ket ganin: berr-alan div wech!

Kroaz ar Breur C'henaro a zo laeret: hini ebet eus ar voused, goulennataet rust gant al letanant, ne zisac'h al laeronsi.

An tud a zeu d'hon ambroug(escorter) betek penn ar wenodenn a dle hor c'has da PILCOPATA. Gurun kreñv ha luc'hed founnus a ra deomp gwaskediñ a kleuz ur roc'h. Un eur eo pa zegouezomp. Koantik eo ar chapel gant ur c'hloc'h a zo lakaet diouztu e brall. Santout a raer amañ ur gêriadenn o vrasaat ha war an hevelep tro o fallat, evel San Juan. Ur barner-ar-peoc'h ez eus; an aotrou-se gant ar gwalennetaer (arpenteur) a dostenn ouzin hag a seblant ober o mistri er vro. Pedet int da zebriñ ganin; lein marc'hat-mat evito diwar goust an holl.

Evit ar wech kentañ, e kavomp boutikoù, enno un dra bennak da werzañ; mall eo ganeomp prenañ ur goutrnad oranjez. Penn-da-benn hon troiad, n'hon doa ket gwelet al liv anezo. Er c'hentizoù(villages)all, ne oa nemet stalioù maro. Tamm bara, biskotenn ebet; boestoù toun(thon) ha bernioù bouji nemet ken... Ur wech ar sizhun, evel e San Juan, ec'h erru amañ al liziri.

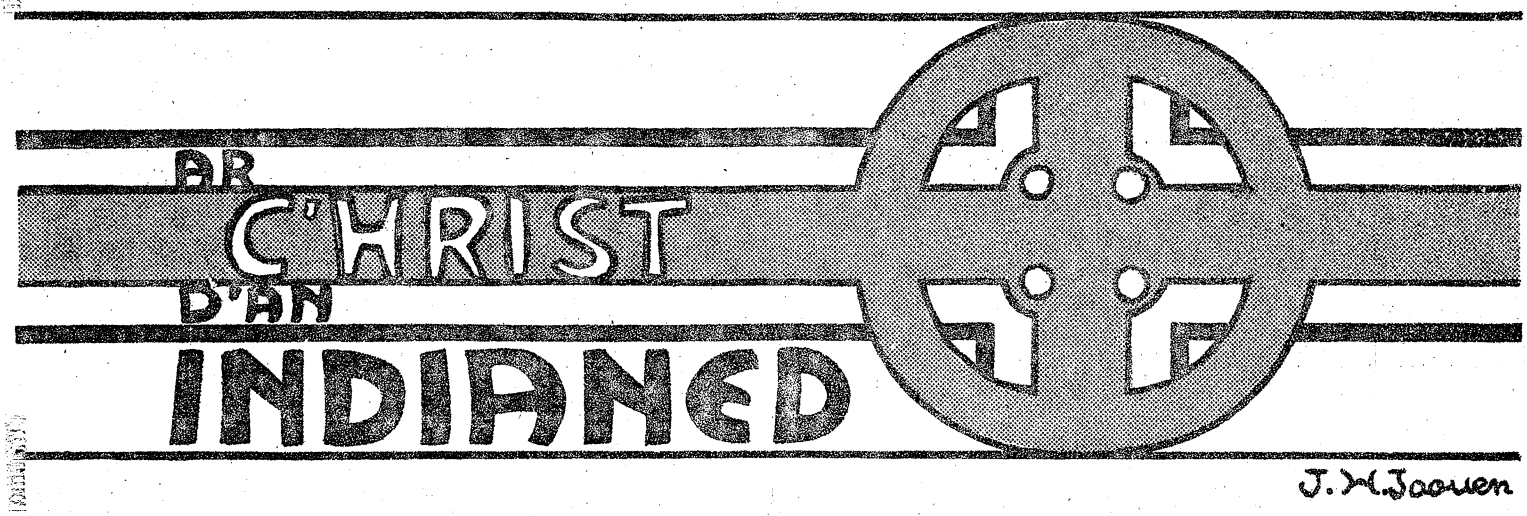
Oferenn da 3eur gant prezegenn ha diouz an noz, e sklaerijenn ar goulou-loar, daou servij an eil goude egile. Amañ e welan evel en Ayaviri ur bannielig dalc'het gant unan eus ar familh e-tal ar varv-skaon. Ur merk a gañv eo, ez eus bet lavaret din.

Yaou 27 a viz c'hwevrer. - Ur c'hatekizour a zeu da varvailhat ganin. E-doug ar C'horaiz, en em vod bemdeiz an dud en iliz. Adarre div oferenn evit ar re varv. Ha goude lein, mall eo ganeomp tizout ar c'horn diwezañ: TUNKINI. N'eo ket pell: un eur bale. Daou zen a zo ouz hor gortoz er skol, graet dezi un tamm skub. Al letanant, ar maer, ma karit, ne c'hell na distagañ na kompren ur gêr e spagnoleg. Pa oan yaouankik, paz aen da glask chiforeged en ur vrec'h eus stêr an Oded, em eus bet klevet a-wechoù ar c'horn-boud en tu all, e Ploveilh(Plomelin) o c'hervel an dud ouz taol. Amañ, gant ur gleron eo e vezo roet d'an dud da c'houzout ez eo deuet ar beleg hag e vezo oferenn d'an eur-mañ an eur. War-dro 4 eur, oz eus er gompezenn, war ribl ar stêr un toulladig tud. Oferenn er chapelig zister, un eured goude an Aviel, prezegenn troet e aymara gant ar Breur C'henaro, indiat eus an ouenn-se. Un den ne ehan ket da c'hwezañ war an tan, evit deviñ ezañs. Ar werin(peuple) deuet d'en em stalañ er c'hornad-mañ a zo holl aymaristed.

Y. T.

---oCo---

- - - -

J.-C. Jaouen

Eost 1964 Niverenn 10

....oOo....

Gwener- 28 a viz c'hwevrer -.Goude un tamm gwalc'h e dour boull ar stêr, e tistroomp da Pilcopata da lidañ un oferenn. Daou baotr yaouank a zeu d'hon heul d'hor sikour da dremen ar froud. Evit an trede gwech, pont-horjalenn "oroya". C'henaro a start e viou etre e zent. Ha ret eo sevel betek Belen. Glav a ra: hag ez eus un tad ouz hor gortoz evit badeziñ e grouadur. Droug ez eus ennon, rak emaomp o paouez tremen dre amañ. Met eñ ne oa ket er gêr d'an empoent. Deomp eta d'ar chapel.

Hir e kavomp an distro ha tenn-kenañ ar savenn, evit tizout an hent, hent Sandia-San Juan. Kaout a reomp bara da brenañ; avaloù-aour a zo deuet ganeomp eus Pilcopata.

Pemp eur eo pa welomp en traon Kouent Ar Breur Marzin a Borraz. Trugarekaat a ran C'henaro evit labour; prezeget en deus ar C'heloù-Mat. Chom a ra amzer ganin da dizout San Juan a-raok kuz-heol. Ur wech, em eus graet an hent nevez, dervez va zegouez. Soñjal a ra din n'em eus nemet heuliân. Met setu ma gouez trumm an noz. Diskennomp atav; bihan eo aet va lamp-elektrik. Met heuliomp koulskoude. Nebeut ha nebeut, ne welan mui gouleier an tiez hag e tostaan ouz ar stêr; trouzal a ra an doureier. Va lutig a zo marv hag e kredan bepred kendalc'h gant un hent,...met tamm ebet, an hent mat. Aon am eus da ruilhañ er froud, rak evel kustumm, niverus eo an disac'hadennoù. Ha setu m'en em gavan war an traez e-touez ar bili; hag an dour e-kichen. Ret eo sevel an dorgenn! Krimpal ! Ne fell ket din bezañ beuzet. Ha da zispac'hiñ e-touez ar gwez, ar plant kafe, ar strouez rak a-big, em eus da bignat war c'hig ha va sac'h. Riklañ a ran war va c'hiz; d'an nec'h, teñvalijenn hepken. Ha kalz a nerz a zo aet da ober an hent. Dont a ran da soñjal e vefe gwelloc'h chom da dremen an noz harpet ouz kof ar run. Ha ma c'hellfen gwelout an neñv: un tamm imor c'hoaz. Un takad sklaerijenn , ur chacra(park), un tiig ha tud o varvailhad. Met pa sellan mat; montr ebet mui en-dro d'am alzorn; eurier an Tad Loeiz, prestet din evit ar veaj. Diframmet e-pad ar stourm. Ar paotr koz a gemer e dog hag e vaz evit lakaat war an hent mat.Goulenn a ran digantañ klask ar montr, dont d'am gwelout d'ar

presbital, rak ne zeuio ket en aner. 8 eur 30 eo pa dremenan kleudig ar gêr; ar person a zo aet d'e wele. Sevel a ra da selaou an darvoudoù, o deus klozet ken kaer va beaj abostolel.

"N'eus ket ur begad fiziañs da gaout en Indiat-se...ne zeuio ket betek ennomp, dreist-holl ma gav an eurier..." Ne c'hellan ket krediñ, rak eñ dic'haouet em eus eus e boan ha graet em eus promesaoù kaer.

Sadorn 29 c'hwevrer -. Hep gortoz ar paotr koz, plegañ a ran da vont gant an Tad Loeiz war lec'h ar c'hrogad. Kavet eo ar plas, ar roudenn, ar riboul digoret gant an den kollet. Da furchal eta! Buan eo kavet; n'eo ket falloc'h! Holl omp eürus, met den n'en deus en em zirenket da zont davedomp.

Sul 1 meurz -. Ar paotrig badezet goude lein a oa goloet e gorf a c'houlioù ruz.Petra ? N'ouzon ket. E-giz mailhuroù, tammoù sic'hier rouz.

Lun 2 meurz -. Dre ul lizer degemeret disadorn, ec'h ouzan ez eus tremenet un eskop a Vro-Perou dre Ti-Mamm ar Seurezed-Gwenn e Sant-Brieg, goude eil abadenn ar Sened-Meur. An Aotrou Mendoza Castro, eskop Abancay an hini eo. 35 bloaz eus gouenn an Inkaed, ar yaouankañ eus eskibienn ar Bed. Evel eskop Ayaviri, bras eo e lodenn a Iliz evel Bro-Belgia a-bez. Lezet an deus war levr-aour Sant-Brieg ar frazennoù-mañ:" En ur foetañ-hent dre ar Bed, emaon o klask beleien ha leañezed evit va faour-kaez eskopti."

Karmelited Nevers a bed ivez evit Preladurez Ayaviri. Ma ne vefe ket bet pedennoù ha pinijennoù kuz...

Keloù a zeu din eus distro davet an Tad eus ur vamm-goz a Blouenan. Pa vez bet tomm ar feiz e-doug ar vuhez, e zouger kroaz ar c'hleñved; ne ruzer ket anezi.

3 meurz1964 -. Klaskit war ar gartenn: SINA(gwelout ar gartenn, pajenn 43). Ma,hiziv, evit ar wech kentañ, ez on aet war an tu-se gant an Tad Ar Gwern. Betek YANAHUAYA, un eurig a hent diouz San Juan. Erruout a reomp gant ur vamm-goz, daou grennard ur vamm c'hoaz yaouank, ruz he daoulagad. Diouztu e stag da leñvañ, en ur zisklaeriañ deomp emai o tont da goll ur mab a bemzek bloaz, sammet gant un derzienn; n'eo bet astennet nemet un dorvez-hanter.

A-hed un eur hanter ec'h heuliomp ar pez a vezo un deiz an hent nevez, evit erruout da 9 eur en ur c'henkiz. Un dornad tiez tro-dro d'ur blasennig didud,un iliz o tigeriñ warni. Stag-ha-stag ouz ar santual, ar presbital, ne zeuer ket a-benn da echuiñ: dorioù ha prenestroù a chom c'hoaz da lakaat en o flas. An arboellour, an arc'hantour a damall da letanant-ar-gouarnour da vezañ disoblant ouz al labourioù, da chom hep klask d'o echuiñ. Yanahuya a zo un trev, un adbarrez da San Juan. Pa vezo echu ar presbital, e vezo aes chom eno un nebeut dervezioù, hag ac'hano gwelout Sicuni, Pilco, Catarani.

Epad m'emañ an Tad Ar Gwern o lidañ an oferenn en Iliz, e kofesaan e ketchoua, gant un tamm paper eveljust, ur vaouez glañv hag e gwaz. Drouk-skevent(tuberculose) ha langiz(anémie) sur-awalc'h. Komuniet a daou, e stagomp gant ur prosesion ar Sakramant hag a bado tri kardeur, gant ur frapad mat a sav. Mab an intañvez a zo deuet da ziskouez deomp an hent. Sevel a ra ar vaouez evit va degemer; kofesaet, kenunvaniet, nouennet e vezo. Chom a reomp da leiñañ en ti. Sellout a reomp en-dro deomp. Ouz ar mogerioù,ez eus speget pajennoù gazetennoù, almanakoù koz, skritelloù votadeg. Hag ar pez a veze kavet gwechall e holl diez Breizh ha c'hoaz bremañ e meur a di, e-leiz a daolennoù relijiel, a imajoù devot, met mesk-ha-mesk gant luc'hskeudennoù merc'hed noaz-ran pe 99 dre 100 noaz. Pa sellomp mat, war ar skeudennoù kristen, e kavomp traoù digristen: ur Sant Jakez Kompostell, ur c'hleze lugernus gantan en e zorn, o flastrañ dindan karnoù e varc'h an Arabed milliget. Un aotrou hag un itron kran o reiñ an aluzenn d'ur paoukaez...met ur paourkaez o trouklazañ. Dirak an ti, bleunioù avaloù-douar(dahlia) evel e Breizh. En ur zistreiñ, e remerkomp un toull nevez diskrapet; graet eo evit diframmañ ur wrizienn hag a vez graet ganti evit gwalc'hiñ. War gribenn ar menez, ez eus saout p peuriñ; peur 'ta e vezo an aneval-se dreholl ? Ar c'hatekizour a lavar deomp e vez dic'hastet ar parkeier gant bandennadoù moc'h-gouez; patatez japanat, youka, maïz a vez drastet, turiet-rik.

Pebez mall en deus ivez hemañ d'hor c'has da welout un hent nevez toullet, digoret warlene. An Hent amañ a zo ur Steredenn en Noz.

Pemp eur hanter hent war droad evit kas he Doue da unan war e dremenvan. N'ouzomp ket petra reufemp da vezañ ma vefemp galvet alies da sakramantiñ ar re glañv. N'eus ket ur begad douar plad. Merval a reont o-unan.

Merc'her 4 meurz -. Uhelaat a ra bepred mogerioù ar presbital. Goude lein ez omp bet oc'h embregañ mein, re vihan ha re vras.

Yaou 5 meurz -. Gorread an eskopti: 36.000 km^2 :kement hag Bro-Belgia ha Bro-Luksembourg unanet. Ne c'heller ket diskenn izeloc'h eget 1.200m ha bez e c'heller sevel betek 5.000m. N'eus ket a erc'h peurbadel, met, e-pad an noz, e c'hwez un avel-skorn. Ne c'heller ket lavarout e vefe kement-se a wad kemmesket er vro-mañ: an 250.000 Indian a zo eus lignez mistri koz an Amerika , ha n'eus ket bet a zimezioù gant ar re wenn, gant ar Spagnoled.

.... Da goan, riz dre an dour ha toun ganeomp war an daol, edomp o kontañ pegen pell edomp diouz kêr an eskop, diouz kreizenn relijiel ar rann-vro. Kavet hon eus 430 km: Ayaviri, Sandia: 350km - Sandia-San Juan: 80 km. 430km, da lavarout eo Gwened-Pariz.

Gwener 6 meurz -. Abaoe un nebeudig amzer, ez on staget da stummañ, da zeskiñ daou gurust. Bep mintin, e tiyunont ganeomp.

...Un den yaouank , ur metiz, a zeu da c'houlenn e fuzuilh digant an Tad Ar Gwern. Ma c'hoarvez droug, e vezo kablus ar perc'henn. N'en deus ket mez o terc'hel da c'houlenn. Iskiz eo memestra: ur vez a zo ur santimant hag a seblant bezañ dianavezet er vro.

...Gwened-Madrid(Bro-Spagn) ya, ken pell-se emaon amañ eus Lima. Eürus ar re o deus ur vro vihan da garout ha da servijañ! Mil eürus ez omp ni-Bretoned!

Sadorn 7 meurz -. Da 10 eurhanter e tegaser deomp ur bugel a 5 miz. Pa zispaker ar mailhuroù lous, c'hwez kreñv ganto, e welomp ur c'horfig, n'eus mui nemet ar spes anezañ. Izili evel brochennoù, penn ur c'hoziad! Reiñ a reomp poultrenn laez, met re ziwezat eo evit salviñ an denig-se. Maro eo e vamm. An Tad Loeiz a ro ar Gonfirmasion.

Distro eus e ziskrog-labour en Lima, An Tad Gwennole a zeu d'ober ur gwel deomp.

Sul 8 meurz -. Kelou fresk am eus bet dec'h eus an dispac'h ez eus bet e Breizh gant ar gouerien...Emañ unvaniez labourerien ar maezioù ha labourerien ar c'hêrioù oc'h en em ober...Ano ez eus bet kalz eus Breiz...eus dazont Breiz...Holl emaomp war an hevelep bag...

...An Tad Ar Gwern a lavar din :"Bremaik e Breiz, e komzin da dud eürus, am selaouo hep va c'hlevout..."

...Hiziv, ez eus bet kalz en oferenn-bred. Brav e oa an amzer ha forz a dud a oa war ar blasenn.

...Daouzek panerad bara a chomas eus dilerc'h tud lenn Tiberiadez... goude bezañ bet o gwalc'h ha muioc'h eget o gwalc'h. Pegen brokus, fraost, n'eo ket an Aotrou en e c'hrasoù, en e skoazelloù evit hon silvidigez. Met siouz hon tu, pemp baraennig heiz hon eus da zegas. Hon lodennig dister ha paour. An Aotrou a blij gantañ e pourchasfemp un draig, hon draig. Ne gresk ket hep an draig-se...

Lun 9 meurz -. War an "altiplano"(uhelgompezennoù) ne ziwan nemet ur c'heotenn c'haro graet itchou anezi. Ganti e vez maget tropelloù ejened ha lamaed, diwallet gant pastored, kondaonet da labourat koulz lavarout evit netra. Pa varv, pa vez kollet, pa vez lazet un aneval hennak gant al louarn, ar puma, ar mesaer eo a dle paeañ. Er vein hag en erc'h, war o zreid noaz, e red ar vugale. Dindan an oabl mantrus-se, daoust d'an heol da vezañ splann-splann e kreiz an deiz, an den ne c'hell esperout kalz mont en tu all da 29 bloaz.

Meurz 10 Meurz -. Bec'h ez eus evit lakaat urz er presbital hag en iliz, evit degouez an eskop .

...Hag atao labour war ar pri, war ar vein, evit ma uhelao.Seul-vui, seul-c'hoaz ar presbital nevez; an Tad Ar Gwern, an ti-savour anezañ.

Bez e vezo ar brasañ, ar c'haeraî ti e Sant-Yann-an-Aour; prenestroù frank warnaî, mogerioù, ne vezint ket kamm-digamm, daou estaj dezaî.

...Araok 1958, bloavez maz eo bet savet gant ar Pab, eskopti Ayaviri ne oa er vro-mañ nemet 6 beleg.

N'eo ket ilizoù meurdezus eo a ra diouer: holl int eus mare ar Spagnoled. Re vras evit ar boblañs drastet gant an naon hag ar c'hleñved. Bez ez eus ivez dilhadoù-sakr, gwiadet gant neud-aour, o vont e pilhoù. En uheldêrioù, chapelioù start, divrall, evit herzel ouz an amzerioù gouez.

Merc'hed 11 meurz -. An teir leanez a erru war-dro 10eur 30. Ur miz int bet er-maez eus ar gêr. Leiañ a reont ganeomp. Ne seblantont ket kaout mat soubenn ar "chouniou". Plijadur o deus o tispakañ ar pakadoù deuet dezo eus Bro-C'hall hag eus Bro-Euskadi(Pays Basque) hag o reiñ deomp an tanvañ eus ur seurt nouga brudet-kenañ er Spagn evit Nedeleg. Un nouga karget a l alamandez ha kalet evel mein. Ur madig savourus-tre e-gwirionez, met Nedeleg a zo aet da Goraiz.

Maou 12 meurz -. Na diverc'hiet eo an Aotrou Person, en abardaez-mañ! Lakaet int en o flas, treustoù kentañ, treustoù diazez ar framm. Ur c'hornad-butuh evit merkañ an darvoud.

Gwener 13 meurz -. Resevet em eus dec'h va faper-añvidigez a-berz an eskop ez on fiziet ennañ: an Aotrou Lusian Ar Metzinger. Abaoe an l a viz kerdu ez on kure-skoazellour " vicario cooperador" e parrez Sant Yann an Aour. Ha keit ha ma vezo pell an Tad Ar Gwern, e vezin kure-skoazellour.

...An Tad Ar Gwern en deus lakaet laouen mañsonerien ar presbital o kinnig dezo da fin o dervez, ul luc'hskeudenn tennet anezo, holl war ar chanter, gant ur gomzig war an tu-enep, e koun eus an deiz m'eo bet lakaet antreustoù diwezañ en o flas.

Sadorn 14 meurz -. Debromp avaloù-douar nevez: n'int ket marc'had-mat: 6 lur an 11Kg.

...Melenañ , alaouriñ a ra an orañjez e park ar presbital; staget omp da danvañ anezo. Kutuilh a reomp anezo glas, da ledañ an heol.

...Dudi a vez a-wechoù evit ar galon vreizek. En ul lizer erruet hiziv:" La prochaine fois que je vous écrirai, je tâcherai d'écrire en breton. Le parler et l'écrire ne serait peut-être pas facile, pais pour le comprendre, je le comprends parfaitement: Kenavo ha Bloavez Mad..." Hag a zo brav! Setu ur Vreizadez yaouank ha n'he deus ket mez o lavarout e kompren yez he zad hag he mamm, he zad-koz, he mamm-goz; Hag ouzpenn n'eo ket droch, digin, peogwir he deus klasket entent. P'edon oc'h ober skol, em eus kavet bugale diseblant dirak an trouz a rae muzelloù o zud: ne lavarfen ket e vefe divorfil spered ar vugale-se; anat eo n'e deus ket arspered kurius, furcher, hag a zo ret evit pignat er Ouiziegez.

Sul 15 meurz -. En oferenn-vintin, ur dornadig tud hepken. Evit an oferenn-bred, ez eo leun-mat an iliz. Araok ez eus bet adarre ur paotr yaouank a 19 vloaz, o c'houlenn bezañ badezet ur wech all. Fellout a ra dezo en em yaouankaat evit tec'hout eus ar servij, hag a bad 2 vloaz. Da fin e brezegenn, ar person en deus savet e vouez, en deus "follet" e-giz ma vez lavaret er Vro-vigoudèn. "Bez e c'hellit, emezañ, tromplañ ar veleien, met Doue ne vez ket lakaet da faziañ". Hag e tegas soñj dezo eus Ananiaz ha Safir, skoet o-daou gant ur marv trumm, evit bezañ lavaret ur gaou d'an Ebestel.

Echuet hon liziri ha kaset d'ar post, An Tad Ar Gwern en deus lakaet en e spered mont d'an hemolc'h. Dec'h, o tistreiñ eus Kouent Sant Varzin a Porras, en doa gwelet ur gwall vandennad perokeded e beg ar gwez uhel, met ar fuzuilh a oa chomet er presbital. Soñjal a rae dezañ kaout kig fresk en hevelep lec'h. Pa erruomp netra. Gortozomp, azezomp ha lennomp, rak kazetennoù Bro-C'hall, met dreist-holl re Vreiz, a zo erruet dec'h. An eur a dro, o c'hedal. Ret eo din distreiñ evit ar chapeled ha bennoz ar Sakramant, d'an daoulamm.

Nebeut a lazadeg: peroked ebet, ur c'hardinal hepken: labous ruz, meurbet-kaer. Friko a vezo warc'hoaz...

...Evit ar wech kentañ an daou gurust Yann ha Viktor a servij an oferenn bras.

Lun 16 meurz -. Alies e rankomp mont da c'hwennat d'hor "chacra", d'hor park. Al louzoù a ziwann d'an daoulamm.

...E Juliaca, ur gêr vras, tost a-walc'h ouz Ayaviri, nez eus nemet 3 veleg evit 25.000 den ha c'hoaz e zalc'hont ur skolaj.

Meurz 17 meurz -. Lenn a ran er gelaouennig AMEN, niv.13,c'hwevrer 1964: "E Villa-Pinzon, e Bro-Kolomnia(Amerika Ar Su) ez eus 2 vil komunion bemdeiz. Adal 2, 3 eur diouz ar mintin, ez eus oferennoù, d'ar gouerien da zistreiñ d'o farkoù. E Granada, ez eus 5 mil o komuniañ da sul, ha ret eo bet goulenn digant bugale ar Groaziadur(Croisade) chom hep konunvaniañ d'ar sul, rak ar veleien ne c'hellont ket dont a-benn. A-raok gwener-kentañ ar miz, niverus int ar veleien hag o deus 40 eur da dremen er gador-gofez ha c'hoaz ez eus meur a hini ha ne c'hellont ket bezañ kofesaet. En ur parrez eus kostez ar Mor Atlantel, Kolombia atav, 2.000 krouadur a chome, n'eus ket pell, da vadeziñ, hag hogos ar arboblañs a-bez(30.000 den) n'he doa ket keunvaniet abaoe ar Gomunion gentañ ! Pa teu ur beleg pe un eskop, dont a ra kement a dud d'an iliz, maz eus daou grouadur mouget, e-pad ur gonfirmasion. En ul leo'h all, en hevelep devez, ur beleg en deus lidet 640 badeziant ha 42 eured."

Yaou 19 meurz -. Mintin-tre, en deus lorc'het an Tad Loeiz, evit komañs e veaj da Vreiz. Kaer en deus gortoz an Aotrou 'n Eskop. Nez a ket d'an diskuiz, d'an diskrog-labour.

Va-unan, e choman. N'eo ket hep ur begad anken. Ober a rin kement ha ma c'hellin. D'an Aotrou da seveniñ ar pez en deus da seveniñ.

Gouel Sant Josef a zo miret amañ. Ar vicherourien ne labouront ket. Oferenn-vintin hag oferenn war-gan da IO eur. Un nebeudig tud.

Ar c'houlaouenn-Bask hag a oa torret a zo graet unan nevez anezi. Unan dev unan vat e-giz ma c'houlenn al Liderez. Daou gased bet o lakaat boutailhoù alkool, staget an eil ouz egile, ur gwiskadig-liv ruz warno a raio kantolor.

Yod am boa mall da gaout abaoe pell zo. Kement em eus debret em bugaleaj, rak n'on ket bet maget gant kig leue, en va bloavezioù tenerañ! Ma, deuet mat eo gant an Indian. En "altiplano", e vez graet ivez yod gant patatez, gant bleud gwiniz, gant bleud maïz. Yod ha setu friko e Sant Yann-An-Aour! Gwelout a rit, eeun eo an eürüsted.

Sadorn 20 meurz -. Mil eürus e vezer, pa zeu keloù deoc'h eus unan yaouank hag en deus preder gant ar Vro. Unan eus ar re-se, e dud ginidig a Kerlouan a skriv eus Roazon d'an 2 a viz C'hwevrer :" fellout a rae din komz ganeoc'h diwarbenn hor Bro, hor Bro, hor yezh ....tu zo da genskrivañ, daoust m'emañ pell Bro-Perom diouz Breiz...."

Sul 2I meurz -. Sul ar Bleunioù... Sul ar Beuz. Sul ar Palmez amañ, evel e Jeruzalem; er bloavez 33 gant Jezuz Krist. Ya, palmez gwirion. Tri vec'hkordennet brav a zo degaset a-bred d'an iliz. Ur pakad evit San Juan, unan all douget eus Yunahuya, unan all eus Yanamayo, douget evit bezañ benniget. Ar re o deus ar garg anezo a zalc'h tost d'e dammig; an delioù-se ne vezint ket dispaket. Re San Juan a zo trouc'het dre an hanter, evit kontantiñ muioc'h a dud, rak lavarout a raer din e vezo skrap warno. Da IO eur e tiskennomp da greiz ar blasenn, stalet en he c'hreiz un daolig goloet gant ruz. Ar marc'had a zo; pep unan a zalc'h tost d'e dammig marc'hadourez, ledet war an douar pe dibradet war ur blankenn. Kelc'het omp, ar c'hatekizour, an daou gurust ha me gant ur maread a dud.Sioul da gentañ, met pa stager da lodennañ ar skourroù, pebez reuz, pebez bec'h! Galvadennoù, grosmol, folladeg, bountadeg; kaer em eus goulenn ar peoc'h. Rak amañ, pep unan ne zegas ket gantañ e vod. Reiñ a reomp ar palmez dre zornadoù. Ret eo gortoz an avel da gouezañ a-raok kendalc'h gant ar pedennoù. Un dro prosesion en-dro d'ar blasenn a-dreñv ur groaz koad livet e ruz speg outi binvioù ar Basion e gwer. Dont a ra propik ar "Gloria laus" hag ar "Christus vincit" gant merc'hedigoù ar skol. Erruet e laez ar skalieroù diskompez, e welomp an iliz leun-barr.

Ar Basion a zo lennet darn e kastillaneg, darn all e ketchoua hag ur c'hantig kaer-tre, ur c'hantik koz eus ar vro, a zo kanet.

....Ar c'halvez a zeu da c'houlenn diganin daoust ha bez e c'hell kenderc'hel hiziv da labourat war doenn ar presbital.

Lezenn doueel ar sul, petra eo deuet da vezañ en Amerika ar Su!

Lun 22 meurz -. D'an abardaez ec'h erru 6 den a B-Velen, evit kerc'hat 20 follenn-houarn evit echuiñ toenniñ o chapel. Da vouetañ ha da lojañ. En hor grignol, war daou wele lakaet kichen-ha-kichen, e c'hello pevar en em ledañ, hag an daou all n'o dezo nemet ar solier.

Ur paotr yaouank eus Palmeraŋ en doa en em kinniget evit bezañ katekizour, a zo deuet ivez d'am gwelet. Leun a youl-vat, met n'eo ket aes deskiñ ken buan da unan bennak penaos ober katekiz. Gwelout a ran ez aer stag mat ouz ar c'hetchoua: fellout a ra dezañ kelenn e ketchoua, kaout levrioù-katekiz e ketchoua, kaout kantikoù e ketchoua. Siwazh! Atav emaon war c'hortoz eus ul levr bennak, n'eo ket eus unan, met eus kantadoù. Rak ret eo anzav: prederiet eo an dud gant ar gelennadurez gristen.

Ar c'hrennard-mañ a zo un indiat aymara : dont a ra gantañ ar yezh-se. Chañs en deus da anavezout tri langaj.

Meurz 23 meurz -. A-bred war-sav, evit aozañ un tamm lein(diyuniñ) d'am zud. Pep unan a samm a samm ur rouilhad a 5 follenn-houarn. Arabat spontañ! An tôl japanat a vez kavet amañ a zo skañv. Met koulskoude, un dervez hent o deus da ober gant ar samm-se gwall landremus. Hag un hent, me lavar deoc'h! Chapelioù eus ar seurt-se a goust ker!

...Ur vaouez, gant daou grouadur a zeu da c'houlenn un tamm danvez...

...Pebez tourmant gant ar vicherourien! Atav e ra diouer dezo un dra bennak, ur benveg bennak, ur fiselenn bennak, ur sac'h bennak: n'o deus netra. An hini a laka sevel a rank pourchas pep tra.

....Toenn ar presbital a zo koulz lavarout peurechu. Hag e teuer da lavarout din e rankan paeañ. Ar c'hiz a zo. D'an nebeutañ ur c'hasedad bier, da lavarout eo daouzek bouteilhad. Ret eo plegañ d'ar c'hiz. Un hanter d'ar presbital hag un hanter all d'ar c'halvez. Droug a ya ennon: arabat disoñjal ne c'hellomp sevel ha bevañ nemet diwar goust aluzennoù. An dud-mañ n'o deus mez ebet. War dro teir, e rankan pignat ganto war an doenn, fak paotr ar fotoioù a zo galvet. Pep unan gant e chopinad, dav eo gortoz ar goumoulenn da zont war an heol evit tennañ ur luc'hskeudenn dereat.

Merc'her 24 meurz -. "Va gwreg a zo deol d'an Itron Varia, a lavar din unan eus hor gwellañ fideled, karout a rafe stagañ he skeudenn ouz ur vrec'h (brancard), evit prosesion Gwener ar Groaz". Va soñj gentañ a zo ur soñj kontrol. Met pa eveziañ ervat: daoust hag ar Werc'hez n'en defe ket graet Hent ar Groaz gant he Mab?

...Pres ez eus o pourchas pep tra evit an Dervezioù Santel; ar seurezed ne c'hellont ket ober war-dro, rak arabat kaout berr-alan evit mont d'o zi.

Yaou-Gambrlid 1964 -. Daoust d'ar glav, em eus lakaet em soñj mont da ober Gouel ar Veleien, da Gouent Sant Varzin gant an Tad Gwennole. Penndu a vezo va c'heneil hent, daoust ma ne karant ket kalz ar chas. Met n'eus ket fring ennañ evel ma vez pa vez da heul e vestr. Faziañ a ran war an hent hag an dud a seblant bezañ fall-du evit diskouez deoc'h dre be-lec'h mont. Ne choman ket pell; er gêr em eus da vezañ a-raok 5 eur, evit an ofiz. Amzer da leimañ, da varvailhat un tammig, da resev digant an Tad levrioù da zeskiñ ketchoua, prenet gantañ e Lima, keit ha m'eo bet eno o tremen e ziskrog-labour. En-gwirionez , muioc'h a skridoù ez eus eget na soñjen, evit studiañ ar yez-se.

Muioc'h a a-drenv eget a a-raok evit distreiñ, gant ur plak lag war va reor; gant glav, gwelloc'h eo mont da bourmen da lec'h all eget er gwenodennoù-se.

Erru, on souezet o welout gouelioù du stignet dirak an aoter. Labour ar "mayordomo", ar fabrik! Traoù du evit lidañ ar Goan Ziwezañ! Brav ar c'han gant merc'hedigoù ar skol, ha leun an iliz. Betek hanter-noz, meur a hini a zeu da veilhañ da arvestiñ gant ar C'hrist. Gwazed zoken, dibabet, daou ha daou, a zeu da ober ged.

Gwener-ar-Groaz -. Kalz a wazed ha kalz a cholori en iliz, er beure-mañ. Bec'h ez eus o lakaat ar Groaz war vrec'h hag ivez I.V. Lourdez, taolet warni ur vantel c'hlas, kelc'het a vleunioù.

Da 3 eur, e tiskennomp goustad an derezioù diskompez. Merc'hed, war o blev; o deus en em lakaet dindan ar Werc'hez, ar wazed dindan ar Groaz.

Deomp da ober ar "Via Crucis" tro-dro d'ar blasenn hag er ruioù. Bep ehan, ar c'hatekizour Josef a lenn e ketchoua; ur strakerez a verk an arsavioù. Gant ur skourjez, un Indian a zigor an hent; forz penaos eo strollet ar erin.

Nag a drouz e-pad an ofiz; ur bern bugale, ur bern babiged o fistilhañ, o leñvañ, o kantreal dre an iliz! Met kalz a zoujañs e prosesion azeulerez ar Groaz.

Erru serr-noz, e-leiz a dud, e-tal an iliz, o varvailhat, hiniennoù ledet war ar geot, ar vugale o c'hoari. Bouji a zo warelum. War ar skiñvier, ez eus unan bennak azezet. Petra 'maint o c'hortoz ? Ar c'hiz eo dont, da dremen evelse nozvez ar Gwener Santel. Ne choman ket, met klevet em eus ez eus bet kalz tud war dro an iliz.

En "altiplano" ne vez kemeret netra pa saver. Met da verenn e vez servijet daou veuz. Hag e chomer sioul. Feiz! amañ, n'eo ket siouloc'h an dud.

Sadorn-Fask 1964 -. War an uhelenn ez on galvet da vennigañ un ti. Santout a raer ez eus muioc'h a zeskadurez er familh-mañ. War un daol dilastez, gant he lienenn wenn, daou pladig bara, gouloù koar, chapeledoù, holen, ur pladad kafe glas, ruz ar bluskenn, ezañs. War al leur zi, daou peziad sailhad dour da ober dour benniget. Kaer eo ar jestr: reiñ da Zouc'h c'hafe kentañ: evel an Izraelited, hag a ginnige d'an Aotrou frouezennoù primañ an douaroù.

Siwazh! ne vezo ket tenn din o kofez an dud. Met ma vefe bet kalz, n'ouzon ket petra e vefen deuet da vezañ. N'eus netra d'ober gant ar spagnoleg. E ketchoua, e ranker mont, un tamm paper ganeoc'h hag ober goulennoù, ar pinijennour da respont gant Ya ha gant Nann. Ar merc'hed ne c'heller ket o lakaat da gompren ne dleont ket ranellañ traoù all: ya pe nann nemetken. Sodiñ a raer. Ur wech c'hoaz: petra 'foueltr 'zo d'ober gant ar c'hastillaneg amañ ? N'ouzont daoulinañ nemet war o boutoù ha n'eus ket aon añzav ar pec'hedoù a vouez uhel. Gwelout mat a raer n'eo ket anavezet tamm ebet Sakramant ar Binijenn. Ar re devotañ ne reont ket o Fask!!! Ur gatoligiez ha n'eo nemetken ur seurt protestantiez.

Da II eur, e tougomp en iliz hag e stalomp er c'heur ar Goulenn-Bask e-kreiz ur boblad tud. Siouloc'h eget d'ar Gwener. Lavaret em boa degas bouji; n'eus ket ganto. Met ma n'eus ket gouloù koar e vezo evit ur wech gouloù-tredan. Kelus ar maerdi a zo er sekreteri; gantañ e vezo sklaêrijenn evit an iliz hag evit ar blasenn. Arboell koulskoude, rak ker-ruz eo an heol-maen: I lur al litrad pa ne goust nemet 0,30 lur er c'hêrioù bras.

Musikoù ar vro a c'hoariñ e-doug ar Gorreoù, d'ar Gomunion, evit echuiñ. N'eus maen-font ebet; d'ar sekreteri e kasomp an Dour Santel da lakaat goude-se e boutailhoù. Ha n'emaomp ket prest c'hoaz da resev an Oleo Sakr ; ret eo ober gant Eoloù Santel warlene.

Un tamm adkoan gant ar c'hatekizour, an neveziant, an daou gurust, a ra plijadur d'an holl. Evit ur wech, ez eus fardet ur wastellenn(gouignenn) hag un tasad chokolad. Teir eur eo pa bignan da gouskat; musikoù an oferenn a gendalc'h da c'hoariñ: alkool ha sonerez! War-c'hoaz ec'h errufont diwezat d'an ofiz, un toullad ganto,aesoc'h dezo c'hwezañ en o benveg war o daoulin eget en o-sav. Met marteze eo devosion!

Sul-Fask 1964 -. Leun-chouk eo adarre ar santual evit an oferenn-bred. Ur bern trouz adarre ha leun a gaoz: chom a ran a-wechoù a-sav.
"C'hwi, a lavaran dezo, c'hwi hag a gar kement deviñ gouloù dirak ar sent, kement geulaouenn enaouet a dlede degas soñj deoc'h eus ar C'hrist sklaerijenn. Ha ne vefec'h ket gouloù marv, peogwir ne roit ket ho pechedoù d'ar C'hrist-Jezuz ?"

Laouen omp o rannañ un tammig madigoù etre ar baotrezed, rak lakaet o deus o foan da zeskiñ kanennoù nevez. Bec'h ez eus bet er mintin-mañ evit pakañ hor c'hillog cheuc'h, met lakaet ez eus bet er tro dezañ en e c'houzoug, rak evelse e vez torret o fenn amañ d'al loened askellek. Met bremañ emañ war an daol ha friko dei evit daou zervez!

Ankounac'haet em eus lavarout deoc'h en deus bet pep hini e vi Pask, treset ur penn warnañ, dalc'het hon eus d'an hengoun.

Mez am eus bet bremaik gant an ouenn dud-mañ; un den a zo deuet da c'ho lenn laez d'ar presbital evit magañ ul loenig rouez eus ar sierra, nevez paket gantañ. Al laez "GLORIA" a zo re ger; laez CARITAS, laez an dud, laez ar vugale, laez ar glañ-vourien a yafe mat d'e anevalig. Siwaz! Amañ n'ouzer ket emaer e BRO AN NAON, evel en Amerika Ar Su a-bez.

Dec'h em eus bet keloù eus an Tad Loeiz: ul lizer a Sandia."Je saluerai bien fort la Bretagne de votre part évidemment...Bénozh Doué guenoh." Eus ul lizer all: "...An Aotrou Troal o sarmoniñ e spagnoleg hag e ketchoua. Fentrus-tre eo marteze... An Aotrou Abjean a engrav div bladenn gant Kanerien Sant Vaze..." En em c'houlenn a ran ha ne vefe ket kerentiez etre ar sonerez indiat hag ar sonerez vreizek, pe d'an nebeutañ heñvilodigez ?

Lun-Fask I964 -. Bet on bet o kas Korf ar C'hrist d'ur vamm yaouank, ar marv marteze etre he dent, gant al langiz. Ne c'hellit ket kompren; n'eus netra en tiez hag ar pez a zo a zo brein ha dizurziet. Ne ouien ket e pelec'h lakaat ar Sakramant: war golo un tamm boest e vezo an dereatañ.

An digor-skol a zo tost hag evit skrivañ an anv, e ranker kaout ur paper badeziant. Pebez poan evit kaout ar skrid-se. An dud a vez kaset eus an eil presbital d'egile, ne vez ket kavet ar c'haieroù, hag ar presbitalioù n'emaint ket kichen-ha-kichen! A-wechoù n'eo ket bet douget ar vadeziant gant ar beleg war ar marilhoù.

Meurz-Fask I964 -. Da 3 eur, Josef ha me, pep hini gant e sac'h-skaout, e kemeromp penn-hent YANAMAYO. En ur vale mat ec'h erruomp da 5 eur. IO kilometrad a wenodennoù. Ur vandennad gwazed a zo war c'hed, en o fenn al letanant hag ivez ar c'hatekizour gant bugale e skol-gatekiz. Bugale ? Al lodenn vrasañ a zo merc'hed yaouank ha krennarded. Tapet berr on gant o salud: Ave Maria purisima! a lavaront a-gevret. Din a oa da respont: Sin culpa concebida (koñsevet dibec'h). Hag e stagont da ganañ kantikoù e ketchoua, rak gouzout a reont meur a hini. Mouezioù ar merc'hed a zo skiltr, trenk.

Goude un tammig pred, e kofesaan er chapel; azezet war ur c'hased alkool, un torch ledet e-harz va zreid d'ar pinijennour da zaoulinañ. Ar baotrezed gant o chalioù war o fenn a seblant koz. Evel ar plac'hed yaouank eus ar VRO-Vigouden hag a zouge gwechall an hevelep gwiskamant hag ar re vras. Pegen koz ne gaver ket anezo war al luc'hskeudennoù; dezo bremañ bugale-vihan, o neuz-dremm a seblant kalz yaouankoc'h.

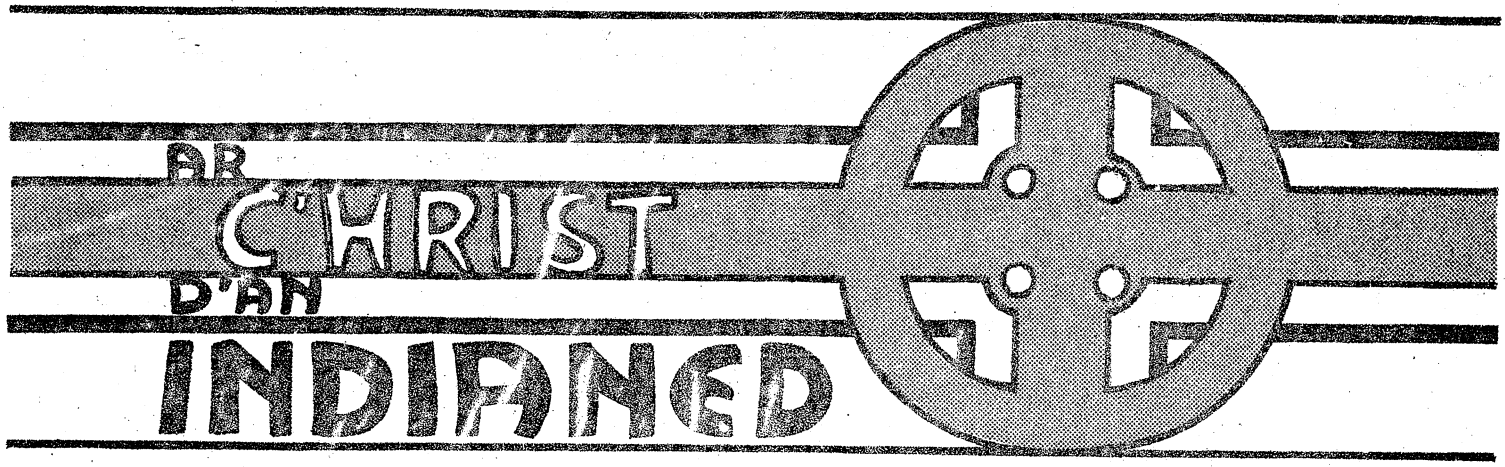
Ar c'hatekizour hag e skoazellerien a zo da-vat oc'h aozañ ar pinijennourien; eñ e-unan a zeu da gentañ d'ar Sakramant. Kalz anezo a zeu d'ar Binijenn evit an eil, trede gwech en o buhez; meur a hini evit ar wech kentañ. N'eus nemet ketchoua ganto; zoken ar re a vez er skol. Poent eo din en em lakaat e-gwirionez da zeskiñ! Teir e pad an abadenn; goude ar chapeled, gant kantikoù.

E-doug koan e-leiz a dud en dro deomp evel evit an holl predoù.Ret eo lakaat ar riz sec'h da ziskenn gant kig-yar, goude ur soubenn toazennoù. Netra da evañ, met evit echuiñ, un tasad dour zomm, deoc'h da lakaat ennañ, hervez ho bolontez, kalz pe nebeut a sun-kafe, kinniget en ur werenn. En ur werenn all, sukr rouz, amañ un tammig marc'hamatoc'h eget ar sukr gwenn.

Kaset omp da gouskat en ur stal, en ur voutik dilezet. Hon-daou, gant ar c'hwen daonet, ne serromp ket kalz hon daoulagad; Josef en deus klevet ouzpenn loged o kantreal.

Badeziantoù a zo da skrivañ ha chom a ra hiniennoù da gofez araok an oferenn-bred da 9 eur. Amzer am eus da ober un eured; pignomp! Ar vaouez a zo klañv; marteze e vefe poent eureudiñ dirak Doue hag dirak an Iliz. Emai aze azezet war treustoù ar gwele n'eus nemetañ el lochenn, ganti he dilhad eveljust. Rak amañ ez aer da gouskat dilhad hag all. Liñser ebet, pallennoù, torchoù mesk-ha-mesk; c'hwez ar c'hwezenn, c'hwez an derzienn a leun an ti. Goude ar gofesion e grogan er babig ledet e-kichen ar vamm; gor a ziver eus e valvennoù(paupières); ne herz na penn na reor.Pebez laez a c'hell c'hoaz reiñ ar vamm-se!

==========
oooooooooooooooooooooooooooooooooo
==========

J. M. Jouven

Gwengolo 1964 Niverenn 11

....oOo....

Ar gwaz a gofesaan er maez. Fellout a ra dezi lakaat e jiletenn vrav da resev ar walenn, ar c'holier perlez, am ouel; ar pezioù a gouez em daouarn, rak n'eus plad metal ebet.

Degaset hon eus ganeomp ur voujienn enaouet gant goulaouenn-Bask iliz San Juan; deviñ a raio e-doug ar Sakrifiz-Santel. Hag ar brezegenn spagnoleg-ketchoua a glasko lakaat da entent ster Piled Pask. Simbol, skeudenn ar C'hrist-Sklaerijenn, stalet e-kreiz ar c'heur gant kalz a enor, rak hep ar C'hrist, n'eus tra da gompren, er Vadeziant hag en Oferenn.

Da 11 eur hanter, eo echu pep tra; graet 7 badeziant a-gevret. Dolores, Alejandro, Vicenta, Mariano, Juan, Ermilinda, Isidora a zo bremañ mibien an Tad. Lein ha yao d'ar gêr!

N'em boa ket c'hoaz gwelet an templ hag ar skol advantistat, nepell diouz bourc'h San Juan. En-gwirionez, lojamantoù dereat; hir ha frank an iliz, niverus ar c'hlasoù. Santout a raer eo galloudus an Advantistelez. Rener ar skol, ur gwir indiat, a zeu er-maez d'hor saludiñ. E-unan, amañ, o c'hortoz ar vugale, o c'herent da zont da lakaat o anv. War e daol, eo digor ar Bibl, gant levrioù relijiel all. Pa lavaran dezañ piv on, e santan kemm ennañ. Lavarout a ran dezañ amaon a-unan gantañ hag e genvreudeur er gredenn evit stourm ouz an alkool hag ar c'hoka. Hag ec'h ouzon ivez ez eo an Advantistelez wirion onebour touet d'ar Gatoligiez; deomp da zont d'ar spered nevez: ar spered a unander. Da vont kuit, e prenan, kelaouennoù ar sektenn: VIDA FELIZ(ar vuhez eürus), LECCIONES PARA LA ESCUELA SABATICA(kentelioù evit skol ar Sadorn), EL MISIONERO TRIMESTRAL (Ar misioner), moulet e Buenos-Aires e Bro Arc'hantina.

Da 5 eur, e pignan, da lidañ an oferenn d'ar Seurezed.

Ar skolioù a dlee digoriñ hirio, met holl int chomet serret; n'eus nemet hon leanezed hag a vefe bet war an dachenn, gant nebeudig-tre a skolidi. Ar skolaerien n'int ket c'hoaz erru: frankoc'h eo ar chadenn war ar maezioù. Evelato, pebez disurz!

Merc'her-Fask I964-. "Kement kristen, hag a dosta ouz e Zoue, hep bezañ tourmantet betek an daeloù, gant diouer e vreudeur a Asia, a Afrika, a Amerika ar SU, nebeut a dhañs dezo da vont en tu all da 30 vloaz, tourmantet betek an daeloù gant ar milionoù-se a vugale, n'int nemet ur c'horf-eskern stignet warnañ kroc'henn du, melen pe ruz, ar c'hristen-se a ra ur sakrilaj. Ar C'hornog a-bez a zo e stad a bec'hed marvel; perc'hed a foranerez, spered a ziouer a faltazi, perc'hed ar ghetto,ar vuhez kloz warni hec'h unan. Rak bez ez eus ghetto ar re binvidik hag ar re o deus o gwalc'h, a zebr en tu all d'o naon; kement palez alaouret, kement kastell kloz-mat a zo ur ghetto; kement kêr, kement rumm-dud, kement broad daoubleget warni hec'h unan a zo kondaonet abaoe ugent kantved".

Jilberz Cesbron- Geñver I964

.... Da I eur hanter, letanant-gouarnour Yanamayo a zeu d'am gwelout. Pate, bara war an daol...ha kaoz... hag erfin:

-Va itron, emezañ, a zo chomet war ar plasenn; mont a ran da sevel diwar ho taol an dilerc'h, ar rest eus ar voestad hag eus ar bara, da gas dezi... Daoust ha n'ho pefe ket un tammig laez da reiñ; bez em eus ur mab-bihan hag a zo klañv...

-Perak 'ta ne savit ket loened, hag a rofe laez deoc'h ha d'ho pugale? Saout, givri, deñved.

Nann, aesoc'h eo chom chom aezet da c'hortoz ma tarevo ar c'hafe.

...Gant Kanol Panama, ez eus tu da arboelliñ 60%, war hent New-York-San Francisco. Kontrollet eo gant ar Stadoù-Unanet, dezo da reiñ bep bloaz da Vro-Hanama ur skodenn a I.930.000 dollar.

..."Grevus eo ar pleg evit eskibienn Amerika ar Su. Kasi an darn vrasañ eus o fobl a zo badezet relijion gatolik. Met gwall-zister eo niver o beleien . 22 evit un eskopti a 340.000 den. N'int ket fallgalonet an eskibien-se koulskoude: o fobl dre vrasa zo relijiel a-grenn. Dre ma teu urz en avieladur ha m'en em led an deskadurez, e weler ar c'hloerdioù en em gargañ. Al liked, gag a zo o pignat er broioù-se, a c'hello ober o lod e emdroadur an douar-bras-se ha kas da benn ar c'hemmoù kevredigezel mallus er broioù e-lerc'h maz eus kichen-ha-kichen danvezioù divent ha dienez vezus. Met da c'hortoz, e kontont war hor skoazell" (An Eskop Boillon eus Verdun e Témoignage Chrétien- Medeleg I963)

Yaou-Fask- I964 -. ...Bet er mintin-mañ, o welout un den klañv, poan skrijus dezañ en ur gar. Ar c'hlañvdiour n'en deus ket lavaret dezañ pe-seurt droug eo hec'h hini. Ne c'hellan nemet pediñ evitañ, rak dispartiet ouz ur vaouez, emañ o vevañ gant unan all, ha ne zegas keloù ebet dezañ.

...Ur vaouez a zeu da c'houlenn mont da vennigañ e zi, met poll war hent Yanahuya. Prometiñ a ran seveniñ he c'hoant paz in war an tu-se. Douget he deus ganti ur pochad douar eus he farkeier.

...Reiñ aran ur c'hatekiz ketchoua d'ur paotr yaouank emzivad, dezañ da anavezout ar Feiz, rak den ne oar pe badezet eo pe n'eo ket. Seurt tud nez eus anv anezo e nep lec'h; e-giz pa ne vefe ket bet anezo, e-giz ma ne vefent ket bet ganet.

..."N'edor ket hep gouzout ervat e oa chomet roudennet mat ar baganiez hag an enevuhezouriez(animisme) en Amerika Latinek sellet hir amzer evel un douar katolik. Dizoleiñ a raer bremañ ez eo staget da vedelaat, d'en em zisakrelaat, o tont da vezañ un"douarenn a vision". Setu perak ar misionoù protestant o deus en em skignet ken buan, oc'h en em vataat eus ar pleg-se. Da vare ar Brezel I4, a-boan maz oa 50.000 protestant e Bro-Meksik; bremañ ez eus tost d'ur milion..."(Pastor Appel-)

Gwener-Fask- I964 -. ...Un nevezenti groñs e istor ar gatoligiez en Amerika ar Su ! Ar C'hardinal Silva Henriquez, arc'heskop Santiago a aotre liked,nann -beleien, barrek da brezeg e-pad oferennoù ar sul, e holl barrezioù e eskopti. Ha bez ez eus I50 anezo, e-lec'h ma vezo gwelet dizale tadoù a familh o pignat er c'hadorioù. An abeg eo eveljust an diouer a veleien. Evit RADIO-VATIKAN, se a zo ur c'helou eürus".

...E Bro-Kolombia, ez eus war ar maezioù strolladoù forbanned. Unan anezo, ur vandenn a 3 mil bennak, hini ar c'homandant Clo, a sammas ganto an Tad Hernandez,o lezel anezañ da redek goude II dervez... met II dervez-bras:

confesionoù, badeziantoù, euredoù diouz an druilh. Bezit dinec'h, va mignoned, betekheñ, n'eus ket c'hoaz er vro-mañ, pabored eus an ouenn-se!

Sadorn-Fask- I964 -. ...Atav en Amerika ar Su!" An den diwar-ar-maez ne c'hell ket perc'hennañ an douar ha n'eo dudiet gant netra, a skriv an Ao. Cafferata, goude bezañ redet e-pad I8 miz, a-dreuz e eskopti: Sant Loeiz e Bro-Arc'hantina (4 kerdu I963)

...Senedour Cajamarca, ur gêr eus an Andoù er Perou a felle dezañ kaout ur skoazell a 37.000 dollar evit renevezin an iliz-veur. An eskop en deus skrivet dezañ eus Roma, evit diskouez dezañ ez oa labourioù kalz retoc'h : ur prizon, rak bremañ nez eus nemet ur c'hraou-moc'h, ur stêr da ganoliañ, flaêrius gant e zourioù du, an ospital nevez da gas en-dro hag an hini koz da arnevezaat. "Klemmoù ar re a zo er boan a zo un tourmant evidon".

...Er Brazil, bep munutenn, pevar den a varv gant an naon...

...Petra dalv produiñ ma n'eus ket a hentoù evit dougenn ha goproù evit prenañ ?

...Ur gatoligiez o ren war sternioù ar vro, hep broudañ ar speredoù...

Sul ar C'hasimodo -. Pegen nebeut a dud en iliz, evit an oferenn-vintin; n'em eus ket prezeget.

...Ur vaouez, en ur vouelañ, a zeu da c'houlenn un oferenn, rak he feadra a zo bet laeret ha dismantret. Gant pe-seurt soñj ?

...War ar blasenn, kalz a dud oc'h ober o marc'had. Paz eus re a breder evit kaout un tamm bara evit ar c'horf, ne c'heller ket kaout preder gant ur Bara all.

Lun-6 ebrel I964 -. Ar beleg Mario Borelli, hag a vev abaoe I4 bloaz gant lakepoded bihan straedoù Naplez a lavar:"Ret eo o c'harout...Ar pez a gont eo bevañ gant an dud; pignat a-gevret...

...E hanternoz ar Meksik ez eus douar fall, er Su, douaroù gwelloc'h ha didud. 20.000 kouer a zo bet diblaset evel-se war-du ar Gwatemala. Kaset, maget e-pad bloaz, tiez start dezo, douaroù douret, pasturennoù, skolioù, servijoù kevredigezel: kement-se holl diwar goust ar Stad. Gant ul lodenn da labourat a-gevret hag ul lodenn all da labourat evito-o-unan...Amañ An Indianed en em ziblas davet ar selva e-lec'h m'emaomp, met war o c'hrabanoù dezo o-unan...hepken.

...E 5 miz, er Perou, al labourerien-douar o deus adc'hounezet 500.000 ha war domanioù fraost (Missi- c'hwevrer I964)

...Amañ atav, evel e Breiz, An Indianed, pa zegouez un darvoud, a "sav" ur son; arouez ur c'hultur poblek bev.

...Amañ, evel e Breiz gwechall, ez eus ivez levrioù, evit deskiñ spagnoleg, diwar goust ar c'hetchoua. Embannet e I962 e Ayacucho: APORTE A LA CASTELLANIZACION DEL INDIGENA. En tentet hoc'h eus ar gerioù: CASTELLANIZACION: SPAGNOLESAAT hag an INDIGENA eo an Indian. Met tabou eo ar ger-se; Reukañ don a raer pa zistager INDIO. Ha setu amañ un nebeut frasennoù eus ar c'hentelioù kentañ:

-Penaos a c'hellit c'hwi en em vataat eus ar c'hastilhaneg(spagnoleg)?

-An dud a dalvoudegez a gomz kastilhaneg.

-Neuze ?

-En ur gomz kastilhaneg, e tostaomp our ar metised(brizouenned).

-Petra reiñ deomp tostaat, pignat da rez ar metised?

- Desket e vezimp, kultur hon do evelto...

Gwelout a rit: netra nevez dindan an heol!

...Aet hirio, gouel Maria-Meurz, da reiñ bennoz ar Sakramant da skol ar Seurezed, edon o sellout ouz div blac'hig vihan o tont gant o zad da zeraouiñ o bloavez. Div vihanig, graet ganto, sur on, div eur bale, gant ur samm, am eus diboueziet; ugent lur tost. Un nebeut pennoù maïz, oranjez, pañsion ar sizun. Hag hep gouzout ur g ger a spagnoleg unan eus merc'hed vras ar skol barrek da ober ar jubennour en un doare dispar.

Soñjal a ran er Vretoned bihan oc'h erruout, n'eus ket c'hoaz pell, gant mistri ha ne ouien nemet galleg pe ne felle dezo gouzout nemet galleg. Pebez yenijenn! Ha pebez pedagogiez divalo! Ma! Seurt Kelennouriez n'eo ket c'hoaz dic'hastet diwar ar voul.

Da skouer, ober a rahe reuz hag he freuz e kenver 6 milion a Indianed Ketchoua.

Meurz-7 Ebrel I964 -. Pignet er mintin-man da zouaran ur c'hi marv e liorz al leanezed, krogad-noz sur-awalc'h, em eus astennet va fri er c'hlas bihan. Bihan ar gelennadurez, met bras ha koz meur a hini eus an diskibien. O santout a raer dirak ur v oger: moger ur yez all, moger ur spered all. Ar c'hontrol krenn eus ar frasenn ketchoua, e saver ar frasenn kastilhaneg. Met gwasoc'h troïdelladenn o deus da ober.

Gant an Dimezell Begonia, ecu ganti he diskrog-labour e Puno hag en Ayaviri, e teu din en abardaez-man keloù eus unan eus ar glanvdiourezed, houman eus ar Suis Alamanek , deuet ganin eus Lima da Ayaviri. "Daoust ha kavout a rit e tremen gwall-vuan an amzer er Perou ?....bep abardaez ez an da weladenniñ ar re glanv war ar maezioù... kas a ran bremañ ar c'harr-klañvdi...Spi gon eus holl da vont d'ho kwelout ur wech da Sant Yann..."

...Laouen e vezer o resev linennoù eus ar seurt-man:" Ar pez-c'hoari a roomp eo "Ar c'hiz", bet troet gant Visant Seite...Bet omp gant ar pez-c'hoari-se o sikour "Beilhadegoù Pagan"...Gwelet omp bet e Brignogan, Plouneour-Trez, Kerlouan ha Plougerne. Paotred Kastell a zo bet ivez pep tro o skoazellañ ar Beilhadegoù-se.N'on ket gouest da gaout gêrioù krenv a-walc'h evit lavarout deoc'h pegen brav eo bet c'hoariet ar pez-c'hoari-se ha pegement a galon o deus lakaet ar c'hoarierien evit deskiñ ha reiñ mat o roll. D'eus bep lec'h hon eus tremenet e teu deomp an heklev eus ar pez-c'hoari. E Plouenan ez eus paborien... Hon abadenn a zo bet kemeret war ar magnetofon (sonskriverez) e Plougoulm gant an Ao.Gwivarc'h deus Plouezkad, evit bezañ lakaet war bladennoù (diskoù) en intansion an Ao.Branelleg deus Plouezkad, a zo e strollad "Bretons de Paris" ..." (Lizher resevet d'ar 5 ebrel)

...Eus ul lizher all:..."Notre maman nous avouait qu'à ses I2 ans accomplis, sa mère lui déclara:: Ma! Mari! Breman e rankez mont da servijañ, te ivez".Elle l'a fait jusqu'à son dernier soupir...Je lui confie votre apostolat au service des Indiens...Ar c'hoant uhel da servijañ...Le péché est sans doute: non serviam (ne servijin ket) ".

... ...Da darziñ ez eus gant ul lizher all:" Pell e vezan o tristipañ anezo (Ar C'hrist d'an Ind.) ; ur frapad bemdeiz a vez graet goude koan, va gwreg ha me.

...Gwechall e veze lennet Buhez ar Sent, goude koan ivez...Vous n'avez pas eu la visite de notre Charles national ? Nous le voyons ces jours-ci au Mexique, où il est follement acclamé, faisant des discours en espagnol sans papiers, sans rien (n'ouzon ket e pe-lec'h en em lakaat gant ar vez, rak e kador-brezeg San Juan, n'emaon ket prest da ober kement-all!)...Nous avons vu ces jours derniers, en images, la vie des Indiens au Pérou. C'est tout-à-fait ce que vous racontez sur vos lettres. Ceci se passait à Ayacucho, et Cuzco...J'ai bien peur que vous y laissiez votre peau au contact de tous ces gens, par quelque maladie incurable. Mais je crois que vous avez un bon remède, le café. Vous devez en boire beaucoup. J'espère qu'il ne tape pas trop sur les nerfs, car dans 5 ans ... La faim dans le monde, vous devez en savoir quelque chose...

Mignon mat, fur on war ar c'hafe; diouz ar mintin hepken, ha c'hoaz distanet gant laez-poultr an Amerikaned. Dinec'h eta wab ar poent-se!

Merc'her-8 ebrel I964 -/ Lavaret em eus deoc'h dija e vez savet amañ kalz a voc'h-Indez hag em eus bet ar plijadur da davañ o c'hig. Met bremañ ec'h ouzon perak ez eus bernioù anezo dre amañ. In dianed Amerika ar Su eo o deus,ar c'hentañ, o doñvaet. Buan e teujont da evesaat e oant aes ha digoustus ha sevel hag e roan kig saourus. Kerkent ha dizoloet Amerika ar Su gant ar Spagnoled, e voe gwelet alloenig-se en Europa. Deuet e oa eus ar Perou hag eus an Ekouador. Gras e oa d'ar gouerien magañ an anevalig-se , rak d'an ompoent, ne oa ket kig a-forz. Ha bez ez eus un ouenn moc'h-Indez perouat, dezo ur vlevenn hir ha seizek.

Yaou- 9 Ebrel -. "Un oferenn bn he fez..." a zeu da c'houlenn diganin letanant-gouarnour Yanamayo. Daoust hag ez eus oferennoù ha ne vefent ket klok, peurvat ?

" Ha pegement e koustfe un oferenn en he feø, paeet gant ar gêriadenn /vit ma nez aio ket ar c'hafe da fall? . Relijion danvezelaet, ya, met ma n'eus ket a gafe, goullo ar yalc'h etre daou benn ar bloaz...

Gwener- IO Ebrel I964 -. ...E Bro-Bolivia, -amañ emaomp war an harzoù-, ez eus muioc'h eget 2 vilion a dud ha n'ouzont na lenn na skrivañ- 70 dre gant eus ar boblañs. E I958, nez eus bet desket lenn nemet da 5.000 den. War an ton-se, 4 gantved a vezo ret evit reiñ deskamant d'ar Vro a-bez. Ouzpenn-se, kouerien eo ar Bolivianed, an 60 % anezo, labourerien-douar, hag a vev diouz an deiz gant ar pez a c'hellont tennañ eus un douar fraost, hag en ur sevel hamaed, treut ar gounidigez anezo. Bevañ a reont en ur prantad tremenet amzer oa, gwasoc'h c'hoaz, en ur stad-spered, hag a ra outo istud. (Missi- I959)

Sadorn-IIEbrel I964 -. E miz genver, ez eus bet dispac'h e Bro-Panama. Tregont den a zo bet lazet ha kantadoù gloazet. Perak ? Gant ar Ganol, an Amerikaned eo gwir vistri Bro-Panama. Ar postoù ar gwellañ paeet a zo diwallet evito, o lakaat kenver-ha-kenver div gevredigez, unan e-lerc'h maz eus pep tra hag unan e-lec'h ma ra diouer pep tra. Ouzpenn-se, komiseriezioù amerikat, dezo ar monopoliez disteriañ tailhoù maltouterez, oc'h ober evel-se gaou bras ouz kenwerzourien diabarz ar vro.

An Amerikaned o deus un doare da vezañ en Amerika latinck hag a zoug da barañ ar selloù war-du Kuba.

Sul- I2 Ebrel I964 -. Sulvez ar Pastor-Mat- Ar pastor mat a anavez e zenved; Penaos anavezout 25.000 danvad? Penaos anavezout , peogwir ne c'hellomp ket divizout ?

...Evit ar wech kentañ, hervez urz Paol 6, lidet hon eus hirio an dervez Hollvedel a Bedennoù evit ar Galvadennoù(Journée Mondiale de Prières pour les Vocations). Er Perou, I beleg evit IO.000 den. Er C'hanada, I beleg evit 5IO ene. Er Perou, 9.000 parrez a c'hortoz ur person.

... Da 5 eur, mare ar chapeled, e oa ur vaouez daoulinet dirak an aoter-vras, ur bugelig penndaoulinet a bep tu dezi. Hervez ar c'hiz, e save e divrec'h war-du an nenv; an daou grouadurig a glaske marmouzañ o mamm. Epad ma zeve an div voujienn prenet gant he nebeut gwenneien. Taolenn a feiz gwirion, n'ouzon ket, met sur-mat taolenn a reuzeudigez. Ret eo dont amañ evit gouzout petra eo ur paoukaez.

...Da 4 eur, paz on antreet en ti, an hini glanv a zo savet da buchañ war dreustoù he gwele, evit resev Korf ar C'hrist. Mez ebet o pediñ a-vouez uhel, o terc'hel he daouarn evel ma talc'h ar beleg, pa vez oc'h oferennañ. Tra ne c'hellen lavarout dezi, hag ar pedennoù en va levr, e spagnoleg hepken.

Lun- I3 Ebrel I964 -. Meur a lizher o deus lavaret din ez eus bet gwelet nevez zo filmoù teulek (documentaires) war an Indianed. Deuet on a-benn da gaout disklaeriadurioù dindan bluenn Xavier Grall (Ur breizad a Landi) e Témoignage Chrétien an I3 a viz c'hwevrer, erruet disadorn. "Lun 3 c'hwevrer- Evidomp-ni, gwalc'het gant madoù an aesamant, gant kigoù, gant levrioù, gant yec'hed, met ivez gant kêrioù , gant trouzoù, gant eoul-maen, eo bourrus-kenañ ar film-se, KANTATISKIWA, an titl anezañ. Dre m'hon laka da zizoleiñ en un uhelgompezenn eus an Andoù denelez hon tadoù, o dienez, o brasdêr. Sachet on bet atav davet pobloù ha gwelvaoù Amerika ar Su. Me 'gred duguzat enno frondoù afrikat. Ar pez a zo ar wirionez, kaerderioù ar broioù kollet a lavar din an ec'honderioù divent ha gouez-se, e-lec'h ma kantre ar ronsed, an heol, an avel. Ar berr-film-se savet en "altiplano", uhel a 4.000 metrad, war harzoù ar Perou, an Ekouador hag ar Chili, a ro deomp da anavezout lorc'h ur bobl hag a nac'has plegañ dindan yev an alouberien(conqistadores). Ankounac'haet gant ar sevenadur setu ma zeu daveto ar sevenadur-se, gant ar pez a zo a wellañ ennan; gant levrioù, orseloù, louzoù, stlejerien. Aviañ a ran un tammig an difraosterien-se eus an 20vet kantved, hag a red an Andoù evit deskiñ d'an dud lenn Eluard hag Hermingway ha diwall an had gwiniz. Ar bed-se a zo da ober ha da frouezusaat bemdeuz. Prederourien ha barzed avzo marteze o kouskaat e kalon hag e spered an Indianed-se, dilezet betek hen a-rez an douar, reuzeudik ha marnaoniet. Ya,goulaouiñ a ra an deiz evit 7 milion a Inkaed. Spi hon eus ne vezo ket a guz-heol ac'han da bell."

T.C I3 C'hwevrer I964 70

...Piv a zegaso din al levr "L'AIDE DU PEROU" ? Kezar Vallejo, ar bar meur peruat a zo marv da Wener-ar-Groaz, I5 a viz Ebrel I938,Gwanet don gant holl v serioù ar re all, an holl re all eus an hollved, douget gantañ en e galon. Evel an erer, nijet en doa eus menezioù an Andoù, evit mont da gemerout un tañvañ eus holl drougoù ar Bed. Un oberenn a feulster hag a garantez. (Editeur: Pierre-Jean Oswald-SNED -Tunis- distribué en France par François Maspérou. I35p.)

...E miz geñver, ez eus bet ul lazadeg euzus (komz a raer eus I0.000, I8.000, 20.000) en ur vro eus Afrika: RUANDA. Lazadeg etre kristenien, kristenien a ziv ouenn. E-doug kantvedoù, an TUTSIed a zo bet an aotrouned hag an HUTUed o sklavourien, o mevelien,, hep hen gouzout. Nebeut-ha-nebeut, demet dezo deskadurez ha digor spered war an diavaez, o stad a zeuas anat dezo. Goulennet o deus dilennadegoù ha ganto eo aet an niver bras. Ha deuet int da vistri er vro. Ul lodenn eus an TUTSIed o deus ranket en em harluiñ, o stagañ da dagañ an HUTUed. Eveljust ar re-mañ a glask diwall ar gwirioù gounezet ganto ha dreist-holl ar frankiz o deus bet diouer dezañ e-pad kement a gantvedoù.

Amañ,m'eus aon, e vezo ivez gwad ha tan, pa zihuno ar re'zo minellet hep gouzout dezo. Ha ganto emañ an niverbras hag eus a-bell.

...N'eus ket a labour e San-Nazer...35.000 den er straedoù o vanifestiñ. Gwechall paramantourien an Naoned a daole o bigi-lien war morioù ar bed evit trafikañ tud-du. Kenwerz euzus ha danvez bras deuet dre un hent fall-put. Met boull-c'hurun! ar bourc'hizien-se n'o doa ket aon d'en em lakaat e-tal da goll ho arc'hant! Hirio, n'eus ket un aotrou a Naoned, hag en defe an hardizegez ha risklañ un dra bennak. Ne fell ket dezo gwelout ar goproù o kreskiñ. Met dreist pep tra, n'int kad d'ober tra a dalvoudegez.

...An Aotrou Pêr Kobayaski, eskop Sendai, e Bro Japan, a skriv d'al leanezed misionerezed: "...bez ez eus un dra hag a fell din kinnig d'ar re ac'hanoc'h hag a zo deuet a vroioù estren. E berr gomzoù,hen lavarin deoc'h: lakit hoc'h holl foan da zon da vezañ gwir Japanadezed. Ar vroad e-lerc'h maz oc'h bet lakaet gant ar Brovidañs eo Bro-Japan, ur Japan dieub. Anat eo eta nez eo nag ar C'hanada, nag ar Stadoù Unanet, na Bro-C'hall, nag an Alamagn; na kennebeut un drevadenn eus unan eus ar broioù-se; erfin, ho Preuriez n'eo ket adstal unan eus ar broadoù-se..."

Meurz-I4 Ebrel- I964 -. ...Keloù morse klevet, tra sabataus, tra dic'hallus d'an natur! San Juan del Oro a dregerno e anv dre ar bed! Dec'h, ur vulez he deus bet ul loen bihan. Darn a lavar ez eo un azenn. Dre falz-kredenn, he mestr a felle dezañ he lazañ. Miret ez eus bet outañ; luc'hskeudennoù a zobet tennet, da gas da Lima.

...En noz-mañ, ur c'harr-nij a zo tremenet e oabl Sant Yann-an-Aour.Un dra rouez-meurbet!

Merc'her- I4 Ebrel I964 -. ...Lenn a ran ol levrig prenet ganin e skol an Advantisted: "Eus ar brogoù e redas ur gwin dous, ha n'en doa ket bervet? Ken fresk ha ken saourus ha ma vefe bet deuet eus rezin nevez gwasket . Gwelloc'h oa eget ar sun-rezin servijet e penn-kentañ ar friko". Ene palkoolek on penn-kil-troad, met n'ez afen ket da gemmañ ar Bibl Santel!

...Kement-se diwar-benn Eured Kana, ha diwar-benn Yann-Vadezour: "Morse ne evas na gwin, nag evajoù alkoolek, rak m'en defe en em vezvet, n'en defe ket bet gallet bezañ kannad Doue hag aozañ an hont d'an Aotrou . Dezañ e oa da gaout ur c'horf nerzus. Yann a zebre boued yac'hus hag en em wiske gant danvez dilorc'h...Lemm ha prim e oa e spered"... Ne c'heller ket nac'h pouez magadurez ar c'horf war buhez ar spered ha dispak an ene. Fidandoue! Mirc'hi-lann teir gwech bemdeiz, daoust hag an Advantisted a chomfe yac'h diwarno ? Zoken riklet gant mél er gorzailhenn.

..."Petra a c'hellfemp-ni ober evit ho harpañ, estreget hor pedennoù, a skriv ur c'henvroad,(Lizer-II Ebrel). Va fried hag a reas katekiz da vugale digristen ar barrez he deus ur bern skeudennoù, taolennoù relijiel, ha tracù ha traoù all, dastumet ha gleiz hag a zehou evit lakaat ar paganed-bihan-se, eus ribloù ar Sena, da anaout Doue. Daoust hag an traou-se a c'hellfe servijañ deoc'h?" Ya, diouer a ra deomp taolennoù, skeudennoù bras ha bihan hag an Indianed a zo tik gant an imachoù.

Ar re a garfe hor skoazellañ war an dachenn-se, mar plij, kas o fakadoù da: PROCURE DES MISSIONS - 38, rue Boileau - PARIS I6ème.

...Ha c'hwi, pebez frealzidigez hoc'h eus gant an Indianed ? En deiz all, amañ en TV, e welemp Indianed o chaseal , er Perou. Koarvat eus ar ouenn-se eo ho parrezioniz ? Chañtil-tre e oant. " Nann, va "farrezionniz"n'int ket eus ar gouennoù-se hag a vev e meuriadoù er Bed divent-se douret gant ar stêr AMAZONA.

...Eus ul lizher all:" Darempred em eus gant Euzkadi(Pays Basque); gant menec'h BELLOC, a ra evit ar vro vihan-mañ, ul labour souezus. Eürusat Bro he deus kavet seurt tud! (II Ebrel I964)

Yaou- I6 Ebrel I964 -. ...Tennet eus ACTUALIDAD, kazetenn sizuniek katolik ar Perou: "E Meksiko, ar Jeneral De Gaulle a zo bet en ur servij relijiel ispisial. Pennrener ur Stad, hag en deus difennet ouz e gannaded e-pad ken pell amzer kemerout perz e ofisoù, o tiskouez evel-se e feiz. Ha kement-se, e-doug e weladenn ofisial en ur vro dianavezet ganti an Iliz, hervez lezenn. Se a zo ur merk gwirion eus an amzerioù nevez bevet ganeomp." (29 meurz I964)

...Ar Sakramant meulet ra vezo a zo bet disakret e Lima. Ar fideled o deus graet nebeut a van. Met pebez dispac'h e vefe bet, ma vefe bet laeret bravigoù "Aotrou ar Burzudoù" ? Koulskoude, "Aotrou ar Burzudoù" n'eo nemet un daolenn hag ar Sakramant eo Doue e-unan. Ha Lola Galvez en em c'houlenn petra ez eus, pe relijion pe huddel-wennelez (hud=magie delwenn=statue)(fétichisme)

...Betek burevioù ACTUALIDAD ez eus bet aet Indianed eus ABANCAY. Lavaret o deus ne oan ket aet er bloavez-mañ da labourat d'ar c'hêrioù-bras (haciendas), rak ne felle ket dezo resev d'o devez IO kwennog(0,IOFr) pe 4 real (0,20 Fr). N'eus ket bet a dud war-dro ar gounidigezioù hag er mizioù da-zont e c'hellfe dont diouer war bouedoù zo.

...Ar c'hurust(masikod) a lavare din er mintin-mañ n'en doa ket o'hoaz prenet e levr-skol. Ha koulskoude n'en deus nemet unan da brenañ, e-lec'h ma kaver kement a zo da studiañ a-hed ar bloaz. 45 soles e koust. Met n'eus ket "plata" (arc'hant) hag al levrdi a zo goullo. Rak ar mistri ne brenont na ne werzont netra. (45 soles= 9lur = 9 Fr).

Gwener- I7 Ebrel I964 -. Kouent protestant TAIZE he roetlañs d'un oberenn a skoazell, anvet GOANAG (ESPERANCE) e-kerz tud an Amerika latinek hag a sav kenseurterez labour-douar war domanioù, atantoù an Iliz.

Arc'heskop CUZCO en deus lodennet 2.000 ha etre 700 familh baour.

E Lima, ur stal kenseurtek da werzañ boued ha dilhad a zo bet diazezet en ur c'harter paour.

...E derou(penn-kentañ) ar c'hantved e oa 70 milion a dud en Amerika latinek: hirio ez eus 240 milion ha mont a raer bepred war baouraat.

Sadorn - I8 Ebrel I964 -. ...Da 3 eur, ez on bet galvet da vont d'ar vered, d'ar pez a vez anvet ar vered, da lavarout pedennoù an Iliz evit ur vamm yaouank, ur wech muioc'h sammet gant al langiz, o lezel war he lerc'h pevar bugale. Kaoz vras ez eus pa erruan. Mont a ran da dal an arched lakaet e-touez al louzoù (herbes sauvages e Kerné). Peder boujienn a zo war-elum en-dro d'an tamm kased fall sklaerijenn etre ar plenk anezañ. Kristenoc'h eo ur seurt arched eget ar re a vez graet ganto bremañ er broioù war-raok.

Al Libera ne laka ket an tud da chom peoc'h.He fried pe he adden hag he breur, bep an amzer a zifronk em c'hichen; muioc'h marteze diwar "an hini kreñv" eget diwar ar glac'har. Rak anavezet eo war an holl hag anavezet mat. Ar gwaz, a zo en toull, o teuler douar er-maez evel un droc'h ne wel ivez nemet gant e veg ha paz an da fuilhañ dour benniget er foz, kaer'zo hopal dezañ ne ehan ket. Ar merc'hed hag ar vugale en em zalc'h en ur c'horn... Setu aze penaos e vez douaret ar gristenien er vromañ.

...Sadorn, dervez plijadurus al liziri...Ur vamm-goz a skriv":"Plijout a ra din lenn ar journal a zegasit. Setu ar vugale e vakañsoù. Tremen mall am eus e komañzfe ar skol. An amzer a zo fall hag e chomont en ti...

...Ur c'hrennard:"Sur une lettre que nous avons reçu dernièrement, vous diziez que j'avais jusque-là de mauvaises places, c'est faux... L'autrejour,à Télé, nous avons eu une émission sur le Pérou , où l'on parlait d'une expédition attaquée par les Indiens...Un tamm trouc'het en OUEST-FRANCE a ro an hevelep keloù. Ur mil a Indianed,war an harzoù etre ar Perou hag ar Brazil o deus kelc'hiet ur strollad a ergezourien, 65 anezo. Kirri-nij a zo bet kaset d'o sikour ha gwelet ez eus bet gant ar sturierien bleunioù roz-moc'h, a vez tennet an opiom anezo. Kornioù muioc'h dianavezet er bed n'ez eus ket.

...Unan all:"J'ai assisté, il y a une quinzaine de jours à la Télé, à une émission sur Lima. Le Père Protain de Nancy a retracé la vie pauvre des Indiens et quelle différence de situation entre les riches et les pauvres. Comme nous sommes heureux ici dans notre Bretagne où il ne manque de rien et nous ne sommes pas contents. Nous avons tout pour être heureux et mangeons à notre faim...Gwir-bater eo kement-se e keñver amañ , met e-keñver lec'h all n'eo ket gwir. An 20.000 breizad a guita, en em harlu eus ar Wammvro bep bloaz a dlefe chom en o neiz; n'eus ket kalz o nijal kuit dre skañv-benn. Nahn, n'eus ket eBreiz pep tra evit bezañ eürus, rak da gentañ n'eus ket a labour evit an holl. Ha pell ac'hano. Ha gwasoc'h-gwasañ bemdeiz!

Sul -trede goude Pask-I9 Ebrel-. ...Kement hini hag a laka e anv da vont d'ar skol a dle pourchas ur baperenn-badeziant. Setu labour vras ar sul, penn-da-benn an deiz. Ur berr-amzer, rak mont da bourmen amañ n'eo ket ur blijadur.Met pebez torr-penn! Alies ne gaver ket an anv hag e lavarer deoc'h start ez eo bet badezet el lec'h-mañ-lec'h. Alies ez eo bet badezet el lec'h all, met al lec'h-se a zo pell-bras. Pe ez int bet o welout el lec'h-se ha n'eus ket bet kavet war ar c'haieroù. Pe o deus skrivet ha n'eus bet respont ebet. Pe o deus kuitaet bro occ'havell:ar Bolivia ha n'eus tu ebet da zistreiñ. Pe ez int emzivaded ha neuze n'ouzont ket zoken o oad hag e lavaront n'int ket bet badezet.

...Bec'h ez eus war an dri a viz mae. M'em befe bet ugent forf! Anat eo ez eo evito gouel ar Groaz Kavet brasañ gouel ar bloaz.

...Ar vaouez klañv-mañ, evel seizet an hanter eus he c'horf n'he deus nemet ugent vloaz; pevar bloaz 'zo emai o vevañ gant un den. Gant hemañ ez eus anv bremañ da zimeziñ. Euredin a zo mat evit ar re glañv hag evit ar re deuet war an oad.

Lun- 20 Ebrel I964 -. ...Er Perou, hervez ar statistikoù diwezañ, ne vefe nemet 42% eus ar re vras, hep gouzout na lenn na skrivañ. Met er bed-holl, ez eus 700 milion.

90% eus ar boblañs er Gana, Soudan, Haiti.
85% ..... en Afganistan, ha Pakistan.
80% ..... en Iran.
73% ..... en India.
495 milion en Asia, Afrika hag Amerika latinek.

206 milion a vugale a zo en oad da vezañ skoliet- II0 milion anezo hepken a c'hello kaout un tamm skol.

Hag er bloavezioù a zeu e vezo ur c'hresk a I50 milion er boblañs dizesk.

...E Bro-Bolivia, an donezonoù evit ar bobl, degemeret gant an Iliz, eus ar broioù estren, a vezo dishargeted eus an tailhoù maltouterez.

...Adal an deiz kentañ a viz Ebrel , e Puno, 80.000 a vugale-skol a resevo un diyuniñ bep mintin. Departamant Puno a zo unan eus an departamantoù ar muiañ fall-vouetet, ken izel maz eo goproù ar vicherourien hag ar gouerien.

...Xavier Grall a skriv e Témoignage Chrétien an 20 c'hwevrer I964/: "Milieroù a baotred war an douar-mañ n'o deus ket peadra evit en em zeskiñ ha m'o defe ur skinwel (Télé), e vefe evit deskiñ, pa ne vefe nemet o istor. Hag e keit-se, en hor broioù,emaomp o teuler d'hor yaouankizoù skeudennoù an histeriez (hystèrie)yé-yé ha bleujadennoù ar Surf-ed, an Hallyday-ed, ar Vartan-ed, ar Mitchell-ed hag o c'henseurted. Lavaret e vefe n'eus nemet ar broioù pinvidik hag a c'hellfe bezañ droch (stupide)...Un damveneg: paotred yaouank chentil Janson de Sailly(ur skolaj), ha ne c'hellfent ket mont e lec'h all d'en em zis kargañ. Da skouer, d'ar c'hoadoù gwerc'h.

Pediñ a ran paotred Pariz da zont amañ; amañ ez eus plas d'en em zifretañ, boullc'hurun! Hevelep pedadenn da baotred Breiz, marmouzien paotred Pariz.

...Les enfants de Sanchez, gant Oscar Lewis - Editions Gallimard-640p. Bez e vefe "levr kentañ ar re baour". Gwir peorien, rak ar paour gwirion eo an hini ha ne gav ket ennañ n'eo ket hepken ar c'hoant d'en em ziframmañ eus e baourentez, met ivez an danvez eneel, kulturel, ekonomikel, ret evit-se. Istor pevar mab Sanchez o vevañ e "vecindades" Meksiko. Stag eo ar vizer ouz o ene. Kaer e deus kaout, unan ur galon aour, eben ur spered lemm, mankoù o deus. Ha bugale ar re baour ne gavont ket evel bugale ar re binvidik taolioù skoaz hag a vir . da vont d'an argoll.

...Goude kreisteiz ez omp bet o kutuilh hor c'hafe. E-giz kutuilh kerez: bouloù ruz hag ur vlazenn dous gant ar bluskenn. Dre ar vro a-bez, emañ an eost kafe ha mat eo an eost er bloavez-mañ.

...Gwener 28 c'hwevrer- Er skinwel, abadenn Yann-Vari Drot: L'art et les hommes a zo savet war LIMA." Nous sentons bien, a skriv X.Grall, qu'un jour surgira des faubourgs lépreux et épouvantables de Lima, un poème immortel trempé au vin de la révolte et dans l'alcool de la colère et de la fraternité. Avec Drot, nous avons vu les pauvres errer, attendre, attendre que le jour se lève. Les écrivains interrogés eux aussi attendent l'aube. Non, ces pays n'ont pas fini d'étonner le monde et ces pauvres d'irriguer l'art d'un sang neuf et pur. Les chants qui surgiront de Lima auront un jour l'éclat du soleil."

Meurz-2I Ebrel I964 -. ..."An doktored a lavar e tleomp bevañ gant hon amzer...An amzer a gas buanoc'h eget an darnvuiañ eus an dud. An dud a zo daleet gant o c'halon. Magañ liammoù a reont. Kared rafent chom da dommañ er vro a zo dezo, gant o flegoù koz hag o amezeien a-viskoaz. Daoust hag e c'hoanteont re ? (Pêr Jakez Helias)" Nann, ne c'hoanteont ket re, nemet galvet e vefemp gant Jezuz-Krist da dommañ broioù all.

Merc'her-22 Ebrel I964 -....Er Martinika, er Gwadeloupa, er Gwiana, er Reunion, n'eus nag Indianed, nag a wad indiat kemmesket. Gallaoued hag Afrikaned (ar re-mañ sklavourien) o deus kavet dirazo broioù goullo. Er XVIvet kantved, holl Indianed Mor ar C'haraibed a oa bet distrujet gant ar Spagnoled.

...En Haiti, bremañ (meurz I964), 70% eus ar vugale a zo taget gant ur c'hleñved grevus-kenañ, ar kwashiorkor, deuet diwar ar fall-vagadurez. Er c'hêriadennoù, ez eus familhoù, pep den anezo ne zebr bemdeiz nemet div vananezenn hag un dornad riz pe vaniok. A-benn daou pe dri vloaz, ne vezo mui a gafe, rak ar plantadurioù a zo o vont da fall ha den n'en deus peadra da renevezin.

Yaou- 23 Ebrel I964 -/ Merc'hedigoù ar skol a zastumm o levr, o c'haieroù war o c'hein en un torch, en un tamm lien evel ma ra ar re vras. Hag ar re vihan, pa vezont o c'hoari merc'hodenn(papaïg) o deus ivez an hevelep doare da zougenn o babig.

Gwener-24 Ebrel I964 -/ I2 aviz here I942...Gomara, danevellour Kristof Kolomb a skriv da Charlez Pemp: "Goude krouidigezh ar bed, ginivelez ha marv ar C'hrouer, hep mar, n'eus brasoc'h darvoud eget kavadenn India ar C'hornog." Tud noaz, gell o c'hroc'henn o deus tostaet, lent hag aonek, ouz ar Spagnoled hag o deus goulennet ha ne oant ket kannaded(envoyés) eus an nefiv.

Sadorn- 25 Ebrel I964 -. Pebez ton hag aer klemmus a gemer an dud pa deuont da c'houlenn un dra bennak. Peurvuiañ e tigoront o c'haoz evelhen: "Aotrou, pe Aotrou Tad, pe Tadig, pe Doktor, dont a ran da reiñ tregas deoc'h, da chigardiñ ac'hanoc'h e-giz ma vez lavaret er Vro-Vigouden. Er vro-mañ, en em zigarezer da zont da "molestan" ac'hanoc'h.

...Pemzek deiz 'zo n'hor boa ket tañvaet kig fresk. Al loen-se, hag a vez lazet ha gwerzet e gorf amañ war ar blasenn a rank ober un hir a birc'hirinaj abaok bezañ aberzet. N'eo ket re tri, pevar dervez hent evit dont eus an tu all da Sandia.

(En em zigarezin=s'excuser/ pirc'hirinaj= pèlerinage/ aberz= sacrifice)

Sul 26 Ebrel I964 -....Ne vez paotr ebet en oferenn, hag hirio paotrez ebet. Ar sk aerien o-unan ne zeuont ket. Hag ar mistri-skol a zo rediet da o-ber bemdeiz katekiz d'o skolidi.

..."Gwelet a ran ez eus kalz tud er boan dioc'h ho liziri, met ma n'int ket drouk e sonjan ec'h en em gavfoc'h c'hoaz eürus ganto" (7 Ebrel)

..."Ma vefe urziet-mat ar gomunisted du-se, ne vefent ket pell 'm eus aon o c'hounit ar vro." (Lizer 8 Ebrel)

..."Emañ va ziegez o vont da bediñ start evit hoc'h abostolerez. Bemdeiz, d'ar bedenn diouz an noz, va fried, va bugale ha me a gustum pediñ evit va breur henañ, hag a zo misioner en Haiti hag evit e "Vorianed" (Lizer-3I meurz)

...Tu n'ignores pas que si j'avais été complètement libre de disposer de moi-même, je t'aurais accompagné dans ton nouveau champ d'apostolat. Je n'ai pas encore perdu espoir de partir, un jour prochain pour une mission lointaine" (8 Ebrel)

...Hag an Tad Loeiz Ar Gwern erru e Kemperle:" Après un voyage agréable, quelques jours à Ayaviri, et les Jours Saints à Lima, après aussi 2 poses, l'une de 2 heures à Caracas et de 4h. à Pointe-à-Pitre, je me suis trouvé sur l'aérodrome d'Orly à I7h30 au lieu de IIh30 prévus...Mardi soir, je retrouvais Quimperlé. Lundi prochain, je continue mes vacances à Vannes, en attendant les grandes tournées: Kermaria, Chartres, Saintes, Chateaudun, Le Pays Basque. Puis ce seront les petites visites au pays breton...Ma pensée est restée avec vous à San Juan.

Lun- 27 Ebrel I964 -. "Paourkaez MEKSIK, a skrive Porfirio Diaz, e fin ar c'hantved diwezañ, ken pell diouz Doue ha ken tost ouz ar Stadoù Unanet!" Hag e vefe ar vroad-se eus an Amerika latinek, tostoc'h hirio ouz Doue, n'eo anat tamm ebet, met, en eskemm, eo anat-mat emai o pellaat diouz ar Stadoù Unanet. Setu perak e verv amañ ar gwad evit De Gaulle, an den hag a lavar "nann" d'an Amerikaned.

Meurz- 28 Ebrel I964 -. ...Ar gazetenn brotestant CHRISTIANITY TO-DAY embannet e Washington a zo warnes studiañ emled ar bretestantiez en Amerika latinek. E I800 ne oa ket ur protestant ha bremañ ez eus ouzpenn IO milion ha 90% anezo gounezet e-doug an tregont bloaz diwezañ. Perak? Er bed a-bez emaer krog da deuler evez ouz an Amerika latinek hag ar brotestanted o deus komprenet e oa un dlead evito mont war un dachenn ken divent. Bro-Meksik a zo deuet da vezañ ur greizenn a embannadurioù levrioù kristen. Er Gwatemala , e Sant-Salver, en Honduraz, en Nikaragwa, e Kosta-Rika, e Panama, 3,3% eus an dud a zo protestant. Met er Venezuela hag en Ekouador, daoust d'an Indianed da vezañ labouret start gant ar radio hag ar misionoù, ez eo gwall deut an eost. Puilh avat e Bro-Kolombia. Er Chili, er Pantekostelez a ra berz en un doare souezus. En tu all da 5 milion a brotestanted a vefe er Brazil. Met ur mantr eo gwelout penaos en em skign an hudsperedouriez (spiritisme)

(I.C.I.I meurz 64)

Merc'her- 29 EbrelI964 -. ...Na brav eo Breiz en nevezadur! Pep tra a zo o tont sevañ-sevoc'h...N'eus ket a geloù fresk da reiñ deoc'h evit ar mare, nemet ez eus un avel farsus pe iskis o c'hwezañ war ar Vro. Gout'ouzit ez eus e Roazon, e Sant-Brieg, hag el lec'hioù all muioc'h-mui a dud o teskiñ ar brezoneg ha dre "snobisme" , kalz anezo. Un doare evel un all da saveteiñ ar yez.

...Pep den en deus da ober diouz bolontez Doue, ha sur ez eus labour d'ober du-se. Klask a rin pediñ (un dra diaes maz eus unan, a gav din), pediñ evidoc'h.

(Lizer- IO Ebrel)

...Setu amañ sifroù roet er Perou, da geñver an Dervez Hollvedel a Bedenn evit ar Galvadennoù:

.68I beleg evit 2.I37.00 den e arc'heskopti Lima.
.I beleg evit 3200 den
.I beleg evit 4.500 den e arc'heskopti Cuzco.
.2.204 beleg evit II milion a Berouaned.

Petra Dalvez un armead ha n'he deus ket a soudarded war-droad ? Ne c'hell ket kaout an trec'h? Gant ar bedenn eo e tiwan ar galvadenn.

Sadorn -30 Ebrel I964 -. An Tad Sertillanges, karet gantañ kement an Iliz, hag en deus bet kement da c'houzañv eviti hag eus he ferz, en deus bet lavaret alies d'an Tad Lelong, pa zistroe hemañ dilaouen eus ur mision, eus un douar kemeret ennañ evit nebeut a dra kelou mat karantez Doue:"N'eo netra 2.000 bloaz! Aboan maz eo digor mare an Iliz!"

Gwener- I mae I964 -. ...Evit ar wech kentañ, e welan ur freskad o tont d'ar presbital: ur feskenn, ur vorzed dañvad kinniget gant ur genwerzourez.

Sadorn-2 Mae I964 -....Da 5 eur e tleomp mont en hent", a lavare deomp dec'h d'an noz, an den deuet d'hor c'herc'hat evit hor bleniañ davet Bajo-Huaripata, e-lec'h maz omp galvet da lidañ an oferenn. Met da 6 eur ar paotr a oa atav kousket dous e balkon ti e gerent. Buan ar samm war ar c'hein ha kuit. Graet ganeomp founnus un tamm mat a wenodenn troidellus, e rankomp alies en em lakaat a-gostez, evit lezel da vont e-biou deomp gwazed, merc'hed, paotred yaouank, krennarded, krommet pep unan dindan e vec'h kafe glas. Daoust dezo da zougenn bremañ brazegeier berr, redek a ra warno ar c'hwezenn. Meur a hini eo foeltret e spadrilhenn kaoutchouk oto hag a zoug anezi en e zorn. Ar re-mañ a fell dezo sur a-walc'h erruout a-bred war ar marc'had. Gaet ganeomp un diskuizig; amzer da laerez mandarinennoù, hag e kendalc'homp. Nav eur eo pa erruomp a-wel d'an ti krapet ouz kof ar menez skoachet e-mesk ar plant kafe.

Ar merc'hed, gant ar babiged, a zo da-vat gant ar geusteurenn. Ar wazed a zilamm eus an ti, badaouet; ar voutailhoù a ruilh amañ-hag-ahont. Savet o deus er porz un deltenn gant sic'hier ha plastikoù; dindani un daolig, en he c'hichen ur groaz troet paper-seiz liesliv en-dro d'he c'hoad. Gouel an Dri a viz Mae, ur gouel kaset d'an traon gant kini Sant Jorj ha Santez Filomena, ne vez ket lidet amañ, hep sevel seurt kroazioù staget outo seurt turubailhoù.

Va soñj kentañ eo chom hep prezegenniñ. Deomp memestra e kastilhaneg hag e ketchoua; marteze unan bennak a vezo digor d'ar Gomz. Meur a wech eo dav goulenn reiñ peoc'h, rak tro-dro bugale ha bugale ne ehanont da fistilhañ kreñv. Ar bodezioù, ar gaoterioù ne vezont ket lezet evit an oferenn, ac'hanta! Hag ar merc'hed n'int mat nemet evit an oaled hag evit ar vugale!

N'eus ket da lavarout: en em zerc'hel a reont propik penn-da-benn ar Sakrifiz Santel. Goude,ur Vadeziant; Ha bec'h d'an tan-arvest! E-kreiz an deiz evel-just n'eus nemet trouz han tarzadennoù. Gant ur vazig stag ouz pep kartouchenn, e c'heller reiñ lañs ha bannañ uhel. Ha friko evidomp hon-daou, Josef ha me: ur pladad patatez hag ur pladad riz gant kig yar, gant ur voutailhad win(ar pez a vez anvet gwin amañ) hag ur pakad segalennoù. Un den a stag e benn ouz ur voutailhad kerosena (n'ouzon ket mat petra eo ar c'herosena-se). Ar vaeronez a zo oc'h ober an dro gant he "pisvo".

Da II eur e kemeromp penn-hent ar gêr; lod eus ar wazed o deus en em stardet dindan an deltenn, kichen an daol a zo bet an aoter, warni elumet ur renkennad boujiennoù, darn all a zokluchet en-dro d'un nev(neo) goad karget a vaiz hag a avaloù-douar japanat, a gemeront gant o flac'h.

Echu ganto o marc'had e Sant-Yann, ur bern tud a emruganeomp war hent an distro. An daou waz-mañ a zoug a-dammoù ur vilin nevez evit diskroc'hennañ ar c'hafe. Echu evito ar mod koz: soubañ ar groun en dour da vreinañ hag echuiñ an dibluskañ gant an treid. E plasoù, en em vodont da ziskuizañ pe da derriñ o naon. E plasoù all, ez eus marc'hadourien o c'hortoz ar c'hafe, gant o sic'gier, o c'hrog-pouezer. Sioulik, e siler ar briz e skouarn ar c'houer. Bandennadoù muled a stlejo ar varc'hadourez betek SANDIA. Ur vaouez, kouezet dindan he samm kafe, he deus forset he aldorn; he den a boagn da ober kouracher, o veratañ ar gwellañ mar gell; tan en deus graet zoken.

Teir eur nemet kard eo pa zegouezomp er presbital.

Sul- 3 Mae I964 -. Dec'h d'an noz, o vezañ ma oa un toulladig tud en iliz, em eus kanet va-unan un dimare gousperoù, war don ar c'hrampouez gwiniz ha roet bennoz ar Sakramant. Hag a c'houloù dirak ar Groaz savet war ur vrec'h! Hag hirio goude an oferenn 7 eur, prosesion en-dro d'ar blasenn dre ar boutikoù, gant musik ar strakerezed.

N'ho poa ket c'hoaz klevet kement-all! Strakerezed lakaot da strakal, da darzañ, en enor da Groaz ar Salver! Deiz! Marteze ne gavit ket gwall-devot. Me! ar chas kennebeut, rak un tamm ki fall fuloret a sankas e zent e uforn ar paotr dezañ an enor da lakaat an tan er poultr.

Goude an oferenn-bred echu da unnek eur, mall eo ganeomp en em lakaat en hent evit mont da ober "pardonioù" PILCOPATA, BELEN, CRUZPATA (gwelit war ar gartenn). Met evel a-ratoz-kaer, peder Badeziant da lidañ. Droug ruz, siwaz! a ya ennon; n'eus morse den prest d'an eur. Met petra eo an eur evit an Indianed!!! Gant ur paper-eured da sevel e-kreiz debriñ hon lein, eo kreizteiz a-raok mar gellomp lorc'hañ, goude prennañ pep tra. Hor soñj eo pellaat evit tri dervez ha distreiñ evit ar Yaou-Bask.

Pebez laenn evit tizout an hent nevez! Ouzpenn un eur evit dont ermaez eus San Juan. Fall e kavomp an hent , met marteze pelloc'h... Met ret eo klask an hent...treiñ diwar al lagennoù , diwall da riklañ... War-raok evelato, gant an esperañs da gaout gwellaenn. Met falloc'h-fallañs betek pennoù va daoulin e souban er vouilhenn, er pri, ur pri hag a oar pegañ. Diwiskañ a ran va boutoù: ken aes eo chifrikañ al lag gant va zreid noaz evel tud tud ar vro. Kement ez aer a-dreñv eget war-raok. Gant ar glav, ar muled o deus distrempet-groñs an hent ha graet anezañ un dra,ne c'heller reiñ anv ebet dezi. Gant tristidigez, e rankomp ober hor soñj da zont war hor c'hiz. Tost emaomp ouz Gouent. Gant an Tad Gwennole hor bo ur banne kafe tomm, mat da lakaat an den en e blomm. Tost 6 eur; noziñ a ra pa zigoromp ar norioù.

x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x

AL LIZHER-MAN EUS DOUAR AN INDIANED N'EO NEMET MOUEZH UR GALON, UR GALV D'AN ENKREZ. N'EO BET GRAET TAMM EBET EVIT RASTELLAN ARC'HANT. MAR FELL DEOC'H SKRIVAN D'AN AOTROU TROAL, SETU AMAN E CHOMLEC'H:

PADRE IVO TROAL,
Vicario cooperador,
San Juan del Oro,
SANDIA
PERU

Mar fell deoc'h kas imajoù, skeudennoù, taolennoù, kasit anezo da:

PROCURE DES MISSIONS,
38,rue Boileau,
PARIS XVIème.

J. M. Joouen

Here I964 Niverenn I2

...oOo...

Lun -4 mae I964 -. ..."Le Père Le Gwern est arrivé samedi soir à Kermaria. Et nous avons eu la joie de le voir. Il nous a passé des projections de 2hI/4 à 4h environ. Après les Vêpres, nous avons discuté avec lui...Nous voyons la nécessité de la prière dans ce grand champ d'apostolat, aussi nous allons redoubler de ferveur. Chaque classe a une journée missionaire.. Si vous saviez comme nous aurions du goût à partir aru Pérou, mais il faudra patienter encore.

(Kermaria- 20 Ebrel)

...Je viens de déchiffrer ton dernier papier. Excuse-moi de te le dire, mais c'est extrêmement ardu! Si tu veux avoir le fond de ma pensée, je t'avouerais que je crains fort, que je dirais même que c'est une quasi-certitude que ça passera au-dessus des lecteurs, s'ils le lisent. Ce qui est plus grave, je crois, c'est qu'ils seront rebutés, dès le début, par des difficultés qu'ils ne pourraient pas surmonter... C'est vraiment pénible... Alors je me dis: quel est le but que tu recherches?...Veux-tu vraiment faire passer un message? Dans le dernier cas, il vaut mieux, il faut même écrire en français...Je pense à cette parole de St Paul:" Que je vienne chez vous, que je parle en langues, en quoi vous serai-je utile? Si ma parole ne vous apporte ni révélation, ni science, ni prophétie, ni enseignement?" Ne crois-tu pas qu'elle pourrait s'appliquer dans une certaine mesure au cas qui nous intéresse?...Il faut bien reconnaître que finalement la langue n'est pas un absolu. Ce n'est qu'un moyen, un instrument et celui-ci peut et doit se remplacer en fonction du but. Le breton a été un instrument adéquat d'évangélisation, le quetchoua l'est maintenant pour les Indiens, le français aussi pour nous. Une langue quelqu'elle soit entraîne avec elle les qualités et les défauts d'une civilisation (Lizer I5 meurz I964).

...Ma! Daoust d'ar pez emaoc'h o paouez lenn, pa daolan ur sell war ar Bobloù Indiat, e rankan sevel va mouez evit lavarout gant nerz: evit ur bobl, unan eus ar brasañ gwalinier aa c'hell kouezañ warnañ eo an divyezegez.

Meurz- 5mae I964 -. ...Da I0,30 eur, en ur istribilhañ un daolenn e pep klas ez eo bet kadoriet an Itron Varia e skol al leanezed.

...Je ne te crois pas capable de te détacher autant de ton pays et de ses habitudes que ne l'a fait le Père le Guern...Tes lettres sont assez mal comprises; on n'est vraiment pas de vrais Bretons.

...Hag an Tad Ar Gwern a skriv:" Cher Père Yves, oui, la Bretagne me paraît un paradis...mais un paradis en réalisation, avec beaucoup de difficultés, de souffrances, de luttes. En cours de route, je sens l'énervement, l'impatience des uns, le conformisme des autres. Je pensais dans mes rêves à San Juan que j'aurai trouvé les gens heureux, joyeux. Or, je vois que je suis plus heureux qu'aucun d'eux et que j'ai plus à donner qu'à recevoir! " (Lizer-I7 Ebrel 64)

Merc'her- 6 mae -. ..."Dont a ra skiant d'ar bed war reuzidigez ar broioù paour e-lec'h maz eo mall diskoulmañ kudenn an naon. Ar redadeg d'an armeañ, diwar goust ur bern arc'hant spontus, en anv emgarantezioù broadel ha lorc'hentezioù menozioù a zo un oberenn a zireizder hag a follentez. Bez ez eo un torfed graet bemdeiz hag asantet dezañ skrijus, e-kefiver ar re baour a varv gant an naon."

(Dominikaned- I9 meurz 64)

Hag evit ar re a gavfe fall hag ar re a gafe diaes ar brezhoneg-se:"... Le monde prend conscience de la détresse des pays pauvres où se pose la question urgente de la faim. La course à l'armement,, au prix d'un budget énorme, entreprises au nom d'égoïsmes nationaux ou d'orgueils idéologiques, est une oeuvre d'injustice et de folie. Elle est un crime quotidien perpétré et dramatiquement admis dont sont victimes les pauvres qui meurent de faim."

Yaou- 7mae I964 -. Yaou-Bask, n'eo ket anavezet amañ. Den ebet en oferennoù, an dud a zo gant holl labour kustum. Mansonerien ar presbital a gendalc'h da wiskañ ar mogerioù gant ur wiskad pri ruz.

...Dre c'hras Doue ez eus en Amerika latinek, un nerz bras hag a zalc'h penn d 'ar Gomunouriez: ar Sindikad Kristen. War I2 milion a dud sindiket, 5 milion a zo er C.L.A.S.C.

N'eus ket en Amerika latinek ur Vroad hag en defe ur stern ekonomikel reiz; n'eus ket unan! Mistri, en Arc'hantina hag e Su ar Chili, n'ouzont ket an niver eus o loened kement o deus. Bez ez eus skolioù-Meur, met ar skolioù-se a zo evit ar re o deus peadra; ar skolioù bihan a ra diouer war ar maezioù. Er c'hêrioù e vez kavet mekanikoù, ardivinkoù elektronek, met war ar maezioù e vez gwelet an arar koad

Gwener- 8 mae -. "Le paradoxe de notre existence, c'est qu'en même temps nous appartenons à un pays particulier et que nous soyons à la fois des êtres limités et des êtres universels. Ceci a été le drame du Christ lui-même, qui était pleinement juif et qui en même temps est mort pour tous les hommes et qui a du sacrifier, et non pas sans souffrir, l'attachement à son passé pour accomplir sa mission. Nous aussi nous serons animés amenés parfois à de pareils sacrifices: c'est en particulier le cas du missionnaire qui quitte sa patrie; il serait coupable de ne pas en souffrir." (Le mystère du salut des nations- J.Daniélou)

Sadorn - 9 mae I964 -. ...Betek-hen, bon eskop a oa hepken un eskop anvet, ha se abaoe I958. Eskobet, kensakret ez eo bet hiziv en e Iliz-Veur en Ayaviri, gant kardinal Lima hag eskibien Puno ha Juli.

Bez en deus en e garg II6.806 den o vevañ war un douar a 32.084 kilometrad-karrez. Etre-holl I5 parrez.

...Arc'heskop PUNO en deus kaset ul lizer-digor da Bresidant ar Republik evit goulenn klemm, rak daeañ a ra bepred skoazell ar Stad evit meur a dra, met dreist-holl evit ar skolioù dre Radio, a vez desket ganto an dud diwar ar maez, an Indianed.

...En Cuzco, emaer o vont da dennañ-n'eo ket evit ur bennoz-Doue-, digant Alfred Romanville, an drederenn eus o zouaroù, da lavarout eo 58.540 ha war I52.800 perc'hennet gantañ. Milieroù a gouerien a c'hello en em vataat.

Sul -IO Mae I964 -. ...Evit ar wech kentañ, e tilezan hirio ar greizenn, d'ar sul vintin, evit mont da Yanahuya. Evit lidañ eizved Gouelioù ar Groaz ez on bet galvet.

Ur valeadenn dudius e freskter ar beure; An heol a zo c'hoaz kuzet adreñv kernioù ar menezioù. Boull-meurbet eo an oabl. Glas pep tra, gant takennoù melen, glas-ruz gwez bleunioù amañ-hag-ahont. Un Eden, ur baradoz an douar a vefe ar vro-mañ , ma ne vefe ket bet ken dir ar vuhez.

Eiz eur eo pa erruomp, Josef ha me. Dioustu, ur servij hag un oferenn-douaridigez. An nor-dal digor war ar blasenn trouz ar musik a garg an iliz, rak krog mat int gant ar gouel hag krog mat gant ar vesventi.

Nag a voutailhoù war an aoter, bleunioù gwenvet enno, gant dour livet e ruz, glas, melen! Nag a kantolorioù pri! Nag a c'houloù! Ha se berniet, ledet en dizurz. N'eus amañ netra disheñvel eus ar pez a weler c'hoaz e meur a chapel a Vreiz; an aoter a zo ul lec'h, berniet ennañ bep seurt traoù...traoù kinniget gant ar bobl. ha jestroù ar bobl a seblant tennañ an eil d'egile, e kement kogn eus ar voul.

O soñjal kaout ur sae-wenn da lakaat, hini ebet n'em eus degaset ganin. C'hoarzetho pefe ouz va gwelout gant ar gazul taolet war va roched ha va bragez. An oferenn a-raok pep tra! Da 9 eur, den ebet c'hoaz en iliz, met bepred jabadao war ar blasenn. Met dizale e vezo leun-mat. Ober peoc'h eo ret goulenn meur-a-wech.

Ar vrec'h a zo aze o c'hortoz, warni ur maen merk ur groaz warnañ, dirazi bernioù boujiennoù o teviñ. Komzet em eus deoc'h dija eus seurt kroazioù, kredet burzudus. Da fin an oferenn, prosesion en-dro d'ar vrec'h-se, douget ganti teir groaz goloet gant paper-liv. Ha d'hec'h heul, an engroez, forz penaos, mesk-ha-mesk, gwazed, merc'hed, bugale, sonerien, dañserien, gant o maskloù, o zokeier ledan, o bizier dezo bep seurt furmioù iskis.

N'eo ket ret kanañ, rak ar musikoù a ya en-dro. Peder gwech koulskoude e chomer a-sav er siouldêr evit ur Bater hag un Ave Maria e ketchoua. Evel e San Juan disul, bec'h ivez d'ar strakerezed! Han dirak an nor-dal; piv a fell dezañ bezañ "alferado" evit ar bloaz a zeu ? a c'houlenn ar sakrist. An "alferado" eo an hini a bae an oferenn evit ar re all. Nebeut-ha-nebeut e tostaont, ar re o deus "testamantet" e-giz ma lavarer er vro vigoudenn, ha dezo daoulinet ar beleg a ro ar bennoz.

Kreizteiz eo pa ecuan echuan peder badeziant. Goude lein, peder all. Div all a vefe bet graet c'hoaz m'em befe asantet degemer evel tad-paeron un den nann-dimezet en iliz. Chom a reomp da dabutal, rak an daou tad, adtad int-i ivez ne fell dezo kaout nemet an den-se. Lavarout a ra din e timezo en Iliz, e miz eost. Met amañ ar promesaoù hag ar gevrier a zo ken stank hag evel brenn. E-penn-kentañ ar barrez, ez eus bet degemeret tud dimezet nann-euredet evel paeroned ha maeroned badeziant, evit reiñ amzer dezo da sakramantiñ o unvaniez. Bremañ e tistroomp da lezennoù an Iliz. Siwaz! an daou vugel-se a c'hortozo c'hoaz dindan galloud an diaoul, a-raok bezañ bugale an Aotou Aotrou Doue.

Hanter-hent hon distro, e kavomp ur vaouez astennet war gein he c'horf ur c'hrouadurig war he divesker. Mil malloz d'an alkool ha d'ar re a vev diwarnañ!!! Edo o tougenn he c'hroaz, a vez lavaret e Breiz. Daoust ha n'o defe ket an dud kroazioù a-walc'h da zougenn en dragonienn-mañ a zaeloù ?

A-bred ec'h erruomp e San Juan. Div vadeziant ez eus da lidañ a-raok an oferenn-bred. Un tad a I7 vloaz ne fell ket dezañ an anzav ez eo dezañ ar c'hrouadur. Barner ar peoc'h a stlej anezañ betek ar presbital, evit reiñ din kentel dezañ. Hag er maerdi eo lakaet ar bugel war e anv. Petra lavarout? Ar vamm , ha n'eo c'hoaz nemet un tamm plac'hig, ne seblant ket ken strafuilhet -se.

Da 4 eur ne oant ket o c'hortoz kement-all! Da heul ul lazig-kouevrennoù, ur bern tud a zo pignet d'an iliz. An "alferado", er penn gant e wreg, a zo penn-abeg a se. Roet en deus d'ar pennoù-bras, d'ar maer, d'e vignoned, da bep hini, ur goulaouenn-goar da ginnig d'an aoter. Pebez brec'hiad bouji ! Ha re vrav! Melloù re gant paper-lintr a liv tro-dro dezo.

Meur-a-wech e-pad an noz e tihunan gant ar musik. Nozvez zivalo! Ar voutailhad bier a goust 2 lur; ar voestad laez NESTLE I,40 lur. Met petra fell deoc'h? Ne c'heller ket lakaat an dud da vezañ eürus dre nerz, dre heg, en despet dezo.

Lun-II mae I964 -. ...D'ar 6 a viz meurz, hoc'h eus gwelet er skinwel dskeudennoù eus ar Venezuela. Milieroù a vugale o kantreal e Caracas. Lastez-tiez o krignañ ur gêr, diaes bezañ mpompadusoc'h."Pez a c'heller da lavarout, a skriv X.Grall, eo ne bado ket an traoù evel-se...Met penaos tizout ar reizder hep skuilhañ gwad tud reiz ha digablus? En urz ekonomikel ha kevredigezel, ez eus ivez krignoù-bev, n'ouzer ket penaos pareañ anezo."

Pez'eo gwir a Caracas a zo ken gwir e Lima...

D'an hevelep devez, ez eus bet gwelet penaos e vez graet war-dro ar c'horfoù-marv er Stadoù-Unanet."Cette industrie florissante des pompes funèbres réserve aux morts des cercueils de bronze, de cuivre et d'or. On vend des chaussures et des soutiens-gorge pour les cadavres. Les cercueils sont capitonnés. On restaure les morts comme on restaure ailleurs les vieux monuments. Cette comédie morbide coûte des sommes folles. Mais on y tient en Amérique . Avoir un bel enterrement est le signe d'une réussite sociale peu ordinaire et un catafalque a les prestiges d'une belle voiture. On peut dire que l'argent pourrit tout dans ce pays et jusqu'aux cadavres. Une civilisation se juge au bord des tombes. Assistant à ces rites ridicules avec un mélange d'effroi et de honte, je me suis souvenu de ces splendides enterrements musulmans. Les dépouilles enveloppées très simplement dans des linges blancs sont déposées à même la terre g dans un champ plein de cigales et de soleil. C'est d'une simplicité et d'une grandeur à faire frémir les nababs américains. Et cela est propre, aussi propre qu'un galet qui roule dans le sable d'une grève." (X.Grall- T.C I2 mars 64) Piv ne vervfe ket oc'h c'houzout kement-all? Paz eus er bed ,war I00 den, 28 o kaout o gwalc'h, I2 maget fall ha 60 o kaout naon.

...Da 3 eur, on diskennet evit ar wech kentañ da skol ar baotred da ober katekiz. Ma vellfec'h ar c'hlasoù, gant o leur-zi douar diskompez, gant o zaolioù kegin a bep stumm hag a bep ment, gant o bankoù graet gant ur blankenn, mein-simant ouz he skorañ. Ar skolidi neuze, start ha start, diaes dezo skrivañ.

Meurz- I2 mae I964 -. Ar broioù endroet, pinvidik, en o darempredoù ekonomikel etrevroadel, ne labouront ket nemet evit ommad dezo o-unan. Politikerez ekonomikel ar broioù araokaet a zo penn-abeg da brizioù penndanvezioù ar broioù diwarlerc'hiet da ziskenn. Gant skoazell kristenien ar c'hornog e vez sikouret unan bennak, met war un dro, e kresker naon milionoù a re all. Kinnig a raer gant un dorn, met diframmañ a raer kalz muioc'h gant an dorn all. Pouezañ war frammadur ar c'henwerz etrevroadel a zo eta da ober. Pouezañ war ar gouarnamantoù evit dezo kaout ur politikerez ekonomikel muioc'h kengret ha nebeutoc'h emgar. War gwrizioù an naon eo e ranker skoiñ. (Soñjoù un den eus Bro-Brazil)

Merc'her-I3 mae I964 -. Ar brotestanted a ra katekiz da sul; añvet eo an oberenn-se SKOL AR SUL. Er bloavez-mañ, an arc'hant profet gant ar vugale, e skolioù ar sul Bro-C'hall, a vezo degaset d'ar Perou. Ar yalc'had ae aio da skoazellañ ur greizenn vetodist hag a labour abaoe I955 en ur c'hartêr eus kêr Lima:El Pedegral.

60 skoliad a heul ar c'hatekiz. Kentelioù lenn, gwriat, kegin a vez roet d'ar merc'hed. Bez ez eus ivez ur skol, ulliorz-babiged, ur c'hraou, ur stal evit gwerzañ boued izeloc'h priz.

Yaou- I4 mae I964 -. ...Remords, e brezoneg:morc'hed, pik.E kastilhaneg: gusano de la conciencia= preñv ar goustiañs. Ur pik o pikañ pe ur preñv o krignañ.

Gwener- I5 mae I964 -. "Pa welan, da vare Horlarjez(Mned), an engroez dirollet e straedoù Rio de Janeiro pe Sao Paulo...ha pa welan pegen yen eo al lidoù en em zispleg en hon ilizoù, ne c'hellan ket mirout da soñjal e vefe tu d'en em vataat eus mentadurioù hor c'hanoù hag hor c'horolloù evit lakaat hon emvodoù kristen da ganañ gloar Doue. Rak ganto ar bobl a zispleg ervat e santimantoù."

(ur skriver brazilian)

...Aet omp er mintin-mañ betek skol Challuma. Un hanter-kant bennak a vugale a bep oad fiziet en un itron. Da fin an abadenn, hon eus roet da bep unan ul levr -katekiz en ketchoua. M'ho pefe gwelet an imor a oa enno o lenn linennoù skrivet en O YEZ hag o kanañ en O YEZ d'ar spered glan!

...Goude an oferenn, ur vamm a zo deuet da c'houlenn diganin bennigañ gwin da reiñ d'e mab kouezet klañv. Nac'het em eus. Dont a ra soñj din eus ar gwin koz evit "remonti". Pebez louzoù ma vefe staget outañ ouzpenn bennoz Doue!

Sadorn-I6 mae I964 -. E Yanamayo e zigorer hirio ar marc'had. M'em befe gortozet ar pennoù-bras, evit lidañ an oferenn, n'eo IO eur eo e vefe bet, met II,30 eur. Nebeut a dud en iliz. Met nag a dud war an hent o stlejañ kafe: bugale yaouank o deus ivez o samm. Er sizun dremenet, e oa diskenn war ar briz; hini mouest a oa bet degaset gant ar gouerien.

Sul- I7 mae I964 -. Sulvez ar Pantekost..."Spered an Aotrou a garg an Hollved... Gwir eo e garg ar bed-holl. Met bez ez eus kornioù eus ar voul ha ne seblantont ket bezañ peurleuniet gantañ. Kaout a ra skoilioù bras war e hent...

...Je vois que vous avez du mal avec votre langue; ce ne doit pas être aussi facile que le breton. Cinq mois seulement depuis votre départ et dire que votre séjour là-bas doit être de cinq ans; c'est encore long... (lizer an 3 mae I964)

... An Aotrou 'n eskop a skriv din:.....Emaomp a wel da gaoud nebeud a veleien er bloavezioù da zond. Goulenn a ran diganez pedi evit ma chomo Breiz bro ar veleien, evit ma hellim kenderhel da gas beleien d'ar broioù paour... (27/4/64)

Lun- I8 mae I964 -. ...Goulennet ganto eurediñ dec'h d'an noz, e vezint graet er mintin-mañ. Prim, neketa? Ya, d'an empoent e reomp evel-se: hep paper-badeziant, hep embannoù, hep enklask. Ha kement-se, evit reiñ tro da dud hag a zo peurviañ o vevañ evel tud dimezet, d'en em lakaat founnus en urz dirak Doue ha dirak an Iliz. Gant aesamant ivez, rak pegent diaes eo kaout paperioù dre lizer! Hag ar re holl a vev er c'hornad-mañ a zo deuet eus a-bell, prenet ganto douar amañ. Pemp miz 'zo er barrez ha n'em boa ket c'hoaz gwelet un eured e San Juan. Daou Aymara; eus va gwellañ em eus klasket lenn er Ritual (Levr ar Sakramantoù) dista penn-da-benn e yez Aymara a vez graet gantañ e eskopti Juli, tost da Lenn TITICACA, distaget nevez 'zo evel eskopti Ayaviri eus arc'heskopti PUNO. Ne oa ket a walinier ganto; goude-se o deus degaset da vennigañ eus ar seurt a vez gwerzet e Breiz da reiñ d'ar vugale da c'hoari.

Pa vezont e skeud ar marv, neuze e sav soñj ganto "tostaat ouz taol ar Sakramant" e-giz ma lavar ar ganaouenn vrezonek. Da II eur eta ez on bet test eus un eured gwele. Ar paotr koz, dezañ war-dro 65 bloaz, liv ar marv en e gerc'henn, hag e hini goz, 54, o kenvevañ evelse abaoe 25 vloaz. Met gouzout a raent e pe-lec'h e oa ar pezioù arc'hant koz, melloù ruilhoù gwenn eus ar bloavez I926, miret ganto en o evit o friko.

...Da 5 eur, ez on boaz da vont da seniñ an anjelus ha da lavarout va gousperou. Sellet mat em eus an den deuet da elumiñ goulou. Ar voujienn enaouet a vez tostaet ouz ar muzelloù o finval gant ar bedenn, a vez poket(bouchet) dezi meur a wech, a vez savet war-du an neñv, a-raok bezañ sanket er c'hantolor. Ha war an daoulin, bep tro, evit pep goulaouenn; an hevelep lid, hevelep jestroù, an hevelep pedenn chaoket kreñv. Kalz traoù hon eus da zizoleiñ, kalz traoù da gompren. Marteze en ur ziskenn er yez; rak diskenn er yez a zo atav diskenn er spered hag er galon.

Meurz- I9 mae I964 -. ...SANT ERWAN...Kerent, mignoned, emsaverien, eneou aet da Anaon, stourmerien marv evit ar Vro, koun ez eus bet graet ac'hanoc'h ouz an Daol. Mat eo m'hoc'h eus goulennet evidon, evit an Aotrou, dre erbederez person Louaneg, ur galon breset a-walc'h evit karout e-gwirionez ar re baour, n'eo ket paour a arc'hant, met paour a bep tra, a ouiziegez, a zeskadurez, a gultur, a feiz, a santimantoù...

"O Doue, c'hwi haghoc'h eus dibabet ERWAN, evit salviñ an eneou hag evit difenn ar beorien,...grit deomp kemerout skouer war e garantez...(Liderez)

N'em eus lavaret grik da zen, rak amañ n'emaomp ket e Breiz. Em c'halon hepken e tougan ar Vro. Met ar seurezed, hag a lenn bep mintin LEVR an TESTOU (testoù Jezuz-Krist) LE MARTYROLOGUE, a zo kouezet war Sant meur Breiz-Vihan. Da greizteiz, an Dimezell Begonia he deus diskennet ur wastellenn, hag a oa mat! Bremañ eo va zro d'o lakaat da dañvañ pate Kombrid.

N'eo ket levrioù war buhez Erwan. Helouri eo a ra diouer d'ar mare-mañ. Unan nevez adarre, skrivet gant an Itron Andrea Bourçois-Macé (Editions St Paul).

Merc'her- 20 mae I964 -. ...Dec'h da 4,30 eur e chapelig ar skol, hon eus kinniget da Zremm ar C'hrist en E Sakramant, Breiz, Euzkadi, India. Ur ganenn kaer e euzkareg a zo bet distaget gant al leanezed." Nann, n'eus ket e Breiz..." en deus pignet davet an Aotrou Sant Erwan.

...Ar Stadoù-Unanet a zalc'h an Amerika latinek en o dalc'h ekonomikel ha se a-grenn. Setu perak en deus bet De Gaulle un degemer ken tomm e Bro-Meksik. An daouarn a zo bet stlaket dezañ evel da zen-meur an dieubidigez. Met en Inizi Antilhez, n'eus ket bet anv a frankiz. Ar re-se a c'hell chom dindan ar yev...gwir eo, ez eo gall ar yev!

Yaou- 2I mae I964 -. ...War hent gouent Sant Marzin a Porraz, em eus gwelet hirio ur wezenn-bananez pilet, torret rez an douar gant puuez he blokad frouez. Ur c'haer a varv!

...D'al lun I6 a viz meurz, maz eus deoc'h ur skinwel,ez hoc'h bet kaset adarre war hentoù ar Perou gant Yann-Vari Drot . Kalet eo adarre ar pez a skriv X.Grall e TEMOIGNAGE CHRETIEN ar 26/3/64:"Ravi, parfois bouleversé de suivre Jean-Marie Drot sur ces grands chemins du Pérou, tant ensanglantés et si sauvages. Je regrette tout de même que cet excellent voyageur ait donné à entendre combien la religion des Incas méritait de survivre à la conquête de Pizarre. Il n'y a pas de comparaison entre cette religion cruelle, totalitaire et l'humanité du christianisme. Si les Indiens, aujourd'hui, plient encore le dos, c'est peut-être parce que des générations et des générations de leurs pères avaient souffert de cette religion monstrueuse qui exigeait les sacrifices humains et n'accordait aux citoyens que la liberté de ne pas mourir de faim. Je ne justifie pas pour autant les cruautés des conquistadores, bandits et catholiques toujours...Nullement.Mais je crois que c'est un puissant dans l'héritage chrétien qu'un jour des rebelles prendront le maquis dans les collines péruviennes et qu'ils trouveront des oreilles plus attentives à leur misère et à leur désespoir que celles de leurs anciens maîtres, ces tyrans monstrueux. Les églises de Cuzco, peut-être brûleront-elles, mais dans les mains des vainqueurs continuera de couler le sang du Christ pour que vivent les paysans et les gosses."

Gwener- 22 mae I964 -. ...En LA VIE, a-zivout an hevelep abadenn skinwel, Jean-Guy Moreau a lavar:" Nous n'oublierons pas cet affolant réquisitoire contre l'héritage espagnol d'une prononcé d'une voix douce, sur les images pathétiques des Indiens accablés?"

Sadorn-23 mae I964 -. ...Ar chapeled en o dorn, katoliked eus ar BRAZIL o deus enebet ouz ur manifestadeg evit lodennañ an douar. An Ao; Redenze-Costa, arc'heskop Belo-Horizonte en deus skrivet dezo ne vez ket graet gant santimantoù relijiel evit derc'hel an traoù da vont evel maz eont, rak anat eo n'emañ ket hervez gourc'hemennoù Doue ha kelennadurezioù an Aotrou Jezuz Krist.

Sul- 24 mae I964 -. ...An Tad Ar Gwern a skriv a Bloue:"Gwelet em eus seurezed Saintes, La Rochelle, Rochefort: kontant bras e oant ha me ivez. La journée de jumelage Ayaviri-La Rochelle fut une réussite parfaite. Puis j'ai filé au Collège de Picpus à Villefranche de Rouergue. De là Vannes, puis Plouay, où j'ai prêché ce matin à toutes les messes, avec quête à notre profit: quelques I.700 Fr... Jeudi, en route pour l'Espagne...Vous dirais-je que tout est parfait dans notre Breiz ker? K J'apprends parfois des nouvelles qui me paraissent bien douloureuses concernant des amis. La souffrance est partout...puisque la Rédemtion n'est pas encore achevée. Mais grande est ma joie de voir vibrer les gens en faveur de l'aide

spirituelle, morale , matérielle de nos chers paroissiens. Oui, notre Bretagne demeure merveilleusement sensible à la charité fraternelle. Et cela compense d'autres imperfections.

...Quand notre presse parle du Pérou, c'est Lima évidemment et les beaux quartiers en particulier.Remarquez qu'ici aussi, la France c'est Paris. (lizer 3 mae)

...Votre lettre est venue me rejoindre en Afrique de l'ouest où je suis allé visiter les prêtres FIDEI DONUM, que j'ai trouvés parfois bien isolés...Il est si important de rejoindre les autres dans leur culture propre. Or, pour y parvenir, il n'est pas autre chose que de connaître leur langue, puisque elle exprime leur manière de penser et d'envisager toutes choses. Je ne pense pas que l'on puisse faire accéder un peuple à une vraie culture chrétienne, sans cela. Et comme vous le dites, ce n'est pas en se contentant de leur donner un vernis de castillan qu'on pourra y parvenir.

(Lizer ar beleg Andrev Plasson sekretour ar "Comité épiscopal des Missions
(à l'extérieur-PARIZ 7 -6 mae I964.

Lun-25 mae I964 -. Dec'h vintin etre an oferenn-vintin hag an oferenn-bred, on bet da gas d'ar vered korf ur c'henwerzour. Pebez termaji! Er penn a-raok, douget war e skoaz gant ur paotr e dog gantañ war e benn, ar groaz c'hros a vezo sanket e-tal ar bez. Chichant eo, chichant diwar ar banneoù. Gant unan ez eus ur voutailhad "pisco". Ar gasadenn ne bad ket pell hag e vez kemmet ar c'hwec'h skoaz. Bec'h 'zo: diskompez an hent, poulloù-douar da lemmel dreisto ha paioù kotoñs ouzpenn. Evit un ehan bras, e vez lakaet an arched war an douar. Ha kaoz bras ganto, ur rumm o reiñ alioù fur d'ur rumm all. Eürus-bras e vefen o kas ar re varv d'ar "panteon" gant pe dennoù an Iliz. Met evelsen nann! Hanter-hent em eus o lezet da vont o-unan.

Er beure-mañ, e oa div c'hoar, unan vihan hag unan goz, daoulinet dirak an nor-dal, paz on aet da seniñ an anjelus. Da Sant YannVadezour e felle dezo lakaat ur goulaouenn. Betek 7 eur , int chomet puchet, o pediñ, o kanañ. En oferenn int chomet ivez. O kaout anezo gwall-louz, ha gwall-bilhaouek, ez oa aet da glask un tamm da danvez bennak. Met en abardaez-mañ, edo ar roched hag al leroù(bazoù) war aoter Sant Varzin a a Porraz...

Meurz- 26 mae I964 -. ...6eur30...Fraonverez en aer...Un helikopter o tremen; n'eo ket evit San Juan! Ur c'hard eur goude, adarre ur c'heflusker o fraonval. Ar pikol c'hwil ruz a zo deuet war e giz; gwelout mat a raer en deus dibabet leur skol ar merc'hed evit diskenn. Kement hini a c'hell bale ha redek en deus krimpet , en ur soñjal, hag en ur lavarout:"Erru eo an Tad Loeiz!"

Nann!N'eo ket c'hoaz hon Aotrou Person; daou zen a ziskenn da gaozeal gant al leanezed. Faziet o deus; emaint o klask ISILLUMA. Er gêriadenn-se, distaget nevez 'zo diouz San Juan, e oa ur glañvdiourez goz a Vro-Suiz. Kement a boan he doa bet o tizout erc c'horn-se m(he doa lavaret ne vefe ket aet ac'hano nemet dibradet gant un helikopter. N'ouzomp ket petra 'zo c'hoarvezet ganti, met Kannadti Bro-Helvetia eo en deus degaset ur c'harr da gerc'hat an Itron.

N'int ket bet pell er porz. Ar seurezed a zo diskennet d'an oferenn hag a c'hwil a zo savet plom evit kenderc'hel gant e hent.

Merc'her- 27 mae I964 -. Div wech on pignet d'ar skol, da welout penaos e tremener an arnodennoù, rak pep bugel en deus arnodennoù bep daou viz, war kement dañvez pleustret warnañ. Ur spont eo gwelout ar paperioù a zo da sevel evit pep skoliad.

...Muioc'h eget an hanter eus Indianed Bro-Kanada a zo katolik...

...En ur skoazellañ ar broioù en dienez, ar broioù en o aez a rent servij dezo o-unan; mirout a reont ouz tangwalloù da enaouiñ e korn pe gorn ha d'en astenn goude-se war ar bed a-bez. Ha lakaat a reont tud gouest da brenañ diganto o marc'hadourez.

Yaou- 28 mae I964 -. Gouel ar Sakramant. Evel e Bro-Spagn, gouel-berz ar Perou. Met ne vefe ket lavaret. Tano an dud en div oferenn. Goude an oferenn-bred, ez omp aet un tammig er-maez eus an iliz, evit bennigañ kêr hag ar vro.

Da 3 eur, setu ur mell den gwenn oc'h antreal er presbital. Gantañ galleg flour. Anavezet eo gantañ an Tad Ar Gwern ha n'eo ket ar wech kentañ dezañ da zont betek San Juan e-lec'h maz eo perc'henn d'ur park. Hag e stagomp da varvailhat. Bez ez eus anezañ ur c'hapitalour bras, ur reher labouradeg gloan en Arrequipa, ur suisat deuet da rastellañ arc'hant da Vro-Perou. Pevarzek bloaz emañ er vro, dimezet d'ur berouanez, hag hervezañ eo deuet a-benn eus e grog. An aour a zo gantañ war ar radenn. Koulskoude ne vev ket dinec'h; protestant eus kanton Vaud, plijout a ra dezañ bep an amzer magañ ennañ an ekkrez. Plijout a ra dezañ breutaatañ divizout. Ar pez ne c'hell ket ober en Arrequipa, nemet a vare da vare gant Breudeur Bihan Jezuz. Ar remañ, emezañ, en em c'hra e-gwirionez indiat gant an Indianed ha gouzout a reont ketchoua. Unan anezo zoken a zo aet betek dimeziñ gant un Indianez.

Ne gav ket en e gêr protestanted stag eus Ilizoù; sektennoù nemetken: Advantisted evel amañ ha Mormoned, un ugent bennak ha bez gwelet atav o vont daou ha daou, evel an ebestel gwechall. Hêñ hen deus ket en em vroadelet perouan: chom a ra suisat hag o vezañ eus al lodenn alamanek, e kas o vugale da skol alamanek Arrequipa.

Pediñ a ran anezañ da goaniañ ha dont a ra gant daou zen all war ar gloan eveltañ. Ur C'hroatiat eus Ayaviri hag ur Perouan eus Juilaca. Paotr Kroatia en deus terc'hiet e-pad ar brezel diwezañ eus e vroad aet war-du an Alamaned evit gaout ar frankiz. Lavarout dezañ ez eo kenvroad d'ar merzer Stepinac, eskop Zagreb a lez anezañ diseblant. Gwez trouc'het diwar o gwrizioù. Bremañ kapitalourien digalon, azeulerion MAMMON (le dieu argent).

Gwener- 29 mae I964 -. ...Komandant ar soudarded p labourad war an hent a dlee dont da San Juan en dervezioù-mañ. Douget e vezo klemm dezañ, peogwir e voz dalc'het an dud da labourad dre nerz; ar re a dremen gant o sammoù.

...Priz ar c'hafe:II5 scles(heol), an "arroba" (II kilo), da lavarout eo 22 lur an II kilo kafe sec'h. Dispar eo kafe ar selva, met n'eo ket sec'het mat hag alies ez a da fall.

Sadorn-30 mae I964 -. Presidant Sindikadoù Kristen an Amerika Latinek en deus lavaret nevez zo d'ar beleg kazetennour Toulat":" An darn vrasañ eus labourerien an Amerika latinek n'int ketssindiket. Ar gouarnamantoù a bouez evit ma ne vefe nemet ur sindikad, aesoc'h da gas en-dro. Kalz a vistri, sindiket int-i o-unan, ne roont ket an droed-se d'o micherourien. Evit ober aon dezo, e vez graet anv dezo eus Kuba. Met n'eo ket Kouba eo a sponto labourerien an Amerika latinek. Kollet o deus pep tra, zoken an doujañs evito o-unan. N'o deus mui netra da goll ha bez emaint e stad da zegemerout n'eus forz pe-seurt kemm, gant ma kemmo."

Sul-3I mae I964 -. "Il y a quelque chose de plus atroce peut-être que les grandes tueries coloniales, ou que les grandes exactions: c'est le spectacle de la médiocrité dévirilisant lentement et sûrement un peuple."

(Aimé Césaire-skrivagnour martinikat)

O skrivañ kement-se, Aimé Césaire a soñje e Pobloù an Antilhez, hag a zo ivez eus an Amerika latinek. "LE SPECTACLE DE LA MEDIOCRITE, setu amañ hon daolenn bemdeziek. An diroll, ar briz-frankiz, e galleg, le libertinage war an holl dachennoù. Ar fealded, ar gendalc'husded n'int ket anavezet amañ.

...Da 3 eur ez eus bet ur vadeziant. A-raok kuitaat an iliz, ar familh, an tad, ar vamm, an tad-paeron, ar c'hoar yaouankañ, o deus taolet konfeti an eil war eben. Fentus, n'eo ket gwir!

Lun- I Even I964 -. ..."An Aotrou hor blegn dre hentoù kammigellus. Lezell chadenn gantañ eo an diaesañ da ober...Warc'hoaz emañ Sul ar Pantekost... Ar Spered-Santel, ra zesko deomp bezañ gwir beorien, rak Hêñ eo Tad ar beorien."

..."BOUED EVIT AR PEOC'H" eus ar Stadoù-Unanet a vago bremañ ar vicherourien a zo o labourat gant an Arme war an hent nevez emaoc'h o toullañ etre Sandia ha San Juan del Oro. Un hent bras a 73 km. Al labourioù a bado ur bloaz gant 350 labourer, pep unan 5 5 den en e garg. Lodennet e vezo evelse , e-giz lodenn eus o fae (gopr), I02 donenn a winiz malet, 5I a winiz, 25 a laez e poultr ha I donenn a eoul plantel.

...Bro-Suiz a skoazell eskopti Ayaviri, evel m'em eus lavaret dija. Pep tra a zo rehet gant ur vaouez eus Bro-Helvetia: un alvokadez: Odila Roullet. E-doug Kendalc'h Eukaristial Etrevroadel Munich, e 1960, en un abadenn-studi war an naon er Bed, an eskop Metzinger a erruas gant ar vaouez-mañ. Deuet ez eus evel-se 18 teknikour ,2 gouiziek war al labourerez-douar ha kas-en-dro an tiegez, 1 pedagogour.

En ur dremen dre Washington, An Itron Roullet he deus disklaeriet: " Dre vras, an Indianed a gar deskiñ, o deus youl da wellaat o stad. Gouzout a reont e vefont diwarlerc'hiet, ma ne zeskont ket lenn, skrivañ, labourat gwelloc'h an douar. Bez o c'hellont, met o-unan ne c'hellont ket, ken paour maz int... An European a gompren an Indian, met eus an eil tu hag egile, striv hag habaskted. Ouzpenn ne c'heller ket redian; skoazellañ nemetken da seveniñ o zraou en o doare... Ret eo stagañ gant ar baotrezed evit gwellaat liv ar vuhez...

Meurz- 2 Even 1964 -. Dec'h d'an noz em eus divizet gant unan eus ar re gentañ deuet da chom amañ. E 1937, un ti hepken e di dezañ. Bremañ 3.000 a dud e San Juan.

"Erruet, emezañ, un deiz en ul lochenn eus ar menezioù hag ur bugel o tont erbbed, e oa goulennet diganin bezañ e vaeron. Ha me da lavarout un tamm pater ha reiñ holen d'ar babig ha mat pell'zo! Distroet da c'houde e gavis goullo an ti: marv an tad hag ar vamm, pe marteze lazet hag ar c'hrouadur kaset gant e voereb da Volivia. Ganin bremañ o labourat ha n'eo ket badezet."

Kavet en deus bet en unan eus e barkeier ur vi gant koka. Labour ur sorser, hervezañ.

Merc'her- 3 even 1964 -. Dec'h d'an noz eo erruet hon Eskop. War gerf e roched c'hwezenn warnañ evel ar re all. D'e heul, an Tad Yann Inizan, Rener Oberenn ar Galvadennoù. Kuitaet en deus evit kouent Sant Marzin da 3 eur 30.

...Unan eus maered kentañ San Juan a zo bet douaret hirio. Aet ivez gant ar boeson. Hep lezel ur gwenneg toull. Evit ober ar frejoù, ez eus bet graet ur gest hag ar presbital en deus roet ar c'hoad evit ober an arched.

Yaou- 4 Even -. Tri gantved eo bet mistri ar Spagnoled war Amerika. Chomet e vefent bet pelloc'h ma ne vefe ket bet aet Napoleon da aloubiñ Bro-Spagn. Ferdinant VII ne c'hell ket ren hag amañ e saver a-du gantañ, met buan en em stager d'en em gomportiñ evel gouarnamantoù distag diouz an Impalaer diskaret. En em sevel a raer da gentañ er Meksik, er Venezuela, goude en Arc'hantina. E 1825, an diwezañ armead spagnolek a rank koll e Ayacucho er Perou. Pemzek bloaz a zo bet a-walc'h evit lakaat da gouezañ en e boull impalaerded Cortez, Pizarre ha Mendoza.

Met Napoleon en em daol ivez war Bro-Portugal. Ar roue a dec'h d'ar Brazil. E 1821, e c'hell distreiñ da Europa, met Pêr, ar mab hanañ a gred lavarout: "Chom a ran amañ!". Ha dont a reas evel-se da vezañ emplalaer kentañ ur Brazil digabestr.

Gwener- 5 even 1964 -. Netra evit Gouel ar Galon Sakr. E leur ar skol, gant ar baotreze trezed, hon eus graet ur brosesionig.

Sadorn- 6 even 1964 -. ...Bet en Yanahuya, evit lidañ div oferenn douaridigez. Prometet em eus dezo dont bep sul goude kreizteiz. War an hent, ez omp chomet meur-a-wech da sellout ouz ambrougadegoù merien. Prosesionoù hag o lorc'h a lorc'h bepred eus ur wezenn hag a vez lammet diganti kement delienn ha kement bleunienn, krignet evel-se dre dammigoù. Hag ur brav eo neuze sellout "piv eo ar baotred wellañ da zougenn ar banniel", rak pep merienenn a sav plom hec'h hini, he bannielig gwer, ruz pe glas-ruz ha se e-pad un hir a hent; morse n'hon eus kavet an diwez.

...Dont da c'houlenn diganin liñsel ar varv-skaon hag ur groaz, da ober petra an diaoul? Sañset da veilhañ er maerdi e koun ar maer koz aet dimeurz dda Anaon. Lavaret em eus dezo nez afont ket, emichañs, d'en em vesviñ dirak seurt merkoù dantel.

Sul- 7 even 1964 -. Diwar an dour e seblant bezañ tud ar veilhadeg ha kerkent ha 6eur30, emaint en iliz, ganto teir gurunenn da lakaat war ar varv-skaon.

Da 3eur30, e kuitaomp, Josef ha me, ar presbital, evit mont da gouskat d'ar Gouent. Ret eo diverrañ hent PILCOPATA. Rak peogwir ne oa ket bet tu da vont da geñver Gouelioù ar Groaz, on galvet da vont adarre. N'omp ket c'hoaz erru, ma teu ar serr-noz; skeiñ a ra hon treid ouz gwrizioù ar gwez.

Na sioul ha seder an noz! A vare da vare ul loen a grak iskis; bez e vefe t un touseg bras.

Lun-8 even I964 -. Gant ar c'hoant da gas ganeomp, un tamm mat a levrioù-katekiz hag a chapeledoù, hon eus goulennet un douger. N'eo ket deuet da gouskat d'ar gouent, met mintin-mat emañ ouz hor gortoz. Graet en deus an hent dindan an noz. 7eur30, war-raok! Tomm an heol, glas-glas an oabl, sec'h-brav an hent nevez. A! Bez emaer adarre da-vat gant an hent-se ken gortozet! Tri dourter a zo dalc'h peg: evel grizilh, e ruilh ar vein en draonienn, a sav ar voultrenn anezi. Dav eo d'an dremenidi gortoz. Ha bez ez eus anezo stank-ha-stank, daoubleget dindan sammoù kafe da gas da Sandia.

Meur eo an daolenn ramzel en em zispleg dirak hon daoulagad. Ar menez oc'h en em zistagañ a-grenn war glasder an oabl, o tiskenn amañ treut e groc'henn, a-hont druz, betek ar froud, izel e zour, d'ar mare-mañ eus ar bloaz. Ar menez, evel m'eo kinniget gant ar C'hrouer. Ha war an hevelep taolenn, ar menez fiziet en den roue ar Grouadelez. Hemañ en deus trouc'het ar c'hof reier ha pri ha penn-da-benn evel un houarn-marc'h, e red ul linenn gildroennek, gwenn-kann e banneoù an heol. Ar wazienn hag a zegaso gwad d'ar vro, betek donderioù ar selva. Ur pennad mat eus an hent a zo ledan evel ur blasenn. Ar menez a c'hello disac'hañ, monedonea ar c'hirri ne chomo ket a-sav evit se.

Pemp miz 'zo, n'em boa ket gwelet ur c'harr-samm! N'eo ket hep ur verad denn blijadur! Da 2eur30, hon eus tizet an uhelenn gwintet warni an nebeudig lochennoù a ra bourc'h PILCOPATA.

Meurz 9 even I964 -. Bec'h ez eus war chapeledoù ha war levrioù-katekiz. Oferenn vras an "alferado" nez a ket hep musik, hep dañs, hep alkool. Gwelout mat a raer ez eo badaouet ar merc'hed. Un den a goroll; ur voutailhad "pisco" gantañ en e zorn.

Merc'her I0 even I964 -. D'an 3 a viz mae, ez int bet chomet penn-da-benn ar sizun d'am gortoz, holl dud ar gêriadenn: heñvel e BELEN hag e CRUZPATA. Soñjal a rae dih tremenet ar gouel, tremenet pep tra. Eveljust ez eus un tamm imor fall en o c'hosed. A VELEN e teuer da lavarout din treuziñ ar stêr, met neuze em eus labour evit ar sizun a-bez. Da 9eur I5 e kemeromp penn-hent ar gêr; kanet em eus 8 oferenn, 6 servij, 6 Libera, I gousperou ha graet 3 badeziant.

6eur eo pa zisalc'hwezañ ar presbital. N'ouzon ket penaos lakaat va zreid war an douar. War-dro 50 km. Da bep unan, ur voestad sardined eus Bro-Maroko, evit koan.

Yaou II even I964 -. En Amerika spagnolek ha portugalek dieub, ar galloud a ya gant ar bourc'hizien europat pe hiron a orin. Ha n'eus tra kemmet. An alouberien o doa douaroù divent. I40 bloaz m'eo dieub, an Amerika latinek a chom bepred bro an domanioù divuzul, labouret, fall, paz eus e-kichen pobl diniver ar gouerien baour, dizouar, naonek, dezo hepken nerz o divrec'h.

Gwener I2 even I964 -. En Arc'hentina -80% eus an douaroù a zo e dalc'h domanioù dezo muioc'h eget I00ha
Er Brazil -50% eus an douaroù a zo e dalc'h domanioù dezo ouzpenn I000ha ha 80% eus ar gouerien n'o deus ket ur begad douar.
Er Chili -64% eus an douaroù a zo perc'hennet gant 750 den
En URuguay -50% eus an douaroù labouret a zo etre daouarn I6 mestr.

Pa soñjer ez eus c'hoaz 60 % eus an dud o labourat douar: 200 milion hirio, 600 araok fin ar c'hantved.

Sadorn I3 even I964 -. Dimerc'her, pa n'edon ket er ĝêr, ez eus bet digoret er maerdi un doare skol labourerezh-douar. Hervez ar superiorez, ez on bet añvet ganto da gelenner war ar relijion- hag a glot mat gant va c'harg-met ivez kelenner war al labourioù-dorn!!!

Un den a zeu d'ar presbital da c'houlenn gworzañ dezañ eoul-maen, evit ober louzoù.

Sul I4 even I964 -. Start-ha-start eo an dud war ar blasenn, met rouez en iliz. Komzet em eus hirio eus en em zizober eus ar perc'hedoù en ur reiñ anezo d'an Tad dre Jezuz Krist, gant ar benveg maz eo ar beleg. Mantrus-kenañ eo kaout afer eus tud badezet, dezo ur relijion ken aes. Klevout un oferenn pa sav c'hoant dezo, lakaat goulou da zeviñ, kemerout perzh en ur brosesion-bennak.

Da 3 eur em eus lidet an oferenn e Yanahuya ha prezeget dirak un dousannadig dud. Glav evit distreiñ: sevel a ra soñj neuze din eus an hentoù-karr am eus bet graet em yaouankiz, hag ez eus c'hoaz anezo en Argoad Breiz. Lag ha bouilhenn. Bouilhenn ha lag.

Lun I5 even I964 -. "...Les tournées à Saintes, La Rochelle, Le pays Basque furent très agréables et très joyeuses. Partout chez "nos" Mères, je fus reçu avec enthousiasme. Dimanche prochain, je prêche à Locminé et le dimanche suivant à Saint Gabriel de Paris..." (Lizer an Tad Ar Gwern- 26 mae)

"...Lennet em eus gant aked ho pennad diwar-benn ar boued kollet war vourz ar CARBET. Ar re binvidik-mor hag o sklavourien o vervel en dienez! Lennet a vouez uhel ha sebezet, sabatuet ar selaouerien... (Lizer an II/4/64)

Meurz I6 even I964 -. A-walc'h eo bet da brezidant ar BRAZIL Janio Goulart goulenn reiñ d'ar gouerien an holl douaroù penn-da-benn an hentoù bras hag an hentoù-houarn, war I0 km a bep tu. A-walc'h eo bet dezañ goulenn an droed da votiñ evit ar re n'ouzont na lenn na skrivañ, a-walc'h eo bet dezañ evit bezañ digadoriet. Mistri bras an domanioù hag ar Stadoù-Unanet ne c'hellent ket gouzañv kement all a gemmoù. Gant harp an Arme hag ar Verdeadurez, spontailh Kouba a zo bet savet er vans:"Ne fell ket deomp kaout amañ ur C'HOUBA all!"

N'eo ket brav touch ouz ar gevredigezioù prevez amerikat hag o deus an eoul-maen eh o dalc'h ha c'hoaz pegement a binvidigezioù all, rak pinvidik ez naturel eo ar Brazil:

Ar c'hentañ er bed evit ar c'hafe -40%
An eil..... evit ar c'hakao-
An trede..... evit ar sukr
30% eus ar banahez ar bed.
20% eus maniok ar bed.
Ar c'hentañ bro evit an dir en Amerika latinek.

Amañ er Perou ez eus "barriadas", er Brazil ez eus "favellas". E galleg e vez lavaret "bidonvilles". E Brezhoneg "kreier-moc'h" pe gwasoc'h!!!

Merc'her I7 even I964 -. Perak reiñ skoazell d'ar broioù diwarlerc'hiet ?
Dre vroadelerez?
Dre gristeniez?
Evit gounidoù ekonomikel?
Evit mirout ouz ar gomuniez d'en em skignañ?

Dec'h e veze trevadennet evit astenn ar sevenadur gall. Hirio ez eo evit reiñ ur skoazell dekniken, evit lakaat ur c'hultur da skediñ, evit derc'hel ar galleg, evit al levezon, evit ul lorc'h kulturel.

Diaesoc'h eo sikour, en abeg d'ar reizder, en abeg m'eo par an holl dud, stag an eil ouz egile.

Yaou I8 even I964 -. Nevez 'zo ez eus bet en Lima, un emvod gant ar CELAM(eskibien Amerika ar Su) evit en em renkañ evit sevel al levrioù nevez evit al Liderez e kastilhaneg. War ACTUALIDAD, ne oa ket anv eus troidigezioù e yezoù an Indianed.Met hervez an eskop Le Metzinger, evit al Liderez er yezoù-se, ez eus savet ivez ur gomision.

...An Indianed, ne reomp nemet "kampiñ" er broadoù e-lec'h m'emaint. N'en em santont ket er gêr. Ar Stadoù-Unanet n'o deus graet nemet kemerout lec'h ar Spagnoled. "An emglev evit an araokaat" (L'Alliance pour le progrès) ijinet gant Kennedy a zo bet ur c'hwitadenn. Petra eo 25.000km a hentoù,200.000lojeiz,20.000 klas?

Gwener I9 even I964 -. ...Er Vehezuela ez aer staget da reiñ douaroù d'ar gouerien,ya, met douaroù ouz an heol; n'eo ket bet ghigardet ar mistri bras hag ouzpenn an douaroù-se a zo pell-pell ouz ar c'hêrioù poblet.

...Er Perou, ne vezo ket marteze a-walc'h ur c'hantved evit lakaat an dud da zont war-du ar selva. Lakaat an dud da gompren a c'houlenn kalz amzer.

...Er mintin-mañ, an iliz he deus pedet:"Aotrou, grit deomp, erruout en Neñvoù hor Mammvro, goude bezañ bet roet buhez ha nerz deomp e stourm ar marv. Kementse a c'houlennomp dre veritoù.Santez Juluena Falkonieri..." Evit mont da reiñ d'ur vaouez buhez ha nerz e krogad ar marv, ez eo aet hirio va dervez penn-da-benn. Azalek 8 diouz ar beure betek 5eur30 diouz an abardaez. Eiz eur bale! Gant ar Sakramant en va sac'h-kein. N'eo ket amzer gollet. Aloubiñ an eneoù, nann! bezañ test ha servijañ.

Sadorn 20 even I964 -. ...Petra c'hortoz an Amerika latinek? Hep mar ebet, bloavezioù hir a zispac'h, a reuzeudigez, a zaeloù hag a wad.

Sul 2I even I964 -. "Teurvezit reiñ dim un tammig gwin oferenn evit ober louzoù, rak bez em eus ur mab taget gant an droug-sant..."

...Dimerc'her ne vezin ket er gêr evit ober gouel Yann-Vadezour, en deus roet e anv d'ar barrez-mañ. Er brezegenn, arabat kaout aon da bouezañ start war an droug kriz graet gant an alkool. "Yann, eme an ael, n'evo ket na gwin na traoù dous; araok genel, e vezo leun gant ar Spered Glan." E-lec'h maz eus alkool, nez it ket da glask ar Spered Glan." E pe-lec'h out chomet en deiz all, a c'houlenne seurez ar c'hlas vihan, digant unan eus he skolidi yaouankik? -Da deuler evez ouz va zad..."

...Da Yanahuya, da lidañ an oferenn? Bepred, nebeut-tre a dud. Hag e pignomp dre dreuz war-du ar Gouent. Forz pe du e sellomp: menezioù ha menezioù. Un daolenn a beoc'h en abardaez sioul.

Lun 22 even I964 -. Den ebet ouz hor gortoz pa erruomp e BELEN. N'on ket kontant rak pemzektez 'zo em eus roet keloù.

Meurz 23 even I964 -. Deuet eo an noz, pa zegaser daou vugel da vadeziñ. Hag e vefe un nav bennak e Belén!!

Merc'her 24 even I964 -. War an hent eus 8 eur diouz ar mintin betek 5 eur diouz an abardaez, e tremenan, Gouel Yann. Paotred ar Groaz-Aour, soñj em eus bet ac'hanoc'h! Pa vez an heol o rostiñ en e wasañ ha pa vez ur gor po ponneraat ur gar , e vezer aet tout. Neuze e vez kavet gras en em astenn en ur gwele.

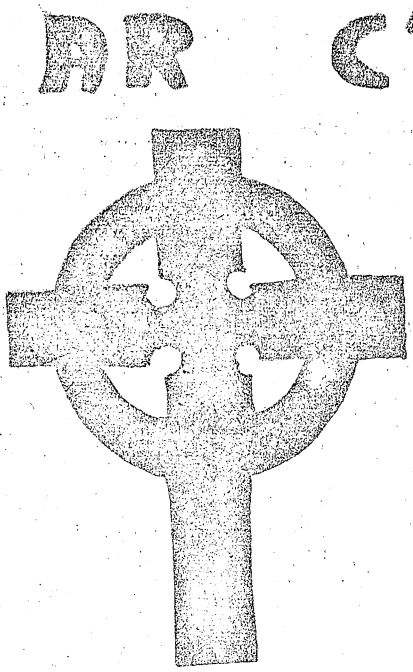
Yaou 25 even I964 -. ..."Unan all eus amañ a lavar deomp e soñj atav e broioù traon Amerika ha gwelet a ran n'eo ket a labour eo a vank. Aluzenner eo en un ospital re sod. Ha koustiañs fall en deus da chom er broioù lavaret pinvidik...

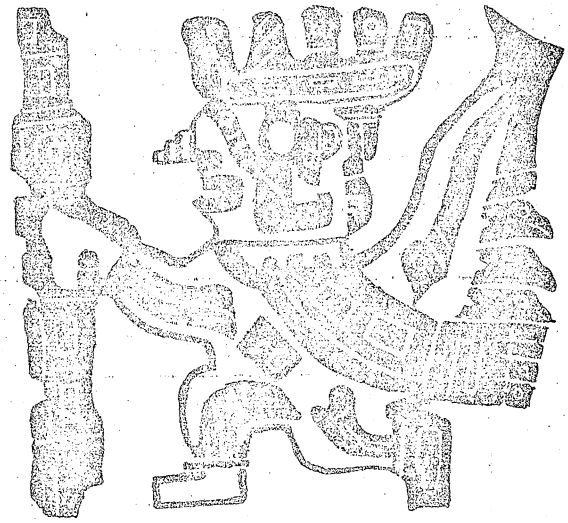
(Lize r-Lun Fask 64 gant Gwi Krec'h)

x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x+x

Al lizer-mañ eus douar an INDIANED n'eo nemet MOUEZ UR GALON, ur galv d'an enkrez. N'eo bet savet tamm ebet evit rastellañ arc'hant. Kaset eo betek ennoc'h evit netra. Mar ne blij ket, arabat kaout aon d'en distreiñ en-dro. Mar fell deoc'h skrivañ d'an Tad Troal, setu amañ e chomlec'h: Padre Ivo TROAL -Vicario cooperador-SAN JUAN DEL ORO- SANDIA - PERU.

AR C'HRIST D'AN INDIANED

Genver I964 Niverenn I5

/§%/§%/§%/§%/§%/§%/§%/§%/§%/§%/

Yaou- 8 here I964 -. ..."Ret eo d'ar mistri lodennañ ar gounidoù etre o micherourien. Al labourerien ne dleont ket bezañ evito servijourien, met kenlabourerien..." en deus prezeget nevez 'zo ar C'hardinal Caggiano, eskop Buenos Aires en Arc'hantina.

...Evit ar wech kentañ abaoe dieubidigez ar PEROU -I50 bloaz 'zo - e tigor e kêr Abancay, ur gouent Karmezadezed gant 6 leanezed. Dister eo ar vuhez arnestel en Amerika Latinek.

..."Le problème le plus urgent que l'Amérique latine doit résoudre est celui de la formation de spécialistes des questions sociales, a déclaré le Cardinal Cushing, au cours d'un voyage en Amérique Latine. L'Eglise a le devoir de faire connaître aux masses populaires sa doctrine sociale, telle qu'elle a été exprimée dans les grandes encycliques de Léon XII. Si une telle façon d'agir est adoptée, les plus grands espoirs sont permis à l'Amérique Latine...3 Met ar gelaouenn en deus ankounac'haet pe lezet a-gostez un nebeut gerioù pouezus-kenañ: remañ dezo da anavezout, ya! met en ketchoua hag en aymara.A hendall, n'eo nemet treiñ mein da sec'hañ.

...Da lenn: Le Livre Noir de la Faim gant Josué de Castro, ur gouizieg bras a vro-BRAZIL.

...Komzet em eus dija eus ar Maronkunko,un toull fall etre Sandia ha San Juan del Oro. Etre Kemper ha Plugen ez eus ur "baradoz", un ifern, ur "purkator". Ma! amañ ez eus ivez un ifern. Betek ar c'hof ez aer er pri, el lag... Hag an dud a lavar ez eus muioc'h a c'hlaveñer er c'horn-se eget er peurrest eus ar vro. Un douarenn fall... enni ur spered drouk. Hag e teuer da c'houlenn diganin lidañ un oferenn evit gwellaat an tachad-se, evit pellaat an doureier, evit kas kuit ...Ar speredoù kontrol.

Gwener- 9 here I964 -. ...Kelou fakk... Spagnol Chucal en deus respontet ne fard ket mui louzoù enep an "utha". Ar geotennoù mat evit se a vefe da gutuilh un daou zevez bale bennak diouz e ti. Pebez kerse en evit ar c'hlaûvour!

...Eus ar bloavez 500 betek I430, ar rummad-roueed CHIMU o deus mestroniet ar vro a anvomp hirio ar Perou. Ur c'hantved araok erru Pizarro, an impalaer diwezhañ en em roe d'an Inca Yupanki. Hag an alouber spagnolek a zegouezas e I532.

Sadorn- I0 here I964 -. ...E Bro-MEKSIK, ez eus bet un dispac'h e I9I0, un dispac'h hag a skuilhas gwad I milion dud hag a oe pennabeg un adreizadur douaroù (réforme agraire). Met bez ez eus atav gouerien ha n'o deus ket ur begad douar. 2 vilion war 4 milion. Ar President Mateos en deus lodennet 26 milion a zevez-labour, met bihan e oa al lodennoù ha treut an arc'hant roet e kred. Ha setu m'o deus, evit un netraig roet o zamm d'ur mestr da labourat (30% eus an douar rannet.)

Tri milon a Indianed n'en em vataont ket eus ar sevenadur.

..."Après des études très poussées, des chercheurs passionnés dediététique, ont mis au point des formules d'alimentation équilibrée aussi bien pour les chiens que pour les chats. Le marché de ces produits est même, dit-on en pleine expansion et reste riche de promesses.

Que voilà bien un nouveau progrès, dernier fruit de cette science omnipotente à qui nous devons déjà tant, depuis la bombe nucléaire jusqu'à la chaussette introuable. Canins et félins vont donc entrer à leur tour dans cet âge d'or...

Brutalement j'ai pensé à des centaines de millions d'hommes efflanqués, dont les cages thoraciques rappellent davantage le xylophone que la respiration, à certains autres dont la silhouette ténue ne supportera bientôt plus que les traits en pointillés, à tous ces enfants qui font les poubelles où sucent vainement un sein aussi stylisé que les os qu'il recouvre.

En face de ces images plus cruelles que celles des camps de la mort, parce qu'elles sont plus longues, j'ai eu honte!

En fait, malgré ces "valeurs spirituelles" si souvent citées chez les "occidentaux", nous glissons de plus en plus vers ce "matérialisme" "sordide", pour lequel nous n'avons pas assez d'imprécations et contre qui nous prétendons nous défendre avec plus d'hypocrisie que de convictions.

Les "valeurs spirituelles" qui ne servent qu'à prêter, vendre ou acheter et jamais à aimer ne sont que des valeurs de faillite,des chèques sans provision.

...Si nous consentons, sans rien dire à l'atroce priorité dontenue dans la formule: nous, nos bêtes,...et puis les autres, demain, nous consentirons à ce qu'un baillement évité à notre Médor vaille plus que la vie d'un enfant des "autres"...de ceux de Lima et d'ailleurs.

Et ce sera le premier glas de notre "civilisation" qui crèvera de technique et d'égoïsme, asphyxiée par manque d'amour !"

(Jean Primaire- T.C -23 gouhere)

Sul- II here I964 -. ...Faim, corruption, injustice,...est-ce cela le Pérou ?Evelse e tigor ur pennad teûval-kenañ, e TEMOIGNAGE CHRETIEN ar 27 eost I964 .

6 milion a Indianed hag a gouerien a veve evel tud hanter-varv abaoe kantvedoù. Emaint stag da sevel eus o c'housk. Mall eo ganto d'en em deurel war an douaroù n'int ket dezo, met labouret ganto. Krog mat eo ar Re-Wenn e stur ar vro ha koulskoude n'eus nemet 8 dre I00 anezo. Strafuilhet int dirak ar reuz o tarzañ.

"Ce qui s'accomplira ar Pérou aura valeur d'exemple pour l'Amérique latine. On l'on conservera l'espoir que des réformes apaiseront la faim des coeurs et des ventres ou l'on s'abandonnera au flot révolutionnaire." (Jakez HELLE)

Lun- I2 here I964 -. ...Abaoe pell 'zo, ez eus stourm er PEROU etre ur gostezenn anvet APRA hag an Arme. Gant Viktor Raoul Haya de la Torre eo bet diazezet an APRA-se (Alliance populaire Révolutionnaire) er bloavez I93I. E Trujillo, d'an 22 c'hwevrer I896 eo e c'hanas an den-mañ. En un tiegez katolik, met pevar fed o deus dastummet e bolitikerez.

I- D'e 20 bloaz, en em rentas kont o doa debret div gêr an daou-ugent kêr a brodue sukr, tro-dro da Trujillo. Anavezout a reas nerz an arc'hant o tont eus an estrenvro.
2- Gweladenniñ a reas Kusko, bet ker-benn an Inkaed. Uhel e oa bet ar stal gwechall, met ar stal a oa aet da stalig. Eveziañ a reas e oa bet un diskar e pobl an Indianed.
3- Mont a reas war ar studi da Arc'hantina e Skol-Veur Kordoba hag eno en em ziframmas eus al levezionoù europat (s'y dégagea des influences européennes).
4- An dispac'h meksikat hag a ro ar frankiz d'al labourerien-douar, a zo un dudi evitañ. Kredin a reas ne dlefe ober hemet ur Stad hepken holl stadoù an Amerika Latinek. Diazezañ a reas Skolioù-Meur poblek evit ar re baour. De 25 bloaz, 60 000 den a -du gantan. Ne gavas ket mat e vefe goustlet ar vro da Galon Sakr Jezuz gant an diktator Leguia. Kaset kuit en em repuas e Moskov, hep dont da vezañ komunour. Fellout a ra dezañ e vefe rannet an douar etre ar gouerien, e vefe lakaet ur muzul da emled an danvez estren. Met n'eo na sosialour na markselour. C'hoant en deus da zigabestriñ an Indianed ha karout a rafe e vefe graet eus Kanol Panama un dra etrevroadel.

Meurz- I3 here I964 -.... Pa zeuas Roosevelt, en em droas war-zu ar Stadoù-Unanet. Tost e oa e vefe aet ar maout gantan e votadegoù I93I (here). Harzet e oe gant 27 kannad eus an APRA e miz even I932. Tud e goztezenn en em zavas neuze e Trujillo, o toullgoraj un nebeut ofisourien. Da lakaat ar peoc'h e teuas an arme hag ar poliz; met lezel a rejont war o lerc'h 6 000 korf-marv. Ar re ne oant ket kaset d'ar bed all a yeas da gargañ an toull-bac'hoù. Diaotreaet e oa an APRA betek I945, gant ar bromesa a-berz de la Torre d'en em dennañ kuit evel danvez-presidant. Tizet gantan pennrenerez ar Vro, an Doktor Josef Bustamente, daoust dezañ da vezañ bet eus an Apra, a gabestras pez a oa bet e goztezenn. Met taolet e oa dian traon gant ar Jeneral Odria, hag en em zalc'has e penn ar vroad eus I948 betek I956. C'hwec'h bloaz en em skoachas De La Torre e kannad-ti Kolombia. Aon ez eus atav dirazañ, daoust m'en deus kemmet an APRA, hag a daol ivez e valloz war Fidel Castro. Met n'eo ket ankounac'haet ar gwad skuilhet e Trujillo, hag ar youl en doa an APRA da vezañ mouez an Indianed.

Merc'her- I4 here I964 -. ...An Arme peruanat emañ en he c'harg diwall al lezennoù, beilhañ war ar vro. Met alies he deus kemmesket mad ar Perou gant he mad dezi e-unan. Mouez an Armead n'eo ket mouez an Indianed, met mouez ar renkad etre (classe moyenne). Hag ar renkad etre n'eo ket gouest da zaskemmañ ar Vro. Epad m'emaint p c'hoariñ gant ar politikerezh, e varver gant an naon ha n'ouzer na lenn na skrivañ. Frankiz ez eus, met da betra servij ? Ar gazetenn LA PRENSA a dag ar gazetenn EL COMMERCIO pe ar c'hontrol. An arme a harzh war lerc'h an APRA. Holl en em harpont an eil war egile, rak ne welont nemet o mad dezho o-unan. Ne vez ket sentet ouzh al lezennoù; bemdeiz e vez tremenet e-bioù dezho. Gant an armead ivez ez eo lonket ur bern mat eus an arc'hant, hep ober anv eus an 270 milion a zollaroù profet gant ar Stadoù-Unanet, e-doug I8 bloaz. Perak ? Dav eo paeañ an IO 000 soudard a a zo du-se war harzoù Bro-Ekouador. Evel pa vefe riskl eus an tu-se! Pebezh sotoni! E-diabarzh ar Vro emañ an enebourien, hag an enebourien-se eo an NAON, AR VREINADUR, an DIREIZHDER.

Ar gomunistiez ? N'eo nemet ur spontailh ijinet gant ar baotred vrav a zo e penn ar vro. Re Reuzeudik eo stad ar paour evit heuliañ an dispac'herieh. Skoazell an Amerikaned? Netra eus ar pezh a vez kaset ganto na erru betek ar Bobl.

Yaou- I5 here I964 -. ...O vont hirio da Yanahuya, da 7 eur 30 diouz ar mintin, em eus kavet war va hent, diouztu e bourc'h San Juan, ur mousig bihan, gantañ ur vuzetenn e gouriz-skoaz.

-Da belec'h emaout o vont ?
-Da Porunpata, pelloc'h c'hoaz eget Yanahuya.
-Ha petra out bet oc'h ober ?
-O prenañ ur bragoù berr.
-Da ober petra ?
-Da c'hoariñ fotbal.
- Da bet eur ac'h eus kuitaet ar gêr ?
-Da 4 eur. (Krediñ a rafen ez eo war-dro an eur-se)
-Debret ac'h eus ?
- Madigoù 'zo ganin. (hag e kinnig din unan)
-Penaos emaout er gêr ?
-Va unan. Va zad a zo marv ha va mamm a zo aet "er maez" (da lavarout eo , d'an altiplano.
-Patra zebrez ?
-Youka.

Ur bern bugale a zo evel-se o-unan-penn. O zud a zo aet dumañ, du-hont. An tad d'ar park, pell alies. Ar vamm d'an uhelgompezennoù. Peseurt boued a c'hellont aozañ!

Mestrez-skol Yanahuya a lavare din er mintin-mañ he deus etouez he skolidi hiniennoù hag a dle baleañ e-pad 2 eur orolaj evit dont d'ar skol. Ha c'hoazh dre beseurt gwenodennoù ! En em c'houlenn a ran alies gant petra e vev an dud dre amañ ha dreist-holl ar vugale. Ober a reont ur binijenn spontus, hep gouzout dezo.

Gwener- I6 here I964 -. ...5o familh bennak a ra ar pez a blij dezo gant buhez ekonomikel ar vro. En em glevout a reont gant an estren hag o arc'hant a zo ivez goudoret mat en estrenvro ha dreist-holl e Bro-Suis. Krabanoù an Amerikaned a zo war an eoul-maen, ar maengleuzioù; ar sukr. Re ar Saozon war an hentoù, ar c'hotoñs. Re an Italianed war an tiez-bankoù. Ar Wask a zo d'ar re binvidik se ha n'eo ket ganto eo e vez paeaet an tailhoù. Mirout a reont ouzh ar vro da gemmañ, da endreiñ. Pa savfe reuz, o soñj eo bezañ difennet gant an Arme.

E strad ar c'halonoù, ez eus aon dirak ar gouerien, an Indianed- 6 milion n'ouzont na lenn na skrivañ, ne c'hellont ket votiñ- hag a c'houlenn digant an 2 milion all a vefe roet dezo ivez o lod eus madoù ar Perou. En arvor, war an aod, 55% eus an douar a zo perc'hennet gant I80 mestf; ne chom nemet ar 45 % da lodennañ etre 40 000 perc'henn."Le Pérou n'accapare pas encore l'attention. Mais un à un tous les matériaux d'un bûcher s'entassent." (Jakez Helle).

Sadorn- I7 here I964 -....E OUEST-FRANCE ar 24 gwengolo, Tibor Mende en deus savet ur pennad diwar-benn ar Perou, talbennet evelhen: "Er Perou, deskennidi an Inkaed n'o deus mui aon dirak ar marv." Setu amañ ar pez a bennaouan ennañ:

-E Kuzko, an Indianed ne ehanont ket d'en em deurel war an douaroù. Bep tro an arme a laz, zoken merc'hed ha bugale.
-Tri seurt tud ez eus er vro: ar re binvidik.
ar re baour.
an Indianed?
-Nez eus nemet un nebeut milieroù a re binvidik.
Bez e vefe marteze 2 vilion a re baour.
Ar 9 milion all eo deskennidi an Inkaed: an Indianed.
- Bro-Perou he deus peadra; a-walc'h a eoul-maen, a c'hlaou, a bep seurt metaloù. Kas a ra er-maez ar vro: houarn, kotoñs, sukr, ha nevez'zo bleud pesked. Un dornadig tud hepken, gant ar pinvidigezioù-se, emañ an aour ganto war ar radenn. Etre 20 hag 50 familh nemetken. Dister eo ar rolloù a baeont. Dezho eo ar palezioù en Lima, kêrioù, atantoù, gant milieroù a zervezioù-labour, an douarioù tost d'ar mor, ha paper en tiez-bank.

Kement tra arnevez en ekonomiez peruanat a zo perc'hennet ha renet ganto. N'eus ket e-gizto en Amerika Latinek. E bras- kêrioù, ez eus c'hoazh ur poul evit stagañ an dud da skourjezañ (e galleg, le pilori). E kêr OROYA, ez eus mengleuzioù aour. Nevez 'zo, an Indianed o deus graet un arsav-labour(grève). Kelc'het gant an arme, ar vicherourien pennfollet-mik, o deus gwastet kalz an ardivinkoù, ar mekanikoù. Ranket o deus plegañ. Meur a gant a zo bet harzet, ha seblantout a ra e vefe bet boureviet un toullad mat anezho. Ur wech muioc'h, lod ne zistrofont ket.

-Lima: I milion hanter a eneoù. An drederenn (I/3) a vev tro-dro da greiz-kêr. Morse ur veradenn c'hlav. N'eus ket ur geotenn.

Brein, e c'hoari ar gugale, dezho aer dilaouen, trist, ar re n'o deus bet morse c'hoarigell-ebet.

Ur marc'hadour a werz dour d'ar re n'o deus ket nerz a-walc'h da vont d'e gerc'hat war grec'h an dorgenn.

Ur pred bemdeiz.

Er vro-se n'eus ket lastez da zastumm, peogwir ne vez stlapet kuit netra. Kroc'henn ar patatez ha poll ar maiz a vez debret.

An darn vrasañ eus ar re lazet , un nebeut mizioù zo e sportva(stade) Lima a oa Indianed. Perak ? Ne oan ket aet sod gant ar fotbal, met gant ar gazennoù-lêñvañ ha gant ar chas-poliz laosket warno.

Sul- I8 here I964 -. ...Goude Bro-Meksik, araok enezenn Kouba, e I952, deskidi ha maengleuzerien Bolivia o deus graet un dispac'h. War 4 milion a dud, an 2.400.000 Indian o deus bet o frankiz. Domanioù bras a zo bet lodennet hag ar gouarnamant a zo deuet a-benn d'o lakaat da ziskenn eus an uhelennoù yen ha difrouezus d'an douaroù izel strujus ha tomm.

En amzer ar Spagnoled, Bro Bolivia a brodue arc'hant. Bremañ ar binvidigez vrasañ eo ar staen; ar Stad eo a berc'henn ar mengleuzioù.

...An Tad Yann Inizan a zo deuet da ober sinema. N'eo ket brav bannañ filmoù er-maez, pa ranker redek kuit da zisglaviñ.

Lun- I9 here I964 -. ..."Va c'hoar ne oa ket dimezet; perak 'ta n'emañ ket e gwenn ar varv-skaon?"

...Lenn: l'Amérique Latine entre en scène, gant Tibor Mende.

...Piv 'zo e penn? Tibor Mende a lavar:"Les résidus de la classe dirigeante ibérique (espagnole).

Meurz- 20 here I964 -. Taolet eo bet d'an traon an darn vrasañ eus diktatored an Amerika Latinel. E BRO-PARAGUAY, e chom c'hoazh unan, ar Jeneral Stroessner. Mestr eo abaoe I954.

200 000 harluad a c'hortoz e Buenos Aires, e Rio de Janeiro, e Montevideo. Harpet eo ar paotr gant an Arme, o reiñ dezi da zebriñ 42% eus arc'hant ar vroad.

N'eo labouret nemet I lodenn war I0 eus an douar-arat.

Etre daouarn un nebeut milieroù a Re-Wenn emañ buhez ekonomikel politikel ha kulturek ar vro. Hironed eo tost ar boblañs a-bezh. deskennidi ar Spagnoled hag an Indianed Gwaraniz. Bevañ a reont e-giz o hentadoù indiat.

Chom a ra c'hoazh un 50 000 Indian a ouonn c'hlan, dezho ur vuhez tenn, o chaseal hag o sevel loened war douaroù divent ar Chaco.

Merc'her- 2I here I964 -. ...E I566, eo karget ar Jezuisted da avielañ an Indianed Gwaraniz. Evit mirout outo da vevañ fall evel an drevadennerien spagnolek, evit mirout outo da zont da vezañ sklavourien, e savjont kenunvanezioù. E-doug I58 bloaz, adal I609 betek I767, e krouont 32 kendrev, enno etre I50 000 ha 300 000 den.

Stur pep kendrev a zo fiziet en ur C'huzul dilennet (élu), ennañ Indianed hepken. D'an holl eo an douar, an anevaled, al lojamantoù ha rannet eo ar frouez hervez labour pep hini. N'eus ket anv a vonneiz.

Met ret eo lakaat an Indian dizurz ha kantreet da zont da vezañ ur paotr seven.

Evit se, an holl a rank plegañ d'al labour-daouarn nobl ha talvoudus evit an nesa. Me epad 6 eur bemdeiz nemetken. Buhez ez eus ha buhez laouen.

Pal ar misionerien ne oa ket stalañ ur baradoz war an douar, met ober eus o zud kristenien deuet d'o ment. Siwaz! E I750, e oa freuzet pep tra, gant ur reuz etre Spagnoled ha Portugaliz en abeg d'an harzoù. Seiz kendrev a oa roet d'ar Portugal. Gwaraniz a nac'has. A Roma, e teuas an urz d'ar Jezuisted da sentiñ. Met penaos plegañ ? An Indianed a oa deuet da vezañ bras; o renerien o doa ha mont a rejont d'an emgann. Darn eus an Tadoù a heulias hent ar sentidigezh, darn all a gemeras an armoù evit brezeliañ mesk-ha-mesk gant o fideled. En diwez, e oan stlapet er-maez eus ar vro. An drevadennerien en em stalas, a laeras an Indianed, o dispartias tamm-ha-tamm hag a gasas da get ar c'henunvaniez.

Yaou- 22 here I964 -. E niverenn 26 AR VRO, ur breizad a skriv:...nous ne pouvons prétendre à être universels quand notre pays est effacé de l'univers, que nous ne pouvons rassasier le monde de justice, quand c'est nous qui sommes affamés de justice. Lorsque le monde, nous aura reconnus, nous aussi nous reconnaîtrons le monde... (pajenn 82)

Se 'zo kriz! Koulskoude emaon oc'h adsevel ur Vreizh digorfrank war ar Bed. Pourchasomp an Dazont. Ha ne c'hellfemp ket kaout en EMZAV, ur greizenn-studi evit an Amerika Latinel ?

Gwener- 23 here I964 -. ...Mont da zebriñ ha mont da evañ alkool d'ar beredoù. Ha goude-se en em gannañ. Evel-se emañ ar c'hiz gant an Indianed, evit ar Gouelioù Kala-goañv.

Sadorn- 24 here I964 -?+ ..."Toutes ces régions d'Amérique Latine sont actuellement à la une de la presse et de la radio avec le voyage de Notre Général." Quand on a uh autre son de cloche, on ne peut s'empêcher de réfléchir à l'objectivité de l'imformation et aux énormes difficultés d'une connaissance vraie, réelle des gens et des choses.

...Peut-être que si les Indiens se défendaient comme nos paysans bretons, obtiendraient-ils davantage de satisfaction... (Lizher 4 here 64)

Sul- 25 here I964 -. Ya, evel ma lavar al lizer-se, an dud, an traoù, an darvoudoù en em ginnig deomp pe a vez kinniget deomp gwisket ha fichet brav. Mojennoù, konchennoù, e-lec'h istor. Ur mignon a skriv d'an 22 eost 64:"Evit lavarout ar wirionez, em eus keuz bras da vezañ bet e bRo-Iwerzon (Irlanda), gant va zu d'yaouank. Bro gaer, ken kaer hag hon hini. Tud kalonek, louz un tammig. Kanaouennoù ha dañsoù koant-meurbet, graet gant an holl. Met pebez bro hudur! Em ali din-me, ne chom plac'h yaouank fur ebet e-barz ar vro-se. A-boan edomp e Cobh, ez int lammet war va faotred evel kelein war konfitur. Ma, ne vefe bet nemet an drafse c'hoazh! Dinec'h, hep mez ebet, e raent sinaloù hudur e-giz ma n'en defe graet gast ebet e Pariz. Spontet omp bet e-gwirionez...Ur beleg flandrezek a oa ivez gant e stollad dañs ha n'en deus en em rentet kont nemet d'an trede deiz penaos e oa giz ervro. Ar paourkaez den a oa o soñjal gervel ar poliz, ken nec'het e oa. Ne gav ket din e tistrofemp ken da vro-Iwerzon, kement a geuz am eus bet da vezañ lakaet va yaouankizoù ken tost ouz krabanoù an diaoul. Ha koulskoude, epad 6 bloaz studi e Pariz ha gant ar vicher am eus, em eus gwelet a bep seurt...

Lun- 26 here I964 -? ..."Sur les dernières vues de San Juan, les visages sont transformés...En regardant le Pérou, on pense à la parabole de Lazare et du mauvais riche..." (Kizer an I2/I0/64)

Meurz- 27 here I964 -. Ar beleg A. Plasson, sekretour COMITE EPISCOPAL des MISSIONS A L'EXTERIEUR a skriv d'an 8/I0/64: "Les problèmes que vous touchez: avilissement par les colonisations successives, manque de respect de la parole donnée...ne sont pas simples. Je les ai souvent touchés du doigt en Afrique et ai pu penser que parfois cela tient à nnous-mêmes, qui ne savons pas toujours assez écouter et exigeons(ou paraissons exiger) des promesses, sans avoir assez

familh neme
atantoù, gant milierou a
tiez-bank.

engagé le dialogue d'égal à égal, dans lequel, seul l'interlocuteur peut exprimer pleinement ce qu'il pense, ce qu'il peut faire. Souvent, il y a là une réaction de "pauvres", trop souvent victimes des plus forts , et qui, ancestralement, ont compris qu'il vaut mieux céder que de se faire battre, quitte ensuite à agir comme on le voudra... et finissent par transposer cette attitude même avec ceux qui les aiment très profondément. Il faut beaucoup de temps , de patience, d'amour, d'humilité pour arriver à faire cette éducation de tout l'homme...

Merc'her- 28 here I964 -. Deuet evit gousperoù an Anaon, evel kustum, an den a elum peder c'houlaouenn en-dro d'ar varv-skaon, met evit ar wech kentañ, e welañ fourrañ dindan al liñser-gañv, dilhad, ur chal, un tok. Dilhad, chal, tok e wreg marv o c'henel he c'hrouadur.

Yaou- 29 here I964 -. Dimeurz da noz eo erruet an Aotrou Laurencet, ur suisat gant e wreg, ur spagnolez gant o babig Antonio, degaset evit reiñ lañs da liorzoù legumaj. Lakaat an dud da gaout kaol, karotez, hariko hag all...

Erru eo an Tad Loeiz, echu gantañ e droiad e Breiz. Laouen da zistreiñ.

Gwener- 30 here I964 -...."Une autre région peut se comparer à la Bretagne. C'est l'Amérique Indienne. Du Mexique au Chili , le tableau de la déchéance indigène présente des couleurs variées, mais toutes dans la gamme très sombre. Au Mexique, au Brésil, l'Indien a trouvé des champions isolés. Toujours des Blancs d'ailleurs. La règle générale est d'ignorer son existence en tant que tel, sinon de l'ignorer tout à fait. On parlera des "campesinos" (paysans) , jamais d'Indios (Le mot est retenu par les tribunaux comme une insulte) Le fait est que la philosophie universaliste de la Révolution Française (cause partielle des indépendances sud-américaines), n'améliore pas sensiblement les conditions de vie des "campesinos" et surtout ne contribue pas à les armer psychologiquement pour la lutte. Car ils sont cruellement exploités, dépouillés, foulés aux pieds, ce n'est pas parce qu'ils sont cultivateurs, mais parce qu'ils sont Indiens et uniquement pour cette raison, qui est restée valable depuis la conquête espagnole (Les cultivateurs, quand ils sont arabes, noirs ou jaunes, sont sacrés).

L'aborigène américain ne peut être réhabilité qu'en tant qu'Indien, puisque c'est en qualité d'Indien qu'il a été abaissé. Aussi longtemps que ces pauvres gens ne défendront pas leur nationalité, leur langue, et la couleur de leur peau, ils entérineront leur défaite et resteront en dehors de leur propre combat. Atro Ils resteront les spectateurs impuissants de leur atroce misère. Atroce, non parce qu'elle est misère. Il est des nobles misères qui chantent et qui dansent. Atroce, parce qu'elle est indigne et sans espoir."

(Gwelout l'Avenir- I2 gwengolo 64-OM)

Sadorn- 3I here I964 -. ...Da lenn: Les conquistadores par Jacques Lafaye-Seuil - I90 p.5,50F. Piv eo ar "Conquistadores"-se ? E galleg: les Conquérants. An alouberien e brezhoneg? An anv-se a vez roet d'ar Spagnoled o trec'hiñ an Indianed hag oc'h en em lakaat mistri war o douaroù, e eil lodenn arXVI vet kantved.

"La prodigieuse épopée des Conquérants s'explique par des facteurs internes au monde américain: les grands empires indiens sont des empires récents de domination sur des peuplades anciennes, sédentaires et très évoluées dans les arts et les sciences.

Les moyens mis en oeuvre seront d'une modestie extraordinaire: la conquête est réalisée par des aventuriers issus du peuple et de la petite noblesse. Les expéditions sont privées et financées par des marchands et des financiers. Mais cette conquête est la tentative de hobereaux espagnols, la dernière, pour faire revivre la société féodale déjà morte dans la péninsule. La royauté ne saisira de cette vaste entreprise qu'un avantage économique et ce seront des théologiens et des juristes qui verront la réalité nouvelle de cette empire et essaieront , tel Victoria,

d'inventer des cobayes nouveaux "pour ordonner" la nouveauté irréductible des Indes Occidentales. Toutes les cruautés et l'absurde différence entre la religion prêchée et la pratique des prédicateurs eux-mêmes est dénoncée par Las Casas: c'est lui qui va jeter les bases d'une anthropologie relativiste, admettant toutes les formes de société humaines. Il existe vraiment un abîme entre les ridicules moyens de la conquête et les répercussions de cette entreprise dans tous les domaines de la connaissance.

"Tous les espoirs terrestres et surnaturels furent permis pendant un demi-siècle, tous furent déçus... La véritable conquête de l'Amérique, c'est celle de l'humanité enfin complète, prenant en main son destin...Le mouvement des idées déclenché par la conquête a pour nom Descartes, Leibniz, et tous les grands fondateurs de la philosophie et des sciences de l'homme et de la nature, qui ont donné à l'humanité moderne son visage." Mais il reste aussi tout ce qui fait de l'Amérique Latine d'aujourd'hui un pays déchiré et qui trouve sa source dans la Conquête et ce qui a suivi. Cela montre tout l'intérêt de ce petit livre."

Didier Dutailly- T.C 3 gwengolo I964.

Sul- I du I964 -. ...Hollzent...Bloaz 'zo e pignen war va vag eh La Rochelle.
...Penn-da-benn ar miz-mañ, e vez fardet bara e- furm babiged mailhuret (wawa e ketchoua).
...Ar gweredoù a vez trouc'het diwarno ar gwez hag al louzeier, renevezet e vez ar bern douar-pri war bep bez, lakaet en he flas ar groazig goz pe sanket unan nevez, istribilhet outi ur gurunennig bleunioù-paper.

Lun- 2 du I964 -. ...Gouel an Anaon. Penn-da-benn hent Yanahuya, e kement korn maz eus Bezioù, ez eus muzik.
E Yanahuya, an oferenn gentañ a zo kanet er vered, gwintet war un uhelenn.

Meurz- 3 du I964 -. ..."Ul lodenn vras eus ar veleien latinek-amerikat, dre stekiñ bemdeiz ouz paourentez ha reuzidigez milionoù a dud, a gomz muioc'h hirio a reizder eget araok... Ya, komz a raer, goulenn a raer muioc'h a reizder, met goulenn ha goulenn start ar juztiz, n'eo ket komunouriez.
Ul lodenn bouezus ha diazezel nemetken eus ar gristeniez..."
(Er Perou, respont an Tad Durand da damalloù graet ouzh beleien an Amerika Latinek)

Merc'her- 4 du I964 -. ...En Amerika Latinek: I5 milion a Indianed. 800 000 anezo a vev e koadoù ar stêr-veur Amazonia/
...Seul-vui e vez skedus ar binvidigez hag al lorc'h, seul-vui ivez e vez gwelet ar vizer.
...Actuellement si un certain nombre d'évêques continuent à défendre sans nuances la propriété privée sous sa forme la plus absolue, d'autres évêques favorisent la création de syndicats agricoles, distribuent les terres appartenant aux diocèses, quittent leurs palais épiscopaux pour vivre dans des maisons modestes."

LA VIE -n° 997

Yaou- 5 du I964 -. ...Er Chili, 2 800 kêr a I000ha, 75% eus an douar-labour.
...An Amerikaned o deus ur vengleuz, tost da CUYO-CUYO, tost da Sandia; ur c'hroc'henn-melen a vez paet bemdeiz 20 soles evit e labour; ur c'hroc'henn gwenn:500.

Gwener- 6 du I964 -. ...Da fin an eured, war an dud nevez, o vont er-maez eus an iliz, e vez taolet konfeti, met ivez greunennoù riz...
...Eus a be-lec'h eo deuet an Indianed 'zo amañ ? Mongoliat e vefe o gouenn ha dont a rafent eus Asia.
...Espagnoled; o touarañ e lec'h m'emañ bremañ Bro-Ekouador, a gouezas war tud oc'h ober ur pred; e-touez ar meuzioù dilezet ganto, e tizoloont eskern tud.

Sadorn- 7 du I964 -. ..."Le problème indien n'existe donc pour aucun des gouvernements Andins. Lima ne connaît que des Péruviens, la Paz que des Boliviens. Facile tour de passe-passe pour l'escamoter. Mais il rst là sousjacent comme une immense plaie purulente qui ronge les fondements de la nation. L'Indio, impénétrable, attend- sans la savoir- son messie. Son messie qui ne vient pas. Les missionnaires s'occupent des réprouvés, parfois. Ils fondent des organisations agricoles, ouvrent des écoles où l'on enseigne , évidemment, l'espagnol. Les communistes s'occupent d'eux. Ils charpentent des syndicats de mineurs et mettent des fusils dans des mains brunes, qui n'ont jamais ouvert un livre. On essaie de faire des travailleurs chrétiens armés de DDT ou des prolétaires anonnant les mots d'ordre du marxisme-léninisme. On obtient quelques résultats, parce que la matériel humain est encadré. Mais on n'anime rien. On n'allume aucune lumière. On ne fait éclore aucun bonheur. La servilité imite. La colère détruit. Seule la pleine possession de soi, sans complexe, sans reniement d'aucune sorte, crée. L'antique malédiction continue à planer sur l'horizon des Quetchouas, des Guaranis, des Matacos, des Omacaguas. Même dans la révolte, leur dos reste courbé. N'ayant pas trouvé la fierté de leur grand Tupac Amarù, ils n'ont pas retrouvé leur dignité d'hommes et ils ne retrouveront jamais leur joie de vivre, même si sous d'étranges enseignes, ils triomphaient un jour et mangeaient à leur faim. (O.M . L'avenir n° I2 gwengolo I964)

Sul- 8 du I964 -. ...E Yanahuya, n'eus ket bet hirio ur penn-kristen en oferenn. Ar jeneral deuet da weladenniñ an hent nevez eo doue an devez. En despet din, en distro, on sammet en ur jeep, enni ur c'horonal eus ar Stadoù-Unanet. Mil boan am eus oc'h entent e spagnoleg distaget gant ur gorzailhenn saoznek. Er maerdi, un indiat a sav da c'houlenn perak emañ azo ar c'horonal norz-amerikat-se. Respontet eo dezhañ ez eo bet toullet an hent gant ardivinkoù, mekanikoù profet gant ar Stadoù-Unanet, o talvezout I milion a zollared.

Lun- 9 du I964 -. ..."Les Indiens, leur situation serait bien différente, s'ils commençaient par s"affirmer ce qu'ils sont et réclamer hautement la réparation des torts sans nombre qui leur ont été faits au cours des siècles, hier encore, Là est leur force, parce que là est leur droit et là leur coeur, quoiqu'ils ne se l'avouent pas à eux-mêmes."

(O.M -L'Avenir- I2 Gwengolo I964)

Meurz- I0 du I964 -. ...Evit o zaboulinoù, an Indianed a rae gant kroc'henn o enebourien lazet. E-giz-se, an den troc'het en em lakae e servij an trec'hpur. Gant ar c'hlepennoù, e raent kopoù da evañ. Niverus oa an aberzioù-tud graet ganto d'an doueoù.

...Si, déjà, à l'époque de sa découverte, l'Amérique du Sud attira les conquérants certaines régions de ce même continent exercent encore à l'heure actuelle, une étrange fascination sur ceux qui les parcourent. Nulle part la sensation de dépaysement n'est aussi forte que sur les hauts-plateaux andins.

Au Royaume des Incas- S.Hubert - p.I3

Merc'her- II du I964 -. ...Amañ, Ar Re-Wenn a vez lezañvet "gringo".

...En ur skolaj eus ar Perou, e vank un nebeut "doktored". A-walc'h eo mont da skeiñ war dor Ministr an Deskadurez, evit krouiñ an doktored-se war an taol!!! Atav ha bepred, breinadurez...

...Skrijus eo gwelout pegen goustad eo ar vugale en o labourskol...Goustadig... dre gaer...goustadig... Ha gant se pennoù kalet; morse nez eus bet desket plegañ e ti o zud.

Yaou- I2 du I964 -. ...Hirio hon eus lidet un eured cheuc'h; merc'h paotr ar post. Faro ar plac'h nevez gant he sae-gwenn giz Europa.

Gwener- I3 du I964 -. ..."Plus encore qu'en Equateur ou en Bolivie, le problème n° I du Pérou est de tenter l'intégration de l'énorme masse indienne, dans la vie économique et molitique du pays.(Petra soñjit eus ar ger "intégration"?

Pa vez komzet sklaer, lealoc'h e vefe komz eus "génocide", da lavarout eo "laz-gouenn" pe"muntr-gwenn") Ce n'est pas simple. Vivant pratiquement en autarcie, analphabètes, héritiers du prestigieux passé Inca, mais l'ayant apparemment oublié, exploités le plus souvent par les grands propriétaires terriens, misérables, apathiques, et silencieux, les Indiens des hautes terres Andines duPérou représentent une masse virtuellement en état de révolte qui commence d'être encadrée par les communistes et par les castristres.

(Marsel Niedergang- Réforme- I9 gwengolo 64)

Sadorn- I4 du I964 -. ..."En Bolivie, la réforme agraire proclamée en I952, n'a pas davantage contribué à une amélioration réelle du sort des paysans indiens (plus des 2/3 de la population totale)."

(Marsel Niedergang-Réforme-I9gwengolo)

...E BRO-PARAGUAY, e vev an Indianed Guaraniz. Ur bobl start, ijinus, hag en deus roet d'ar vroad-se he melkoni, e spered barzel, met ivez e garvder hag e parfeted.

...War an dachenn dehel, kulturel, relijiel, BRO-KOLOMBIA eo en Amerika Latinek ar vro hag a denn ar muiañ d'ar Spagn.

...Le Brésil a réussi une remarquable synthèse raciale, encore que toute discrimination de fait ne soit pas complètement absente de la vie quotidienne à Rio comme à Sao Paolo.

Sul- I5 du I964 -. ...Paskoù ar vugale e Yanahuya. Muioc'h a baotred yaouank eget a voused. Siwazh! evel emzivaded en iliz, hep o zad hag o mamm.

..."Succès (amañ) dû peut-être autant à la personnalité historique du Général De Gaulle qu'au prestige que revêt aux yeux des Américains du Sud le peuple libéral et latin qu'est la France."

...Révolution, Résistance, Liberté, ce sont les lettres de noblesse de la France, telle que la perçoivent les Sud-Américains. Comme disait le "Times", journal londonien, la France n'a à proposer aux peuples latino-américains que des "idées" et rien de plus."

(Le Courrier du Léon et du Trèguier- 26 gwengolo)

Lun I6 I6 du I964 -. ...Atav beaj Charlez Vras..."beajiñ nahn evit gwelout, met evit bezañ gwelet...(gazetenn alaman DIE WELT)."ur c'holl-amzer..." (Le Provençal)."Touelliñ war ar vrazoni vroadel gant ar stlakadeg-daouarn az aer da glask d'an estrenvro." (Le Courrier).

...Bet o welout ur vaouez glañv; he eden a c'houniz I lur d'e zevez.

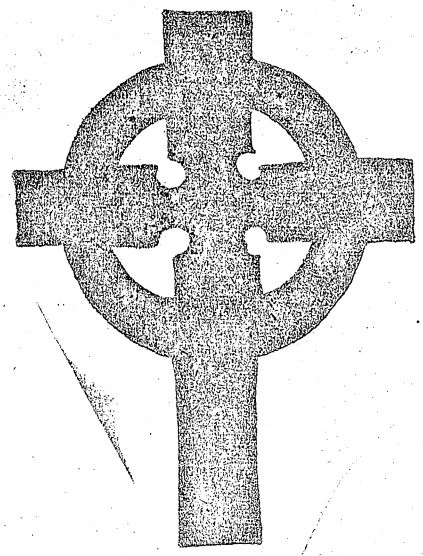
Meurzh- I7 du I964 -. ..."Les temps ont changé. Ont-ils tellement changé? Le Général De Gaulle a gaffé quand il a misé sur la "latinité", pour séduire les métis et les Indiens. Ils s'en moquent.La latinité, c'est l'Espagne et le Portugal... Ce qu'on acclame en lui...ce n'est pas la latinité, mais la conséquence très ambigüe de la conjonction d'Athènes, Rome et Jérusalem, qui a produit la Révolution Française, avec bien des scories.

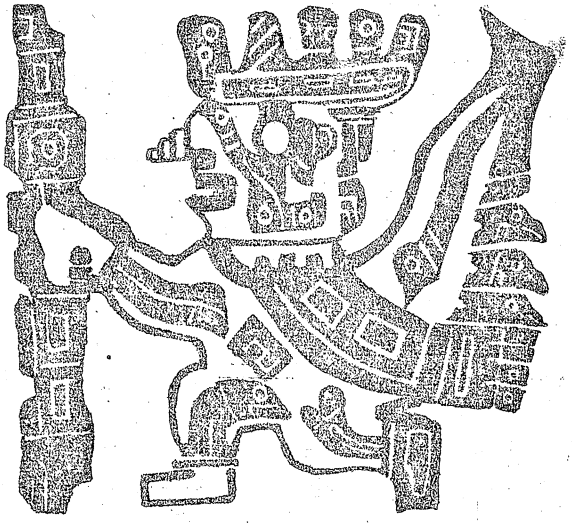
Ce qu'on acclame en lui, c'est l'image idéale qu'on se fait, dans le monde,de la France. Avec beaucoup de naïveté sans doute, il faut regarder vivre, étroitement, petitement, égoïstement le Français."

Pasteur Albert Finet- Réforme- IO here I964.

AR C'HRIST
d'an INDIANED
GARAGE URIEN F.
PLOUÉNAN (Nord-Finistère)
C. C. P. 117213 RENNES

AR C'HRIST D'AN INDIANED

C'hwevrer I965 Niverenn I6

&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§&§

Merc'her- I8 du I964 -. ...AN EMGLEV EVIT AN ARAOKAAT (L'Alliance par le Progrès) savet gant Kennedy e I96I, evit skoazellañ Amerika Latinek a zo o tont war e giz. N'eus mui anv eus reizhadûr, eus adreizhadurioù kevredigezhel. N'eus anv nemet eus produiñ muioc'h, kenwerzhiñ muioc'h. "Pa broduo muioc'h an Amerikaned Latinek, neuze e c'hellfont komz eus adreizhadurioùù ." en deus lavaret Johnson.
(adreizhadur=réforme / kevredigezhel= social)

...BRO-VENEZUELA, enni 8 milion a dud, a c'hell bremañ en em zifretañ hep harp ar Stadoù-Unanet...Araok I980, I30 000 km a zouaroù a vezo graet ganto douar-labour.

...E BRO-HAITI, ar presidant Duvallier a gav dezhañ eo Tad Speredel ar vroad. Dav eo bet d'ar veleien kinnig dezhañ meuleudioù ha lidañ oferennoù en enor dezhañ.

Yaou-I9 du I964 -. ...Argarzhiñ Amerikaned an Nord ha kestal o dolared, se 'zo boutin da holl broioù distabil Amerika latinek. Fellout a ra dezho en em ziframmañ eus krabanoù ar yankee-ed hag en arvar emaint da gouezhañ etre krabanoù ar gomunourien.
(argarzhiñ=détester / boutin=commun / distabil= instable / en arvar= en danger)

Gwener- 20 du I964 -. ...Amerika Latinek, eus Bro- Meksik betek Douar an Tan- 230 mili on a dud - 20 broad, bet dindan domaniezh Bro-Spagn ha Bro- Portugal. Diwallet o deus yezh an drevadennerien ha darn eus o gizioù.

...Diwezhat he deus an Amerika Latinek en em ijinerezhet ha poania ra hirio d'en em zizober eus nevez-trevadennelouriezh ekonomikel ar gapitalourien ropat ha dreist-holl amerikat, hag a zo c'hoazh holl- c'halloudek.
(nevez-trevadennelouriezh= néo-colonialisme)

...Nebeut bloavezhioù 'zo, ha dreist-holl abaoe m'en deus Fidel Castro kemeret penn e Kouba, e c'han emsavioù dispac'her, marksel a spered. Met buan e vezont flastret gant an arme pe gant kenseurterezh ar mirourien.
(c'han vient de genel=naître)

Sadorn- 2I du I964 -. ...Amerikaned an Nord eo a laka da dalvezout pinvidigezhioù naturel Amerika ar Su.

...Setu amañ broadoù an Amerika Latinek: Haiti; Ar Republik Dominikat; Kouba ; Gwatemala ; Sant Salver ; Hondouraz ; Nikaragwa- Kosta-Rika (Côte Richa= Aod Pinvidik) -Panama; Paraguay ; Uruguay ; Arc'hentina ; Chili ; Brazil ; Venezouela ; Kolombia ; Ekouador ; Perou ; Bolivia.

Sul- 22 du I964 -. ...Ar visionerien a dle en em ober,kaout doujañs evit lezennoù ar vro e-lec'h maz int kaset. Kizioù ar Vro zoken, eo ret dezho o heuliañ. An holl a dle gwelout nez eo al lojamantoù, ar savadurioù, ar c'hirri nemet evit servij an Iliz. (ar c'hardinal afrikat Rugambva -3 abadenn Vatikan II)

Lun- 23 du I964 -. ...Awechoù omp souezhet e vefe kement a laeronsi dre amañ, hag e vez droug ennomp. Er Sened-Meur, an Aotrou Puldaïn, eskop Kanaria (Iles Canaries) en deus degaset soñj eus pennsturienn Sant Tomaz Akwino :" Pa ra diouer pep tra, pa vezer o vervel gant an naon, pep tra 'zo boutin."

Ha Sant Ambroaz a la vare:"M'emaon er binvidigezh, va dilhad ha va bara a zo d'ar paour."

Ul lodenn eus ar vuhezegezh etrevroadel a zo da diazezañ war gwir ar re baourañ da gaout ar pezh o deus a re paotred an Arc'hant.

...Kouba e I963, 55% eus an anbroadurioù (importations=degas er vrp) a zeue eus Rusia - I0% eus Bro-Sina (Chine).

...Lavarout a ra an arboellourien:seul-vui ma binvidika, m'en em zispak ur vro, seul-vui e c'hell soñjal harpañ ar broioù ezhommek. Seblantout a ra se bezañ fur, poellek.

Koulskoude, ar skiant-prenet a lavar ez eo faoz. Seul-vui m'eo pinvidik ur vroad, seul-vui e wisk e skoazell stumm displijus ar vac'homerezh ekonomikel.

Meurzh- 24 du I964 -. ...Ha klevet hoc'h eus gurun an taboulinoù o tont d'an traon gant straed Siam e Brest, da genver Gouelioù-Meur ar Binioù ? Gwazhoc'h eo c'hoazh marteze safar glav-diluj ar "selva" war toennoù folennoù-houarn ar skol. Bez e c'heller enanañ ar c'hlas.

...Ur paotr, dezhañ 27 bloaz, atav e skol ar c'hentañ derez en deus roet e anv da vont da Gloerdi-Bihan Puno...Disul, an daou gurust a lavar din emañ o vevañ (concubinage) gant ur vaouez, hag en deus tri a vugale. Pell emaomp c'hoazh eus ar pal...

...Dec'h eo kouezhet ar gurun war un ti ha devet eo bet an doenn geot. An ozav'h a zo deuet da c'houlenn un oferenn war gan. Klasket em eus displegañ dezhañ nez eus ket oferennoù da c'houlenn evit sederaat, kalmiñ Doue hag ouzhpenn ne c'hellomp morse lavarout gant surentezh ez eus ur c'hastiz amañ pe ahont.

Merc'her- 25 du I964 -. ..."De Gaulle, ici, champion de "la liberté, de l'égalité, de la fraternité", devise qui peut paraitre encore bien dérisoire, dans certains pays visités.

Mais les dirigeants sud-américains, lorsque le Général De Gaulle lança, lors de ses premiers discours, l'idée d'un bloc latin, préférèrent faire la sourde oreille. La France est lointaine et relativement pauvre. Les Etats-Unis sont proches et riches. M.Couve De Murville dut par la suite atténuer les propos du chef de l'Etat sur ce fameux bloc latin dont le terme "latin" peut paraître curieux en plusieurs pays

is et indiens forment la grande majorité."

(Réforme -3 here I964)

...An Oberatadenn "Goanag" (l'Opération "Espérance") roet lañs dezhi gant Kouent protestant Taizé (S et L):

I-E Bro-Chili -Lojamantoù evit labourat ar pesked prenañ ur c'harr-samm yenerez.

2-E Bro-Uruguay - sikour prenañ tiez evit degemerout renerien kenseurterezhioù.

3-E Bro-Perou - ur stal-gwerzañ-boued hag unan all da vezañ savet dizale, en ur c'hartêr paour a I5 000 den, e Lima.

4-E Bro-Arc'hantina - Ur gêriadenn a 2 5oo den a veve betek-heñ, o labour war ar c'hoad . Aet eo tout. 4.000 dervez-arat a zo bet prenet, met pep tra a chom da ober evit lakkat da dalvezout an douar-se.

...Sklaêroc'h-sklaerañ eo bemdeiz ne c'hell ket ar gapitalouriezh diskoulmañ kudenn an naon. N'eo ket bet kavet mat ar pennadoù skrivet e MATCH gant R.Cartier ha koulskoude eo gwir ne servij ar miliared diskarged en Afrika, nemet da binvidikaat ar re binvidik.

...E I980, e vezo en Amerika ar Su, 300 milion a dud. Ha n'eus ket tu da wiskañ, da vagañ, da reiñ labour, da lojañ ar boblañs a-vremañ !!

Frammoù(structures) nevèz a vefe da sevel. Met pennoù an Armead, ar mirourien, ar re binvidik a zo a-enep. Int-i a vev er stal evel m'emañ ha dispar e vevont. E Bro-Chili; eo lodennet 6/I0 eus an douar-labour etre 600 familh. E Bro-Perou, da I00 000 den war I0 milion eo ar I/5 eus ar pezh a brodu ar vro.

Yaou- 26 du I964 -. ...Skoazellañ Bro-C'hall da Amerika ar Su, ur veradenn zour. Skoazell Europa, ya!!

...Da lenn: Délirant Brésil, gant Pêr Rondière- Hachette- I0 lur. Kant milion a Re-Zu a zo bet gwerzhet war aodoù an div Amerika. N'eus ket ezhomm pell ma vezo Bro-Brazil unan eus broioù pouezusañ ar Bed.

Gwener- 27 du I964 -. ...E gwengolo, Bro-Chili a zo bet tost da vezañ un eil Kouba ,ma vefe bet aet e penn ar vro!Allende. Betek I970, an daoulagad a vezo paret start war ar E Chili, da welout ha dont a raio a-benn an Demokratelezh Gristen da gemmañ ar frammadurioù ekonomikel.

...Kompagnunezhioù norzamerikat e-leizh o deus kenlodennoù e kompagnunezhioù Chili (dir, simant, kouevr, tredan)

Sadorn - 28 du I964 -. ...En Amerika Latinek, ez eus bet goulennet digant De Gaulle pouezañ evit ma ne gendalc'ho ket prizioù ar penndanvezioù da ziskenn.

...Er Brazil, adaoe ar I4 MAE I962 , I50 micherour a gendalc'h gant o arsav-labour(grève). Micherourien labourad eg simant Perus, tost da Sao-Paulo. E kerdu e stagont da yunañ; dirak plasenn ar Gouarnour. P'en deus unan ur fallaen goude 3 pe 4 devez, un all a zo prest da gemerout e lec'h. Sodiñ a ra ar gomunourien o welout kristenien o terc'hel penn d'ar gapitalouriezh. Evit en em zizober outo e sav ur strollad kapitalour-komunour-polisel. Un nozvezh, ar yunerien a zo strwet didruez gant ar ponsined.

"Emaomp o stourm , a lavaront int-i, evit kaout ar pezh a c'houlenn Yann XXIII e "Mater et Magistra".

Sul- 29 du I964 -. ...E traonienn Tambopata, ez eus 25 skol bennak strewet er menezioù. Hirio ez eus ur c'henstrivadeg evit ar skolidi gwellañ. Barner oan ivez en ur juri evit ar c'hlas vihan. Gwellout a rit: zoken er menezioù koadek ar Perou, e talvez ar boan bezañ graet gwechall an izelañ klas!! Hag hon eus mesk-ha-mesk paotred yaouank a I8 vloaz ha merc'hedigoù a 7 vloaz. Nebeut a lealded, met ar vroad a-bezh a zo preñvedet evelse gant ar gaou, an dislealded, ar "bluff".

...Ar verc'h nevez a ziwall e-pad 2 zervez ar c'holier perlez a vez lakaet dezhi gant ar beleg. Met he mamm-baeron a dle chom ganti noz-deiz e-doug an amzer-se, gant aon ne zeufe an diaoul da laerez an dro-chouzoug-se.

Lun- 30 du I964 -. ...E ketchoua: an neñv:hanac'h-pacha=al lec'h hag a zo d'an [illegible]
an ifern: ukru-pacha =al lec'h hag a zo en trac
pe ivez supaywasi= Ti an diaoul.

Meurzh- I kerdu -. ...BRO KOSTA-RIKA: I 300 000 den- 90 % a Re-Wenn -Kêrbenn: Sant Josef - An holl pe dost a oar lenn ha skrivañ- Etre daouarn ar gouerien vihan (petits paysans) emañ al labour-douar hag ar sevel- chatal . An uhelañ live-buhez eus an Amerika Kreiz.

...BRO URUGUAY : 3 milion a dud - N'eus nemet 7 % ha n'oufen na lenn, na skrivañ- Kêrbenn:Montevideo. Ar Vro a vev diwar al labour-douar (ŷwin, ed) diwar al loened (kig, kŵec'hin, gloan), ha diwar ar besketaerezh. Touristed ez eus ha dont a raer d'ar vro da hañviñ. Ouzhpenn-se ar gouarnamant ne vez ket bep miz o koues hañ evel er republikoù all. Bro-Uruguay, bihanañ broad eus Amerika ar Su, he deus an uhelañ live a vuhez.

Merc'her - 2 kerdu I964 -. ...D'ar 24 a viz Kerdu I492, kêr Nedeleg e enezenn Sant Dominik(Saint Domingue), a zo diazezet gant Kristof Kolomb. D'an devezh-se, Amerika ar Su a zo taolet e red an Istor. E-doug 3 gantved, an douarbras nevez ne vevo nemet e skeud ar Spagn hag ar Portugal. Brezelioù ar Groaz enep an Arabed a oa echu ganto; mall eo ganto kenderc'hel. Araok bezañ aloubet douaroù Amerika ar Su, Spagnoled ha Portugaliz o deus sachet ganto o zammoù ha se war urzh ar Pab Aleksandr VI Borgia (Builh Inter Coetera).

Yaou- 3 kerdu I964 -. ...Dizoloet gant Ojeda, La Coda, Cabral, Vespucci, Magellan, diouztu eo aloubet . Cortès er Meksik, Pizarro hag Almagno er Perou, Pêr a Valdivia er Chili, Benalcozas, Quesada hag Herrera e Kolombia hag er Venezuela. Dindan 30 vloaz eo graet an taol!! Buan ha gant nebeut a dra. I80 den a zo bet a-walc'h da Pizarro evit bezañ mestr war an Andoù a-bezh. Un oberenn brevez; tamm skoazell ofisiel ebet eus Bro-Spagn. Ar c'hoant da gaout, da c'hounit nemetken, en deus broudet. Aour, arc'hant, sklavourien, aze emañ ar c'hoari; n'eus anv ebet da lakaat Amerika Ar Su da zougenn frouez, da zispakañ he finvidigezhioù. Gwad Spagnoled ha gwad Indianed kemmesket, skrap war ar pezh a luc'h, boazioù kristen, kulturioù kaset da netra, setu an Amerika, hag a zo oc'h antreal en Istor.

Gwener- 4 kerdu I964 -. ...Da 2 eur dres, gant ur jeep , ec'h erru Superiorez Vras Breuriezh Merc'hed Santez Mari Providañs Doue, deuet da weladenniñ he C'hoarezeh, a zo oc'h ober skol amañ.

Sadorn- 5 kerdu I964 -. ...E BRO-MEKSIK , emaint atav o lodennañ an douar, hag ez eo bet boulc'het ganto ar c'hemm-se, 40 vloaz 'zo... 29% n'ouzont na lenn na skrivañ. Ur vicher ha boued a zo da glask bep bloaz d'ar milion a zeu er bed. Bro-Meksik eo, er bed , ar vro e-lec'h ma gresk enni ar buanañ an dud. An tŵegezh a zo dismantret, an dud n'en em gargont ket hag an abegoù a se eo an alkoolegezh , an dorfeterezh, an digasted ouzh an araokaat."La fantaisie est générale dans la vie collective." Ha koulskoude ez eus peadra er vro-se hag an dazont a c'hellfe bezañ laouen. (MISSI - Here- 64)

Sul- 6 kerdu I964 -. ...O tistreiñ er mintin-mañ eus Yanahuya, em eus graet hent gant ur paotr yaouank, er skol e San Juan. War e gein, e voued evit ar sizhun: ur pounner a samm avaloù-douar Youka. Ha gant e vreurig, youka da ziyuniñ, youka da lein, youka da goan, youka fritet en eoul... ha se, bemdeiz-Doue."Nav breur am eus, emezañ, ha n'eo ket aes dont a-benn. Re a vugale..."

...Da 4 eur diouzh an abardaez, ur mestr-skol mezv-dall a zo o tiskargañ diotachoù eus balkon an ti-kêr.

Lun- 7 kerdu I964 -. ...Da II eur, eured ur grenn-ardez I6 vloaz eus skol ar Seurezed. Penn-da-benn an devez friko, n'he deus graet nemet leñvañ.

...Warc'hoazh, emañ Paskoù ar vugale. E skol ar baotred, en div glas an uhelañ, em eus ŷoulennet piv a garfe Kofez ha komuniañ evit ar wech kentañ. Unan hepken en deus lavaret ya.

Merc'her- 8 kerdu I964 -. ...Amañ ez eus Gouelioù, ret dont d'an oferenn, met aotreet labourat. E-giz-se, evit Gouel ar Werc'hez konsevet dibec'h, c'hed Skol a leanezed a oa gwisket heñvel, glas o sae deuet a Vro-Saoz. Nag un tad, ag ur vamm o kenunvaniañ gant o bugale.

...E Bro-Arc'hantina, ez eus keloù da zilezel ar Sae-su.

...E Bro-Bolivia, e Cochambaba, e vez graet bremañ retredoù izel ha re uhel e ketchoua (Cursillos de Cristiandad hag Cursillos de Renovación Cristiana). Retred an Nevezadur Kristen a zo frammet evel retred Sant Ignaz. IIOO gwaz ha maouez o deus komeret perzh enno .. Puilh eo ar frouez douget gant seurt kelennadurezh speredel er yezh ketchoua.

...E Bro-Venezuela, ne chom mui nemet un nebeut Indianed guarao hanter-paganed. An darn vras a zo bet kristenaet ha divrall eo an tiegezhioù diazezet. Div Indianez zoken a zo aet en Urzh ar Gapusinezed.

Tri bloaz ha tregont en deus bevet ganto ar C'hapusin spagnolek Basilio de Barral. Komzet em eus dija anezhañ war l'Avenir. Un den meur maz eus unan! Prezeget en deus ar C'heloù-Mat, graet en deus war-dro ar c'horfoù, met skrivet en deus ivezh a-zivout yezh ha kultur an Indianed-se (Levr deskin-lenn guarao-kastilhaneg/ Katekiz guarao-kastilhaneg/ Geriadur guarao-kastilhaneg/ Pezh a soñj ar Guaraoned/ Ar Guaraoned o kanañ.) Nevez 'zo eo bet medalennet(décoré). D'ar Vretoned da zerc'hel soñj eus ar misioner peurvat-se!!!

Merc'her- 9 kerdu I964 -. ...Eskob du Yaounde, kêrbenn Bro-Kameroun (Afrika) a lavare e-herzh trede abadenn ar Sened-Meur: " Du-mañ, adreizhadur al liderezh en deus kemmet pep tra. Ar wech diwezhañ m'em eus graet ur beleg, em eus lidet e yezh ar vro dirak 30 000 den, ar c'hantikoù kaset en-dro gant son an tam-tamoù. Afrikanezed kozh a zo diredet d'am briatañ, en ur zifronkañ:

"-A! va mab, a lavarent, va mab, bez e c'hellomp erfin da gompren!"

Peur 'ta, e c'hello an Indianed lavarout pe soñjal kement-all, en ur vont er-maez eus ilizoù ar Perou, Bolivia, Ekouador...?

Yaou- IO kerdu I964 -. ...D'an 8 a viz kerdu, evit ar wech kentañ e istor San Juan, ez eus bet kanet en iliz , ur c'hantik en aymara.

...De Gaulle, e Bro-Paraguay. Al listri: 2 vag-kanoliañ stêrel!!! Gant amiraled ha gant an amiraled; aluzenner-meur al listri, warnañ ur soutanenn brodet warni eorioù bihan alaouret!!!

...En Arc'hantina, ez eus bet hopet :"Jeneral Peron ha Jeneral De Gaulle: ur galon hepken!"

...Josue de Castro, bet kannad Bro-Brazil, a zo bremañ harluet e Bro-C'hall. Abaoe 20 vloaz 'zo, diehan, ne striv nemet evit trec'hiñ an naon e kement korn m'emaï oc'h ober he freuzh. E levr: Géopolitique de la faim a zo bet troet e kement yezh.

Gwener- II kerdu I964 -. ...An Indianed o pareañ...Netra gwelloc'h eget laezh ar vamm frotet gantan korfig ar babig, evit terriñ dezhañ an derzhienn.

Hol lagad a zo ruz hag a zev, ho malvennoù a zo stag diouzh ar mintin, strinkit ebarzh laezh maouez...

Droug-skouarn hoc'h eus; ar staot a zo dispar evit -se!!!

Plac'h yaouank, mar fell deoc'h kaout ur pennad blev, kaer, spupl ha lugerus, gwalc'hit anezho bep miz e pod-kambr an ti! Na gwellañ ha marc'hamatañ schampoing!

(tennet eus La Kantuta)

Sadorn- I2 kerdu I964 -. ...C'hoant Frei, Presidant nevez Bro-Chili:

I) Reiñ ar gwir da votiñ d'ar re n'ouzont ket lenn.
2) Lodennañ an douar, dre lemmel o milieroù a gantaroù digant ar vistri-vras ha sevel e-giz-se ur rummad etre ar gouerien, n'eus ket c'hoazh a liv anezhi.
3) Skoazellañ a-berzh stad ar skolioù prevez divizoù.
4) Kaout darempredoù gant an holl vroadoù a blijfe dezho, ha pa vefent komunour evel Enez-Kouba.

5)Ne vezo ket lammet ar vengleuzioù kouevr digant ar gompagnunezioù nordkat, met ar c'houevr-se a vezo labouret er vro.((er c'houevr emañ an han eus leve Bro-Chili.)

Penaos teuio a-benn ? Paret eo ar selloù warnañ.

Sul- I3 kerdu I964 -. ...D'ar sul I3 a viz kerdu I943, war an douar-mañ, kalon domm Yann-Vari PERROT a ehanas da skeiñ evit Breizh...

...Glav bras penn-da-benn an hent da vont da Yanahuya; met n'eo ket displijus: plom e kouezhatav. Enno, evit ar wech kentañ, e kanan an oferenn e kastilhaneg hag e ketchoua. Nevez 'zo hepken ec'h ouzomp petra 'zo aotreet.

...Evit ar wech kentañ e Istor an Iliz e BRO-URUGUAY, beleien katolik ha pastored protestant o deus savet o mouez a-gevret enep an diroll hudur a zo oc'h ober freuzh er vro, e meur a dachenn eus ar vuhez, met dreist-holl er sinema.

(Ecclesia- 22 eost I964 -Madrid)

Lun-I4 kerdu I964 -. ...Er Perou:

-I belegeskopti (clergé diocésain) evit I3500 den. En Amerika Latinek, I beleg evit II 000 den.

Kresk ar veleien-eskopti, e Bro-Perou: I9I2:968 / I945: 732 / I950:660/ I955:7I2 /I960: 780.

752 beleg-eskopti - I.060 lean-=etre holl: I8I2 beleg; I beleg evit 6.767 den.

96 % eus an dud 'zo badezet er Gatoligiezh.

I93 II6 000 badezet er Gatoligiezh en Amerika Latinek.

54,7 % hepken eus ar veleien ha leaned en em ro d'ul labour parrez e Bro-Perou.

En Amerika Latinek, ez eus 2 700 beleg, eskopti estren.

Meurzh- I5 kerdu I964 -. ...E Bro-Arc'hantina, 65 dre I00 eus ar gatoliked a zo a-du gant un danvez-lezenn war an torr-dimeziñ. E-touez ar juzevien, 87 % ha I00% eus ar Brotestanted. Muioc'h a verc'hed a zo a-du eget a gwazed, muioc'h a re-yaouank eget a re gozh, muioc'h a re-binvidik eget a re-baour-

(Catolicismo- here 64-niv. 263)

...En Amerika Latinek , ar parrezioù diwar-ar-maez o deus etre 500 ha 2.000 kilometrad-karrez, enno etre I0 ha 25.000 ene. Er barrez-kreiz nez eus nemet etre 2 ha 4 milier a fideled; ar re-all a vev tro-dro.

(Kannadig Kloerdi Bihan Puno).

Merc'her- I6 kerdu I964 -. ...Ar wech kentañ eo din da weladenniñ PORUMPATA, war-du Yanahuya. N'eus chapel ebet; e porzh ar skol ec'h oferennan da 6 eur. Ar gouarnour a dro e ketchoua va frezegenn war ar Arvend. N'eo ket echu an emvod ma stag da noziñ.

Holl int aymara pe dost, met ketchoua a ententont mat? Tost d'ar skol, ar chapel, adventistat; istribilh enni taolennoù bras evit deskiñ lenn. Ar relijion adventistat a ren amañ, anat eo, a deu eus an uhelgompezennoù (hauts plateaux) eus tro-dro al Lenn Titikaka, eus bro an Aymaristed. O tont da vevañ amañ, e tegasont gantp feiz o sektenn. Kalz anezho koulskoude a oa gant ar gatoliked en-dro d'an aoter.

Souezhet on o welout amañ ar gwez dindan bec'h o avaloù-aour, paz eo koulz lavarout echu amzer an oranjez. Ur vioc'h a welan gant he leue hag ivezh ur glujar-Spagn (pintade). Vioù a ro, met o c'huzhat mat a ra. E-kreiz al lidoù, n'o deus ket damant ar merc'hed da varvailhat kreñv.

Ar c'housked ne zeu ket buan: ar c'hwenn...

Ur paotr o teskiñ trompilhañ ,...un transistor o vleugal...

Yaou- I7 kerdu I964 -. ...Pevar beul ha war ar pevar beul-se, ur bern rouestlet a balennoù, a dorchoù , a greo'henn, a chalioù, hag all... ha war ar bern-se, en ur penn ar verc'h gant he babig nevez-ganet hag er penn-all ar vamm.

aolenn ar beure-mañ. Petra soñjal ? En ur penn eus ar gwele, un den gant ur vannann-dimezet; er penn all, an tad hag ar vamm, deuet war an oad. E-giz-se emañ stal, e kement ti. Diouzh ar mintin, e weler bugale achapet eus kement korn, o vont evañ a zasad kafe ha da grignat o lodenn youka. Berniet atav tro-dro da wele ar erent, kozh ha yaouank.

En ti-se, e c'houlenner ivez dignanin mont da vennigañ ar puñs. An diaoul a deu, o lezel war e lerc'h melloù roudoù, da vreinañ an dour, da ober dour fall." Ho tour, a lavaran dezho, a zo dour marv,dour brein eta. N'ez in ket da vennigañ ho puñs."

Hag e tiskennan, tiskennan war-du ar stêr. Skolaer Pilco a gavan en hent, o vont e vakañsoù-bras. Ya, diskenn a zo gwashoc'h eget pignat...ul lazh eo diskenn evel-se.

Peder eur eo pa zegouezhan e KATARINI , evit ar wech kentañ ivez. Ar c'horn pellañ eus ar barrez war an tu-se. Un nebeudig tiez, ar skol, hag a servij ivez da chapel. Oferenn da 6 eur; amañ ivez , e kavan un den da dreiñ va sarmon. Un ti a lezer ganin da gouskat: ar familh a ya da dremen an noz en un ti all.

Desket em eus aozañ ar meuz-mañ:esait!! N'eo ket fall !! Fritit en eoul kouignoù sec'h (skaotennoù, evel ma vez lavaret e Lok-Melar). Bez e c'hellit neuze teuler o tent war gwastell saourus.

Amañ, ez eus ur breur hag ur c'hoar o vevañ er briedelezh, ganet dezho ur paotr mut.

Gwener- I8 kerdu I964 -. ...Un hent treuz ezeus da vont eus Katarani da Aguada. Met vazudoù, pebezh hent treuz! Eus 9 eur 3o betek IIeur 30, e krimpomp ouzh kog ar menez. Ur paotr yaouank a zo deuet sa ziskouezh din an hent. Gwelloc'h eo chom alies a-sav da fraĵañ war-c'horre! Hag e vez goulennet alies:"Pell emaomp c'hoazh....?"

Erru war ar grec'henn plaên ha brouskoadek, va blenier a verk din war peseurt du mont. Hag ez an va unan, goude bezañ roet dezhañ evit e boan Awiel Sant Yann e ketchoua. Karamba!!! Re a fiziañs am eus bet en va fri-furch. Gwelit ar paotr o triñ ha tistreiñ e-mesk ar radenn; n'eo ket sklâer ar wenodenn. Rostiñ a ra an heol. N'eus ket ur veradenn zour. Guped (vautours) bihan a c'hournij. Gant va bazh, e toullan un neizh; d'an daoulamm, lampon,ma fell dit tec'hout rak dial(vengeance) al loenigoù askellek!!! Aguada, ur wech c'hoazh, ne vezo ket gweladennet.

Deomp d'an traon, gant ar grec'henn sec'h; den ebet, mulezed ha saout hepken o peuriñ amañ hag a-hont. Didrabas-kaer: ur wech ar sizhun, e vez graet ur gwel dezho gant o mestr. Gant ar saout-se, n'eus ket a laezh. A-benn-ar fin, e kouezhan war ur wenodenn anavezet ha da 5 eur emaon brav en va gwele e presbital Yanahuya.

Sadorn- I9 kerdu I964 -. ...Priz an tulez ? 2000 soles, 2000, betek 2500 (2,500X 0,20 =500 lur). E Sandia, e vezont prenet , bras; morse bihan. T Tregont bloaz e c'hellont treiñ. Priz ur azen. ? 200 soles, 300. Met ne c'hellont ket stlejañ kement a bouez. Aes a-walc'h eo koll al loened-se, pa gouezhont en toulloù, en islonkoù, pa dorront o favioù.

Sadorn- 20 kerdu I964 -. ...-Ar c'hatekiz a zo tistreiñ d'ar skolioù-Stad, e Bro-Arc'hantina . E rannvro Jujuy, 98,I % eus ar vistri- skol o deus en em lakaet da gatekizañ en o c'hlasoù ha 99 % eus ar skolidi, war goulenn o c'herent, a zo a-du da heuliañ o c'hentelioù.

(Actualidad- I5 du I964)

...E I963, ar Stadoù-Unanet o deus roet da Bro-Bolivia 76 milion a zolared, un dra bennak evel 2 050 milion a soles (I sol= 0,20 F). Setu aze un aluzenn gaer!!! Met ar stivell nord-amerikat ne fell ket dezhi mui reiñ he dour da B-Volivia.

...Ospitalioù ar Perou a zo leun-barr a dud klañv dre ziouer a broteina. Hogen, diouzh an druilh ez eus pesked mat a-hed aodoù ar vro: bernioù proteina ha marc'hat-mat.

..."Anv ebet a Zoue e levrioù-skol Bro-Venezuela" a c'houlenn Aleksi Marquez, komunour, pennrener skolaj ar gelennerien.

...Moskow a skign bremañ abadennoù e kastilhaneg evit broioù Amerika - an Traon.

...ek Douar an Tan- 230 mili ...danger)
...ha darn eus o gizioù. ...iour
...an domaniezh Bro-Spagn ha Bro- Portu...

Lun- 2I kerdu I964 -. ...Bro-BRAZIL: eskop fransezat Botucatu en deus goulennet digant Tadoù-ar Sened-Meur dont d'ar bevare Abadennad, hep gloar, hep ficherezh.

...Da lenn: Les trésors de l'Amérique Précolombienne gant S.K Lothrop- Skira- 248 p. I32 lu Hanter-Kant vloaz hepken maz aer staget da zizoleiñ pezh a oa kulturioù an douarbras-mañ araok ma erruas K.Kolomb. Kement a skrap a oa war an aour ha war ar sklavourien ma n'eus ket bet taolet evez ouzh talvoudegezhioù ar bobloù trec'het;(gwelout el levr kaer-se:kolieroù aour teuzet miret e Costa-Rica, e Bogota, panchoed e pluñv, broderezh perouanat). Skrijus eo pennoù an doueoù aztekek, met pegen seder penn-mañ penn eus ar gizellerezh mayaek.

Meurz- 22 kerdu I964 -. ...Indianed bras-kenan(2 vetr a uheldêr, hag ouzhpenn) a zo bet kavet nevez 'zo, kostez ar Xingu-Uhelañ, e Bro-Brazil. Setu a zo iskis , avat! Emañ an den krog da vat da vont da furchal war c'horre al loar ha pelloc'h, e-keit ha ma chom c'hoazh gouennoù tud nevez da zizoleiñ war an tamm primañ.

(Bleun-Brug- Gw-Here I964)

...Amañ e Bro-Perou, ez eus bec'h evit ar filmoù. Filmoù hudur Bro-C'hall, Italia, Stadoù Unanet, ar minored zoken a c'hell o gwelout.

(Actualidad- 29 du I964)

...BRO-PEROU : 38 eskopti- da bep unan, etre, 26 700 KM2 ha 470 000 ene. 904 parrez- 4 kloerdiBras - 9 Kloerdi-Bihan ; II68 lec'h evit servijoù protestant - 94053 protestant- I68 pastor estren - 258 pastor eus ar vro- I50, 250 den evit pep pastor.

Merc'her- 23 kerdu I964 -. ..."Soñj am eus eus ur barrez a Rio de Janeiro (BRO BRAZIL) dezhi 40 000 den, gant ur beleg a 60 vloaz. E holl amzer a dremene en iliz, er sakreteri, o vadeziñ, oc'h eureudiñ, oc'h ober enteramantoù pe o kas paper-badeziant. En hevelep parrez e oa tost da 5000 templ hudsperedour."

...An naon a zo ur voger hag a vir ouzh an dud da vont d'ar skol.

...E I958, e Bro-Meksik, an hanter eus an dud ne ouient na lenn na skrivañ. Hirio, e tigorer I2 klas bemdeiz. Hag e roer bemdeiz ur pakad boued(laezh, chokolad, bananez, kig, bara) da I milion hanter a skolidi. Evit netra. Ar broioù all, perak ne rafent ket kement-all ?

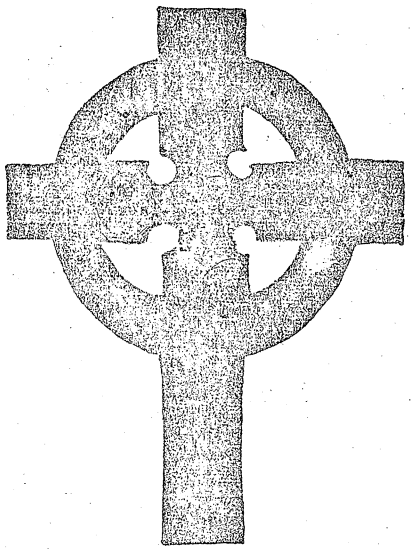
(Missi- Here I964)

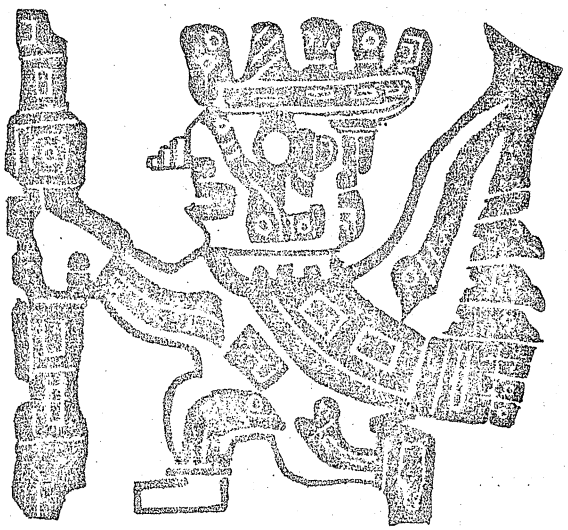
...C'hoazh e Bro-Meksik, ar merc'hed yaouank a zo bet e skol labourdouar "La Labor" (un doare "maison familiale") ne sav morse c'hoant ganto da vont da vevañ e kêr.

(Missi -here 64)

6969696969696969696969696969

AR C'HRIST D'AN INDIANED

Meurzh I965 Niverenn I7

ooOoo

Yaou- 24 kerdu I964 -. ...Bro-CHILI, bro digristenaet, setu soñj an Iliz. 85 % eus an dud en em lavar katolik- I0 % hepken a ya d'an oferenn. An eskibien o deus divizet pouezañ war :

I)- Ar wask, ar sinema, ar radio, ar skinwel, evit tizhout an holl ha lakaat da soñjal en un doare kristen.

2)- Stummidigezh stourmerien e holl renkadoù ar gevredigezh; kaout liked holl-bad (permanents laïcs).

...Chomlec'hioù da anavezout evit skoazellañ Amerika Latinek:

Secrétariat Pro Mundi Vita,
Gasthuisring,
54, Tilburg,
(PAMS -BAS)

Coopération laïque en Amérique Latine,
56, rue de Tervuren
Louvain,
(Belgique)

...9eur I5 diouzh an noz. E Breizh eo echu ar Pellgent: 3 eur I5, diouzh ar mintin. N'eus bet den o kofez...eo, ur paotr yaouank deuet d'ar Binijenn evit ar

wech kentañ hag a gomunio warc'hoazh. Nag a dud n'o dezo nemet un nedeleg all a nac hag a zisesper !

Gwener- 26 Kerdu I964 -: ...Nedeleg! Nebeud a dud en oferenn hanter-noz. Kastilhaneg ketshoua , aymara a zo bet ganeomp er veilhadeg. Klevout o yezh en iliz a zo bet kavet mat gant an Aymared. Feiz ! Divalo eo hon distagur; mousc'hoarziñ a reont a-wechoù. Met se 'zo efedusoc'h eget prezeg da beulioù er voger: int-i ne vousc'hoarzont ket .

En va sac'h-kein, da vont da Yanahuya, Ar Werc'hez gwisket e Indianez, Sant Joseb gant ur pancho hag ar Mabig Jesuz mailhuret e-giz amañ. An Dimezell Begogna he deus ijinet ha griet. Pa erruan e kavan ur c'hraou: un daol goloet a durchoù geot, podadoù bleunioù, kartennoù-post, bouji. Eus ar Galon-Sakr ez eus graet ur Sant Joseb, eus Sant Jakez, ur pastor-deñved!!!

Sadorn - 26 kerdu I964 -. ...En e levr J'ai subi le lavage de cerveau- Desclée de Brouwer, an Tad Dries Van Coillie, tremenet gantañ 34 miz e toull-bac'h Pekin, a skriv e flandrezeg: "Fazioù hon eus graet e-keñver Pobl Bro-Sina. Dre vras, n'int ket bet karet gant tud ar C'hornog..." Aon bras am eus e vefe lavaret kement-all ac'hanomp-ni , hag a zo ken troet da barañ hon daoulagad war plegoù fall ar Bobl Indiat.

...Da lenn: L'Amerique et les Amériques- gant P. Chaunu - Armand Colin 470 p. 69 lur.

...Er miz-mañ, en Lima, kentañ emvod ar Breujoù (Parlamant) Latinekamerikat...emaer krog da doullañ hent da Stadoù-Unanet Amerika Latinek.

Sul- 27 kerdu I964 -. ...Evit ar wech kentañ an tad Yann Inizan a erru-tre betek amañ gant e garr-tan, azalek Ayaviri.

..."Enfin, a-t'il vu(De Gaulle) que, pour être sérieuse, sa politique devait aboutir à une contestation de l'ordre capitaliste, à une transformation des structures...il conviendra de définir une politique des matières premières afin que les pays producteurs ne subissent pas les fluctuations de cours artificiellement fixés par les grandes puissances, de savoir répartir les surplus alimentaires, diversifier les échanges et lancer des plans de développement. Cela suppose une réduction des dépenses d'armement, doncune détente, donc un changement radical des conceptions politiques à base d'égoïsme national et de volonté de domination...l'Alliance pour le Progrès n'est pas un véritable échec. Pour la première fois, les Etats-Unis avaient admis la nésessité d'un développement, fruit d'un effort international, reconnu la nécessité d'une réforme agraire, convenu que les investissements privés ne favoriseraient pas le développement."

(J.H - T.C -I5 here 64)

..."N'en em zivroomp ket a-walc'h evit skoazellañ."

Tad Lebret - Radio Luksembourg 64.

Lun- 28 kerdu I964 -. ...Anv ez eus da sevel ur Bibl Katolik-Protestant; I milion a skouerennoù anezhi a vezo profet da eskibien Amerika Latinek. (Pastor Sghutz eus Taizé).

...An Ilizoù Pantekostel o deus en em wriziennet don e Bro-BRAZIL. Tri gannad a gemere perzh e Kendalc'h Helsinki (Finlanda) ha gouarnamant ar Brazil a gargas e gannad en Helsinki da saludiñ ar c'hendalc'h en e anv. (Gouhere 64)
(kannad= embassadeur/ kendalc'h=congrès)

...An oferenn gentañ savet gant ur sonerezh awenet gant Kanaouennoù folklorel brazilat a zo bet kanet e Gaaraja, e iliz I.V ar Basketaerien. Sonaozour an oferenn a zo ur mailh war musik poblek ar vro.

(Ecclesia- gouhere I964- niv.I200)

Meurzh- 29 kerdu I964 -. ...Skrijus eo gwelout broioù diwarlec'hiet, broioù an naon, evel maz eo ar Perou, o tegas er vro whisky Bro-Skos pe gwastell fin Bro-Saoz. Pa soñjer e koust an tri-c'hard boutailhad whisky:25 lur e

Bro-C'hall. Ma! Gustav Eguren eo kinniger an alkool-se e Lima hag e Arrequipa. Un druez !!!

...E Bro-Chili, an hanter eus an dud n'ouzont na lenn na skrivañ.

...E Bro-Venezuela, etre I948 ha I958, eo kresket eus an hanter ar re n'ouzont na lenn, na skrivañ.

...E Bro-Brazil, 50 % eus al labourerien--douar n'o deus nemet 3,4 % eus an douaroù; setu petra eo bezañ paour; kaout divrec'h hepken da feurmiñ(louer) d'ar re all.

.....(I)

Sul - I7 Genver I965 -. ...Benac'h (Belle-Isle-en-Terre) d'an 23 kerdu?.. Amañ ne deuer ket a-benn da gompren stad mantrus Bro Amerika ar Su, ha pa veizer un tammig ne ouzer ket petra a c'heller ober dirak kudennoù ken krizh ha ken kras...Maz eus tu da druezin ouzh stad Breizh ez eo ret deomp ivez merzout ez eus kalz broioù gwasoc'h o stad...

(Y.Jakez TILLY)

..."Bep gwech ma tegouezh "Ar C'Hrist d'an Indianed" en ti, ez omp fromet gant ar pezh a skrivit hag e teu mezh deomp lenn an dra-se, en un ti,"konfortable" paz eus er Perou, kement a vizer. Netra da welout, eveljust, gant stad Breizh, hag a gavomp-ni truezus..."

(BREST- 27/I2/64)

Lun- I8 genver I965 -. ...-Bec'h he deus bet ar C'hoar Mari-Lisenn o krimpal ar menez, da dapout an hent nevez. Ur c'hrogad a Ieur30 a bignadur evit dont er-maez eus San Juan. Emañ Superiorez Veur Saintes war hent an distro da Vro-C'hall.

..."Il est certain que dans nos paroisses du Brésil, les gens sont aimables et bienveillants à notre égard.; mais venant de contrées différentes; ils ont emporté dans leurs bagages toutes les habitudes plus ou moins religieuses des endroits où ils ont vécu. Ne voyant là-bas que très rarement le prêtre...à qui ils présentaient les enfants pour le baptême et la première communion, les jeunes gens pour le mariage et toute la famille pour des bénédictions spéciales, ils se sont faits à une forme de vie religieuse très personnelle, mais très éloignée du vrai christianisme. Qui pourrait leur jeter la pierre ? Comme maintenant, l'essor du Parana les a groupés et agglomérés artificiellement en paroisses avec un prêtre à demeure, ils se sont faits tirer l'oreille pour entrer dans le "moule" de la vie chrétienne authentique, qui est pour eux une nouveauté: assistance régulière à la messe, cátéchisme pour les enfants, sacrements considérés comme gestes de foi et non comme cérémonies pieuses... Notre ministère ne saurait être la simple acceptation de la situation actuelle; mais, sans posséder la langue(ar portugaleg) il est difficile de transformer les esprits et les coeurs, car la messe est bien lourde et nos gens ont besoin d'être convaincus pardes paroles claires, adaprées, réitérées...

Dans une fazenda (atant, kêr vras) les gens sont restés 5 ans sans messe; certains gosses n'avaient jamais vu de prêtre.

(Tad Ar Gow en"La lettre de Saint Jacques"
Lannbaol-Gwimilio- I964)

Ar stal er Brazil a zo heñvel ouzh ar stal er Perou. Da zeskiñ hon eus gant ar bastorelezh a ra ganti beleien Sant Jakez, oc'h avielañ bremañ e Rannvro Parana, e eskopti Campo-Mourao, e Bro-Brazil.

Meurzh- I9 genver-. ...N'eo ket an eskibien hag ar veleien su-amerikat eo a zo kablus eus reuzidigezh skrijus ar bobl. Evelse he deus troet rod an Istor ha ne c'hellont ket lakaat ar rod-se da chom a-sav. Epad ur c'hantved , ar stur a zo bet etre daouarn ar frañmasoned hag an diktatored hag an Iliz n'he doa mui pouez ebet war an dachenn bolitikel, ekonomikel ha kevredigezhel. Torret e oa bet he livenngein dre ma oa bet stlapet kuit ar Jezuisted hag an urzhioù relijiel.

Setu tud badezet , a ne c'hellont mui evañ dour ar vuhez dreistnaturel, rak, n'eus mui a feunteunioù. N'eus mui tu da gelenn ar werin; ken pell ha ken diaes maz eo kao darempred. Beleien ne c'helle ket sevel e-touez tud n'ouzont na lenn, na skrivañ ha ken paour a gultur. Eus an dienez-se n'eo ket an Iliz eo a oa penn-abeg. Ne oa ket tu da brezeg an Aviel, da gatekizañ.: reiñ ar sakramantoù nemetken.

Merc'her- 20 gevrier I965 -. ...Pobloù troet da sujañ, da sentiñ.O chom sklavourien, goude m'eo bet torret ar sklaverezh. Teilh ma sav warno ar gapitalourien, ar mistri bras, an diktatored.

Un Iliz a bec'herien hag a ziouizieien (ignorants), met en Iliz-se, ez eus hiziv(hirio) ur guchennad eskibien estlammus, beleien kalonek, liked rakwelek, oc'h en em c'houzout kreñv, diaes kavout par dezho d'en em emreiñ.

...E I957, goude bezañ bet kure e meur a barrez a M-Vadrid, an Tad Jaime a dreuzhas ar Mor Atlantel . evit dont da vevañ e-unan-penn, gant ur vantell hag ur gwele-skourr(hamac), e-mesk an Indianed Cayapós, e Bro-Brazil. Hep gouzout ar yezh, gant den d'e sikour, ne gavas nemet un ilizig pri, savet, ur maread amzer a oa gant Dominikaned, a en em welas rediet da zilezel seurt tachennad. E seizh vloaz, n'eus ket un Indian o tistreiñ davet Doue. Ha paotr ar Skinwel Spagnol(Télévision) da c'houlenn digantañ:" Perak 'ta emaoc'h du-se ?" -"Evit ma vezo, emezañ, gant an Indianed Cayapós, ur sakrifiz, un aoter, un lamp(veilleuse du Saint-Sacrement)."

Evit echuiñ, an abadenn, ar beleg a gredas, lentek, goulenn un 30 000 "duro"(piastre) evit adsevel ar chapelioù hag a gouezh en o foull, e miz gwengolo, da vare ar glaveier. 700 000 peseta a zeuas dezhañ. Araok distreiñ, an Tad Jaime a anzavas:" Aon am eus o terc'hel em daouarn kement-se a arc'hant; rak n'eus nemet ar bedenn eo a dalv...Mar plij, a-walc'h a baper evelse; degasit din pedennoù hag aberzhioù. Ha maz oc'h ken hegarat, ur wech an amzer, degasit din ul lizher ; va-unan, emaon kement en va mision..."

(Correo de Vanguardia-Madrid)

Yaou- 2I gevrier I965 -. ...Piw eo va nesa ? Da lenn e Sturier Bleimor-niv.3I, pennad Pêrig Keraod: La notion de prochain."Il faut montrer à nos jeunes qu'ils ont vis-à-vis des peuples sous-développés des responsabilités en rapport avec les moyens dont ils disposent pour les secourir... Mais plutôt que de rêver partir outre-mer..."pourse mettre au service du Tiers-Monde", pourquoi ne pas accueillir ou dépanner, dès maintenant , cet étranger qui vit à nos côtés en classe, au bureau, dans notre rue ?"

(KERAOD)

..."En em santout a ran paour-meurbet dirak mizerioù zo a-gorf, a spered, a-ene. E dalc'h Doue en em santan neuze; n'eus nemet Eñ hag a c'hellfe un dra bennak. Ne c'heller nemet chom peoc'h..."

(Kure a Bariz-30 bl-La Vie Spirituelle,ghere 64)

Gwener- 22 gevrier I965 -. ...Chom a raer sebezet oc'h c'houzout pegement a ouennoù Indianed a vev en ul lodenn nemetken eus "selva" ar Perou, biz(Nord-Est) ar vroad douret gant ar stêr Amazonia. Meuriadoù gant yezhoù dishevel. Setu amañ penaos e vez anvet an dour:

Quechua	: unu	Witoto	:jinui
Ocaina	: güenogüe	Coto	:'oko
Secoya	: ooko'	Zaparo	:murichajo
Arabela	: muajaca'	Aushiri	:moahaca'
Semigay	: muaca'	Vacacocha	:yauakeke
Iquito	: ac'ca'	Cocama	: uni
Shimaco	: ajkal	Cashiwo	:umpas
Yameo	: hanwa'	Murato	:kungu
Ticuna	: decha'	Yagua	:jaa'

...An Inkaed o doa daou santual bras e Titikaka hag e Kousko. Daouel ar glannadur: Bitua, e veze aberzhet ur vaouez, evit reiñ ur wreg d'an doue enoret. Lazhet e veze evelse ur plac'h yaouank a renk uhel, da ginnig d'an doueed.

Sadorn- 23 geñver I965 -. ...-Ar C'hardinal Montini en deus gweladennet ha kavet kaer Brasilia. Met un eskop su-amerikat en deus lavaret d'an Tad Congar ne c'helle ket ar c'hardinal tennañ e selloù diwar ar c'hreier-moc'h lojet enno ar vicherourien, savet ganto kêr an dazont "ce bidonville poussé comme un chancre sur la ville futuriste."

...An Ekonomiezh, unidolenn, un doue faoz, servijet gant ar vuhez ha nann e servij ar vuhez.

(Eskop Eschinger-Strassbourg 64)

...Ar Perou, petra eo ?

- UR VRO ROGET , FREGET. Ar Spagnoled deuet da aloubiñ n'o deus ket klasket liammañ o buhez gant buhez an Indianed, met ober eus o buhez ur buhez a sklavourien. Rannet o deus ar vroad e div lodenn: ur bihanniver a dud oc'h urzhiañ, un brasniver o plegañ dirak an urzhioù. Tud ar Spagn, o deus savet "o" Ferou , evel pa ne vefe ket bet a Indianed. Fals savadur! O reiñ da grediñ d'ar re kroc'henn melen e oa dreist ar re kroc'henn gwenn, dezho o flanedenn da vezañ dieub ha mistri, d'ar re all, da vezañ kabestret ha sklavourien.

(Tennet eus Efemerides Civicas -C.Maldonado I963)

Sul- 24 geñver I965 -. ...Hirio, e oa kig fresk o werzhañ e Yanahuya; rouez ar wech.

..."En ur lakaat o c'hraban war an douaroù, a skriv an danevellourien, ar c'hentañ tra a rae ar Spagnoled a oa distrujañ ar parkeier maiz. Stlapet e vezent diwar o leveoù; diwriziennet dezho kement gwrizienn: o relijion, o doareoù-bevañ, o stumm da labourat, betek a zro-spered."

...En Amerika La tinek, I 500 000 levrig diwar-benn De Gaulle hag e wreg , a zo bet lodennet . Gwir-bater, peogwir, evit hon lod, ni beleien, hon eus resevet ar paper-se-paper-kaer, m'hentou!- gant un disk plastig warnañ "LaMarseillaise". Piv a baeo ? Kement-se nebeutoc'h evit ar re o deus naon!!!

Lun- 25 geñver I965 -. ...P'em eus gwelet penn ar vaouez, em eus goulennet diganto ha fellout a rae dezho eureudiñ. Ha setu d'ar glañvourezh, evit ar wech kentañ, tri sakramant diouzh renk: ar Binijenn, ar Briedelezh, an Nouenn. Pevar grouadur, eñ 4I bloaz, hi 30 bloaz: ar c'hlañved-skevent moarvat. En em c'houlenn a ran atav e pe-lec'h en em astenn an holl , evit kouskat. N'eus ket ur begad urzh. Tev(teo) eo ar gwiskad karn war divrec'h an Indianez. Da 7eur 30 e oan en hent, da 3eur I5 e oan distro, goude debriñ ganto un nebeut fritez youka.

...Paoukaezh kef! Mont a raez: bej-dibej, stok-distok, evel ur foll, roet da zourioù melen-pri ar froud. Sonjal a ran e pennrener ar Skol Labour-Douar estlammet dirak menoz Hitler: fardañ an den dreist. Ha pa vefe ret, mougañ 6 milion a Jezuvien! An Indianed, d'ar c'hambroù-gaz! Kefiou e froud an Istor!

...Dalenn: Parana, le petit Indien-9,90 F -F.Nathan.

Meurzh- 26 genver I965 -. ...E Bolivia, ar prezidant PAZ Estensorro a oa deuet da vezañ un diktator. Epad an dispac'h diwezhañ, Vikel-Vras La Paz a zo bet un den hag a ra ar peoc'h. Abaoe pell 'zo, an Aotrou Meur Kennedy hag ar bobl bolivianat ne reont nemet unan er c'hoantoù hag er poanioù, gant nebeut a gomzoù, met gant oberoù.

(I.C.I N° 229)

...-E Bombay, d'an 30 a viz du, ez eus bet ur brezegenn gant an eskop Chevico Boga eus an Ekouador, a-zivout kudennoù Kevredigezhel Amerika -an-Traon.

...Ober skol evit netra pe marc'hadmat... A-hend-all ne sked ket war an Iliz skeudenn ar C'hristn, a soñj Jezuisted Santiago (Bro-Chili)

Mensaje -here I964

...Frankiz evit en em sindikadañ hag evit ober arsav-labour, a c'goulenn laboureriens Kristen Bro-Ekouador. Ar soudarded, an Arme a ya a-du gant ar mistri-bras.

Merc'her- 27 genver I965 -. ...Goude ar brezel I4-I8, studierien barzhed, arzhourien a stagas d'en em gannañ evit difenn an India. E meur a zoare, ec'h embannont ez eo ret adsevel ar rouantelezh inka. Kablus eo ar Spagnoled eus an holl zrougoù a ren er Perou. An den gwenn hag e gultur a zo da da nac'h. Ret eo uhelaat ar ouenn indiat, ar ouenn n'eus nemeti.

...Ijinerekaat (industrialiser) ar vro ? D'ober petra ? 3 zen war 4 a zo indiat hag an tri zen ne brenont ket.

Yaou- 28 genver I965 -. ...Ur babig en deus en em zevet, en em rostet...Tizh dei, da glask buzug, da ober yod ganto da lakaat war ar vrec'hig. Diouer a vuzug..pe a liorzh. Ar vamm a chaoko ur geotenn, anvet "geotenn vat" evit kemerout lec'h ar palastr buzug.

E liorzh presbital Coaza (eskopti Ayaviri), ez eus bet dizoloet nevez 'zo 8 toull, ur metr bennak dezho. D'ober petra ? Da ginnig traoù da "Mama Pacha" , da Mamm-Douar, evit ma tegaso glav, ma raio d'ar rev ehanañ. Seurt sakrifizoù a vez graet c'hoazh bremañ. Ar gatoligiezh a zo deuet, met kenderc'hel a raer da bediñ an doue.où. Relijion an douar hag an heol a bad. Hag e vez goulennet alc'hwezhioù ar maen-font digant ar person, evit mont ivez eno, da ober toulloù.

(La Kantuta de Coaza-Kerdu 64-)

Gwener- 29 genver I965 -. ...Is-roueed ha kapitaned goude an Alouberezh, a lakaas da dalvezout, evit Bro-Spagn ha Bro-Portugal, un domani a 24 milion a gilometrad-karrez. Hag an Iliz hec'h-unan , a oa meret gant urzh: Amerika-Ar-Su a oa rannet e 6 arc'heskopti- Fransizkaned; Dominikaned; Jezuisted n'o deus ket holl avielet gant dir ar c'hleze. Difennet eo bet an Indianed. Met an aviel a zo chomet war-c'horre; gant mibien Sant Ignaz a Loyola stlapet kuit e I767, n'en deus ket graet gwriziennoù. Hag hiziv c'hoazh, ar c'hredennoù kozh a chom roudoù anezho er Gristeniezh su-amerikat.

Sadorn- 30 genver I965 -. ...Ar beleg Pierre a gomzas a-zivout ar broioù is-dispaket (sous-développés). Nag a vizer, nag a c'hlavadennoù d'ar skoazell dindan ar ger "is-kresket" ! Karout, hervez an Aviel, n'eo ket en em santout kaosk-kenstag ouzh ar re all, en em ouestlañ kalz pe nebeut. Resis-resis, karout an nesa eo kaout droug p'en deus droug va nesa. Ma n'eus ket poan, ho karantez n'eo nemet komzoù brav.

...Dalenn: L'Amérique et les Amériques, gant Pêr Chaunu , e ti Armand Colin. El levr-mañ e kavomp ar studiadenn gentañ eus istor an douarbras amerikan en e bezh. Amerika eo kendeuzadur (fusion) ar sevenadurioù hini an Indianed araok Kolomb hag hini Europa. Pell ha tenn eo bet seurt kendeuzadur; en Norz-Amerika, n'eo bet sevenet nemet gant peurzistruj an Indianed. Ur c'hantved 'zo, an Hanternoz(Nord) en deus kemeret ar penn en Amerika a-bezh hag er bed-holl eo bras e veli. Amerika he deus bremañ ur sevenadur hag un arzh dezhi ec'h-unan, se eo ar soñj a c'hellfemp tennañ eus an oberenn-se.

Sul- 3I genver I965 -. ...Ezañs a zo gant ur paotr yaouank da vennigañ ha goulenn a ra gouloù eus an iliz, evit fardañ louzoù da reiñ d'e vamm.

..."Le matin, nous venons d'avoir la visite d'un missionnaire, le Père Cabon, qui se trouvait en Afrique du Sud et qui nous a fait une conférence sur le problème du racisme dans ces pays. C'est tragique, tout de même, un tel état d'esprit, même chez des Catholiques. Mais chaque région a ses problèmes, et là-bas, au Pérou, le point crucial n'est sans doute pas le racisme(Kit da glask un Indian e skolioù faro(cheuc'h) Lima !!!), mais la misère, quoique cependant à la base de tout cela il y a aussi l'égoïsme et tant qu'on aura pas vaincu l'égoïsme, je pense que toutes les méthodes se révèleront inefficaces..."

(Lizher Armand Riou-Skol St Erwan-Kemper 8/I/65)

...Da lenn: Collection:"Architecture Universelle", Maya , gant Herri Stierlin; embannet gant Office du Livre. Treut eo ar pezh a ouzer diwar-benn ar boblse; n'eus ket a zamevelloù ha dister eo kement a zo bet digejet eus e skritur. Met bez ez eus savadurioù: an nevedoù-se gwintet er c'hoadoù-meur evel un dae d'an droell-blantennoù. O welout kement a vein-benerezh, e soñjer o defe labouret a-steudadoù (en série). O c'hêrioù ivez o oa savet gant urzh: daou hent a gase d'an temploù ha d'ar palez; bodadoù-gwez a lakae hed etre al lochennoù-koad.

Lun- I c'hwevrer I965 -. ..."En Amérique du Sud, les colonies de commerçants arabes très importantes et riches apportent une aide matérielle condidérable aux mouvements néo-nazis. Au Chili, par exemple, les 22 organisations arabes de Santiago et les 8 de Valparaiso aident activement les mouvements néo-nazis, tels que le "Partido Nacionalsocialista Obrero" de FranzPfeiffer et achètent au tarif de la publivité des pages entières de journaux pour y faire de la propagande anti-juive. Il en est de même en Argentine..."

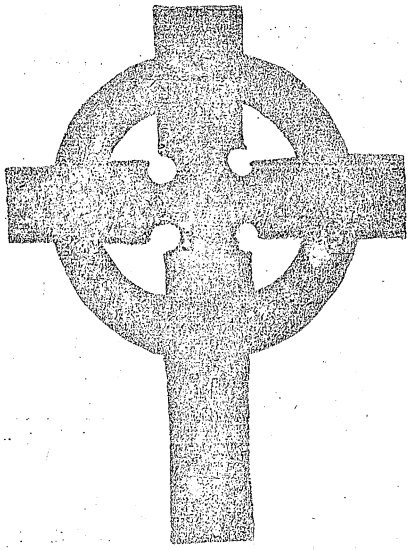
(Hakez Delarue- T.C I0/I2/65)

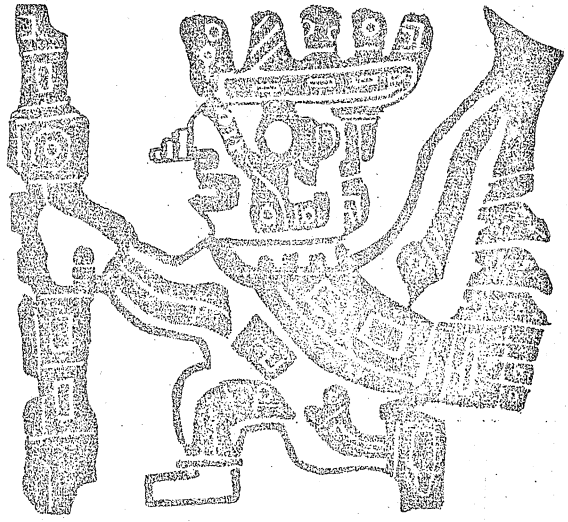
...Da welout: Perou, gant Yann Follain (Rencontre):22,65Fr. Studiadenn ekonomikel , arzhel, relijiel, folklorel. Ur c'haer a albom gant luc'hskeudennoù dudius.

Meurzh- 2 c'hwevrer I965 -. ..."Le système commercial actuel est encore tout imprégné de colonialisme. On peut encore parler d'une religion du libre-échange ."

...Hep darempredoù (relations), hep mignoned...unan eus ar brasañ paourentezioù.

AR C'HRIST D'AN INDIANED

dastumadenn viziek
savet gant an Tad TROAL

MEURZH
1965

ooOoo

Kerc'her- 30 kerdu I964 -. ..."L'Amérique latine chrétienne de réputation, dans sa totalité et en même temps handicapée par un sous-développement qui est fruit d'injustices, d'incuries et d'égoïsmes séculaires. Mais dans l'ensemble, les chrétiens sont plu tôt du côté des nantis, comme si le christianisme était une religion de prospérité, alors que l'Evangile est proclamé pour les pauvres.

Bien plus, les Chrétiens sont souvent responsables de situations, qui aujourd'hui, font le malheur de millions de pauvres gens. (Fêtes et Saisons- du 64)

...Da lenn: niverennndu Fêtes et Saisons : Ar gristenien ha naon an dud

..."Echu eo amzer an aluzenn; un dever strizh eo bremañ sikour kement pobl a fell dezhañ mont war-raok..."

Tad Lebret- 64

...E I533, Yann Foucher, doktor eus Skol-Veur Pariz a savas ur gramadeg aztekek (une grammaire aztèque).

Yaou- 3I kerdu I964 -. ...Moarvat e traon ar Perou, eo emañ an ti uhelañ er bed: unti-soul mesaerien lec'hiet 5 I00 m a-us d'ar mor.

...Dont a ra atav oranjez war ar marc'had ha koulskoude ar gwez o deus dija o bec'h a frouez nevez, glas met dija moñsigoù anezho: meur a viz a deus ezhomm evit dareviñ. Heñvel evit tar c'hafe: furmet mat dija. Met da wener ha da sadorn, e zifoup atav sammoù eus kement korn.

...Evel e Bro-Spagn, oferennn ar Pellgent a vez añvet amañ Misa de Gallo: Oferenn ar C'hilhog(C'hog).

Gwener- I geñver I965 -. ...Penn-da-benn an noz, strakerezed...

...E I964, ar gatoliked alaman o deus roet 8 625 000 dolar da Amerika Latinek. Hag o deus prometet 6 250 000 evit paeañ studi da gloareged.

...Hon eskop, an Ao. Metzinger, eo ar c'hentañ mestr-Iliz bet eskobet en "altìplano" (uhelgompezennoù).

...Aon bras o deus an Indianed dirak ar speredoù ha dirak an diaouled; evit en em ziwall outo e vez istribilhet ouzh tal an ti kernial maouted ha bouc'het.

...Hiziv, em eus klevet c'hoazh goulenn an "oleo", an oleo-sakr evel ma vez lavaret e brezhoneg, an eoul santel, evit goulenn ur vadeziant. Pegen trefoet, pegen breinet ez eo ho feiz !

Sadorn- 2 geñver I965 -. ...Gant levenez, hon eus resevet daou bezh mell levr(600 pajenn) evit deskiñ ketchoua . Nevez-embannet eo bet an "Assimil"-se e Bolivia gant Tadoù Jezuisted. An oberenn gaer-se a zoug anv Zavier Albo S.J eus Ensavadur ar C'hultur Indiat.(Instituto de Cultura Indigena). Meulaudi d'ar Jezuisted a n'int ket olifanted flastrerien, met heol c'hwek a zispak ar bleunioù. Gouzout a ran pegen enkrezet eo Jezuisted Roz-Avel.

Setu amañ al linennoù a voulc'h al levr-studi-se: "Anaoudegezh ar yezh eo ar c'hammed kentañ evit en em gondoniañ gant kalon ur bobl. Ar yezh ketchoua a zigoro deoc'h an ene indiat, a raio deoc'h kompren e dalvoudegezhioù hag e-giz-se e vefoc'h gouest da skoazellañ an den hag a fell dezhañ pignat.

Aesoc'h eo ar c'hetchoua eget ar saozneg, ar rusianeg pe an alamaneg. Eeun eo ar yezhadur. Met ar stumm-spered a zizoloer el langaj-se a zo dishañvel-krenn diouzh stumm-spered ar C'hornog, a n'eo tamm ebet trp-spered an "indio"" (gw. el quechua a su alcance Volumen I)

Sul- 3 geñver I965 -. ...Paz eus I00 lur e kef ar Stad boliviat ez eus 30 lur profet gant ar Stadoù-Unanet.

...Breizh p skoazellañ an Indianed... War O.F 7 kerdu I964 e renter kont eus un emvod bet e Roazhon gant an L'Association d'aide au développement d'Abancay. Penaos e tiwanas ar menoz-se ? Ur familh Poupet eus Sant-Brieg a vevas er Brazil? Izili an tiegezh-se a veajas a-dreuz an Amerika Latinek. Hag e oant skoet gant stad ar vuhez, e Menezioù an Andoù. Eskop Abancay a c'houlennas neuze diganto sevel o mouez evit komz en anv ar 400 000 Indian fiziet ennañ..."vivant au fond des abîmes de la misère." Eskopti Sant-Brieg hag eskopti Roazhon a sikouro, o reiñ 20 milion bep bloaz.

Lun- 4 geñver I965 -. ...An Eskop Mendoza Castro en deus lavaret e Roazhon: bugale maget fall a ra 30 km bemdeiz evit mont d'ar skol, diarc'henn ha yen-du an amzer-e keriadennoù , 'vit kerc'hat dour eo dav ober 5 km- 6 medisin hepken- evit beajiñ, an eskop ne c'hell ober nemet gant ur marc'h-eskop yaouankañ ar bed en deus pleustret dija 6 000 km war varc'h- 23 beleg: 8 peruanat ha I2 amerikan prestet gant ar C'hardinal Cushing- un nebeut leanezed- Chomet eo ar feiz, met ar feiz-se en deus ezhomm da vezañ sklaerijennet- Trist, dilaouen eo atav an Indianed; morse ne bar al levenez war o zal.

Diwar-benn an doare da oberiañ ez eus divizet stummañ tud da gentañ. Ret eo, er broioù diwarlerc'hiet, reiñ e dalvoudegezh d'an den, ken tuet da zegemerout, da c'houzañviñ, da chom hep strivañ, da sevel. "Pratiquement, on agira en suscitant "un climat de croissance" avec l'aide de la radio, en formant un personnel qualifié, en créant une élite dynamique, et en faisant jouer un "multiplicateur d'emplois" Former "un capital humain de choc" voilà l'objet choisi."

Evit abegañ denel ha teknikel, youlerien hepken a vezo ar bevaerien, ar brouderien: tud yaouank kempouezet-kenañ a gorf, a spered, a ene.

N'eo ket un afer a aluzennoù, a"profoù" met ul lañs, ur broud, un imor roet d'an Indian, d'e lakaat da produiñ. Da stagañ, e vezo digoret, kichen Abancay, ur vereuri-skol ha goude-se, nebeut-ha-nebeut, e vezo stalet kreizennoù all a zisplegadur labourdouarel hag ijinerezhioù bihan stag ouzh al labourerezh-douar. Gant donezonoù e vezo tu da glokat ha da greskiñ ar binvioù.

Meurzh- 5 geñver I965 -. ..."Si on envisage l'évolution pour les 20 à 50 années futures, il y a un intérêt certain à aider d'une façon générale les nations pauvres et en particulier les Indiens des Andes. Sur le plan général, tous les économistes sont d'accord sur ce point: l'écart grandissant entre pays riches et pays pauvres , va provoquer , dans les années qui viennent des déséquilibres économiques mondiaux, qui vont d'abord freiner la croissance économique des pays riches, puïs la bloquer dans certaines de ses sources" Mikael Biays eus Skol-Veur Roazhon.

...Un tad Advantistad a vir ouzh e vab da zimeziñ en Iliz Katolik:Hag ar paotr da vediñ an Tad Ar Gwern da gemerout perzh en e eured sivil.

-O, emezañ, nebeut amzer goude, ni hon eus bet ivez un eured katolik: evet hon eus !!!

Merc'her- 6 geñver I965 -. ...E Enez-Kouba, I beleg evit 7 900 den.E Bro-C'hall:I evit 750.

...Josue de Castro a lavar; En Amerika Latinek, n'eo ket an douar eo a vag an den, met genel a ra hepken an den evit magañ, teilhañ an douar gant e gorf, goude e varv- Gwechall , eo bet añvet an Douarbras-mañ "L'Eldorado" da la varout eo; Douarbras ar puilhdêr. An naon eo abeg an is-displegadur ekonomikel, an dale kevredigezhel, ar reuzeudigezh. An naon eo efed ar bihan-kresk ekonomikel, an diwarlerc'hadur kevredigezhel. N'eus nemet ur soñj er penn: en em ziframmañ eus an naon, trec'hiñ war ar vizer, en em zizober eus an holl doareoù a sujidigezh, a sklaverezh d'an natur ha d'an dud.

...Bez ez eus tud oc'h aozañ, o pourchas un dazont aesoc'h ha bleunusoc'h ha bez ez eus tud krog-mat bepred en o c'haletezenn-amann pemdeizek.

...Gounidoù an teknikelezh hag ar ouiziegezh a dle servijout d'an holl.

...Ur bolitikerezh nevez a genlabourerezh etrevroadel a zo o c'henel, glan eus rakvarnadennoù an drevadennelouriezh hag eus menozioù faoz ar skoazell garantezus.

...Pobloù ar bed a zo o vont da labourat a-gevret, dre m'en em gredont kengret, stag an eil ouzh egile.

...Douarbras an dazont eo an Amerika Latinek.

(Josue de Castro)

Yaou- 7 geñver I965 -. ...En Arc'hantina, war ar maezioù, n'eus nemet kêrioù bras(I 000 ha). Ti ar mestr, un ti pinvidik, a zo savet distro diouzh lochennoù e vicherourien, fardet e brikenn pe e pri sec'het, estaj ebet dezho. Kalz eus "peon"-ed-se , eus ar mevelien-se a c'han hag a varv war an "estancia"-se, ar gêr vras-se, hep gallout er gazarnierezh-se, kaout un tiegezh, reizh da vihanañ.

E Buenos-Aires, ar gêr-benn, e galleg eo ez a ar pennoù-bras, an dud cheuch, galleg desket dezho gant Breudeur de la Salle hag Itronezed ar Galon-Sakr.

...E I870; I80 000 den e Buenos-Aires.

E I965; 7 milion. I/3 eus pobl Buenos-Aires. Bro-Arc'hantina. Pinvidigezh gentañ: kig skornet.

...De Gaulle en deus prometet d'ar Venezuela, ur skoazell teknikel evit an tredan (elektrisite), da K-Golombia, sikourioù evit labourat an eoul-douar, d'ar Perou, harp evitn diskoachañ petrôl. Nebeut a arc'hant eta, kelennerien, teknikourien dreist-holl.

Gwener- 8 geñver I965 -. ...Reiñ pesked, nann! Deskiñ pesketañ, ya! "Ma roez din ur pesk, n'em bo ket naon e-doug un devez. Ma zeskez din pesketañ, mui ne vezin gant an naon." (krennlavar sinaek)

..."Les Etats-Unis détiennent dans certaines nations les ficelles du pouvoir, de grandes compagnies industrielles contrôlent les plus grosses usines du pays. Et souvent les dollards revitalisent d'une manière permanente les monnaies chancelantes" (Paol Férec- le Courrier 3 here I964)

...Skoazellañ an Amerika Latinek a zo peurviañ diskargañ arc'hant en ur varriken distrad.

...D'an Urzhioù estren da zigeriñ tmez-amzer-arnod er vro, setu c'hoant an Iliz e Bolivia.

Sadorn- 9 geñver I965 -. ...Skoazellomp an Amerika Latinek, greomp anezho tud gallus da brenañ hag evelse e labouradegoù hag e maezioù Europa, e vezo suroc'h ha spletusoc'h, gounidusoc'h al labour.

...Amerika-an-Traon dizoloet e stago ganti raktal an alouberien(Conquistadores: Cortès e Bro Meksik, Pizarro hag Almagno e Bro Perou, Pêr a Valdivia e Bro Chili, Benalcozas, Quesada hag Herrera e Bro Kolombia hag e Bro Venezuela. Tregont bloaz e padas an abadenn.

...Ar Perou en deus graet 9 goulenn digant ar C'homite Katolik Gall enep an naon, 6 a zo bet degemeret ha 83 000 lur a zo roet (63-64)

Sul- I0 geñver I965 -. ...Kaout kamaraded, muioc'h, kaout mignoned ne c'heller ket amañ. Pe maz eus unan pe unan o tostennañ, e ziskouezho deiz pe zeiz beg e fri: "Tad, bezit ar vadelezh da brofañ din...Hag eus a-berzh tud a ne soñjfe ket deoc'h, tud cheuch, pennoù-bras. Mezh hon eus evito peogwir ne ouzont ket kaout.

...Hiziv, evit ar wech kentañ, ez on mil eürus da gaout e Yanahuya ur paotr yaouank da dreiñ va frezegennig e ketchoua.

..."Dénonçons les gains excessifs" (Kardinal Richaud I964)

...Dénonçons les différences excessives entre les prix des produits d'importation et les prix des produits d'exportation, selon qu'il s'agit de pays des riches appartient aux pauvres." (Eskop Zougrana (Uhel-Volta) I964)

..."La doctrine classique de la propriété privée des entreprises n'est pas la seule possible. Encore aujourd'hui, c'est la loi de l'offre et de la demande qui joue. C'est inacceptable. Dénonçons l'arbitraire patronal et proclamons la nécessité de recourir aux pouvoirs publics." (Eskop Zambrano (Kolombia) I964)

Setu aze penaos e komzas hon eskibien er Sened-Meur diwar-benn ar Gapitalouriezh, krign-bev an Amerika Latinek.

Lun- II geñver I965 -. ...I4 milioner koubanat (cubains) goudoret brav e Miami(Stadoù-Unanet) o deus divizet reiñ o faper evit sikour stourm enep Fidel Castro. Paper deuet dezho gant nebeut a boan, p'edo paotr an Amerikaned, an diktator Batista, mestr war an enezenn. Ur paotr, e zaouarn leun-wad, maz oa anezhañ. Ar ganfarded-se, al laboused-se, o deus touet distreiñ da K-Gouba, e-sell da adkregiñ dizale gant o "petit commerce". En o zouez, emañ roue ar rom.

(T.C I9 du I964)

...Da lenn: Le Pérou mort et vif gant Bernard Villaret. 298 p.27 lur-Bêrger-Levrault. "Ar Perou a-vremañ en em stok ouzh ur gudenn ne c'hell bezañ diskoulmet: 5 milion a Indianed, ne fell ket dezho degemerout ar sevenadur."

Meurzh- I2 geñver I965 -. ...Bolivia, en dispac'h evit ar I02vet gwech!!!

...N'eus ket a arrebeuri..." Eus piv, soñj deoc'h, e komz Jean Coulat e Le Courrier du Léon (I4 du I964) ? Eus Indianed Bro-India, en Asia. Heñvel-mik a c'hellfe bezañ skrivet a-zivout Indianed an Amerika.

Merc'her- I3 geñver I965 -. ...Ma ne vez ket stummet Amerika Latinek war-c'hoazh, er vuhez bersonel hag er vuhez gevredigezhel, gant kelennadurezhioù an Iliz, gant ar gomunourien eo e vezo stummet, a stummet a-enep deomp ma ne vez ket stummet ganeomp.

...A-benn I5 vloaz ac'han, e vezo labour ha pae da glask da 38 milion a vicherourien nevez.

...Kêrioù, atantoù divuzul met ivez bernioù atantoù(fermes) a-boan ma c'hellont magañ an ozac'h hag e dud.

...30 milion a gouerien en Amerika Latinek ha 24 milion anezho(90 milion gant o familhoù) n'int nemet aztud (prolétaires).

...Buan-buan , skoazell Europa da Amerika-An-Traon, evit ma ne vo ket bec'h ha gwad. (Marsel Niedergang er gazetenn Le Monde)

Yaou- I4 genver I965 -. ...En ur selaou ar skingaser galloudus La Cruz del Sur (Kroaz ar Su), o deus ar Brotestanted en La Paz, gêrbenn Bolivia, e komprener arsailh ramzel ar Brotestantiezh d'an Amerika Latinek. Diehan e tiskarg e abadennoù relijiel. D'an ampoent, e reont ur mision vras, ur stourm-avielañ e Bro-Bolivia a-bezh, o krouiñ da gentañ e kement korn kelioù-pediñ (cellules de prière).

...Mizêr ha direizhdêr...Piv'zo penn-abeg ? Ar pennoù, an dibabidi, hag o deus nebeut a breder gant o nesa, troet maz int hepken wardu ar Stadoù-Unanet hag Europa.

...E Bro-Venezuela, ar FALN (Nerzhioù Armet an Dieubidigezh Vroadel) a zo distanet dezhañ, met n'eo ket marv hag en em skignet en deus e kornioù all eus ar vro didrouz betek-heñ. Hag ar stourm enep an dispac'herien a ro tro da poliz ar Stad d'en em teuler da vourreviñ. (torturer)

Gwener- I5 genver I965 -. ...Hervez an Tad Emil, Kure Sandia, ez eo labouret start ar vro gant bruderien komunour. Broudañ a reont an Indianed d'en em sevel enep an hironed(métis). Lavarout a reont dezho e laka an Nord-Amerikaned louzoù el laezh a roont, evit o lakaat da zont da vezañ droch.

...Perak ken nebeut a gendalc'husted amañ ? N'eus nemet tan plouz. Ur respont: morse n'o deus an Indianed gallet dont a-benn da echuiñ netra, da seveniñ o c'hoant, da ober berzh. Re a c'hwitadennoù en o buhez.

...E Bro-Kolombia, ar c'hostezennoù politikel a zo o kouezhañ en o foull: tro d'an diktator kozh Rojas Pinilla da sevel e vannieloù eus an dour. (Niedergang)

Biz(nord-Est) ar Brazil...ur gaoter o vont da darzhañ.

Sadorn-I6 genver I965 -. ...Gwechall, evit stagañ gant all labourioù, an Inka, ar roue e-unan, a gase, un arar aour, e park an doue-heol. Hirio, evel o hentadoù, gwazed ha merc'hed en em fich gant bleunioù ha seizennoù hag ar c'holeoù a zoug, e-kroaz , etre o c'herniel, bannieloù bihan.

...En e hed brasañ, al lenn Titikaka en deus 220 km. En e zourioù, ez eus 25 enezenn: enez an heol hag enez al loar eo ar re vrasañ anezho. Div gêr a sav war e aodoù: Guapi e Bolivia, Puno er Perou."Il semble que toutes les merveilles de la création se soient donné rendez-vous pour former un ensemble unique et d'une parfaite harmonie" (Siegfried Huber)

...Ha bremañ bruzunoù aymara:

Dougenn	apaña
Dougenn dindan gazell pe dindan ezkell	khomaña
Dougenn en "balsa"(bigi broenn)	yampuña
Dougenn etre an divrec'h (ur vriad)	marka
Dougenn laun an dorn zorn	phojjtu
Dougenn war palv un dorn	jach'iña
Dougenn er genou	achuña
Dougenn en un dorn	icuña
Dougenn en daou zorn kichen-ha-kichen	phojjtuña
Dougenn er meilh-dorn(poing)	k'opiña
Dougenn war ar c'hein	k'epiña
Dougenn en ur stardañ gant an divrec'h	ichuñâ
Dougenn er grubuilh (girou)	jarphiña,t'imphiña.
Dougenn etre daou viz pe vuioc'h	callaña
Dougenn o vleniañ (guider)	irpaña
Dougenn pri, traou druz hag all	llawch'iña
Dougenn traoù evil dilhadoù, arc'hant	ekaña
Dougenn traoù evel pladoù, podezoù	asaña
Dougenn traoù hir(palioù, kreionioù)	ayaña
Dougenn traoù bihan	iraña.....

Marteze, ar yezhioù latinek n'int ket ken pinvidik ha ma vez embannet d'ar pevar-âvel!!!

I32

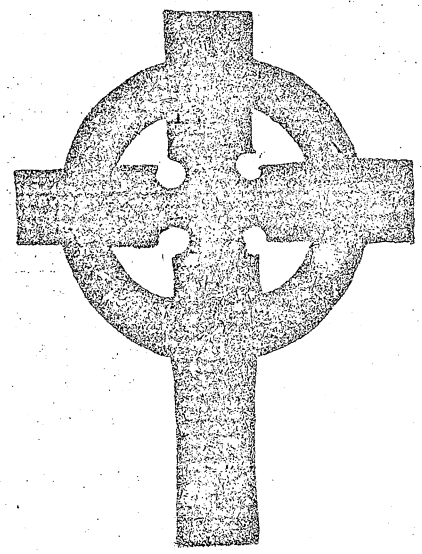

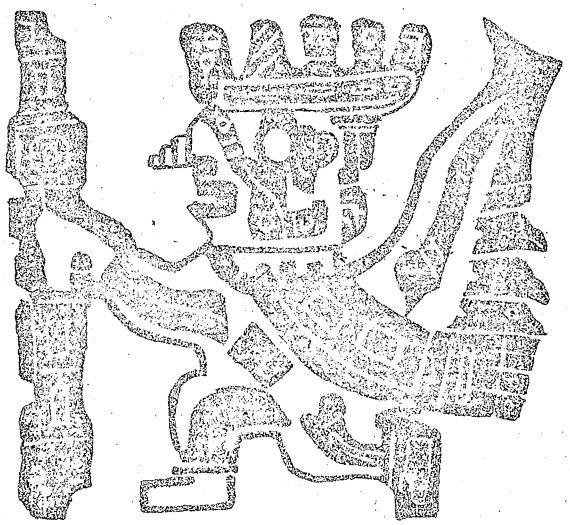
A M E R I K A A R S U

kartenn naturel.

0 500 1000 1500 2000

AR C'HRIST D'AN INDIANED

Ebrel I965 Niverenn I8

ooOoo

Lun- 8 c'hwevrer I965 -. ...E I938, e Madras, dileuridi(représentants) an Ilizoù Protestants a lavare e oa Amerika Latinek ar pouezusañ tachenn vision

"La propagande protestante a pris, dans toute l'Amérique espagnole, des caractères très populaires: elle est volontiers liée aux revendications sociales; très souvent anticatholique ouvertement, elle dénonce dans l'Eglise de Rome d'être une puissance de conservatisme et de réaction, incapable d'aider le peuple dans ses aspirations vers la justice; aussi dans la plupart des mouvements de gauche, voire d'extrême gauche, des éléments protestants se retrouvent-ils. Ce n'est pas à dire qu'elle ait beaucoup gagné sur le prolétariat ouvrier; elle touche surtout les ruraux et plus encore la petite bourgeoisie, si pauvre et si écrasée par les hauts-possédants."

(Daniel ROPS -Académie Française-65

Meurzh- 9 c'hwevrer I965 -. ...Protestantiezh an Amerika Latinek a zo ur brotestantiezh sektennoù (I war 3) . Perak ?

I°) Ur gredenn skañv, eeun.
2°) Manifestadegoù poblek hag a ra efed war an dud.
3°) Karantez wirion etre izili ar sektenn.
4°) Strolladoù gant tud eus ar vro nemetken.

C'hwitañ a ra ar visionerien norzamerikat, peadra dezho, el lec'h ma ra berzh ar preze ger(évangeliwo) kroc'henn memen, en diouer a bep tra. Ar sektennoù pantekostelour, e Bro-Chili eo ar strolladoù ar muiañ brogarourien hag ar muiañ emroet.

..."Mezhek omp, kristenien ar Vro-Gozh, pa soñjomp ez eus er bed ur seurt dienez a bep tra; m'hor beus re a draoù; int-i o deus re-nebeut. Hag ar pezh a vank deomp marteze ar muiañ eo ar feiz. Rak hor c'hredennoù a zo hejet gant avel diroll ar vuhez nevez. (Lizher a Blouenan- 24/I/65)

..."Ha bremañ, bep tro ma vezañ o pediñ e-harz treid an Itron Santez Anna em eus soñj eus ar Perou. Dirazi e lavaran va chapeled e brezhoneg, rak Santez Anna, hec'h-unan, pa en em ziskoueze da Nikolazig, a gemere, hec'h-unan yezh Breizh... Goude e

treuzan an Iliz (Santez Anna Wened)a evit mont en tu all da bediñ, dirak relegoù Sant Erwann. Hag e lavaran:" Sikourit misioner ar re baoub" Pa glev Sant Erwann meneg eus ar paour, e galon a deu da deneraat."

(Lizher eus seurez e ti ar re-gozh e Santez Anna-X
wWened)

Merc'her- IO c'hwevrer I965 -. ...Amerikaned an Norz a zo gwelet fall; pezh a ra gaou ouzh ar Brotestantiezh. Met erfin piv a c'hounezo: ar gatoligiezh Fidel Castro pe ur varkselezh vroadelour ?

...Gwelout a raer alies ur geunvaniezh vadezour pe pantekostel o tistreiñ war an taol d'ar gwir Iliz pa vez gweladennet gant ur beleg ha pa oar ar beleg-se komz dezhi

...Abaoe 30 vloaz eo urzhiet dreist an abostelerezh brotestant en Amerika an-Traon. Pep mision en deus bet he zachenn. "Kreizennoù kulturel" a zo bet savet; gwelloc'h e vefe lavarout parrezioù. Arc'hant a vez lodennet; ar mision en em garg da baeañ dle ar re a gemer binvioù-labour, mekanikoù. Kloerdioù a zo digoret; hini Costa-Rica a stumm pastored barrek.

...Evel dreizi hev'h-unan e c'hanas ar brotestantiezh er Brazil. Er c'hêrioù bras, war-ar-maez, hep beleg ebet o tont di, e savas strolladoù relijiel en-dro d'un tad-a-familh, pe d'ur sklavour du. Seurt kelc'hioù en em zistagas buan eus an Iliz.

...Div ouenn brotestantiezh a vleugn d'a n empoent er Brazil: hini ar bourc'hizien hag ar ouizieien: eskobelour, breuriezhel, presbiterian, metodist. Hini ar vadezourien, pantekostelourien, advantelourien, hag a stourm e-touez peorien an Amazonia, ar Minas, ar Matto-Grosso, kartêrioù ar c'hêrioù bras.

Yaou- II c'hwevrer I965 -. ...Eskop Coutances en deus kaset tri veleg da Amerika Latinek. Skrivañ a ra:

I°)Levenez abostolel am eus da vezañ respontet da c'halv ar Pab ha da c'hoant va mibien(fils) er velegiezh.

2°) Emstag a dad brasoc'h-brasañ n'eo ket hepken ouzh ar re a ya kuit met ivez ouzh ar re a chom. An disrann a ra d'ar veleien.santout donoc'h al liammoù kevrinus a zo etrezo, a zo etre int-i hag an eskop. N'eo ketur beleg eo en em harlu evit servijañ, met an holl veleien eo en em harlu gantañ hag ennañ. En em zigeriñ d'ar mision a franka kalon ar veleien.

3°) Goanag bras. Gwelloc'h eget gant prezegennoù ar bobl kristen a veiz ar bec'h a zo war an Iliz en ur bed pagan div lodenn war deir. Breuriezhioù eus an eskopti o deus graet un diazezadenn visionel . Liked o deus loc'het d'ar broioù is-dispaket. Nann, an Aotrou né c'hell ket chom hep bennigañ ur geunvaniezh gristen hag a oar en em aberzhiñ evit dont war sikoúr ar re all."

...Selaou ar bladenn(disk) l'Evangile et le Tiers-Monde (Jéricho-33t). Ganti e klevfoc'h mouez ur beleg du eus ar Volta-Uhel: Valantin Kiba, bet dezhañ naon, pa oa krouadur e ti e dud.

...Ma ne eured ket an Indianed eo en abegma n'o deus ket c'hoazh berniet arc'hant a-walc'h evit ober frejoù o friko. Goulenn diganto eureudiñ e-kuzh n'eo ket mat kenneubeut. Gwaz ha maouez en em unan dirak Doue, met ivez dirak ar barrez. D'am meno, peder chadenn vras a zo o liammañ ar vro-mañ.

I°)an alkool.
2°)ar c'hoka.
3°)an touezíadur el lochennoù.
4°)Ar friko-eured.

Gwener- I2 c'hwevrer I965 -. ...E Bro-Chili, ar Breujoù(Parlement) a nac'h reiñ ar skoazell-arc'hant a veze votet betek-hen evit sikour lodennañ ar boued profet gant CARITAS ar Stadoù-Unanet.

(Ecclesia 23/I/65)

...Er Perou, an eskibien a c'houlenn digant ar veleien kas d'an traon ar voazamant da ober euredoù d'ar sul-vintin, rak se a zo reiñ d'ar fideled tu da vezañ dievezh e-doug an oferenn. Adal al lun d'ar sadorn, etre 5 hag 8 eur diouzh an abardaezh, e c'hell an dud nevez mont dirak ar beleg. (Ecclesia 23/I/65)

...Evit lodennañ an douar (réforme Agraire), ar Vatikan a zo o paouez reiñ meur a vilion a "soles"(moneiz ar Perou) d'an Aotrou Charl Mari Jurgens. Unan eus ar re gentañ eo bet arc'heskop Cuzco oc'h en em reiñ da seveniñ un oberenn ken pouezus; d'an Indianed en deus bet roet an dilez eus douaroù an Iliz. Met an arc'hant a rae diouer evit lakaat an douaroù-se da dalvezout.

(Ecclesia 23/I/65)

...Ar Vatikan, ivez, a roio harp evit lakaat da dalvezout douaroù nevez e departamant(colonisation) Madre de Dios. Harz da zepartamant CUSCO, emañ ar c'horn-se eus"selva" ar Perou.

Sadorn- I3 c'hwevrer I965 -. ...En Uruguay, e oa marv daou vloaz zo ar gazetenn:"El Bien Público", awenet (inspiré) gant ar gatoliqiezh. Embannet e vez adarre ar gazetenn bemdeiziek-se, met e liv(liou); kentañ gwech en Amerika Latinek. Liked hepken a vezo ar renerien anezhi.

...Beleien Bro-Arc'hantina a c'hell , adal I genver I965, gwiskañ ar c'hlerjiman.

...Ur greizenn evit deskiñ skolaerien evit ar skol-dre-radio, a zo bet digoret en Uhel-Amazonia (Brazil). I6 skinva katolik a zo er c'horn-se, rak du-hont ez eus milieroù a familhoù, a he c'hellont kaout darempred gant skol ebet.

...E I963, eo bet diazezet ar CICOP evit reiñ da c'houzout d'ar gatoliked norzamerikat penaos emañ ar stal gant an ekonomiezh, ar gevredigezh, ar relijion en Amerika Latinek. Warlene, e emvod ar bloaz, e oa bet 2 000 den. Er bloaz-mañ, eo bet graet ar vodadeg e Chicago, adal ar 27 d'an 29 a viz c'hwevrer.

...Nebeutoc'h a arc'hant evit en em armañ ha skoazell evit ar broioù is-dispaket a c'houlenn Paol VI. Dileuridi an Uruguay , emañ en o soñj embann c'hoant ar Pab dirak Urzhiadur ar Broioù-Unanet (O.N.U)

Sul- I4 c'hwevrer I965 -. ..."Doue a zo er paour. Doue eo ar Paour, ar Peurbaour (le pauvre, par excellence). Nedeleg, ar C'halvar.

Ha ret eomont d'E glask.
Met tenn eo erruout gant ar paour.
Seblantout a ra ne vefe ket Doue er paour.
Rak bremañ n'en deus netra.
Met dre ma n'en deus netra, ez eo ap paour un arouez , ur merk, ur sin a Zoue.
Merk un Doue, hag a gar evit netra.
Doue hepken a gar abalamour maz eo mat.
Hep abeg.
Paour eo an re holl a gar, tud a n'eo deus netra, tud a n'int netra.
Er paour, Doue a zo un All, un All Dishenvel a-grenn.
An hini a gar e-giz den ne gar.
Evel Doue, karout ar paour, en un doare paour...setu ar c'hrogad."

G.Arnold, beleg.

Lun- I5 c'hwevrer I965 -. ...Pa wask re an drevadennerien (colons), eo ret lavarout ez eo bet difennet an Indianed gant an urzhiadur roueel. Meur a wech o deus an Indianed en em savet, met bep tro ez int bet flastret didruez. Lorc'h enno gant o c'hroc'henn gwenn, an drevadennerien a gav start chom en em ren int-i o-unan?

Norz-Amerika oc'h en em zigabestrañ, an Dispac'h oc'h ober e reuz e Bro-C'hall, an Ekonomiez toc'hor, setu peadra da vroudañ an drevadennerien d'en em reiñ d'ar reveulzi(révolte).

Meurzh- I6 c'hwevrer I965 -. ...En inizi " Los Galapagos" e donvor Bro-Ekouador, ez eus anevaled iskis-meurbet eus gouennoù aet da get. Dino de Laurentiis, o sevel ur film war Ar Bibl, emañ en e soñj filmañ en enezeg-se al lodenn a skeudenno ar Grouidigezh.

...Piv eo Las Casas ? Ur Spagnol, hag a guita Bro-Spagn, e fin ar XVvet kantved, evit mont gant spagnoled all, da zrevadenniñ an douaroù nevez dizoloet en Amerika. Da gentañ, en em zalc'h evel ar re all; bez en deus sklavourien. Met, un deiz,en ur selaou ur brezegenn, ez eus distro ennañ.

Mont a ra da zominigad hag adal neuze e breder eo gouzout penaos avielañ an Indianed dre ar peoc'h, nann dre heg. Bevañ a raio 92 vloaz ha ne ehano ket da oberiañ evit ar re a gar. Embann a ra dija frankiz ar goustiañs, gwir ar bobloù isdiorroet, an didrevadenniñ. Ul levr a-vremañ: L'Evangile et la force- Las Casas- Cerf, 7,50 lur.

Merc'her- I7 c'hwevrer I965 -. ...Anat eo, araok bezañ kaset da Amerika-an-Traon, e vefe ret en em aozañ evit an abostolerezh war an douarbras-se/ Div groizenn a zo bet diazezet eta, gant an eskop Illich, bet Is-Rener Skol-Veur Porto-Rico. Unan e Cuernavaca, kichenig Mexico evit ar broadoù a yezh spagnolek. Egile e Petropolis nepell diouzh Rio-de-Janeiro, evit ar Brazil, e yezh portugalek.

An Tad Vogel, rener kreizenn Petropolis, a lavare d'an 20 eost I964 da Yann Toulat:"Koll an dro-spered amerikan, kanadian, gall, evit servijañ en ur vro añvet Brazil, aze eo emañ an dalc'h."

Ha da veleien ha da liked deuet d'en em bourchas:"argreizenn-mañ ho skoazello d'en em zizober ouzh kement a vir ouzoc'h d'en em deuziñ er c'hellig-se(petite cellule) eus korf kevrinus ar C'hrist, Brazil hec'h anv. Ar skrivagnerien gristen eus penn-kentañ an Iliz a rae gant ar ger gresianek, kenosis (en em c'houlenneriñ, se vider, le vide, en em skarzhañ) evit displegañ aberzh Mab Doue, en deus lammet digantañ e-unan e c'hailoudoù a Zoue evit gwiskañ kig dister an den. War roudoù Jezuz, ar visionerien wirion a dle eskemmañ o c'hultur dezho gant kultur ur bobl all. Sant Paol en deus en em c'hraet Juzev gant ar Juzevien, nann-Juzev gant an nann-Juzevien, evel en hon amzer, an Tad Lebbe en deus en em c'hraet Sinaad gant Sinaiz, an Tad Monchanin, Indezad gant Indeziz, Charlez a Foucauld, maraboud e-kreiz an Touareged." Fraezh ar pal; degemerout kultur ar Brazilianed dre garantez evito.

Yaou- I8 c'hwevrer I965 -. ...? Petra o deus ar re-baour desket din ? Lodennañ ganto kentoc'h eget reiñ. Bezañ paour eta ganto. Klasket em eus penaos avielañ ha karout ar re-baour , hep dilezel ar re-binvidik. Diaes eo. Rak diaes eo bennigañ kaout mat pep tra. Dre vras, maz eus peorien, an direizhder eo a zo penngaoz. Desket em eus tamm-ha-tamm en em ouestlañ d'ar re-bapur, hep bezañ evit se un dalc'hiad(partisan). Jezuz Krist en deus em em roet d'ar re vihan: difenn a ra ar gisti hag ar publikaned (peorien speredel). Evelato n'emañ ket a-du ganto nemetken. Gouzout a ra paz eo ret, en em zistagañ diouto, evel ouzh ar re-binvidik. N'eo ket deuet evit reiñ dezho bara ar c'horf, met bara an Neñv. Salver eo."

Jorj Arnold, beleg.

Gwener- I9 c'hwevrer I965 -. ..."Prezeg an Aviel d'ar re-baour. Prezeg ar baourentez d'ar re-baour, Neuze e c'heller karout ar re-binvidik, avielañ ar re binvidik. An Aviel a bed ac'hadong da'garout grezh ar re-baour. Met ar re-binvidik n'int ket distaolet, rak kavet em eus n'eus ket gwelloc'h tu da avielañ ar re-binvidik eget en ur garout ar reèbaour, gant ur garantez c'hlan a-walc'h evit bezañ ur merk (un signe). Ur sin e gar Doue e-giz-se, e gar evit netra ha ne laka den ebet er-maez eus e garantez."

J .Arnold, beleg.

Sadorn- 20 c'hwevrer I965 -. ...Bro-Kolombia a zo bet gwanet gant bloavezhioù a zispac'h: 300.000 den o deus kollet o buhez. Met d'an empoent, emañ ar pare o tont. N'eus mui, koulz lavaret a forbanned (bandits) war ar maezioù. Skoazell vras a resever digant ar Stadoù-Unanet (Alianza para el Progreso). Kalz a chom c'hoazh da seveniñ.

War 750.000 kouer, 800 hepken o deus resevet o lodenn douar.

Izel-spontus e vev c'hoazh milionoù a Golombianed.

...E Bolivia, ez eus ivez gwellaenn. Ar C'hardinal Cushing, bet er vro e I96I, a zo distroet e I964. Kavaet en deus kemm war an dachenn relijiel ha war an dachenn gevredigezhel (social). Tri gloerdi a zo o paouez digeriñ o dorioù. Muioc'h a dud en Oferenn ha muioc'h o sakramantiñ. Micherourien ha mengleuzierien a heul kentelioù katekiz. Met epad hir amzer, e vezo ezhomm eus beleien estren. Ar Jezuisted, nemetken, o deus, e Bolivia, un ti-nevezianted.

(Missi- Geñver 65)

Sul- 2I c'hwevrer I965 -. ..." Ur c'hoar d'am mamm he deus tremenet he buhez e New-York evel Franszizkaned. Hag en despet d'ar pezh he deus bet skrivet deomp war ar broioù ken dishenvel diouzh diouzh her broioù-ni, e welan em eus kalz da zeskiñ c'hoazh war stad reuzeudik ar bobloù-se..."(Lizher G.Kreac'h- 2I/2/65)

Evel an heol diouzh al loar, dishenvel-krenn eo laez Amerika diouzh ar C'hreiz hag an Traon.

-.../Pladennoù: I°)The Music of Brazil:Morlarjez ar Brazil CBS
2°)Marsel Azzola er Meksik- akordeoñs- Festival.
3°) Mucho Gusto- Bro Meksik- CBS.

Lun- 22 c'hwevrer I965 -. ...Pour libérer l'homme, Emmanuel Mounnier, considérait qu'il fallait détruire les structures du capitalisme "au profit d'une organisation socialiste de la production et de la consommation."

...Ar broioù "kristen" , hag a ra I6% eus ar bed o deus 70% eus pinvidigezhioù ar bed-se.

...Evit ar beskerezh, gant ar Perou eo ez a ar maout evit an hollved. Bro-Japan a oa ar c'hentañ betek-heñ. Perou hà Japan a denn eus ar mor, bep bloaz, I/3 eus pesked ar bed.

Meurzh- 23 c'hwevrer- I965-....Ar ger "paour" a no ur gon avielel, met er vuhez bemdeziek, ar ger-se a zo dismegañsus evit ar beorien. Bez e c'heller ober gantañ e diabarzh an Iliz, met en diavaezh, e vefe gwelloc'h lavarout "hor breudeur disherezhet (déshérité), hor breudeur ar muiañ flastret." Ar re : o doa ar gwir da resev an heritaj ha n'o deus ket resevet :.

...-Dans l'aide aux pays-sous-développés, "il n'y a rien de désintéressé au niveau des Etats; ni à celui de n'importe quelle organisation internationale. Car le désintéressement suppose l'existence d'une âme et seul l'individu posséde une âme... Le jeu de la sécurité sociale, la politique des salaires est un système de transfert de revenus au profit des catégories les moins favorisées. De même, on peut enviséger au sein de la société internationale un transfert des revenus des pays riches vers les pays en voie de développement.

La coopération technique, bénéfique à celui qui la reçoit et surtout à celui qui l'apporte." André Philip -64

Merc'her- 24 c'hwevrer I965 -. ...E Bro-Arc'hantina, ar sonaozour Ariel Ramirez, ur mailh war ar musik awenet gant ar folklor, en deus nevez-savet un "oferenn greol" (messe créole):

-Kyrie: ton ar c'horolloù: Vidala ha Baguala.
-Gloria: Carvanalito.
-Credo: Chacarera tronca.
-Sanctus: Morlarjez (Ened) Cochabamba (Bolivia).
-Agnus Dei: kanaouennoù ar "pampa" (disk Philips)

...Er Sened-Meur, kichen eskop Coutances (Normandi) , un eskop eus ar Brazil.

...avourien. Met, un deiz, en ur selaou ...aoloet en Amerika.

-Pet beleg ?
- I4.
-Ha me, 700 evit an hevelep niver a dud.
E Coutances, 50 kwech muioc'h a veleien !!!

Yaou- 25 c'hwevrer I965 -. ...An Eskop Lusian Ar Mentsiger a vennig ar presbital nevez.
-"Dre ar beleg-eskopti misioner, an eskop a c'han(fait naitre) e eskopti d'an Iliz Hollvedel. Dreizañ an eskop a zeu da vezañ peur-eskop (Ce prêtre sera le relais qui permettra à l'Evêque d'assumer toute l'ampleur de san sacerdoce."
(An Eskop Riobé-Orléans)
-...E daou vloaz, Bro-C'hall he deus roet I5 beleg.
En ur bloaz , Bro-Spagn he deus roet 2 000 da Amerika Latinek.
-..."Ar beleg-eskopti misioner ne dle ket en em soñjal un haroz(héros), un den-meur;kuitaat e vro a zo un dra ordinal: an Iliz a gas."
(Eskop Riobé- 64)

Gwener- 26 c'hwevrer I965 -. ...An Inkaed a stagas da vezañ mistri, war-dro I000,II00 goude Jezuz Krist. Ne oa nemet ur guchennad tud o ren. Evel un doue, dezhañ an holl droedoù(droits) , e vestronie an Inka.

Ar Gevredigezh inka
Inka (an impalaer)

An diskouarn-bras- "ar skouarneged" (a oa guarnourien, pennkadourien, tud-fur, beleien an Heol, Beleg-Meur, gouizieien)-holl, holl c'halloudek.

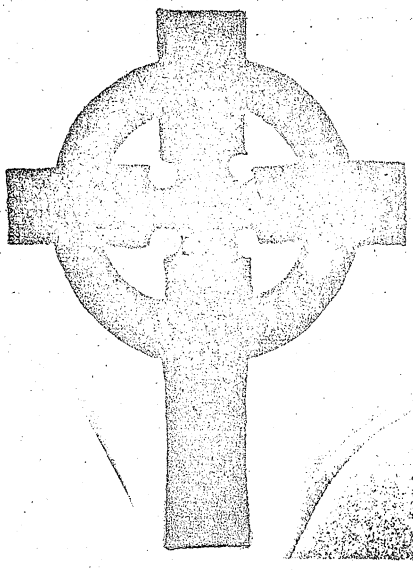
An dud bras (a oa is-kergidi, galloud ebet dezho)

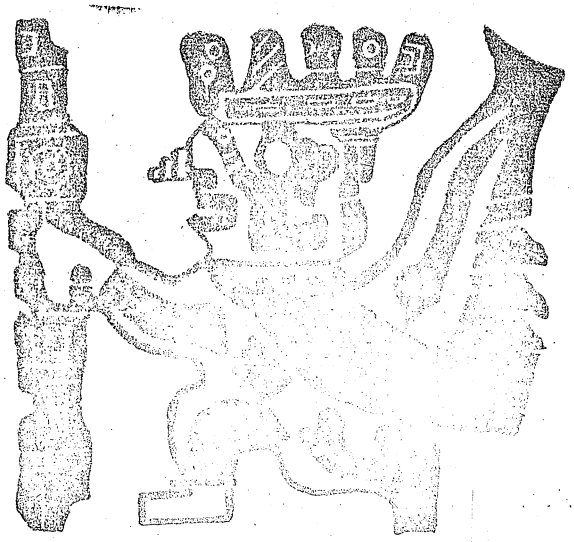
ar meveliien- du (a oa sklavourien, prizonidi-brezel)

Sadorn- 27 c'hwevrer I965 -. ...D'ar meurzh I6 c'hwevrer I965, lennerien ger, oc'h eus gwelet marteze war melezour ar skinwel(télé) pezh-c'hoari Prosper Mérimée: Karroñs ar Sakramant Santel/ Is-Roue ar Perou a ro ur c'harroñs nevez-flamm d'ur gomedianez la Perichola, hec'h anv, karedig maz eo dezhi. Pebezh gwallskouer! Ar veleien a ra rebechoù. Neuze ar plac'h diroll en em denn eus ar gabaduilh en ur brofiñ ar c'harr kaer da eskop Lima, evit servijañ nemetken da gas an Aotrou Doue d'ar re a zo war o zremenvan. Flemmus, enepbeleg eo an oberenn. Hag echuiñ a ra evel-hen:
-Dimezell, ar c'harroñs-se a vezo evidoc'h karr Eliaz; gantañ ez afoc'h war-eeun d'ar baradoz...
E I930, e Paris, e oa ranket chom a-sav da displegañ ar pezh-c'hoari-se.
War skramm (écran) ar skinwel, c'hoazh...D'al lun I5 c'hwevrer, eo bet skeudennet buhez Simon BOLIVAR (I783-I830) . Evit Amerika-an-Traon a-bezh, eñ eo an Dieuber". Eñ eo en deus dichadennet ar stourm enep ar Spagnoled. Un den a sklaerijenn, un den meur.

Sul- 28 c'hwevrer I965 -. ...Amañ, betek-henn eo bet douget bravik ar feiz e karr an hengounioù (traditions) kulturel spagnoleg-amerikat. Met maz a d'an traon an hengounioù-se,diskaret gant ar frammadurioù nevez, petra c'hoarvezo gant ar feiz ? An hengounioù o tont da vezañ folklor, petra erruo gant ar feiz ?
...40 000 beleg en Amerika Latinek .
I3 000 war -ar-maez.
War-ar-maez, an desketañ peurviañ e-touez a barrezianiz, ar beleg a oa war-un-dro mestr relijiel ha sivil. Met, e-giz-se, e-unan, e-mesk tud dizesk, ar beleg a oa e riskl da goll e merzh speredel: muioc'h troet da zerc'hel ar stal evel ma oa eget da lakaat ar genunvaniezh(communauté) da vont war-raok ha da lodennañ dezhi pinvidigezhioù an Avel.

AR C'HRIST D'AN INDIANED

Mae I965 Niverenn I9

ooOoo

Sul- 28 c'hwevrer I965 -. ...Piv o deus sachet o skasoù eus Kouba ? Piv ? "Ar re maget-mat, ar rummad etre (la classe moyenne), hag ar re -binvidik. Hag ivez "ar gatoliged vat"

(Tad Akberz Nevins-misioner Maryknnoll

-...E Bro-Venezuela, dre urzh an eskibien, ne vezo mui nemet un doare da lidañ an euredoù. E gornioù zo eus ar vro, ez eus betek 8 klas obidoù(funérailles)

Lun- I meurzh I965 -. ..."La force de dissasion n'est-elle pas un délire collectif... en même temps qu'un détournement monstrueusement frauduleux au détriment des oeuvres de civilisation et d'aide aux pays pauvres ?"

(Eskop Guilhem- Laval-Mae 64)

...Bep bloaz, I40 miliar dispignet er bed evit en em armiñ,
7 miliar a zolared evit skoazellañ ar broioù paour.

(Tad PIROU - O.P)

-..."l'opinion est unanime à déplorer la misère d'un milliard d'hommes ;mais moyennant quelques pieux secours, elle s'en tient là, enregistrant le fait comme une des composantes de ce monde."

(Tad Chenu- O.P I7/I2/64)

-..."le sous-développement, c'est la guerre, pour aujourd'hui et pour demain. Le développement est le nouveau nom de la paix.

(Kardinal FELTIN- 3/I2/60)

Meurzh- 2 meurzh I965 -. -...Muioc'h eget an hanter eus ar C'hallaoued a vefe a-du gant skoazellañ ar broioù is-diorroet, (sous-développés). Pezh 'zo souezhus, rak seblantout a rae o doa menozioù Remond Cartier(Paris-Match) en em skignet pell ha don.Met petra o defe respontet an dud, ma vefe bet goulennet digant to krak-ha-berr :" Daoust ha bez e tle ar Gouarnamant tennañ X miliar eus Kef ar Stad, evit reiñ d'ar broioù paour ?"

...Amañ ez eus ezhomm eus louzoù-marc'h, hag a gemmfe don; a-hend-all e vezo kollet Amerika Latinek.

-...Piv en em savas enep ar Spagnoled ? Tud ar c'hêrioù, tud dezho des kadurezh, en em silet enno ar menozioù nevez, youl dezho d'en em zistagañ eus ar re a oa oc'h ober ar mistri warno en anv ar Spagn. Met, evit mevelien an atantoù bras, evit ar skavourien du, evit an Indianed labourerien dre-heg, n'eo ket ar roue spagnol eo a oa an enebour, met an aotroù, perc'henn an douaroù, ezel ar c'huzul-kêr. Pemzek vloaz e padas brezel an dieubidigezh.

Merc'her- 3 meurzh I965 -. ..."An Iliz a zaoubleg war ar paour. Met daoublegañ war ar paour a zo dismegañsiñ anezhañ. Evel pa vefe an Iliz eus un tu hag ar re-baour eus un tu all. Ar re-baour eo an Iliz hag enor an Iliz-se..!"

(Missi- 7 I964)

Yaou- 4 meurzh I965 -. ...D'ar I5 genver I965, evit ar wech kentañ, e Kloerdi-Bras Sant Toribio e Lima, ar C'hardinal Yann Landázuri Ricketts en deus kenoferennet (concélébré) gant I2 beleg.

-...Bro-Kanada he deus bremañ e 32 broad eus Amerika Latinek I548 beleg

-...454 bloaz ez eus abaoe maz eo diazezet an Iliz e Enez Porto-Rico. Betek-hen, beleg ebet ginidik eus an enezenn ne oa bet dibabet da eskop. Bremañ, ez eus 4, hag en o zouez ar mestr relijiel uhelañ: arc'eskop San Juan: an Aotrou Loeiz Aponte Martinez. D'ar I5 genver ez eo bet kadoriet, gant enorioù bras. Porto-Rico a zeu da vezañ hi he-unan. Eus eur familh kouerien a I8 krouadur, hag eus unan eus ar bihanañ plouegoù eus an enezenn eu an arc'eskop nevez " arouez wirion eus spered Porto-Rico

(Ecclesia -65)

Gwener- 5 meurzh I965 -. ...Pevar nijva (aérodromes) a zo bet savet e Bro-Venezuela gant ar Stad evit kirri-nij bihan Kapusined ar selva.

-...Evit terriñ an derzhienn, lakit diskred un tammig stripoù pemoc'h Indez a-dreñv ho skouarn...

-..."Autre découverte...l'épouse de l'Inspecteur d'Education de la Province de Makusani (e eskopti Ayaviri) soigne l'impetigo de sa fillette d'un an avec de l'urine...l'urine du frère ainé de IO ans. Ceci entre nous, si Madame Lola savait que je diffuse ses recettes, elle me poursuivrait..."

(Chantal Grégoire- klañvdiourezh , e Coaza)

Sadorn- 6 meurzh I965 -. ..."Pevar bloaz hanter en deus Tomaz ha 85 kantvedmetr(cm) a uhelder. Ar sul, d'an oferenn II eur, e krimp war ar bank em c'hichen. Boemet (fasciné) eo gant va levr. Hag etre ar respontoù d'ar beleg, e tiskouezhan dezhañ an imajoù. Ur sell outo hag ec'h adro anezho din. Anavezout a ra "Mamita", ar Werc'hez hag an "niño Jesùs", ar Mabig Jezuz. Met dirak "person Arz, e chom da soñjal..:" Padre! (An Tad!) a zistag buan, en ur ziskouezh an Tad Yann ouzh an Aoter

Dres goude ar Gorreoù, setu ma bar adarre e zaoulagad war va levr. Hag e hop laouen:" trucha!" (truite!; dluzhenn!). Gwelet en deus ar pesk, hag a skeudenne ar C'hrist e penn-kentañ an Iliz. Ar c'hatekizour Leoncio a zistro en ur ober selloù du.

Met setu deuet mare ar Gomunion:

-Tomaz, a lavaran-me dezhañ, Kunitan, Padre tataykiman sumaq t'antata qonqa.

-Sumacq t'antata...a adlavar Tomazig.

Sonj ar goan Ziwezhañ a sav em spered.

- Kaypi Jesùs amigonkunawan...Tatayki Jesuspa amigonmi, chayrayku sumac q t'antata chaskiykun...Sonqopacq allinpunin...(I)

Komz a ran goustad, dousik, evit lakaat ar mister da ziskenn er galonig nevez-flamm-se, met ivez o vezañ ma klaskan ar gerioù.

(I) ?..Bremaik, an Tad a roio d'az tad Bara Mat. Jezuz a zo aze gant e vignoned...Emañ o reiñ dezho Bara Mat...Da dad a zo ur mignon da Jezuz; setu perak e resev ar Bara... Mat-mat eo evit ar galon (ar galon eo an ene)

(Chantal Grégoire-Infirmière à Coaza-évêché d'Ayaviri)

Sul- 7 Meurzh I965 -. ...+ "An dremm a gemero ar bed er bloavezhioù da-zont a vezo livet, evit un darn vrasañ, gant republikoù Su-Amerika. Dizale e vezo enno an hanter eus Katoliked ar bed."

5 (Mensaje- I962)

...Petra eo al "limpu-wayra " ? Ene ur bugel marv hep badeziant a c'hell evelse, douget gant un avel (wayra) fall, misterius, antreal e korf un den ha lakaat diaesamantoù ennañ. Primitivo, katekizour, 60 vloaz, en deus poan stomog. Met paz a kuit an droug-stomog, e teu dezhañ poan-dent. Ha pa ehan an droug-dent, e krog ennañ poan-benn. Hag evelse dibaouez: stomog, dent, penn... Ha Primitivo a c'houlenne louzoù evit diboaniañ ar c'hrouadur ...Marv.

Ar ger "limpu" a dlefe dont eus "limbos" spagnoleg, limbes, galleg, ifernioù, brezhoneg. Limpu wayra = avel an ifernioù.

(tennet eus "La Kantuta" Coaza)

Lun- 8 Meurzh I965 -. ...I964, e parrez Coaza,
88 bugel, ha n'o doa ket tizhet I bloaz, marv.
62 bugel, marv hep bezañ bet badezet.
I trimiz : I4 nann-badezet war 20 bugel marv.
2 trimiz : I2 war I7
3 trimiz : I6 war 20
4 trimiz : 20 war 3I

pezh a ra:

70,5 nann-badezet war I00 ganet.

Tri bloaz 'zo eo avielet ar barrez-se gant an Tad Berthelot eus Bourges. Prezeg a ra ar vadeziant e spagnoleg, e ketchoua, he kelenn a ra ar gatekizourien. Hag evit-se, Indianed ha brizhouenned(métis) a zo heñvel-poch. Gwashoc'h c'hoazh ar brizhouenned ! Ar-re-mañ a lavar n'emañ ket ar c'hiz ganto da vadeziñ avred.

Ha petra soñj an Indianed ?
-un amezeg bennak a c'hell stlepel dour war ar babig: badezet pell'zo!
-ma c'han ar bugel, warnañ liv ar grampouezhenn ziwezhañ, ma choum peg ouzh ar vuhez, e vezo badezet.
-hag e vezo furchet da glask un tad-pacron pinvidik, hag epad mizioù e vezo gortozet.
- ma n'eo ket badezet d'e 6 pe 8 miz, e vezo ankounac'haet eñ dougenn d'ar maen-font. Hag e vezo kavet an digarez toull:"Waĵcha kani...me zo!paour..."

("La Kantuta"- kannadig Coaza niv.3)

Meurzh- 9 meurzh I965 -. +...Ur sizhunvezh glok ep padet gouelioù an Ened (Morlarjez) ...Koroll, musik, alkool...Dizul-abardaez, evit klozañ, o deus devet un danvad kartoñs e-kreiz ar blasenn.

+...E I962, e Bro-Ekouador, ma ne vefe ket bet harpet ar Stad gant an Iliz, ne vefe ket bet tu da niveriñ (recenser) ar boblañs. Diskredik, disfizius, eo an Indianed. 4 300 000 den bennak ez eus er Republik-se; 2 lodenn war 3 eus ar vroidi a zo war-ar-maez ha 40 dre I00 a zo a ouenn indian.

(Ecclesia- 22/I2/62)

Merc'her- I0 meurzh I965 -. +...Div seurez japanat(japonais), eus un urzh japanat: Servijerezed ar Spered Santel, a zo nevez-erruet er Paraguay evit ober war-dro 200 familh a Vro- Japan, divroet du-se. En o zouez, nez eus nemet 5 tiegezh katolik. Evelato, gant skoazell ar familhoù nann-katolik, ez eo deuet a-benn ar-re-mañ da brenañ 400 devez-labour a zouar evit sevel ur skol ma kelenno enni an div leanez.

(Catolicismo: 2/65)

Yaou- II meurzh I965 -. +...Simon Bolivar en defe karet sevel Stadoù-Unanet Amerika-an-Traon. Met Kendalc'h Panama e I826 a oe ur c'hwitadenn. Pep unan, evel e amzer an Alouberien, a fell dezhañ kaout e vro dezhañ e-unan. Erruout

en em zifretañ pep unan gantañ e-unan; evelse eo bet ar bolitikerezh neuze, met evelse eo ar bolitikerezh bremañ.

Eus I857 da I9I7, e tivro amañ Europiz; gant an Indianed ne lezer nemet ar menez e-lec'h maz int dalc'het hag ar "gaucho" a zeuio da vezañ ur mevel. Ur ouenn aotrounien pinvidik a zeuio da vezañ mistri en holl vroioù hag evelse emañ c'hoazh ar stal d'an eur a-vremañ. Amerika Latinek ne vezo ket lakaet da dalvezout met lakaet a-skrap. Da viken, eo merket an douarbras-mañ gant roudoù an Alouberien.

Gwener- I2 Meurzh I965 -. ...D'an empoent, emañ an dud o c'hortoz ar c'hafe da zarevin(mûrir). Sevel a reont tiez; gant douar stardet e vez graet ar mogerioù.

+...Brezel bihan ez eus e Kolombia hag er Venezuela. Bez ez eus strolladoù lamponed met bez ez eus ivez strolladoù kouerien dizouar; ar re-mañ urzhiet, frammet. Warlene; a-hed ar bloaz, ez eus bet krogadoù etrezo hag an Arme kolombian.

+...Taer(violent) eo ar C'holombianed: bez ez eus enno daou wad mesket; ar gwad spagnoleg, a vag fulor, ar gwad indian, a vag diseblanted dirak ar marv.

Sadorn- I3 Meurzh I965 -. +..."Ce serait si bien si ce bulletin était rédigé en français! Mais je crois qu'il vaut autant demander à la mer de ne plus monter à l'assaut de nos côtes...Je serais heureux de trouver dans votre bulletin davantage de détails sur votre travail de tous les jours, du travail de vos paroissiens, sur leur vie religieuse... savoir ce que vous faites, quels résultats vous obtenez..."

(Lizher 28/2/65)

Ya, kaout a rafen kaout taolioù-kaer da zisplegañ deoc'h, peskerezhioù burzhudus...met netra a se! En ur vro "gristen" gozh emaon. Da ober hon eus gant tud, hag a soñj dezho bezañ "Catolico" eus ar c'hentañ troc'h, peogwir emañ o añv war gaieroù an iliz... peogwir e zevont ur goulaouenn, ur wech-an-amzer, dirak delwenn ur sant pe ur santez...Poultronnet eo ar c'hadorioù-kofez ha noz omp ket rivinet o prenañ ostioù bihan digant seurezed Arrequipa...

Sul- I4 Meurzh I965 -. ...."En Colombie comme au Venezuela, les années sont maintenant engagées presque totalement dans les actions dites de "pacification" contre les bandes rebelles. Non seulement, cette tâche donne la possibilité aux forces armées en tant que telles d'exercer des pressions de plus en plus évidentes sur les pouvoirs civils. Mais conséquence capitale, cette lutte contre les guerrillas entraîne les officiers à découvrir "l'action psychologique".

Ils veulent à leur tour "conquérir les masses" pour les "empêcher de tomber sous la coupe du communisme". C'est un souci qui rappelle quelque chose. Et il n'est pas nécessaire d'être prophète pour penser que ce nouvel état d'esprit est à la veille de favoriser des bouleversements politiques inattendus dans un avenir relativement proche."

(Mersel Niedergang- Réforme I6/I/65)

Lun- I5 Meurzh L965 -. ..."Le Bon Dieu doit être très indulgent pour ces pauvres gens. Mais comment les sortir de leurs mauvaises habitudes, alors que certains ne vivent que du commerce de l'alcool ?

Soeur Marie des Anges- Saintes 28/2/65

+...Evel en Italia, Suis, Arc'hantina, en Ekouador, kemerput perzh en oferenn e goude-kreisteiz hag e noz ar sadorn a zo sentiñ ouzh lezenn ar sul.

Meurzh- I6 meurzh I965 -. +...Pechez ez eus da ober teilh e straedoù Sandia. Ur bechezenn galet evel an douar garv en de us ganet anezhi. Hag un dousenn evit 4 gwenneg (I sol péruvien); aes eo ober kofad!

+...E Sandia, savit d'an nec'h ho taoulagad; forzh pe du, ne welfont nemet menezioù. Ha tra estlammus; krog ouzh ar roc'h, parkeier bihan maiz. En em c'houlenn a rit penaos e c'hell an indian tizhout al lec'hioù-se, penaos e c'hell labourat tammoù kement e diribin.

+...E iliz Sandia, ez eus pezhioù aoterioù; 5 anezho dediet d'an Itron Varia. Ar pezh a ra 7 delwenn eus ar Werc'hez en hevelep ti-pediñ.

Merc'her- I7 meurzh I965 -. +...Gant ar glaveier puilh, disac'hadennoù bras- eus krec'h ar menez a-wechoù- o deus stanket groñs an hent. Hag an dourterien a labour da zistankàñ. Met pa n'eo ket netaet mat ar bern douar ha mein e c'houlenner digant an holl diskenn eus ar c'harr-samm. Ar beleg evelato a vez pedet da chom hep fiñval hag hopet warnañ m'en deus penn kalet da zisentiñ ha da ober heñvel ouzh ar re all. An dirak ivez a vez roet d'ar beleg , kichen ar blenier. Arabat dezhañ en em gemmeskañ gant an Indianed!

Yaou- I8 Meurzh I965 -. +...Soñjal a raendin ne oa stourm urzhiet ebet enep an alkool en Amerika Latinek. E Republik San Salvador ez eus ul lusk (Mouvement): Defensa Social Salvadoreña e anv, e bal dezhañ harpañ ar vuhezegezh voutin, Gwazed al Lusk a vrezel enep an alkool, o tigeriñ meur a glanvdi(ospital) hag o putañ d'an diduamantoù yac'h. Ar merc'hed, diouzh o zu, a striv dalakaat an dud da zimeziñ en iliz; bep bloaz, e teuont a-benn da lakaat en urzh ur 500 koublad bennak.

(Ecclesia- 6/3/65)

Gwener- I9 meurzh I965 -. +..."Pa brederiomp war ar Sened-Meur, ni fideled ar C'hornog, ni hon-unan, stad ar feiz en hor bro, hon doareoù-meizañ a daol pouez war hor barhadennoù. Arabat ankounac'haat Ilizoù ar sioulder, hag a zo heskinet, Ilizoù yaouank Afrika- un doare all o deus ar re-mañ da vreutaat gant ar breudeur disrannet- na kennebeut an engroezioù dezho ur gatoligiezh henc'hizel-meurbet , hag a garg ilizoù diveleg an Amerika Latinek."

I?C.I I5/I/65.

Sadorn- 20 meurzh I965 -. +..."En devezhioù-mañ, ez embann LA CROIX pennadoù a-zivout ar Perou, gant Kristian Rudel. O lennet am eus gant evezh. Seblantout a ra din, diouzh ar pennadoù-se, ez eus muioc'h a spi evit an Indianed eget evidomp-ni."

(Lizher an 9/3/65)

+...E miz c'hwevrer, e Lima, da geñver e zeiz-ha-bloaz, ar penn- blenier (lider) "aprista", Haya de la Torre, 70 a oad dezhañ, a c'houlenne digant ar Stadoù-Unanet skañvaat ar gwirioù-maltouterezh (droits de douane) war ar marc'hadourezhioù o tont eus ar broioù latinek-amerikat. Rak seurt diskarg a vez asantet gant ar Marc'had Boutin Europat ha gant Breizh-Veur da vroadoù Asia ha Afrika kevezerien Amerika-an-Traon evit an darn vrasañ eus ar penndanvezioù. Soñjal a ra Norzamerika n'emañ ket ar c'hiz gant he folitikerezh da ober evelse. Marteze evelato...peogwir ez eus bet "Raktres Marshall" ha peogwir ez eus bremañ an "Emglev evit an Araokaat" (Aliansa para el Progreso).

(Actualidad- 28/2/65)

Sul- 2I meurzh I965 -. +...Perak e ro harp menec'h protestant Taizé da Amerika Latinek, en ur reiñ lañs d'an oberenn GOANAG hec'h anv ? Ar respont a gavomp e niverenn genver I965 FETES ET SAISONS. E I960, Roje Schutz, priol Taizé, a skoulme darempredoù gant eskibien eus Amerika Latinek. Sammet kriz maz int, e fellas dezhañ en em sammañ ganto. Goude-se, e-kerz ar Sened-Meur, ouzh taol gant ar penn-Ilizoù-se, e selaouas o c'homzoù ankenius. Daou eskop a zeuas betek ar gouent ; neuze brallet start, Roje Schutz a lavaras:"Pezh a c'hellfomp a rafomp." An oberenn GOANAG a c'hanas ha bremañ hon eus arc'hant da gas da skorañ tud hag a striv da ziazezañ ar c'henlabour-war ar maez.

+...Trede-Urzh Sant Frañsez, e New-York, a zo krog da stummañ liked, soñjet ganto dont a youl-vat da Amerika Latinek, da zougenn testeni er Skolioù-Meur hag en ober Kevredigezhel.

Le Pèlerin- 6/I2/64

Lun- 22 Meurzh I965 -. +...En Amerika Latinek:

I900 - 70 milion a dud.
I965 - 220 milion a dud.
2000 - 600 milion a dud.

PEBEZ KUDENN !!!

Dilezel an douarbras-se d'en em zifretañ e-unan, en e vorveur a drubuilhoù ekonomikel, a zo ivez dilezel an hendouar kristen-se, e korf kevrinus Jezuz Krist. An dienez divent-se a zo deuet da vezañ hini menec'h protestant Taizé. Ha ma vefent darbet da zisoñjal, gwalenn an eskop Larrain eus Bro-Chili a zo dalc'hmat dindan daoulagad ar priol Roje Schutz. Penneskob eskibien Amerika Latinek en doa lavaret d'ur mignon dezhañ: -Ro va bizaoued da Roje hag eñ erbed da ziwall anezhañ 'n e gichen."

Meurzh- 23 meurzh I965 -. +...Atav an hevelep goulennoù! "Klañv eo va gwreg; eürus e vefe o lonkañ ur veradennig eoul santel..."
-Poan-stomog am eus...dour benniget, mar plij! Dour benniget da evañ !!!

"...Klañv eo...foll eo...karout a rafe kofez..." Met soñjal a ra deomp n'eo ket evit en em zizober eus ar pec'hedoù, met evit en em zizober eus ar c'hlañved.

Deviñ gouloù en iliz...evit pareañ. Ur relijion en em vreinet ha deuet da vezañ hud (magie). Grit un dra ha klak! an droug a ya da get...

+...Ar CELAM (strollad eskibien Amerika Latinek) en deus klasket sevel un droidigezh voutin (traduction commune) e kastillaneg eus Ordinal an Oferenn. N'eus nemet ar Republik Arc'hantel hag a vefe aet eus he zu. "Dioutañ e-unan eo ar c'hastillaneg komzet en va broad, eme an eskop Podesta, gerioù 'zo graet ganto e lec'h all ne ouzer ket diouto amañ hag hor pobl ne garfe ket e vefe lammet digantañ ar stummoù-se hag a zo dezhañ."

Merc'her- 24 Meurzh I965 -. +...Etre I850 ha I860, ez eo bet ijinerezhet Amerika Latinek, met gant Europa eo bet pourchaset an arc'hant; evelato n'eo ket hep kaout ha zic'haou. Da c'houde, Norz-Amerika a gemero lec'h Europa. Amerika Latinek digabestr ! ur vojenn , ur gonchenn nemetkeñ.

+...Pegen laouen ne vezan ket o resev lizhiri skrivet bravik e brezhoneg, gant tud yaouank...Ya, bez ez eus glaou-tan dindan al ludu..." Emichañs, a skriv ur c'hrennard diwar-ar-maez, ez eo chomet ho yec'hed ganeoc'h, peogwir dre amañ nez a ket gwall-vat ar jeu gant an dud. Bez ez eus tost d'an drederenn eus Plouenaniz en o gweleoù, gant ar c'hleñved-red: ar grip... Echuiñ a ran evit an taolmañ adarre, rak bremañ emaon o vont d'ober va malizenn da vont d'ar skol dilun, da bakañ un tamm aer-vor."

(Lizher 6/3/65)

Yaou- 25 Meurzh I965 -. ...Brav eo, eus un tu, goulenn aluzennoù evit ar re o deus naon, hag, eus un tu all, derc'hel izel priz ar penndanvezioù(matières premières).

Dres evel ar pezh a rae gwechall aotrouned Bro-Saoz: ijinañ ar skodenn evit ar paour (taxe des pauvres) ha paeañ fall o devezhourien.

+...N'eo ket e New-York eo e tiwanas menoz an ALIANZA POR EL PROGRESO (An Emglev evit an Araokaat). E I958, Pennrener ar Brazil, Kubitschek, en doa ar soñj-mañ: betek-heñ, ar penndanvezioù diouzh an druilh, a zo bet ermaeziet (exporté) eus ar Su d'an Norz.

SU ——— penndanvezioù (matières premières) ———→ NORZ

Betek-heñ, arc'hant prevez eus an Norz a zo bet ermaeziet da lakaat en implij er Su.

NORZ ——— arc'hant prevez (kapitaux privés) ———→ SU

Met fall-du eo an eskemmadeg-se; n'eo mat nemet da zonaat ar foz a zo etre ar Stadoù-Unanet dreist-ijinerezhaet hag ar brasniver eus an 20 broad latinek-amerikat, oc'h en em zispakañ nemetken.

Gwener- 26 Meurzh I965 -. +...Kubitschek a choulenne unvaniezh wirion etre Amerika Latinek hag ar Stadoù-Unanet. Ha se evit en em deurel da-vat da stourm enep ar gwaliner (fléaux):

I- an dud a ne gavont ket al labour ret dezho da gaout bara.
2- an dud n'ouzont na lenn na skrivañ.
3- an dud o kuitaat ar maezioù a vil-vern.
4- an ijinerezhañ gant ul labourerezh-douar diwarlerc'hiet.
5- Kudennoù skrijus ar jerc'hed.
6- Ur boblañs o kreskiñ d'an daou-lamm.
7- Ar vugale dilezet, er c'hêrioù-bras. (40 000 e Caracas).

D'an I3 meurzh I96I, Yann Kennedy a gavas mat pezh oa kinniget gant ar Brazil. Ar raktres (plan) ne oa ket par dezhañ:

I- Kreskiñ bep bloaz eus 2,50 % peadra pep den.
2- Lodennañ an douar: diskar ar c'hêrioù-bras hag an atantoù re vihan.
3- Deskiñ an dud.
4- Astenn an oad etre (la moyenne d'âge) eus 5 bloaz. (betek 46 vloaz e c'heller bevañ e Amerika-an-Traon)
5- Stabilaat priz ar penndanvezioù.

Met nag a boan o loro'h ! Netra ne vefe bet sevenet ma ne vefe ket erruet dispac'h Kouba. Hag hiziv-an-deiz, an ALIANZA POR EL PROGRESO nez a da du. Un dra hep ene hag hep feiz. Soñjal a ra d'ar Stadoù-Unanet ez eo mouget Kouba. Met ker buan ha tra Kouba a c'hellfe sevel a-ziwar an teilh, salviñ he ekonomiezh. Amerika Kennedy he defe en em zifaziet. Amerika Johnson, strobet er Vietnam hag er C'hongo, a soñj dezhi ez eo mat ar stal e traon ar Rio-Grande (Stêr-Meur).

(Hervez Marsel Niedergang- Réforme 30/I/65)

Sadorn- 27 Meurzh I965 -. +...Ar vro enni ar muiañ a gatoliked er bed-holl eo ar Brazil. Met nez eus nemet I2 000 beleg: I beleg evit 9 000 a fideled.

+...Impalaer an Inkaed a oa mestr ha mestr nemetañ. "An holl c'halloud hag an holl enorioù a zo dleet da Inka Kapak." Ar marv a oa evit kement hini a gredfe disentiñ an disterañ ha pa vefe mab pe breur. N'em em ziskoueze ket d'ar bobl; gwelout an damskeud anezhañ a oa awalc' h da lakaat an Indianed da leuskel ur mell youc'hadenn skiltrus, ur skrij da glevout.

Sul- 28 Meurzh I965 -. +...Mevel ar presbital, an aymara Yann a zeu ganin da Yanahuya. Gwelout a ran ec'h anavez mat ar gwez, ar plant, ar re zo mat da ober tizan. Santout a raer ez eo taolenn veur an natur un daolenn c'hwek d'e galon.

+..."Dieub (libre) eo holl vroadoù Amerika, met herezh an drevadennelezh a zo direizhderioù kevredigezhel, frammadurioù ekonomikel dizamant ouzh mor ar re-baout..."

(Fêtes et Saisons du I964)

Lun-29 meurzh I965 -. +...Hirio ez eus erruet ur solaerez nevez evit skol ar seurezed, ur plac'h yaouank eus Saintes (Charentes). Doktor war spagnoleg eo Mari-Tereza.

+...Teir leanez eus ur Vreuriezh a Chartres a zo ivez degouezhet evit ober war-dro ar re-glañv e ospital nevez Ayaviri. Bez ez eus bremañ en daou strollad seurezed.

Meurzh- 30 Meurzh I965 -. +...Brein-put eo ar pennoù-bras en Lima. Prenet e vez ar c'hargoù, an diplomoù. Roue eo ar gaou... Neuiñ a raer e plijadurioù ar c'hig. E Monte-Rico, e skolaj ar Pikpusianed, e I964, ne oa ket unan er 4vet klas a ne vefe ket bet en ti-gisti.

+...Ar gaou, perak ? An tud-uhel-se a chom ganto c'hoazh un dilerc'h eus an"enor spagnolek". Ne c'houzañvont ket chom hep gouzout . Hag evelse n'eus nemet un talbenn (façade) ha netra en a-dreñv.

Merc'her- 3I Meurzh I965 -. +...C'hwec'h douarbras ? Ya! nevez zo eo kroget Kuzul Ekumenek an Ilizoù (Conseil Oecuménique des Eglises:protestant) da ober añv eus 6 douarbras : Europa, Asia, Afrika, Okeania, NorzAmerika, Amerika Latinek.

+...Ne welan ket penaos e c'hello morse an indian en em emdeuziñ (s'intégrer) gant ar brizhouenn (métis) hag ar spagnol. Perak kavout fall, digristen an disparti, an disrañn ? Evelse emañ ar stal gant ar Juzevien hag an Arabed e Palestina. Gant Hindouiz ha Mulzumaniz e India.

Yaou- I Ebrel I965 -. +...Tra iskis ! Amañ, ar veleien a lid ar Sizhun-Santel araok ha goude ar mare. Pep kêriadenn pell diouzh ar barrez-kreiz a c'hell kaout evelse ofisoù ar Yaou-Gambrlid, Gwener-ar-Groaz hag ar Sul-Pask.

+...Hag evit klozañ ar gouelioù e vez devet Judaz...ha devet korf ha spered gant alkool...

+-...Penaos intent e vefe añvet ar C'hrist Aotrou Tad (Apu Yaya) er c'hantikoù ketchouaek ?

Gwener- 2 Ebrel I965 -. +...Simon Bolivar, dieuber Amerika-An-Traon, a c'hanas e Caravas, kerbenn ar Venezouela, e I783. E gelenner-ti a oa droet gant menozioù ar filosoferien ha diskibl da Rousseau. Da Vro-Spagn e teu e I799 hag en Europa e chomo pell da vevañ. E I80I, e timez gant ur vaouez eus an noblañs venezouelat; met bloaz war-lerc'h e varve houmañ gant an derzhienn velen.

E I807, e tistro Bolivar d'e vro hag e I8I0, Venezouela a zo disklaeriet digabestr. Mont a ra da Vro-Saoz da c'houlenn skoazell. Diwar neuze, ne vezo mui ehan d'ar stourm: harlu ha brezel enep ar Spagnoled. Ha se gant un nerzh, gant ur penngadouriezh, gant ur furnez bolitikel tanav ar skouerioù anezho e Istor ar Bed.

Sadorn- 3 Ebrel I965 -.

Er I6vet kantved, tud, Cortés, Balboa, Pizarre...o anv, o deus roet d'ar Spagn ur bed : Amerika. Brezelourien, ergezhourien, mall ganto dizoleiñ douaroù nevez, a-wechoù kriz ha kar-an-arc'hant, en em daolas war ur vro, gouzañvet ganti bezañ trec'het. Rak ur vojenn gozh a gonte e tistrofe un deiz un doue gwenn misterius.

Al levr :LES CONQUISTADORES (gant Jakez Lafaye- Seuil- 4,90 lur) a daol sklaerijenn war ar c'hudennoù buhezegezhel (problèmes sociaux) o devoa beleien leaned da zisk oulmañ : en anv an Aviel da skignañ, daoust ha droed e oa da ober sklavourien gant an Indianed ?

Sul- 4 Ebrel I965 -. +...E I964, ez eus bet gwerzhet e Bro-C'hall (T.C II/2/65) 70 milion a voutailhoù champagn - I0 % muioc'h eget e I963 ha I00 % muioc'h eget I0 vloaz zo.

Perak seurt kresk ?

I) ar broadoù yaouank a bren muioc'h.

2)dont a ra ar c'hiz da "leinañ gant champagn". Boullc'hurun! Ken er broadoù yaouank, ken er broadoù kozh, ez eus torfetourien oc'h evañ bara ar re 'zo disec'het gant an naon... Mallozh ! a lavar ar C'hrist.

+..."En Ekouador, e kendalc'her da lodennañ an douar (réforme agraire) en un doare goustad met en un doare start" (Lizher eus Ekouador- I9/3/65)

Lun- 5 Ebrel I965 -. +..."Penaos 'ta e c'hellfe tud, o tarzhañ gant an naon, selaou komz Doue ? Penaos 'ta e c'hellont dont d'an iliz maz int gwisket fall ? Evit salviñ an den, ez eo ret en em emellout ouzh e ezhommoù-korf.

"Direizh eo en defe ur bihanniver a dud al lodenn vrasañ eus ar pinvidigezhioù pa n'o deus an darn vrasañ eus an dud nemet ul lodenn zister eus madoù an douar."

(An eskop Araujo Sales eus Biz ar Brazil, e I965 er C'hanada)

Meurzh- 6 Ebrel I965 -. +..."Niverus int ar medisined barrek, met holl pe-dost e vezont e kêr."

(Tad Rodeschini--Person e India-

E India amañ, heñvel-mik !

"Karout a rafen bezañ ur gwir dad speredel. E-leizh a dud a zeu d'am gwelout, met n'eo tamm ebet evit kaout un diskoulm d'o c'hudennoù-ene hag ar veleien all a sonj evelton. Goulenn a raer diganeomp aspediñ evit kaout ul lec'h en ur skol, evit kaout ur vicher."

(Tad Rodeschini)

..Heñvel-buhez amañ !

"Ur park hep puñs n'en deus talvoudegezh ebet. Ker e koust toullañ unan : 500 lur pe war-dro. Met n'eo arc'hant drouziviet; gant douar ar puñs, ez eus tu da eostiñ riz 3 gwech ar bloaz..."

(Tad Rodeschini)

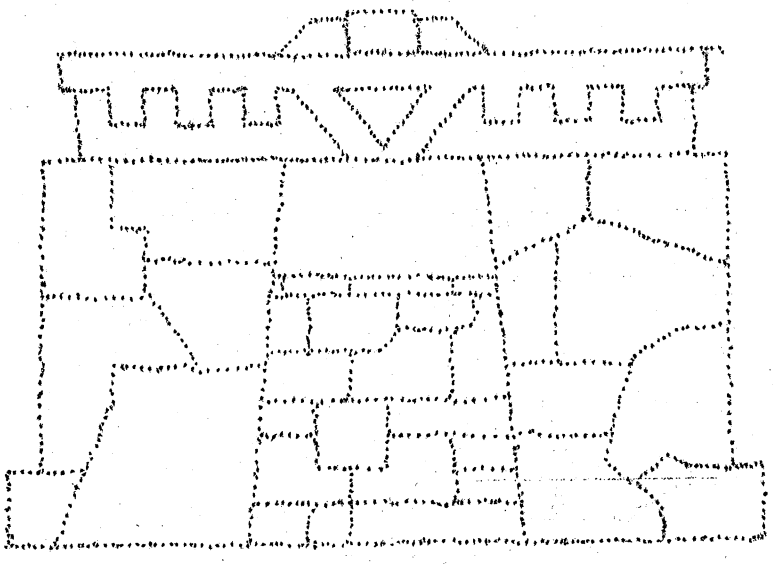
Merc'her- 7 Ebrel I965 -. +...Petra eo pezh-c'hoari Fritz Hochwalder : War an douar evel en neñv ? N'eo ket trec'h ar Spagnoled drouk war Jezuisted mat ar Paraguay. Bez ez eo dreist-holl ar stourm a ren e donder ene an Tad Superior rannvroel hag e geneiled, d'ar c'houlz m'o stlaper kuit eus Amerika-ar-Su.

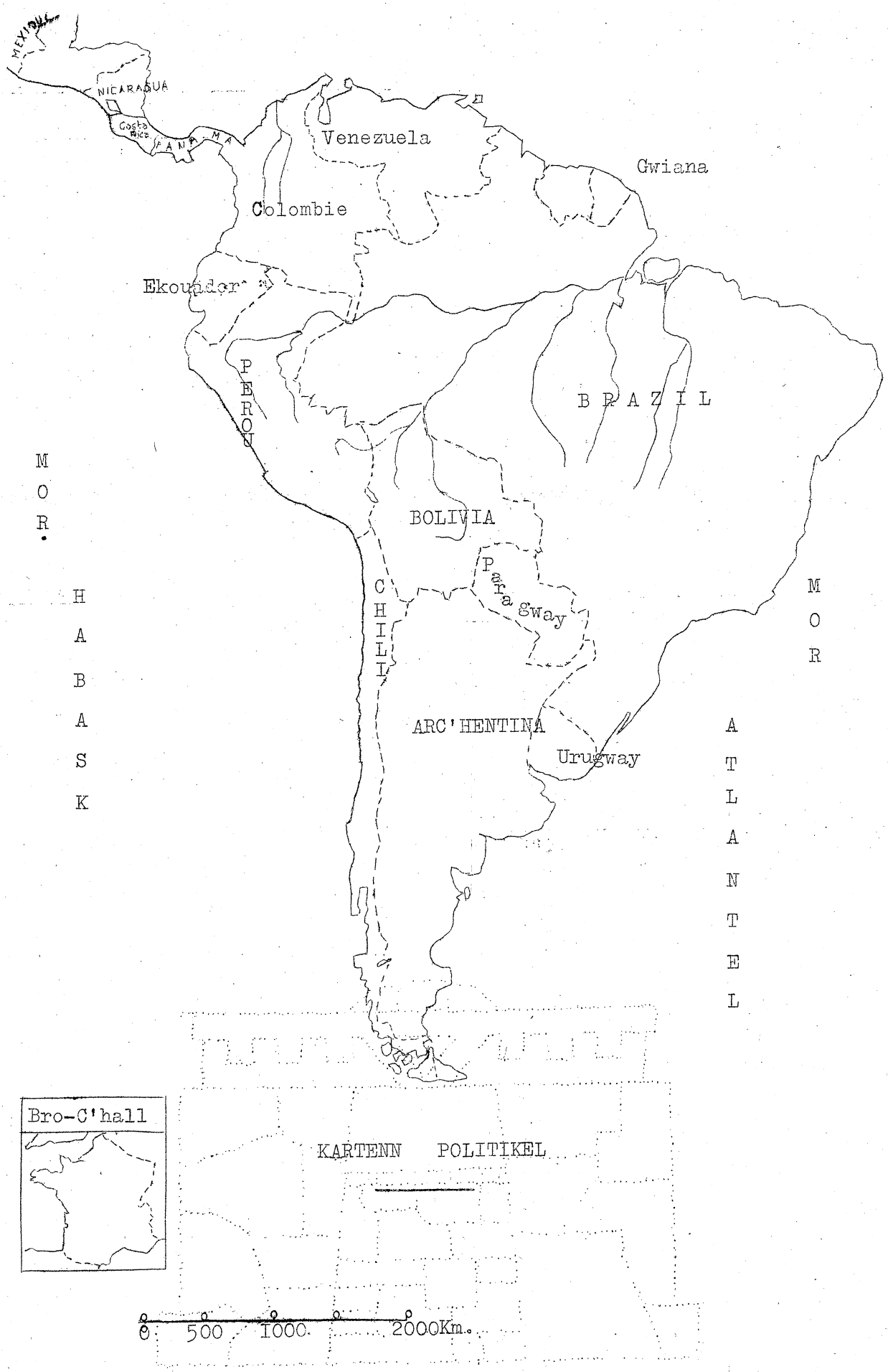
Da geñver ar I6 a viz gouhere I767, e kouezh en o foull I50 bloavezh a labour. Un oberenn, hag a oa deuet-da-vad hag a zismantrer, o vezañ maz eo ur berzh, un taol-kaer.

Diouzh gwel, d'an nebeutañ, war ribloù ar Parana hag an Urugway, eo deuet-a-benn kompagnunezh Jezuz da sevel ur "rouantelezh Doue", o vleuniañ ennañ ar peoc'h hag ar reizhdêr. Ha ma ne vefe ar peoc'h-se, ar reizhder--se nemet un doare da zedennañ, da ober bruderezh ? N'eo ket abalamour maz eo ar C'hrist eo e teu an Indianed davetañ, met dre ma ze gas dezho ar C'hrist eürusted, ha surentez. Neuz, seblant pep tra... Stourm etre an Droug hag ar Mad, anat eo, met ur stourm teñvaj, diasur, arvarus.

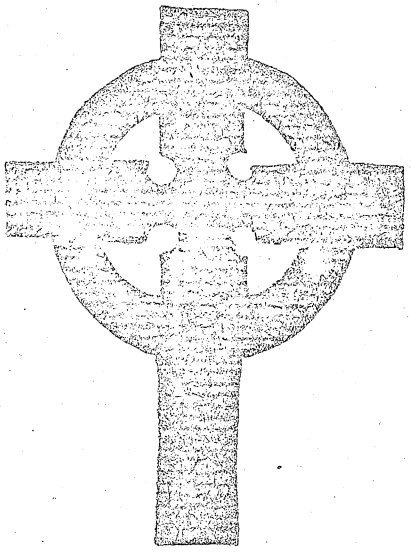
A? Altier - T.C II/2/65

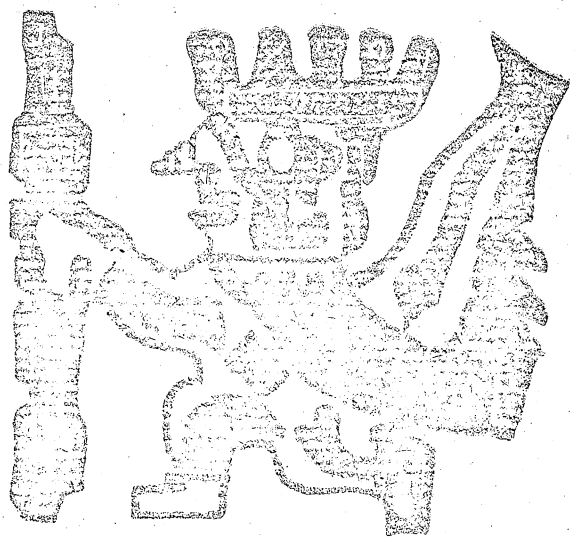
TEMPL
INKAEK

MEXIKU
NICARAGUA
Costa Rica
PANAMA
Venezuela
Gwiana
Colombie
Ekouador
PEROU
BRAZIL
MOR
HABASK
BOLIVIA
CHILI
Paraguay
MOR
ATLANTEL
ARC'HENTINA
Urugway
Bro-C'hall
KARTENN POLITIKEL
0 500 1000 2000Km.

AR C'HRIST D'AN INDIANED

Mezheven I965 Niverenn 20

/§/§/§/§/§/§/§/§/§/§/§/§/§/§/§/

Yaou- 8 Ebrel I965 -. +..."War meur a dachenn, ar Juzevien hag ar Re-Zu eo bremañ holen an douar amerikat" a gavan skrivet en ur pennad a-zivout ar Pastor Marzin Luther King. Marteze, un deiz, an Indianed, int-i ivez, a vezo holen ar c'hornad-mañ eus ar Bed.

Gwener- 9 Ebrel I965 -. +...Un den a zo aet kuit diouzh e wreg. Mar sav keuz dezhañ, e kavo dor digor e ti e vaouez. Met en a-raok, e dad-paeron eured pe e vamm-paeron a raio dezhañ plegañ d'ur binijenn a-wel d'an holl: skubañ an iliz, netaat ar blasenn hag all...

+-"Archevêque d'Alger, et cardinal, Mgr Duval vient d'acquérir la nationalité algérienne...Naturalisé, Mgr Duval n'en demeure pas moins un Européen de souche et de formation. Naturalisé, l'Afrique le considérera sans doute avec une sympathie accrue. Elle ne verra jamais en lui un Africain, l'un des siens, l'un de ses porte-parole et l'un de ses témoins.(Morse ne wezo gwelet ennon un Indian.)

Lanaturalisation d'un prélat, d'un prêtre...c'est un geste non négligeable qui manifeste la volonté de se rapprocher encore de ceux auprès desquels on vit. Mais les Eglises du Christ ne seront jamais mieux servies que lorsque tous leurs responsables locaux, seront les frères de culture et de sang de leurs frères spirituels."

(Pêr Denfer- Réforme 20/2/65)

Sadorn- IO Ebrel I965 -. +..."Notre dernière séance scolaire nous présentait le Pèrou, les hauts-plateaux. On ne nous a bien sûr pas présenté le réalisme des êtres et des choses... Nous avons pu admirer le tissage des Indiennes. C'est une vraie merveille ! Il vaut n'importe quel tissage de Locronan ou Locmaria. Par ailleurs, nous avons pu comparer les instruments de musique avec le biniou et la bombarde..." (Lizher 28/3/65) I49

"Nous avons admiré la belle pièce d'étoffe tissée avec tant de goût et de patience..."

(Lizher 29/3/65)

Pasianted, habaskted ? Amañ eman rouanez ed an habaskted !

"..."Ar C'hrist d'an Indianed" a zo unan eus an embannadurioù(rouez) a lennan pizh ha kempenn azalek ar ger kentañ betek an hini diwezhañ. Meur a wech on bet o soñjal skrivañ deoc'h evit ur bern traoù... Bezit sur ec'h heuliomp pas ha pas hag e selaouomp-nann, n'int ket"gerioù er gouelec'h".

(Lizher IO/I/65)

O vezañ ma ne ran ket bemdeiz kavadennoù ha burzudoù, e klaskan koulskoude stankañ an toulloù gant traouigoù laeret du-mañ ha du-hont. Lenn seurt linennoù n'eo ket bepred plijadurus: diaes eo bezañ bourrus ha bourrus evit an holl.

Sul-II Ebrel I965 -. +...Sul ar Beuz ! Echu an oferenn e Yanahuya, setu ma leder dirazon peder briad delioù palmez hag e c'houlennzr diganin o bennigañ.

-C'hwi, a lavaran-me dezho, a zo degouezhet diwezhat eus o kêriadennoù. Bennigañ ar palmez-se bremañ ne sinifi mui netra. Ar skourroù-se a oa da zougenn evit meuliñ ar C'hrist-Roue, evit bezañ eur merk eus e Drec'h war ar marv, ar pec'hed, an diaoul hag evit bezañ un arouez eus hon trec'h deomp-ni, oc'h c'hounit gant hor Salver..."

Anat eo din n'o deus ententet grik... Ar Bleunioù a chomo evito ar brank a zougo chañs, a ziwallo diouzh an dichañs...hud nemetken.

+-...E-doug ar brosesion, hon eus kanet evit ar wech kentañ , war don: Christus vincit...

Cristo Apu !
Krist Aotrou.
Cristo Inka!
Krist Impalaer.
Cristo Atipacq!
Krist Trec'her.

met war hent an distro, setu ar Breur Fabian, da lavarout din e ra ar bobl gant ar gêr "Inka" evit kumujenniñ vil-kemañ. Netra hep goulenn, pa n'anavezer ket !

Lun- I2 Ebrel I965 -. +...Hervez ul lizher deuet eus Petropolis (Brazil),e genver I966 an holl veleien gall o labourat e Amerika Latinek a vezo galvet d'un emvod bras e Sao-Paulo.

"Emaomp p o paouez kaout Morlarjez (Ened) Rio de Janeiro. Estlammus. Krediñ a rafen nen eus er bed brasoc'h arvest (spectacle) Tostik e vefen d'en em lakaat da gorolliñ ar samba. Klevet pevar de vez ha pevar noz vezh an ton anezhi ned a kuit eus ar penn."

+...An Tad Alborz Peyriguère a zesk yezh ar Berbered. Evit o darempredin, ya, met kalz muioc'h evit o meizout, kregiñ enno eus an diabarzh, dont da vezañ unan anezho.

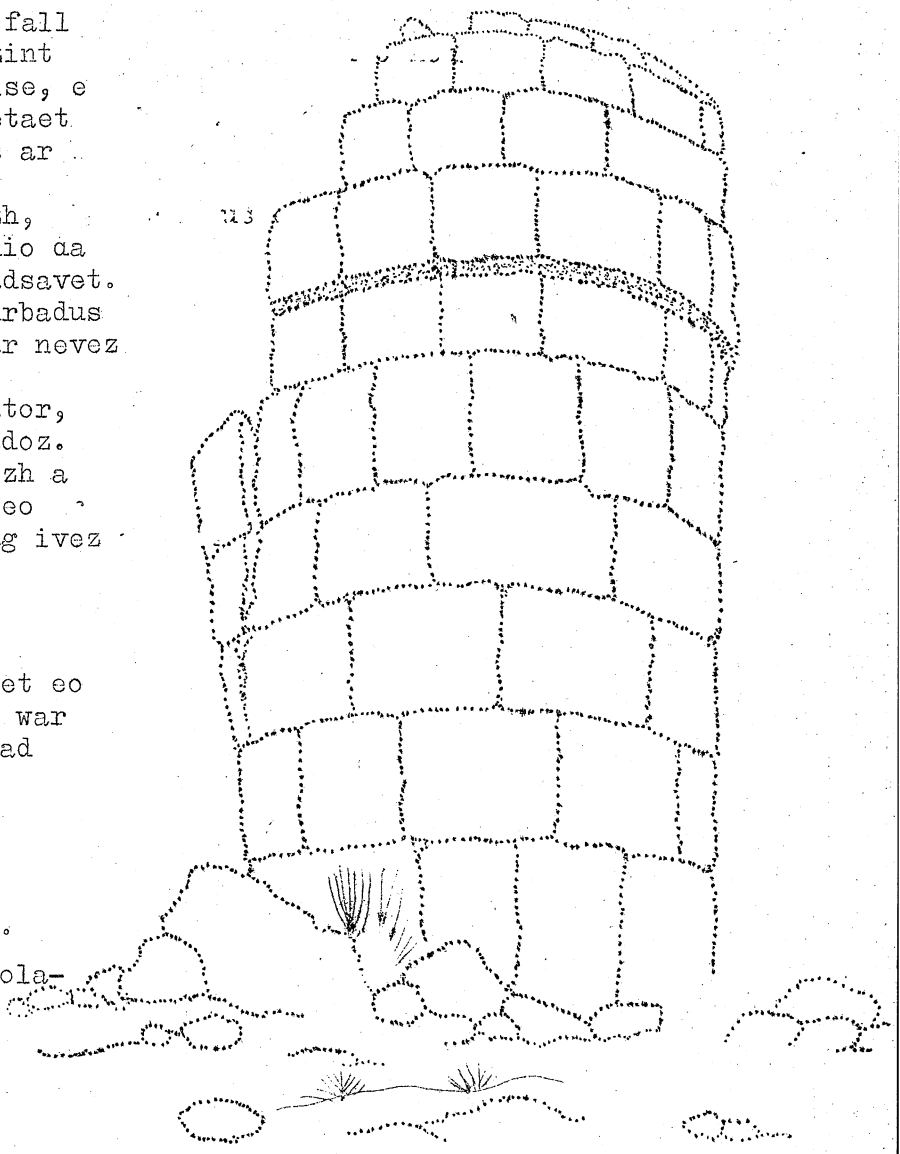
Meurzh- I3 Ebrel I965 -. +...Setu amañ hiniennoù eus kredennoù Advantisted ar Seizhvet Devezh, hag o deus skolioù ha temploù er c'hornadmañ eus ar selva.

I) D'ar marv, an den en em ro da gousket. An holl dud, fall ha mat, a chom en o bezioù betek an dasorc'hidigezh. Holl, fall ha mat, e savfont a varv da vev, ar re vat, pa zistroio ar C'hrist, ar re fall, mil vloaz diwezhatoc'h.
2) Divarvel eo ar re santel. Dont a rafont da vezañ divarvel da vare distro hor Salver. Lasorc'hiñ a rafont eus o bez ha gant ar re a vezo c'hoazh e buhez, e vefont kemmet, treuzfurmet. Dibradet e vefont war an ebroù evit bezañ gant an Aotrou.

3)Devet gant ar bed kozh, ar re fall a vezo pulluc'het; kaset e vezint da netra, Satan d'o heul. Evelse, e vezo, da virviken, glanaet, netaet ar bed eus ar pec'hed hag eus ar bec'herien.

4) A-benn I000 vloaz, ar bed kozh, skarzhet eus e loustoni, a zeuio da vezañ ar baradoz adkavet hag adsavet. Da bobl sent an Uheldreist,peurbadus e rouantelezh, e vezo an douar nevez -se.

5) Setu perak, n'eus ket a burkator, na sent, d'an empoent, er baradoz. Ar re-varv n'ouzont tra eus pezh a dremen war an douar: didalvez eo ar pedennoù evit ar re-varv hag ivez ar pedennoù d'ar sent.

Merc'her- I4 Ebrel I965 -.

+...Grevus-meurbet eo kudenn ar veleien e Bro-Gwatemala ha war var eo da chom grevus e-doug ur pennad mat a amzer.

Gwatemala: 4 500 000 den.

90% katoliked.

I beleg evit I3 000 den.

ha pa denner kuit beleien ar skolajoù:

I beleg evit I8 000 den.

2 veleg war 3 a zo un diavaeziad.

90 kloareg er C'hloerdi hag abaoe I5 vloaz, n'eus kresk ebet.

UR BEZ INKAEK

(Ecclesia(Spagnolek) 27/3/65)

Yaou- I5 Ebrel I965 -. Yaou-Gambrlid - +...Lopez, landrammus, ur bern pri-meleñ e oa aoter iliz Yanahuya. Un hanter dousenn bennak a wazed a oa ouzh va gortoz war ar blasenn , er mintin-mañ. Ha yao ! d'ar c'hoad da bilañ gwez ! Ar piltosoù trouc'het gant ar vouc'hal a zo sammet war ar skoaz. Toulloù e leur-zi an iliz: sanket enno, pevar gef tev a raio pavioù an aoter-vras; tri-all, en tu dehou a zougo kustod Itron Varia Garmez; tri all, en tu kleiz, armell ar Sakramant. Ur marc'h-levr (pupitre -"ambon" evit komz faro), ouzhpenn evit lenn an Abostol hag ur gador (!) all evit lenn an Aviel. Ya, gwelout a rit, ne vezer ket seizhdaletoc'h o kaout ur c'heur e-giz ma c'houlenn kemennadurezhioù nevez Vatikan II a-zivout al Liderezh !

Da 4 eur, pa savan ouzh an aoter, - bremañ aoter troet ouzh ar bobl- an sabatuet o welout hez eus dirazon nemet un toullad gwazed. Met kleveut em eus abaoe ar penaos hag ar perak.

Tregont vloaz 'zo, e oa e Yanahuya, un den devot, hag a rae e-gwirionez ar "beleg" Hag ar c'hiz a oa da lezel ar Yaou-Gambrlid gant ar wazed...

War-dro 9 eur, bep a voujienn ganto, paper-liv en-dro dezhi, setu ma erru da veilhañ ur strollad mat a baotred hag a grennarded. Hag e stagont gant ar paterioù e ketchoua. Ur ger gant ar c'hatekizour , ur ger gant an holl, hag evel-se penn-da-benn. Pedennoù drailhet, mac'hagnet, enouus... met marteze n'eo ket enouus evito. "O relijion"!, rak n'int ket bet en ofiz...Kinnig a ran dezho dont da gofez? Div vaouez hag ur paotr nemetken a raio o Fask e Yanahuya ! Perak ar gouloù-se ? Unan bennak bet klañv a bromet evel-se paeañ bouji hag ivez ...paeañ ur goan d'e gamaladed. Kizioù....Met hep liamm gant an Iliz.

Gwener I6 Ebrel I965 -. Gwener-Ar-Groaz -. +...Echu an ofiz, war-dro 5 eur, ez eus adarre tud o tostaat. Da glask ha da ober petra ?

Kludet war karr-samm (camioñ) an ospital, e tistroomp, ar Breur Fabian ha me, da gouskat e San Juan. Pebezh storlok ! Krogit start ma ne fell ket deoc'h bezañ strinket ! Bep an amzer eo dav diskenn evit kompezañ an hent gant pikoù ha palioù.

Eus va gwele, e klevan marvailhoù bras en iliz, chomet digor. D'ar beure, dindan ar skiñvier (kankoù) boutailhoù goullo ha pennoù-sigaretennoù. C'hoazh, ur c'hiz all...

Er radio, prezegennoù bras war ar . Basion: padout a ra atav kiz ar sarmon teir eur.

Sadorn- I6 Ebrel I965 -. +...Da 8 eur noz, ofiz. Unan bennak a zeu da gofez. N'eus anv gant an dud nemet eus prosesionoù hir an devezhioù-mañ- gant ar Werc'hez- gant ar C'hrist, o tpugenn e groaz- gant ar C'hrist skourjezet- gant ar C'hrist en e vez...Kizioù ar Spagn...Daoust ha ne vefe ket aze "les somptuosités trop charnelles du culte catholique" ?(A.Schmit) N'hon eus ket amañ an traoù-se.

Sul- Fask I965 -.

+...- Savet ez eus c'hoant gant tud Yanahuya da simantiñ leurenn o iliz. Goude an oferenn, e oa emvod dindan an "tambo". Ar pal: sevel ur c'homite ha goulenn digant pep familh paeañ ur sac'had simant (7 lur an tamm). Boulc'hurun ! Atav ar re-wenn hag ar metised e penn ! Ar re-se, a n'o deus nemet skouer fall da reiñ d'an Indianed.

+...Falloc'h-fallañ ez a ar post en-dro. Hiziv, 5 eur diouzh an noz, p'eo erruet al lizhiri.

Lun-Fask- I9 Ebrel I965 -. +...Abadennoù-studi war ar Galvadennoù (Vocations) ez eus bet nevez 'zo e Lima (I5-20 c'hwevrer 65). Kalz a zo douget da servijañ Doue met berr eo o deskadurez hag o buhezegezh(morale).

+...E Amerika Latinek: I7 000 misioner spagnolek.
8 700 beleg ha lean.
8 700 leanez.
eus I958 da I964: I 0I6 beleg-eskopti a zo deuet da skoazellañ.

Meurzh- 20 Ebrel I965 -. +...Troomp e ketchoua:

"ha gant ar re a garomp" =munaqninchiskunawantaq

Distagit ! mounac'hninchiskounawantac'h.

munaq = ar re-karet.
ninchis= hor
kuna= liester (e galleg: pluriel- la terminaison du pluriel)
wan = gant.
taq= hag.

Gwelout a rit ! N'eo ket c'hoazh kras ar grampouezhenn !

+...Diwezh miz meurzh, an douar en deus krenet e Bro- Chili: I 500 marv.

+...Gant piv emaoc'h ? Gant Soroya hag he milionoù, he zri mil sae pe gant an 2 zen war 3 er bed, du gant an naon ?

Merc'her- 2I Ebrel I965 -. +..."manque de civisme chez trop de membres de "l'élite" noire, ainsi qu'absence de logique et de cohérence, dans la politique pratiquée par les leaders...A de rares exceptions près, tous les hauts fonctionnaires sont corrompus..."

Eve Desarre -T C I8/2/65

Kemmit ! Lennit: "l'élite" sud-américaine...

+...Gwelet marteze ganeoc'h war skramm pellwelerezh Bro-C'hall: ur mekaniker eus Belfort hag ur paotr-saout eus ar C'hr/Corrèze stalet en ur gêriadenn eus Republik Kreiz-Afrika. Dre ma lezer ar moc'h da redek, n'eus tu ebet da gaout netra e douaroù ar vroad nevez-se." A-benn IO vloaz,ma vez desket d'an dud klozañ o farkeier, e vezin eürus" Ya, traoù eeun evel-se! Ya, kalz a basianted! Heñvel-poch amañ! E Kement korn, moc'h o turiañ, muled, azenned o peuriñ. E kement ti, al leur-zi eo an daol. A-benn IIO vloaz, marteze....

Yaou- 22 Ebrel I965 -. +...Kredennoù all an Advantisted:

I°)Ar vadeziant ne c'hell bezañ roet nemet soubet a-grenn en dour. Ha d'ar re-vras nemetken. En a raok, e ranker keuziañ d'ar pec'hedoù ha kaout an distaol anezho.

2°) Ar Goan Santel a zo debriñ hag evañ bara ha gwin a n'o deus ket goet. N'int nemet ur simbol, ur skeudenn eus korf ha Gwad Jezuz Krist. Araok, e vez gwalc'het an treid: pezh a verk glanadur, izelder, karantez etre breudeur.

3°) E lezenn Moizez (an IO gourc'hemenn- Ermaeziadeg- 20/I-I7) e kaver pezh a fell da Zoue, evit tud an holl amzerioù.

4°) Setu perak e tleer mirout ar sabad, diskuizh ar seizhvet deiz. Da sadorn, arabat labourat nag a-gorf, nag a-spered. An dud eo o deus ijinet obor eus ar sadorn ar sul, deiz kentañ ar sizhun.

Setu perak, d'ar Sul Fask, e oa trouz bras gant hor c'halvez en tiolojañ emaer o pourechuiñ: d'ar Sadorn-Fask, klok ha sioul e labouradeg.

Gwener- 23 Ebrel I965-. +...Ur gerig c'hoazh diwar-benn pezh-c'hoari Meur F. Hochwalder: War an Douar evel en neñv. Fellout a ra d'ar Spagnoled dismantriñ "kenunvanezhioù" (réductions) indian ar Paragway, dre m'o deus aon, e savfe ur "Stad en Stad". Pennrener ar Jezuisted a gouezh a-du gant ar Spagnoled, gant aon na vefe kemeret an Iliz evit ur galloud eus an douar. Evelato, ar Spagnoled ha Roma a zisoñj pe ne fell ket dezho kaout mat o doa ar "c'henunvanezhioù" diframmet an Indianed eus ar sklavelezh, eus krabanoù ar vorianetaeiren.

+...An Andoù..."ar vro ankounac'haet gant Doue ha gant an dud..." Peur 'ta e tegaso amañ an Aotrou diouganerien (profeted) ha sent ? Profeted eus ar ouenn . Rozenn a Lima eo gwenn he c'hroc'henn ha Marzin a Borraz, e vamm a oa ur vorianez eus Panama hag e dad, ur marc'heger spagnolek.

Sadorn- 24 Ebrel I965 -. +..."Al leanezed a zo da sevel, da reiñ lañs dezho. Ken nebeut a veleien, ken pell an dud an eil ouzh egile, bez hon eus bremañ, en Amerika Latinek, parrezioù e karg. seurezed. Hep reiñ ar sakramantoù e sevenont al labour abostolel a rafe ur beleg..."

An eskop Larrain - Chili- I.C.I I/I/65.

+...E kerdu, er "sierra" (menezioù - "sierra" ha "selva" a zo di heñvel-mik), e vez prenet ur sac'had bleud gant an tiegezh, evit tremen ar miz-se eus ar bloaz, maz eo aet bihan ar "chuño" (chuño = patatez disec'het) ha ma n'eo ket deuet c'hoazh an avaloù-douar nevez.

Sul- 25 Ebrel I965 -. +...Komzet hon eus eus al "limpu wayra" (avel an ifernioù). Met un avel all a zo: "machu wayra" (avel kozh). "Machu" a dalvez "kozh", "hen". Ar "machu" -ed eo hendadoù an Indianed, douaret er bezioù inkaek, "chullpa" o anv.(Gwelit er bajenn I5I). Hogen, tro-dro d'ar bezioù-se, e c'hwezh un avel strobinellus. Eus kalon an douar-se, kemmesket gant eskern kozh, e-ziwan deveradurioù kontammus hag an hini a dosta, hep gouzout dezhañ, eus al lec'hioù sorset-se a zo e-tal da vezañ taget gant ar galloudoù kuzhet ha sachet ganto warnañ ar c'hleñved.

Ur mousig tri bloaz a oa bet gant e c'hoarioù kichen ur "chullpa" (evel un tourig), pa oa e vamm o tiwall deñved nepell ac'hano. Antronoz, setu ma tihun ar paotrig, aet e zivesker da fall , kroket e zaouarnigoù. Pezh a c'hellas a reas evitañ ar glañvdiourezh, met liv ebet mui eus ar bugel. Ur miz goude, e teu keloù: ar c'hrouadur n'eo mui ken seizet.

Hag an dimezell Chantal da glask gouzout petra a oa bet graet dezhañ. Awalc'h e oa bet d'ar gerent frotañ gant an hevelep douar fall izili o faotrig evit lakaat an droug da vont kuit.

Gwechoù all, e c'heller en em bareañ eus an "avel kozh", en ur vont da welout ur sorser, pe maz eo ur c'hlañvour ur babig, en ur istribilhañ ur vedalenn ouzh e c'houzoug.

(La Kantuta de Coaza- niv. 4 - 3/65)

Lun- 26 Ebrel I965 -. +...Dec'h, evit ar wech kentañ, ne oan ket distroet da San Juan, goude oferenn ar sul. Va soñj eo, bep sizhun, ober katekiz e Yanahuya hag er gêriadennoù stag ouzh ar c'hanton-se (kanton!! un toullad tiez-soul krog ouzh kof ar menez!) : Pilco, Purumpata, Aguada, Katarini.

Miz 'zo m'eo digor ar skolioù, ne gaver enno c'hoazh nemet un toulladig skolidi...

+...Amañ, evel e pep lec'h, n'eus na puñs, na feunteun. Dour-glav ez eus er selva hag an dour-se a ruilh d'an traon,kamm-digamm, d'en em goll er froud trouzus. Pa dremen an dour-se en ur gêriadenn, ar ganol-se eo puñs an holl. Hag ar person, gant e gaoter houarn-gwenn, a c'hortoz ivez e dro...

Meurzh- 27 Ebrel I965 -. +...-Laezh az po, Padre ?

Ur vaouez a zo ouzh toull va dor, ur vriad chopinadoù ganti: 2,5 soles (0,45 Fr) an tamm ha disaotr...limpio...
Ma! Gwelomp ! Ar wech keñtañ din da dañva laezh fresk, abaoe m'emaon o chom e traonienn Tambopata.

Ha kuit en hent evit Perumpata... Ur wenodenn nevez a grap dindan heol ar mintin, berv dija. Met setu wa gwenodenn o chom a-sav e-tal ur brouskoadig. Klaskomp, furchomp, toullomp hent, pignomp, diskennomp...kollet on ha furoc'h eo tizhout, pep er guchennoù geot, an hentig a red en traon...

Eizh pe nav ti-soul o kelc'hañ ur gompezennig...setu Pilco. Katekiz er skol : 9 skoliad kepken en-dro d'ar mestr: ar reall a zo atav o kutuilhañ kafe. Ensellour al liorzhoù-skol a zo ivez gant e weladenn gentañ...rak amañ eo cheuch an traoù. Liorzhañ a ranker deskiñ d'ar vugale hag e San Juan ez eus ur c'helenner hag en deus welout e-kenver an dra-se, war holl skolioù ar c'hornad.

Da serr-noz, daou pe dri gwaz a erru da zialc'hweziañ o lochennoù. Krakvuhez...marv...Ne c'heller ket herzel ouzh ur velkoni zon. Menezioù a-zehou, menezioù a-gleiz, menezioù dirak, menezioù a-dreñv, bepred menezioù...Ken ma teu c'hoant-dislonkañ, evel ma lavar an Tad Loeiz. O bro, kouezhet warni ankounac'h an Aotrou !... Nann, lennet em eus bremaik em breviel:"En e zorn emañ uhelennoù ar menezioù...dezhañ ez int (salm 94)".

Merc'her- 28 Ebrel I965 -. +...E diwezh miz kerdu I964, ez eus bet graet e Pariz ar c'hentañ "Sizhunvezh latinek-amerikat a humanistiezh gristen" kaset en-dro gant un arc'hentinad doktor war ar brederouriezh eus Skol-Veur Madrid: Herri Dussel.

Setu amañ un toulladig menozioù displeget gantañ d'ar gelaouenn I.C.I I/3/65 :

I°) Adal derou ar c'hantved-mañ, emañ Amerika Latinek o virviñ
2°) Goustad e kemmer: koll a raer pasianted betek kounnariñ.
3°) Don eo an enkrez dirak an dazont.
4°) Poent eo anavezout an nerzhioù: gouizieien, kostezennoù politikel, micherourien, kouerien oberiant muioc'h-mui. Ha lakaat an nerzhioù-se da gejañ an eil gant egile.
5°) Amañ ar meizour (penseur) a zo un den e-unan-penn, en ur vro divent hag en un istor liesorinek graet gant traoù degaset eus an diavaez ha nann traoù krouet eus an diabarzh:
6°) Et de plus, le "païan", le "primitif" enserre l'esprit pour l'enfoncer dans un syncrétisme, un égoisme, un engourdissement, au milieu desquels, le savoir et l'égoisme sont plus difficiles à atteindre.
7°) Skoulmañ eta darempredoù etre ar veizourien: krouiñ ur "genunvaniezh-predèriañ".

Yaou- 29 Ebrel I965 -. +...Chili: ur vro er penn-araok. "Un dispac'h er frankiz" gant ar Pennrener Edouarzh Frei. Pebezh goanag evit Amerika-an-Traon!!

Gwener- 30 Ebrel I965 -. +...E Chicago, (27/2/65), Kardinal Lima a c'houlennas arc'hant da brestañ digant katoliked Norz-Amerika rak evit sevel ur skol evit ar re-baour pe ur barrez nevez en ur "barriada", un eskop, er Perou, ne c'hell kaout prestoù nemet en ur baeañ feurioù (taux) a I5 pe 20 dre I00.

Sadorn- I Mae I965 -. +...Bretoned, war sikour an Indianed...evit gouzout muioc'h, goulennit ar gelaouenn OMEGA (Ar gelaouenn-se a zo skrivet gant studerien eus ROAZHON).

+..."Pouezus-meurbet eo kement-mañ: ar veleien estren a zegas ganto da Amerika Latinek menozioù nevez, ur virvilh nevez, ur gred (zèle) nevez..."

Sul- 2 Mae I965 -. +...War deiziadur an Iliz Katolik, eo diverket Gouel ar Groaz kavet, met, fidandoue ! n'eo ket c'hoazh erru an amzer n'en em gavo diverket ar "pardon"-se e klopennoù an Indianed. Ha setu perak, diouzhtu, goude an oferenn-vintin, e kemeromp, an Tad Loeiz ha me, penn un hent hir, war-du VALLE GRANDE (An Draonienn Vras). Abaoe miz c'hwevrer warlene- I4 miz 'zo- n'hor boa ket gweladennet al lodenn-se eus hor parrez.

An tennañ krogad eo dont er-maez eus an toull m'eo goudoret ennañ Sant-Yann-An-Aour. Gleb eo ar rochedoù ha diverañ a ra an talioù.

-Pebezh bro, a sonj an Tad Ar Gwern, e-lec'h ma vez graet loenedsamm gant an dud !

Penndu-kiez ar presbital- en em sil er bodennoù da zisheoliañ ha dizale, n'eus mui Penndu ebet...Skañvoc'h ar vuhez e-serr ar garabasenn, neketa ? Furnezh ki !

War beg ar menez, tud SIKUNI o deus sanket en o fenn, daoust d'ar pezh 'zo skrivet war ar paper, (rak amañ pa vez roet arc'hant d'an Iliz, e vez roet bep tro ur "reçu"), ez eus hiziv ur beleg da zont da oferennañ dezho. Hag e redont d'hor c'haout, met tra d'ober. O vevañ en-diavaez eus kement stern, froudenn ha faltazi a zo rouanezed ganto.

Na laouen bremañ o pignañ en ur c'harr-samm, goude 2 eur bale ! Daoust deoc'h da vezañ an eil war egile, kludet e-giz ma c'heller war ar pakadoù, ar bec'hioù, ar sac'hadoù kafe?

Daoust deoc'h da vezañ distrabouilhet ken-ha-ken, evel ma lavar ar Vigoudenned, rak a hent nevez a zo diaes da salviñ eus an doureier ha donik-brav eo alies ar roudoù-karr.

Ar person a heulio tu dehou ar stêr INAMBARI (kartenn pajenn 43), ar c'hure an tu kleiz, hag evelse e vezo awalc'h gant eizhtevezh evit echuiñ gant hon devezhioù-bras.

Lun- 3 Mae I965 -. ...+N'hon eus ar gwir nemet da oferennañ 3 gwech bemdeiz. Furnezh an Iliz... Kalzig a fell dezho kaout oferennoù evit o re-varv. Poan-vras ez eus o lakaat da entent ne c'hellomp ket asantiñ: a-wechoù eo dav kemerout ar vouez rok, dreist-holl evit en em zizober eus ar re n'emaint ket diwar zour.

Meurzh- 4 Mae I865 -. +...Holl boblañs TUNKINI a oa diskennet disul da PILCOPATA. Ha daoust din da vezañ deuet dec'h betek o bourc'h, en-dro d'an aoter, er beure-mañ n'eus nemet ar mestr-skol, al letanant-gouarnour (teniente-gobernador) hag an div familh goulennet ganto an oferenn. Tunkini, ur gompezennig (pampita) laeret war ar menezioù, ur froud boull ha trouzus, ur chapelig, ur skol toennet gant foenn...

Distroet da PILCOPATA, evit lidañ div oferenn-gañv all, da lein merenn) en em gwa gavan adarre-rak n'eo ket ar wech kentañ- gant daou groc'henn-gwenn, daou "perritos" (experts), prizachourien eus San Juan, o micher muzuliañ ha sevel "cadastre" an douaroù prenet er c'hornad-mañ eus ar selva. Morse ne c'hwit an Indianed war o zaol: pa vez ur paotr gwenn er vro, e vez pedet d'ar friko. Hag evelse e vagont al laoù a sun dezho o gwad !

Merc'her- 5 Mae I965 -. +...Dec'h da abardaez, hentchet goude 3 eur gwenojenn, gant an "alferado" (an den en em garg eus dispignoù ar gouel) e tegouezhemp, ar Breur Fabian ha me, e bourc'hig PALMERA. Pebezh degemer iskis ! Gant bagadoù ha kelc'hioù keltiek...! Sonerien, korollerien, ganto maskloù euzhus ha pennoù -bazh kammigellek o tont d'hon diambroug, oc'h en em lakaat a bep tu d'an hent, oc'h ober ur volz-a-enor gant o bizhier, o pokañ da zorn ar beleg gant o muzelloù brein gant ar c'hoka hag an alkool. Soñjal a ran e teu gouez.Ya, gouez evit an tri-c'hard eus o boud (être).

Noz-deiz, bec'h d'an dañs, d'ar musik, d'an hini -kreñv, abaoe disul...hep ehanañ ! Ne c'hellan ket kompren penaos e c'hellont kerzel. Eo, broudet, atizet, "dopet" gant"an 40 °", anvet ganto Staot an diaoul" Tuet fall eveljust, kempennet divalav evit selaou komzoù Doue ha tostaat ouzh ar C'hrist.

E-doug an oferenn, an "alferado" ruz-moug e glipenn, a laka an tan gant goulaouenn un dorn er groaz gwisket a baper liv a oa gantañ en un dorn all. En noz, hor befe bet ul lid KUX-Klux-Klan.

Yaou- 6 Mae I965 -. +...Evit goulenn bennigañ tud, tiez, parkeier, ezañs, holenn, dour, taolennoù, skeudennoù, a! neuze e vez mall ruz warno. Piv' ta en deus desket dezho kaout o gwalc'h gant bennigadurioù, gant dour benniget, añvet ganto alies "absolucion", "conformacion" ?

Staget hon d'o lakaat da entent ez eo ar bennozh roet dezho da ziwezh an oferenn ar bennozh meur. Ha nac'h a ran bennigañ a-hend-all, nemet bet e vefe tud-klañv da astenn daouarn ar beleg warno.

+...CAMARON; hiziv: 5 ti, I skol diechu, I chapel nevez. N'eus ket ur penn-kristen ouzh hor c'hortoz: ar c'helou n'eo ket bet douget betek ar gêriadennig. Un dremm nevez er vro: ur paotr yaouank eus Arrequipa (hag a zo pell !) kastilhaneg flour war e vuzelloù, graet gantan "an distro d'an douar".

Gwener- 7 Mae I965-. +... Faziet war an hent, serr-noz a oa, dec'h, paz omp erruet e PACAYSUISO.

Amañ ivez e lavarer deomp ne ouie den netra eus hon troiadenn. Ha koulskoude, o deus kempennet an hent ha se adal penn-pellañ ar c'hornad. Ur bihanniver (minorité) a "gatoliked", kollet e-mesk diskibien an Itron White, mamm azvendouriezh ar 7vet devezh (Adventisme du 7ème jour).

Nevez-flamm eo o skol, distag bremañ diouzh an templ, gant daou skolaer yaouank eus ar sektenn. Ha n'eus nemet ar skol-se evit bugale an tachad-se. Al letanant-gouarnour nevez a zo adarre un advantistat.

Da 9 eur, An Tad Loeiz, echu gantañ e labour en tu all d'ar stêr, en em gav adarre ganeomp. Eus IO eur 30 da I9 eur ez eus tizh warnomp, c'hoant deomp da erruout e Pilcopata, tost d'an hent nevez, evit kouskat. Met penn c'hoazh diouzh ar pal, ez emp tapet gant an deñvalijenn; dre chañs ez eus loar ha lampoù. Mall e vez neuze d'ar grimpadenn ziwezhañ...goude pignat, diskenn, diskenn, pignat, lemmel dreist ar poulloù-dour, treuziñ ar wazhioù, en em ziwall diouzh an islonkoù, stekiñ ouzh ar vein... Un deiz, maz eo youl Doue, maz eo berr hon nerzh-kalon, hon devo plijadur o valeañ war hentoù Breizh. Ha morse mui, ne c'hellfomp en em glemm. Levenez koulskoude a ne c'hello mui bezañ klok, peurvat, ahalamour d'an eñvor d'ar sonj ...eus AR RE ALL...

Sadorn- 8 MAe I965 -. +...Kaout a ran mat soubenn an avaloù-douar-unan eus meuzioù paour va yaouankiz. Met memestra on chomet da dortal un tammig dirak koan dec'h da noz. Rak an aezenn a save diwar hor pladoù a zouge d'am fronelloù c'hwezh ar c'haoc'h-marc'h. D'an traon eo aet, evelato...disoursis ar blantenn-se, taolet er gaoter da reiñ blaz d'ar patatez ne oa ket c'hoazh anavezet ganeomp. Evit karout, eo dister (Bro-Leon !) anavezout, neketa ?

E pont Sant Josef, azezet o c'hortoz ur c'harr d'hor sammañ, un den, e-unan, bet tenner-dent e San Juan-del-Oro, a dremen dirazomp, o vont da glask repu er selva. O vevañ gant ur vaouez all, e wreg c'hentañ ez eus anv ganin d'eñ lazhañ. Amerika, douarbras an tiegezhioù plouz !

Jeep an Arme hor c'has betek YANACOCHA: oferenn er skol dirak ur guchennadig tud. Da I3 eur 30, setu ar gêr. Div sizhunvezh hep lizhiri...

Sul- 9 Mae I965 -. ...Erru er mintin-mañ, e iliz YANAHUYA, setu va zud, ur bern drailh ganto, o lakaat war vrec'h (brancard) ur c'hasedig ennañ div vilienn(galets). Kroazioù a vefe stummet war ar vein-se, kroazioù naturel. Setu ar c'hroazioù burzhudus (cruces milagrosos) a gaver anezho e kement iliz, e kement chapel eus an Andoù. Ne c'hellan ket mirout da fuloriñ...goulenn a ran stagañ warno ur groaz koad. Evelse e vezo kuzet ar pec'hed ! Met soñjal a ran : fall-du eo ez afe evelse droug ennout. Ankounac'haat a rez komzoù eskop Abancay (Peroù) : "Les Indiens sont ignorants, leur foi est naïve et leur religion doit être entrainée par la main et non par l'esprit."(Roazhon- Kerdu I963)

Ha goude va lein,e pignan da SIKUNI, da lidañ an oferenn merket evit an 9 ha nann evit an 2. Met n'eus nemet un dornadig amezeien oc'h en em vodañ er skol en-dro d'an aoter. Pa zisranner an alkool diouzh ar GROAZ...

I7eur 30...Met petra foeltr 'zo a-nevez, aze en traon war blasennig YANAHUYA ? Poum-poum an daboulin, boud-boud ar c'hwevr (cuivre), ur maread a dud. A ! Met hiziv eo derc'hent (veille) an IO- an IO, eizhvet-deiz gouel ar Groaz kavet-. Emaomp ganti ! Setu c'hoazh un nozhvezh all, hag a vezo c'hwek, goude nozvezhioù an Draonienn Vras !

Va faotred ! n'ho pezo ket a c'housperoù drailhet e latineg: ar chapeled, bennozh ar Sakramant...hag adarre, ur guchennad komzoù c'hwerv :"Ar sul, devezh an Aotrou, ha c'hwi 'zo amañ evit al lun...Maz eus tud mezv warc'hoazh e tistroan da San Juan ha n'o pezo oferenn ebet..."

Petra soñj ar merc'hed-se, klusket war leur an iliz, bouji ganto o teviñ dirak ar vrec'h (brancard) ?

Lun- IO Mae I965 -. +Maz eus bet banneoù ha ma n'eus ket bet kalz a gousked- rak d'an tarzh-deiz, e oa atav reuz-sioul, sonn ha fur eo va fideled en iliz, er vintinvezh-mañ. Un dispar a zigarezda zistagañ va frezegenn aztommet ganin peder gwech dija, e-doug ar sizhunvezh dremenet.

I°) Ar Groaz...mat, met ar Groaz, e I965 eo an Daol, e-lec'h ma zebrer.
2°) An alkool, ur binim...Evañ ho para... Reiñ hoc'h arc'hant d'ar re-binvidik- n'em eus ket lavaret d'ar Re-Wenn- a seblant klask tizhout ur pal: disman triñ ho kouenn...

3°)Ar c'hoka...a voug nebeut-ha-nebeut ho spered...
4°) Na vevit ket evelse evel loened mesk-ha-mesk en hevelep kraou...Sevel ti, amañ, ne goust ket kêr...
5°) Euredit en iliz ! Evit netra eo...
6°) An darn vrasañ ne c'hallont ket sakramantiñ, met holl int gouest da bediñ: kaout soñj eus an Tad.

Un tammig re a c'hurun hag a luc'hed, evelato... ur c'hantolor en deus ruilhet diwar an aoter...

Meurzh- II Mae I965 -. +Eost VALLE GRANDE:

49 badeziant.
2 eured?
20 kofesion ha komunion.

+Amañ, yaouank pe kozh; mouez ebet ne vez gwelet, hep ur c'hrouadur pe en he c'hein pe en he c'hof.

+-..."l'enfant de l'Indien des Andes a dans son regard, cette sourde angoisse de la faim, même s"il joue, même s"il chante..."
(Armela Poupet -64)

An naon "chronique" "AN NAON KUZH" (Josué de Castro)

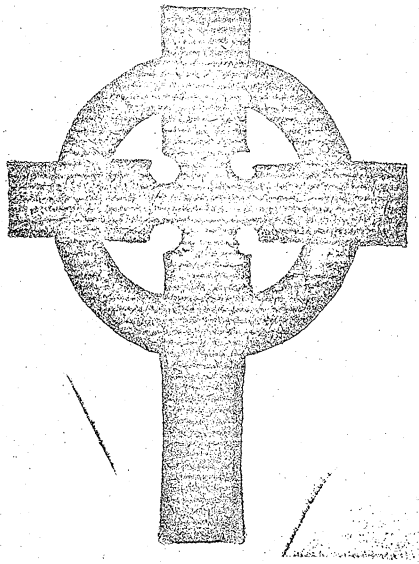
Merc'her- I2 Mae I965 -. +...Pérou:
I vro.
2 bobl: Inkaed
Spagnoled.
3 dachad: aod ar Mor Habask.
an Andoù.
moñtaña pe selva.

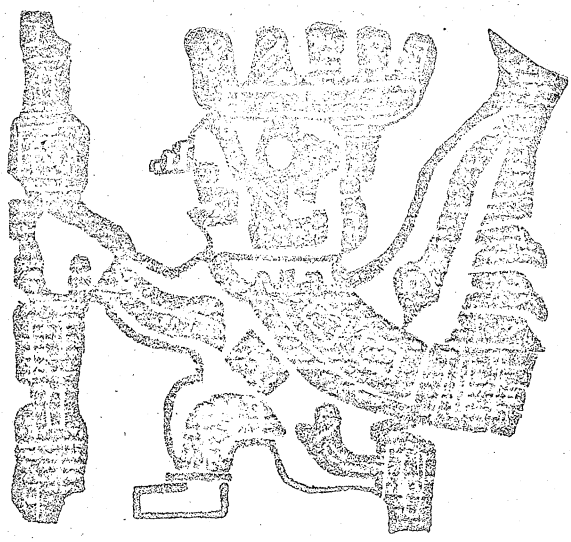
Ar Spagnpled eo o deus lakaet an aod da vevañ (Lima,Arrequipa) ha lazhet ar vuhez en Andoù.

+Gounid-bloaz ur peruvian; II5 dolar = 560 lur.
I0% eus an douar labouret.
40% eus douaroù an aod etre daouarn un nebeudig tud.
I % eus ar boblañs a ya gantan 20 % eus ar madoù.

+6+6+6

AR C'HRIST D'AN INDIANED

Gouere I965 Niverenn 2I

§&§

+...Perou = Bro-C'hall x 2,5
Norz-Su : 2 000 km.
I°)Montaña :(selva) 60% eus ar vro.
2°)Andoù: (sierra) 27%
3°)Aod: : I2%

I-Montaña:Maranon hag Amazonia : Koadoù gwerc'h.
2-Andoù: betek 6000m-traoniennoù divent-sevel a raer kalz loened- kalz pinvidigezhioù en douar.
3-Aod: eus ar Mor Habask betek I600m en Andoù-gounidigezhioù (cultures) douret-peskerezh-guano-ijinerezh.

Yaou- I3 Mae I965 -. +...In nijadenn war Istor ar Perou...

I- Araok an Aloubadeg (Conquistadores):
Aod hag Andoù a oa labouret. An Inkaed a drec'h war ar bobladoù all, o peurunvaniñ evelse ur pezh tamm eus Amerika ar Su. Ha kement-se, dreist-holl dre o yezh ofisiel: ar c'hetchoua. Seveniñ a reont ul labour kulturel, politikel, ekonomikel.
2-Ar Spagnoled-Pa erruont, edo ar Stad Inkaek war e ziskar. E I532, Pizarro a beurechuo an diskar-se.
I543: Krouidigezh an Is-Rouantelezh (Vice-Royaume). I7vet kantved: ar vro e beg-uhelañ ar binvidigezh hag ar pompad(Lima).
I8vet kantved: Pennvestroniezh ar Spagn a gouezh en he foull.

3-Ar Republik-Unan eus ar c'hornioù diwezhañ oc'h en em zigabestrañ e Amerika ar Su. Araok e vezo ret da Bolivar en em zispac'hañ en Norzh, ha Sant Martin er Su. Dieuberien: Santa Cruz, Sucre, Pizarro.
I84I-I875 : bec'h bras war ar guano (ludu laboused).
I879-I884 : brezel gant ar Chili (koll ar mengleuzioù holenn-moger (salpêtre).
I948-I956 : Diktatoriezh ar jeneral Odkia.
I956 : Manuel Prado, pennrener Meur.
Hiziv : Belaunde Terry.- Anat eo dezhañ ez eus ur gudenn indian, ur skrijus a gudenn. Ha gallout a raio oberiañ ?

Gwener- I4 Mae I965 -. + Adal I95I, ur medisin spagnolek a vev er selva MADRE DE DIOS (gw.p.23 -hor stêr Tambopata a ya d'en em goll er rannvro-se) N'eus nemetañ evit ober war-dro 30 000 indian, strewet war un tachad selva a I80 000km2.

P'emañ tost an hini-klañv, e kemer ar c'hanod. dre-dan. P'emañ pell, e vez dibradet e karrig-nij ar mision, sturiet gant un euskarad (basque), an Tad Aldaniz. Rak ar visionerien eo a ro keloù dezhañ dre radio hag evit gouzout, e vez war selaou bep abardaez etre 4 eur ha 5 eur.

Ar c'hleñved bras eo ar preñved er bouzelloù (parasitosis intestinal). Met eus an treid diarc'henn er pri binimet eo e sav al loenig fall-se, dre ar gwad, betek stripoù an Indian. Digor a spered, an indian gwarayo a entent mat-tre pezh a vez displeget dezhañ, penaos en em ziwall diouzh ar c'hleñvedèse: lakaat bouteier, sevel prevezioù (W.C) met diegus evel maz eo, ral eo e plegfe sentiñ ouzh an alioù.

Ouzhpenn eget medisin eo Don Arzhur Gonzalez de Rio: krouet en deus ur gêrig a I80 a dud gant 230 ha a zouar gounezet war ar selva. Gant indianed rederien en deus graet indianed, hag a chom en o flas. Pezh 'zo diaes-meurbet, rak karout a reont ar frankiz dreist pep tra.

Sadorne I5 Mae I965 -. +Harpet eo ar medisin-se gant e wreg hag e dri vab. Pevar o doa met a-vec'h erruet er Perou, en em veuze unan anezho er stêr Marañon. Hentoù Doue... An Itron a zo klañvdiourezh, met evit reiñ gwelloc'h skoazell d'he gwazh, he deus desket dielfenniñ (analyses cliniques). En he c'harg emañ an arnodva (laboratoire) : forzh eunioù o sellout el lunedenn-greskiñ o deuskaset da fall he lagad dehou. Dezhi ivez ar gegin: aozañ boued d'ar vicherourien. Diouzh ar mintin: yod kerc'h, youka, bananez, te. Da greisteiz: soubenn, pesked pe kig gouez, frouezh. Da goan, heñvel...

Sul- I6 Mae I965 -. +Arzhur Gonzalez a zo davat o sevel ur Skol a Studioù Trovanel (Etudes Tropicales), e-sell da zeskiñ tud war ar vedisinerezh-broioù-tomm hag evit sankañ e penn perouaned o deus ezhomm anezho an Indianed. Rak meseg ebet ne bad er selva; evit chom, eo dav bezañ broudet estreget gant ar c'hoant a arc'hant.

E vibien (fils), o zri er Skol-Veur, e-doug o chom-studi, a genlabour gant o zad. Kement eget o zud, tik int gant ar selva: dibabet o deis micherioù talvoudus-meurbet evit seurt kornad : Saverezh-tiez, Ekonomiezh-Labour-Douar, Gouennoniezh (ethnologie) Gwir (Droit) kenseurterouriezh (Cooperativisme).

Ar Skol: kelennerien : medisined saoznek hag alamanek.arc'hant
arc'hant : sikour a 60 000 dolar.
65 000 dolar MISEREOR (Katoliked alaman)

+ P'o deus o gwalc'h a voued, an Indianed a zilez ar c'hoka. Ha bez e c'hellont chom hep chikañ, hep na rafe se gapu outo.

+ I4 vloaz e selva ar Perou...ha n'eo ket c'hoazh echu gant Don Gonzalez de Rio ha Concepcion, e wreg... setu pajennoù kaer skrivet e Istor Misionel Amerika Latinek...! (Catolicismo 3/65)

Lun- I7 Mae I965 -. +...Ar C'hapusin Basilio Maria Barral en deus embannet ur studiadenn diwar-benn sonerezh an Indianed Gwaraniz e Bro-Venezouela. (Catolicismo- 3/65)

+...Da 6 eur diouzh ar beure, e karr-tan an eskopti, e kuitaomp Sandia, galvet da heuliañ tri dervezh a Bastorelezh, en-dro d'an eskop, en Ayaviri. Anat eo, gant ar soñj laouen da erruout dibistik er gêr eskobel, an uhelañ er Bed, war-dro 4 eur pe 5 eur diouzh an abardaez.

A-boan peurechu ganeomp hor c'hrimpadenn betek 4500m, setu ni a-sav... hag a-sav, meur-a-wech. Ne c'hellomp mui distanañ kalon hor c'harr. Drailhet eo lêrenn ar wenterez (ventilateur). An eil goude egile, ec'h aberzomp hor c'houriz. Met buan, foeltret ar skoulm fisel pe orjal ha strinket ar gorreenn (courroie), pep abadenn mont-war-raok, a zo berr. C'hwez an tomm adarre gant ar c'hefluskerha yao da gerc'hat ur podad da unan eus ar stêrigoù, poulloù, lennigoù, izel an dour enno er mare-mañ eus ar bloaz.

N'eo ket stank ar c'hirri-samm: tri a dremen, met ganto n'eus ket a seurt lêrennoù d'hon tennañ a boan. Graet hon eus eta hor soñj da c'houzañv eurioù displijus, o selaou avelioù-skorn noz an Andoù, o krozal tro-dro d'hor c'hased houarn...

Evelato, ez eomp war-raok a-frapadoù. En-diwezh, betek un tamm ostaliri. N'eus korreenn ebet eus ment (dimension) hini hor gwetur, met ur skourjez lêr plezhennet a zo. Pebezh chañs ! Buan ar gontel ennañ ha bec'h da blañsonañ an eil 'n egile an daou benn.

Met 3 eur eo dija. N'eus forzh ! Ur gwele hor bo ! Mall eo ganeomp diverrañ an hent.

Noz-du. Dav eo chom a-sav e-tal ur pont, evit bezañ kontrollet gant an archerien. Ur sell war ar rodoù...boulc'hurun ! div a zo tarzhet. Kemmañ, stankañ, plantañ c'hwezh, pep hini d'e dro: pezh zo dispar evit degas un tamm gwrez d'ar c'horfoù re voaset bremañ ouzh tommdêr ar selva...Un tamm imor fall a zo er c'hased: er vromañ, kirri dirapar eo gwelloc'h dezho chom da verglañ en o c'harrdi.

E Juliaca, e klaskomp da goaniañ: netra ! Re binvidik eo an ostizien dre-amañ evit keginañ ken diwezhat!

Unnek eur a verk orolaj sklaerijennus tour an iliz-veur, pa chomomp a-sav dirak presbitalk Ayaviri. An holl veleien hag an eskop e-unan a zo chomet da veilhañ...ha da fardañ deomp alumennoù saourus...

Meurzh- I8 Mae I965 -. +...Er mintin-mañ ,en em vodomp e sal ar Preladti:

6 pikpusianed -an eskop pikpusian.
6 beleg perouanat (I a vank)
4 beleg Fidei Donum.

N'eo ket bras ar vandenn !

Dervezh al Liderezh...Mont goustad evit kemmañ al Lidoù Sakr...Bezañ sentus... Kaout ilizoù, dilhadoù, aoterioù naet, dereat, disaotr...Kantikoù, tonioù ne dleont ket bezañ degaset eus Europa...

+...Ur merk peursklaer eus diskar ur vro ...Torfed euzhus enep an den... Pec'hed pouezus diral an Aotrou Doue...Ur c'hresk a 35% a zo bet war gwerzh ar bouedmir (conserves) evit chas ha kizhier e Bro-C'hall, e I964.

I4 milion ki ha kazh Bro-C'hall o deus debret evit 4 miliar 500 milion a lurioù kozh...
Ur vezh ruz-tan !

Hag amañ, ma vefen bet Pennrener ar Perou, kement ki en defe resevet pe boled en e groc'henn pe binim en e gwad. Pa ne c'heller ket magañ an dân, n'eus ket ar gwir da vouetañ loened didalvoud...

Merc'her- I9 Mae I965 -. +...Sant Erwan...Soñj ez eus bet anezhañ en Ayaviri...gant kognag eus ar Charente.

I6I

Met soñjal a ran pezh a youc'h ur mignon en e lizher eus an 3/5/65 :"Bevet Breizh kement ha maz eus tu...Spi am eus e c'hellin kenderc'hel da gomanantiñ d'an holl gelaouennoù brezhonek. Enno e kavan kalz distennadur hag ur frealz eo din gwelout kalonegezh kement a dud e-kreiz ken bras skoilhoù." Sant Erwann, roit kalonegezh !

+Hiziv, dervezh ar Bastorelezh beurunvanet . N'eo ket aes kenlabourat rak pell an diaoul emaomp an diouzh egile. D'an nebeutañ, mat e vefe kaout an hevelep doareoù da oberiañ e park an Aotroù. Unan ac'hanomp, goude studioù sirius, en e barrez, a zalc'h da embann uhel ez eo pagan-rik hon Indianed. Soñjal a ran er breizhad Robert, eskop Gonaives, e Bro-Haiti, diskoachet gantañ ar Vaudou. Ma tegemerer ar fedse, ez eo ret kemerout hentoù-all. An eskop ne asant ket.

Yaou- 20 Mae I965 -. +...Dervezh ar C'hatekiz... Katekizourien ez eus, met ret eo reiñ muioc'h a don dezho. Hiniennoù a vefe da stummañ gwelloc'h ha da c'hoprañ (salarié). Siwazh! n'eus ket a arc'hant evit se.

+...Bolivia- An Ao. Armant Gutierrez Garnier, eileskop La Paz en deus disklaeriet da verc'hed an Obererezh Katolik :"Ouzhpenn eget silvidigezh an eneoù a zo ekarg ar gristenien, al liked katolik, met ivez diskoulm ar c'hudennoù danvezel. E Bolivia, kudenn an naon, ar fall-vagadurezh, ar c'hresk-poblañs, an dilabour..."

Gwener- 2I Mae I965 -. +...Dec'h evit ar wech kentañ, e iliz-veur Ayaviri, em eus kenlidet an oferenn gant va eskop ha II beleg all.

+...Gwelout a ran ez on re voaset bremañ ouzh ar selva: bec'h o tennañ an alan, kouskat fall, ponner ar penn, spont dirak ar yenijenn, poan o tiskenn ar boued...

+...E Panama,ar bobl sentus ouzh goulenn an arc'heskop Tomaz A.Clavel, n'eus ket bet añv gantañ e-doug Morlaix (Ened) ar bloaz-mañ, eus an "Doue Momo" met eus ar"Roue Momo". Arabat farsal gant anv santel an Aotrou Doue !"Douaridigezh ar sardinenn" da c'houlou-deiz Merc'her-al-Ludu a zo bet ivez lammet kuit, evit an hevelep abeg.

Sadorn- 22 Mae I965 -. +...Da 6 eur diouzh ar mintin e jeep an Tad Yann, e kuitaan Ayaviri evit erruout da 9 eur diouzh an noz e San Juan. Ha se hep daleañ kalz evit debriñ, chaseal houidi pe gwazed (oie) gouez. Un ifern eo beajiñ er c'hirri-samm. Mil-eürus o tegouezhout er gêr.

+...Enklask relijiel graet en Arrequipa , brasañ kêr, er Perou, goude Lima.

I°) Ur c'hras oc'h eus bet digant Doue. 30 "soles" (5,40 Fr) a zo en ho soñj da reiñ en aluzenn:
42% a rofe an arc'hant-se evit lidañ un oferenn.
40% evit skoazellañ un ospital, un ti-emzivaded, ur skol.

2°) 56% eus an tadoù-aèfamilh o deus pedet evit ma vefe gwelvet da servij Doue, unan eus o bugale.
35% n'o deus ket pedet.

3°) 5I % o soñj n'eus ket a-walc'h gant un I eur katekiz, er skolioù hag er skolajoù.

4°) Paotred yaouank ar "barriada"-ed ("bidonvilles") , ha vez e c'hellont mont da veleg pe da lean ?

I- 39% -unan bennak.
2- 6% -kalz.
3- 26% -hini ebet koulz lavaret.
4- 25% -nikun.
5- 4% - n'o deus ket respontet.

5°) Petra gavit gwelloc'h: ar gomunion gentañ er barrez pe er skol ?

I- 80% - er barrez.
2- I9% - er skol.

6°) Oferenn e kastilhaneg.

I- 93% evit an oferenn e spagnoleg.
2- 54% o deus kemeret perzh en un oferenn er yezh-se.

7°) Bevañ ar parrezioù. Piv ?

I- 80% ar fideled hag ar Stad, a-unan, a dle sikour ar parrezioù da vevañ.
2- I2% ar Stad nemetken.
3- 8% ar barrezioniz hepken.

(Enklask Jorj M. Korb , katolik-norzamerikat- gw:ACTUALIDAD- 9 mae 65 - niv. 206)

An enklask-se a zo bet graet e-mesk ar re-wenn, an hironed(métis),nann e-touez an Indianed.

Sul- 23 Mae I965 -. +...I7-24 c'hwevrer I965 : Kentañ Kejadenn amerikan-latinek a Bastolerezh-evit-ar-c'herioù-bras, e Barueri, kichen Sao-Paolo (Brazil). Setu un dornadig menozioù kutuilhet en "Informations Catholiques Internationales " - I Ebrel I965:

I- E Amerika Latinek, n'eus ket a c'hêrioù etre: kêrioù bras ha kêrioù bihan nemetken. Kreskiñ a ra Sao-Paolo, bep bloaz eus a 250 000 den.
2- Ar Bastolerezh a zo da vezañ frammet evit an diviz (structures de dialogue). Gwelloc'h e vezo anavezet tud ar c'hêrioù bras, dre zivizout gant al liked. D'ar re-mañ da zisplegañ o soñj ha da glask gant ar veleien petra ober. Dezho ivez, da gaout ar garg gant an dud-a-iliz, a genkuzul ganto. (co-responsabilité collégiale.)
3- Diagonelezh-Arabat tennañ an avielerien eus o c'henunvaniezh naturel. Ra vezo poellok, goustad an taolioù-esa kentañ. Gwelloc'h e vije ma vefe an diagoned dindan an eskop hag e bresbiteriom eget dindan ur person bennak.
4- Kudenn ar veleien n'eo ket ur gudenn a niver, met a dalvoudegezh. Paz eus diouer a veleien, ez aer tuet da adsoñjal war meur a gudenn, gant ur spered nebeutoc'h kloerel- pezh 'zo ur gounid evit an holl.

Kun- 24 Mae I965 -. +...Brazil : N'eo ket bet tener ha damantus gouarnamant Castelo Branco evit an eskibien, ar veleien, ar fideled ha stourmerien an Oberezh Catolik.

+...Chili : Yaouankizoù ar Skolioù-Meur a lenn Teilhard de Chardin. E oberennoù kerkent orru, kerkent gwerzhet. Heñvel er Brazil..
+...Brazil : Poent eo d'ar gristenien sammañ war o choug dispignoù an Iliz, reduet da c'hortoz kement tra a-berzh Norz-Amerika Hag Europa. Dianavezet eo diner an Iliz ha kalz a soñj ken brav ha tra :"D'ar Pab eo da baeañ ar veleien..."

Meurzh- 25 Mae I965 -. +...A-boan maz aer krog amañ gant ar bloavezh-skol. Dale gant ar mistri da zont d'o skolioù. Dale gant ar vugale da zont d'o skolioù. Dale Un harz-labour (grève) a I2 devezh... Pa oa an digor ofisiel d'an deiz kentañ a viz Ebrel...!

+...Aucun d'entre nous ne peut prétendre être parfait et régulier dans notre attitude envers les indigènes. C'est un domaine où tous, nous devons faire un effort. Et disons-le franchement, si l'un de nous en venait à penser autrement ou à dire une fois :"Ces II Indiens me cassent les pieds!", il faudrait alors que celui ou celle qui en arrive là ait le courage d'admettre qu'il n'est pas fait pour ce genre de mission."

(Jean-Louis-ethnologue suisse- Mae 65- o bourat er Preladurezh.)

I63

I59

- avarri...gant

I6I

Merc'her- 26 Mae I965 -. +...Nebeut-kenañ eo pezh a c'hell ar poliz ober enep kenwerzh kuzh ar c'hokaïna (cocaïne), produet dreist-holl gant Perou ha Bolivia. Un eskemmadeg (trafic) ramzel etrevroadel!

+..."Ar gristenien , hag a geunvan gant bara an neñv ne lodennont ket bara an douar...Ne resevont ar bagañed diganto nag ar C'hrist nag ar bara...Bez ez eus broioù er Bed, hag a zo broioù hep esper...A! bara an neñv, bara ar vuhez gwir vara, rak an dibabidi a zo ivez maget ganez, n'hon lez ket da gaout hor gwalc'h ganez. Pe kentoc'h, gwalc'het ganez, ro deomp naon. Bep tro ma teuez ennomp, dihun en hon eskre ha betek en hor c'horf, evel ur broud, naon bara an douar, hag a zispenn engroezioù eus India betek Brazil. Hag em c'hichen, e-tal va dor, an naon-se, hag a ro poan d'am nesa, a ne welan ket, a ne glevan ket, hag a c'hoarzh eus va feiz, rak va feiz a zo hep karantez..."

(An Tad Carré, e iliz-veur Pariz- Koraiz)

Yaou- 27 Mae I965 -. +...Er vro, ar Yaou-Bask n'eo mui gouel-berzh.

+..."Penaos 'ta, tud naon dezho, a c'hellfe selaou komz Doue ? Penaos 'ta e c'hellfent dont d'an Iliz, maz int gwisket fall ? Evit salviñ an den, eo ret en em emellout ouzh e ezhommoù-korf... Direizh eo e vefe perc'hennet al lodenn vrasañ eus pinvidigezhioù gant un toulladig tud, pa nez eo perc'hennet nemet ul lodennig zister eus madoù an douar gant al lodenn vrasañ eus an dud..."

Eskop Araujo Sales, eus Biz (N.E) ar Brazil e Bro-Kanada - I965.

Gwener- 28 Mae I965 -. +-Ma brodufe muioc'h douaroù 'zo, an dud en em vagfe gwelloc'h. Deskiñ eta d'an dud gwellaat o douar hag o doareoù da labourat an douar-se.

+...Gwelloc'h eo reiñ peadra da hadañ daou zevez-labour gwinizh eget kas sac'hadoù bleud. Ar skaouted a walc'h kirri-tan, evit kas pakadoù binvioù d'ar broioù is-dispaket.

+... En impalaeriezh inkaek, ne oa ket diouer a hentoù hag a roudoù: e 24 eur e veze douget ar c'heleier , 300 km diouzh Cuzco, ar gêrbenn.

Miret strizh e oa ivez ar vroad. Bep 8 km, ar soudarded a c'helle pourchas boued hag armoù e stalioù, "tambo" o anv. Da vistri ar c'hornad e oa d'en em emellout da zerc'hel leun ha kempenn an dastumlec'hioù-se. Dindan boan da vezañ krouget ! E tiez, bodet enno, "merc'hed dibabet", e veze nezet ha gwiadet evit ezhommoù an arme.

Sadorn- 29 Mae I965 -. +...Lenn a ran hiziv en AR BED KELTIEK ebrel I965 : "relegoù Roger Casement, ar brogarour iwerzhonat, lakaet d'ar marv gant ar Saozon, 49 bloaz 'zo a voe degaset da Iwerzhon, d'an 23 c'hwevrer.

Ganet e-kichen Dulenn e I864, e labouras da gentañ evel kargad ar gouarnamant saoz er Servij Trevadennel (Administration Coloniale). E I904, e voe embannet un danevellskrid savet gantañ diwar-benn an doare ma veze gwallgaset ha mac'homet ar vorianed e Bro-Congo. Un nebeut bloavezhioù goude, e reas un enklask diwarbenn stad truezus an Indianed, e plantadegoù gom-gwevn Su amerika."

Setu un ene, hag en doa en em aozet, en em labouret : n'eo ket souezhus e vefe bet krouget evit e VRO.

Sul- 30 Mae I965 -. +...Nevez 'zo, Josué de Castro, barreg brudet kudenn an naon er Bed, a dremenas dre Lima hag a reas disklaeriadurioù :"Frammadur Amerika Latinek, emezañ, a zo ur frammadur gladdab'hel (féodal), ur frammadur rakkapitalour hag evit dezhi dont er-maez eus an "Trede Bed", ret eo da gentañ , un dispac'h kapitalour ha da c'houde, un dispac'h boutineler (socialiste). Amerika Latinek a zo da werinelaat (démocratiser) ha n'eus ket tu da dizhout seurt pal hep un dispac'h heñvel ouzh an hini a zo bet e Bro-C'hall hag e Bro-Saoz.

Broioù e dispak evel ar Perou, n'eus ket da zegas dezho ar boued a zo a-re er broioù all, met poent eo paeañ dezho gant prizioù reizh o fenndanvezhioù (matières premières) ha dreist-holl kaout evito un doujañs gwirioù.

Seurt broioù ne c'hallont araokaat nemet ma asant ar galloudegezhioù bedel

I°) d'an desarmerezh.
2°) da zidrevannelerezh (décolonnisation) broioù an Trede Bed.
3°) da klask emzispak ar broioù-se.

E-giz-all, e tremeno 3 gantved, a-benn ma teuio ar broadoù-se war c'horre.

Ma teu, d'an empoent, yalc'hadoù d'ar Perou eus a ziavaez, diwar an arc'hant-se ne vezo nemet fals diorradur (faux développement). Rak ar prestoù-se n'int roet nemet da rannadoù (secteurs) 'zo, met morse evit seveniñ gwir displegadur urzhiet, raktreset al labour-douar a vev diwarnañ pe gentoc'h a varv warnañ 80 dre I00 eus ar boblañs ."

Lun- 3I Mae I965 -. +...Evit ar pezh a sell ouzh kendeuziñ (intégrer) an holl bobloù latinek-amerikat, e-sell-da ziskoulmañ o ekonomiezh zivalav, an doktor Josué de Castro a zo a enep-krenn. "Ne dalv ket ar boan; emezañ, unvaniñ paourentez ur bobl all...Pa gresk bep bloaz peadra un den eus I80 dolar er Stadoù Unanet, ar c'hresk-se n'eo nemet eus 8 dolar e Amerika Latinek..."

Meurzh- I Even I965 -. +...Faziet adarre war an hent evit tizhout Aguada: ar wech kentañ din da weladenniñ ar c'hornad-se...4 eur evit erruout: un tammig re, anat eo ! Badeziñ ur paotrig gan et e I957...hag ur c'houblad. Ha klevout a ran komz eus "ur c'hastiz a-berzh Doue ".

+...War an hent, daou baotr, ur baotrez o vont d'ar skol. Gleb-teilh o dremm, o blev...Amañ, en em walc'hiñ diouzh ar mintin...pe ober an neuz d'en em zibikouzañ n'eo ket ur gudenn. Un diskenn er stêr ha mat penn zo !

Merc'her- 2 Even I965 -. +...-An dimeziñ amañ... "un accouplement utilitaire" hepken, evel e amzer an Inkaed...

+...Peur 'ta e vezo roet da Amerika Latinek "ster ar sul" (le sens du dimanche) ? P'emañ ar beleg o vont d'ar gador ha d'an aoter, emañ hor pohl o vont d'ar park, d'ar prenañ ha d'ar gwerzhañ.

Yaou- 3 Even I965 -. +E Meksiko, adal an I5 d'an 20 a viz mae; ar Jezuisted o deus dalc'hel o c'hentañ Emvod evit studiañ an abostolerezh dre an tuoù-kas (moyens de communications) hag evelse seveniñ pezh a c'houlenn kemennadur ar Sened Ekumenek a-zivout an dra-se.

(Ecclesia- I7 Ebrel I965)

+...Polised rannvro Rio-de-Janeiro (Brazil) o deus sammet ganto skouerennoù eus lizher-meur Yann XXIII "Mater et Magistra". Dispac'hus e kaver menozioù ar Pab diwar-benn ar reizhdêr-er-gevredigezh.

(Ecclesia- I7 Ebrel I965)

+ Bolivia:

Kloerdioù-bihan :(4) : 300 Studier.
I/3 a c'hallfe bezañ beleg.
Kloerdioù-bras :(I) : 30 e I966.

(Ecclesia- I7 Ebrel I965)

Gwener- 4 Even I965 -. +...Brazil = I7 gwech Bro-C'hall. Biz ar Brazil (Nord-Est):
3I% eus ar boblañs.
I4% eus ar gounid.
Eno ez eus glav laboused marv.
Eno an naon a gas ar c'hofoù da netra.

BRAZIL : 75 MILION A DUD.

"Plus de la moitié signe de la croix de l'illetré, 20 millions servent de peau de tambour à Dame Misère." (Jakez Hellé).

DIZALE : 90 MILION.

Seurt bro a c'hellfe magañ 800 milion a dud.

+...Pariz: 8 Ebrel I965, an Tad Helder Camara, eskop Recife(Brazil), a gomz e sal "La Mutualité".

- I8 milion a n'evont morse ur veradenn laezh.
- tonket eo deoc'h mervel d'ho 34 vloaz.
- Mervent-bugale : 300 evit I 000.

Plantadegoù divent o dialanañ warno tud bouetet fall ha paeet ken fall all.

- 72% eus an dud stag ouzh an douar.

N'eo ket a-walc'h aluzennoù, lodennañ soubenn.

Mall eo kemmañ ar gevredigezh (société) hag an ekonomiezh.

Sadorn- 5 Even I965 -. +...Er Perou, ivez, e c'heller bremañ diarzogiñ ar sul, d'ar sadorn doude-kreisteiz. Da I8 eur, evit ar wech kentañ, ar c'hloc'h en deus galvet d'an iliz, tud ar marc'had, niverus d'ar mare-mañ eus ar bloaz: eürus omp, peogwir ez eus deuet un toulladig.

+...Da lenn : Le Crépuscule des Aztèques gant I.Mikael Léon- Portilla- Casterman- 265p.- I6,I0I.

Perak 'ta ez eo bet bruzunet ken buan Impalaerded an Azteked dindan taolioù un dornadig Spagnoled, Cortes en o fenn ?

I°) Bras e oa ar spont dirak an armoù-tan, ar roñsed krogennet, ar meurchas (molosses).
2°) Pobloù niverus sujet d'an Azteked, az eas a-du gant an alouberien.
3°) Bloazezhioù oa, anken a grigne ar c'halonoù: eizh diougan fall a oa bet ha pa errujont, ar Spanoled a oa kemeret da zoueed.

Klemmganoù a ziwanas eus ar c'halonoù indian.

"A-hed an hentoù, torret, a-stlabez , ar goafigoù-bann, a-strew, ar pennadoù-blev...

Didoenn an tiez, ruz flamm ar mogerioù...

Penn-da-benn ar straedoù, war ar plasennoù e verv an astuz (vermine) ha nammet eo ar mogerioù gant tammoù bouedennoù-penn...

Ruz e ruilh an dourcier; livet e seblantont ha blaz dour holen-moger ganto... Leñvit,mignoned, trec'het omp bet ha kollet hon eus ar vro veksikat..."

Sul- 6 Even I965 -. +..."Ar ministr Pisani en deus prometeet ober uzinoù evit sikour ar Vretoned da gaout labour, hep kuitaat ar vammvro, met siwazh! re alies ar marvailhoù ne vezont nemet avel... (Lizher 30 Mae I965)...evel e Bro-Perou!

+Dans les pays qui ont choisi le régime socialiste, l'Eglise, telle qu'elle s'est présentée jusqu'ici, n'est plus acceptée. Trop liés avec le régime dictatorial, capitaliste et pro-américain, que Fidel Castro a renversé, de nombreux prêtres sont partis (500 sur 700); de nombreuses religieuses aussi. Notre Père Général (Voillaume) vient de Cuba et apporte un son de cloche très différent de celui qu'on entend habituellement, issu des Etats-Unis. La place est libre à des prêtres et à des religieuses (Castro en demandait à une mission diplomatique française). Mais à des prêtres et à des religieuses qui acceptent de vivre pauvrement et qui ne condamnent pas d'office des efforts de développement (fussent-ils inspirés d'une doctrine marxiste). L'Eglise dans ce pays est contrainte à se convertir, à oublier sa toute-puissance, ses dollars, sa "prostitution" d'avec le pouvoir civil réactionnaire et l'argent. Elle redevient "levain dans lapâte". (Lizher ur Breur Bihan a Jezuz-Mae 65)

I66

I67

[illegible] a gouezh en he foull.

I59

Lun-I4 Even I965 -. +...MikaelArraes, gouarnour Pernambouc, unan eus sturierien nerzhioù-araokaat Bro-Brazil, a oa en toull-bac'h abaoe diskar ar Prezidant Goulart. Ar C'ardinal Cardyn, Fransez Mauriac, Graham Greene a c'houlennas ma vefe pe dieubet pe varnet. Lez-varn Veur Brasilia he deus eñ lezet da redek; un tamm mat a souezh evit ar bolitikerien braziliat.

(T.C 22 Ebrel 65)

+...An Urzh gentañ, meksikat-krenn a zo bet kavet mat gant Paol VI. Al "legionarios de Cristo" a zo bet diazezet I7 vloaz 'zo gant ar beleg Marsial Maciel, en ur c'hozh-ti eus kêr Tlalpan. Goude bevañ e Spagn, e teufont da chom da Roma. Eno e oant anavezet gant Pius XII hag an eskop Montini. Buan eo bet aotreet ar Vreuriezh-se: un arouez eo en deus graet he c'hresk ar gatoligiezh veksikat.

(Ecclesia- 29 Mae 65)

Meurzh- I5 Even I965 -. +...En va zroiad zizhuniek, e kavan mistri-skol gourd atav diwar abadennoù bolotenn-troad ar sul. Kompren a ran e vefe mall ganto diskenn eus o feniti (ermitage) betek San Juan. Bezañ penitiour en despet deoc'h n'eo ket un dudius a blanedenn. Amañ, ivez, an hevelep idolennoù o deus distroadet ar Gwir Doue. Hini ebet anezho ne laka e dreid en iliz.

+...Lizher-Meur Yann XXIII "Mater et Magistra" a zo bet lammet (confisqué) gant Poliz Rio-de-Janeiro. Dispac'hus e kaver menozioù ar Pab diwar-benn ar reizhdêr er gevredigezh (justice sociale).

+...Kouba: 6 milion a dud.

I96I : 723 beleg.

I964 : 225 beleg. { II0 beleg-eskopti. II5 lean.

Habana : I09 beleg.
Pinar del Rio: I2 beleg.
Matanzas : 23 beleg.
Cienfuegos : 29 beleg.
Camagüey : 20 beleg.
Santiago de Cuba: 32 beleg.

(Ecclesia- 29 Mae I965)

Merc'her- I6 Even I965 -. +...E skol Aguada, den ne oar piv eo Mamm Doue.

+... Hervez al lezenn, kelenn ar relijion a zo ivez e karg ar skolaerien. En tachad-mañ, avat, ne reont seurt.

+...Brazil: Polis an Diduamantoù en deus difennet e vefe c'hoariet "Ar Vikel" , pezh-c'hoari Rolf Hochhuth. "Ne c'heller ket sikour dispenn ur madoberour bras evit-mab-den evel maz eo bet Pius XII."

(Kardinal Jaime de Barros Camara)

+..."War var emaomp d'en em voazañ ouzh poan ar re all. Er bed-mañ, kalet evit ar re-baour, eo galvet ar c'hristen da hadañ e pep lec'h ur garantez wirion evit an den."

(Lizher a-bastor an AO.Lacointe- eskop Beauvais)

Yaou- I7 Even I965 -. Mae I965: Dil emvod-Meur an OEA (Urzhiadur ar Stadoù Amerikat) e Rio de Janeiro.
Hañv I965 : Emvod-Meur an ALALC (Unvaniezh latinek-Amerikan an Eskemm Dieub) e Montevideo.

Chili, Arc'hentina, a garfe en em zizober eus Washington ha reiñ da Amerika Latinek he urzhiadur ekonomikel ha marteze politikel, hag a vefe dezhi hec'h-unan. Brazil, eñ, a nac'h achap eus krabanom an USA /."Netra gwelloc'h eget sevel ur Marc'had Boutin latinek-Amerikan evit an holl vroioù en em led eus Arktika da antarktika.

(Ministr an Aferioù-Diavaez - Vasco Leitao de Cunha)

I67

...ezh en he toull.

I59

...gant

I6I

Karout a rafent, Chili hag Arc'hantina, ne vefe ket a reuz e Rio de Janeiro, evit Kouba pe a-enep dezhi. Ober eus an ALALC un diazez evit ar Marc'had Boutin eo o c'hoant bras.

Anat eo ne blij tamm ebet d'ar Stadoù-Unanet en em stummfe seurt tolzenn. Evito, Amerika Latinek a zo ur vengleuz a benndanvezioù, ne fell ket dezho ehanañ da dennañ diouti, ur marc'had evit gwerzhañ o oberiadurioù peurechu, ur bed ivez da renevezin hervez pennsturiennoù an demokratelezh saoznek hag ar gapitalouriezh liberal.

Gwener- I8 Even I965 -. +..."Strouezhigi" ("maquis") en tu bennak, tost da C-Cusco...
...Tud, ganto lifreoù gwer-tenval a dag atantoù-bras (hacienda)...

...Luis de la Puente, en e sonj, reiñ lañs d'ar brezelig (guérilla) er vroad a-bezh, hag o tisklaeriañ d'ur c'hazetenner kolombian :"Gant talbenn ar gouerien, ar vicherourien, ar vourc'hizien, bihan, e vezo diskaret an impalaerouriezh, oligarc'hiezh an douar, ar "vourc'hizien-vras"... Tostaat a ra an dispac'h.

+....Lodennadur-an-douaroù (réforme agraire) er Perou ? Dont a ra ar Parlamant war e giz. Dibistik e chom an atantoù-bras, ar gounidoù ijinerezhel (sultures industrielles) ingaladur an doureier, betek-hen, dindan kontrollerezh an aotrounez.

Sadorn- I9 Even I965 -. +..Brazil: (Biz ar Brazil)
"La canne à sucre qui épuise les sols et asservit les hommes. La faim qui décharne ou boursoufle. Sur les routes poussiéreuses, d'effroyables mendiants progressent avec lenteur, escortés demouches, qui semblent les guider? La contrée regorge d'aveugles, d'oedémateux, de clowns à la face boursouflée et tuméfiée, d'hydropiques dont le gros ventre oscille par saccades sur des pattes d'échassiers..."
(Jakez Hellé - T.C 25/3/65)

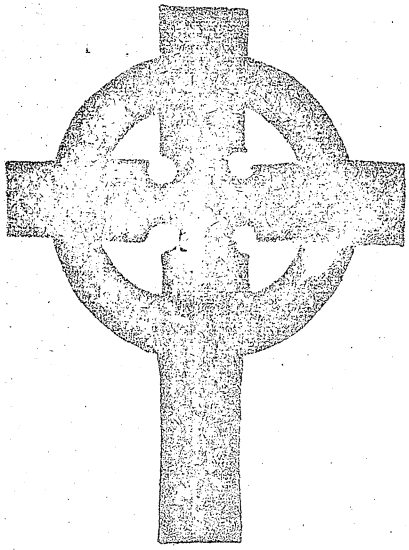
Sul- 20 Even I965 -. -Dec'h eo erruet amañ; gant e wreg, kentañ-sekretour Kannadouriezh Bro-Saoz er Perou. Tenn e kavjont o baleadenn warèziskenn betek San Juan-del-Oro.

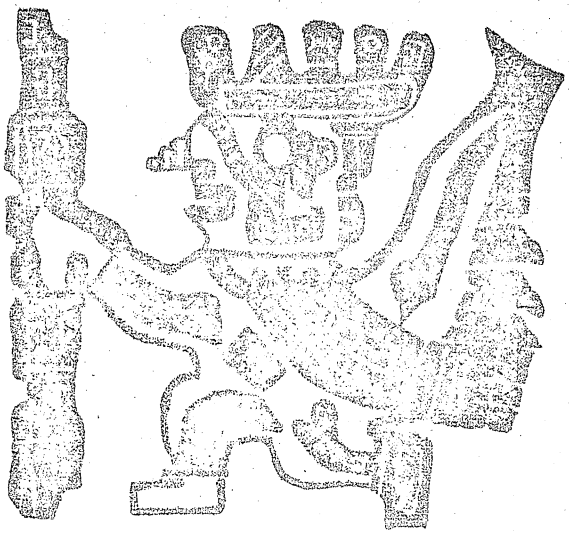
+...Ar Marc'had Boutin (Marché Commun) latinek-amerikat n'eo ket c'hoazh diazezet. Arc'hentina, hag a oa betek-hen a-du gant Chili evit derc'hel ermaez eus ar Marc'had-se, arStadoù Unanet, a øo bremañ gant ar memes sonj eget Brazil: Krouiñ ur Marc'had, ennañ an div Amerika.

(T.C 29 Ebrel 65)

Y.TROAL.

AR C'HRIST D'AN INDIANED

EOST 1965 Niverenn 22

% §%

Lun- 21 Even 1965-. +...Sevel Europa...ya ! Met ivez un Trede Bed laouennoc'h !

+..."Ar Spagnoled ne dint ket chomet da dortal . Gwir eo e oant gant al leksional abaoe 1963 hag e Roma e oa bet peurgaset al labour da benn gant skoazell eskibion spagnolegerion (gwelloc'h : kastilhanegerion) Amerika ar C'hreisteiz: ul leksional evit 200 milion a dud." (Barr-Heol- Pask 65) Seblantout a ra n(int mui an eskibien-se ken sterniet a-unan evel ma oant a-ziagent.

+..."Gouzout a raer ez eus bet gwechall e Breizh, e Bro-C'hall hag e broioù all, kevredigezhioù, hag a oa o fal plediñ gant ar beorien hag ar geizh, lakaomp "kevredigezh St Visant a Baol" h.a. Moarvat seurt kevredigezhioù o deus graet kalz a vad en o amzer hag o deus lakaet spered an aviel da vleuniañ en ur bed didruez, pezh a zo ur vad dibriz. Hogen daoust ha gellet o defe drezo o-unan diskoulmañ kudenn ar baourentez hag an direizhder er gevredigezh ? Respont a ran : Nann. Ar re a zo deuet a-benn da ziskoulmañ-pe da zamziskoulmañ da vihanañ-ar gudenn-se eo an emglevadoù-micher, ar strolladoù politikel hag o deus rediet dre heg ha dre nerzh an dud-a-arc'hant da zerc'hel kont eus ar beorien en o c'hontoù. Ar stourm a zo a-wechoù an aluzenn wirion evit ar re n'o deus mui a-hend-all spi evet." (Youenn Olier e Barr-Heol Pask 65 P.12) Daoust ha bez e c'heller en em harpañ war deologiezh hor skrivagner meur ?

Meurzh- 22 Even 1965 -. +...En Aguada, kalz tud tro-dro d'ar skol...Un dileuriad kaset gant gouarnour Yanahuya, a zo deuet da gerc'hat roll, listenn ar re-vras a dle heuliañ ar skol deskiñ-lenn. Renkennadoù anvioù war ar paper, met nebeut oc'h heuliañ kentelioù ar gwener.

+...E Pilco, kerkent hag erruet war ar blasennig, tabut gant daou advantistad. Atav an hevelep randonenn...ar sadorn da vezañ miret...difenn da gizellañ delwennoù... kofez da Zoue...a-walc'h a zo gant an eured sivil...Mestr ar bedenn, unan anezho, ne c'hell displegañ e soñj nemet e ketchoua.

Gwall-fresk eo amañ nozioù an hañv...

Merc'her- 23 Even I965 -. +...4 eur, pa erruan war blasenn Yanahuya...petra 'ta zo anevez ? Ur mousig a zo o paouez terriñ e arvrec'h, o c'hoari bolotenn-troad war leur ar skol. Warur c'hravazh, emañ en hent evit San Juan...ne vo ket er friko ! Met perak kement-se a is-gouarnourien (lieuteenants-gouverneurs) o treiñ mein da sec'hañ ? Seder, emichañs, da vezañ graet o dever: dastum yaouankizoù o zachadoù evit o diskenn en trap e Yanahuya, da vezañ paket evit ober o c'honje (servij). Nozvezh wenn evit an holl, marvailhoù...yenijenn...alkool flaerius...evel moc'h en ur c'hraou, barrek da vont en hent warc'hoazh vintin !

Yaou- 24 Even I965 -. +...Yann-Vadezour, sant an dour sklaer... Mil gwech skañvoc'h e vefe ar vuhez amañ, ma vefe heuliet skouer kantonier ar C'Hrist. Alkool e broioù an naon; un dismantr diaoulek; dinerzhañ c'hoazh ar pezh 'zo dinerzh, "evañ ar bara" e-gwirionez...

+...Gouel bras e Sant -Yann-an-Aour...Ur mor a dud... Kenstrivadegoù dansoù poblek, korolloù indian: ar maout a zo aet gant merc'hed skolar Seurezed. Patron ar barrez eo ar Badezour: n'o deus goulennet oferenn ebet en e enor... Laikelezh, markselezh o vont war-raok ...?

+...Gwall-drenket eo bet reuz ar pardon ! An traoù o treiñ brav, setu a-daol-trumm, ar paotred yaouank oc'h en em flipañ dre ar straedoù, evel ur bagad laboused spontet...Ar ger "recluta" a lamm eus an eil genou d'egile. (recluta=engouestladur=recrutement). Met deomp e deu soñj, gant soñjoù du-pod, eus un dra all, a n'eo ket dishañvel-krenn ouzh seurt doare-ober: ar "skrapadeg" (la rafle). Evelato, ne c'hell ket hor soñjoù bezañ ken skrijus; oc'h ober koun eus Yann-Vari Vianney, tamolodet en ur grignolad foenn. Ha koulskoude, perak ne vefe ket stlapet en hevelep sac'h Hitler ha Napoleon ? Ma ! al lodenn vrasañ eus An Indianed ne fell ket dezho mont da soudarded . Daoust hag ententet o defe ne vez kavet en Armead peruanat nemet pennoù gwenn d'an nec'h ha nemet pennoù melen d'an traon ? Un tri-ugent bennak a zo kouezhet etre krabanoù an archerien, an is-gouarnerien, hag ar mevelien; rak amañ, en disterañ kogn, n'eo ket pazinier eo a ra diouer da skeul ar vestroniezh...

Gwener- 25 Even I965 -. +...Er mintin-mañ, e vank skolidi e skolig CHALLUMA."Skrapet" eo bet ar paotred-yaouank-mañ, met peogwir emaint o teskiñ lenn ha skrivañ, e vefont lezet da redek.

+...Tad ha mabig war skiñvier an hevelep skol: kement-se e BOTIJANI. Biskoazh kemend-all !!!

+...Resisted ha pinvidigezh ar c'hetchoua : bouzar: upa aet bouzar gant ar gozhni: ruqtu.

+...Amañ, ivez, ez eus "des faiseuses d'anges": 800 soles, an taol!(I50 lur).

Sadorn- 26 Even I965 -. +..."Soñjal a ra deomp n'he deus ar gapitalouriezh liberal tu ebet dezhi da lakaat hor bro d'en em zispakañ..."
(Amilkar Cabral, penn-rener ar Gwinea Bortugalek- T.C 6 Mae 65)

+...Harpañ an Trede-Bed, ya ! Met hep bezañ broudet gant c'hoantoùgounid pe vroadelour pe vrizhkenwerzhel.

+...A-benn bloaz-hanter, Brazil eo dav dezhi dilenn ur Prezidant nevez. Charlez Lacerdos a zo war c'hed eus ar galetezenn-vioù-se. A dra-sur, kalz aesoc'h eo dezhañ niveriñ e vignoned eget e enebourien;

Rak a-enep eo d'an holl. Pe soñjoù politikel eo e-re ? Ur soñj n'eus nemetañ: mestroniañ ar Vro.

(T.C 29 Ebrel I965)

+..."Pendant 30 ans, un mégalomane courtaud et ventru a dominé et ravagé Saint -Domingue, accumulant une fortune colossale et comblant les fosses de cadavres? Une rafale de mitraillette interrompit le cours de son existence si bien remplie..." (T.C 29 Ebrel I965). Rafael Trujillo an hini eo. Ha meizout a reomp perak e vefe reuz ha freuzh, d'an ampoent; e Enez Sant Dominig.

Sul- 27 Even I965 -. +..."Hilario, ur babig a-feson a oa anezhañ; tri miz dezhañ. D'ar sul-se, en doa denet, gousket-dous. Met da 8 eur diouzh-annoz, en ti-soul teñval ha didrouz, setu ma "welas" ar vamm tud o tont-tre hag o vont -maez. Neuzioù tud, furmoù dispis dezho. Dremm ar bugelig a gemmas raktal; kouezhañ a reas klañv.

Antronoz-vintin ez ié d'hwélet ; buhez a oa c'hoazh ennañ. Met e gorf, evel p'en defe diverret, e fri, piñset, e zaoulagad chouket en e benn, e c'henou gronnet gant ur c'helc'hig glas-du. Edo an Ankoù o falc'hañ...

Komzet hon eus dija eus an "avelioù fall"-se, añvet LIMBU WAYRA ha MACHU WAYRA. URANU a vez graet eus an "avel"-mañ, gallus da lazhañ; hag a-wechoù dindan un nebeut eurioù. Gant ar youl da argas, da "stâliañ" an Uranu, war dal he mabig, gant he biz-meud lous, ar vamm he doa graet ur groazig gant Aleo-Sakr (N'eus ket c'hoazh , pell amzer ma veze gwerzet d'an dud Eoul-Santel ar sakramantoù!) Tra strobinellus (maléfique) seurt kroaz du ha druz, etre daou lagad ar c'horfig-se war e dremenvan ! Seblantout a rae din stekiñ ouzh ur bod, a ne oa ket va hini. Ur bed, maz eo kemmesket ennañ pep tra, e-lec'h maz eo Satan ar c'hrêñvañ. Met gouzout a reomp ez eus dalc'hmat bec'h etre Doue hag an Aerouant Ar Spered Santel a zouas da silañ nerzh en ene-se ha da vont gantañ d'ar Baradoz, div eur da c'houde.

Gant petra eo marv Hilario ? Famm paz ebet, tamm red-korf ebet (droug-bouzelloù e Kerne), tamm dislonk ebet, na d'an derc'hent, nag er vintinvezh-se. Evidomp,eo marv gant ur "syndrôme toxique foudroyant". Evit e vamm; avat, gant an Uranu.

Er bobloù kentañ, ne oa ket a zisrann etre relijion ha medisinerezh. E-giz-se, 'mañ an traoù gant meuriadoù nann-sevenaet Afrika pe Amazonia . E-giz-se eo bet er bobladoù azeulet ganto Iziz, Astarteg, Baal. An Indianed, warno ar vadeziant, daoust ha n'o defe ket dalc'het d'an doareoù-krediñ-se, o soñjal ez eus ur bed usnaturel (supra-naturel) hag a blij gantañ dont d'o heskinañ ha d'o c'hastizañ?

(La Kantuta da Coaza-Even 65 niv.5)

Lun- 28 Even I965 -. +...Alkoolegezh,unan eus kleñvedoù, ar bobloù a n'emaint ket en o bleud (e galleg: ceux qui ne sont pas dans leur assiette) : Breizhiz...Inkaiz...! Da lenn, pennad Y.P Seilhez e BREIZ niv. Ebrel 65.

+ IO 000 beleg a ra diouer er Perou.

Meurzh- 29 Even I965 -. +...Fri bloaz zo, eo bet diskleriet Yanahuya-va farrez- kanton. Hiziv, eta, e vezo gouel. "Bagadoù" ha "kelc'hioù" an "drevioù" (parcialidades) a zo pedet da ziskenn d'ar greizenn. Unnek eur a c'hortozan a-barzh oferennañ: re a-bred c'hoazh, rak ne vouger ket en iliz. Imor a zo da gorolliñ ha da seniñ... da evañ ivez. Met en em c'houlenn a ran e pe-lec'h emañ ar yec'hed, al levenez,ar furnez, o veilhañ, oc'h"arvestiñ" evelse betek an tarzh-deiz ? Paganiezh nemetkeñ.....

+...Da lenn : Cauchemar Antillais- Editions F.Maspero- I2,30 Fr- Evit gouzout pegen fall e tro ar stalig e Inizi ar Garaïbed: Gwadeloupa, Martinika, Trinidad, Jamaïqua, Haïti.

Merc'her- 30 Even I965 -. +...Kavet em eus war va hent un den o tufañ (cracher) gwad...
+...Un archer , d'ar-red a zo o tiskenn d'ar stêr: diwar ar pont-trojennoù, un dèn mezv (mezo) en deus ruilhet er bili hag en dour... Ur c'hrennard a zo ivez o tinaouiñ : ar mab...
+...E gwengolo I965, e Roma, Helder Camara, arc'heskop Recife,(Brazil) a roe komzoù fromus da Radio-Luksembourg:" Ma ouezfec'h, tiez o deus ha n 'int ket tiez, dilhad a n('int ket dilhad, bugale a n'int ket bugale hag ar re-se 'zo tud a n'int ket tud !" Erwan Courrière, strafuilhet, a fellas dezhañ diskenn e-unan e islonkoù ar reuzidigezh. Daoust ha selaouet oc'h eus Radio-Luksembourg d'ar 5 a viz even ? Eskibien ha pastored Bro-C'hall o doa goulennet diganeoc'h heuliañ an abadenn-se ha reiñ "paper" evit ma teuio da vezañ tud, ul lodig eus ur I00 milion a "is-tud".

Yaou- I Gouhere I965 -. +...Marv eo Pêr Albizu, hag a oa o stourm, abaoe I930, evit digabestrañ PORTO-RICO. Ar vroadelouriezh avat n'eo ket aet d'ar bez da heul ar broadelour-se. Ar moneiz eo an dolar, al lezennoù , re Washington. D'an Amerikaned eo ar gwellañ tachadoù-douar: d'an Amerikaned, ar sukr ha kenwerzh ar ar sksukr. Un drevadenn wirion...

(T.C 6 Mae I965)

+..."En vertu de schématisations abusives, l'Amérique Latine est le pays qui compte le plus de communistes et le moins de militants, car qui souhaite une réforme agraire, fiscale, constitutionnelle, qui aspire à une libération huma ine est qualifiée de communiste, ce qui constitue une manière de valoriser le marxisme..."
(J.Hellé- T.C 6 Mae 65)

Gwener- 2 Gouhere I965-. +...Eus lizher an Tad Gwennole Louarn, hag a zo bremañ o diskuizañ e skeud kloc'hdi Lennon..."E guayaquil (Ekouador) eus 9 eur da I0 eur noz, em eus graet un droiadenn gant ar mestr-radio, dimezet gant unan eus ar C'hastellnevez. E Colon (Kanol Panama) on degouezhet gant ur familh eus Roazhon, war hentoù ar mor, evit Lima. Goude, n'em eus mui gwelet netra. O pellaat diouzh An Antilhezoù, gant an horelladur (roulis), den ne gouskas ur veradenn, e-kerz an nozvezh kentañ. Goude-se, e oa blodet ar matarasennoù...met o tostaat ouzh Europa, an horelladur ne reas nemet mont war washaat: un deiz, em goazez en ur gador-vrec'h, stok ouzh ar voger, em eus ruzet betek kreiz ar sal... Ar c'habiten, difeiz, chentil. An Ao. Girault, gouennoniour o tont eus LA PAZ, digredenn, hegarat... An tiegezh all; un alamanez hag ur c'hanadian, yaouank o-daou, graet ganto anaoudegezh etrezo, p'eont "pilhaouerien Emmauz" e kêr Lima: int-i, ivez, karus ha katolik... Da sul, e liden div oferenn: unan e sal-c'hoari ar vartoloded: un dek vbennak, o kemerout perzh. An hini all, da 4 eur , er sal vras: 6 pe 7 a dud; d'an oferenn-mañ, ne vije deuet martoloded ebet...D'am amzerioù vak, e studien va "assimil" ketchoua...ar pezh a ran awecoù e metro Pariz...

(Lizher ar 7 Mae I965)

Sadorn- 3 Gouhere I965 -. +...Da lenn: FRANCE-FORUM-Meurzh I965 . Ar gelaouenn-se he deus embannet un niverenn ispisial war Amerika Latinek- "an Amerika all"- savet gant Latinamerikaned, o tisplegañ tristidigezh ha spioù o broadoù. Eus ar gostezenn demokratek-kristen eo ar re o deus savet ar pennadoù. N'he ro ket da glevout mouezhioù evit-castroek. Dre-se, n'eo ket disi an dibab. Echuiñ a ra an niverenn-doubl gant un dastumadenn gaer a varzhonegoù latinek-amerikat.

... Lenn-tenn ar marc'hallac'h : goullo-krenn ti-Doue evit oferannsul ar sadorn-abardaez. Met penaos santelaat deiz an Aotrou, paz eo stalet ar marc'had da endervezh ar sadorn ha da vintinvezh ar sul ? Hiziv-an-deiz, n'eus tra d'ober, pa ne c'heller ket kaout krog war frammadurioù ar gevredigezh.

Sul- 4 Gouhere I965 -.

+..." Kudenn paotred ar strouezhigi (maquis) a zo ur gudennbolis grevus, n'eus dezhi nemet un diskoulm: ar Gouarnamant, evit echuiñ ganto, a dle oberiañ, gant ar brasañ nerzh."

(ACTUALIDAD-20 Even 65)

+...Er Gwatemala, pa vennas Arbenz lodennañ douaroù yen (en friches) an UNITED FRUIT, diouzhtu e oa taolet d'an traon. E Kouba, pa fellas da Fidel C-Gastro tagañ ar baotred dreistwiriet (privilégiés), harzh war ar bleiz ...! E Bolivia, pa lakaas Paz Essentoro dindan-Stad ar vengleuzioù staen. Er Chili, pa gredas Frei krignat monopoliezh (gwirioù-miret) an hevelep metal. Pa c'hoantaas brazilianed, Kerreizh (modéré) koulskoude), mont a-benn da gompagnunezhioù amerikat, ur youc'hadenn n'eus nemeti a dregernas: komunourien int. Oc'h ankounac'haat evelse n'o deus ar gomunourien preder ebet gant adstummañ; gant diframmañ ar stur nemetkeñ.

(T.C 6 Mae 65- Jakez Hellé)

Lun- 5 Gouhere I965 -. +...Goañv er Perou...

Glas en oabl,
Heol war va fenn,
"ichu" aour o vroudañ,
bleunienn ebet du-mañ.
E krec'h emañ ar goañv.

O nozvezhioù steredennet,
nozioù yen even,
ma hun enno an hirgompezenn,
En he mantell arc'hantet.

Bugale o ouelañ,
Babiged o vervel,
Dindan an heol,
hag er riou.

Du-se, en traon,
Ne ouzer tra...
Ar magerezed a gan...
Ar vugale a c'hoarzh...
Ar c'hirri a drp...
Goañv koantik...

(Troet diwar ar galleg: Chantal Grégoire klañvdiourezh e Caoza)

Meurzh- 6 Gouhere I965 -. +...Les Indiens doivent devenir des fils de Dieu à part entière.

+..."Amañ-hag-ahont, k foukennoù(masures), tro-dro dezho liorzhigoù, en em beg ouzh an diribinoù.

+..."Ma ranker plegañ da gemennadurioù garv ha strizh VETERUM SAPIENTIA - 22 Ebrel I962, em eus aon bras evit kresk ar galvadennoù e Amerika Latinek.Peuhl amzer 'zo n'eus mui anv a latineg, e skolioù boutin haprevez hor broadoù..."

(Eskop Cajamarca-Perou- 65)

Yaou- 8 Gouhere I965 -. +...An tad Loeiz, o tistreiñ eus Sandia, en deus bet anaoudegezh du-se ez eo bet diskuliet d'ar polis da gaout en e bresbital, danvez-tarzhioù(explosifs). E-gwirionez, bez hon doa tennoù dinamita, hag a veze roet d'ar re o doa ezhomm, pe evit frankaat un hent pe evit tennañ mein eus ur vengleuz.

...Poent eo stagañ da verniañ an "arc'hant bedel" (fonds mondial) gant arboelliñ a-bell pe a-dost war an armerezh. Mall eo sevel ar "c'hef bedel" -se kinniget ha goulennet start gant Paol VI e Bombay, evit sikour an is-broioù d'en em ziorren.

Gwener- 9 Gouhere I965 -. ...+C'hwez-fall ez eus adarre e Bolivia, hon amezog. Eizh kwech ez eus bet klasket reiñ taol ar marv d'ar jeneral Barrientos, presidant ar "junta militar", abaoe I963. Ar vengleuzioù a zo e-dalc'h an arme. Harz-labour ez eus gant ar vicherourien. E I952, ar vengleuzerien-se a soñje dezho ren ar vro; bre mañ, avat, e seblant dezho bezañ kement ha netra. Manifestadegoù ez eus gant ar studierien. Galvet eo an adarme (réserve). An arc'hant a ya da-fall: ekonomiezh ar vro o vezañ istribilhet ouzh priz ar stean (étain).

+...Ur reuz, hag en deus koustet re ger : 3 000 marv ha 6 000 gloazet er Enez Sant-Dominig, da fin miz mae.

+...Dav eo diorren, dispakañ ekonomiezh ar broioù ha pourchas dezho frammadurioù e-lec'h ma c'hello an den bevañ en e vleud. Netra solud, netra divrall ne vezo graet en ur vroad keit-ha-m'o dezho naon an dud.

+...E pe-lec'h emañ tud Porto-Rico ? E New-York evel is-tud.

+...Bigi an USA a zeu da besketañ e dourioù ar Perou. Sezi a zo lakaet warno. Ha kerkent ar roufl da folliñ ar c'horrig:

-Mousig, diwall, lemmel a rin diganez skoazell ekonomikel...!

Sadorn- I0 Gouhere I965 -. +...Ford a ro ur milion a zolared da Skol-Veur Gatolik Bro-Chili.

+...Staget ez aer a-nevez da ober prosesion ar Sakramant e straedoù Montevideo, kerbenn Bro-Uruguay.

+...E Lima, ez eus bet paket tri zen gant 8 lur kokaina glan (cocaine pure). Peseurt talvoudegezh a soñj deoc'h ? 720 000 dolar; lakaomp 5 lur an dolar !

Sul- II Gouhere I965 -. +...Echu an oferenn, ur plac'h yaouank a yud hag a youc'h a-bouez-penn war blasennig Yanahuya. Hag an holl eo paret o selloù war grec'henn ar menez. Ar baotrez all o tont ganti a zo bet skrapet ha stlejet gant soudarded, olabourat war an hent...

+... Kafe mat a zo er vro : re vat marteze. Gwelloc'h ha furoc'h eo hel lezel a-gostez...

+...Gant ar brezel-bihan o tarzhañ er Perou, ar c'hornad-mañ a zo dis-klaeriet tachad dañjerus. Abalamour da se ez eus kresk war an archerien: e Yanahuya ez eus degaset deomp ur serjant:

-Padre, emezañ, c'hwi 'zo Tougoslav ? Betek-heñ, ne ouienn ket e oa din penn ur Slav. Met ar Peruaned a wel tro-dro dezho kement a estrenien !

Lun- I2 Gouhere I965 -. +...Hiziv, "cooperacion popular" , kenlabour ar bobl evit sevel skolioù, tiez-louzaouiñ, hentoù-gwechall, "ayllu"; ar c'henunvaniezhioù in dian en em skoazelle, a veze ganto devezhioù -bras.

+..."Ar reol-iliz (canon) I329 a urzh d'ar veleien ez eo dezho un dever pouezhus-kenañ kelennadurezh ar c'hatekiz. E Amerika Latinek avat, ar personed a dle heuliañ ger evit ger an alioù roet gant Sant Visant a Baol da unan eus misionerien kentañ Madagazkar: "Pa errufoc'h en enezenn, c'hwi en em zibabo e-giz ma c'hellfoc'h/"
(Eskop Dammert eus Cajamarca- 65)

+...LIECHTENSTEIN:ur gevredigezh briñsel a zo savet evit harpañ ar broioù is-dispaket.

(Missi- Mae 65)

Meurzh- I3 Gouhere I965 -. -...HONDURAZ BREIZH-VEURIEK : ar boblañs: tud dezho gwad Indian ha gwad saoznek pe spagnolek kemmesket:I00 000 anezho

ar c'henwerzh: n'eus da werzhañ nemet frouezh ha sukr: ar c'hoad a zo aet tout.

ar gouarnamant: G. Price a zo bet nevez-dibabet da Gentâñ-Ministr. Ur paotr-yaouank-kozh, bet kloareg katolik en USA, hag a gar c'hoari war an ograoù ha sevel oberennoù a brederouriezh.

stad ar vro: "Paour-raz ez omp. Evelato, I00 000 den a vev eürus war an douar-mañ, dianavezet maz eo ganeomp an dishañvelderioù gouennel pe gevredigezhel."
(G.Price)

an dazont: Price a zo en e soñj goulenn an dieubidigezh evit I967: Bro-Saoz a asanto.
(Missi- Mae 65)

+...Pemp eur hent, hiziv, evit gwelout ur skol, prennet he dor, beuzet war ar grec'henn, en ur sioulder a varv. Ar skolaer a zo aet da resev ar c'hant da Juliaca: pezh a ra ur sizhunvezh a ehan-skol evit ar vugale !

Merc'her- I4 Gouhere I965 -. +...Rener advantisted Pilco a zeu da gomz ganin: fell a ra dezhañ kaout ur bibl katolik...perak ?

+..."Ar PEROU n'en deus istor ebet; gwelloc'h, n'en deus nemet ur fals-istor: hini an aloubadeg, hini is-rouantelezh Lima, hini an torr gant Bro-Spagn. Met kement hag a oa araok, ar savadurioù, an atredoù a vez stoket outo diehan, petra 'ta eo kement-se ?

Klañv eo ar perouaned da vezañ disrannet eus istor don ha gwirion e bobl..."
(Ur c'helenner da K.Rudel- LA CROIX- 65)

Evel breizhad , se a zo fraezh din !

+...Da lenn: Le Brésil en marche, gant John Dos Passos- Gallimard- I964- 254p. I3Fr. A-du-krenn gant politikerezh ar Stadoù-Unanet e Amerika Latinek.

Yaou- I5 Gouhere I965 -. +... Da 5 eur diouzh an abardaez, war an ton bras, hon eus euredet Juan ha Juana, meveL ha matez ar presbital. Hag ez om omp bet pedet, an Tad Loeiz ha me-na petra 'ta- da friko ar garabasenn. Bier, soubenn gant tammoù kig, toazennoù, avaloù-douar, kig yar gant riz. Hag hon eus gwelet istribilhañ ouzh gouzoug Yann ha Shann , bep a galon vara, pegetwarni ur bilhad a 50 soles (I0 lur). Seurt prof a vez graet gant ar re o deus istim evit an dud nevez.

+...E Bro-Cusco, e vez lavaret pe e veze lavaret da "los convivientes" (concubinaires): "Betek pegeit 'ta e chomfoc'h er vouilhenn flaerius ? Ha n'o doa ket gwir da zougenn un tog hañvel ouzh hini ar re-dimezet en iliz.

+...Bremañ ar veleien a c'hell ivez ober an eured sivil: m et gwall luziet eo al lezennoù a-zivout-se.

+...Insellour an 5vet Rannvro (Inspecteur de la 5ème Région) a zo deuet eus Puno da welout hor skolioù:

-Evel m'o deus graet, emezañ, ar Saozon e Amerika-an-Hanternoz: lazhañ an holl Indianed , evelse o tlefe bezañ graet amañ ar Spagnoled. Hag evelse n(hor befe ket bet ar samm ponner-mañ da stlejañ...!"

Gwener- I6 Gouhere I965 -. +...KOUBA- Batista diskaret e I958, Fidel Castro a lodenn etre kouerien rannvro Oriente, daou "caballerio" (26 ha 60) da bep tiegezh. Paotred an atantoù bras a soñj dezho e vezint espernet. 70% eus soudarded arme an dispac'h, avat, azo "quajiro", da lavarout eo labourerien-douar paour, ne veze graet morse war o zro, panevet evit o mac'homañ. Hag ar re-mañ a fe ll dezho e vefe c chefichet penn d'ar vazh.

Lezenn an I7 Mae I958 a ziviz tri dra:

a) Doare-nevez perc'hennañ an douar.
b) Digolladur ar berc'henned kozh.
c) Diazezadur Ensavadur Broadel Ingaladur an Douar (INRA)

Brokus-tre eo al lezenn e-keñver ar berc'henned kozh: lezeñ a ra ganto 400 ha a zouar ha diac'haouet e vezint gant bilhedoù-aotre Stad (bons d'Etat), da baeañ en-dro dindan X 20 vloaz, gant ur feur a 4,50%.

Met paotred varvek- "barbudos" an INRA, añvet da "vistri pastelloù-bro"(chefs de zone) az eas taer ha buan. Dreist-reizh, e lakaont an tredeog (mises sous séquestre). Re-vuan e savont kenseurterezhioù, n'int ma diazezet resis na stalet da vezañ efedus. Gant kement-se a gred hag a vall a-berzh paotred o barv druz, n'eo ket souezh eo en defe bet ar gouarnamant koubanat diaesterioù e-doug ar bloavezhioù warlerc'h. Dizurzh ha diskenn ez eus e frouezh an douar. An displijadur a ya war gresk er mistri bras, met ivez er gouerien dam-azezet, chigardet gant kemennoù ha diskemmennoù oc'h en em heuliañ amreol.

Evelato, evit diskarg arme an Dispac'h, ez eo dav soñjal e oa moarvat diaes-meurbet seveniñ seder un adreizhadur gortozet gant un douarbras a-bezh, abaoe rummadoù ha rummadoù.

E deroù hañv 1959, e lammer o madoù digant ar bouc'hizien bras hag etre; dont a reont da vezañ a-enep. Ingaladur an Douar a laka da virviñ ha da gilstourmañ enep ajn dispac'h. Penngarniñ a ra ar Gouarnamant . E Gouhere 1959, un doare talbenn enep-dispac'h mistri bras ha bihan diwar-ar-maez a stag da youc'hal ez eo 'komunour" Ingaladur an Douar. Met buan mistri bihan all, dezho douaroù feurmet a zeu da greñvat an emsav. Rak an holl zouaroù-se a zo ivez diberc'hennet. Ouzhpenn-se, e rannvroioù 'zo(Pinar del Rio), mmistri-pastelloù-bro a stag da rannañ a-bantoù-bras da-vat produiñ araok zoken, hervez lezenn, lodennañ an douaroù fraost.

Fidel Castro, an holl a-du gantañ, a zeu a-benn da adlakaat kempenn pep tra. Met eñ hag e vreur Raoul, a zo diskuilhet evel komunoubien dirak ur gomision eus ar Sened Amerikan ha lavarout a raer emañ ar gomunegezh oc'h en em ledañ dre an enezenn.

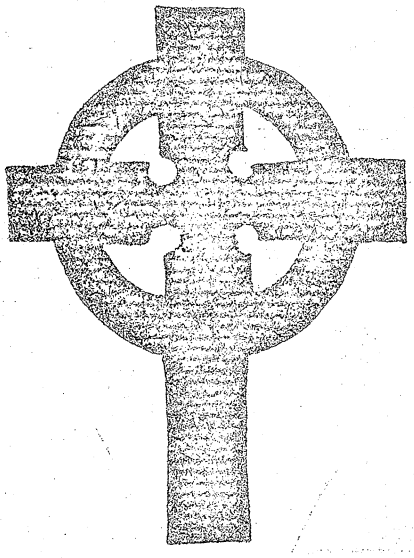
Neuze, en em galed ar Stad. Tud a zo harzet muioc'h mui. Gant muioc'h a zifrae e lammer an douaroù, dreist-holl an domanioù amerikat. Dirak an ONU, d'ar 25 gwengolo 1959, Raoul Roa a embann uhel ez eo dieub Kouba e-keñver an daou vloc'h.

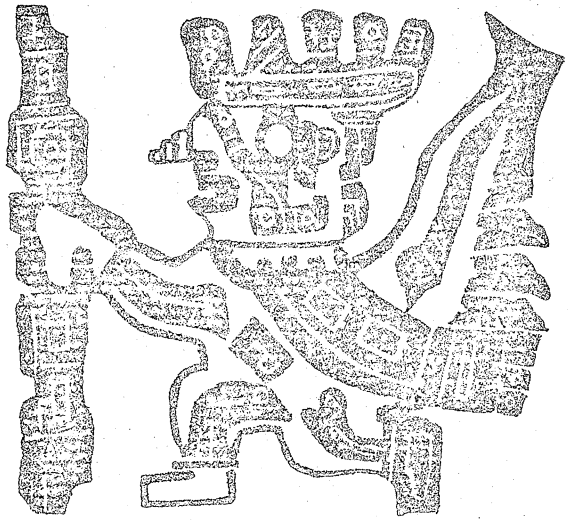
D'an 23 a viz here, daou garr-nij, sturiet gant divroidi ha dibradet eus Floridez a vombez Ar Havana (2 lazhet , 45 gloazet). Digarez mat evit ar re-gleiz da drec'hiñ war ar re-gloar. En ur prezegenn distaget d(ar 26; Fidel Castro a ro da c'houzout e preno Kouba karr-nij, e-lec'h "ma vezo kavet gwerzhañ dezhi" hag e vezo kendalc'het gant an adreizhadurioù "bremañ muipc'h eget biskoaz"; lezennoù all a vezo savet evit an deskadurez, ar mengleuzioù, an eoul-maen. E miz du, ar baotred barvek a zo e beg an holl skeulioù; nez a ket mat an traoù gant Washington. En hent evit Keksiko, Anastaz Mikoyan a ziskenn en Ar Havana.

(Croissance des Jeunes Nations)
(Even 65)

Padre Ivo TROAL,
Vicario cooperador,
San Juan del Oro,
SANDIA,
PERU.

AR C'HRIST D'AN INDIANED

GWENGOLO I965 NIVERENN 23

%§%

Sadorn- I7 Gouhere I965 -. + HAITI -En e bezh-c'hoari: La tragédie du Roi Christophe , Aimé Césaire a addispleg an holl destennoù leuniet ganto e oberennoù: emskiant an "duelezh" gounezet, ar gwriziennañ afrikat adkavet, emsav enep an Hini-Gwenn. Rak n'eo ket awalc'h dezhañ stlepel ar Re-zu en ur sklavelezh danvezel, met ar sklavelezh-se a zo un diberc'hennadur hollek, hag a lamm digant ar pobloù o lorc'h naturel da vezañ int-i o-unañ, a fard tud lavaret eus an dibab, met mezh dezho gant o c'hroc'henn. Evit ma vefe ankounac'haet o esparded, ne ehanont da ober poupleseoù ha da zrevezañ-mevelek.

"La tragédie du roi Christophe" a zispleg istor an den a stourmas gant Toussaint Louverture evit dieubiñ Haiti hag a fellas dezhañ sevel ur rouantelezh haitian.

+...Perak eo aet Edouarzh Frei, presidant ar Chili, da ober un droiad dre Europa ?

Nann, da glask arc'hant, met da zisplegañ d'ar bed kozh peseurt dispac'h emañ stag gantañ ar Chili, peseurt dispak kevredigezel, ekonomikel, politikel ez eus roet lañs dezhañ.

Aet eo Frei da embann e fell da Amerika-An-Traon c'hoari ar roll a zo bet merket dezhi gant an istor hag an douaroniezh. Met aet eo ivez da ziskouezh ar skoilhoù, an ereoù a vir outi da gregiñ gant an abadenn: ar Stadoù Unanet a zo e kement doare; dezho ha dezho hepken eo an dachenn ekonomikel-se. En ur ger, aet eo Fri da zisklaeriañ e felle da Amerika Latinek dont da vezañ dieub.

Presidant ar Chili en deus c'hoant e vefe degeme ret e zispac'h gant holl vroadoù ar Bed: karout a rafe skoulmañ darempredoù gant mignoned, meizet ganto kudennoù an Trede-Bed, Amerika-Ar-Su ha douget d'e skoazellañ pa zeuio an eur.

hervez Kristian RUDEL.

Sul- I8 Gouhere I965 -. +...Da lenn: L'Amérique Latine entre hier et demain gant Christian Rudel Editions Centurion- I92 p. I0,80 Fr. El levr-se ez eus kalz da zeskiñ war an naon, ar reuzeudigezh, an diouiziegezh hag a zo planedenn milionoù a dud.

+...Evit ar wech kentañ, e Puno, (hon departamant), liked o deus graet prezegenn ar sul, tra m'edo ar beleg en e goazez, evel rener an emvod- lid. "Un displegadur kaer , reut a gelennadurezh hag a arroudennoù eus ar Skritur Sakr en deus diskouezet ez eo darev ez-speredel liked katolik Puno". en deus lavaret an Ao; Gonzalez Ruiz, eskop kôr... an hini a c'houlenn bezañ añvet Juluen.

Noticias- I5 Gouhere I965.

+...Evit respont da ezhommoù kulturel, speredel ha kevredigezhel ar maezioù, an Tad Manuel Schiavoni en deus lakaet da vont en-dro e Buenos-Aires(Arc'hentina) ur skingasva (poste émetteur) "Banda Agrairia" e anv.

Skingas a raadal 5 eur betek 22 eur, o kenlabourat gant kreizenn Ijinerien Ar Maezioù hag o respont da c'houlennoù war gudennoù labour-douar.

Luh- I9 Gouhere I965 -. +... En ur ziskenn eus skol Sikouni, em eus lazhet ur pikol naer wiber ruz-du, o treuziñ goustad an hent, gourd moarvat gant an dommder.

+...Ret eo meizout ervat er Stad a reuzeudigezh , a vev ennañ hor fideled. Ar c'haezhnezh ne dosta nag ouzh Doue, nag ouzh an Iliz. Sant Visant a Baol, a lavare e oa ret araok komz d'ar re-baour eus o ene, o lakaat da santout o deus unan. Evit ul lodenn, reuzeudigezh hon tud a zo penn- abeg d'o diseblanted e-kefiver al lidoù relijiel, oferenn ar sul.

Ur relijion evit madoù an douar eo o hini; klask a reont bennigadur o farkeier hag o loened, evit kaout gwelloc'h eostoù ha gwelloc'h ampled evit o anevaled. Dav eo kondaoniñ, pa gaver ar hennozhioù-se er ritual ? Ha pez ez eo brizhkredenn stagañ frouezh ar parkeier ouzh delwennoù ar Sent evit ar brosesion, paz eo bet miret ar c'hiz-se gant an iliz er broioù a hengristeniezh ? Daoust ha ne vefe ket gwelloc'h en em vataat eus ar bennigadurioù-se, eus ar c'hizioù-se, evit deskiñ d'hor fideled, o deus da c'hortoz ouzhpenn gounidoù danvezel, en tu-all d'ar gounidoù-se, madoù uheloc'h, madoù-ene dre erbederezh o madoberourien eus an nefiv. Ha se, kentoc'h eget kas da get ar boazioù-se hag a c'hell bezañ miret. Hefivel evit ar prosesionoù: o c'has d'an traon nebeut-ha-nebeut pe reiñ dezho talvoudegezh , o kelenn hon tud, o lakaat da bediñ pa lorc'her ha bep tro pa chomer a-sav ?

Dismantriñ ar pezh a zo, abalamour maz eo diglok; ne seblant ket bezañ un diskoulm. Ne vefe na psikologel na pedagogel. An Iliz, a-hed he holl istor, he deus klasket atav "badeziñ" ar c'hizioù a gave e-mesk he diskibien nevez. Met dreist-holl e-giz estrenien er vro, dav eo deomp soñjal e kollfemp fiziañs hor paourkaezh-tud hag o strafuilhemp don, en ur zistroadañ kizioù kozh, o vezañ emc'hraus (intransigeant). Evito, siwazh !!! ar relijion eo an dra-se. Kas an dra-se d'an traon a vefe evit hon tud dizesk lemmel diganto o relijion.

Bec'h vras hon eus da ober war tachenn an diouiziegezh dre-vras, dreist-holl war tachenn an diouiziegezh relijiel. Ha se, ne vern pe-seurt doareoù-ober pastorel nevez a vefe dibabet..."

(Lizher eskop Le Metzinger da berson San Juan del Oro)

Meurzh- 20 Gouhere I965-. +...Ma n'en em ziorren ket ar re-baour, ar re-binvidik ne c'hellfont ket gwerzhañ p marc'hadourezhioù e Asia, e Afrika, e Amerika-An-Traon, ha dalc'hmat en em gavo a-dost an enkadenn ekonomikel(crise économique).

+?.."Pa erruo hor c'hloareged en ilizoù hag er chapelioù ha pa gomzfont eus gras Doue, da lavarout eo eus an Dreinded Santel o chom ennomp, pezh hon laka da gemerout perzh er vuhez doueel he-unan, penaos 'ta e c'hellfont int-i disoñjal ec'h embannont ar vuhez doueel da selaouerien o vevañ peurliesañ en ur stad is-denel (conditions infrahumaines). Pa brezegont an Tad neñvel, ni mibien dezhañ hag en abeg da se, ni, breudeur etrezomp- e prezegont un touell , ur stultenn a vezo, en un doare skrijus, lakaet a-dammoù, gant ar vuhez bemdeziek.."

Don H.Camara, eskop Recife (Brazil) o tigeriñ kloerdi Camaragibe- 2 Mae 65.

+...I9 beleg a vezo kaset er bloaz-mañ da Amerika Latin ek gant eskibien Bro-C'hall.

Merc'her- 2I Gouhere I965 -. +... Da lenn: La Petite Odyssée (Gallimard)gant Andrev Chamson. Enhorennoù-beaj en div Amerika; skrivet mat ha leun a brederouriezh.

+... Ur gontadenn evit displegañ d'ar re-yaouank kudenn an naon: Koumra, conte africain- Pladenn: Clartés-Unidisc- I027 (I7cm-33t.)

+...En La Vie Catholique Illustrée-N° I029, p.II ez eus anv eus ar beleg Gauthier eus Pariz, hag a dle dont amañ er bloaz a zeu. " Quant à l'ouverture sur le monde, en janvier prochain, si j'obtiens le feu vert définitif de mon archevêque, je travaillerai, pendant cinq ans, sur les hauts-plateaux péruviens, au service des Indiens..."

Yaou- 22 Gouhere I965 -. +...Meksiko a vezo kêr ar C'hoarioù Olimpek e I968. Stag eo ar Veksikaned d'en em bourchas. Youl a zo er Meksik, war an digarez-se, da ziskouezh d'ar Bed-Holl, ez eo eñ lider Amerika Latinek."Hor bro n'eo ket ur vro diwarlerc'hiet, met ur vro davat oc'h araokaat."

+..."aes-kenañ eo difenn an digenveizad-mañ: (paradoxe): ar gwellañ bruderezh evit ar mesiazelezh komunour a zo ar Stadoù Unanet dieub, oc'h harpañ, a-enep da youl ar bobl, tud an arc'hant, ar familhoù braspêl gealoniezhioù (idéologies) dam-fachist (fascisantes)."

A. Finet - Réforme- I5 Mae I965.

+...KOLOMBIA: Preder o deus an eskibien gant ar feulster (violence) o ren e melloù tachadoù eus ar vro. Gant an dud dilabour, ha berhiet tro-war-dro d'ar c'hêrioù bras, peurizel o doare-bevañ. Gant ar sec'hed ez eus a c'hounid aes ha buan. Gant al laeronsioù, ur spont o gwelout o vont war-gresk. Gant an dud skrapet, merc'hed ha bugale zoken. Gant an arc'hant postet en diavaez-bro. Gant an torfedoù oc'h en em skignañ muioc'h-mui. Gant an diouer a zoujañs evit an dud-e-penn, an alkoolegezh, ar werzherezh-korf (prostitution) an tiegezhioù torret, ar filmoù hudur pe feuls. "Ar riskl gwaskañ avat evit ar relijion hag evit ar vro eo ar gomunegezh o vont bepred war-raok. Gouzout a reomp ez eo Kolombia unan eus pennpalioù ar gomunegezh etrevroadel e Amerika Latinek."

I.C.I I5/5/65.

Gwener- 23 Gouhere I965 -.+...An Ao.Cisneros, eskop Barcelona er VENEZOUELA, a skrive d'an I a viz mae en ul lizher-a-bastor:

"Yaouankizoù ar paourañ renkadoù, puntet gant o zud, a glask, er gwerzherezh-korf, en em vevañ int-i o-unan, hag harpañ o familh da vevañ. Kêrioù brasañ ar vroad a zo etre daouarn lakepoded, dezho ar frankiz da ober pezh a garont. An dilabour a laka familhoù niverus en diouer a bep tra. Deuet omp da soñjal ez eus ouzhpenn 2 vilion a Venezouelaned gwasket gant an naon."

Ur c'hard eus poblañs ar vroad. Dilabour: 590 000 a dud.

+...I965 : e kloerdi-bras Sant Toribio e Lima, ez eus I20 kloer; ar remañ eus Lima, I6 eskopti eus ar Perou, Urzh ar Merced, Urzh Sant Fransez, Obladed Sant Josef, Tadoù Maristed; Visanted, Misionerien an Ebestel Santel, gant ur strolladig liked. Pemp kloareg eus ar Stadoù-Unanet, tri eus ar C'hanada, unan eus Bolivia, pemp diagon eus an Ekouador a zo deuet da studiañ ganto.

+..."Dreizomp eo pedet d'ar Sened-Meur an holl familhoù ha dreist-holl familhoù Amerika Latinek...Abalamour da se e reomp ur galv d'an holl diegezhioù Amerika Latinek katolik pe nann. Ra skrivint deomp evit disklaeriañ deomp petra fell dezho. Komz a rafomp er C'honsil Ekumenek."

An Ao. hag an I. Alvarez Icaza eus Meksiko, dezho IO krouadur.

Sadorn- 24 Gouhere I965 -. +...E Emvod-Meur an O.I.C (Organisations Internationales Catholiques) e Vienne en Aostria, e miz Ebrel, un den eus Amerika Latinek a reas ivez ur brezegenn: Aguilar Mawdley, dileuriad Venezouela en O.N.U. Studi ar C'hendalc'h o vezañ war " An Iliz hag ar c'hultur", ar c'hristen-mañ a zeuas da zegas soñj emañ e karg ar gristenien lodennañ ar c'hultur etre an dud, rak 44% eus poblañs an hollved o deus naon da zeskiñ: deskiñ lenn ha skrivañ da 700 milion evit ma ne vefont ket mui gwazedha merc'hed flastret gant mont war-raok ar bed a-vremañ.

+..."Dans une société qui se prétend civilisée, les besoins élémentaires de tous doivent avoir la priorité sur les désirs secondaires de quelques-uns?"

(Front Social)

+...Aotreet eo er Perou lavarout ar Prefas e kastilhaneg, ketchoua hag aymara (Lima 4 Even I965). Aotreet eo ivez leksionalioù Spagn hag Arc'hentina. Al leksional arc'hentinat a glot gwelloc'h gant an doare da gomz e Bro-Perou. Bez e c'heller ivez oferennañ e kastilhaneg war an tonioù graet ganto bremañ e Bro-Spagn.

Sul- 25 Gouhere I965 -. +...Hon eskop en e dro-konfirmasion"fromus eo bet e -gwirionez, selaou ar barzhonegoù, ar c'hanaouennoù war donioù inkaek, hag a glot ken mat gant tro-spered ha kizidigezh ar werin."

(Boletin Ayaviri- Even I965)

+...Digoriñ hentoù, hag a drec'ho war an naon, hag a gaso d'ar "selva", e-lec'h maz eus e kornioù 'zo, dek metrad a zouar bev (humus). Met ar soudarded a labour war an hentoù-se n'emaint ket c'hoazh e stad da gompren ster ha talvoudegezh an embregerezh m'int taolet enni. 3 An dra-se, a gred din bezañ ivez meizet, war an hent unhel-se eus ar Andoù, o komz gant ur strollad Aymaraed, en o bleud, a dra sur, o sturiañ ardivinkoù pe jeepoù, diouiziek evelato war ar c'hudennoù ekonomikel; ur soñj hepken o troidellat en o fenn: ar c'hentañ-ar-gwellañ distreiñ da vevañ er c'henkizoù bihan kollet er "puna" , en un tu bennak, etre Ayaviri ha Puno."

(K. Rudel- LA CROIX - 4/3/65)

+...E Yanahuya, en abardaez-mañ,...pebezh taolenn mantrus ! Un indianez-mezv-dall o klask diframmañ eus a-dre daouarn un archer, ur gwaz ken mezv-dall-poch egeti...

Lun- 26 Gouhere I965 -. +...An Arme perunanat eo a zigor kreizennoù deskiñ-lenn (40 % eus ar soudarded n'ouzont na lenn na skrivañ), kreizennoù stummañ -artizaned ha stummañ-micherourien (650 a zo bet desket gant kreizenn Cusco) ha se e-doug tri miz diwezhañ ar servij. Ar greizenn stummañ-kouerien n'he deus graet nemet boulc'hañ he labour.

+..."au fur et à mesure que le pouvoir central desserre son emprise sur les citoyens et les travailleurs, ne voit-on pas renaitre, automatiquement, l'égoisme , le goût de la promotion individuelle, de la consommation, de la dépolitisation. Est-ce la condition humaine, qui le veut ? Peut-on concilier libéralisme politique et idéologie avec suppression de l'intérêt personnel ? La question est plus philosophique et théologique qu'économique."

(M. Charlot à propos du livre d'Albert Meister : Socialisme et Autogestion- Seuil- Etude des Organes d'autogestion yougoslaves)

Fidel Castro a seblant bezañ kavet un diskoulm d'ar gudenn-se. Sebltout a ra kaout ur fiziañs divuzul en ur bobl diorrenet, desket, diframmet eus gwaskerezh ar gapitalouriezh. Gant ma ne savo ket morse disgred ennañ ! (Etapes de la Révolution Cubaine gant Fidel Castro - Maspero)

+/...Eskibien Kolombia a c'houlenno digant ar Vatikan kaout nebeutoc'h a oueliou relijiel ha digant ar Stad kaout nebeutoc'h a ouelioù sivil. Kolombianiz n'o deus ket labouret da ouel ar Galon-Sakr, d'ar gwener 25 even, kennebeut d'ar sadorn ha d'ar sul: hevel d'al lun ha d'ar meurzh (28 ha 29). Pemp dervezh a ziskuizh: pezh a ra 600 milion a "pesos" kollet (war-dro 50 milion a zolared- 900 000 lur gall).

(Noticias Aliadas- Gouhere I965)

Meurzh- 27 Gouhere I965-. +...hi bev c'hoazh, un tad a laka kemerout muzulioù e ver-c'hig,evit ober an arched?

+...Div vulez a oa adarre o peuriñ ar plantennoù yaouank e park ar presbital.

...Bet o euredin ur vaouez en e gwele. Evit ober ar wech kentañ, hervez al lezennoù nevez, e lidan ivez an eured sivil.

+...E Buenos-Aires, (Arc'hantina), an Tad Charlez Ripoll eus Breuriezh S.Yann Bosco , en deus ehanet da gestal boutailhoù ha paperioù kozh evit ar re-baour. (Stok ouzh ar porzh, ez eus a-wechoù IOpê I5 familh e skeud an hevelep toenn). Pemp trammgarr (tramways) a zo bet roet dezhañ gant pennoù-kêr: unan a servij da di-louzaouiñ, egile da stal-apotiker, unan all da sal-c'hoari evit ar vugale tro-war-dro. An daou dramgarr all ez eus graet ur chapel ganto, dediet da Sant Josef Micherour. Bep sul, ez eus ur mor a dud en-dro d'an Tad.

Merc'her- 28 Gouhere I965 -. +...I44 bloaz zo en em zigabestre ar Perou... Ar banniel ruz-gwenn-ruz a zo stignet war an tiez, met grik ebet er gêriadenn. Difennet eo: c'hwen ez eus e lerou ar Gouarnamant.

+...E Gwatemala emaer o sevel ur c'henreizhadur nevez. Met ne feller ket lakaat e-barzh lodennadur ar gounidoù (répartition des bénéfices) hag ar c'hanvreutaerezhioù strollel dre-ret etre labourerien hag embregerourien (négociations collectives obligatoires entre travailleurs et entrepreneurs). Kontet ar mouezhioù, ar sekretour a c'houlennas ma ne vanke hini ebet. Mauro Honterroso, dileuriad kostezenn Al Labour da sevel neuze ha da zistagañ: "Eo, mankout a ra: n'hon eus ket klevet mouezh ar goustiañs gristen."

Yaou- 29 Gouhere I965 -. +...Ar c'hatekiz, muioc'h eget ur gelennadurezh, ur gristeniezh bevet , o sturiañ ar vuhez bemdeziek. War se ez eus bet pouezhet e Kendalc'h Eukaristia Riobamba (EKOUADOR). Un niver bras a liked , aozet en "emvodoù kristen" (asambladas cristianas) o deus lavaret o begad.

+...KOUBA: 5 bloaz a Ingaladur-Douar:

+Ar mistri-bras n'int ket bet diac'haouet.
+An atantoù etre (70 da 400 ha) stadelaet(nationalisé).
+Al leveoù stadelaet o tremen eus 49 % da 70 %.
+Ar gopridi (salariés) diwar-ar-maez n'o deus bet tamm douar ebet.
+Lodennañ an atantoù bras a zo bet kavet fall.
+Gopridi ar maezioù o deus o labour e kêrioù ar Stad (Granjas del Pueblo), savet evit lakaat da dalvezout an domanioù bras.

;;+tiez a zo bet savet (re ger) evit implijidi ar maezioù.
+War ar maezioù, ez eus bet digoret stalioù poblek (tiendas del pueblo). Araok, ne oa nemet uzurerezh (usure) gant ar c'henwerzhourien.
+Ar stalioù-se, o werzhañ re varc'had-mat, meret divalav, n'eo ket bet aet mat an traoù ganto.
+Kreier a zo bet savet, douar difraostet gant an INRA . Met ivez,dre ziouiziegezh teknikel hag arboellerezhel, kalz arc'hant a zo bet foranet.
+Ar gorzenn-sukr a zo soñjet evel penn-abeg eus stad izel ur vro binvidik.
+Gounidigezhioù (cultures) all a zo roet lañs dezhoñet urzhiet fall, di skenn a zo war broduiñ an douar.
+E I964, eo dav prenañ sukr evit kaout a-walc'h da bourchas da Rusia.
+Hiziv-an-deiz, ez eus gwellaenn war ar sukr: muioc'h a zouaroù dindanañ, eostoù founnusoc'h.

(Croissance des Jeunes Nations, even 65)

Gwener- 30 Gouhere I965 -. +..."Ar frankiz difennet gant Washington eo ar frankiz evit ar gompagnunezhioù amerikat hag ar re 'zo a-du ganto, d'en em binvidikaat."

+...Ar StadoùèUnanet o deus II0 milion a zolared o tougenn frouezh er Republik Dominikan. Beuzet eo gant arc'hant amerikat brasañ kompagnunezh-sukr an Antilhez ":Compania Azucarera Dominicana". Ar " Romana Corporacion" hag a daol war ar marc'had an hanter eus sukr an enezenn, a zo a-grenn amerikan. An "United Fruit" en deus ivez er Republik Dominikan , ur gompagnunezh bananezel (bananière). Al lodenn vrasañ eus ar mengleuzioù boksit (Bauxite) a zo ivez roet da gompagnunezhioù amerikat. E dalc'h un trust USA, emañ ar pellgomzer. 85% eus ar marc'hadourezhioù ermaeziet a sko war-du ar Stadoù Unanet ha n'eus nemet int-i koulz lavarout hag a genwerzhfe gant ar vro.

(Croissance des Jeunes Nations)

+...Amerika Latinek ne c'hell ket chom hep ober un dispac'h don, ekonomikel, kevredigezhel, politikel. Daoust ha graet e vezo an dispac'h-se er garantez pe er feulster (violence), se eo ar gudenn ankenius en deus ... helezh hag an Iliz da ziskoulmañ?

Sadorn- 3I Gouhere I965 -. +...Amañ, ouzhpenn an drederenn ... ar Bed kristen, war-c'hoazh ouzhpenn an hanter, eo tremen mall ganti resev beleien.

+...Bro-C'hall, nemeti hepken, he deus muioc'h a veleien eget 20 broad strollet Amerika Latinek.

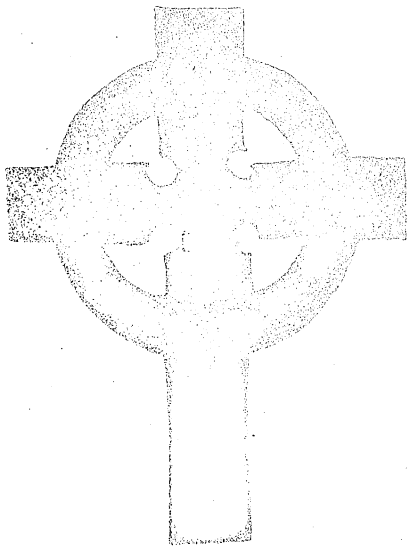
+...N'eus forzhpêseurt eskopti a Vro-C'hall, ha pa vefe e-touez ar rebaourañ, a zo pinvidik-mor a veleien, e-sell eskoptioù Amerika Latinek.

+...Evel kristen, ne c'heller ket bezañ "carterour". Ingaladur divalav ar veleien en Iliz a zo ur skoilh a-bouezh evit ar re- yaouank. Kalz n'enem lakafont e hent ar velegiezh nemet maz int asur da antreal en un Iliz eskoptiel, hag en em sant karget eus an hollved.

Padre Ivo TROAL.

&°&

AR C'HRIST D'AN

BIHANED

DU I965 NIVERENN 25

&°&

Sadorn- I4 Eost I965 -. +...Aloubiñs n'eus nemet ar soñj-se e-doug ar c'hwec'h brezel bras su-amerikat eus I825 da I935. Da skouer, er Paragway, an diktator Lopez a lakaas, e pemp bloaz brezel, poblañs ar vro da ziskenn eus I 337 489 den da 22I 079. Ken ma oa ret aotreañ al lieswregiezh (polygamie) evit adboblañ ar vroad !

+...En impalaerded inka, ne oa den dilabour, ne oa ket a arc'hant, ne oa ket a genwerzh. An eostoù a-bezh a veze roet d'an Inka ha rannet gantañ e teir lodenn: an hini gentañ d'ar palez, an eil d'an doue-heol, an trede d'ar gouerien.

+..."Si sa conscience de peuple disparait du niveau de la pensée claire, elle se réfugie dans la zone obscure, et le sang finira toujours par reparler et la conscience nationale par ressurgir, après des siècles de silence parfois." Gant ma teuio da wir evit ar C'hetchouaed hag an Aymared , ar c'homzoù-se distaget gant an Doktor Etienne, e kêr Roazhon, d'an 29 a viz Meurzh diwezhañ.

Sul- I5 Eost I965 -. +...Dec'h da noz, an Tad Loeiz zo aet d'andaoulamm da "Santa Clotilde ", e-lec'h maz eus ur gall hag suisat: lakaet o deus an tan; parkadoù kafe a zo rostet ha n'eus tu d'hen lazhañ.

+...Muioc'h a vibloù a vez gwerzhet amañ eget e parrezioù Breizh. Marteze levezon an Azvendelouriezh (Adventisme).

+A drugarez d'hor C'hlerg karet, ec'h ouzon bremañ reizh-skrivañ; Urugwai, Paragwai, Venzuela. Gwelout BARR-HEOL niv.44 p.67.

+...Gortoz a ran ivez ar studiadenn a vezo embannet war ar BARR-HEOL -ioù da zont, a-zivout kantved Deiz-ha-Bloaz savidigezh an Drevadenn gembraek e Bro-Arc'hantina, e I865 : Y WLADFA , e Patagonia.

+ACTUALIDAD eo kazetenn sizhuniek ar Gatoligiezh e Bro-Perou. 'ta e kavomp embannet en niverenn 219, lizher a veuleudi ar C'hardinal Pizarro da Michel de Saint Pierre, oberour "Les Nouveaux Prêtres" ? E lizherennoù tev ouzhpenn.

Lun - 16 Eost 1965 -. +...Echu an chan-skol: e skol Sikouni, ne gavan nemet c'hwec'h skoliad.

+...Un danvez-ofiser, oc'h evezhiañ ouzh tourterien an hent nevez a ziskouezh din al levr emañ o lenn. Oberenn a drederouriezh un arc'hantinat, diskibl da Comte. Un tamm mat diwarlerc'hiet !

+...An Dominiganed o deus dalc'het o Emvod-Meur e Bogota (Kolombia). Kaoz ez eus bet ganto diwar-benn penaos kas en-dro al labour abostolel e Amerika Latinek.

+..."Si le catholicisme progressiste signifie celui qui combat les grandes injustices sociales, spécialement dans les pays en voie de développement, sans s'éloigner de la doctrine sociale définie par les encycliques de Léon XIII à Jean XXIII, il ne peut qu'être approuvé."

(Tad Arrupe, Jeneral ar Jezuisted).

17 Eost 1965 -. +...E Kannadti Aljeria, e Rio-de-Janeiro, eo en deus kavet repu Mikael Arraes, gouarnour Pernambouc (Biz ar Brazil). E Orly, en deus bet bec'h bras evit diframmañ digant ar poliserien c'hall an aotre da welout e familh hag un nebeut mignoned. E Aljer hepken e c'hellas komz:" N'eus nemet ur goanag en noz brazilian: enzalc'h nevez an Iliz. Mouezhioù beleien niverusoc'h-niverusañ ha nerzhek-konañ a sav evit kondaoniñ ar renadur."

Le Monde - 17 Even 1965.

+...Republik Dominikan: Emmanuele Clarizio , kannad ar Pab: " C'est un prélat au beau visage fin et fragile, dont les yeux délicats sont cachés par des verres à monture d'acier." Il veut être papa". disent de lui avec humour les grands bourgeois dominicains, qui n'apprécient pas les contacts pris par ce diplomate subtil avec le colonel Camano"."Je suis avec les anges" répond en souriant Mgr Clarizio. C'est à peine s'il dissimule son irritation devant le silence et les compromissions d'une hiérarchie catholique dépassée par les événements. Mgr Antonio Octavo Bera, archevêque de Saint-Domingue, un personnage falot et timoré, s'est réfugié dans une ambassade, dès les premières de la révolte. Les évêques de La Vega, d'Altagracia , et de Themisonia se taisent . Seul Mgr Brito Polanco, évêque de Santiago, lance un courageux appel à la compréhension et à la réconciliation. Il est aussitôt violemment critiqué par la grande bourgeoisie et par les "généraux de San Isidro".

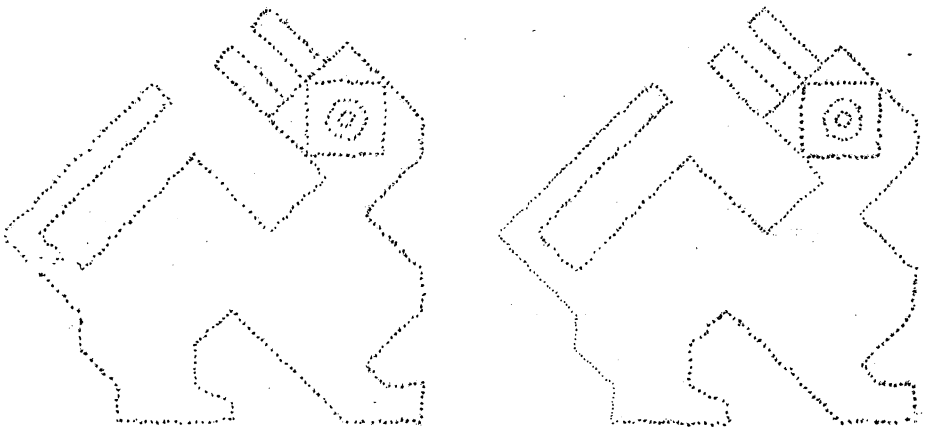
Mgr Brito Polanco n'en a cure. C'est un homme de quarante-cinq ans, solide, le poil brun, carré de silhouette et d'allure. Son archevêché de Santiago, où il m'a reçu, est un modeste trois pièces sur rue, en haut d'un escalier de bois branlant...

En fait, il faudra près de trois semaines d'efforts au nonce apostolique et à Mgr Polanco , pour que l'archevêque et les autres évêques acceptent de signer une déclaration recommandant une solution "patriotique et démocratique", et demandant "aux chefs des factions rivales de se retirer pour le bien de tous." Puisque le colonel Camano a déjà admis à l'époque qu'il pourrait se retirer, cette déclaration vise le Général Imbert, qui prend très mal cette mise en demeure. De toute façon, le clergé dominicain, composé à 80 % de prêtres espagnols "professionnels" ne suit pas.

Il faut bien admettre que l'Eglise Dominicaine n'a jamais brillé par son dynamisme, et son sens des responsabilités. Elle a cautionné le régime de Trujillo en échange d'honneurs et de subventions pour la construction des eglises. Elle a attendu janvier 1960 pour esquisser une timide protestation contre un homme coupable de génocide. Le massacre systématique ordonné par le dictateur des travailleurs haitiens en République Dominicaine, aurait fait de 20 000 à 30 000 victimes.

, elle a toujours été
é des puissants et les
s espagnols méprisent, en
néral, ce petit peuple de
ulâtres et de noirs dont ils
ont la charge.

La bourgeoisie dominicaine cultivée n'a aucune estime pour cette hiérarchie (sauf à Santiago) et le christianisme du peuple est un subtil mélange de religiosité et de superstitions. La consommation de rhum en République Dominicaine est de 60 litres par an et par tête d'habitants et 70 % de naissances sont illégitimes."

(Marsel Niedergang- Le Monde - Even 65)

Merc'her- I8 Eost I965 -. +...Lennit al lizher digor meurbet-kalet kaset gant Jorj Marcos, eskop Sant Andrev d(ar marichal Castelo Branco, Prezidant ar Brazil:

"Ar bobl brazilian... ur varc'hadourezh...
"dont a reont da gestal ul loaiad laezh e poultr war dreuzoù va dor...
"Ne reomp nemet ur pred bemdeiz...
"epad oferennoù ar sul, e sempl an dud vras...
"War 70 den, I0 hepken a c'hell prenañ al louzoù kemennet
"Roet e vezo din labour ma en em "roan" d'ar mestr...
"War blasenn an iliz-veur, 20 den oc'h en em gannañ evit gwalc'hiñ ur c'harr-tan...
"Redek I30 labouradeg...
"Ur steudad a 200 den, 5 dervez, o c'hortoz dirak dor ul labouradeg, 2 a zo dibabet...
"Betek pegoulz a c'hortozo ar Jeneral Naon, evit kemerout penn ur brezel a-ziabarzh ?

Yaou- I9 Eost I965 -. +..."Ma ne teu ket an Iliz katolik er Brazil, da vezañ Iliz ar re-baour, teñval eo he dazont."

(Ur c'helenner).

+.. Da lenn: L'Amérique Latine: désordre et espérances gant Gary Mc Eoin- Guy Victor, II8 p. I3,90 Fr - I964-

Da lenn: L'Eglise à l'heure de l'Amérique Latine, gant ar beleg Houtart hag an Tad Pin- Casterman- Paris I965- 272p. I3,50 Fr- Kalz gouiziegezh hag aes da lenn.

+...D'ar sul, 5 eost, eo bet eskobet e Iliz-Veur an Anv Santel, e Chicago, Prelad nullius Sicuani, e departamant Cuzco. Nevin William Hayes eo ar C'harmezad norzamerikat kentañ añvet da eskop. Diskleriet en deus d'ar gazetennourien "ne c'hell ket kaout ar Stadoù-Unanet gwelloc'h mignon eget ar Perou."

"Daoust, emezañ, d'an nerzh displeget gant ar gomunistiezh evit en em silañ ervro, ar Perou a gendalc'h da enebiñ outi youlek...Komunourien ez eus er Perou, met n(int ket komunourien kealoniourezhek (idéologiques). Dispac'herien hepken, " gangsters" , hag a glask isañ an dud enep lodennadur an douaroù...Perouaniz, tud relijiel-kenañ (da welout!!!) ha stad enno gant o frankiz...Pezh a ra diouer d'ar Perou eo ardivinkoù labour-domar, hentoù, rolloù-yec'hedouriezh (programmes d'hygiène).

Gwener- 20 Eost I965 -. +...Lizher a bastor an eskibien alaman a-zivout an deskadurezh reizhel (education sexuelle) a zo skignet er Perou.

+Amañ, e vez tamallet da vezañ komunour d'ar re a fellfe dezh torret naon ar c'halonoù hag ar bouzelloù. Brazil, evel broioù all Amerika Latin a c'hell niveriñ kalz a gomunourien, met nebeut-tre a stourmerien. N'eus nemet un gostezenn hag a ya war-gresk; kostezenn ar reuzeudigezh."

J. HELLE- T.C I7 EVEN 65.

+...Tadoù Maryknoll o deus 3IO beleg e Amerika Latinek, e Meksik, e Gwatemala, el Salvador, Bolivia, Chili, Perou.

Sadorn- 2I Eost I965 -. +...Sokilaourien ha komunourien ar Chili a damall da Frei, d'an demokrated kristen bezañ stag ouzh an Iliz, hag a zo a-du gant impalaerouriezh. Ne blij ket dezho kennebeut ar skoazell roet d'ar Presidant gant Departamant ar Stad. Poan o deus soñjal e vefe dispac'hel ur bolitikerezh a ne skarzh ket kuit an doareoù-produiñ kapitalour. Tadelour e reont eus ar renadur nevez; n'o deus ket degemeret raktres ar c'houevr, hag a ro d'ar gouarnamant 50% eus kenlodennoù (actions) ar c'hompagnunezhioù norzamerikan. Paket etre an tu-dehoù hag an tu-kleiz-pellañ, Frei en do bec'h o seveniñ e zispac'h er frankiz. Ha koulskoude ez eus un trede hent da zibab etre ar gapitalouriezh hag ar varksegezh.

+..."Ar gouerien a stag da vevañ er briedelezh, war-dro I6-I7 vloaz ar wazed, I4-I5 vloaz, ar merc'hed, hep dremen na dre an iliz, na dre an ti-kêr. Gaou bras a ra an amzer-soudard ouzh an unvaniezhioù naturel-se, o vezañ maz eo pellaet an den diouzh e oaled, e-lec'h ma lez e wreg ha daou pe dri a vugale? Echu gantañ e gonje, ne zistroio ket, kavet m'en deus labour ha gwelloc'h buhez war an aod eget er menezioù. Ma tistro, fall-genteliet, er c'hazarn, war ar vuhez etre-priedoù, an tiegezh a ya da fall, hag ar vugale a gresk hep skoazell un tad.

(Eskop Dammert Bellido- Perou

Sul- 22 Eost I965 -. +Ar bobl n'he deus ket kemeret perzh en Dieubidigezh? Dezhi ne lavar seurt an danevell-veur (épopée)se, rak eviti n'eus ket bet ur begad kemm. Da heul ar frankiz e teu ar beli-livrasted (démagogie). Ledan eo tachenn an arme en holl vroioù. An dud-a-vrezel ne fell ket dezho e vefe lammet diganto al lec'h o doa da boent an dizalc'h; fellout a ra dezho chom ar vistri . Hag evit se, e stalont diktatored. Met ar re-mañ, d'o zro, o deus lakaet o suj war an armeadoù. Ar vistri-vras diwar-ar-maez, ar veleien, warlerc'hius, a ro o harp. Erfin, an impalaerouriezh norzamerikat eo, hag a raio hag a zizraio ar bolitikerezh. Peron, maz eo bet taolet d'an traon, n'eo ket dreist-holl, en ebag ma oa un diktator dirollet, met abalamour d'e enepamerikanouriezh."

J. HELLE - A 24/9/64

"Ar vugale a zebr kement tra a gavont, zoken razhed ha merien. Morse n'eus bet gwelet tra heñvel. Ar vugale noazh, o c'hof stambouc'het, diskramailhet o daoulagad, ne leñvont mui:; miaoual a reont evel kizhier o c'hlaouriñ gant an naon."

(An Tad CRESPO eus Pernambouc- Biz ar Brazil)

Lun- 23 Eost I965 -. "Dek vloaz zo, ar c'harter, e-lec'h ma vevomp bremañ, gant I6000 ene, ne oa ket anezhañ. Tud int, deuet eus diabarzh ar vro. Tec'hout diouzh ur vizer evit ur vizer all kalz gwasoc'h. Rak n'eus ket a labour evito e Sant Loeiz, kêrbenn unan eus reuzeudikañ Stadoù Biz ar Brazil. Marteze ez eus U IO den war I00, hag a gav un tamm labour, gopraet an izelañ ma c'heller. Ar re-all a werzh oranjez, a goar bouteier. Kalz mammoù a familh en em daol d'ar vicher gisti. 6 bugel war IO a varv araok kaout bloaz. 7 den deuet war IO ne ouzont ket skrivañ. Ar skolioù , ha pa ne rafen nemet ur c'hard devezh-skol, n'o deus tu ebet da zigemerout an holl vugale? A-us d'ar pri, war bilochoù, en em zibrad al logelloù gant o liorzhigoù, netraig ar buhezennoù (vitamines) a c'hellont reiñ. An diouer a c'hlasvez, an dour brein, an eil-war-egile, ar vagadurezh fall, anat eo, se a vag kleñvedoù a bep seurt: red-kof gwadek, kleñved-skevent, lorgnezh, preñ ved, kontammadurioù, kleñvedoù-dienez. Hag evit ober war-dro I6 000 den, n'eus ket ur medisin !"

(Ar beleg Candas- T C 8 Gouhere I965)

24 Eost I965 -. +..."Hag em eus en em lakaet neuze da oberiañ kevredigezhel (faire du social). " Ma vefe bet va mamm er varakenn verv-sen st hag hel lezet em befe en doare-se ?" Ha setu maz an da glask louzeier, da laerez ken, da c'houlenn ur plas en ospital.

Paz an e-barzh un ti, kentañ tra a c'houlennan:

-Pet a vugale oc'h eus ?

Morse n'ec'h ouzont respont.

-Ma, kontomp a-gevret.

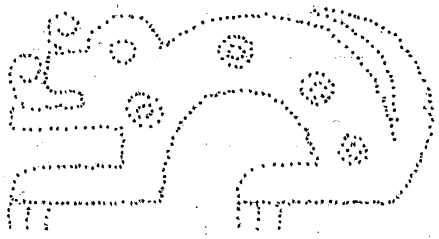
-Setu, a lavar ar vaouez, bez em eus daou grouadur eus va gwaz kentañ, goude, tri eus va gwaz all, unan a zo deuet din eus va amezegezh, hag a zo marv, va c'hoar klañv he deus degaset din daou all.

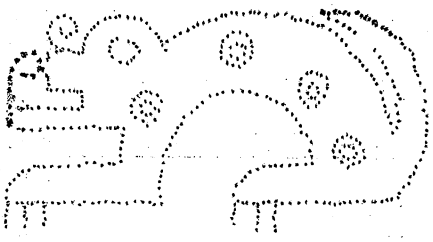
Pezh 'zo estlammus: dezhi eo e-gwirionez an holl vugale-se. Forzh pegen nebeut ez eus da zebriñ, pep unan en do e damm."

(Ar beleg Candas- Brazil)

+...Ar gouarnourien e oa en o c'harg lodennañ an douar hag an dour-dourañ mañ , klask tud evit al labourioù boutin: hentoù, savadurioù-brezel,. Eilet a oant gant skriverien hag a rae ar gont eus ar boblañs hag eus ar pezh a brodue an douar, en ur ober gant kerdin skoulmet anvet quipu. Setu perak e zougent an anv a quipucamayoc: lennerien skoulmoù. An hevelep doare-skrivañ a oa ivez implijet gant an danevellourien inkaek.

Merc'her- 26 Eost I965 -. +...Ar beleg Candas a gendalc'h :"Anat eo ec'h heuliont al lezenn naturel. Ur paotr hag ur plac'h en em laka an eil Pa n'eus mui a labour, ez a ar paotr war-du ar c'hreisteiz. Chomet hec'h-unan gant he mousig, diarc'hant, dilabour, ar vaouez a werzh he c'horf. Hag un deiz, ec'h erru gant ur paotr all, hag a ra war-dro hec'h hini-bihan hag a c'houniz dezhi ur gwennegbennak. Marteze zoken, ez eus meur a hini, war-un-dro, oc'h ober war he zro. Ha kement-se holl a dro brav, hep an disterañ diaester. Dre se, anat eo, ar vaouez eo kreizenn an oaled: an den a dremen, hi a chom.

N'eus tra souezhus eta e vefe an dimezi un dra rouez. Bez ez eus marteze 7 pe 8% dimezet en ti-kêr. Hag an drederenn eus ar re-mañ euredet en iliz.

Ha koulskoude holl int badeziet (amañ, ivez, ez int holl badezet). N'eo ket hepken badezet, met bras-kenañ eo o naon a Zoue, evel ma lavar ur c'haer a rannlavar eus ar vro :"Kalz hep Doue n'eo netra; nebeut gant Doue a zo kalz." (amañ, n'o deus ket an naon-se a Zoue.). Ha ken kreñv eo annaon-se, ma kemeront, evit he zerriñ, kement tra kavet ganto war o hent. Ar sektennoù dreist-holl. Hag a ginnig dezho relijion an Testamant kozh, dres ouzh o rez, heuliet maz eo ganto al lezenn naturel. Kalz a lenn ar Bibl; dreist-holl an Emglev kozh. (Ma ra berzh, amañ, en Andoù, an Azvendouriezh ez eo marteze, abalamour ma vevont ivez ez-naturel: da skouer, er bloavezh-mañ, e Yanahuya, n'em eus henniget nemet 3 dimezi; ar priedoù anezho o vevañ pell 'zo an eil gant egile.)

(T.C 8/7/65)

Yaou- 26 Eost I965 -. +..."Lakaat ar ouiziegezh da servijañ d'an den ha nann bezañ sklavourien d'ar ouiziegezh...Fellout a ra d'un nebeut re-yaou ank mont war-raok, e pep lec'h, war ar brezhoneg, ha war studi danvez Breizh... c'hoant o deus bevañ o dañsoù...Met da lod, komzit dezho eus traoù Breizh, e vezo respontet deoc'h:"Tu me fais braire!"

(Tennet eus ul lizher ur c'houer yaouank:9 bajenn e brezhoneg - I5/8/65)

+..."Abalamour ma fell d'ar bobl en em ziframmañ eus he reuzeudigezh, sevel diwar he deilh, ar bobl-se a vez minellet. Sablantout a ra n'o deus an taolioù-diskar-Stad (coups d'Etat) suamerikat nemet ur pal: lakaat da addistreiñ e-barzh hentoù an urzh stalet ar re o doa en em zihentet evit ur mare."

K.RUDEL.

Gwener- 27 Eost I965 -. +Bec'h ez eus war ar vengleuzerien e Bolivia. Ar gouerien tost d'ar vengleuzioù, ez eus roet dezho e-leizh a armoù. Anv ez eus da lemmel o labour digant lod. Distaol ez eus war ar goproù. Ne gaver ket boued da brenañ er stalioù. D'ar I4 Even, an Ao. Manrique, eskop Orüro, a zo aet da welout ar gouarnamant, en La Paz.

+Er Chili, ur strollad "FIDUCIA" e anv, a skriv da Frei, evit difenn ar gwir-perc'hennañ prevez (droit de propriété privée). Taget int gant ar beleg Oscar Dominguez, kelenner e Skol-Veur Santiago. "pezh a gont, emezañ, eo reiñ da IOO 000 familh an douar labouret ganto...Mirout e vefe an dud mistri war o douar a zo evit ar skolveuridi-se, un doare da zifenn an Iliz. An Iliz a zo evito ur benveg evit difenn doareoù-bevañ gwir- dreistet (situations de privilège)"

Sadorn- 29 Eost I965 -. + E Kolombia, ez eus bec'h etre an Tad Camillo Torres, sokiologour brudet, beli bras dezhañ war ar skolveuridi hag ar C'hardinal Concha, arc'heskop Bogota. Nervez ar beleg-se, a-benn pemp pe seizh vloaz, e vezo dispac'h e Kolombia. Ret eo oberiañ gant ar gomunourien. Diberc'hennet e vezo hep diac'haouiñ, zoken leveoù an Iliz. "Gwaskañ pouezh stlejet gant an Iliz Kolombian eo he madoù hag he galloud politikel." Eskop Santa Maria en deus diskleriet e oa dav studiañ darn eus menozioù an Tad Torrès.

+Ur seurez nevez, a erru deomp hiziv eus Bro- Euzkadi. Un tamm oad dezhi, 60 vloaz, bev-buhezek evelato.

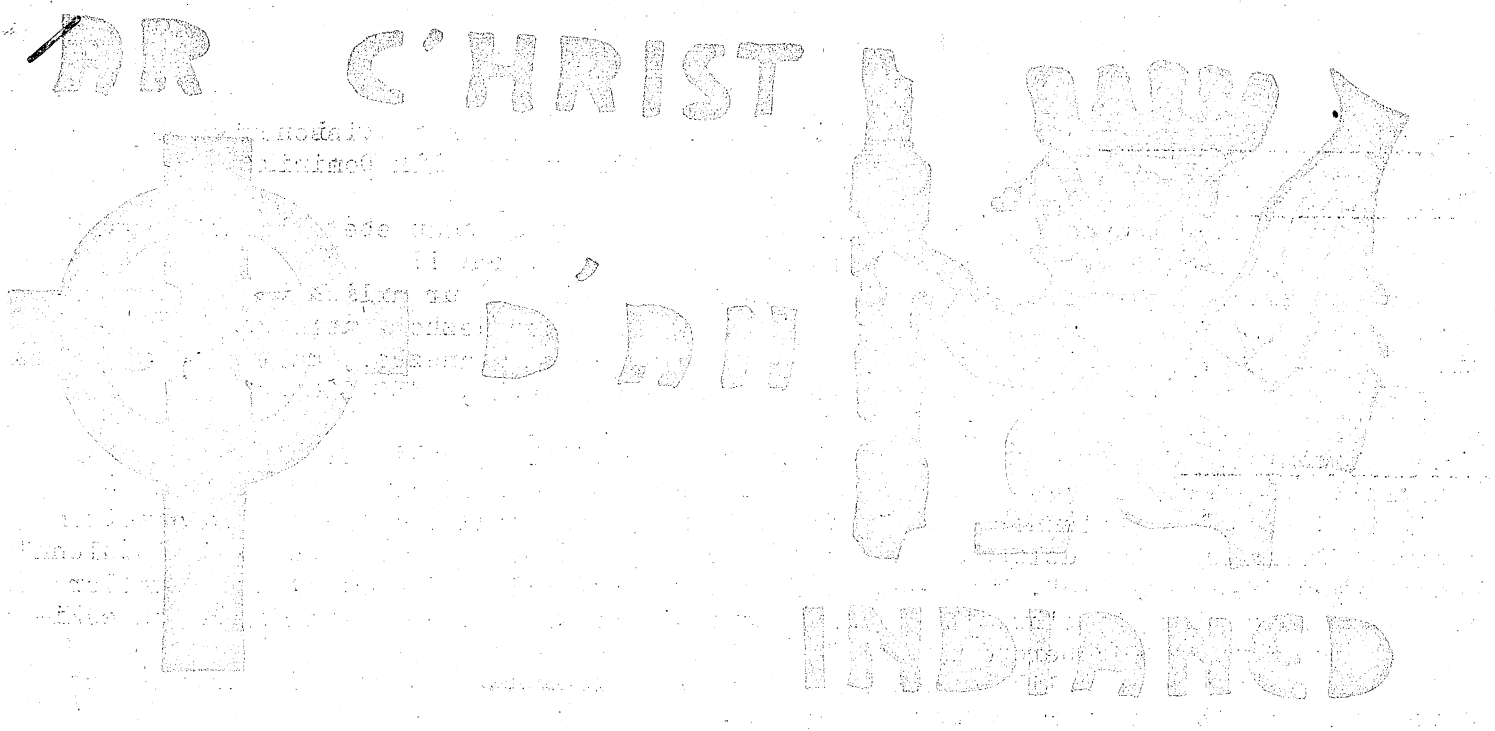
+...Da lenn: Cortez au Mexique -Collection "Histoire et Documents"- 9,75 Fr- N than.

Sul- 29 Eost I965 -. +A! Gousperoù Breizh! Pegen kaer gousperoù meurdezus ar pardoènioù! Kaeroc'h c'hoazh, pa vefont kanet e brezhoneg. Gousperoù hon eus bet ivez hiziv e Sant-Yann-an-Aour: gousperoù kentañ Santez Rozenn a Lima. Ar vaouez devot he doa o goulennet a zeuas d'o c'hlask, div eur goude. Evel-se emañ ar "jeu" amañ. C'hwitañ ha c'hwitañ bepred war an taol: un dremm all eus ar baourentez.

Ne blij ket din pezh a skriv Mab an Dig e BLEUN-BRUG: Mae-Even 65: "Nag a skridoù brezhoneg, allaz! Krehin kezeg war azenned." Se 'zo gwir alies, met an holl n'o deus ket bet o c'havell e Goueled-Leon ha n'o deus ket bet ur vamm "pinvidik-mor he gerioù, pa rae din selaou ar mor o krozal, ar mêzioù o sourral gant an dommdêr, ar hizier-noz o viaoui e gwez-dero kerazal, ha pa rae din tañva sioulder an oabl o steredenni..." Ya, karout a rafemp kaout brezhoneg druz Mab an Dig, met da c'hortoz, mil gwech gwelloc'h eo brezhoneg teut eget tamm brezhoneg ebet. Ha bezomp leun a zoujañs hag a anaoudegezh -vras evit ar vicnerourien a zo da-vat o c'hoveliañ deomp yezh ar bloavezh 2000 , yezh ur Breizh dishual !

TROAL

§%§

Lun - 30 Eost I965 -Santez Rozenn e Lima ... Kil lev diouz ar pobl paeroniet ganti hiziV -an - deiz . Hi eo Marichal an Armeou ; setu setu perak soudarded hag archerien , eus traon da nec'h ar skeul , ablant ur c'horfad en hec'h henor .

War hent San Juan , ur c'harr-samm en deus kuitaet an hent evit an toul don . ar bleiner-"reut" : 7 lazhet .

Ar wech kenta eo din gwelout un delenn indian; deuet int d'an iliz da seniñ en enor d'ar werc'hez. Goulennet emeus ar briz : I 000 soles(200lur)

Meurzh- 3Ieost I965- Ar mestr skol a zo chomet da ribotañ e San Juan del Oro Div eur Katekiz gant ar skolidi hag ar skolaer n'eo ket c'hoazh erru . en em gaout aran gantañ war hent ar distro : eñ ivez a veo gant un vaouez n'eo ket dimezet ganti . En ur skol al , heñvel . Penaos ta ec'hellfemp degas ar vugale d'ur vuhez Kristen ? En IO skol all , gwelladenet ganin , bep sizhun , n'eus nemet 2 vestrez-skol , hag e vefe feal da zont d'an iliz Ar skolaer all morse , morse ! Ur vro gatolik!!!

N'eus ket kemen a douezíadur (promiscuité) eget e Keriadennou 'zo eus Amazonia , met komzou ar brudetañ esko eus an XVIII vet kantved, Baltazar Jaime de Compa non a dalv atav. Emañ a lavare d'ur beleg , hag en em glemme eus karc'hadiliezhou (incestes) niverus eeskopti bras Trujillo (ur gêr eus aod ar Perou) :" Dagenta , ar beleg ha pennou- kêr a dle broudañ , evit ma vo savet tiez gant teir gambr , unan evit ar gerent , unan evit ar baotred , unan unan evit ar merc'hed , ha goude , oc'helenn , araok o c'hasttzañ hervez ar gwir Kanonek ." N'eo ket souezh eta ne vefe ket beleien; n'eus ket a vuhez sakramantel , n'eus ket a vuhez-tiegezh gwirion ha niverus eo ar vugale naturel."

Eskop Dammert Bellido- (Peru)

I95

Merc'her I gwengolo 65 +Eus ar Republik Dominikan eo ez eas ar visionerien hag ar velein , a ziazegas eskoptio kenta Amerika . Iliz ar republik Dominikan eo mamm ilizou Amerika .

Etre Nanned Hag ar republk Dominikan , ne oa ehan ebet d'ar c'henwerzh Bez e oa f milhou pinvidik, hag a walc'he o zraou en enezen !!
Pa zouaras Kristof Kolomb e Hispanolia (Republik dominikan) ur milion bennak a Indianed aveve eno " hegar at -dreist , peoc'hus , doare kaer dezho , dellezek a veuleudiou " Ar C'halloued o chaso da netra . Ken nebeut e chom anezho , ma ranker stagañ gant kenwerzh ar re-zu . E I789, e konter en enezenn a-bezh , 450 000 sklavour du g gant 35 000 gall.

Yaou 2 gwengolo65 I930 - I96I : Rafael Leonidas Trujillo , diktator war ar republik Dominikan . Diaes eo kaout muioc'h a sec'hed enoriou . Trujillo : Medisin Kentañ , Alvokad kentañ , Kelenner Kentañ. War dalbenn an ospitaliou : " Trujillo nemetken a bare " Oushpenn 2 000 delwenn a zo savet war ar plasennou . Ar gerbenn a " c'houlenn" bezañ anvet "Ker Trujillo". E vab-henañ a zo anvet koronal , d'e zri bloaz, diwaller ar vugale reuzeudik d'e c'hwec'h, ha kannadour d'e nav... Goulenn a ra digant an eskibien bezañ anvet : "Madoberour an Iliz".

+Eus ar Republik Dominikan, eo en deus en em skignet ar feiz hag an deoliezh d'ar Werc'hez e Amerika Latinek a-bezh.

+.E I20 eskopti latinek-amerikan, leaned hag eskibien a azez ouzh an hevelep taol, evit divizout diwarbenn kudennoù a bastorelezh.

(Sal Terrae- Even 65)

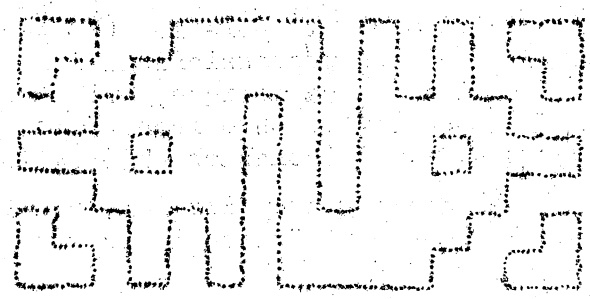
Gwener- 3 Gwengolo I965 -. + Bras-bras eo bet va sabatu o tizoleiñ en ur skol, ul levrig protestanted skignet da gentañ e Bro-Korea, moulet bremañ e Suamerika. An titl anezhañ "kalon Pêr". Rik-ha-rik, taolennoù an Tad Maner :bep seurt kalonoù gant bep seurt kalonoù gant bep seurt anevaled , anevaled ar perc'he doù bras. Ul levrig hag a ra berzh. Arnevez, an "Tad mat", n'eo ket 'ta ?

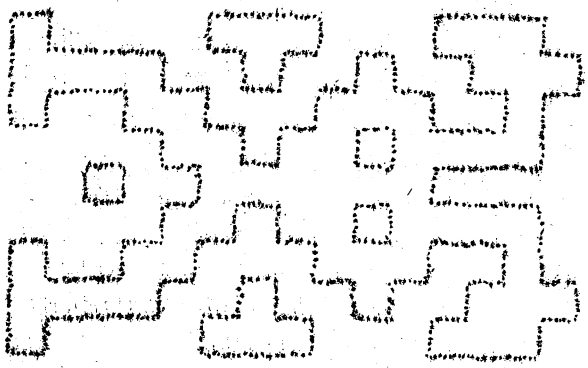
+Selaouomp c'hoaz ar beleg Candas (Brazil): " Ar visionerien azvendour a brezeg dezho: "Arabat kizellañ idolennoù ! Petra 'ta oc'h eus , c'hwi, graet en hoc'h ilizoù ?" Lavaret e vefe idolazeulerezh an enorioù rentet amañ d'ar Werc'hez ha d'ar sent. Paz omp erruet en hon ilizig, ur pezh Gwerc'hez a flastre an aoter hag he c'hroazig zister. Diskennet hon eus an Itron Varia ha lakaet fardañ ur groas vras. Pelec'h sichennañ an delwenn ? Klasket hon eus e-pad pell hag ur vaouez eus amañ he deus kavet. Harp ouzh ar voger kostez hag evel-se paz aer war-du an aoter, an dud a dremen dirazi.

Paz aer larkoc'h eget ar relijiusted (religiosité), e tiroller enno ur barrad(criso): pe e tilezont pep tra, pe e kavont ar C'hrist...Adal un nebeut bloavezhioù, ur ger a red war vuzelloù Braziliz :"conscientizaçao". Da lavarout eo: bez hon eus un dalvoudegezh, ar gwir hon eus da vezañ doujet, bez a c'hellomp ober un dra bennak. Met betek-hen, n'eus kemm ebet. Klotañ o deus graet, en em c'hraet o deus ouzh ar vizer. Yen o deus graet gant ar reuzeudigezh."
(un dimezin)

(T C 8 Gouhere 65)

Sadorn- 4 Gwengolo 65-. + Er miz-mañ, Alfred Mendez Gonzalez, eskop Arecibo e PUERTO-Rico, a stago da stummañ I5 danvez-avieler dimezet. Hervezañ tri miz a zo a-walc'h evit-se. Barrek e vezint neuze da vadeziñ, da vennigañ euredoù, da reiñ ar gomunion en iliz ha d'ar re-glañv, da lidañ obidoù, da brezeg, pa vezo ret. A-hend-all ne weler ket penaos en em sevel eus an diouer spontus a veleien a zo e Ameri ka Latinek." Er bloaz 2000, emezañ, e vefe ret -mat kaout e Su-Amerika, I00 000 beleg, met biken ne teufomp a-benn; bez e c'hellomp en em dennañ gant diagoned dimezet..." Gant I500 bep bloaz, e vefe tu da reiñ ur skoazell vras d'ar bersoned.E Puerto-Rico, ez eus tu da zibab avielerien e touez izili ar strolladoù katolik, met ivez e-touez ar Breiriezhioù Leaned,evel Maristed, La Salle. Gant an I0 izili eskopti ar muiañ paouraň a veleien eo e vezo roet lañs da "Gevredigezh Sant Stefan."

Ar rener anezhi, an eskop Mèndez, ar pennrenien:ar C'hardinal RIchard Cushing arc'hes kop Boston han an Aotrou Larraiñ, eskop Talca (Chili).

+...En Argantina, ez eus 300 000 ortodoks.

+...E Kolombia, ne oa ket betek-hen a eured sivil distag diouzh an eured relijiel. Ur c'hatolik c'hoant dezhañ dimeziñ en ti-kêr, e oa ret dezhañ nac'h e feiz. Ne oa ket ken nebeut a zerr-dimezi. Met anv ez eus gant Kannaded ar vroad eus danvez-lezennoù hag a red an eured-maerdi hag a aotre an torr-di mezi. An eskibien o deus savet o mouezh.

Sul- 5 Gwengolo I965 -/ +Junta Militar gouarnamant ECUADOR en deus lammet an difenn a oa bet graet d'ar gazetenn "El Tiempo" da vezañ embannet. Dispac'hoù o vezañ tarzhet er vro, an dastumadenn he doa goulennet ma lezfe ar soudarded ar galloud etre daouarn siviled ha ma vefe graet votadeg ar c'hentañ -ar-gwellañ.

+...EMMAUS ar beleg Pierre a zo oc'h oberiañ en Argantina, Brazil, Perou.

(Ecclesia- 7 Eost65)

+ ..Un indian "tommet a erru ganin war hent Yanahuya!

-Padre, disculpe, estoy con la copa !

(Tad, va digarezit, emaon gant ar gib-evañ)

-Tad, va digarezit, ur banne 'zo ganin!

Lun- 6 Gwengolo I965 -. + Hiziv "pardon" Santez Rozenn e Yanamayo. Un hent louz; n'eus ket tu da vezañ falloc'h! Amañ e rikler war ar vouil henn, evel ma rikler war ar skorn. M'ho pefe gwelet plakenn pri revr an Tad Loeiz!

+...Eskibien ARGANTINA a zo a-du gant adsevel an Diagonelezh. Kaout avielerien en e eskopti se a sell ouzh pep eskop.

+...War goulenn eskop Girardot, e KOLOMBIA, ar Sez-Santel (Saint-Siège) en deus aotreet leanezed d'en em gomuniañ int- o-unan ha da gomuniañ ar fideled. En a-raok, e oa bet roet an aotre-se d'ar strollad seurezed, e Bro-Brazil.

+...Re a gig moc'h e Danemark! Ar soñj a oa da zistrujañ pezh a oa a re. An Iliz Luterian he deus diskleriet e vefe dizonest stlepel kuit ar c'hig-se hag he deus prenet anezhañ da gas d'ar re-marnaoniet.

Meurzh- 7 Gwengolo I965 -. +Emsavadur Denmniezh hag Istor (Institut d'Anthropologie et d'Histoire) ar Meksik a fell dezhañ evezhiañ ouzh ar c'hemmoù degaset en aoterioù, en abeg da Liderezh nevez an Oferenn. Rak bez e c'heller ober gaou ouzh sternioù-aoter hag oberennoù arzhel ar chanteleoù.

+..E VENEZUELA, ar gazetenn "La Relijion" he deus lidet he 75 vloaz a vuhez.

+...Ar gomunion gentañ gant ar vantell-skol (guardapolvo) escolar) a gemenn eskop Mercedes (BRAZIL) : Loeiz J.Tomé. Ha daou vloaz evit en em bourchas Ret eo stummañ bugale, hag a gred hag arabat ober dispignoù didalvez.

+...En ITALIA, e roer kentelioù d'ar veleien emañ en o soñj dont da Suamerika. Oad: etre 25 ha 40 vloaz.

+Ar c'hentañ eskop du, e Amerika Latinek, a vezo Charlez Ambroaz Lewis, aîvet e Nueva Petra, e Brp-Panama. E vamm a zo ur vaouez eus ur "barriada", stok ouzh ar gêrbenn.

Merc'her- 8 Gwengolo I965 -. +"Utiliser de telles institutions temporelles (coopératives, écoles syndicales, écoles professionnelles), comme instruments de prosélytisme constitue une sorte d'impérialisme catholique, qui retire au témoignage des militants une gragde partie de son authenticité chrétienne."
(An Tad D.Heach, o.p e Cochabamba-BOLIVIA)

+Anv ez eus bet da doullbac'hañ Helder Camara, eskop Recife (Brazil): "Un den a ne oar na lenn, na skrivañ,", "den-plouz ar gomunourien" a skriv ar gazetenn "Estado da Sao Paulo".

"Soñjal a rafont bezañ bet dilezet gant an Iliz, ar grenerezh ganti dirak ar re-galloudus; a-du gant ar re-binvidik, hag a douelliv (camoufler) direizhde rioù skrijus gant aluzennoù brokus d'an iliz pe d'an oberezhioù kevredigezhel kristen..." "mistri, alies, koulz lavarout atav, eus an Oadvezh Etre (Moyen-Age) stalet en XXI vet kantved..."

"Amerika Latinek, lodenn eus an Tre Bed, dre he diaesterioù danvezel, lodenn eus ar broioù bleunius dre he orinoù kristen- euus tamm pinvidik-se an hollved: 20% eus an dud oc'h en em vataat eus 80% eus ar madoù bedel..."
"ni eo lodenn gristen an Trede Bed..."
"Face à nos frères chrétiens des pays d'abondance, nous devons avoir la charité d'essayer de les aider à se libérer de l'égoïsme , du confort excessif, et de l'installation dans l'éphémère, du matérialisme prâtique, du danger de scandaliser nos frères non-chrétiens, en leur donnant une notion fausse de Jésus-Christ et de sa doctrine."

"Nous devons faire l'expérience d'une dimension nouvelle du développement -la dimension chrétienne- capable de nous arracher à cette situation infra-humaine de misère, sans tomber dans l'inhumain du super-confort et du super-luxe. Il nous faut apprendre et enseigner que plénitude du bien n'est pas synonyme de prolifération des biens.
"affronter le sous-développement, moins en termes et de faveurs qu'en termes de justice?"
"le Séminaire Régional se destine à former des prêtres pour le développement compris dans son sens plénier..."

(An eskop Helder Camara - 2 Mae I965)

Yaou- 9 Gwengolo I965 -. +...E Bro-Ecouador ez eus ur Prefedelezh Abostolel: hini Sucumbios: 30 000km2 , 5000 den ? Indianed yaouank peurbreinet o dent. Daouzek eur risklus ha skuizhus gant ur vagig evit sammañ ar gwashañ klañvourien.

+Un tiegezh spagnolek, eñ hag hi, o-daou medisin, o deus bevet e-pad 5 vloaz e departamant Puerto Maldonado er Perou, e servij meuriadoù (tribus) indian: marinahua, cashinahua, mastauahua, yaninahua, sharanahua,, culina.

Pa vezer skuizh gant ur vaouez, ez aer gant un all. Aes-kenañ er Perou, peogwir eo aotreet an torr-dimezi. Pep tra 'zo boutin etrezo.Pa ra diouer un dra bennak da unan, egile a gemer, didrouz, ar pezh a vank dezhañ, hep goulenn aotre. Ur garantez evel e amzerioù kentañ an Iliz. Maz int liesgwregel (polygame) n'eo ket dre si fall, met dre maz eo ar c'hiz.

Pezh a zo gwasoc'h eo ar vesventi, an alkoolegezh. Mont a ra ganto "aguayasca", evaj diwar geotennoù: un "hini-krenv" skrijus. Ouzhpenn, "masata", graet gant youka, chaoket gant ar merc'hed ha lakaet da virviñ.

Anavezout a ra an Indianed e-leizh a blantennoù-louzaouiñ. Da skouzer an "oje", ur wezenn, hag a ro ur sev prizius, dreist evit lazañ ar c'hest (vermifuge).
(Catolicismo- Even 65)

+Ar wech kentañ eo din hiziv da weladenniñ skol Santez Anna, seizh eur hent diouzh San Juan. Ur wech ar bloaz; d'an nebeutañ eo dav tremen dre arskolioù-se, eizh pe nav anezho, e traon ar barrez. M'en deus graet ar skolaer un tamm katekiz, e vez kofesaet ar vugale ha lakaet al lodenn vrasañ da gomuniañ evit ar wech kentañ.

Hiziv, n'eus tu d'ober seurt; bugale div skol a zo degouezhet da c'hoari mell-troad (football). Broioù diwarlerc'hiet, met n'eo ket diwarlerc'hiet enno ar fotbal. Ya, kevezadegoù(match) gant unformoù, mar plij!

Gwener- IO Gwengolo I965 -. +O prederiañ en e levr: "Inquiétante Amérique Latine", war ar gatoligiezh latinek-amerikan, an Tad Malley a notenn en e oberenn, unan eus he zechoù fall- si, hag a zispleg diwar-c'horregezh ar vuhez gristen- an diouer a greizennoù a vuhez hirarvestus (contemplatif).

+...Da 4 eur, ec'h erruomp e skol Charuyoc. Adarre mell-troad, rak ar skolidi a zo degouezhet araozomp. N'eus ket ganto ur pallenn da gouskat, nag un tamm kreun da grignat. N'eus forzh, kavet e vez atav ur c'horn leur-zi d'en em astenn, un draig bennak da lakaat er c'hof. En em stalet em eus brav dindan bananezennoù, evit va c'housk-noz. "Amañ, pell diouzh an trouz..." e sklerijenn velen al loar. Padal, da hanter-noz, cholori gant ar vugale, beilhadeg ganto war ar gompezennig, stok ouzh ar ster...Padal, glav, a-walc'h evit mouestañ va sac'h...Padal, da 2 eur diouzh ar mintin, muled, azenned, ha tud, oc'h en em bourchas evit kenderc'hel gant o hent war-du San-Juan.

Sadorn- II Gwengolo I965 -. + "Bara, evit en em stalañ er bed-mañ, nann; met bara, evit bale war du Doue, ya...Holl binvidigezhioù ar bed a zo deomp, evit tennañ anezho bara hor buhez war an douar. Deomp da vezañ labourerien a-walc'h, rakwelerien a-walc'h, poellek a-walc'h evit tennañ hor mad eus madoù an hollved."

Tad Bouyer- O P

+...Da 4 eur 30, emaomp e Putinapunku; Goullo ar skol: er Perou, n'eus ket a skol, da sadorn goude-kreisteiz. Skourroù palmez, en ur c'horn eus leur-zi ar c'hlas, setu ur gwele c'hwek evit an noz. N'hon ket romantel a-walc'h, evit livañ deoc'h taolenn ul loar aour, dibradet a-us d'ar menezioù koadek.

+...Kanadourien peruanat a zo bet emgann-daou (duel) etrezo.

+...Berzh an demokratelezh gristen er CHILI, eus a be-lec'h e teu ? Eus un Iliz, hag he deus endroet buan, mall ganti seveniñ lizhiri-meur Yann XXIII.

+...Da lenn: Les Royaumes du Soleil- gant V.Von Hagen - 340 pajenn-50 lur-Office Général du Livre, I4 bis , Jean Ferrandi-Paris 6ème- Istor an Azteked, ar Mayaed, an Inkaed.

+...Anv ez eus adarre gant Frei, Presidant ar Chili, eus ar Marc'had boutin latinek-amerikat. Frei a fell dezhañ en em zispakfe e vro, e serr ar bed-holl.

Sul- I2 Gwengolo 65-. +"En bramant au communisme à chaque effort de libération, les Américains confèrent au marxisme un singulier pouvoir d'attraction"

Jakez HELLE

An Amerikaned a soñj dezho ez eo Amerika Latinek o douarenn-hemolc'hiñ. Arabat da Vro-Sina dont da ober un tan-gwall gant an tantadoù latinek-amerikat. Met n'eus ezhomm ebet eus Sina evit c'hwezhañ war an tan: ar c'heuneud ne ra ket diouer: ar vizer, an is-diorrenerezh, an nac'h- adreizhañ, ar stagadur ouzh an U.S.A.

+...Oferenn er skol dirak c'hwec'h a dud. Va lezit hiziv da huñvreal a-galon e pardon bras va farrez. Netra na den ne viro ouzhin da soñjal hon eus da adsevel hor pardonioù "e Feiz hag e Breizh". Froud an Istor, ni a roeñvo a-enep dezhañ. D'ar sul, goude ginivelezh an Itron Varia, deomp eo daadstagañ da vale war roudoù hon tadoù: adsevel pirc'hirinaj an Teir Vari. D'an hevelep sulvezh, tremen dre chapel ar Sklerder, e Kombrid, dre hini Ezel-Vor, er Forest-Foueznand, hini Kerdevot en Erge-Vras.

Lun- I3 Gwengolo I965 -. + Putinapunku-Sant Juan: 8 eur 30 bale. An hent: ur gwir ifern!

+..."Il faut que tu dises au Père Louis , que je suis bien content de recevoir son bulletin...Celui-là , au moins, on peut le lire; le tien, il reste souvent de côté, car on ne comprend pas grand chose dessus..." DEN n'eo profed en e vro, nebeutoc'h c'hoazh en e familh !!!

"+Etre ar gapitalouriezh breser hag ar varkselouriezh, ne fell ket

deomp dibab. Kemeret hon eus un trede hent".

Frei, pennrener ar CHILI.

+ Frei en deus d'en em ziwall diouzh an tu-dehou pellañ, diouzh an tu-kleiz pellañ, diouzh an Norzamerikaned, a ne fell ket dezho e vefe lammet re diganto.

+Iliz ar Chili, un Iliz, er penn a-raok, en Amerika Latinek, mall ganti e vefe sevenet Lizhiti- Meur Yann XXIII.

Meurzh- I4 Gwengolo 65-. + Heliodoro Agueldo Rivera, rener an Obererezh Sindikadel e Kolombia, en deus skrivet da Baol VI, evit displegañ dezhañ e pe stad emañ ar vro ha goulenn digantañ kas enklaskerien evit gwelout pe gwir pe gaou eo ar pezh a lavar.

+KOLOMBIA: I7 milion a dud.

76,20% eus ar gouerien n'ouzont na lenn na skrivañ.
44 % n'ouzont na lenn na skrivañ.
43 familh, ganto holl sturioù ar galloud politikel hag ekonomikel, gwask ha pellwelerezh dindan o c'hrabanoù.

Goproù miziek renerien al labouradegoù bras:I0,20, 30 000 pesos, pa c'hounit ur micherour 330 pesos. Bez ez eus mevelien diwar ar maez, a vez stlapet dezho, d'o miz, 8 diaros (2 lur gall). Ar pennoù-bras a foran un arc'hant spontus e banvezioù e mezvadegoù (orgies), e savadurioù pompadus.

Pa vez votadeg, e vez dispignet milionoù, da c'hounit ar re ne fellfe ket dezho plegañ. Ret eo d'ar c'houer votiñ evit danvez-kannadour (candidat) e vestr. Ma ra an neuz da enebiñ, e vezo gwallgaset pe stlapet diwar an domani.

Merc'her- I5 Gwengolo -. +Iliz Kolombia, unan eus an Ilizoù ar muiañ en a-dreñv er Bed, met ivez unan eus ar re strizhañ. Dezhi eo holl dachennoù ar vuhez gevredigezhel, peogwir n'en em garg ket al liked hag ar gouarnamant. Oc'h ober evelse war-dro pezh 'zo eus an douar, an Iliz a zo deuet da vez gwelet fall ha da goll he beli (influence). E mouezhioù I964, an eskibien a nac'has votiñ ha ne c'houlennjont ket votiñ. Un enkrez relijiel vras a zo deuet neuze d'al liked. Er skolioù-meur, e teuas preder d'ar studerien gant kelennadurezh gevredigezhel an Iliz. Ur gostezenn demokratek kristen a c'hanas.

D'ar mare-mañ, ez eus bec'h en-dro da zaou beleg, Jovenn ha Torrès, goulennet ganto bezañ graet lik, evit kenderc'hel gant o stourm politikel ha kevredigezhel (social). "Spi am eus, eme Torrès, ez eo ar striv dispac'hel ur striv kristen ha belegel. Dre se hepken, er stad m'emañ ar vro, eo e c'heller seveniñ ar garantez evit an nesa."

" +En Europe, en Amérique Latine, aujourd'hui en Afrique, une poignée d' hommes a pris à son compte la lutte contre le communisme. Il s'agit de quelques individus, qui se sont faits des positions de choix au sein du mouvement ouvrier américain....

La chasse aux sorcières, en Amérique Latine, tenaillée par les remous sociaux, est orchestrée par l'Institut latino-américain pour un développement syndical libre. Cet institut forme des cadres sociaux et syndicaux, qui ont pour mot d'ordre fondamental de tout sacrifier à la lutte contre le communisme et le castrisme. Le caractère assez étrange de cette école de cadres est souligné par la composition des représentants des syndicats et de la grande industrie nord-américaine...L'Institut a formé des cadres, qui ont largement aidé l'armée à renverser le président Goulart au Brésil.

En République Dominicaine, les indices ne manquent pas qui permettent de déceler une action insidieuse.

En Guyane Britannique,...il s'agirait de renverser Cheddi Jagan, le Premier Ministre, suscitant une grève de plus de 3 mois, dirigée contre le gouvernement et avivant des conflits raciaux , dont le pays paye encore le prix du sang. Le Docteur Jagan a évalué à I,2 milion de dollars les sommes déversées à cette occasion. Même si ce chiffre est exagéré , et on le ramène généralement à 900 000 dollars, QUI A PAYE ? "

Joy FERNE - TC 5 Eost 65

Yaou- I6 Gwengolo 65-. +E Kendalc'h Broadel ar Sakramant, lidet e dibenn miz eost, e Huancayo (Perou), builh(bulle) ar Pab, oc'h eñvel da Gannad Kardinal Lima, a oa lennet e latineg, e kastilhaneg hag e ketchoua. Hag e ketchoua, ivez, e prezegas unan eus an eskibien peruanat.

+N'eus netra er bed, hag a vefe damheñvel ouzh ar pezh a ra Bro-Spagn evit Amerika Latinek. IOI6 beleg dindan 6 vloaz. E diwezh I962, YANN XXIII a lavaras d'an eskibien spagnolek :"Spontus eo ezhommoù Amerika Latinek: e trei bloaz, klaskit kas I500 beleg." Respont a rejont:"Mat, prometiñ a reomp!" Holl, koulz lavarout, o deus dalc'het d'o gerioù zoken ar re a zo en diouer. Unan anezho en deus ! - et daou war dri eus ar veleien graet gantañ da Nedeleg.

Perak ? En abeg d'an Istor, Bro-Spagn en em sant kiriek-kenañ (responsable) eus Amerika Latinek. Skolaj Vasco de Guiroga, stok ouzh Madrid, en deus ar garg da stummañ ar veleien-se, dezho etre 25 ha 35 vloaz. "Colegio Mayor" Salamank ha Kloerdi spagnolek-amerikat Madrid eo tiez ar gloereged , emañ en o soñj mont da Su-Amerika.

Gwener- I7 Gwengolo 65-. +M'en em emled an Demokratelezh gristen er Chili, un Iliz renevezet eo a zo pennabeg a se.

E I965, emañ ar veleien er c'hartêrioù truilhek, anvet "callampas" hag ar hierarkiezh (hiérarchie) a zo a-du ganto.

+CHILI: 90% eus ar boblañs a zo micherourien ha labourerien -douar. dezho 46 % eus madoù ar vro.
2/3 a vev gant nebeutoc'h eget 200 lur ar bloaz.
I/I0 eus ar boblañs a zastum 50% eus leve ar vro.
I/4 milion a zo dilabour ha kement all ne labouront nemet ur wech an amzer, ha koulz lavarout evit netra.
2800 mestr, eo da bep unan anezho muioc'h eget I000ha. 75% eus an douar-labour.

Lodennet fall, labouret fall, douar Bro-Chili, n'eus ket a-walc'h anezhañ evit ezhommoù an dud.

Menoz Frei: reiñ un tamm douar da I00 000 micherour dindan 6 vloaz-sevel 360 000 lojamant, e 5 bloaz.

Marsel Niedergagg -Le Monde - Gouhere 65.

+(air de la Paimpolaise):

J'aime San Juan et son église,
Ses curés au parfum breton,
Ses bonnes soeurs à la robe grise,
Et ses gosses au regard profond.

Chantal Grégoire-La Kantuta- 65

Sadorn- I8 Gwengolo I965 -. +Kontet hon eus en hon traonienn d'an nebeutañ II mestr-skol yaouank, n'int ket dimezet en iliz, hag a vev gant merc'hed...

+...An Tad Kerbaol,(beleg "Fidei Donum" eus Lanefred),e Valdivia(Chili) n'en deus kavet dirazañ nemet protestanted. "Ret eo deomp gounit ar familhoù unan-ha-unan. Met an dud ne gomprenont seurt en hon liderezh, en oferenn, er sakramantoù. Ma ra berzh kement ar sektennoù, eo abalamour m'o deus ar bastored frankiz vras evit lakaat al liderezh da glotañ gant live kulturel (niveau culturel) an dud, emaint oc'h ober war o zro. Ober a reont da gentañ emvodoù biblel (an holl a bren bibloù:I000 pesos o re, I0 000 hor re-ni!!!) . Goude, emvodoù evit pediñ, teir gwech ar sizun (opadout I,3 eur, a-wechoù, an noz a-berzh) erfin o deus an azeulerezh (culte). Leun-tenn eo an temploù, n'eo ket hepken da sadorn ha da sul, met ivez, war ar sizhun. Bez em eus en va c'harg ur "poblacion" a 7000 ene ."

+" Va rener er C'hloerdi-Bihan, ur Breizhad; va rener-ene, ur breizh an eskop en deus va beleget, ur breizhad; ar person ma oan o labourat gantañ, araok dont da Vro-C'hall, ur breizhad."

(Prezegenn ar beleg olifantat (ivoirien) Yace, e Brest)

Sul- I9 Gwengolo 65-. +E Lima, e kreiz kêr, 4 di war I0 a zo o kouezhañ en o foull.

+Biz ar Brazil:

"le plus grand désert économique habitable de la terre."
(Celso Turtado).

"Douar ar gorzenn-sukr, en deus lakaet Europa da c'hounit peder gwech muioc'h eget gant aour ar Perou...met e I950, I0% hepken eus 49 milion a ha a zo labouret...

"Portugal en deus degaset amañ he aotrouned, he manerioù, he c'hêrioù-bras, an disrann etre ar mestr hag ar sklavour, ar galloud graet anezhañ un dra sakr, ar spont dirak an deskadurezh evit ar bobl...

"La grande propriété latifundiaire a tout envahi, s'appuyant sur les nécessités techniques de la concentration industrielle des moulins à sucre. Quand le XXème siècle arrive, le sucre a perdu son monopole exotique, mais la structure féodale de sa production demeure le carcan, dans lequel Nord-Est dépérit

"E I878, an hanter eus an dud a varvas gant an naon e rannvro Ceara. E I958, mall eo degas boued d'an Nord: distroet eo ar gernezh.

"Souezhus eo koulskoude ar c'hultur poblek a zo d'an "Nordestino". Gwerzhioù a gan er foarioù, delwennigoù a gizell gant douar ruz.

(Andrev Dumas- Réforme- 7 Eost)

Lun- 20 Gwengolo I965 -. +Biz ar BRAZIL:

Ce qu'il faut c'est "la fin de la lutte entre le pot de fer des grands monopoles internationaux des matières premières et le pot de terre des économies locales, fragiles et mal équipées, obligées de vendre à bas prix leurs produits et d'acheter cher les instruments techniques de leur modernisation"

Le problème "concerne l'économie internationale, qui perpétue le féodalisme, non plus du sucre, mais des capitaux..."

(A. Dumas)

+BRAZIL: 25 000 protestant, e diwezh an XIXvet kantved
9 milion hiziv-an-deiz.

a-benn, 20 pe 30 vloaz, ar brotestantiezh a vezo marteze ar c'hard, pe an drederenn eus ar boblañs yaouank gatolik latinek-amerikat.

+"Le temps de l'antiprotestantisme persécuteur et de l'anticléricalisme hargnuex approche de sa fin dans toute l'Amérique Latine"

"Pourchasser le communisme, pour l'instant caché et bien secoué par le schisme entre Moscou et Pékin, leur serait sans doute plus facile à court terme que d'attaquer le sous-développement. Mais nul ne se fait d'illusions sur cette chasse aux sorcières..."

Meurzh- 2I Gwengolo 65-. +Da lenn: L'Indien Blanc gant Walter O'Meara-Flammarion- 245p. I3 lur-(Evit tud-vras hepken.)

+E chapelig Aguada, nevez-benniget hizio, em boa ur gwaz mezv gourvezet e-harz pavioù an daol-aoter. Jezuz Krist a respont d'am soñjoù, gant pennad a-viel an deiz:" Jezuz, o klevout kement-se, a lavaras dezho: "N'eo ket an dud yac'h, met an dud klañv, o deus ezhomm eus ar medisin...N'hon ket deuet evit gervel ar re reizh, met ar bec'herion"

(Mazhe- 9/I2 , I3)

+O vezañ ma ne teu ar beleg nemet ur wech ar bloaz, d'ar c'hêriadennoù bihan,ha d'an domanioù, an dud a labour sul, ouel,peogwir n(int ket boazet da lidañ an deizioù-se ha paz eont da chom e kêr, n'int gouest e feson ebet da entent lezenn ar sul.

...Er Perou, e c'heller ober ar Paskoù adal sul an 70 (Septuagésime) betek an IO a viz du...met gwelloc'h e vefe astenn an aotre-se war ar bloaz a-bezh rak ar c'hêrioù dezho da batron ar Werc'hez Dinamm, ar Mabig Jezuz, ar Rouaned, Sant Sebastian, ne c'hellfont seveniñ o dever-pask, nemet da geñver ar gouelioù-se."

eskop Dammer Bellido (Perou)

Merc'her- 22Gwengolo 65-. +Bras eo bet hon levenez o resev hiziv an Tad Fransez de l'Epinay, deuet d'hor gweladenniñ e anv Komite Eskobel Gall Amerika Latinek. Ur paotr drant ...ur chaloni sach-war-raok."An Iliz, emezañ, e Amerika Latinek he deus d'en em zistagañ krak-ha-berr diouzh ar gapitalouriezh."

+An eostad koka en e bezh a oa dre-wir d'an Inka ha d'ar familhoù bras. Er vro bet gwechall e-dalc'h an Inkaed, er vro-se hepken e vez savet ar blantennig-se. Gwazed ha merc'hed, kozh ha yaouank , Aymaraed pe Ketchouaed, adal hanternoz Argantina betek en tu all da Quito, an holl Indianed a chaok delioù ar wezennig-se.

An den-estren a vez doñjeret gant blaz c'herv ar c'hoka; an Indian, avat, a vez broudet gantañ. Kas a ra kuit an naon, skañvaat a ra ar skuizhdêr, gantañ e teu da vezañ digas (apathique) ha tonkaduriet (fataliste). Ouzhpenn evitañ eo ivez ul louzaouenn, mat da gleizennañ ar goulioù, da bareañ argoañvennoù, ar gliziennoù,ar remmoù da zistanañ ar "soroche" droug ar menezioù. Ya, evit an Indian, prizius-oc'h eget an aour eo ar c'hoka.

Ar mistri hepken a oa aotreet da chikañ; ar bobl hedoa difenn d'hen ober. Gouzout a raent marteze an droug graet gant an delioù-se hag an digresk war al labour graet gant ar werin. An noblañsoù inkaek a zouge ar yalc'hoù koka. Pa veze aberzhioù, e veze kinniget ivez d'an doueoù.

(Hervez Siegfried Huber)

Yaou- 23 Gwengolo 65-. +"Kalz eus an diaesterioù kavet bremañ war o hent gant al liked en o abostolerezh e Amerika Latinek a zeu, evit an darn vrasañ, dre maz int bet stummet gant pastorelezh ar broioù estren, met seurt pastorelezh ne glot ket gant ezhommoù speredel hon endro(milieu) deomp-ni."

(An eskop Dammert Bellido)

+Eskop Puno, ar c'hentañ, a stal ar pellwelerezh war an uhelgompezennoù. Da stagañ, 20 pellwel-skol(telescuela) evit un nebeut milieroù a skolidi, a vezo digoret. Ha se evit deskiñ lenn ha skrivañ, evit klokaat deskadurezh ar re eo echu ganto skol ar c'hentañ derez, evit aozañ ar re-dimezet d'o buhez-tiegezh.

Gwener- 24 Gwengolo65-. +Meksik, ur vro sioul ? Un 900 bennak a strouezhegerien (guérilleros), a vefe bet desket e Kouba, a zo da-vat oc'h oberiañ e kreiz ar vro, e-lec'h maz eus dreist-holl Indianed.

+Kardinal Bogota(Kolombia) a denn evezh e fideled war ar ger "dispac'h". Paz eus anv eus dispac'h, n'eo ket hep feulster (violence) ."Ar c'hemmoù, emezañ, a dle dont brav, en ur heuliañ ar gwir, morse dre nerzh.

"Certes, a skriv Témoignage Chrétien, le recours à la violence est toujours déploréble. Encore faut-il que le maintien d'une autre forme de violence, celle de l'injustice, ne l'ait pas rendu inéluctable, comme un ultime recours."

(T.C I9 Eost 65)

Sadorn- 25 Gwengolo 65-. +Gwatemala : e diabarzh ar Vro un 200 bennak a strouezhegerien kastroek, en o fenn Anton Yon Sosa, a dag ar soudarded, ar plantadurioù, ar postoù-polis.

+ Venzuela: Bec'h adarre !!! Strouezhegi war ar maezioù, taolioù-freuz er c'hêrioù, moc'herezh (sabotage) ar staladurioù eoul-maen, an toull-bac'hoù leuntenn a dud. Staget eo an arme da enebiñ ouzh an dispac'herien: emañ en he soñj o chikañ a-grenn.

+ Da lenn: Le pillage du Tiers-Monde gant Pêr Jalée-Edit.Maspero-I32p. I0,60 Fr. "Les rapports des pays capitalistes et du Tiers-Monde, aussi bien d'ailleurs que les échanges économiques, avec cet ensemble de pays, sont marqués du sceau du "pacte colonial". Si les industries extractives sont en développement dans les pays du Tiers Monde, c'est parce qu'elles sont bénéfiques pour les pays impérialistes. Tandis que les industries de transformation, qui sont sans grand intérêt pour les pays industrialisés, connaissent, au contraire, une stagnation, qui engendre le sous-emploi, avec toutes ses conséquénces économiques et humaines.

...Venons-en à l'aide au Tiers-Monde, dont l'auteur estime qu'il ne dépasse pas annuellement 4 milliards et demi de dollars (dons et prêts). Cette aide, si elle est asservissante pour le Tiers-Monde et si elle renforce les milieux d'affaires des pays impérialistes, a fort peu de chances de faire démarrer d'une façon décisive l'industrie des pays sous-développés.

...Si le capitalisme se dénationalise, il reste cependant très fidèle à lui-même...

L'auteur pense "que seule le socialisme peut assurer le développement des pays de la faim."

(T C I9 Eost 65)

Sul- 26 Gwengolo 65-. + Da lenn: Le livre des Douze gant Carlos Franqui- Gallimard-I67p. I0,60 Fr- Istor an dispac'h e Kouba: Carlos Franqui a oa e penn radio an dispac'herien.

+Ar Stadoù-Unanet o deus prestet 847 000 000 a zolared da Amerika Latinek- I50 000 000 muioc'h eget e-kerz an daou vloaz tremenet.

+E Amerika Latinek, ar pleg politikel a zeuas war-lerc'h an dieubidigezh a viras ouzh an Iliz d'en em zispakañ. An dispac'h gall a awenas an darn vrasañ eus renadurioù politikel (régimes politiques) an amzervezh-se. Un avel a enepbelegiezh a vedelaas (séculariser) an urzhioù relijiel, ar skolioù doueoniezh, a lammas he leveoù digant an Iliz, a serras ar c'hloerdioù. Ouzhpenn , e meur a rannvro, ar hierarkiezh a oa diskaret; bloavezhioù a oa ret evit adsevel frammadurioù an Iliz, dreist-holl ar c'hloerdioù.

Maz eus bremañ diouer a veleien, ar pennabeg eo an trowardroioù istorelse; pezh a ra d'ar veleien bezañ ken sammet er parrezioù: I5000 e Bogota, 25000 e Rio-de Janeiro ha Montevideo, 27000 e Buenos-Aires, 35000 e Santiago, 45000 e Meksiko, 60000en la Havana. Rouez eo e vefe ouzhpenn 2 veleg er parrezioù ramzel-se; anat eo ne c'hellont ober nemet war-dro ur guchennadig tud ."

(Arbeleg Houtart -Gouhere 65)

Lun- 27 Gwengolo 65-. + Dindan I45 vloaz, Su-Amerika a zo tremenet eus 20 milion a dud da 2I5.

+ Sujet (dépendant) eo bet atav Amerika-An-Traon. Ar pennoù o deus bet atav muioc'h a breder gant ar galloud eget gant diorren. A zo bet atav muioc'h dedennet gant al leveoù bras, an arc'hant eget gant ar sokialouriezh. A zo bet atav muioc'h war soñj ouzh harp feal an arme hag ar veleien eget ouzh savidigezh ur bobl reuzeudik.

+ Ar Gwir Kanonek (Droit Canonique) a ro difenn d'ar veleien d'en em reiñ d'ar vedisinerezh.

Met n'eus ket a vedisined er c'hêriadennoù , alies ivez hep klañvdiourien. Ar person a stag neuze da reiñ tammigoù louzeier, da ober pikurioù, da bareañ gloazioù dister. Klañvdiurien grevusoc'h a vez degaset dezhañ gant an archerien.

Eskop Dammert Bellido.

Meurzh- 28 Gwengoloc66-. +P'eo bet diazezet, e I958, hon eskopti-eskopti Ayaviri,- Sandia n'en doa nemet I beleg gant 45000 ene, Carabaya, I beleg evit 34000.

+ 75% eus Indianed hor Preladurezh n'ouzont na lenn na skrivañ.

+ "Brokus eo an Indian ha dindan ur maskl a zisfiañs, taolet war e zremm gant ur vac'homerezh kozh-douar, e galon a zo ur galon aour."

Eskop Lusian Metzinger.

+ 80% eus tiez Amerika Latinek: ur I5 milion bennak, a zo fall-du evit lojañ tud.

I bugel war 2 a c'hell en em vataat eus skol ar c'hentañ derez.

+...Chili: I955-pep mestr ha pep ezel eus e familh:

693 000 pesos ar bloaz-
-ar mevel :2I 300 pesos.
- I da unan, 32 da egile .

Merc'her- 29 Gwengolo 65-. + Biz ar Brazil: eskopti Crateous: 250 000den- I2 beleg- I2 parrez I eskop: an Ao.Fragoso- 26 000 km2 :2/3 eus Bro-Suis. Tud ar c'hornad-se dic'hastet gant ar sec'hor a dle mont da c'hounit o bara da Norz, ha Traon ar Vro. D'an hevelep mare, etre 500 000 hag I milion a dle en em zivroañ bep bloaz.

O boued : maniok ha maiz: nebeut-tre a gig. Ha boued aozet-fall-kenañ.

"N'ez omp ket peorien o kestal. Etre breudeur, ne vez ket graet aluzenn, met lodennet."

+Eskopti Ayaviri : 200 000 den- 5 medisin.

+E Kolombia, Tadoù Sant Filip a Neri (Oratorianed) a lodenn o douaroù (2 000 ha). Gant an arc'hant, e vezo savet ur gêr evit I 500 studier.

Yaou- 30 Gwengolo I965 -. +En Bogota, e vez krouet ur barrez, bep div sizhun. Bez ez eus c'hoazh parrezioù a 80 000 ene, gant ur beleg hepken.

+ ADVENIAT a zo un oberenn alaman katolik savet e diwezh miz eost I96I evit "reiñ skor da Amerikà Latinek . Ar pal: berniañ arc'hant espernet gant aberzhioù an Azvend. E I96I, 23 milion a varkos. E I962:27,5. E I963: 36.

+ Sonjit 'ta: "ur pirc'hirinaj e Loudez evit ma vezo graet muioc'h stad ouzh an anevaled"!!! Ur vezh ruz-tan, pa vez, er bed, graet ken nebeut a stad ouzh an den !

(T C I2 Eost 65)

Gwener- I Here I965-. +"An Indianed n'o deus ket nebeutoc'h a boell eget re all. Met o vezañ maz int bet ken skavelaet, en em gredont atav izeloc'h. Ar re a zeu d'ar skol, da I2, I3 vloaz, o deus poan oc'h en em zizober eus ar c'hompleks-se...Akuit-akuit int war an dreserezh (dessin) , ar sonerezh, ar c'horoll... Pinvidik-Meurbet eo o folklor. Arzhourien int. Setu o broderezh, ur c'hendeuzi adur a berlez hag a livioù. Hag o zraoù o orfebrerezh (orfèvrerie)!..."

Al leanez Chantal, pikpusianez en la Paz-

+Itron Varia Copacabana , war ribl al Lenn Titicaca, Lourdez Bolivia: pirc'hirinaj meur an Indianed, e-doug tri dervez, adal ar 4 a viz Eost.

Sadorn- 2 Here 65 -. +" A ceux qui disaient les Indiens "irrémédiablement abrutis", l'avenir donnera un démenti. C'est un peuple intelligent, adapté à son milieu. Il a survécu à des conditions effroyables. J'ai grande foi dans les Indiens de Bolivie. Comme ils sont la majorité, ils forment l'une des premières Républiques Indiennes de l'Amérique du Sud, les deux autres étant l'Equateur et le Pérou. Ensemble, avec leur I4 millions sur 20 millions d'habitants, ils prolongent le Mexique."

An Aotrou Georgy, Kannad Bro-C'hall e BOLIVIA.

Aotrou kannadour, emaoc'h ganti ! Ya, Republikoù Indian dieub !!! Eno emañ diskoulm ar gudenn. Eno emañ ar reizhdêr hag ar gwir!!

Sul- 3 Here 65-. +"Da heul is-diorrenadur ekonomikel, kevredigezhel, politikel Amerika Latinek, e teu un is-diorrenadur sindikadel... An diouiziegezh hag an aon, eo enebourien bras ar vicherourien, o dellezegezh(dignité), o araokadenn...IO milion a Indianed e Amerika Latinek n'ouzont ket kastilhaneg. Ar c'hultur hag an deskadure zh a zo gwir-dreistoù hag armoù graet ganto gant un oligarc'hiezh, evit derc'hel en diouiziegezh an darn vrasañ eus ar bobloù latinek-amerikan...Diouer a ra ur program dispac'hel...Gouzout a ra ar gomunourien e vezo kemmet ar stal nann gant al labourerien, urzhiet, met, dre nerzh, gant ar gostezenn gomunour"

(Andrev Mercau, e Lima, sekretour-meur ar Sindikadoù kristen, Tachad ar Mor-Habask)

+Pennoù-bras a rouantelezh a dostae ouzh an Inka, diarc'hen, daoubleget, ur samm war o c'hein.

+Un harem en doa an Inka; unan eus e c'hoarezed, avat, o oa e bried gwiriek. A-hend-all, an unanwregiezh(monogamie) a oa al lezenn. Merc'hed koantañ ar vro a veze kaset da C-Guzco ha roet d'an impalaer e-giz drouk-kinnig (tribut). Kement tra stoket outañ gant an Inka a veze devet ha strewet al ludu anezhañ.

GALV,

E San Juan del Oro,
ez eus un iliz da sevel;
ez eus ur skol-babiged da sevel;
div Indianez baour da gas war ar studi evit bezañ skolaerezed....

Bretoned, skoazellit ar C'hetchouaed hag an Aymaraed !
CCP II7 2I3 F.URIEN-Plouénan- Nord-Finistère.

E San Juan del Oro, n'eus ket a louzeier,
goulennit digant ar vedisined pezh a zo o vont da goll en o armelioù kasit ivez da Blouenan !
E San Juan del Oro, eo fall-vaget an dud,
degasit hadoù, legumaj, dre vor.
Da bep unan, e vezo kaset ur gomzig evit e drugarekaat.

ooOoo

Lun-4 here 65-. 'Spontus eo an arc'hant dispignet e abarzhadurioù-boued,(importations) e Amerika Latinek.

+60% eus ar re-neveza-ganet en La Paz (Bolivia) e ra diouer dezho 20% eus ar pouezh reizh (normal).

73 % eus tud Lima o deus kleñvedoù dre ma vank dezho proteina.
95 % eus tud ar Venzuela o deus preñved en o bouzelloù.
28 % eus skolidi Bro-Paragway o deus ar pennsac'h (goitre).

+Sellit ouzhun dibunadeg soudarded (défilé militaire) hag e c'hellfoc'h keñveriañ brasted ha pouezhar soudarded gant brasted ha pouezh o ofiserien.

+Alkool a ev al Latineg-Amerikan, n'eo ket hepken en abeg maz eo fallvouetet, met dre maz eo ret dezhañ tec'hout kuit eus ur vuhez a ra diouer dezhi dremmweloù danvezel ha speredel.

Meurzh- 5 Here 65-. +"Liderezh ar Gonfirmasion a zo da gemmañ, rak bez e vez da gonfirmañ, e pep parrez, ouzhpenn ur mil a dud. Diazezoù ar gatoligiezh e Amerika Latinek eo an deoliezh e-keñver an Eukaristia, an devosion d'ar Werc'hez, hag ar genlodennerezh e Gouzañvidigezh an Aotrou Krist.

+Pask ha Pantekost a c'hoarvez amañ d'an diskar-amzer. Komz eus bleunioù Pask", eus "roz ar Pantekost" ne dalvez da netra.

Eskop Dammert Bellido (Perou)

+Ar MISEL KREOL , (levrenn gantañ-Port-au-Prince , I965) ne fell ket dezhañ bezañ ur misal peurglok(définitif). Meur a rannyezh ez eus, met se ne vir ket ouzh an Haitianed d'en em entent mat-kenañ. Ouzhpenn an trec'h a dle mont gant ar c'hreoleg, rak 90% n'ouzont nemet ar yezh-se. Ar reizhskrivadur dibabet eo hini an UNESCO, o fellout avelse en em lakaat e stad a ziviz gant ar bed, evel m'eo bet goulennet gant ar Sened-Meur

Merc'her- 6 here 65-. +Evit an Indianed, mezhus eo kaout bastarded: stlapet e vezo en un islonk, kerkent ha ganet.

+Ur plac'h yaouank a ne gred ket sevel he daoulagad a c'hell bezañ gwal (violée) gant n'eus forzh peseurt gour.

+Arabat evañ dour feunteun nann-bervet; tro-dro dezho e vez douaret bugaligoù.

(Kontet da berson Sandia gant e garabasenn)

Yaou-7 here 65-. +Evit pareañ, e vez aliet ober gant dour diwar relegoù hag evit se e vezont lammet eus an aoterioù. Ouzhpenn, ar mein-aoter a vez drailhet aes-tre e-kerz ar beajoù. Dre c'hrad Yann 23,eo bet aotreet ober gant lienennoù -Korf (corporaux)enno relegoù: antimensium Olizoù ar Sav-Heol. Amañ, e San Juan, e reomp gant ar c'horporalioù-se.

+ "Nav eur diouzh an noz, bali(avenue) Copacabana, er Brazil. Cocktail, whisky ha maldonne. Un itron goant a c'houlenn diganin piv a zarempredan e Bro-C'hall. Mignonez vras eo hi d'ar presidant Pinay hag o varc'hegañ e vez gant an Aotrou de Montesqiou."

Jakez HELLE- T.C 25/3/65

Gwelout a rit: kapitalourien ar Brazil a c'hell dont da rampañ war roñsed gant kapitalourien Bro-C'hall: da zic'hastiñ!!!

+"Cette aide aux pays sous-développés est d'ailleurs choquante pour les Français et notamment pour ceux de certaines régions, comme ici la Bretagne" Aotrou Tixier-Vignancour, ni Bretoned, p'hon do torret hon nask, ni, hon-unan, eo a roio ha kalz- muioc'h eget ar pezh a roemp dre zaouarn an estren.

Gwener- 8 Here 65-. + Seizh eur diouzh ar mintin. E sakristiri Ayaviri. Truilhek an tamm anezhañ, un Indian a zo gantañ etre e vizied ur paper- diskarg (reçu). Lavarout a ra en deus goulennet un oferenn war-gan en enor da Itron Varia Uhel-C'hras, patronez ar barrez. Ar beleg a sell, a sell...

-O, va digarezit ! Tad, se eo paperenn- diskarg ar strakerezed (pétards).

Un netraig: II8 soles (23 lur)!!!

Hag e tenn eus e c'hodell paper-diskarg an oferenn : 60 soles.

Gwelit: II8 soles foranet evit lakaat traoù da strakal ha da darzhañ goude an oferenn, stok ouzh dor an Iliz-Veur, ha 60 evit an oferenn hec'h-unan!!!

Sadorn- 9 Here 65-. +"Muioc'h-mui, an arc'hant estren a zeu e-barzh Portugal ha Spagn. An douar a vez gwerzhet marc'hatmat. Saozon, a vilieroù a zeu da obe... o annez war an aodoù portugalek , dre ma rank al labourerien portugalek mont da glask labour d'ar Brazil ha da Venzuela.

Ur wech bep daou vloaz, al labourer-se a zistroio, gant e garr-tan, da welaet enniñ e familh. Hag ar re-all, chomet er vro, a glasko kemerout skouer warnañ."

"Evit meur a hini, e Bro-Portugal, -studierien dreist-holl, Fidel Castro a zo deuet da vezañ ur skouer evito."

Viktor Malka -Réforme I4 Eost I965.

+"Consolons-nous, à la pensée que nous sommes des semeurs et que la semence tombe sur un sol resté en friche, pendant I00 ans. C'est une terre qu'il faudra beaucoup retourner et fumer.Nos gens humainement et religieusement si incultes sont lents à comprendre; leurs us et coutumes, qui forment le tissu même de leur vie, nous ne les changerons que peu à peu , à travers toute une ré-éducation si longue et si difficile à donner. Soyons patients de la patience même de Dieu."

Ce n'est que tout récemment que j'ai eu la joie de rencontrer Mgr Fauvel dans l'aula Conciliaire, après l'avoir cherché , dès les premiers jours de cette 4ème session. Il m'a parlé du voyage de Mgr Favé en Afrique. Je l'inviterai aussi au Pérou."

(Lizher eskop Ayaviri, eus ar Sened-Meur I Here 65)

Pegen laouen e vefen o welout amañ, e Sant Vann an Aour, penn laouen an kop Visant Fave. Bec'h dei neuze da zrailhañ brezhoneg !

Sul - IO Here 65-. +" An harlu n'eo ket atav garv d'an dud a galon vat. Bien souvent j'ai entendu dire: gant piv'ta bremañ e komzo brezhoneg an Ao.Troal? ...Vous me demandez ce que je fais: ur paourkaezh trouc'her-buzug. Très heureux néanmoins d'aider mes compatriotes à selibérer spirituellement et socialement."

(Lizher ur c'houer a Vro-Leon - 3 Here I965)

Setu aze lizhiri, hag a ro dudi. Bezit dinec'h,mignon, an Ao. Troal a vre zhonega gantañ e-unan, gant e vignoned a Vreizh, dre c'halloud ar paper, gant an Aotrou Doue han An Itron Varia...

+Bep bloaz, ar reuzeudihezh, an naon, ar c'hleñved a lazh kement a dud en Trede-Bed, evel maz eus bet distrujet e-doug pevar bloavezh an eilvet brezel-bed.

Lun- II Here 65-. + "Kenlabour"- "Kenunvaniezh": en daou c'her-se emañ anant hor roll-labour a-bezh. Arabat d'ar broioù is-diorrenet gortoz ha resev pep tra eus ar broioù mat ar jeu ganto. Er c'hontrol. Mall eo ganeomp ehanañ da astenn hon do: n; pezh omp re voazet bremañ da ober.

Amerika Latinek he deus ar gwir hag an dever da glask skor, e serr ar bro adoù pinvidikoc'h, evit reiñ lañs, evit reiñ lañs a-walc'h da lakaat hon Douarbras da" zibradañ"- pezh a vez añvet gant an arboellerien (économistes) "décollage". Evelato, arabat gortoz e teufe ar broud-se eus an diavaezh;"

(Eskop Manuel Larrain eus Bro-Chili)

+Aotrou 'n eskop, n'eus ket pell, prezidant Bro-Tanzania, (Afrika-Ar-Re ter), Juluan Nyerere, a zisklerias n'o defe pobl ar Stadoù-Unanet kemeret tamm preder ebet gant Pobl Afrika, ma ne vefe ket bet a zispac'h komunour (subversion).

Ha soñjal a ra deoc'h e vefe bet prederiet ar berouaned pinvidik gant peorien ar rannvroioù, ma ne vefe ket bet ar gomunouriezh o pouezañ.

-Atav ez eus bet degaset gwellaenn er gevredigezh, dre spont. Warlerc'h arsavioù-labour ha tud-varv ez eus bet deuet kemmoù kevredigezhel. N'eo ket abalamour maz eus bet en em rentet-kont en un doare kristen. Setu perak , ne gredan ket en em gargfent int-i o -unan da harpañ re-baour ar rannvroioù."

(Diviz gant Dammert Bellido, eskop Cajamarca PEROU)

Meurzh- I2 Here 65-. +Bro-Ekouador: 9,6 % eus douar ar vro a zo labouret, ha war an douar-se e krakvev 65% eus ar boblañs. E miz Ebrel I963, kouerien eus rannvro Pillaro a dennas, war kargidi-niveriñ-loened (agents de recensement de bé tail) aon ganto da gaout tailhoù nevez. Unan anezho a oa paket, sifelennet ha rostet...

+Broioù pinvidik ar Reter hag ar C'hornog a zispign IOO miliar a zolared, evit en em armiñ. Met evit skoazellañ an Trede-Bed, ne gaver nemet 5 miliar.

+ En e brezegenn dre radio, da geñver Kendalc'h Eukaristia Huancayo (I965) Paol VI a zisklerias da bobl ar Perou ez eo ar c'henlod(participation) e banvez an Eukaristia ur galv da reizhañ an disheñvelderioù direizh a zo etre tud, rummoù, pobloù.

-Ar Pab, eme eskop Cajamarca, en deus un emzalc'h yaus (attitude positive).Pennoù-an-Iliz o komz enep ar strouezhegerion (guerilleros), nac'hus eo o emzalc'h (attitude négative)...

"An Iliz n'he deus ket kement a leveoù, e-giz ma lavarer. Koulskoude n'eus nemet ur guchennadig eskibien hag o defe kinniget o atant où , e-sell seveniñ lodenna-dur an douaroù.

"M'o deus ar berouaned pinvidik prenet bilhedoù -aotre (bons) evit ar stour enep paotred ar strouezh, ez eo evit en em zifenn int-i o-unan, evit difenn o madoù ha netra ken. N int ket prest da ober kemend-all evit strivañ enep an direizhderioù kevre-digezhel (injustices sociales)."

(Gwengolo I965)

Merc'her- I3 Here 65-. +"Indianed an Andoù (Ekouador, Perou, Bolivia), o deus kanet kaer e ketchoua hag e aymara , gant tonioù , hag a zo dezho , hag a sko meurbet an ene indian, ne lavar mann dezhañ muzik ar c'hornog.

Un témoin non catholique observe:" Nous affirmons que l'ensemble des hymnes, des prières et des paraboles quetchuas catholiques appartiennent à la littérature qhechua, comme des chants et des mythes folkloriques. Il ya à peine vingt jours, j'entendais, dans l'église de la SOLEDAD , de Huaraz, un choeur de cinq cents Indiens entonnant un hymne catholique quechua très ancien. Deux chanteurs indigènes classiques dirigeaient le choeur. L'un d'eux lisait l'hymne, dans un cahier volumineux et très ancien... Les deux chanteurs entonnaient l'hymne et la foule répétait le refrain. Quelques femmes à genoux près des chanteurs se penchaient et pleuraient, pendant qu'ils entonnaient le couplet. Quand le choeur commençait, elles se redressaient, levant les bras et chantant avec une voix syncopée."

Eskop Dammert Bellido.

+Hon eskopti en deus 34 000 Km2, 4000 km2 ouzhpenn eget e Belgia.

Yaou- I4 Here 65-. +"Labourat evit an diorrenadur (développement) a zo salviñ pezh a zo denel en den, evit dezhañ seveniñ ar pezh maz eo galvet da ober evel mab da Zoue."

Eskop M.Larrain, Chili.

+Merc'hed ar strouezhegerion a vez toullbac'het er Perou. N'eo ket evelse eo e vez stourmet ouzh ar Gomunouriezh !

+Ar Broadoù kristen eo ar broadoù pinvidik?"

Kardinal Cardijn- er Sened-Meur 65

Lavaret ez eus bet ez eo komzoù Josef Cardijn "ar gondaonidigezh ar fraezhañ, graet er Sened-Meur, eus kapitalouriezh ar bed kristen"

+"Ma ne ro ket o feiz pin birvidigezh (enthousiasme) d'ar re-yaouank, e kavfont ar birvidigezh-se pe er gomunouriezh, pe en danvezelouriezh, pe en ur relijion naturel difetis ha diboell, pe e parkeier bras ar sportoù."

(An Tad Clifford da 800 studier e iliz-Veur Lima d'ar 6 Here 65)

Gwener- I5 Here 65-. +Ayaviri "toenn ar Bed Nevez".

+Pep indian e oa ret dezhañ labourat da gentañ park an Inka, goude park an Heol hag erfin e hini. E-gwirionez neoa ket dezhañ e dachenn; fiziet e veze ennañ un tamm douar, pa veze dimezet d'ur plac'h yaouank eus ar gêriadenn. Bep tro pa c'hane dezhañ ur paotr, e veze lakaet dezhañ ul lodenn muioc'h, met un hanter-lodenn hepken pa c'hane dezhañ ur baotrez.

+Pezh a sach an dud diwar-ar-maez d'ar c'hêrioù-bras, n'eo ket dre maz int touellet gant kêr, nann! An abegoù eo o douaroù o vont da fall, o goprcù hag a zo dister, o doareoù-bevañ hag a zo reuzeudik, an domanioù, hag a zo lodennet fall.

Sadorn- I6 Here I965-. Er Stadoù-Unanet, 26,6 krouadur war I 000 a varv araok kaout bloaz.

E Bro-C'hall,	4I,9
E Europa ar C'hornog	II
En Urugway	4I
Er Brazil	I42
En Ekouador	I42
E Bolivia	I46

+Er Sened-Meur (Here I965) eskibion Amerika Látinek, dreist-holl, a c'houlenn daoust ha ne c'hellfe ket bezañ beleien dimezet; an draoù o vont bepred en ur fallaat.

Ao. Koop, eskop Lins, er Brazil, a skriv: "Amerika Latinek a dalv 33% eus an Iliz Ilvedel. Hogen, nez eus dezhi nemet 6% eus beleien ar bed-holl. A-benn 35 vloaz, da lavarout eo e 2000, e vezo niveret en Douarbras-mañ 600 milion a dud. An hanter neuze eus eneoù an Iliz Katolik a vevo amañ, ezhomm dezho eus I20 000 beleg, evit reiñ ur pastor da 5 000 fidel. Arabat d'an eskibien en em douellañ: planedenn c'harv a c'hellfe bezañ hini an Iliz e Amerika Latinek. Mall eo dibab: pe e vezo kresket niver ar veleion dimezet ha dizimez pe e c'hellomp gortoz an Iliz da gouezhañ en he foull e Amerika Latinek."

"Reiñ eta d'ar strolladoù eskobel broadel ar gwir da zivizout ha bez e c'heller, hag e-pe-lec'h e c'heller, evit mad an eneoù, reiñ an urzhioù, gant asant ar Pab, da dud deuet war an oad, o vevañ dija, ahaoe pemp bloaz , e stad ar briedelezh, ha se hervez ar c'hemennadurioù roet gant Paol en e lizhiri da Dito ha da Dimo teo."

Sul- I7 Here 65-. + E Gouelioù-Meur Kerne, er bloavez-mañ, IO 000 arvester o deus staket o daouarn d'ur strollad korollerien eus Brazil? Peur'tâ e vezo pedet gwir ketchouaed pe gwir Aymaraed eus ar Perou ?"

+Ton e veze graet d'al labourerezh-douar? An Inka e-unan a voulc'he al labourioù, e park an heol,, Koe kampata, gantañ ur bal e koad alaouret. Seurt lid a zo unan eus merkoù niverus orin asiatek ar ouenn indian, rak e Bro-Sina, an impalaer a rae hevel.

+E Amerika Latinek, 4/5 eus ar boblañs a rank kaout o gwalc'h gant an I/2 eus al leveoù.

er Perou, I% eus ar boblañs, da lavarout eo I00 000 den, eo dezho 20% eus leve ar vro.
(hervez TIMES)

e Kolombia, 2,6% o deus 29,9%
87,7% o deus 56,9%.
ur guchennad tud en em vata eus I750 dolar, dre zen ha bep bloaz.

I0% a c'hounit 850 dolar.
90% eus ar Golombianed, I00 dolar hepken, bep bloaz ha dre benn.

Lun- I8 Here 65-. +Gwatemala: brezel-ar-stouezh, met hep dont-a-benn da enrollañ al lodenn vrasañ eus an dud-diwar-maez.

+Venzuela: I5% eus eoul-maen (pétrole) ar bed, gant ur gounid a I miliar hanter a zolared bep bloaz.
etre 90 ha 95 % eus an ermaezadegoù a zo ermaezadegoù eoul-maen.
N'eus ket graet kalz a dra evit lodennañ an douaroù etre gouerien, a zo an 3/4 eus 8 milion a dud.
Kendalc'h a raer da ober dismantr er staladurioù eoul-maen.
(T.C 9/9/65)

Meurzh- I9 Here 65-. +Kolombia: fall ar jeu ! 76,2% eus al labourerion-douar a zo dizesk. 64% eus an douar a zo etre daouarn 3,6 % eus ar vistri. 43 familh a ren war ar vuhez ekonomikel ha politikel. Lodennadur an douar a zo bet votet, met n'eus tra graet.

Rannvroioù a-bezh o deus en em savet e republikoù dieub, sternetaet gant dispac'herien. Tantadoù nevez a vrezel-diabarzh o deus kroget. An arme a lavar ez eo mestrez war an dachenn. Daoust ha ne vezo ket ret goulenn un taol skoaz digant an Amerikaned, evel er Republik Dominikan. ?
(T.C 9/9/65)

+ E Amerika Latinek, a skriv an eskop Larrain, n'eus ket a vroioù "hent d'en em ziorren", met e-gwirionez, broioù is-diorrenet (sous-développés).

Hon is-diorrenadur a zo dreist-holl en hon labour-douar. N'eo ket an roù pinvidik ha frouezhus eo a ra diouer en hon holl vroadoù, gallus da vevañ kalz mui a dud ha zoken douaroùbras all, o flanedenn, war ar poent-se, dishañvel diouzh hon hini. Met, lodennoù divent a chom ouzh an heol, ha kalz douaroù a zo labouret gant tud a n'ouzont ket implijout ervat an had, al ludu hag all...

Merc'her- 20 Here 65-. + O Istor!

Hervez Skol-Veur Yale (Stadoù-Unanet), n'eo ket Kristof Kolomb eo en defe kavet Amerika, met Vikinged, en o fenn Leif Eirksson. Savet o doa ur gartenn ha lakaet "Vinlandia" da anv d'an douar dizoloet ganto.

+I4 a re yaouank a zo bet toullbac'het ha bourreviet e Recife? An dimezell Silvia Lucia Montarrayos, prizoniet e Kasarn Tejipio, a gollas fenn . Bec'h ez eus etre an Iliz hag an diktator Castelo Branco ! Ar C'hardinal Rossi, arc'heskop Sao-Paolo, en deus skignet ul lizher a bastor:" Ar goustiañs gristen hag an douar amzer a vevomp."

+Perou: da 8% eus ar boblañs eo 70% eus an douar.

Paotred-ar-strouezh a zo gant o stourm e daou dachad: Sierra ar Su ha Sierra ar C'hreiz. En o fenn, Loeiz de la Puente Uceda, ur c-c'hastroeg ha Guilhoù Lobaton ur politiker, en deus bevet e Pariz, meur a vloazezh. An holl "guerilleros" a embann bezañ marksaded-lenidaded (marxiste-léniniste), evit-Kouba hag evit-Sina.

Didruez eo outo an arme hag anez da stummadur ar vro, a-benn-vremañ, e vefent bet pladet.

(T.C 9/9/65)

Merc'her- 2I Here 65-. +Emaer oc'h aozañ un droidigezh nevez eus ar Bibl Santel er yezh spagnolek evit katoliked ha protestated Bro-Spagn hag Amerika Latinek. Stag ouzh gant al labour-se, ez eus 4 fransezad (franciscain) ha dominikan ha 3 teologour protestant. Ar c'hentañ emvod a zo bet dalc'het e Barselona.

(Réforme- I8/9/65)

+"S"emparer du pouvoir, par les urnes est impossible dans des sociétés qui, la plupart du tems, sont corrompues à l'extrême. La méthode violente reste donc le seul moyen qui soit, à qui peut paraitre primaire, mais qui démontre combien l'homme sud-américain est à bout".

Croissance des Jeunes Nations -Gwengolo 65.

Yaou- 22 Here 65-. + Perou: Arabat komz eus "guerilla"! Paotred-ar-strouezh ? "Laeron anevaled" en deus lavaret ministr an Aferioù-Diabarzh.

+Ar stal er Perou a ra aon da Bolivia ha d'an Ekouador. Ar Perou en deus en em glevet gant Bolivia, evit enebiñ ouzh ar strouezhegerien.

+Da gall ez a an arc'hant er Brazil, ha muioc'h-mui e pign ar vro war barlenn ar Stadoù-Unanet.

+Gwatemala en deus ur skrivagner bras-meurbet: Miguel- Angel ASTURIAZ. E oberennoù:pape vert, Monsieur le Président, yeux des enterrés, une certaine mulâtresse. Oberennoù dispac'hel, difennet e Amerika Latinek,. Harluet adal I954, M. A Asturiaz a vev bremañ e Pariz.

"sa haine des dictatures cruelles et béates, son mépris pour les puissances du dollar, qui blasphèment les terres, en les retirant à ceux qui les possédaient, avant que les grandes compagnies ne s"y abattent, comme des corbeaux , aux becs pleins de dents, voraces, indifférents, glacés comme des acides, qui corrodent, creusent, fouaillent et tuent...

X. GRALL.

ner- 22Here 65-. + E Amerika Latinek, ar sindikadoù kristen o deus 5 milion a izili war I2 milion a labouridi sindikadet.

+ An A.C.I a zo o sankañ gwrizioù e Amerika Latinek. Gant ma lakaio ar rummadoù-ren (en em lavar katolik) da gompren ne c'heller ket, war un dro, servijañ Doue hag an arc'hant.

"Beaucoup d'hymnes et de prières quechuas sont une traduction du castillan. Mais nous aimerions souligner la réussite exemplaire, l'étonnant goût esthétique qui inspira les traducteurs. Il s'agit de vraies transpositions de poésies religieuses castillanes en poésies quéchuas, non seulement fidèles mais, dans presque tous les cas, plus intenses et prenantes. Cette réussite est possible, parce que le quechua est, par nature, un instrument plus intime d'expression, plus chargé de symboles et de force, plus apte à traduire les sentiments humains prédominants et caractéristiques des populations agricoles. Ainsi, pour la tendresse: hymnes= à l'Enfant Jésus, à la Vierge , au Christ crucifié et sanglant; hymne de gratitude et d'imploration; prière de l'aube, chants pour calmer la violence des éléments."

Sadorn- 23 Here 65-. + Amañ, gant 58 dolar, dre benn hag er bloaz, an dud a vev rezha-rez gant an Asiated.

+Muioc'h eget an drederenn eus poblañs Amerika Latinek n'ouzont na lenn, na skrivañ,; ouzhpenn 70 milion (en tu all da I5 vloaz).

+Er skolioù-eil derez ha teknikel:

2% eus ar boblañs e Arc'hantina.
2,8% .....er.Chili.
0,4% .....e Haiti.
0,9% .....e Kolombia.

+"Jusqu'à aujourd'hui, un cinéma et uneradio exclusivement commerciales ont opté pour la première solution (celle qui consiste à se placer au niveau culturel de la masse). L'abrutissement et le nivellement par le bas, produits par ces instruments culturels-qui se manifestent aussi dans les pays les plus évolués - ne peuvent manquer de se faire sentir chez les populations, qui commencent à accecer a peine à l'utilisation de ces instruments."

(America Latina, un cùntinente ante su porvenir
Victor Alva)

Sul- 24 Here 65-. +Evit ar wech kentañ, e Istor ar Gatoligiezh, un oferenn a zo bet lidet a ouzhpenn 6 000 metrad a uhelder. E Ancash (Perou) ar beleg gall Andrev Armengaud a bignas an Nevado de Copa (6 I63 m), gantañ e vamm, dezhi 67 vloaz. Ha se, hep en em pourvezañn (équiperè), evel maz eo boaz an alpaerien (alpinistes). Dav eo betdezho kampiñ, erru betek 4 000 m ha betek 5 000, ha treuziñ ur skornredenn (glacier) a 6 kilometrad. Evit en em gourdonañ, e savjont o-daou war menezioù all evel ar Yana Nary (5 262m) hag uhelderioù heñvel. "Menezioù ha torgennoù, kanmeulit an Aotrou!" a lavaras ar beleg, deuet d'an traon. Person e peder barrez eus Toulouz eo Armengaud ha skrivet en deus un oberenn war an Dachennoù Magnetek ha tri levr war ar Pireneoù.

(Reinaras- Eost 65)

+Aliet gant e vedisin da lonkañ muioc'h a aer fresk, an Tad Loeiz Bedard, person en ur barrez eus Bro-Kanada, a werzhas kement en doa, a brenas ur c'harr-nij bihan hag a zeuas da labourat d'ar selva peruanat. Ur burzhud evit Vikelezh Abostolel(Vicariat Apostolique) Sant Josef an Amazonia !!! Gweladenniñ a ra evelse II kreizenn misionel, an tiez-louzaouiñ, ti-bugale Indiana, un ospital tud-lor, ar skolioù-dreradio.

Lun- 25 Here 65-. + An Tad Jerarz Dion, dean kevrenn ar Skiantoù Kevredigezhel e Skol-Veur Laval e Quebec, en deus disklaeriet e Lima ne oa ket eus ar gwellañ e vefe implijet kement a leaned e skolajoù nez eus enno nemet 6% eus bugale a oad-skol, Amerika Latinek.

Lavaret en deus ivez , n'edo ket an deskadurezh relijiel, da gentañ, e karg ar sko. e karg ar familh, ar barrez, an amezeien.

+ -Tad, bez oc'h eus bleunioù da reiñ din, bleunioù a bep seurt...?
-Evit petra, bleunioù ?
-Evit pareañ va breudeur, hag a zo klañv.
Soñj a zeu din eus sul ar Sakramant, e Breizh, ma vez ivez bec'h war bleunioù ar repozouer.

+ I3 000 tiegezh o deus roet 20 pesos pep unan evit dastum ar 26 000 pesos ret d'an Ao.ha d'an It. Alvarez Icaza evit bevañ e Roma, e-doug pedervet abadenn ar Sened-Meur, e-lec'h maz int bet galvet gant ar Pab.

Meurzh- 26 Here 65-. + 4 pe 5000 dispac'her a vefe e Venzuela. Dre strolladoù a 50,e stourmont. Ne heskinont ket mui an tud-diwar-ar-maez; er c'hontrol, prenañ a reont diganto boued, en ur baeañ ur priz mat. Hag e-mesk ar gouerien eo e ti-babont o zud, o lezel a-gostez ar studierien ha tud-ar-burevioù.

(Missi- Gw. 65)

+ "Divizoù katolik an arc'heskopti" krouet e Concepcion (Chili): bez ez int emvodoù liked ha beleien.

+"Tagañ ur gouarnamant hervez-lezenn a zo un dra kondaonet gant ar gwir naturel e-unan... Kement a zo disentidigezh, emsav, argad enep ur galloud sivil stalet hervez-lezenn e penn ar vro, a zo difennet."

(Kardinal Concha, eskop Bogota -Kolombia)

Merc'her- 27 Here 65-. +Kloareged Kouba ne vezint ket galvet da ober o servij: e 2 gloerdi digor ez eus ur c'hant studierien.

+ An hanter eus poblañs Amerika Latinek n'en deus ket ar feiz kristen.

(Luteraned Amerika Latinek e Lima -65)

+ Mision- Veur Protestant e Bro-Bolivia a-Bezh? Strolladoù-pediñ- Gweladennoù da 80 000 tiegezh- 900 micherour (obreros) en o zouez I50- I50 pastor stummet e-pad 5 vloaz- Ur gazetenn; EN MARCHA - e miz du, manifestadeg a feiz en LA PAZ: 30000 fidel bennak.

"Soñjal a ra din n'eo ket kristen al lodenn vrasañ eus ar pobl. Bez ez eus ur c'hemmesk a gustumoù a n'o deus tra da welout gant an Aviel.

(Ar Pastor Rivas)

Yaou- 28 Here 65-. + Da lenn: Diadorim gant João Guimaraes Rosa- Albin Michel-448p- 22,50 Fr-

Koadoù ar Brazil. War varc'h gant ur mestr kevrinus, hag a zo eègwirionez ur plac'h-yaouank.

+ Da lenn: Une terre pour les hommes, gant Filip Farine- Le Centurion- Trec'hiñ war an naon en ur ziorren.

+ Kuzul Ekumenek an Ilizoù a lavar start ez eo "ret-bras" skoazellañ e Amerika Latinek, an emsavioù, hag a glask "reiñ lañs da dreuzfurmadur krouelel ar fraezh madurioù kevredigezhel , politikel, hag ekonomikel."

(Gouere I965 e Jenev)

Gwener- 29 Here 65-. + Amerika Latinek (Venzuela dreist-holl): 7,48% eus eoul-maen (pétrole) ar Bed.

+Diwar-benn an emglev savet etre Bro-C'hall ha Bro-Aljeria, evit eoul-maen ar Sahara:" La France a voulu montrer à l'Algérie, au Tiers-Monde et même au monde entier, qu'elle s'engageait à fond dans la coopération avec un Etat sous-développé et qu'elle voulait l'aider au maximum.

C'est un acte politique de grande envergure, qui ne rapporte rien pour l'instant à notre pays, mais qui reste d'être largement rentable à long terme: (Ar c'hallaoued a zo paotred fin, hag a oar bezañ brokus, pa c'heller en em vataat!!!) l'Algérie, si elle s'industrialise un jour, comme on peut le penser, fera appel, pour équiper ses usines, aux techniciens et au matériel français."

(Y.F Caudron- V.C N° 1047)

+Dilabour, milionoù a dud a vev en ul leziregezh reuzeudik.

+"Evelato, arabat disoñjal ez eus e Afrika hag e Asia, milionoù a gantoù, gwasoc'h c'hoazh eget o stad eget hon hini."

(Eskop Larrain- Chili)

Sadorn- 30 Here 65-. +Isdorrenadur an Douarbras latinek-amerikat a zo ur riskl grevus evit peoc'h ar bed./ An araokaat a zo ur gwir,un droed./ D'ar broioù pinvidik eo da sikour ar broioù paour/ Da dri naon e tle respont an araokaat: korfel; kulturel; speredel;/ An araokaat ne dle ket dont eus ur vonopoliezh met eus ur genlabourerezh etre tud, strolladoù,pobloù.

(An eskop Manuel Larrain- Chile- er Sened-Meur - Here 65)

\+ 60% eus poblañs ar bed a vev war-ar-maez.
95% eus boued ar bed a zeu eus ar maezioù.
500 milion a dud o deus naon.
I 500 milion a zo fall-vaget.

Ra vezo bourrusoc'h ar vuhez: war-ar-maez.
Deskiñ ar c'houer evit ma vezo spletusoc'h e labour.
Ra c'hounezo muioc'H.
Ha pebezh diaoul a vuhez: hep hentoù, skolioù medisined, tredan. Alies en digenvez (isolement hag er baourentez, pell eus ar c'hêrioù, ne c'hell ket kaout un oaled, gwelout ur beleg, bevañ dereat gant tud-all.

(An eskop Charlez Parteli (Urugway) e Sened-Meur - Here 65)

Sul- 31 Here 65-. + Fromus eo ar c'hantikoù ketchouaek. Klask a reont diskouez ez eo ar boan un donezon eus an nefv, ez eo an izelder ar brasañ wer tuz, e vezo ar Varn un darvoud skrijus. Ar Werc'hez a zo kefveriet gant koantañ bleunioù ar vro, gant kan al laboused dezho ar c'hwekañ mouezh.

+ Er barzhonegoù, er c'hanaouennoù-pobl, e kavomp bepred an hevelep trivliadennoù (émotions): an deneridigezh, ar genunvaniezh gant gweledva meur an Andoù, hag un doare hiraezh (nostalgie).

+ Kontañ a raer 547 klaskerien bara el Lima Bras.

(Actualidad- 24 Here 65)

Lun- 1 Du 65-. + "Je suis allé au bout de l'Amérique méridionale visiter mes amis d'Argentine et du Chili.

Ce sont des pays admirables , fourmillant de problèmes et de difficultés , troublés par les déséquilibres de leur développement, mais pleins de vie, de mouvements et d'espoirs. On s'y sent vivre plus rapidement et plus intensément que dans notre vieille Europe, lestée par le poids des siècles...

.....

Je leur ai dit, non sans confusion, que peu de Français, même chrétiens, portaient un intérêt réel et actif à l'Amérique Méridionale...J'ai tâché d'expliquer que la géographie et l'histoire nous tournaient plus vers l'Afrique et le proche Orient que vers les rivages américains...

...il nous faut prendre conscience de notre pesponsabilité..

envers cette moitié du continent où se joue peut-être le sort du monde et le chain avenir de l'Eglise.

Nous regardons spontanément vers l'Etoile Polaire. Le moment vient de tourner nos regards vers la Croix du Sud."

(J. Folliet - V;C Gw; 65 Niv. I047)

+ Amañ,
pe komunouriezh groñs,
pe dispac'h romantel Fidel Castro,
pe adti ekonomikel ar Stadoù-Unanet,
pe an dieubidigezh, o hent dezho o-unan.

Meurzh- 2 Du 65-. + Ur beleg, person 30 000 ene, gant 0,05% o tont d'an iliz, da sul.

+Da lenn: un milliard d'analphabètes, gant Robert de Montvalon-Editions du Centurion- I0,50 Fr.

+Ar chas ivez a ya d'an ostaleri. D'o ostaleri dezho. D'o diyuniñ, kafe-laezh pe laezh-trenk gant gwispidennoù (biscuits). Priz an dinell (pension) hervez ment ar c'hi. Ha se, stok ouzh Barselona e Bro-Spagn! Ma n'eo ket un druez!

+ Dispar eo prederiañ war kudenn an naon er bed. Kement ha maz eus tu, n'eo ket aliet hen ober, etre daou pezh mell tamm kouign- amann.

+"Betek peur e c'houzañvo ar pobl-mañ ar c'hamp-kendastum-mañ, hep goanag ebet da achap anezhañ.?"

(skrivet d'ar pennoù gant ur beleg eus ar Braz I)

+Gouel an Anaon. Peder daol gant kroazioù, kurunennoù , bleunioù, konfeti, seizennoù a zo stalet en iliz. Se evit skeudenniñ bez ar re zo marv e-pad ar bloaz.

Goude -kreisteiz, bras eo va souezh, o welout ur bern tud o vont hag o tont. Da vat emaer o lodennañ bara, bananez, alkool etre ar re a zo deuet da bediñ. Ha kement-se holl e-diabarzh an iliz. Roet e damm da bep unan, debret, evet, ha pedet un tammig, e skarzher an daolioù gant kement a oa warno.

Gwelout a raer ervat nez eo ket Gouel ar Re-Varv ur gouel iliz evit an Indianed. D'ar beredoù ez aer, e ti an hini marv en em voder, evit debriñ hag evañ ar pezh a blije ar muiañ d'an hini tremenet p'edo c'hoazh e buhez, en em vesviñ a raer. Met an Iliz ne seblant ket kaout kalz a bouez war ar c'hustumoù-se.

Merc'her- 3 Du 65-. +Skol ez eus dec'h hag hiziv; dec'h, den ebet hag hiziv, neveut.

Ruz e vezo c'hoazh ar c'hlipennoù, evit dougenn d'ar gweredoù ar c'hroazioù koad hag ar c'hurunennoù paper pe tôl.

+ Da lenn: L'amérique Précolombienne gant A. Dorsinfang-Smets-Bloudet Gay- 9 Fr.

+ Gant Le Corbusier eo bet awenet (inspiré) saverien Brasilia(Brazil)

+"Ar reuseidigezh(misère) a vir ouzh ar C'hrist da vont war-raok."

(Kardinal Cushing- Boston)

+Le catholicisme latino-américain :"une religion formaliste en pays de croyance uniforme et de religion d'Etat."

Yaou- 4 Du 65-. + N'eus ket a brederourien nag a deologourien latinek-amerikat. An Iliz n'he deus graet nemet greuliañ pezh a vez graet e Europa: kaout ilizoù bras, beleien hag a goust ker o stummañ, skolioù, gwask, oberennoù a skoa zell hag a c'houlenn kalz arc'hant. Met bremañ, evit kempenn ar santualioù-se, evit paeañ an dud-a-iliz, elies, ne resever gwenneg ebet eus ar Stad. Evit en em dennañ, neuze, ec'h astenner an dorn d'ar ninvidik hag e teuer da vezañ sklavour dezhañ.

+"La conservation de ces chants quetchuas a été possible, grâce au succès de la cétéchèse primitive. La méthode des missionnaires était merveilleusement adaptée à la psychologie indigène.

dace de l'oeuvre missionnaires explique uniquement par la maitrise de la culture indigène. Il parait évident que les missionnaires ont composé les chants catholiques en les adaptant aux types les plus éprouvés de la musique autochtone. Il faudrait appliquer à ces chants une étude musicologique attentive, mais nous pouvons affirmer que pour la plus grande partie, il s'agit de musique indienne très ancienne. Les choeurs que nous avons entendus dans les villages andins et tout récemment à Huaraz étaient de musique indienne".

Gwener- 5 Du 65-. + Kargidi (fonctionnaires), suyoyoc apu, a daole evezh ouzh al la bourioù-stroll (travaux collectifs), hag a roe da c'houzout d'ar pennoù-bras. Bec'h e veze atav war an Indianed. "Mar fell dit e sentfe ouzhit an Indianed, a lavare Atahualpa da Pizarro, drouklazh an hanter anezho."Ha Pêr Pizarro e-unan a ziskler:" Mistri ar vro-mañ o deus displeget deomp e redient an Indianed da labourat. Annez da se pep tra az ae a-dreuz, rak diegus ha ken lâzirek ma n'eus ket tu d'o fareañ eus o leziregezh.

+ "Le sous-développement de l'Amérique Latine serait moins profond, si les chrétiens étaient également tous pénétrés de leur vocation missionnaire,s'ils rivalisaient tous d'ardeur pour annoncer l'Evangile aux plus isolés, aux plus pauvres, aux plus déshérités de leurs frères."

(Eskop M.Larrain- La Croix)

Sadorn- 6 Du 65-. + Palioù an aloubadeg spagnolek: (fins de la conquête):

I°)- Kas komzoù Doue d'ar baganed;
Met, daoust ha bez e c'heller evit se: skrapañ, lazhañ, bourreviañ, forbannañ, (déporter), rediañ d'al labour -da gentañ, Indianed- ha buan-tre da c'houde, Afrikaned ?

2°)- En em vataat eus ar vro, gounit, dastum, Charlez V a fell dezhañ astenn e rouantelezh.

An alouberien (conquistadores) a ro deomp ar skouer kentañ eus an "daoulamm d'an aour". Met anavezout a reont an hevelep kerseennoù ha disouezennoù eget difraosterien an Alaska, en XIXvet kantved. Meur-a-wech, int distroet paouroc'h eget en ur erruout , pa n'int ket marvet war an dachenn.

"Les conquistadores et leurs descendants ont été les fondateurs de la première société coloniale européenne, où la proportion des créoles était relativement importante et la ségrégation raciale suffisamment forte pour qu'apparussent les problèmes, désormais classiques, que la décolonisation a révélés dans toute leur acuité."

(Jakez Lafayø)

Sul- 6 Du 65-. + E Strasbourg , ez eus ur" Centre Chrétien de formation pour laics au service des pays en développement" (C.F.L, 5, rue Saint-Léon, Strasbourg -Bas-Rhin) Klañvdiourezhed, skolaerezhed a vez kaset evel-se da Oad-an-Olifant, Aljeria, Senegal, Perou.

+ E Brest, e vev un nebeut Perouaned, ur guchennad Kolombianed.

(Le Courrier- 29 Eost 65)

+"Si l'on croit un rapport dont les délégués au Conseil économique et social des Nations-Unies viennent de prendre connaissance à Genève, plus d'un million de latino-américains connaitraient exactement les conditions d'existence qui furent celles des plus déhérités des serfs du Moyen-Age.

Si l'on croit en un autre document publié toujours par les Nations Unies et dont les éléments ont été rappelés, à Genève encore, au cours de la vingt-huitième conférence internationale de l'instruction publique, moins de la moitié des enfants

du monde; 44% seulement, ont la possibilité d'apprendre à lire et à écrire.
(Pêr Denfert -Réforme- Gouere 6

Lun- 7 Du 65-. + Ar pezh a oa ret a veze roet da sujidi an Inka, met netra muioc'h. Difenn o doa da gaout ganto aour hag arc'hant ha d'en em wiskañ gant danvezioù fin. Ar vec'h a vezo atav warno; ur wech echu labourioù ar parkeier, e vezent lakaet da doullañ hentoù ha da sevel dastum-lec'hioù-brezel. Eus kement korn eus ar vro, dougerien a zegase da stal an Inka frouezh an traoniennoù tomm, ar mor hag an uhelgompe zennoù.

Garv-meurbet e veze kastizet al laeronsi, ar gaou, an taol-disakr (sacri lège), an avoultriezh, an orgederezh (fornication) gant unan eus merc'hed an heol(aclla). Disentiñ ouzh an Inka a oa un taol-disakr. Atav e veze barnet d'ar marv. Met an hini en deveze bet darempredoù hudur gant unan eus merc'hed an heol, hemnezh a veze bourre viet kriz, araok bezañ lazhet. Nebeut a bouezh an diorged (chasteté) , araok an dimezi; met ur wech dimezet, damant ebet evit ar re a gouezhe en avoultriezh. Morse ne veze souplaet al lezenn.

Eus o c'havell d'ar bez, sujidi an Inka a veve e skeud an Impalaer, a wele kement tra a raent, a urzhie o buhezprevez.

Meurzh- 8 Du 65-. + Spagnoled Amerika (Espa noles americanos) pe kreoled (criollos) añvet evel-se , evit o d forc'hañ diouzh Spagnoled Spagn, o deus soñjet atav e oant dishenvel, unanet maz oant etrezo dre an hevelep mammvro amerikat. O c'henvroidi a Europa n'o devo nemet fae evito, o lesencel anezho "Indiano". D'o zro, ar Spagnoled, nevez dilestret e Amerika, a vezo lakaet dezho gant ar c'hreoled al lesanv a "re c'hlas". Lesanv graet gantañ, da gentañ evit ar sklavourien du skrapet war aodoù Gwinea ha divarrek c'hoazh war al labour. Er Meksik, "gachupines" a veze graet eus ar Spagnoled nevez erruet ha "chapetones" er Perou.

+ E 1950, er Gwatemala, ar c'horonal Arbenz , anvet da Bresidant ar Re publik, a fellas dezhañ diframmañ digant L'United Fruit 100 000 ha lezet ouzh an heol. D'ar mare-se, an eskibien, daoust dezho da santout ar varkselezh o vont war-gresk, a oa a-du gant lodennadur an douar. 2% eus poblañs Gwatemala a oa perc'henn da 78% eus ar gorre adoù(superficie)labouret. E 1954, Arbenz a zo diskaret gant Castillo Armas, paotr an Noramerikaned, paotr an United Fruit. Pezh a gas da get holl gwellaennoù ekonomikel ha kevredigezhel ar presidant Arbenz.

Merc'her- 9 Du 65-. + An Tad Yann Inizan deuet d'hor gwelout a gont deomp pezh en deus gwelet nevez zo en e barrez nevez a Olleachea. Da 5 eur diouzh an abardaez, ur strollad sonerien a ziskenn d'ar vourc'h, o seniñ unan eus tonioù Morlarjez (Ened). Un ton dishenvel evit goulenn glav. Ha se, hep diskuizhañ betek an hanter-noz. Epad ma oa, war grec'h ar menezioù, tro-dro d'ar ploueg, bodadoù bugale o youc'hal, e ketchoua, war-du an neñv:" Pardon, Aotrou, re deomp glav!" Pegen fromus ha pegen kristen seurt aspedenn!!!

+"Nous dénonçons le conformisme des gens riches, ferment de la révolte des pauvres."

Lizher-a-bastor eskibien ar Perou- 1963

Yaou- 10 du 65-. + An Tad Lelong O.P o tivizout e Roma, gant un eskop eus aodoù al Lenn Titicaca, diwar-benn an Inkaed deuet da vezañ kristen, met disterik-kenañ,an niver a veleien a roont d'an Iliz.

-Re reuzeudik int, a lavar din an eskop.

Komz a ris dezhañ neuze eus pobloù Kreiz-Afrika, e-lec'h m'em eus gwelet kristenien nevez, diwarlerc'hiet koulskoude, o pourchas kloareged, o zadoù, dezho meur a wreg hag o zadoù -kozh, debrerien-tud.

- A, a eilgerias eskop an Titikaka, d'am meno, va re-me, ret e vefe o diouennañ" (déracer) !

(T.C IO Here 65)

+"Les premiers, les Conquistadores, ils ont commencé à gravir la montagne, dont le sommet serait la colonisation du monde par l'Europe; nous sommes sur le versant opposé, la générat ipn décolonisatrice. Les Conquistadores ont inauguré les Temps Modernes, nous scellons le destin de cette époque, pour entrer dans ce qui sera techniquement l'ère atomique, mais, politiquement, peut-être l'âge du Tiers-Monde."

(Jakez Lafaye P.6)

Gwener- I[illegible] Du 65-. + Traoù diaes da vevañ evit ar werin (prolétariat) latinek-amerikat: mirout gourc'hemennoù, urzh, doujañs, gouestloù hirbadus. Vertuzioù kristen, evelato, a zo dispaket-kenañ er familhoù paour-se: unvaniezh(solidarité), brokusted, degemerusted, galloud d'en em ober. Ar bastorelezh a dle reiñ lufr d'ar perzhioù-mat-se.

+Poent eo! Hastomp afo ! Nerzhioù a zo o virviñ da zigristenat Amerika Latinek "arboellad kristenved warc'hoazh" (la réserve de la chrétienté de demain')

+D'an oad a I4 vloaz, ar baotrezed a veze kaset da skolioù renet gant an intronezed kozh (mamakona). Eno, e veze desket dezho nezañ ha gwiadañ ar gloan. Ar baotred yaouank, dezho 24 vloaz, laouen pe dilaouen, a veze rediet da gemerout ur wreg.
Ur plac'h yaouank, ur goantenn anezhi, a veze kaset da C-Guzdo; mat evit antreal e ti merc'hed dibabet an Inka (incap aclla).

Sadorn- I2 Du 65-. + Araok kaout avielerien e Amerika Latinek ez eo ret tennañ ar veleien diwar labourioù, a n'int ket labourioù a veleg.Re ez eus er skolajoù, kelennerien war ar skiantoù hag al lennegezh.
+ Da lenn: La lutte contre la faim gant Drogat SJ I964
+Eus ar 5 d'an I2 a viz gwengolo I965, e Copenhague, Kendalc'h evit frankiz ar c'hultur (Skol-Veur Harvard).

"Le moindre mérite des recherches engagées à l'instigation du professeur Stephen Graubard, rédacteur en chef de "Daedalus", n'aura pas été de mettre enrelief l'universalité des préjugés de couleur. Deux rapports consacrés à l'Amérique Latine permettent en particulier de détruire l'idée, selon laquelle aucun problème de couleur ne se poserait du Mexique à la Terre de Feu. C'est le professeur Julian Pitt-Rivers de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, qui a démontré combien " l'importance attachée aux caractéristiques physiques s'accroit plus qu'elle ne diminue en Amérique Latine", les facteurs traditionnels de différenciation sociale ayant au contraire tendance à disparaître: les vêtements s'uniformisent, les références à la descendance sont de moins en moins possible dans un monde transformé par la mobilité géographique, seule demeure intangible la caractéristique qu'on ne peut pas dissimuler: la couleur. De la même façon, le professeur Fernandez, de l'Université de Sao-Paolo, fit la preuve , statistiques à l'appui, de l'influence de la couleur, sur la composition des classes sociales dans la ville la plus dunamique du Brésil. Le modèle des relations sociales héritées du passé et de l'esclavage n'a pad été absorbé par la société brésilienne où les Blancs ont de plus en plus tendance à avoir recours aux préjugés de couleur pour défendre et justifier leur position sociale menacée parles "NouveauxNoirs".

L'aggravation récente du problème de couleur en Amérique Latine- en ce qui concerne le Pérou au moins- a encore été illustrée par le professeur François Laveau, du centre de psychiatrie sociale de Paris; de plus en plus le thème dela couleur apparait chez lesmalades mentaux des hauts-plateaux , des Indiens, qui ressentent comme un élément persécuteur le travail des missions blanches, qui les approchent."

(Jakez Alaric- Le Monde- 22Gw.65)

Lun- I4 Du 65-. +" Bezañ kristen ha chom hep reiñ a zo en em envel mammenn ha bezañ hep dour" a lavare an Tad Josef-Mari Velas e Caracas (Venezuela), e-doug kendalc'h kentañ ar skolioù FE Y ALEGRIA (feiz ha levenez), skolioù kristen diazezet gantañ.

6 000	skoliad (élèves)	en I960
I0 000	.....	e I96I
2I 000	.....	e I964
50 000	.....	e I968

Ar greizenn; ur mell ti, er "rancho" (kartêr) UNION e Caracas: 40 000 den, al loden vrasañ dilabour, 80% n'o deus ket 20 vloaz, war 5 dorfetour(délinquant), 3 a zo yaouank, an dri-c'hard eus ar familhoù n'int ket euredet en iliz. Bremañ, ar barrakennoù a ya d'an traon, tiez a sav, dimeziñ a raer, ar vugale a zo badezet.

Ken sioul eo deuet da vezañ ar c'horn-se, ma ne lak ket muiañ ar polis e fri ennañ. Ar gomunourien, o-unan, a gav didalvez en em silañ enno.

Deuet eo a-benn an oberenn gaer-se da enaouiñ (susciter) 25 plac'h-yaouank skolaerezed. Dezho An Tad Velas a roas ur bibl:" Deoc'h da zifenn pezh zo e-barzh al levr-se, dreist-holl brasder ar bugel fiziet ennoc'h gant ar familhoù".

An diazezour a lavaras ouzhpenn:" Tri gelou a lezan ganeoc'h: ur c'helou a feiz: feiz e Doue, feiz er Venzuela, feiz ennoc'h hoc'h -unan; ur c'helou a levenez evit hon holl vugale; ur c'helou a vreudeuriezh: bezit misionerien an "En em garit an eil egile".

Meurzh- I5 Du 65-. + Kan, pedenn a sav eus tiez an azvendourien (adventistes); emaint oc'h en em bourchas evit ar badeziantoù a vezo graet disadorn 20 e Challuma. Goulennet eo diganto chom da bediñ betek an hanternoz.

+ E skol Porumpata, an hanter eus ar vugale a zeu eus familhoù azvendourien. Met hoñ int bet badezet er gatoligiezh LAvaret em eus dezho arabat en em lezel da vezañ badezet div wech.

+Er Japon, I beleg evit I00 katolik.
Er Perou, I beleg evit II 000 katolik.

+ Un alvokad yaouank eus Lima, aet d'an Amazonia da reiñ lañs da oberennoù kevredigezhel, a zo bet dibabet da vaer e YARINACOCHA. Er c'hornad-se emañ hospital Alberz Schweitzer.

"Ret eo sevel an den ha goude vezo savet ar c'hristen, a lavar maer Yarinacocha. Ur feiz divrall am eus en hon pobl. Pezh zo da ober eo lakaat hen da c'houzout pezh a c'hell."

Merc'her- I6 Du 65-. + Tra mantrus e Amerika Latinek: an arc'hant a vez postet (placer) en estrenvro.

+ An eskop Helder Camara en deuss savet e vouezh enep Castello Branco deuet da vezañ diktador e Bro-Brazil. Tamallet en deus ar gouarnamant d'en em deuler d'an enep komunouriezh hep ober tra da stourm enep naon milionoù a Vraziliz. Da vezañ kannad an tu-dehoù emgarour hag enepkristen. Da vezañ kaset ar vro d'ar reustl(chaos): dilabour, ijinerezhioù o freuzhiñ. Da gas soudarded d'ar Republik Dominikan, gant frejoù ponner, e-lerc'h sikour ar rummadoù -tud ezhommek.

+ Brazil, Ekouador, Bolivia, Paragway, peder bro a ra diouer dezho ar frankiz.

Yaou- I7 Du 65-. +"Espagne si noble, si souvent mise en cause. Peut-être ignore-t'on que si elle a une tradition d'intol érance depuis la reconquête de la Croix sur le Croissant...elle possède aussi une autre tradition de tol érance de " convivencia", foncièrement hispanique et qui ne cherche qu'à s'exprimer. On se demande même, par quelle aberration de l'Histoire-ou quelle infidélité de l'Eglise-

ce n'est pas celle-ci qui a triomphé. Cela se sentait bien à Salamanque, au coeur la Vieille Castille, à l'ombre de la plus vieille Université d'Europe, où en des heu décisives pour l'Histoire du Monde, quelques théologiens comme Francisco de Vitoria et Domingo de Soto, défendirent, devant les pouvoirs impériaux, les institutions et le croyances des aborigènes du Nouveau Monde récemment découv rt, afin qu'on leur annonce librement et sans aucune contrainte l'Evangile de l'amour et de la paix."

(Aimé Bonifas- Réforme- 25 Gwengolo 65-)

+ 45 eskop eus Amerika Latinek, an Aotrou Tagle eus ar Chili en o fenn, o d us en em savet a-enep berrdres ar frankiz. (berrdres = schéma)relijiel; "Gant an Iliz gwirion n'eus nemeti eo emañ ar gwir da gaout ar frankiz relijiel. Ar relijionoù all a c'hell hepken bezañ gouzañvet, hervez al lec'hioù hag an dud."

Gwener- I8 Du 65-. + Da lenn: Le Chemin du Soleil gant Jorj Carrera Andrade- Caster man- 267p- I3,50Fr- Istor Bro-Ekouador, p'edo c'hoazh rouantelezh meurdezus Quito.

+ "De Los Angeles au Viet-Nam, de la Grèce au Cachemire ou au Pérou, ce sont toujours les mêmes crises, les mêmes violences, les mêmes bains de sang qui tissent l'histoire des peuples. On se prend une fois de plus à copier un peu facilement l'Ecclésiaste : "Ce qui a été, c'est ce qui sera, et ce qui s'est fait, c'est ce qui se fera...Il n'y a rien de nouveau sous le soleil."

(Pastor A.Finet - 4 Gwengolo 65)

+ 2 I00 km a hent digoret gant Bernaz Sayâo, e selva spontus ar Brazil. 38 kêr ha I00 kêriadenn savet war an hent-se . En ur doullañ an hent-se e oa dizoloet tri meuriad tud dianavezet betek-hen.

Sayâo o tiskouez un tiegezh da-vat o sevel ul lochenn: "Ar familh-se he deus graet war-droad I 600 km , o tec'hout ar Biz (Bord-Est). Milionoù hevel ez eus, dilabour, hep goanag, o kantreal dre ar vro."

Sadorn- I9 Du 65-. +"Ce serait se fourvoyer que jeter l'anathème de la décolonisation contemporaine sur les premiers excés du colonialisme ou de condamner la croisade au nom d'un catholicisme de la non-violence ; la conquête de l'Amérique par les Espagnols au I6ème siècle fut, en premier lieu, une guerre sainte , plus précisément la continuation de cette longue croisade, qu'avait été la reconquête de la péninsule sur les Musulmans."

(Hakez Lafaye)

+Kolombia:

4% eus ar boblañs dezho 40 % eus gounid ar vro.
I% eus an ijinerien (industriels), dezho 60% eus allabouradegoù.
8 500 mestr, dezho 40 % eus an douaroù, ne labouront nemet an I0% anezho.
I 200 000 kouer bihan, dezho 7% eus an douar labour.

Sul- 2I Du 65-. + "N'emaomp ket kenneubeut a-du gant ar Stadoù-Unanet, p'en em zalc'hont evel archerien e Amerika Latinek "

(Ao. Mitterand - 5 Du 65 e Lyon)

+ "An hini en deus bet an eurvad d'e n em gaout gant Helder Camara, arc'heskop Recife, er Brazil, a soñj diouzhtu e tlee Fransez a Asiz bezañ hevel outañ"

(Mikaela Léonard)

+"...il n'existe pas d'entente politique sans justice économique. Il est dau d'aider financièrement les pays sous-développés, mais il pourrait être tentant de prendre ce prétexte, pour faire du néo-colonialisme. Aux grandes puissances, donc de permettre à ces pays de devenir, de se réaliser vraiment sur le plan économique. Cela demande la réforme du système international du commerce."

(Eskop H. Camara)

Lun- 22 Du 65-? +" Bep sul, ha bep tro ma gemeran perzh en oferenn...da vare ar Gorreoù, emaon a spered gaeoc'h, tost deoc'h, gant ho Perouaned"
(Lizher-4 du65- Landivizio).

Jakez Renevot, bet kure e Sant-Mark-Brest, a skriv eus ar Meksik: "Adal fin miz eost, emaon o studiañ e Cuernavaca...Plijus eo bezañ amañ, ken evit stu diañ ar spagnoleg eget evit en em zigeriñ d'an abostolerezh. Deg beleg gall ez eus amañ d'an empoent. Va-unan, eus Kemper. Un all eus Roazhon. Un all eus Naoned, P.Muller, troer oberennoù K.Ranher. Un leanez ivez eus Penn-ar-Bed, met ne oar ket brezhoneg, daoust maz eo anavezet he breur en Emsav (Soufflez-Desprez eus Brest). Ba sul, ez an da brezeg ha da gofez...Kelou an eus bet ac'hanout, e Pariz, dre ur beleg, bet oc'h ober un droiad betek San Juan, an Tad Gauthier. Ha nez 'zo, dre an Tad De L'epinay, a zo war-nes distreiñ eus du-se. E miz geñver a zeu, en em welfomp e Sao-Paolo. Ha ni a gomzo brezhoneg. Job Kerbaol a vezo du-se ivez. Goude-se ez an da Arc'hantina, da eskopti Formosa, war-harzoù ar Paragway. Ouzhpenn ar c'hastillaneg, e komzer gwaraniz. Du-se ez an gant ur beleg eus ar C'hreisteiz (Ardèche), en un tachad diwar-ar-maez, braskenañ. D'ober petra ? Gwelet e vo."

(Lizher 30 Here 65)

3 Nous aimons le Pérou (capitale :Lima). Nous avons étudié ce pays, vaguement en 5ème... Nous sommes en 3ème et nous apprenons l'espagnol, qui est une langue agréable. A nos frères du Pérou, nous pourrons leur décrire notre pays français."
(Lizher eus Pont-e-kroaz I4/II/65)

Kloareged-bihan ar Pont, kavet em eus daou Getchoua, hag a skrivo depc'h. Met arabat disoñjal ez eo ho kenskriverien, ketchoua da gentañ evel maz oc'h chwi, hotaou, Bretoned. Dreist-holl, pa zouger an anv a Karioù hag a Ar Bras. Hag arabat ankounac'aat ez eo breizhek ho Pro!

Meurzh- 23 Du 65-. + Deomp c'hoazh, ur wech all, da welout skolioù traon ar barrez. Pevar dervezh war an hentoù: poan ez eus en em ruzañ a-wechoù: didruez eo an heol. Ar wech kentañ din da welout glujiri du hag ur pezh naer-wiber... en ur voutailh. Beson vat ez eus war ar c'hafe .

+"Ce système politique , le plus perfectionné que l'histoire ait connu, a tué dans l'oeuf l'idée de liberté; les fondateurs de l'empire inca se vantaient d'avoir obligé leurs sujets à être heureux , mais en réalité, ils en firent des robots.
La théocratie péruvienne fut sans aucun doute moins opprimate que la tyrannie mexicaine. Mais l'une et l'autre ont contribué à donner aux monuments, à la religion, et à la mythologie des peuples intéressés un caractère sombre et terrifiant."

(Siegfried Huber)

Merc'her- 24 Du 65-. + Nicolas Guillen, poète de Cuba, Alejo Carpentier, Miguel Angel Austarias, écrivain guatémalien, le chilien Pablo Neruda:" Chefs de file d'une littérature dont l'impmortance s'avère chaque jour plus grande, ces hommes et leurs jeunes émules surprendront les Européens égocentristes , qui les découvrent avec retard."

(H. Faget - T C 9 Gwengolo 65)

+3 Si le monde est déchiré, c'est parce que l'Occident d'aujourd'hui

, encore et peut-être davantage qu'hier, continue à paupériser les nations pauvre le néo-colonialisme et à imposer aux nations sous le joug, ses valeurs de culture ses normes de civilisation, dans une sorte de paternalisme culturel qui fait fi d innombrables richesses de l'Asie, de l'Afrique, et de L'Amérique Latine."

(An Tad Chaigne e Kendalc'h Bedel ar Peoc'
e Helsinki - Gouere 65)

Yaou- 25 Du 65-. + Amerika Latinek, daou kristèn, europat a gultur, hag a ro degemer ken birvidik da Gendalc'hoù ar Sakramant meulet ra vezo, a zo ivez un douar a sklavelezh?/ E I957, p'edod o vont da sevel Brasilia, Antonio Gallado a roas an testeni-mañ :" Un devez pe meur a zevez labour evit netra en deus ar c'houer da reiñ da vestr an douar. Bez ez eus mistri a ne eskemmont (échanger) o douaroù nemet gant labour. Setu amañ ur skouer: Jose Daniel do Nascimento ne bae netra evit ar gêrig a 2 zevez -labour (I ha) a zo prestet dezhañ. Ne bae netra nemet 4 devez bep sizhun, dezhañ da reiñ evit netra d'e vestr. Pezh a ra 208 devez roet bep bloaz evit netra.

Familhoù ez eus, hag a werzh o bugale, I00 lur nevez ar penn. Kaset e vezont d'ar plantadurioù, e-lec'h ma labouront betek o 2I bloaz, war-bouez o boued, hag o roched. Labourerien all a zo stag ouzh kêrioù-bras, dre o dleoù, hag a vez miret warno gant kalz a aked. Gant bilhedoù-aotre (bons) roet dezho, e c'hellont prenañ ker ar boued ar retañ. Pa fell dezho tec'hout, e vezo ledet dirazo o dleoù gant ar mestr micherour(contremaitre), hag atav e vez kavet ez eus chomet kalz a draoù da baeañ gant o zad pe o zad-ko.h.

+"Pas de ruptures entre sociétés primitives et certaines sociétés industrielles; elles sont toutes,à des dégrés divers, nourries de l'asservissement de l'homme."

(Hakez Hellé , 29/7/65)

Gwener- 26 Du 65-. + " au Brésil, comme dans d'autres nations d'amérique Latine, c'est un principe commode (préconiser un régime dictatorial appuyé par l'armée et dont le premier principe d'action serait la lutte contre le communisme), qui permet tous les arbitraires et dispense toutes les justifications."

(Le Monde I3 Here 65)

+" Pab Jeruzalem, Bombay hag an ONU a zo o klask penaos ober. Lavarout a raer ez aio da Polonia, d'ur vro en tu all d'ar voger-houarn, ha war an hevelep tro, da Afrika ha da Amerika Latinek."

(Herri Fresquet)

+Jorj Bidault, war-nes embann e levr:" D'une Résistance à l'autre a zo harluet e Bro-Brazil.

+Stourm da zismantiñ an dienez er bed, nann dre ar garantez met dre ar reizhder (justice) - D'ar gristenien, da lakaat sevel tailhoù (rolloù) etrevroadel.

(An Dimezell Barba Ward)

Sadorn- 27 Du 65-. +PA zeuas Kristof Kolomb evit ar wech kentañ, e soñjas dezhañ be zañ erruet er Japan. Ne stagas da zrevadenniñ (coloniser) an Inizi (Iles) nemet d'e drede beaj (I502) . E I5I5 hepken, e veo boulc'het gant an douarbras. I5I9; Hernan Cortés en em daol war Meksik. I533, ar Spagnoled a antre en Cuzco, o vestroniañ evelse bro an Inka (Perou, hanternoz ar Chili, Bolivia, Ekouador) Bro-Chili a zo ivez kabestret gant Pêr a Valdivia, met un lur a vrezel a vezo ret ober an Araukaned. Bro-Florida a vezo taget gant unan eus letananed Pizarro: Hernando de Soto. E-gwirionez, Amerika a zo bet aloubet, Charlez I ha Charlez ar Pempvet o vezañ rouaned e Bro-Spagn (I5I0 - I556).

28 Du 65-. + Hiziv, e kavan hent Yanahuaya gwall-stanket dirazon? Da gentañ, e sonjan ez eo un disac'hadenn pontus, met nann: an hent nevez eo hag e vein, e zouar, e wez stlapet gant an tourterien, o deus ruilhet war an hent kozh.

+" Truezus eo ar c'hastillaneg; n'eo ket hepken gant ar gloareged a yezh ketchoua hag aimara, met zoken gant ar re all. SE a zeu eus ar gelennadurezh diglok roet e skolioù ar c'hentañ -derez, gant skolaerien re rouez e klasoù enno re a vugale. Araok pouezañ war al latineg, dav eo gwellaat studi ar spagnoleg."

(Eskop Dammert Bellido eus Cajamarca)

+ I924: savidigezh ar gostezenn perouanat A P R A (Alliance populaire révolutionnaire américaine), e Pariz.

Lun- 29 Du 65-. + I947: e Bro-Kolombia, an Tad salesian Salcedo a ro lañs d'ur skinva (émetteur)." Radio Sutatenza" a zo savet. An Oberenn Kulturek Poblek a zo ganet. E I9+ I962, an Oberenn Kulturel Poblek (Action Culturelle Populaire) a gonte:

22 000 skol ha 2I5 000 skoliad.
26 892 den-a-youl vat, deuet da vezañ kelennerien goude bezañ bet kelennet.
3 433 lider diwar-ar-maez.
700 merour (administrateurs) a youl-vat.
7 skinva.
25 studio.
I voulerezh.
I stal engravañ pladennoù.
Stalioù, burevioù hag all...

AR FROUEZH :

25 000 lojamant gwellaet.
I3 I26 ti nevez.
25 2I5 liorzh-legumaj.
3 milion liorzh all.
lakaat ar vrec'h da 56 742 aneval.
4 2I5 park- sportoù.

Meurzh- 30 Du 65-. + Ar broioù, en hent d'en em zispakañ , a c'hell bezañ lodennet e tri strollad:

I°)- Ar broioù, ma ra diouer dezho merourien gallus da seveniñ ur boliti kerezh ekonomikel. Emaint e Su ar Sahara?. Kas dezho teknikourien.

2°)- Ar broioù, m'emañ an douar hag ar galloud politikel etre daouarn ur guchennad re-binvidik. Broioù Amerika Latinek dreist-holl. Ober da gentañ un dispac'h kevredigezhel araok soñjal diorren an ekonomiezh.

3°)- Ar broioù dezho merourerien , teknikourien kad da seveniñ ur boli tikerezh ekonomikel, met strobet gant ur boblañs o kreskiñ re-vuan. Ejipt, India, Pakistan eo ar broioù-se. Reiñ arc'hant dezho.

(Ar c'helenner Galbraith, ekonomour brudet, e Kendalc'h Rehovot (Izrael) e I965)

+" L'aide fournie aux Etats, envoie de développement ne devrait pas être simplement considérée comme une grâce de la part des pays- fortunés. Elle devrait s'intégrer dans un ordre moral et dans un sens de l'intérêt réciproque."

(An Ao.Eshkol, kentañministr Izrael e Rehovot - I965)

Merc'her- I Kerdu 65-. + An Ao. Horowitz, gouarnour Ti-Bank Izrael a gavas tri a d'an is-diorrenerezh (sous-développement):

I°)- Kresk ar boblañs a ya buanoc'h eget an araokadenn ekonomikel (en Asia, 30 milion muioc'h a dud bep bloaz)
2°)- Dalc'hmat e kouezh prizioù ar penndanvezioù (matières premières). Un diskenn a I7% dindan II vloaz.
3°)- Dle ar broioù-se o pounneraat bepred : IO miliard a zolared e I955 - 30 miliard e diwezh I964 . Pezh a zo d'ober eo reiñ arc'hant bras d'ar broioù-se, hep soñjal en em vataat.

M.Mendès-France proposa de réformer le système monétaire international, en donnant la première urgence à un meilleur équilibre entre pays sous-développés et pays industriels, au lieu de chercher d'abord à rétablir la situation des grandes devises de réserve internationale.

Ar skoazell d'ar broioù paour ne c'hell ket bezañ un aluzenn a-berzh ar broioù pinvidik na kennebeut un afer vat.

(Croissance des Jeunes Nations- Here 65)

Yaou- 2 Kerdu 65-. +Adal penn-kentañ ar c'hantved, war-dro 400 000 indian eus Amazonia ar Perou a zo bet distroet ouzh Doue. Un 900 misioner bennak o deu labouret an tachad- se, dezhañ 800 Km2. Kalz eo bet diframmet diganto o buhez ha kalz a zo aet diwar wel, hep lezel roud ebet.

+ Troet eo bremañ ar pevar aviel e yezh Indianed Caroni Tucupita ha Machiques e Bro-Venzuela. Un istor Santel hag ur c'hatekiz a zo bet savet ivez gant ar C'hapusined.

+ Da lenn: Le Brésil à l'heure du choix gant Celso Furtado -Plon

+"Ar politikerezh ekonomikel a zo politikel araok bezañ ekonomikel."
(Celso Furtado)

Gwener- 3 Kerdu 65-. + Celso Furtado a soñj ne c'hell ket al liberalistiezh (libéralisme) diskoulmañ kudennoù ar broioù is-diorrenet hag ez eodis kiant kinnig anezhañ evel mirour ar frankizoù " Maz eo ret paeañ frankiz un toulladig tud gant reuzeudigezh an darnvrasañ, bezomp asur hon eus nebeut a chañsoù da chom dieub."

Kemmañ frammadurioù , sternioù ar Stad, evit o lakaat da glotañ gant stourm an diorrenadur.

+"C'est une erreur de penser que le développement est seulement une affaire de techniciens, d'administrateurs. Le développement concerne la totalité des valeurs humaines, et se doit , pour cela, mobiliser toutes les énergies humaines (penseurs, philosophes, poètes, artistes, dramaturges).

(Eskop Helder Camara -65)

Sadorn- 4 Kerdu 65-. + Gwatemala evel Kosta-Rica: un drevadenn (colonie) norz-amerikat nemetken. Ar gompagnunezh UNITED FRUIT he deus er vroad-se 4 milion a zevezhioù -labour. Ar brezel buhan a zo oc'h en em zispakañ; nebeut a soudarded, met danvez enno. Ar rener, Mark Anton Yon Sosa, a ya alies d'ar Habana. Beli ebet n'o deus an ofiserien war ar bobl, war an dud diwar ar maez, met n'eo ket beli eo a ra diouer da baotred-ar-strouezh. Er gêrbenn hec'h-unan, emañ an dud o krenañ ganto, dre m'o deus savet ul " listenn zu" . Anat eo pouez Fidel Castro; koulskoude nag e skoazell brezel nag e skoazell menozioù ne c'hellont displegañ ar "guerilla" -se staget da hejañ an douarbras su-amerikat a-bezh. Ma beg kouer ar Gwatemala en ur "machete" (falz) pe en ur fuzuilh, n'eo ket Fidel Castro eo a zo kablus-groñs, daoust d'ar c'honchennoù a vez youc'het a-zivout an dispac'h a rafe eñ ar frejoù anezhañ.

"Le castrisme est un excellent prétexte permettant de reculer l'analyse les difficultés intérieures d'un pays ."

(Croissance- Here- 65)

+ Evit reiñ bara d'an holl,
Rener ar FAO (Urzhiadur evit ar Boued hag al Labour-Douar) a ginnig kemant-mañ:

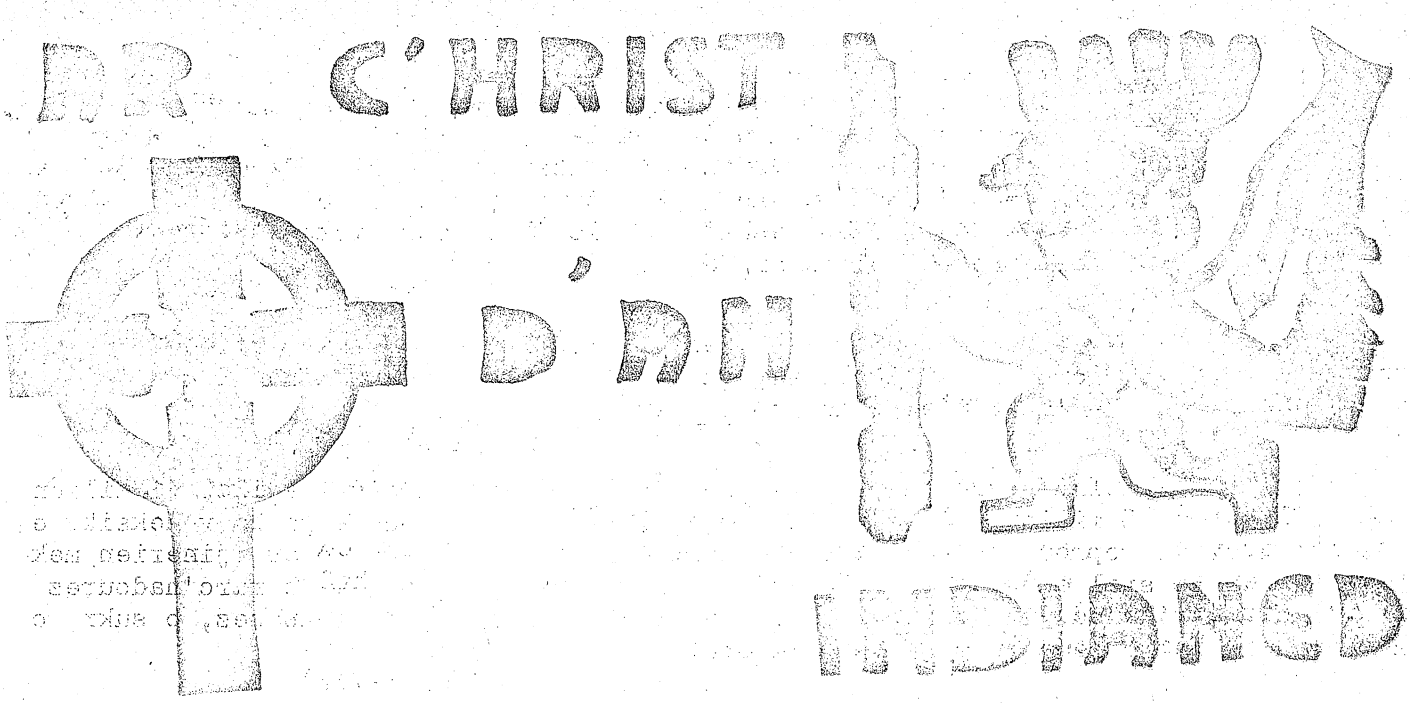
-1°)- Sevel ur roll evit bouetañ, war dachenn ar Bed a-bezh.
-2°)- Un dispac'h bras war-ar-maezioù (kreskiñ an douaroù labouret ha dreist-holl ampledoù (rendements) gwelloc'h.
-3°)- En em vataat eus ar pinvidigezhioù naturel dic'hounezet (re ar morioù-bras, da skouer).

G A L V,

E San Juan del Oro,
ez eus un iliz da sevel,
ez eus ur skol-babiged da sevel.
Div Indianez baour da gas war ar studi evit bezañ skolaezrezed...
Bretoned, skoazellit ar C'hetchouaed hag an Aymaraed !
C C P 117 213 - François URIEN- Plouenan- Nord-Finisterre.

E San Juan del Oro, n'eus ket a louzeier,
goulennit digant ar vedisined pezh a zo ovont da goll en o armelioù !
kasit ivez da Blouenan !
E San Juan del Oro, eo fall-vaget an dud.
degasit hadoù, legumaj, dre vor !
Da bep unan, e vezo kaset ur gomzig evit e drugarekaat.

Padre Ivo TROAL,
Vicario cooperador,
San Juan del Oro,
SANDIA
P E R U

Genver 1967 &+&+&+&+&+&+&+&+&+&+&+& Niverenn 31

Lun - 4 ebrel 66.- + Hiziv e tigor ar skolioù echu an ehan-studi bras. Met dec'h, e Yanahuaya, hini ebet eus an tri skolaer, n'edo war an dachenn.

+ Komunour eo Kouba, met araok pep tra broadelour.

+ E Kouba, adal an 3 d'ar 15 a viz genver 1960, o deus en em vodet 500 dispac'her deuet eus Afrika, Azia, Amerika. Evit ar wech kentañ paotred ar strou-ezhigi, e Amerika Latinek o deus kejet an eil gant egile re Perou gant re Gwatemala, re Kolombia gant re Venezuela.

Strollad Bro-Perou a oa ennañ daou dileuriad eus an M.I.R. (Lusk an Tu-Kleiz Dispac'hel) daou eus an F.A.L.N. (Merzhioù Armet an Dieubidigezh Vroadel) daou eus an E.L.N. (Armead an Dieubidigezh Vroadel) hag erfin daou eus ar Gostezenn Gomunour.

(Le Monde - 16/2/66)

+ "Maz eo, e-gwirionez, galvet Azia da vezañ warc'hoazh kalon ar Bed, ez eo ret-bras e daolfe Ilizoù ar C'hornog evezh, da gentañ, ouzh an douarbras-se, war dachenn an den ha war dachenn ar mision. Dedennet ez aer marteze muioc'h da vont war-du Afrika Du pe Amerika Latinek, met ret eo enebiñ ouzh an tech-se."

(Beleg Yann Frisque - Terre entière 1/66)

Meurzh - 5/4/66.- + Enkrezet-bras omp bremañ gant naon ar Bed, gant naon an Drederenn-Bed. Sabatuet omp o welout penaos emañ ar stal gant Amerindianed an Andoù.

Ha koulskoude, 120 vloaz zo, e Bro-Iwerzhom, en Europa, 3 milion a dud a veve diwar patatez nemetken, penn-da-benn ar bloaz. Ar gwiniz a oa evit gouel-mikael an aotrou saoz. War an dachennig prestet dezho o doa ar gwir da sevel un ti-soul. Evit turiañ an douar, ur pal nemetken. N'o doa ket ur gwenneg toull. Nag an disterañ arre-beuri. Ne brenent netra, ha d'ar c'houlz-se, Iwerzhon a werzhe gwinizh - pa oa milionoù - ya, milionoù - du gant an naon, o vervel gant an naon. (gwelout The great hunger gant Cecil Woodham Smith - Four Square Books - 428 p.)

Ne c'heller ket mirout da soñjal e koust ar stourm evit ar frankiz marc'hamatoc'h eget ar sklavelezh. (Ar Vro - Niv. 34.

Merc'her - 6/4/66.- + Penaos ya en-dro an tiegezh e Amerika Latinek? Hep eured-iliz, 41 % eus an dimezioù e Gwatemala, 39 % e Haiti, 30 % e Panama, 25 % e San Salvador, etre 20 ha 10 % e Venezuela, Nikaraga, Meksik, Ekouador, Paragway. Gwashoc'h c'hoazh, e-lec'h maz eus mengleuzioù, er plantadurioù, er c'harterioù truilh, er porzhioù. Bez ez eus zoken tachadoù, e-lec'h ma vez diskouezet gant ar biz ar re euredet dirak ar barner pe dirak ar person.

(Actualidad, 27/3/66)

+ Evit ar pezh a sell ouzh prestañ arc'hant da Amerika Latinek, Europa a zo taolet war he reor. Pa ginnig Bro-Spagn 5 miliar, ar Stadoù-Unanet a ginnig 80, hag ar pezh a ro Bro-C'hall n'eo nemet un aluzennig.

(Missi, 2/66)

+ MEKSIK! Ur vro, hag a daol he c'hrabanoù war Kreiz-Amerika. 41 milion a dud o flastrañ 15 milion. Div wech ar bloaz, 30.000 mevel-eost a ya da v-Meksik, e-lec'h ma resevont goproù uheloc'h eget er gêr. A-hend-all, stank eo an ijinerien meksikan, hag en em stal e Gwatemala. Ma fell d'ar Meksikaned gwerzhañ o marc'hadourez d'ar C'hreizamerikaned, ne fell ket dezho, avat, prenañ diganto o bananez, o sukr, o c'hotoñs, rak bez o deus int-i kement-se holl.

(Missi, 2/66)

Yaou - 7/4/66.- + Da 4 eur, e Yanahuaya, ofiz ar Grambrlid. Daou paotr hepken o deus komuniet. Diouzh an nozh, e kresk an dud digarez da ober div Eur Santel.

+ Mouler aketus ar "C'hrist d'an Indianed" a skriv e brezhoneg: "Ar galv a zo bet lakaet er gelc'hgelaouenn en deus kavet respont. Bez ez eus war-dro 300 lur nevez evit an Indianed. Hag... ya, errues eo ivez kalz medicamantoù (sic). Un deiz, an Aotrou Premel a zo erruet du-mañ, gant e garr-tan, leun a voestoù, int-i leun a medicamantoù. Bez en deus bet, ar re-mañ eus medisined Gwitalmeze hag eus itronezed...

Du-mañ e Breizh ha memes dre ar Bed a-bezh, ez a bremañ en-dro ar "Campagne contre la faim". Aet on dizioù diwezhañ, da deuler war an douar un ti-kozh, brasawalc'h. Bez e oa re all eus ar skolaj, hag ivez eus skolioù all. Met ar "Campagne"-se ne zegaso ket an arc'hant en doa degaset er bloavezh diwezhañ, rak, bremañ n'eus ket kalz a labour, evit an dud dre amañ."

(26/3/66)

+ E-kichen ur bed o lakaat urzh en e stal, evit chom hep bezañ beuzet gant ar pezh a zo a re, ez eus ur bed all, oc'h en em zifretañ evit diframmañ dres ar pezh a zo ret evit chom hep mervel.

Gwener - 8/4/66.- + An Indianed a zebr an naered.

+ Diouzh an noz, e Yanahuaya, kalzig a dud o deus heuliet hent ar Groaz hag ar brezegenn war ar C'houzañvidigezh. Pep tra e ketchoua.

+ Bez ez eus ar re, dav ober an archer ganto evit o lakaat da skarzhañ ar pladoù.
HA bez ez eus ar re, n'eus en o zi, netra da lakaat er pladoù.

+ Da lenn: "La vérité sur la mort de Raymond Maufrais", gant Jean-André Renoux - R. Ricatte - Edit. France-Empire - 15 F. Bed kevrinus Koad Amazonia.

Sadorn - 9/4/66.- + Da 8 eur diouzh an noz, tantad an tan nevez, war ar blasenn, dirak un toullad mat a dud, bodet war an derezioù a grap d'an iliz. Sioul hag eveziek an holl. Kaer ha kentelius sur-mat, lidkerzh (prosesion) ur pikol goulaouenn-Bask, kinklet liesliv, o sevel goustad gant ar skalier, war-du ti-Doue'

+ Garcia Urrutia, rener dispac'herien Bro-Perou, en La Habana (kouba), e genver 1966: "Une chose est sûre, il n'y a pas d'autre issue au Pérou que la lutte armée... Pourquoi? Parce que notre peuple, qui vit depuis plus de cent ans sous un régime libéral, ne dispose en réalité que de droits infimes. Prenons l'exemple du

ffrage universel. Théoriquement, tous les hommes de plus de 21 ans ont le droit e vote, mais comme le pourcentage moyen d'analphabètes atteint 60 % au Pérou et mêe dans certaines régions andines 80 % de la population, ce droit de vote est un leurre, puisque les analphabètes ne peuvent voter. D'autre part, le pouvoir politique et économique est aux mains de la grande bourgeoisie, liée aux intérêts des monopoles et des grands propriétaires terriens. Comment, dans ces conditions, envisager un combat politique légal? Comment espérer que la légalité puisse transformer cette société si profondément injuste que des voix encore rares commencent à s'élever dans l'Eglise, pour dénoncer ces injustices? Le peuple ne peut espérer arracher ses droits que par la lutte armée."

SUL - 10/4/66.- + Sul-Fask! Netra evit hon tud! Emaint o vont, herr warno, d'ar park pe d'ar marc'had! Penaos kas betek enno kelou an "Tremen", maz eo buhez un den badezet?

+ Sâo-Paulo: 5 milion a dud (Brazil) 30 parrez diveleg, 30.000 studier eus an eil-derez (secondaire), hep aluzenner, 7 beleg evit 51 Kevrenn Skol-Veur (kevrenn = faculté).

+ E Bro-Perou, ne labourer nemet 1,3 % eus an douar a c'heller ober un dra bennak gantañ.

+ Ar post er broioù is-diorrenet: d'ar c'houlz-mañ, emaon o resev kazetennoù ha kelaouennoù kaset da hanter miz du.

+ "Dizale ar Bibl e brezhoneg. Ar Vretoned a c'hello tuchantik lenn ar Bibl en o yezh. Ur person eus Aodoù-an-Hanternoz en deus gouestlet 30 bloavezh evit peurechuiñ an droidigezh-se, hag e c'hello bezañ graet ganti en nevezadur liderezhel"

(LA VIE - N° 1070)

Fidandoue, maz eo holl geleir ar c'hazetennoù hañvel ouzh ar c'helou-se, neuze... ... !

Lun - 11/4/66.- + E koadkev ez eus hiziv Bretoned, hag o deus kred e Pask ar Vro. Tud ha traoù marv didrouz, mat evit selloù yen an douristed, kement-se, biken!!!

+ E Brazil, Stad Para a zo kraset a-bezh, gobet a gagnoù (charognes) anevaled. Lenn Darari, dezhi 600 km2, disec'het a-grenn, e c'hell ar c'hirri-nij douarañ warni.

+ Petra en deus graet ar C'hrist? E-doug 30 vloaz, en deus bevet gant ar Juzevien, en deus bet an hevelep prederioù egato, en deus komzet o yezh, a zo bet o chom ganto.

+ E pe-lec'h eo ganet ar gabusinenn (capucine)? E Bro-Perou, kantvedoù zo; amañ e vez debret he avaloù-douar, +skornet ha temzet (assaisonné). Kemennet e vezont d'ar gozhidi, c'hoant dezho bevañ yaouank ha pell.
/+ stumm ar per dezho/

Meurzh - 12/4/66.- + Fidel Castro a seblant bezañ aet evit mat a-du gant Moskow.

+ N'eo ket a-walc'h gervel: "Sikour! Sikour!", peur'ta e vezo hopet "Harz an drouklazher! Harz an torfetour!"? Drouklazher,ar re a zisec'h ar pacur. Torfetour ar re a ra brezel.

+ "O tibrizañ (avilir) pobloù a-bezh, o liveriñ o frodu, o strizhaat o galloud-prenañ, o atizañ o distabilded bolitikel hag o enkrez gevredigezhel, an naon a grign diazezoù ar peoc'h."

(Josué de Castro - Du 1965)

+ E Bro-C'hall, an tri-c'hard eus an tiegezhioù a c'houmit d'o miz, muioc'h eget an darn vrasañ eus familioù an Drederenn-Bed, en o bloaz.

Merc'her - 13/4/66.- + Ar shoazell d'an Drederenn-Bed, un digarez espar d'ar gristenien da dostaat an eil ouzh egile, da ober ekumenelouriezh.

+ 500 milion a vugale a zo maget fall, er bed a-bezh.

+ Bez ez eus ar re eo re ger evito bara...
Bez ez eus ar re a ra fae war ar bara.
Bez ez eus ar re ne zebront nemet bara-kras.
E Bre-c'hall, adal penn-kentañ ar c'hantved, e zebrer, hanter nebeutoc'h a vara.

(Témoignage chrétien - 17/2/66)

Yaou - 14/4/66.- + Peurc'hraet eo raktrez (plan) Hent-Bras Riblenn ar Selva. Peru, Ekouador, Bolivia, Kolombia o deus en em glevet evit stagañ gant an oberenn ramzel-se. Ouzh troad an Andoù hag e darempred gant ar stêriou: Rio de la Plata, Amazonia, Orinoko. Un dispak e vezo evit Buenos Aires, Montevideo, Rio de Janeiro, Asunción, Belen de Para, Puerto Bolivar (Venezuela).

Bro-Perou a zo staget endev (dija) gant 450 km; pezh a lakaio gounit 450.000 ha a zouar-labour. An Hent etrevroadel-se en defe 5.590 km, gant 3.810 a gilometradoù nevez da doullañ. Pezh a rofe d'ar peder broad 14 milion a zevezhioù-arat nevez: un hanter muioc'h a zouar eget bremañ.

Ar brizh: 351 milion a zolared; 494 gant an hentoù-treuz.
Peadra da lakaat soñjal e Hentoù an Inka.

(Actualidad - 3 ebrel 66)

+ "Bro-Chili a fiñv, Goanag a c'han war aodoù ar Mor Habask hag en em led war Suamerika a-bezh: goanag un dispac'h ekonomikel ha gevredigezhel er frankiz - pezh a c'hoantae Fidel Castro, pezh a ca prometet gantañ, met hep gellout hen ober. Pezh n'eo ket bet gouest da seveniñ, en abeg d'e uhelegezhioù (ambitions) ha da fazioù ar Stadoù-Unanet."

(J. Folliet - Croissance des Jeunes Nations 1/66)

Gwener - 15/4/66.- + Au Mexique, au moment de la Conquête, "l'organisation politique, administrative, fiscale et judiciaire, était, à certains égards, plus fine et plus adaptée que celle qui était alors en vigueur dans la péninsule ibérique.

L'économie, planifiée, avait une grande supériorité sur celle de l'Europe, puisqu'elle parvenait à éviter les famines et à atténuer les effets de la disette. Les splendeurs artistiques du Mexique ancien ont été assez divulguées pour qu'il nous suffise d'y faire allusion. On sait moins que la cosmologie et le compte du temps, la pharmacopée et la chirurgie, la botanique et la zoologie étaient en avance sur les sciences correspondantes de l'Ancien Monde, à la même époque. C'est ainsi que Cortés, blessé à la tête dans un combat fut sauvé par un chirurgien indien qui pratiqua une trépanation dans les conditions d'asepsie inconnues des médecins européens de ce temps. Le jardin de Moctezuma a été le premier zoo connu des Espagnols."

(J. Lafaye)

+ "Nann reiñ da gentañ d'an dud pezh o deus ar muiañ ezhomm, met mont kalz larkoc'h: betek gwriziennoù an drougoù kevredigezhel (sociaux).

Gortorz ma kavfe ar bed e gempouez kevredigezhel e-diabarzh c'hoari kapitalour ar c'hinnig hag ar gounid, kement-se a zo lezel dor zigor d'an holl demagogiezhioù ha d'an holl daolioù-feulz."

(Pr. Altares - Terre entière, 1/66)

+ Ur baourentez wirion a dle arouezianñ, merkañ emsavadurioù an Iliz, he zuennoù (moyens) abostolel. Hent ar baourentez avielel a zo atav hent an hollvedelezh.

(Ar beleg Y. Frisque.)

dorn - 16/4/66.- + Rener "La Voix Mondiale Tzigane" a zegas din hiziv un niverenn eus ar gelaouenn viziek emañ er penn anezhi. Perak? Marteze abaamour m'eo skrivet e-barzh "Ronald Lee, "termaji" yaouank a dezhañ 32 vloaz, komzet gantañ peder yezh ha teir rannyezh (dialectes) indian (Kanada)... a soñj dezhañ ez eo Indianed an U.S.A. hag Jipsianed (Tziganes) eus an hevelep gouenn."

+ "Un Iliz savet, met gant tachadoù digredenn, e-leo'h ma ne vev ket hi, e-gwirionez. En deizioù-mañ e resevomp un danevell (rapport) eus ur rannvro a Amerika, e-leo'h maz eo badezet an holl, pe damdost; pastored an Iliz a verz, avat, n'eo ket bet avielet ar bobl indian, eo'h heul atav, e pep leo'h ha hengredennoù hag he boazioù hudel (magique) pe vrizhkredennus; setu ma soñjont bezañ en ur vro a vision, dindan c'houel un doare kredenn."

(Parole et Mission - 1/66)

Sul - 17/4/66.- + An hengoun katolik (tradition) a gelenn ez eo da Zoue da gentañ ha da holl dud ar bed madoù an douar. Un den eta, hag a zo o vervel gant an naon, pe a ra diouer dezhañ pezh a zo ret evit bevañ, a c'hell kemer, evit chom hep mervel, ar pezh n'eo ket dezhañ, hep bezañ kablus eus ur peo'hed a laeronsi. Heñvel, un den a c'hell kemer, pez eus mall, pa n'eus ket tu a-hend-all, ul louzou, boued pe n'eus forzh peseurt tra all, hag a vefe ret evit salviñ e nesa eus ar marv. Ar gelennadurezh glasel-se, daoust ha klotañ a ra, pa vez anv eus pobloù, eus strolladoù... eus broioù an naon dreist-holl? Ar Sened-Meur n'en deus lavaret netra. Un deiz, e vezo dav respont d'ar goulenn-se.

(Pastorale et Mission - 1/66)

+ BOLIVIA: Arar (charrue) an Indianed hiziv a zo an hevelep hini eget 500 vloaz. Alies int-i o-unan a stlej ar benveg koad: morse ne vez teilhet an douar. Evel eost, treut avat, maiz ha patatez, evel ma oa 500 vloaz' zo. Koulz lavarout morse, ne gemeront na laezh, na kig, na vioù. An dilhadoù gwiadet gant ar meo'hed a bad betek ma kouezhont a-dammoù.

N'eus ket pell, en eur reiñ gwiskamantoù d'an daou baotr a oa a vont da Gloerdi -Bihan Puno, e c'houlennjomp diganto pet roched o doa: unan hepken! Peurvuiañ n'o deus ket kalz muioc'h eget ar pezh 'zo ganto war o c'hein.

Lun - 18/4/66.- + "Ar relijion n'eo bet morse kelennet e Amerika Latinek evel ur relijion oberiant."

(An Tad O'Brien eus Komite Latinamerikan ar Feiz, e Lima, 3/66.)

+ E miz genver, 37 studier perouanat a zo aet da ober un droiad d'ar Stadoù-Unanet. Sabatuet-mik ez int bet o welout pegen diouiziek eo an Norzamerikaned war bed latinek-amerikat.

+ "Krogad diaesoc'h n'eus ket, krogad frouezhusoc'h n'eus ket evit dazont ar Bed eget krogad diorroadur ekonomikel an tachadoù e-leo'h maz eus alies kement a binvidigezhioù naturel." (Josué de Castro)

+ Dister oa goueliou ar Grenn-Amzer (Moyen-Age) europat, e-ekoaz goueliou an Inkaet, bras an ton ganto koulskoude.

Meurzh - 19/4/66.- + Da lenn: Pérou, terre de contrastes ha Résonnances brésiliennes. O Goulenn digant Lectures missionnaires, B.P. 12 - 91-Montgeron - CCP: 3.046-13 - Paris.- 6 lur pep unan.

+ BOLIVIA: Mervel a raer diouzh an druilh, dreist-holl ar vugale. Alies e kaver tiegezhioù, gant 7, 8 krouadur; anezho 2 pe 3 hepken a vevo. Ur Bolivian, en ur zont er bed, a wel dirazañ 45 bloaz a buhez.

+ Evit gouel an Amoray, ar briñsed a gelo'he ar santual gant ur gordenn a 292m, plezhet (tressé) gant tammoù gloan liesliv. Ha se evit enoriñ an naer, hag a zuvall, e kalon an douar, sekred ar vuhez hag ar marv.

Merc'her - 20/4/66.- + "Kapitalouriezh evel kenberc'hennouriezh (collectivisme) o deus diskouezet e-daou ne oant ket gouest, dreizo o-unan, da ziskoulmañ kudennoù an diorroadur."

(An eskop Larrain eus Chili, 1965)

+ E Bro-Gwatemala, er Genurzhiadur (constitution) nevez, ar Relijion Gatolik a goll he gurrioù, bet dezhi adal 1821.

+ An Iliz, hag a bunt an traoù war-raok, e Paragway, a zo tamallet da vezañ komunour: "Ar soutanenn ne dalv netra... Ret eo skourjezañ ar veleien..."

+ "Il importerait de réformer notre agriculture: nous devrions ainsi éliminer peu à peu les cultures marginales, les céréales en particulier, et nous approvisionner dans le tiers-monde, au lieu de l'inonder de nos excédents. Pour l'industrie, il s'agirait d'ouvrir des marchés de plus en plus larges aux produits en provenance des pays sous-développés, en laissant par exemple à ces derniers le soin de produire des biens manufacturés courants, car ils auront l'avantage sur nous, en matière de coût; nous produirions pour notre part des produits de luxe pour notre population et les biens d'équipement qui leur sont nécessaires.

Cela signifie à plus ou moins longue échéance une sorte de planification à l'échelon international et une spécialisation suivant la vocation et la situation de fait de chaque pays."

(André Philippe - Réforme 12/64)

Yaou - 21/4/66.- + Eskopti Kemper ha Leon, gant an 28 milion a lurioù kozh, kestet e-doug 1965 evit ar Striv enep an Naon, ouzhpenn meur a dra all, en deus harpet sevel ur Greizenn Gevredigezhel ha Kulturel evit plac'hed-ti Brazil: 90.000 anezho.

+ An Inkaed, brezelourien kalonek, plijadur dezho avat livañ podoù-pri.

Alouberien bras, met gallus da bardoniñ d'o enebourien ha da adreiñ dezho an douaroù gounezet.

Lakaat a raent an douar da broduiñ muioc'h-mui; en o doare-bevañ, avat, e oant strizh-meurbet.

Ne ouient ket lenn, met war dachenn ar feurjedoniezh (statistique) ne oa ket par dezho, d'ar c'houlz-se.

Diktatored e oa ar mistri; ar bobl avat a oa dieub.

(Jean-Louis Lefevre-Jelan Vellard)

+ An Iliz, e Amerika Latinek, ur gristeniezh treuzplantet: setu pezh a seblant bezañ linenn startañ he dremm. Ur relijion, muioc'h eget un Iliz, ez aer bet rediet da gemerout, hag a gendalc'her da ginnig d'ur bobl a-bezh; o chom, avat endiavaez eus he c'hoantoù don, eus he buhez, eus an diorroadur hag ar c'hultur a fellfe dezhi tizhout.

(Tad Bernarz Catâo, O. P. -66)

+ Ar pal: adplantadur gwirion an Iliz e Amerika Latinek. (Id.)

Gwener - 22/4/66.- + Protestanted Amerika Latinek; nevez zo int deuet da vezañ. Perak?

Un pastor a ziskler: "En va familh, e welen va zud katolik, a ne beden morse."

"C'hwi, katoliked, ne studiit ket ar Bibl; evidon, avat, eo ur vagadurezh."

"Bez ez ac'hanoc'h ur genunvaniezh divent; n'en em anavezit ket. Amañ, ezomp holl breudeur."

"Et gêr nevez-se, ar parrezioù katolik a zo dreist-holl er c'harterioù pinvidik, ar strolladoù protestant, dreist-holl, er c'harterioù paour."

"Evit servijañ ar bobl, eo dav distreiñ d'ar bobl. An Iliz, e Amerika Latinek,

a em laka a-us d'ar bobl. Araok pep tra, distreiñ war-du ar bobl, da lavarout eo kuitaat ar galloud. En em engorfañ, en em wriziennañ er bobl, d'he lakaat da bignat. Se eo pal Emzenadur ar Gomz (Incarnation du Verbe): en em ober den evit ober an den heñvel ouzh Doue."

(An Tad Segundo, S.J. - 1/66/)

Sadorn - 23/4/66.- + Yanahuya, "va farrez" he deus bremañ he flasenn: ur riblenn (trottoir) mein plat, simantet etrezo, o kelc'hañ liorzhigoù; hag e-kreiz, en un tu, ur maen, sonn, peget warnañ gant lizherennoù aour: AL COLONIZADOR DE LA SELVA PERUANA.-

En tu all, ur vrec'h kiget start, he meilh-dørn (poing) krog en ur "machete", prest da lopa war ur wezenn-balmez wirion.

An oferenn a zo lidet er-maez, pezh a vez anvet amañ "misa de campaña". Prezegenn e kastilhanef hag e ketchoua, rak ur brederiadenn war Komz Doue n'eo ket hepken evit ar pennoù-bras: bez eus Komandanted, Kapitaned, Letananted,... met ivez evit ar Re-Baour.

Goude, dibunadeg (défilé) ar soudarded, gant o laz-kouevrennoù (fanfare), war-o-lec'h ar vugale-skol, o dilhad truilh ha louz, diarc'henn: un druez hag ur vezh! Ar champagn, eveljust, "indio" ebet ne c'hello lipañ e vourroù diwarnañ.

Un blasenn, ya, met petra a zo en-dro? Ur renkennadig kreier-moc'h.

Sul - 24/4/66.- + "An Iliz, e Amerika Latinek, a zo bet gwelet atav evel ar skourr ar muian-penngarnet eus Iliz Roma a-bezh. E-doug meur a gantved, e soñjas hi e oa he c'harg gentañ diwall ar feiz ha pourchas an eneoù evit ar vuhez beurbadus. War dachenn traoù an douar, edo gant ar rummadoù karget da ren, gant an oligarc'hiezh. An Iliz, e Kolombia, gant tud eus an uhel, kloz warni hec'h-unan, start a-enep d'ar brotestanted, a zo chomet pell eus ar bec'h graet gant ar gouarnamant evit seveniñ kemmoù war-raok.

E Meksik hag e Kreiz-Amerika, labour brasañ an Iliz eo gallout kinnig ur servij arnevez da bobloù nann-sevenet, dezho c'hoazh ur gatoligiezh hanter-bagan.

E Perou, Kolombia ha Brazil, broioù e-lec'h m'emañ muioc'h an traoù war-nes tarzhañ, ez eo digoret buanoc'h ha donoc'h an toull freuzh etre tud-a-iliz difiñv ha tud youl dezho da gemmañ ar stal.

Bez ez eus eskibien henc'hizelour (traditionnaliste) o klask tremen a-bioù da gemennadurioù ar Sened-Meur, re all a respont, met en despet dezho, re all o deus goulennet reiñ o dilez.

Ar stokadenn etre an hengoun hag an adreizhadur (réforme) a hej an Iliz e Amerika Latinek."

(Arthur Olsen en New-York Times - 16/3/66.)

+ "Je ne pense pas que les communautés intégrales, type-kibutz, puissent être praticables, sinon à une élite très restreinte. C'est d'ailleurs ce que l'on pense en Israël même, pour le propre pays et pour ailleurs. Mais je suis convaincu que sans des formules coopératives de possession de la terre, d'exploitation agricole et industrielle, de crédits et de financement, on n'arrivera pas en Amérique Latine, à la situation de justice que notre conscience chrétienne doit désirer et travailler activement à rétablir...

On considère peut-être l'individualisme sauvage comme plus conforme aux premiers préceptes de notre religion."

(Maurice Lefevre, O.M.I. - 1966)

Lun - 25/4/66.- + "Chomet eo ar feiz en ene poblel, d'e heul, ur relijiusted (réligiosité) triviadel pe henc'hizel. N'eo ket rouez e vefe kemmesket gant al lidoù sakr, boazioù a orin pagan, afrikan pe eus ar vro, gant un bibab eus ar gwellañ, dezho un dalvoudegezh folklorel vras; gant nebeut a ster kristen, avat.

Santout a reomp c'hoazh hiziv efedoù an diouer a veleien: diseblanted, mesk, emzalc'hioù a-enep pe diboellgredennus (fanatique)."

(a-zivout Rannvro Goias e Brazil - 1966.)

+ Da lenn: "L'Amérique espagnole en 1800, vue par un savant allemand, Humbolt", gant Jean Tualrd - Calmann-Lévy, 1965.- 298 p., 16,80 lur. Un diverradur eus 11 levrenn embannet gant mignon Goethe, chomet 5 bloaz war an Douarbras Nevez, adal 1799 da 1805.

+ Paol VI en deus war ar stern ul lizher-meur diwar-benn kudennoù an naon hag an is-diorroadur.

Meurzh - 26/4/66.- + E Bro-Perou, 1 diforc'hidigezh (avertement) evit 4 ganidigezh.

+ Er Republik Dominigat, Kannad ar Pab, an eskop Clarizio, a zo ur paotr taer, pa vez anv da stourm evit ar peoc'h, er reizhder, enep ar re a ne fell ket dezho e vefe cheñchet penn d'ar vazh: an dud-a-vrezel, ar re-binvidik. Kinnig a raer 10.000 dolar evit e benn.

(I.C.I. - 1/3/66)

+ Ur c'hleñved padus eo an naon. N'eo ket en ur gas karradoù boued pa glever anv anezhañ, eo e pareer eus an droug-se. Naon ar bed a zo stag ouzh an is-diorroadur, ouzh an digempouez a zo etre kresk ar boblañs ha kresk ar madoù. Gwas-hoc'h-gwashañ eo an digempouez-se (déséquilibre) hag erru a ra d'an daoulamm.

Merc'her - 27/4/66.- + Un den fall-vouetet azalek e gavell n'eo nemet ar skeud eus un den, divarrek da labourat, divarrek da brederiañ.

+ Dindan 40 vloaz, an niver eus ar c'hofoù naonek en devo daougementet ha muioc'h.

+ "Du côté de ce cinquième du genre humain qui mange trop, quel gaspillage d'une sinistre ironie que ces vols interplanétaires ruineux, et ces armements dissuasifs démesurés!"

(Pêr Emmanuel)

+ Ar re a sant an naon o krignañ o bouzelloù hag o tinerzhañ o c'higennoù, ar re-se a zo muioc'h-mui emskiantek eus an naon.

+ Gouzout a reont ez eo amreizh, direizh an naon en o buhez. Sealou a reont mouezh ar bed. War o c'hofoù kleuz e sko taboulin an demagogiezh. Dreist-holl p'en em led dirazo emgarantez ur rummadig, ur strolladig dezhañ dreistgwirioù.

Yaou - 28/4/66.- + Kousto po gousto ar rod a dro; netra na den ne viro ouzh an douaroù da vezañ lodennet hag ouzh ar gevredigezh da vezañ kemmet.

+ An diskoulm - rak tenn eo peurvuiañ ar c'hudennoù - a dle dont, dreist-holl, eus tud ar vro, o-unan.

+ Ar skrivagner, Franz Fanon, a fellfe dezhañ lakaat an naoneien da dennañ o selloù touellet diwar ar broioù dreist-diorrenet.

+ "Notre mythe optimiste d'une uniformisation planétaire, qui supprimerait à vues humaines, l'écart entre pays riches et pays pauvres, tient à partie à l'orgueil de notre conception du progrès, en partie à notre ignorance très générale des réalités du sous-développement."

(Pêr Emmanuel - Réforme - 5/3/66.)

Gwener - 29/4/66.- + 1 ebrel: addigoridigezh ar skolioù. Aet er vintinvezh-mañ betek unan: 4 baotr gant ar vestrez. Aet en abardaevaezh-mañ, betek unan-all: 5 paotr gant ar skolar.

+ Da lenn: "La pauvreté des nations" - R. Gendarme - Cujas, 1963.
"L'Economie des jeunes nations" - F. Perroux - P.U.F. - 1963
"Géographie du sous-développement" - Y. Lacoste - P.U.F. - 1965
"Le mendiant de justice: Vinôba" - H. Tennyson - Denoël - 1966.

+ Kudenn an naon a zo pennabeg kentañ dispak skiantoù an den.

+ Tenn eo stummañ ha derc'hel war al lec'h an teknikourien, ar sternataerien (cadres), ar monitored, an diorrenerien, eus ar vro, ne c'heller ket cher hepdo.

+ Peurvruiañ, n'eus tu ebet da zisac'hañ al lodenn vrasañ, hep argas ar guchennadig mac'homerien (exploiteurs). Ne c'heller ket harpañ ur bihanniver, brein ar jeu ganto, evit gwellaat stal ar brasniver.

+ "La critique reste vraie d'une aide étrangère qui ne nourrirait que pour calmer l'agitation et entretenir la passivité d'une clientèle de misérables."

Sadorn - 30/4/66.- + Al lodenn vrasañ eus spisialourien an is-diorroadur a zo bet savet er broioù pinvidik pe d'an nebeutañ stummet ganto... En em zisplegañ a ra neuze an tadelouriezh europat, o klask nann skorañ tud d'en em stummañ int o-unan, met o lakaat da dremen dre an hevelep moul difetis (abstrait).

+ Da lenn: "Le socialisme et l'homme" gant E. Che Guevara - Editions François Maspero - 58 p. - 5,30 F. - E pe-leo'h 'man paotr Kouba? Aet da gas e spered dispac'her war dachennoù-brezel nevez.

- "La voix des ruines" gant Rose Macaulay - Hatier - 282 p. - 103 F. - Komz a ra ivez al levr-se eus Machu-Pichu, eus "ar blijadur a ro ar rivinoù, an atredoù-se."

+ Kolombia: Bogota: 500 eus pennoù-bras Kêr a zo bet pedet d'ur pred gant an Tad Herreros. Ur volennad bouilhez, un dorzhig vara, ur werennad zour hag ur werennad win profet gant Paol VI: 2 000 F an tamm da bep unan avit ar vugale paour.

Sul - 1 mae 1966.- + Feurjedonourien (statisticiens) an O.N.U. o deus jedet: 49 miliar a lurioù a ya gant al Loar ha 330 milion gant ar Bara; pezh a ra 150 kwech nebeutoc'h.

+ Hiziv e resevan "Le Courrier du Léon et du Tréguier" en e niverenn eus an 23 a viz here 1965!!!

+ "Les "micro-réalisations" ne sont pas moins nécessaires que les grands travaux: humainement, elles le sont même davantage pour sauvegarder les valeurs de ces êtres et de ces peuples, valeurs anémiées plutôt que sclérosées."

(Pêr Emmanuel.)

+ Breurierezhioù a dud-yaouank, e servij ar re-baour, o vevañ e-gizto "Rak n'eus nemet un abeg da vagan an dud, nann d'o lakaat barrek da labourat, met da rentañ dezho ar galloudezh da gomz. Evit se al labour dieub, a-gevret, er frankiz, a zo pouezus, met n'eo ket a-walc'h."

(Pêr Emmanuel.)

+ Er bloavezh 2000, an Iliz Katolik he do an hanter eus he zud badezet e Amerika Latinek, ezhomm dezho eus 120.000 beleg. Setu perak an eskop Koop eus Brazil e-doug ar Sened-Meur a c'houlennas beleien dimezet.

Evit salviñ an Iliz, war an Douarbras-mañ.

Lun - 2/5/66.- + Gouelioù-Meur er vro a-bezh: kantved deiz-ha-bloaz Krogad Callao enep ar Spagnoled. Pobloù yaouank, fresk c'hoazh o istor. War plasenn San Juan, oferenn, dibunadeg ar skolioù, prezegennoù: rener ar skol-kreiz a echuas: "Savomp, emezañ, Perou, gant ar perouaned o-unan!" Siwazh! peur? estrenien e kement korn o kas ar vro en-dro. Pezh a ziskouez n'eo ket a-walc'h en em zigabestrañ; ret eo stummañ a-zevri servijerien, barrek da gregiñ er sturioù, kalonoù dezho karantez evit ar vro.

+ Bro-Chili: 2.800 kêr dezho ouzhpenn 2.000 devezh-arat pep unan o c'holein 75 % eus ar vro, 40 % eus an douar-labour. Ar c'hêriou bihan, 1,7 % nemetken eus an douar-labour. Setu perak, 2.700.000 chilian eo treut ar stal ganto.

+ " An Iliz a hop d'ar re-binvidik hag a bunt ar re-baour da lakaat ar re-binvidik da blegañ... An hevelep gwirionez a brezegomp deoc'h ha d'ar re-binvidik.

Bezit sonj, avat, eus istor Lazar, n'eo ket bet lezet gant Doue da gomz gant ar pinvidik, rak hemañ n'en dije ket kredet; henvel eo evidoc'h it, hoc'h unan, c'hwi ar re-baour!"

(Kardinal Silva Henriquez, eskop Santiago-de-Chili)

Meurzh - 3/5/66.- + Hon Amerindianed a chom feal da ouel ar Groaz Kavet, Gwriziennet eo ar c'hiz.

Gwener-ar-Groaz n'eo netra, ar sul n'eo netra, Pask n'eo netra, an 3 a viz mae, uhelañ deiz ar bloaz! Se a laka da soñjal ez eus digarez da brederiañ ervat petra prezeg, petra kelenn ha peseurt boazioù reiñ d'ur bobl.

Hiziv, eta, adal 4.30 eur diouzh ar mintin betek 7 eur diouzh an noz, 40 km war droad, druz ar pri ha founnus ar glav.

+ "Ni n'omp ket komunourien. Bara ha labour eo a fell deomp, un doenn evit hon tiegezh, ur goanag (espoir) evit hor bugale. Met en darn vrasañ eus broadoù an douarbras krignvreinet-mañ, c'hoantaat al labour-se, ar bara-se, a zo bezañ komunour. Goulenn start lodennadur an douaroù, ijinerezh, hag a zieubfe eus an estren a zo ivez bezañ komunour. Ken m'he deus Amerika Latinek ar muian a varksourien hag an nebeutañ a stourmerien (militants)."

(Ur micherour eus ar Republik Dominigat er pellwell gall-kerdu 1965.)

Merc'her - 4/5/66.- + Feson vat a oa war an tomatez e liorzh ar seurezed: del ha bleunioù founnus en o zouez moñsoù avaloù. Ha setu maz int staget da gouezañ, da vreinañ.

+ Er Republik Dominigat, dirak an dizurzh oc'h en em astenn, ar bobl a zo tuet da gaout keuz da d-Trujillo. Laerez a rae, bourreviañ a rae, met urzh a oa ha tu a oa d'en em vataat eus bruzunoù ar friko ha ne veze ket gwelet ar soudarder yanki o pourmen e Sant-Dominig. (Kerdu 1965)

+ Ur ganadianez a skriv eus Koaza: "80 bugel hon eus el liorzh-babiged. ... Un dudi eo ar vugaligoù-se, ken ma sav c'hoant d'o zebriñ kriz, ne vern al loustoni..." (15/4/66)

Yaou - 5/5/66.- + D'an 11 a viz c'hwevrer, 6 maouezh o deus staget da ober harz-debriñ (grève de la faim), e toullbac'h Chorillos e Lima (Perou). Merc'hed an dispac'herien int hag en o zouez ez eus ur gallez, gwreg Guilhou Lobaton, unan eus renerien an M.I.R. (Emsav an Tu-Kleiz Dispac'hel). N'emaint ket er friko; deuet int koulskoude a-benn da silañ en diavaez keleier ha lizhiri, ma youc'hont enno o anken hag o dizesper. Ez-ofisiel, an holl a dav war ar pezh a zo bet graet d'an dispac'her.

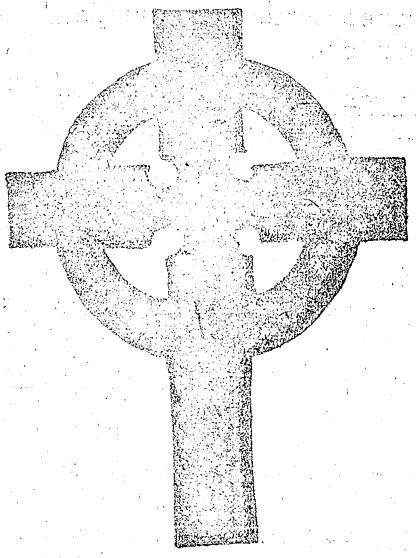
+ Souezhus... Da geñver Gouelioù Meur an 2 a viz Mae (Krogad Callao), Komision Kuzul Rannvroel Callao he doa lakaet war ar roll, war ar programm, oferennoù ha prosesionoù, hep lavarout grik d'ar personed. Met da heul e oa ivez ul lid fraîmason.

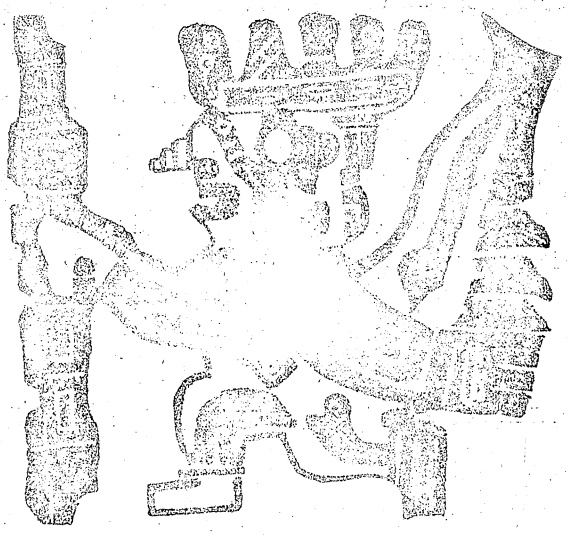
Ar Gatoligiezh o vezañ relijion diwallet er vroad, an arc'heskopti a enebas ha paotred ar skouer (équerre) hag al loa-vañsoner a rankas sachañ e skasoù.

+ Bourret eo ar bed-holl gant Hent-Riblenn ar Selva kroget gantañ, nebeut mizioù 'zo. Unan eus an diskoulmoù da gudenn an naon e Suamerika.

&+&+&+

DR C'HRIST D'AN INDIANED

NIVERENN 32

Gwener 6/5/66.- + E Bro-Panama eo harpet an Iliz gant ar pellwelerezh prevez. Renevezadur Vatikan II en em sil er vro. Daoust ma seblant ne vefe ket muioc'h a dud en ilizoù. Ar panamad ne stlej ket gantañ kizioù hag hengonioù, hag a vir ouzh bag an Iliz da fiñval.

+ Dre-ret an danvez-priedoù a dle en em aozañ, ur miz penn-da-benn: se en deus divizet eskop Girardot e Kolombia.

+ Emskiantañ an dud eus ar c'hudennoù gevredigezhel, setu pal an I.S.A.V. (Instituto de Sistemas Audio-Visuales), e Amerika Latinek. Ar film kentañ "Ar mor donel" e anv, a zisplego kresk divent ar boblañs.

Sadorn - 7/5/66.- + Chralez-Vras a lez ar chas bihan da harzal; piv 'ta a c'hellfe mirout outañ da zistagañ e vrammoù put? Na Chili, na Ekouador, na Kolombia, na Perou... tammoù frioù louz ha pilhaouerien war-ar-marc'had...

ACTUALITAD (24 ebrel) a skriv "Inmoralidad francesa", o tegas da soñj eus ur frazenn diwar bluenn Malraux: "N'eus ket tu da ober politikerezh gant buhez-vat; evelato hep buhez vat ne c'heller ket kennebeut hen ober."

+ Arc'hant bras ha galloudus a zo en-adreñv da dri skinva (émetteurs) ha d'ur bellwelva (canal de télévision) hag a zifenn e Perou ar gwir da zerc'hel digor tiez-gisti. En hollved, ez eus brud bremañ eus kartêr ar Victoria en Lima. Er gêrbenn e niverer 3.000 beg-livet. Nevez 'zo ur c'hant bennak anezho, doujus d'o mistri, a zo pignet d'ar Breujoù (Parlement), o sevel o mouezh da zifenn an demokratelezh, ar yec'hed, ar gevredigezh.

+ "Evit mont e-barzh ar "bagad atomek", evit gallout divizout rez-harez gant izili ar bagad-se, n'eus damant ebet d'en em lakaat en arvar da ober gaou ouzh buhez milionoù a dud... Droch, kriz-fentus, skrijus eo soñjal e bombezennoù atomek, "evit sevel pe evit derc'hel ar peoc'h e-mesk ar bobloù."

(Actualidad - 24/4/66)

SUL - 8/5/66.- + - Aogust, lavar din, petra 'ta en deus da skoet ar-muiañ war an

Douarbras Kozh, du-se, en Europa?

- An doujañs evit an den.

- Evit gwir, ar jeneral gall Charlez de Gaulle, en deus plantet ur genn a ziskred en da respont prim a-zivout europiz.

+ Ar vaouezh indian, p'en em rent kont ez eo dougerezh, ne oar ket peur e wilioudo. Eviti hag evit he ziegezh, evel pa ne vefe enni kemm ebet.

Dont a reont da glask louzoù, d'en em bareañ, met ne lavaront morse e pe stad emaint. Ha loulskoude, peurvuiañ, má n'en em santont ket yac'h, ez eo abalamour maz int dougerezh.

+ Pep den en deus ar gwir da gaout e walc'h a voued.

Lun - 9/5/66.- + Hervez Gabriel Ardant (Plan de lutte contre la faim), evit reiñ lañs d'an Drederenn-Bed e vefe ret kaout etre 50 ha 100 miliar a zolared, bep bloaz.

Hogen betek-hen ne dizher nemet 8 pe 9 miliar. Gwall bell diouzh pal, e-gwirionez!

+ Deuet ar mare da lakaat e c'hrouadur er bed, an indianez a skoulm un tamm pilhou en-dro d'he fenn, a denn he lostenn diwar-c'horre hag a ya da c'hourvez. Kloz-mat e vez serret neuze an nor ha ma chom c'hoazh ur rizenn sklerijenn, e vez stignet en he c'hostez un tamm lienn pe un tamm plastig. War he c'hrabanoù, en-dro dezhi he lostennoù gloan, war groc'hennoù denved ha pallennoù louz-brein, ar vaouezh a wilioud, en duañ teñvalijenn.

+ Ar Spagnoled a lavaras e oa ret dezho bezañ kriz, evit stourm ouzh an aberzhioù-tud hag an debriñ-tud.

Meurzh - 10/5/66.- + Penntezennoù Gabriel Ardant, en e levr "Plan de lutte contre la faim":

1. Lakaat da dalvezout ar madoù disimplij.
2. Lakaat an dilabouridi da seveniñ labourioù, a n'o deus ket ezhomm kalz binvioù ha teknikourien. Labourioù ivez, hag en em vatafont anezho.
3. Seurt labourioù a brodufe madoù nevez ha kargoù nevez.
4. An dud, o labourat evito o-unan, ne c'houlennfent ket gwir goproù (véritables salaires).
5. Gant bouet, e c'hellfe ar Stad o digoll eus ul lodenn eus o labour.

+ Chili: an ostalirioù a dle serriñ d'ar serr-noz ha n'eus mui a hunkreisteiz (sieste), evit gounit un eur labour bemdeiz.
51 % eus ar mengleuzioù kouevr a zo bremañ d'ar Stad.
49 % a chom c'hoazh gant ar Stadoù-Unanet.
Hag e 1970, Chili a vezo ar c'hentañ er Bed evit ar c'houevr.

+ Naon ho deus an dud, hag alies eo abalamour ma n'eo ket lakaet o madoù da dalvezout.

(Philippe Farine)

Merc'her - 11/5/66.- + Dec'h e oa an eskop ganeomp. Holl vistri-skol an Draonien a oa bet pedet da zont d'eñ selaou. Da leinañ ivez. Met amañ, n'eo ket ur vezh pa vez lavaret da unan dont e tegasfe gantañ daou pe tri all. Nebeut a zeskadurez zoken e-touez an dud cheuc'h.

+ E Brazil, paotred an aour hag ar c'haoutchoug n'o deus ket damant o tic'hastiñ ar meuriadoù indian. Ur jezuist, an Tad Weber, pennrener mision Anchieta e Mato Grosse en deus diskleriet d'ar bed an drouklazhioù-se, d'an 23 a vis genver.

+ D'ar 16/2 e Kolombia, ez eus bet krog, e departamant Santander, etre soudarded ha strouezhegerien. Ar beleg Torres, aet gant an dispac'herien, a zo bet lazhet.

+ "En va skol, 10% eus ar studieron, emañ en o sonj, reiñ daou, tri vloaz eus o buhez, evel ijinerien, d'ar broioù is-diorrenet."

(Versailhez - 1965)

Yaou - 12/5/66.- + Da betra dalv mont da sevel ti war al loar, keit ha ma chom dirapar hon ti war an douar patatez-mañ?

+ "Dec'h da noz, er Pelliwel, em eus gwelet un abadenn war itronezed ar Rumm-Uhel, hag a sav "rallyes"-ed, evit reiñ tu d'o bugale da gejañ an eil gant egile hag evelse dimeziñ etrezo: ken euzus oa m'em boa c'hoant da gregiñ en ur vindrailherez (mitraillette)."

(Achil Zavatta - Meurzh 66)

+ Bro-Iran he deus divizet reiñ d'an UNESCO arc"hant un devezh eus he c'hef-brezel: pezh a ra 3,5 milion a lurioù nevez evit stourm ouzh an dilizherennadur. Bep bloaz ar braodoù pennañ er bed a foran etre-holl 600.000 miliar l.n.

Gwener - 13/5/66.- + "Klaskit ar reizhder hag a ziwrizienn eus ar galon ar c'hoantoù da vestroniañ da c'hounit arc'hant vil, da gaout levezon gevredigezhel pe bolitikel."

(Arc'heskop Quito en Ekouador)

+ Evel ul loen, e teu an Indian bihan er bed. Gant un tamm gloan, e vez laset ar gordenn vegel (cordon ombilical), troc'het da-c'houde kentoc'h flastret gant ur maen pe un darbod kaoter. Kichen e vamm, mailhuret gant truilhoù, e vez lakaet ar babig.

+ Ar beleg Jakez Renevot, bet kure e Sant-Mark, Brest, a skriv: "Dek devezh hon eus tremenet en un eskopti all eus Biz Arc'hantina, e-lec'h m'hon eus kejet gant ur strollad beleien eus ar vro, dreist an tamm e-gwirionez; pemzektez gant hon eskop e Formosa, diardoù, fransezat an doare-bevañ gantañ.

Penaos 'mañ ar vro, e-lec'h m'emaon? Ur gompezenn divent a zouar-pri, mouestkenañ, a vefe pinvidik-meurbet, ma vefe bet labourat ervat. Ar rannvro, avat, bras evel an drederenn eus Bro-C'hall, nez eus dezhi nemet 200.000 a dud, al lodenn vrasañ anezho, o chom er gêrbenn: Formosa. Hon tachad: El Colorado, dezhañ 140 km a hed ha 70 a led. An hentoù n'int ket koltaret: douar nemetken; ar vein ne weler ket a liv. Gant an disterañ bouilhard, epad meur a zevezh, ne c'heller mont da du."

(lizher an 3 mae 66.)

Sadorn - 14/5/66.- + "Va sonj eo bevañ evel ma vev an darnvuiañ eus an dud, evit ar pezh a sell ouzh an ti, ar bevañs, an doare-beajiñ.

Dilizel pezh a seblant pinvidigezh pe a zo pinvidigezh er wiskamant hag en arouezioù-karg (insignes).

Chom hep degemerout anvioù hag a verk brasdêr, galloud; bezañañvet hepken "Tad" pe "eskop".

Bezañ nebeutoc'h merour ha muioc'h pastor hag abostol.

Reiñ kement ha ma c'hellin eus va c'harantez, eus va amzer, eus va freder, eus va feadra da ober war-dro an dud an izelañ hag an ezhommekañ..."

(Lizher-a-bastor Alberzh Devoto, eskop Goya (Arc'hantina) - Pask 1966.)

+ "Ar binvidigezh - pa vez paret start warni ar selloù - eo arc'hant ar re-all..."

+ Eskibion Brazil a zo o paouez goulenn digant ar Sez Santel an aotre da stummañ avielerion dimezet. E Porto-Rico, emañ o treiñ ar Skol Diagonet, harpet gant arc'hant C'hardinal Cushing (Boston). Pemzek-kant o deus graet o goulenn.

Sul - 15/5/66.- + J. Renevot a skriv: "Evit meur a dra, e sonj deomp bezañ en Europa. A-bezh koulz lavarout eo europat ar boblañs, a eil pe a drede rumm:

a- 24/4/66)
r-muiañ war an
276

DREist-holl; Ukrainianed, Yougoslaved, Polonianed, Serbianed, deuet amañ araok ar Brezel-Bras kentañ, o tec'hout a-zindan mac'homerezh broadoù all. Anat eo o deus kemmet ar c'hastilhaneg (ganto ivez ez eus kan-diskan, evel e Breizh). Bez ez eus ivez Spagnoled erruet e 1937, Italianed, Euzkariz, 4 gall ha zoken ur vreizhadez. Kalz Alamaned ez eus ivez hag un drevadenn a Dreid-Du, anv ganto da vont kuit. Deuet a vroioù ken dishenvel, anat eo ez eo dishenvel ar relijionoù: katoliked, ortodoksed, luteraned, breuriezhourien (congragationnalistes), hep ankounac'haat Testou Jehovah hag an Azvendourien. Gant an div sektenn-mañ, n'eus ket tu, met gant ar re-all an emglev a zo peurekumenek. Mignoned deomp eo ar bastored protestant, hag an ortodoksed, en diouer a veleg, a gomuni en hon iliz, ar yaouankizoù, d'an nebeutañ."

(lizher - 3/5/66.)

+ Ha plijout a rafe ganeoc'h baleañ, e-doug 4 eur, war un hent peg. Pri gwenn, pri melen distrempet gant glav meur a zevezh, gant pavioù ar muled... hag an dud, o vont pe o tont eus ar marc'had, du-se war an uhelenn. Bep kammed, e rankit distagañ ho potez diouzh an douar. Ya, peg druz...

Lun - 16/5/66.- + "Ma zesh un den lenn, eo kalz muioc'h evit lenn e gazetenn ha papèrioù ar Stad eget evit lakaat e fri e Shakespeare."

(R. de Montvalon.)

+ "Eiztez goude genel, e vez gwalc'hed ar babig indian gant dour klouar. Ur wech an amzer, evit un digarez bennak, kleñved da skouer, e vezo adgwalc'het. Ur wech ar miz? Martreze. D'an deiz-se, dilhad ar c'hrouadur ivez a vez tremenet dre an dour, ha da c'hortoz sec'hañ, ar "wawa" (babig) a chomo asrennet war ur pallenn. Rak n'eus ket dilhad da dreiñ. Etre an div dibelladenn-se (bain), morse ne vez dilouzet. Hag ar penn, ne vez ket stoket outañ; a-benn 6 miz, avat, e vez tev ar gwiskad kramenn (crasse). Etre 3 ha 6 vloaz, e vezo trouc'het ar pennad blev rouestlet-se, stagha-stag gant ar boultrenn hag an druzoni, e-kerz ul lid, a gemero perzh ennañ an tiegezh a-bezh.

Deuet an oad da vont d'ar skol, ha maz a d'ar skol, ar c'hrouadur en em gribo, a c'hlebio e vlev, met dremm ha daouarn, dibaodik ar gwechoù ma vezint gwalc'het. An treid, avat, morse. Ha bepred diarc'henn. E zent, kennebeut, morse ne vezint brousted.

Meurzh - 17/5/66.- + Tud a vez kaset da welout, epad daou pe dri viz. Da welout petra vez graet e korn pe gorn. Da evezhiañ, da skouer, ouzh ar pezh a vez sevenet e Bro-Perou, gant "COOPERACION POPULAR". Goude-se, ma vez kavet mat an oberennoù-se, e vefont skignet dre-vras, e broioù all.

(Gabriel Ardant - 1966.)

+ N'o deus ket ar gwir an dud, dre zallentez, dre welout o mad dezho o-unan, da zifrouezhañ madoù an douar ha labour an den.

+ Re goustus e sav ar c'hreizennoù-deskiñ-micher. Lakaat an dilabouridi da sevel al annezioù (logements). Prenañ marc'had-mat ar mekanikoù degaset eus hon labouradegoù serret.

Merc'her - 18/5/66.- + An Inka hag e vreur, beleg-bras an heol, int-i hepken o doa ar gwir da vont-tre e neved (temple) an Heol; an noblañsoù zoken a dlee antreal divoutoù en temploù all. An Indian avat, a-boan ma oa aotreet de vresañ daradur (dallage) ar porzh en em lede a-zirak ar santual.

+ Kaout truez, met un druez gourel, krenv, hag a zoug da oberiañ, da c'hengouzañv: bezañ er boan gant ar re-all.

(An Tad Segundo.)

+ "Le phénomène de la déchristianisation généralisée pourrait s"éviter en Amérique Latine, si l'Eglise est assez intelligente, pour prendre l'initiative de changer ses rapports avec le monde: non plus une religion jalouse de ses privilèges, qui cherche à garder et à étendre son influence sur un monde désireux de jouir de son autonomie, mais une Eglise qui accepte par avance cette autonomie, se dispose même à

y collaborer, ne voulant être autre chose que le témoin de valeurs spirituelles, mais aussi profondément humaines, de vérité, de justice et d'amour."

(Bernarz Catâo, o.p. 19/1/66)

Yaou - 19/5/66.- + Sant Erwan n'en em gavfe ket divroet en Iliz o zo oc'h en em zifretañ evit dihuniñ izel, paour servijerez.

+ An eskop kantonier! Ya, eskop Puno, hon amezog, evel ar re all, o labourat war an hent-bras... Juluan, eskop kantonier...

+ ACTUALIDAD 22 mae a gomz adarre eus follentez-brasoni Charlez-Meur Bro-C'hall... "Si la "folie des grandeurs" del general de Gaulle sigue igual, a pesar de nuestras protestas."

Gwener - 20/5/66.- + Roparz Kennedy a zo o paouez echuiñ un droiad a-dreuz Suamerika ha diskleriet en deus d'an 9 a viz mae e Washington: "Tostaat a ra an dispac'h, e Amerika Latinek. Peoc'hus e vezo an dispac'h-se, maz omp poellek a-walc'h... Distroet on gant soñjoù ha fromoù dishenvel, evel maz eo dishenvel etrezo tudoù ha lec'hioù an douarbras divent-se. Evezhiet em eus ouzh ar baourentez, an diouiziegezh, an direizhder. Ar bobloù-se ne c'houzañvfont ket seurt doare da vevañ, edoug ar rummad da zont. Ni n'her grafomp ket: int-i kennebeut: kemmoù a zeuio."

+ Ar beleg J. Renevot a gendalc'h: "Al live a vuhez, da nebeutañ er c'hêriou a seblant din bezañ kalz uheloc'h eget en da gornad... Saout ez eus a vil-vern. Kantadoù en atantoù (fermes) bihan hag e-giz boued, o deus a-walc'h gant geot ar parkeier. Ar c'houer a lazh e loen pa sav c'hoant dezhañ. Ar c'hig a zo evit netra: 0,80 l.n. ar c'hilo biftek) magadurezh n'eus nemeti an darn vrasañ eus ar familhoù. Emaon ivez e tachad frouezh ar broioù-tomm: bananez, avaloù-aour, pamplemouz hag all. Er mintin-mañ evel ur person mat a zu-mañ, ez on bet o kutuilhañ."

Sadorn - 21/5/66.- + Da lenn: "Le chemin du soleil" gant Jorj Carrera Andrade - 268p. Casterman. Istor hoalus Amerika-an-Traon savet gant unan eus gwellañ barzhed an douarbras-se.

+ E Chili, e-doug an trede Sizhunvezh Gevredigezhel, ez ez eus bet prezeget ez eo gallus Amerika Latinek da vagañ ar bed-holl.

+ E Bro-Ekouador, milieroù o deus dija perc'hennet an douaroù fraost lodennet etrezho. Da bep hini eo muzuliet e atant. D'an Indianed ivez ez eus bet roet tammoù, n'o doa betek-hen nemet ar frouezh anezho. Pezh a ra diouer evelato eo stummadur denel ha kevredigezhel hag emskiant a giriegezh (sens des responsabilités).

+ "Barriada" de Comas, au nord de Lima; elle a 9 km de long et compte environ 300.000 h.; quand vous voyez ça pour la première fois, vous restez bouchebée... Le fait est que cette masse humaine est en train de pourrir socialement et religieusement parlant... A Arrequipa-banlieue, il s'agit d'un enterrement de pauvre; c'est au milieu des cris des pleureuses et des cris d'hystérie que l'on glissa le cercueil dans sa loge."

SUL - 22/5/66.- + "An diouer a velein en deus lakaet an Europiz-se da kemerout techoù fall ar relijion latinek-amerikan. Kalz a vrizh-kredennoù, trivliadelouriezh (sentimentalisme), serc'herezh (concubinage). En tachad a-bezh, e kontomp en oferenn-sul, ur 500 bennak a re-yaouank hag a dud-en-oad. Bez hon eus un toulladig kofesionoù. Ar Sizhun-Santel a zo bet heulier mat. Gant I.V. Garmez, ez eus bet graet un doare "distro meur I.V. Boulogn". An holl a zo bet: 4.000 war blasenn El Colorado. Al liked hon diskarg eus ober-war-dro ilizoù ha chapeliou. Labour ez eus, avat, war ar stern: katekiz, obererezh katolik... D'am meno, mat eo an diazez.

Darempredoù gant ar veleien all: gant re an eskopti, n'hon eus ket, koulz lavarout. Ar re-mañ 'zo Alamaned, Italianed, ur guchennad Arc'hantiniz, holl leaned: ur beleg-eskopti nemetken, resevet gantañ an urzhioù, e miz c'hwevrer."

(Beleg J. Renevot eus ar Yeuc'h)

Lun - 23/5/66.- + Fidel Castro en deus skarzhet an toulloù louzh, an ostalirioù vil o oa en La Habana. En amzer Batista, e teue du-se an Norzamerikaned da glask ar pezh ne gredent ket goulenn digant ar Stadoù-Unanet o-unan: La Habana o oa un astenn eus Miami: leo'hioù cheuc'h ha reuzeudik ar sioù-fall.

Arack n'en doa ket aon Fidel d'en em ziskouez: bremañ eo diwallet mat. Ha pep tra a zo gwelet gantañ a-dost. Poan en deus avat o lakaat an holl bennoù da heuliañ e bennsturiennoù.

+ E miz even 1956, ur beleg a skrive e vezo protestant Chili, a-benn 50 vloaz, ma kendalc'h ar brotestantiezh d'en em skignañ gant an hevelep startizenn.

+ Ar Pentekostelezh, relijion bev e Chili. O prezeg un Doue hag a gar hag a salv, e seblant klotañ gant ur gevredigezh, hag a vev en diouer a garantez hag a silvidigezh.

Meurzh - 24/5/66.- + Dec'h, e tizoloen, evit ar wech kentañ, ur skol nevez: Rio-Blanco (Ar Stêr Gwenn). Evit se, pignit epad div eur ha diskennit epad un eur. Ar skolidi, 5 eur bale diouzh ar greizenn, n'o deus morse tremenet treuzoù i-liz San Juan. Ar skolaer, nevez echu gantañ e skolaj, a lavar din bezañ un deiz, diskleriet d'e gelenner, dirak ar c'hlas a-bezh, e oa ar c'hastilhaneg ur yezh estren hag e oa e yezh dezhañ: ar c'hetchouaeg.

+ Protestanted ivez a zo prederiet gant stad ar gevredigezh e Amerika Latinek, dindan an anv a "Junta Iglesia y Sociedad en America Latina." An emvod kentañ a zo bet dalc'het e Huampani e Bro-Perou, e 1961; an hini diwezhañ, e Tabo (Chili). Ur strollad eus an tu-kleiz.

Merc'her - 25/5/66.- + Ar bugel indian, oc'h ober e gresk, walc'ho ket muioc'h; nebeutoc'h avat. D'ar gouelioù hepken hag an diavaez nemetken. Eus ar c'havell d'ar bez, morse ne vez netaet an izili-genel.

Paz eo ret louzaouiñ ar c'horfoù-se, pebezh krogad evit lemmel ar gwiskad teilh!

+ Ker e koust stourm ouzh an dispac'herien e Kolombia: enep strollad Marquetalia: 30 milion a zolared. Arc'hant ar Stadoù-Unanet.

+ Stalañ an dispac'h war an douarbras latinek-amerikan a-bezh eo pal paotred-ar-strouezh. Mont d'ar c'hrogad a-gevret.

Yaou - 26/5/66.- + "Le monde développé que l'on retrouve, aborde le tiers-monde avec sympathie, mais avec une sympathie "caritative", qui est le contraire de la solidarité, car il ne le connaît pas. Les revues, films, reportages de télévision traduisent le tiers-monde, ils ne nous y incarnent pas."

(Bruno René-Bazin bet e Amerika-Latinek.)

+ "An Indianed, dezho kizioù, kengounioù dizintrus (imperméables), ha muioc'h c'hoant dezho da adperc'hennañ ar pezh a zo bet lammet diganto eget da vont war-raok en o doare-bevañ".

(Daniel Schurmans - Terre entière, 3/66.)

+ "Pobl an Andoù: ur bobl emharzet (arrêté en lui-même, inhibé), a gred ne c'hell ket kenstrivañ gant ar re-all, dezhañ un diouer spontus a fizianñs ennañ e-unan." (Id.)

Gwener - 27/5/66.- + "On sait généralement à quel point les Indiens, et surtout les Indiennes, peuvent rester longtemps immobiles, accroupis sur le sol, sans que leur oeil ne cille, sans qu'un muscle ne bouge, à part les masticateurs qui ruminent la chique de coca. C'est presque un cliché touristique. En réalité, il me paraît excessivement douloureux. On en fait une sorte de "caractéristique raciale" ("les hommes au regard de pierre"). Si l'on se demande pourtant ce qui peut amener un être humain à chercher refuge dans l'immobilité, l'absence , la vie végétative, on comprendra ce que cette attitude, passant dans la gestuelle de tout un peuple peut

ignifier d'abdication."

(Daniel Schurmans - Terre entière 3/66)

Sadorn - 28/5/66.- + N'eus ket ul lienenn evit degemerout ar c'hrouadur indian nevez-ganet. Ha perak e vefe? Unan war daou o tont er bed ne vev ket ur sizhun leun. Mailhuret e vezo eta e lostenn e vamm.

Diwezhatoc'h, daou pe dri damm pilhoù a vezo troet en-dro dezhañ. E zivrec'h astennet a-hed e gorf, e vezo paketet evel-se en un torch ha laset start gant ur gouriz ledan, gwiadet e livioù flamm. War e benn, ur boned stamm, gant pinfrerezh (fanfreluches) a raio dezhañ c'hweziñ noz-deiz.

D'e zaou miz, e vezo gwisket ar sae, savet en-adreñv, diskennet en-araok ha dalc'het gant ur gordennig c'hloan. Kemm ebet a-hend-all, nemet c'hwezh ar staot o vezañ kreñvoc'h-kreñvañ.

D'e dri, pevar bloaz, an Indian bihan ne c'hell ket stourm ouzh ar yenijenn. Sae 'zo gantañ evel e c'hoar, hag o-daou ne wiskont nemet ur rched lien e pilhoù, a-wechoù ur chupenn digor war ur peultrin noazh.

(Croissance des jeunes nations - Meurzh 66)

+ "N'eus ket a donkadur istorel: istor warc'hoazh a zo diouzhomp" a skriv Filip Farine en e levr: Une terre pour les hombres. Gwir-bater eo evit kudenn an Naon er Bed... hag ivez evit hor bro: Breizh.

Sul - 29/5/66.- + Dont a ra a-wechoù kelou eus ur stourmig enep an alkool e Amerika Latinek. E Chimbote (Perou) emaer o sevel lojamantoù evit diazezañ ur Greizenn-Ober-Kevredigezhel (Centro de Acción Social). En ti-se, e vezo digor ur burev evit an Alkooleged Dizanv (Alcooliques anonymes).

+ E Bro-Ekouador, ez eus bet bec'h adarre. Pennoù ar vroad a gouezh an eil goude egile. Evelato, an Indianed (40 % eus ar boblañs) n'ouzont c'hoazh seurt eus ar pezh a dremen, toullbac'het maz int en o reuzidigezh, sklavourien er plantareurioù bras.

Un taol-fall: Japan, hag en em bourveze e bananez er vro ha se adal 1962, pa zismantras ur c'helc'hc'houidenn (cyclône) plantadurioù Enez Formoz, a zo distroet, e 1965, d'e varc'had kent. Ur c'holl eta a 17 milion a zolared.

Kresk a zo bet lakaet ivez war an tailhoù (impôts). Met Guayaquil, ar gêr, elec'h ma vez dastumet 75 % eus rolloù ar vro, he deus fuloret ruz.

Du-se, 240 perc'henn (propriétaires) a zo a-ramp war ouzhpenn 3 milion a zevezhioù-arat.

(Le Monde - Ebrel 1966)

Lun - 30/5/66/- + Abaoe pell'zo eo anavezet an dro-lavar euzhus: "Gwelloc'h eo un direizhdêr eget un dizurzh". Evelse 'man ar stal en holl vrizh-demokratelezhioù diazezet war galloud un toulladig pinvidien."

(C. Gault - 65)

+ Vikel-Vras hon eskopti a skriv deomp: "Va beaj e Bolivia: dispar. Bez on bet en un emvod beleien, stok ouzh kêr Santa-Cruz (18 beleg etre-holl, 14 anezho eus Breuriezh Maryknoll) gant ar c'heneskop azezet ganto, evel unan anezho, tizhet gant o goulennoù hag o fismigoù, fentus en e respontoù. E tri dachad eo lodennet eskopti Santa-Cruz: bep miz e vez dalc'het ur vodadenn: aes eo dezho, rak gweturioù o deus hag ar re-bellañ a c'hell degouezhout dindan 3 eur amzer.

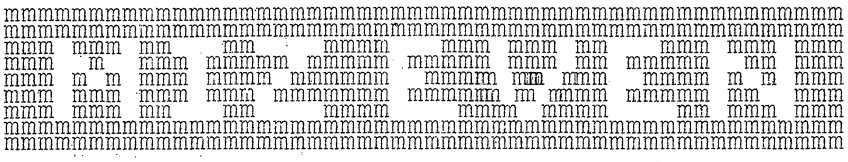
Bolivia n'eo ket ken diwarlerc'hiet eget ma soñjer hag e neblec'h muioc'h diwarlerc'hiet eget uhelgompezennoù Perou. Paz Estenssoro (bremañ e Lima) en deus ranket skarzhañ kuit, e chakodoù leun; kalz a zo da rebech dezhañ. An M. N. R. (Movimiento Nacional Revolucionario), avat, gant Estenssoro, a zo deuet a-benn da gemmañ ar frammadurioù ekonomikel...

Gxelet em eus ivez pardon I.V. Copacabana, e-kichen al Lenn Titikaka. Morse

em buhez n'em eus gwelet korolloù gant gwiskamantoù ken lorc'hus; met morse kennebe n'em eus gwelet kement a verc'hed hag a blac'hed-yaouank mezv: re hon "altiplano" n' ket tost dezho ober kement ha ken bras korfadoù."

Meurzh - 31/5/66.- + An ti indian: netra evit lakaat kemm diouzh kemm etre ti-soul Yann hag hini Tomas. Arrebeuri: tamm ebet; alies, avat, kasedoù-alkool kozh, restajoù ur gouel, mat da reiñ da azezañ d'ar re a zeu pe da glozañ teñzorioù: boestoù-mir merglet, kozh-paperioù, boutailhigoù. Toulloù er voger a vez graet ganto da armel ha da estell (étagère): eno vez lakaet ar voujienn en he c'hantolor douar.

+ Prenit ar bladenn Achalay warni kanennoù poblek, sonerezh eus an Andoù (Bolivia, Perou, Ekouador) - 33 t BAM-LD 414. Achalay: ketchoua = pegen kaer!

Merc'her - 1/6/66/- + "An Iliz e Amerika-latinek, bezañ servijerezh ar gevredigezh e dispac'h. Nann evit mestroniañ, met evit kenlabourat, evit awenañ (inspirer). Nann evit skoilhañ ar c'hemmoù-war-raok, met evit o luskañ (promouvoir)."

(Yann Landazuri, Kardinal Lima e Indiana)

+ "Du-mañ, e varver diwar debriñ re... Met un nebeut eurioù Karr-nij ac'han..."

+ Raoul Follereau, abostol an dud-lor a lavar: "Sonj am eus c'hoaz eus an nozvezh-se tremenet ganeomp e penn-pellañ Bolivia, e ul lochenn prestet deomp gant Indianed Ketchoua. Un enkadenn (crise) tanijenn-breñvenn (appendicite) a grogas en va gwreg Madalen. Mil kilometrad edomp ouzh an tostañ medisin. En noz teñval-proch, n'em boa evit va maouezh o klemm, daougrommet ha n'em boa evit he difenn nemet ur bistolenn skoilhet (enrayé), daou santimetrad bouji ha teir alumetezenn."

Yaou - 2/6/66.- + Trec'hlid an Inka: er penn-araok e valee ar vrezelourien gwisket kaer; dirak Yupanki Pachakoutek, korollerien ha kanerien oc'h embann taolioù-kaer an impalaer. Goude, ar brizonierien, noazh hag en ereoù. Warno, ledet war an hent, e tremene an Inka, en ur c'harmiñ: "Bresañ a ran va enebourien dindan va zreid." Ul lodenn a veze aberzhet (sacrifié) hag ul lodenn all graet anezho sklavourien ar Stad.

+ E Meksik, ar bobl a soñje dezhañ e oa Cortès (an alouber) kannad an Doue kozh, deuet da adc'houlenn e gador-veur, evel m'o doa diskleriet an diouganoù (prophéties). Setu perak pa zeuas ar Spagnoled, an dud-se a oa prest da zegemerout forzh petra.

+ An Andoù a-bezh a oa rouantelezh an Inkaed, deuet da vezañ mistri war an Aymaraed hag ar Gwaranied, o rediañ anezho da gomz Ketchoua.

Gwener - 3/6/66.- + An Indian hag an Idianez a gousk gant o dilhad. O gwele: an douar pe skourroù gant kolo, ledet warno kreo'hin deñved pe lamaed. Ha war-c'horre pallennoù gwiadet ponner. Da 6 eur diouzh an noz, ez eont da gousket.

"La règle absolue pour la fondation d'un foyer, ne souffrant à G... aucune exception, est l'antique "sirwanakuy", mariage à l'essai "accouplement utilitaire", sorte de contrat tacite de procréation et d'assistance mutuelle dont la durée est égale à celle de la volonté et de l'affection des parties: ce que nous appelons concubinage. D'où l'instabilité des foyers...

+ Panama a zo staget da ober war-dro he Indianed, int-i ivez mantrus o stad. 45.000 ez eus anezho: gouamiez-ed a ouenn.

Sadorn - 4/6/66.- + "Goude ar Sened-Meur, al liked (laïcs) dreist-holl o deus da oberiañ. Gant liked eo en deus bet ar Gomunouriezh kement a veli war ar vicherourien, ar studierien, ar gouerien."

(An Tad Lombardi e Meksik.)

+ Tregont dre gant eus poblañs, Brazil, da lavarout eo 20 milion bennak a dud, odeus kalz pe nebeut darempred gant an hudsperedouriezh (spiritisme).

+ 150.000 beleg a ra diouer e Amerika Latinek. Diskoulm ar gudenn: avielerien.

1 beleg evit 4.928 katolik.
1 beleg evit 6.977 e Kreiz-Amerika.
1 beleg evit 20.000 katolik e Santiago-de-Chile.
War 3 veleg, 1 a zo un estren.
90 % eus studierien ar c'hloerdioù-bihan a ya kuit araok achuiñ.

Sul - 5/6/66.- + Naontek, ugent vloaz d'ar paotr, seitek, triwec'h vloaz d'ar plac'h ez eont a-gevret ha da chom pe da di kerent an den pe da hini kerent ar vaouez. Diwezhatoc'h, e savjont o lochenn dezho o-unan. Bez e c'hellont neuze kaout o lod eus douariou ar "Communidad" (Kenunvaniezh), dezho da reiñ devezhioù-bras evit netra, evit mad ar strollad pe e bennrener ar "personero". Ma vez dilezet ar wreg, an den a ziwall gantañ an tammoù douar-se. Ar vaouez, dreist-holl ma chom gant bugale, ma ne gav ket ur c'heneil all, ma n'emañ ket an aour war ar radenn gant he zud, a c'hell goulenn ur park all bennak.

Evelse, en em vern holl izili an hevelep familh, en hevelep kêriadenn, en hevelep kenkriz, gant e-leizh a zimezioù etrezo, ken maz eus bec'h o c'houzout peseurt anv e zougont. Ma m'en em strollont evelse, n'eo ket en abeg d'ar gerentiezh, met e-sell da vevañ, da grakvevañ.

An ozac'h eo mestr an tiegezh. Ar wreg, peurvuiañ, n'eo nemet tra he gwaz. Ar vugale, ne c'heller ket lavarout anezho mevelien, rak n'eus ket kalz a zouaroù da labourat, na kalz a chatal da sevel. Ur sizhun a zo a-walc'h evit turiañ ar parkeier.

Ur bugel muioc'h en un oaled a zo ur c'hof muioc'h da vouetañ. Disoursi neuze, e vez lezet ar babiged da vervel. Ma ne varv ket, e savo e-gis ma karo, e-giz ma c'hello, evel ul loenig.

Ma vez digarez, ar gerent n'o do ket damant da gas o c'hrouadur pell diouzh ar gêr, evel mevel bihan en ur stal pe en un ti prevez. Buan ar paotr, ar baotrez aet da gonis a vezo ur mab, ur verc'h dilezet da-vat.

(Croissance des Jeunes Nations - 3/1966)

Lun 6/6/66 - lun 20/6/66.- + Raomp pemzektez diskuizh d'hor liesskriver, Mikael URIEN, n'eus ket bet tu dezhañ da gas deoc'h ar follennoù, ingal, adal penn-kentañ ar bloavezh-mañ, dalc'het start maz eo bet gant e studioù bacheloriezh.

A galon domm, e lavaran dezhañ va anaoudegezh-vat evit an trevell chouket gantañ, gant kement a youl-vat.

+ "Gousto pe gousto, eo dav kemmañ don ar bed katolik temzet evel maz eo bremañ. Marteze n'eo ket yen; birvidik n'eo ket kennebeut. Emaomp o koll an dud diwar-ar-maez. Emaomp dirak ur bed gros, emgarour ha diaes eo gouzout pe emgarantez eo ar grosañ, hini ar re-binvidik pe hini ar re-paour.

(An Tad Lombardi e Meksiko - 1966.)

En ul lizher, eskibien Bro-C'hall a dag pennsturiennoù kapitalouriezh ar C'hornog. Petra vefe ret skrivañ neuze a-zivout kapitalouriezh Amerika?

Meurzh - 21/6/66.- + En hent, mintin-mat evit traon ar barrez. Katekiz araok kreisteiz, e skol Yanamayo, goude lein, e hini Nogalani. Amañ, ar skolidi a zo holl aymaraed.

Digwener ha disadorn, ez eus gouel e San Juan hag ar skolioù a zo pedet da genstrivañ gant dañsou poblek. E Nogalani emaer o fardañ tokeier bras ur souezh, gant bizhier an iskisañ ar gwellañ; skourroù, gwrizioù troet ha kildroet ha marellet gant bep seurt livioù.

Goude an oferenn, e-leizh a verc'hed a ginnig din bugale klañv da vennigañ. Siwazh! imor fall ez eus ennon, rak soñjal a reont ez on ur sorser. Betek peur, e c'hoarifomp ar sorser evelse? Dont a raer da kaout doñjer ouzh ar bennigadurioù, ouzh an dour benniget...

Merc'her - 22/6/66.- + Kousket er chapel, em eus klevet hopadennoù e-pad an noz: kannoù ez eus bet adarre.

A-bred, en hent, en em gavan gant ar pastor azvendour, bet oc'h ober e drogest. Diaes eo sellout brav ouzh ar re en em vata eus sempladurezh katoligiezh hon tud, evit o sachañ d'o sorc'hennoù ha d'o falz-kredennoù.

+ "Amañ, e tregern bemdeiz komz an Aviel: "Fonnus eo an eost, nebeut, avat, ar meveliou."

(Josef Dammert, eskop Cajamarca - Perou)

Yaou - 23/6/66.- + E Charuyoc'h, gwreg (gwelloc'h, ar vaouez a vec gantañ) ar mestr n'emai ket er gêr. Setu maz eomp hon-daou da zebriñ d'un tamm barakenn goad. Aymaraed - rak er c'hornad-mañ eus ar barrez, n'eus nemeto o vevañ - a dremen diehan gant o sammoù kafe. Ur strollad, merc'hed an darnvuiañ, a zo chomet a-sav da ziskuizhañ. Evelato n'eo ket e soubenn ar stal eo e klaskont nerzh evit lakaat ar sac'h en e blom, met en alkool hag er butun. Ar merc'hed zoken emañ ar zigaretenn en o genou hag ar voutailh - ur c'hemmesk porto hag odivi - a dremen eus an eil beg d'egile. Sevel a ra ar gaoz...

Diouzh an nozh, abadenn gant ar vugale-skol. Warc'hoazh, "Gouel an Indian" (Dia del Indio), meur a dra a zo displeget e aymaraeg: pezh a laka ar selaouerion da c'hoarzhiñ, zoken pa vefe ret lenvañ pe fuloriñ: evel pa teu an archer da gerc'hat mab an ti da vont d'ober e servij-soudard.

Penn-da-benn an noz, betek goulou-deiz, hep ehanañ, an hevelep alkool flêrius hag an hevelep ton-dañs. Prometet ez eus din va lezel da gouskat didrouz war leur-zi ar c'hlas. Siwazh! amañ, pa vez fest-noz, n'eus doujañs ebet evit ar c'housked ha pa vefe hini ur roue. Gwelout a ran ar vugale oc'h aozañ o gwele: ur blastikenn ledet war an douar noazh, daou pe dri dorch ha mat pell 'zo. Mezh am eus o kaout kement a zamant ouzh va c'horf.

Gwener - 24/6/66.- + Gouel Yann, an ever-dour... Ar re o deus tostaet ouzh an aoter, er mintin-mañ, n'emaint ket diwar zour. En em c'houlenn a ran ha mont e tleomp da seurt gouelioù. E-gwirionez, e santer pegen tev eo danvezelouriezh (matérialisme) an Indianed.

Da zek eur e lorc'han, da c'hwec'h eur diouzh an noz, ec'h erruan en ur San Juan, leun a dud hag a stalioù. Ar "pardon" a zo.

+ War goulenn ar C'hardinal Frings, eskop Kologn, d'an 18 du 1965, ez eus bet savet e Roma ar "Strollad etrevroadel a labour e servij lusk an den." E bal: "gwellaat, kreñvaat, hervez pezh'zo bet sevenet, labour an obererezhiou hag an emsavadurioù o zo o vont en-dro, ha mar geller, kreskiñ arc'hant ar c'hestoù."

Sadorn - 25/6/66.- + D'ar mare-mañ, ez eus kalz a vrud en-dro d'ar bobl Moï, o vevañ, un 300.000 pe 400.000 bennak anezho, war uhelgompezennoù Vietnam. Levrioù kaer en deus skrivet an Tad Dournes diwar o fenn ha nevez 'zo e teue eus ar wask e ti Plon "L'exotisme est quotidien"gant Jorj Condominas. Emaer o kas da get ar boblad-se. Peur 'ta, e vezo youc'het ivez, emaer da-vat o tiouennañ milionoù a Getchouaed hag a Aymaraed?

+ Hervez ar c'helenner amerikan Johnson, gant gouennoù gwinizh 'zo, e

vefe tu da greskiñ ar frouezh (production) eus 20 % da 25 %. An debrerien-riz a vefe ret dezho kemmañ o boaz.

+ "Pariz, kêrbenn ar follentez atomek" a skriv ar gazetenn "Jornal do Brazil" e niverenn an 23 mae 66.

+ Maz eus 6.000 pe 7.000 km etre atol Muruora hag aodoù Suamerika, n'int nemet 6.000 pe 7.000 km dour: n'eus na menez na netra. Aes e vezo d'ar goumoulenn a-tomek kantreal e-giz ma karo.

Sul - 26/6/66.- + Kreizennet groñs e oa an impalaerded inkaek.

+ Da zilostañ ur friko kinniget gant ar Spagnoled, e voe lazhet an Inka Atawallpa ha gantañ pennou-bras ar rouantelezh. Tra hañvel a oa graet ivez d'an noblañs meksikat, e-kerz ur gouel relijel pagan, e porzh neved-meur Meksiko.

+ An Inkaed n'anavezent nag ar rod, nag ar marc'h; bez o doa, avat, ul loen-samm: al lama.

+ Gouel-meur ar C'hoariva-Skol-Veur e Nancy a ro degemer er bloaz-mañ d'ur strollad c'hoarieriou brazilian, hini Skol-Veur Katolik Sao-Paulo. Kinnig a reont ur gonchenn Nedeleg. Severino, o chom e rannvro mantrus ar Biz, a ziskenn war-du ar mor, c'hoant dezhañ da gaout labour. Gantañ e tamm peadra n'eus nemetañ: e wele-skourr (hamac) mat da gouskat, mat d'en em sebelian. Met hed-a-hed gant an hent, ne gejo nemt gant ar marv hag ar reuzidigezh. Ar richer toulle-bezioù hepken a vez kinniget dezhañ. Erru war an aod, e zegouez gant ur c'halvez, hag a lavar dezhañ ez eus ganet ur bugel. Daoust d'ar vizer ha d'ar marv, an trec'h a ya gant ar vuhez, hag a chom un dra gaer. Nedeleg mesklêt gant kozh-vuhez ar gouerion brazilian. Un oberenn fresk, start, yac'h an ton anezhi.

Lun - 27/6/66.- + "Les Indiens possèdent des traditions propres et imperméables et se laissent toucher beaucoup plus par le désir de récupérer ce qu'on leur a pris que par un idéal de progrès social...

... Imaginons un peuple qui ait joui dans le passé, sinon d'une civilisation très riche, au moins d'une organisation sociale très complexe, d'un ensemble de traditions et de mythes fort riche et garanti (incarné, pourrait-on dire) par un ordre, par une structuration hiérarchisée de sa communauté. Imaginons que cet ordre soit détruit de fond en comble, bouleversé par une rencontre brutale avec la civilisation technique dont nous parlions, et que ce peuple, privé de ses racines, de ses chefs, de son encadrement institutionnel, soit alors laissé désormais à lui-même pendant des siècles, réduit à ressasser ses traditions désormais vides de leur substance et livré à l'appauvrissement progressif de tout ce qui avait constitué sa culture...

... il s'agirait plutôt d'un peuple vieillard, après avoir été orphelin. En face de la culture qui l'a vaincu, il adoptera une attitude soumise mais pleine de méfiance, fuira la confrontation et, chaque fois qu'elle sera inévitable, déguisera ses propres manifestations sous une apparence acceptable par les nouveaux venus."

(Daniel Schurmans - medisin - du 1965)

Meurzh - 28/6/66.- + An Inka a aberzhe ar brizonidi d'an doue-Heol; an noblañsoù a vezo taolet da zebriñ d'al loened gouez. "Ne vern m'o defe kas ac' hanom, gant m'o defe aon razon" a oa e ger-stur.

+ Buan e rede ar c'hleier, gant eskemmoù (relais) bep 3 kilometrad.

+ Ur prof, un aluzenn a vezo graet da boent ar "Striv enep an Naon", met goude, arabat komz mui: grit peoc'h deomp, hon lezit d'en em vataat eus hon aesamantoù. Hag e pe-lec'h emaint? En toneladoù a voued lonket da-genver gouelioù divenn ar bloaz, paz eus kantadoù a vilionoù o vervel gant an naon.

"Le monde développé que l'on retrouve, aborde le tiers-monde avec sympathie, mais avec une sympathie caritative, qui est le contraire de la solidarité, car il ne le connaît pas." (Bruno René-Bazin, bet e Amerika Latinek.)

Merc'her - 29/6/66.- + Arabat soroc'henniñ e vefe kalonoù-evit-an-holl (coeurs universels). Da zeskiñ hon eus gouzañv kaout bevennoù (accepter ses limites). Strivañ evelato da vezañ bourret, dedennet gant an hollved.

+ "D'am menc, ne c'hell an den daremprediñ e-gwirionez, e-don, en diviz, nemet ur guchennad tus, kulturioù ha pobloù, ha p'o briatfe holl, war dachenn ar pennsturiennoù, ez-speredel."

(Beneada Milcent, bet e Indonesia)

+ Erbroioù all e chomomp estrenien, da-lavarout-eo nebeutoc'h efedus nebeutoc'h gouiziek eus gwirvoudoù (réalités) ar vro.

+ "Kudennoù an isdiorradur (sous-développement) n'int ket eeun. Evit o diskoulmañ n'eo ket a-walc'h gant louzoù er krenn, evel maz eo an arc'hant hag ar c'henurzhiadur. Dont a raer da c'houzout ez eo ar garantez, an habaskter (patience), an izelder, armoù galloudus meurbet."

(Bruno René-Bazin - Terre entière, 4/66.)

Yaou - 30/6/66.- + Les Indiens... une donnée ambarrassante de la vie nationale. D'une part, on cherchera à minimiser le problème, en évitant, par exemple, de parler des Indiens, comme d'un groupe distinct, en affirmant qu'il n'y a qu'une seule catégorie de Péruviens...

... D'autre part, on répétera que les "serranos" sont incompréhensibles, étranges. On parlera de leur "idiosynerasie" (réaction propre à un tempérament). S'ils n'évoluent pas vers une vie plus confortable, c'est assurément parce qu'ils n'en ressentent pas le besoin, que leur style de vie est inscrit dans leur sang. Pour un Liménien moyen, la sierra est le pays du froid, du vent, de la tristesse, de l'hébétude. L'Indien ne comprend pas le bien qu'on lui veut et comme, de plus, il parle une langue impossible, il n'est plus que de le laisser se débrouiller tout seul."

(Daniel Schurmans - medisin.)

+ Ar Stadoù-Unanet eo ar vroad hag a brof ar muiañ d'ar broioù isdiorrenet: 18 milion a zolared, e 1964. Bro-C'hall: 17 milion.

GOUHERE

Gwener - 1/7/66.- + Nebeutoc'h-nebeutañ e pren ar broioù ijinerezhet digant ar broioù paour. 51 % eus o frenadennoù, e 1959, 48 % e 1961, 25 % e 2000.

Prizioù ar penndanvezioù ne ran nemet diskenn. Diskenn eus a 4 % etre 1950 ha 1952, tra ma bigne a 19 % ar varc'hadourezh enbroet (importée).

E 1965, ar broioù paour o deus kollet 14 miliar a zolared war ar pezh o deus gwerzhet. Hag ez eus bet prestet pe roet dezho 10 miliar.

Neuze skoazellañ n'eo ket profiñ, met daskoriñ (restituer). Dle hon eus ekeñver ar broioù-se.

+ Ret eo kemmañ reolennoù ar c'henwerzh etrevroadel.

+ Da lenn: "L'aide aux pays sous-développés", gant M. Luchaire - Collection "Que sais-je?" Oberenn verr, resis, sklêr.

"Castrisme, Communisme, Démocratie chrétienne en Amérique latine", gant Albert Samuel - Chronique sociale de France.

Sadorn - 2/7/66.- + "On se trouve en face d'un peuple inhibé (les Indiens), qui ne se croit pas en mesure de faire concurrence aux autres, qui manque prodigieusement de confiance en lui-même."

(Daniel Schurmans)

+ Frañsez Juliao, diazezour ar C'hevredadoù Kouerion Brazilian, achapet eus an toullbac'h, a zo bremañ harluet e Meksik. Tamallet eo bet da vezañ komunour...

Distaolet zoken gant e familh. Deuet eo a-benn da reiñ emskiant d'al labourerien-douar. Evit ar wech kentañ, e Brazil, ez eus anv eus an dud-diwar-ar-maez, evel rummad er gevredigezh. Dav eo bet ivez d'ar Stad degemerout ar sindikadelezh labour-douar.

+ KOLOMBIA: 15 milion a dud, anezho 3 milion a Re-Wenn. Re-Zu ez eus ivez: 4 %, mulzud (mulâtres) 14 %. 57 % a zo hironed, 2 % hepjen amerindianed. E neblec'h, avat, ar gwad spagnoled n'en deus en em gemmesket kenkoulz gant ar gwad indian.

Ar gatolikañ eo, eus an 20 broad latinek-amerikat. Pell amzer, ar veleien a zo bet holl-c'halloudus. Ha diktatored evel Gomez pe Rojas Pinilla n'o deus padet nemet gant harp al lodenn vrasañ eus an dud-an-iliz.

War 1.000 Kolombian, 50 hepken n'int ket badezet en Iliz Katolik. Daoust d'ar frankiz relijiel bezañ merket er C'henreizhadur (Constitution), evit gwir ar Gatoligiezh a zo relijion Stad. Dre-ret, eo kelennet ar relijion er skolioù, gant ar skolaerien o-unan. Ur mare 'zo bet, e veze bec'h war ar brotestanted, 100.000 anezho hiziv. Un tammig 'zo, n'o doa nag ar gwir da gelenn, nag ar gwir da avielañ o-ouez d'an holl.

An Iliz-se, avat a zo bresk. Ur relijion hengounel ha nann bevet. 3.700 beleg hepken evit 14 milion a dud. Er c'hêrioù, an darn vrasañ eus al leanezed a ra skol d'ar merc'hed. Muioc'h a dud war-lerc'h ar prosesionoù eget en-dro d'ar c'hodorioùkofez. Ha war 94 Kolombian badezet, a-boan 2 % a wel ur beleg a-raok mervel.

(Connaissance des Jeunes Nations - mae 1966)

Sul - 3/7/66.- + An Tad Voillaume, o tont eus Bolivia, hag o veajiñ war-du Arrequipa (Perou). "An tren, emezañ, a bign uheloc'h eget 4.000 m. Karout a ran an tachennadoù distruj-se; n'eus ket ur wezenn, gant gounidigezhioù paour-ran."

"Ha setu ma ne c'hellan ket mui gouzañv an diviz-se etre tud desket, o komz eus an dud, evel danvez da studiañ, o komz anezho "en un doare dre-vras". Evit doare, rankout a raer prezeg a-zivout an dud "en un doare dre-vras", evit o c'henurzhiañ, o magañ, o diorren. Met ne c'hellan mui gouzañv kement-se! Seblantout a ra din emañ va c'halon gant pep-hini eus ar re-baour-se, bihan pe vras hag ez eo pep-unan karet gant Doue, evel ur mignon c'hwek ha n'eus nemetañ, ha ne sell morse Doue ouzh an dud "en un doare dre-vras". Karout a rafen kaout kement a galonoù eget maz eus tud war an douar ha krediñ a ran ez eo se, kevrin (mystère) Karantez Doue. N'eus ket a dud dre-vras. Doue ne oar ket petra eo an "den dre vras". Nez eus dirazañ nemet tudennoù bev ha karet, galvet gantañ dre an anv a zo dezho. Bras eo ar c'hevrin-se, met eñ nemetken va frealz hag a vir ouzhin da gouezhañ en dic'hoanag."

(An Tad Voillamme - Acause de Jésus et de l'Evangile)

Lun - 4/7/66.- + "Tout se passe comme si Washington voulait obliger ses "alliés" (latino-américains) à s'abriter sous leur parapluie anticommuniste, en suspendant au-dessus d'eux la menace de leur retirer sa protection économique. Pas de sécurité économique, si les Latino-américains refusent la sécurité made in USA: tel est le chantage."

(Croissance des Jeunes Nations - mae 1966)

+ Muioc'h-mui e prezeger an diorroadur klok (développement intégral), o terc'hel stad eus an den a-bezh, nann hepken eus an arboellerezh en e vuhez, met eus e vuhez gantañ e-unan, eus e vuhez gant ar re all, eus e vuhez bremañ, eus e vuhez dec'h, gant e hengoun istorel. Hent diaes, ret avat ha dibabet gant an dominigad breizhat Lebret.

Meurzh - 5/7/66.- + "Gouzout a raer pegement e c'hell an Indianed ha dreist-holl an Indianezed chom difiñv hir-amzer, kluchet war an douar, hep malvenniñ ul lagad, hep fiñval ur gigenn; an dent nemetken o vont en-dro da chikañ ar c'hoka. Ur c'hliched touristel koulz-lavarout. E-gwirionez, un dra boanius-meurbet. Hag e vez lavaret emañ ar ouenn evel-se ("an dud dezho sell maen")...

Si l'on se demande pourtant ce qui peut amener un être humain à chercher re-

fuge dans l'immobilité, l'absence, la vie végétative, on comprendra que cette attitude, passant dans la gestuelle de tout un peuple, peut signifier d'abdication.

(Daniel Schurmans -medisin - du 1965.)

+ Muioc'h e vezer war evezh da chom hep lakaat diaes kenwerzh ar baotred pinvidik eget da ober war-dro naon ar re-baour.

+ Ar gouarnamantoù a c'hell bezañ brokus; aon o deus avat da vont re-bell. Aon o deus ne vefent ket heuliet gant menoz-an-holl (opinion publique).

+ Da lenn: Eglise et pauvreté - Le Cerf, Paris - 1965 - 384 p. - Une réflexion sur la pauvreté doit aller jusqu'à l'analyse de ses causes économiques et politiques, et à la critique d'un système fondé sur l'enrichissement et où la pauvreté apparaît comme la marque d'un échec, d'un statut inférieur. La solidarité des chrétiens à l'égard des pauvres implique une lutte à leur côté, mais aussi le refus opposé à la tentation de s'enrichir personnellement.

Merc'her - 6/7/66.- + " Ce qu'il faut pour vaincre la faim, c'est une nouvelle philosophie économique, qui respecte les vraies priorités, qui permette de consacrer plus de moyens à nourrir les hommes, fussent-ils pauvres, qu'à satisfaire les fantaisies des nantis.

(Mikael Cépède - Etudes, mae 1966.)

+ Bez ez eus tachadoù eus ar bed, enno nebeut a dud, hag a zo ivez douarou a naon: tachadoù a n'int ket gouezlec'hioù, evel maz eo "ifern glas" an Amazonia pe Gwinea-Nevez. Gant nebeutoc'h eget 1 den dre gilometrad-karrezek, n'eus ket a-walc'h a boblans evit "mestroniañ an natur".

+ An Izelvroioù (Pays-Bas), gant 353 den dre gm^2, ne ra ket diouer dezho ar boued: fonnus er c'hontrol. Hag e c'hellont ermaeziañ (exporter) danvezioù-bevañs.

+ "... peu de sociétés assurément manquent aussi gravement, en 1965, des critères de créativité, de liberté, d'adaptabilité au réel que le peuple kechwa."

(Daniel Schurmans)

Yaou - 7/7/66.- + "War dachenn ar Bed ha war dachenn ar c'ro (Brazil) an Iliz a dosta muioc'h-mui ouzh gwirvoud (réalité) ar bed amzeriat (monde temporel."

(Frañsez Juliao - 1966.)

+ Kendalc'h La Habana (Kouba) a zo bet un darvoud a-bouez. Evit ar wech kentañ, pobloù Azia hag Afrika o deus en em santet kenstag ouzh pobloù Amerika Latinek.

+ F. Julioa ne gred ket e raio berzh an demokratelezh kristen e Chili. "Ar gristenien, anat eo, a dle skoazellañ evit sevel an demokratelezh, met perak klask e vefe un demokratelezh "gristen"?

+ E amzer an Inkaed, ar sammoù a veze douget war gein ha dre-ret. N'eo ket souezh eta e kendalc'hfe an Indianed, hiziv-an-deiz, d'en em vec'hiañ evel ma reont.

Gwener - 8/7/66.- + Kleñvedoù-penn ez eus e-touez ar C'hetchouaed. Soñjal a ran e "vez laeret diganto un dra bennak", ul lodenn eus o ene ("soustraction d'être"). En em gavout a reont izel aet, bihanaet, lammet diganto un dra bennak.

N'en em gavont ket en o bleud, met en disurentez, en enkrez (susto = spont). En em soñjal a reont kablus (daño = gaou), dilaouen int (indio triste, hijo de nodie = indian dilaouen, hep tad, na mamm).

Diarvar eo evidon ez eo klañv ar gevredigezh indian.

Magañ istim, lorc'h, dudi evit kement a sell ouzh ar c'hultur indian.

Ret eo studiañ a-dost ar bobl-se.

(Daniel Schurmans - Terre Entière, niv. 16)

+ Pa garer an Drederenn-Bed, e tleer bezañ a-du gant un oberenn voutin, a-gevret, e stern Europa unvan pe e hini an ONU.

+ E Gwatemala, eo brein lodennoù a-bezh eus an arme hag eus ar poliz.

Sadorn - 9/7/66.- + "Diframmañ gwrizioù an drougoù a zo atav ouzh hor gwanañ: buhez-sunerezh (parasitisme), breinerezh (corruption), emgarantez." (prezegenn Fidel Castro - 3/66.) Piv lavaro n'eo ket ar re-se ar c'hleñvedoù a zisec'h Amerika Latinek?

+ Ar skoazell d'ar broioù paour a ya war ziskar:

0,77 % eus ar frouezh broadel e 1962
0,73 % " " " 1963
0,66 % " " " 1964

Hogen e Kuzuliadeg (Conférence) Jenev e oa bet divizet reiñ 1 %.

+ Kresk eus an hanter war ar c'houevr gwerzhet e Chili. Bezit war evezh ouzh ho kefluskerien (moteurs) ha diwallit diouzh frejoù bras.

Sul - 10/7/66.- + Dek vloaz 'zo e vev "Doña Renée", ur gallez, en ur "favella" eus Rio-de-Janeiro (Brazil). Gant ae Re-Zu - 10.000 en he c'harter - tost d'ar palezioù cheuc'h. Er stalioù, an hini-zu vihan a wel an itron o tispignañ evit he zizhun tri miz gopr (salaire) he zad.

Da-geñver an dour-beuz diwezhañ, he deus graet betek 600 pikurenn en he devezh.

+ " Ar Moïs-ed eo Indianed Indez-Sina (Indochine), evel maz eo "gouzañverien diwarlerc'hidi Kristof Kolomb" Indianed Indezioù ar C'hornog.

Pe-lec'h 'man ar vro ha ne defe ket he Indianed?

E Amerika, emaint o krakvevañ hag o tiwall koadoù Amazonia; eEuropa, chomet kantreerien (nomades), e veajont, e-giz termajied; e Azia - a India da Indez-Sina - e perc'hennont an Uhelgompezennoù; e Australia, ar re n'int ket drouk a ra soñjal e Baradoz-an-Douar. Bez ez int eus an holl broioù-se, e-lec'h maz int erruet un deiz, nez int avat eus broad ebet."

(Dieu aime les païens - J. Dournes, p. 12.)

Lun - 11/7/66.- + Manuel Larrain, eskop Talca (Chili) a zo bet lazhet en un darvoud hent. Gant an eskop Helder Camara, en deus tennet evezh ar Bed war ar c'hemmoù, an adstummadurioù don a zo da ober e Amerika Latinek.

+ Da lenn: Mexique, gant Pierre de Boisdeffre - Hachette - 17 F.

+ Dre ziouer a zanvez-leanezed, eo steuziet kouent Beneadezed Cuernavaca (Meksik); an teir manac'hez yaouank o deus goulenet mont kuit. Dre-ret e oa an dielfennadur-ene (psychanalyse) e seurt kouentoù. E Meksik, ez eo foll an arc'hant a vez dispignet evit en em ene-zielfennañ, e-touez an tud cheuc'h, p 'emañ ar re-baour o c'hlaouriñ gant an naon e-harz o dor.

Meurzh - 12/7/66.- + KOSTA-RIKA, ur vroad, bras evel Bro-Suis, eo fur he zud; holl e tiskennont eus Spagnoled. Ez-kevredigezhel, ez int paotred warraok ha kristen eo spered an tiegezh. Niverusoc'h eo ar skolaerion eget an archerion. Mirour eo ar Prezidant nevez; sokialour, avat, ar Brejoù.

+ HAITI: Ur c'haer a labour a ra eno an Tad Riou, e Enez ar Voat (tortue). E 1947, eo'h erruas ar breizhad-se, war an enezenn-se, ma vezo stlapet warni tud-lor ha tud-foll an inizi tro-war-dro. Hep ur penn-kristen da ober war o zro, barnet da vervel gant an naon. Ar beleg a zigoras un ti-louzaouiñ, en em c'hreas tenner-dent, gwilioúder (accoucheur), sirurjian, baraer, mañsoner, medisin-loened. Sevel a reas un ospital, gouest da zegemerout 120 klañvour.

Met n'eus ket a voued: nag un arar, na zoken ur bal. Ret e vefe degas anevaled, fardañ hentoù: 80 % eus an dud a zo gant ar c'hlenved-skevent. Un douarc'hounezour (agronome) gall a zo aet du-se gant an Tad Riou. (Missi - mae 1966)

Merc'her - 13/7/66.- + Bez ez eus traoù 'zo difennet gant maltouterezh (douane) ur vro. Ekouador ne fell ket dezhi resev bouteier, Honduraz, Sakarin, Meksik, madigoù ha konfitur gant chokolad. Kement embannadur komunour ne gav ket dor zigor e Kolombia, Gwatemala, Honduraz, Nikaragwa, Perou, Salvador, Venzuela. An traoù enep-engehentañ (anticonceptionnels) ne dremenont ket harzoù Brazil, Kouba, Haïti, Perou, Salvador.

(Missi - mae 1966.)

+ E Los-Angeles, ez eus 700.000 katolik spagnolegerien; en o mesk, avat, ne gaver ket ul lik misioner da gas da AMerika Latinek.

+ Eskop anglikan Kolombia hag Ekouador: David Benson Red a skriv en ul lizher a bastor: "Ar gwellañ servij hon eus da rentañ da Jezuz-Krist a zo harpañ hor mignoned, ar gatoliked roman da gaout ar c'hras speredel ha sakramantel en o Iliz dezho-o-unan, en amzer-mañ a gemmadur...

Deomp eo da vroudañ milionoù a gatoliked da zistrein d'an Iliz m'o deus pellaet diouti..."

(I.C.I. 15 ebrel 66.)

Yaou - 14/7/66.- + E Caracas (Venezuela), ukreniz ortodoks a gomuni e-doug an oferenn lidet evit digeriñ parrez nevez Itron Varia Lourdez, savet gant Ukreniz katolik.

+ Arc'hantina: ar gouarnamant a vefe troet da nac'h ar gwir en deus da envel an eskibien: Gwir, hag a chom adal amzer an drevadenn (colonie)

+ En ul labouradeg-gwiadañ, e Biz-Brazil, ar vicherourien ne fell ket dezho mont kuit a vez strollet en ur sal vras, tommet gant aezenn, e-lec'h ma chomont, hep ober netra; e-doug eurioù boaz al labour... Ar re a glask dispac'hañ, a vez toullbac'het en o zi. "Ar micherour-se a goll e feiz e Doue, e fiziañs en den."

+ Da 4,30 eur diouzh ar beure, emaon en hent, boujienn war-enaou en va letern kozh. An eil gwech eo din da vont war-du traon ar barrez, betek Chucal. Dre chañs, sec'h an hent... ne lavaran ket kompez. Diskennit, pignit ha dreist-holl, na savit ket re o fri! Da 11,30 eur, emaon e skol Charuyoc'h. Ar skolidi a youc'h o tozviñ; kazh ha ki a ra o neizh.

Gwener - 15/7/66.- + Divizet eo gant ar mestr-skol mont gant e baotred betek Chucal. Glav a ra; fall-du e vezo an hent. N'eus forzh! c'hoant bras o deus ar vugale. Ar c'hentañ gwech, avat, evidon, da chifrikan, da sankañ va divesker, en ul lag ken tev, en ur vouilhenn ken druz. N'eus ket meur a damm eus ar wenodenn hag a vefe dibistik. Nevez 'zo eo bet frankaet ul ledenn: boullc'hurun! e-giz pri, ne gredan ket e vefe kavet gwelloc'h marc'hadourezh! Evit an Indianed yaouank, avat, bragou berr ganto, o zorch boued ha pallenn war o c'hein, kement-se n'eo ket ur gudenn. Pell e chomomp war-o-lerc'h: filañ a reont evel konikled.

Araok erruout, ec'h azezomp da derriñ hon naon; ar vugale a zispak o bananez glas poazet: hiniennoù ez eus ganto boestoù toun (thon). Chucal... un ti hepken hag un tammig pelloc'h ur park leton, a sav ur skol nevez war unan eus e gostezioù. N'eus ket kalz a varakennoù hag an noz a vezo sioul. Nebeut-tre a dud, rak ar spont a zo war ar c'hornad. Daou grouadur a zo nevez bet debret gant poumaed. An hini-bihan a zo bet lazhet: gwelet hon eus e glopenn e skol Putinapunku; an tad hag ar vamm, avat, a red bepred. Ha lavarout a raer p'o deus al loened gouez-se tañvaet kig den, e kendalc'hont da sailhañ war an den.

Sadorn - 16/7/66.- + Konted em eus deoc'h dija piv 'zo chom e Chucal. Ur spagnol tec'het gantañ bro Fransez Franco. Degemeret dispar, evel kustum; e wreg, gant ar bres aozañ he bouligoù kig fritet, n'eo ket deuet d'an oferenn. Alfredo, aymara diluz skol Charuyoc'h a lenn ar pennad aviel en e yezh, evit tud e bobl... ar fall a visioner, avat, ne c'hell mont, gant e homilienn, nemet e kastilhaneg truilhek. Parabolenn an danvad dianket...? Klokoc'h e vefe parabolenn ar pastor dianket e-mesk e zenved boud ouzh e vouezh...

Araok lorc'hañ, ur gwel d'ar gwez kakao: ur frouezhenn iskis, hag a ziwan zoken war ar c'hef.

Daou archer a gavomp en hent, fuzilhi ganto, da heul ur guchennad Indianed, da-vat o klask ar poumaed muntrerien. Pep unan a rank enaouiñ e voujienn pe e lamp karbur, araok erruet e penn ar veaj. Un tamm gwalc'h d'an treid, d'ar bragez e stêr Charuyoc'h, un tamm koan ha d'ar gwele deliou bananez war leur-zi ar skol, e-kichen an houidi, a ne blij ket dezho tremen an noz, dindan glud ar yer.

Sul - 17/7/66.- +Da 4 eur, war-sav; da greisteiz, emaon er gêr. Pebezh chigard, avat, beajiñ d'ar sul vintin; an dud, ar muled, an azenned o tistreiñ eus kas o c'hafe ha strizh ar wenodenn: dav eo magañ habaskter.

+ Adal 4 bloaz 'zo, eo digresket ar skoazell d'an Drederenn-Bed, dreistholl e Belgia, Kanada, Bro-C'hall, Danemark, Alamagn, Japan, Italia, Izel-Vroioù, Norvegia, Stadoù-Unanet.

Anavezourien an Drederenn-Bed a lavar: "Ma vez laoskaet er sikour, er bloavezhioù a zeu, e kreñvao ar riskloù a reuz hag a ziemglev. Mall eo adlakaat ar vag en e roud.

+ Ar wech kentañ eo gant eskibion Kolombia ober diskleriadurioù war Gudennoù ekonomikel. "N'eo ket reizh, emezo, evit hor gounid deomp hon-unan, kas hon arc'hant er-maez eus ar vro, p'o deus hor breudeur ezhom eus an arc'hant-se evit o araokaat hag araokaat hor bro."
(I.C.I. - 15/6/66.)

Lun - 18/7/66.- +Eskibien Chili, araok arnodennoù nukleel ar Mor-Habask, o deus pellskrivet da Charlez de Gaulle (24 mae), da lavarout dezhañ chom a-sav.

+ BRAZIL: avielerien, ya, met nann evit reiñ dorn d'ar veleien da greskiñ o c'hloerelouriezh (cléricalisme). Diagoned evit reiñ tu d'an Iliz da zivizout gant ar bed. Tud dimezet, deuet da dud hag ebestel emroet. Dibabet gant ar re ma vevont ganto. E-touez skolaerien, izili an emsavioù kristen. Stummet e-kerz 30 miz. Ugent hepken evit stagañ (Stad Goias).

+ "Pennadurezhioù ha prederourien an Iliz a zo bet re-ziwezhat o kompren e oa ret lodennañ an douar."
(Mendez Arceo, eskop Cuernavaca (Meksik) 3/66.)

+ " Ar gapitalouriezh, hag a ro d'ar vistri ur gwir divevenn a berc'hennerezh, a-grenn a-us da vad-an-holl."
(Charles Dominguez - Chili)

Meurzh - 19/7/66.- + An emsavioù dispac'hel en Drederenn-Bed o deus ur gelaouenn e Bro-C'hall, Partisans, hec'h anv. An niverenn 26-27 a zispleg ar stourmoù e Amerika Latinek: Brazil, Venzuela, Kosta-Rika, Arc'hantina.

+ E Brazil, ar re a zo e penn ar Stad a zeu eus rummad kozh an dalc'hourien (possédants). Er x'hêrioù, tud-divadoù (prolétaires) ganet diwar an ijinerezhaat. An dud-a-vrezel hepken a c'hell kompezañ an diemglev a ren etrezo. Gwelout e Esprit - genver 66 - ar pennad: Le Brésil ou les entraves au développement, gant Celso Furtado. E Janus, pennad Josué de Castro: La grande passion de l'Amérique latine. Un hanter douarbras, e anv c'hoantegezh an aour, lakaet ar skrap (pillé) adal Kristof Kolomb betek Johnson.

+ "Domaniezh bolitikel, ekonomikel pe kulturel an diavaezh a zo dreholl e Azia, e Afrika, e Amerika Latinek.
(G. Blandone - mae 66.)

Merc'her - 20/7/66.- + E Kolombia, "beleion yaouank birvidik a c'houlenn ur gwir dispac'h"... Du-se, "n'eo ket aes atav ober an diforc'h etre forbannerezh (banditisme) ha brezelig politikel. Ur "bandelero" a c'hell bezañ un ailhon eus ar c'hentañ troc'h pe ivez ur rener politikel... Gant ofiserien norz-amerikat eo desket an ofiserien kolombian; gant an Arme ez a 40 % eus arc'hant ar vroad.

+ "Il est si facile de garder la paix de la conscience et la sécurité de sa conscience en condamnant ceux qui, à force d'aimer les pauvres, exagèrent quelque peu et se trompent dans l'affirmation trop absolue de certains principes... Il ne nous appartient pas de jeter la pierre à ceux qui, en toute bonne foi et dans l'extrême générosité de leur amour pourront avoir manqué de mesure et s'être trompés dans leur affirmation des principes."

(An Tad Voillaume)

O lenn al linennoù, ne c'heller ket mirout da soñjal er beleg Camillo Torrès, nevez lazhet e Kolombia, o stourm gant paotred-ar-strouezh.

Yaou - 21/7/66.- + 75 % eus ar vugale ganet, e San Juan del Oro, abaoe penn-kentañ ar bloaz a zo marv.

E Bro-Chili, Alamaned harluer evit bep seurt abegoù o doa en em strollet war un atant bras, 300 km, izeloc'h eget Santiago. Nebeut-ha-nebeut, ar gêr a zo deuet da vezañ ur c'hamp-labour. Gant horjal-pik tro-dro. Darn anezho, bet ofisourien SS, o doa kroget er stur. Bez ez eus ur c'hamp all e Norz Chili, unan all en Arc'hantina. Amerika-an-Traon a ginnig neizhoù da genseurted Hitler.

+ "Gwir eo e c'heller en em c'houlenn petra teu da vezañ ar frankiz evit tud naon du dezho."

(M. Lelong, O.P. - 7/4/66.)

+ Evit diskoulmañ gudenn an naon, ez eo ret, hervez ar Berrdres (Schéma) XIII, kemmañ ar boazioù kenwerzhel a zo bremañ o ren or bed.

Gwener - 22/7/66.- + GWATEMALA: 4 milion a dud, anezho 67 % a Indianed. Ar galloudusañ eus Stadoù Kreiz-Amerikat, met ar muiañ dindan gazel-ge ar Stadoù-Unanet. Ar vroad gwasket diehan gant ar malaria, an "United fruit", an diktatoriezhioù.

D'ar 17 a viz even 1952, eo bet kemennet lodennadur an douar gant ar Breujoù.

+ Evit an naon, e vefe ret sevel ur benvegadur (organisme) etrevroadel padus, dezhan galloud gwirion.

+ Prenañ a reomp marc'hadourezh paketet e boestoù brav. Perak ne vefe ket graet gant pakerezh kalz divalooc'h ha merket war ar pakadoù ez eus bet kaset kement ha kement tonell a voued d'ar broioù is-diorroet, gant an arboell a zo bet graet war baper cheuc'h ar boestoù.

+ Evit an naon c'hoazh: Perak ne c'houlennfe ket an eskibien un tailh (impôt) miziek, dre-ret a 10 lur, digant ar re a zo gopret (rémunéré)?

Sadorn - 23/7/66.- + Josué de Castro a lavar ez eo bet an naon brasañ kavadenn hanter XXvet kantved.

+ "C'est la substance des affamés qui se dissipe dans les espaces interstellaires."

(M. Lelong, O.P. - 24/3/66)

+ "Cette espèce de nazisme économique, créé pour une race supérieure de possédants, régnant sur une masse de sous-alimentés, est aux antipodes de l'Evangile."

Sul - 24/7/66.- +"Evidon, a c'harme Lacordaire, e kador-brezeg Itron Varia Pariz, evidon, kement a ne ro ket d'an denelezh he bara pemdeziek, e se n'em eus ket a gred."

+ "... ne c'hellomp ket krediñ en un urzh kevredigezhel hag a zegemer hag a grou an naon."

(M. Lelong, O.P. - 24/3/66)

+ "... ar pezh'zo ret eo un dispac'h."

+ "An den en deus kement a ezhomm a zoujañs eget a vara."

(Karl Marx)

+ Peur a darzho ar gounnar e Haïti?
1 medisin evit 75.000 den.
7 gwele ospital evit 10.000 den.
2 zevezh-arat evit 4 den.
Un douar eus ar pinvidikañ. Mat evit ar butun.
An enezenn a bren bep bloaz evit 4 milion a zolared, druzoni hag amann. Hini ebet eus ar Pennrenerion-Stad n'en deus soñjet plantañ er vro ar balmezenn-eoul hag a ra pinvidigezh Jamaïka.

Ar re a zo bremañ e penn Haïti a rastell bep bloaz 10 milion a zolared, evit o godell hag evit o emziwall; da lavarout eo a-walc'h herzel ouzh frejou ar yec'hed, al labour-douar, an deskadurezh.

Ar polis: an "Tonton Makoutes", roched wenn ha lunedoù du: lazherien ha skraperien.
(T.C. - 5 mae 1966.)

Lun - 25/7/66.- + N'ouzer ket e-pelec'h emañ Ché Guevara. Ur c'hazetenner italian a lavar bezañ kejet gantañ e Perou.

+ Studierien Skol-Veur Sao-Paolo (Brazil) a zo deuet da Bariz da c'hoariñ ur varzhoneg: "Marv ha buhez Severina" gant Joao Cabral. Ar vuhez, ar poanioù, al levenezioù, ar goanagoù, ar reuzidigezh, ar sec'hor, an hent debret gant an heol hag ar boultrenn, ar mor, kanet, salmet (psalmodier), korollet, jestret en un doare eeun.

+ Pevar miliard a zonennoù houarn, e Brazil, a zo bet roet da labourat ha da ermaeziañ da Amerikaned an Nord. Ar re o doa c'hoant e vefe Brazil mestr war he houarn, a zo bet lakaet komunourien. Ar gompagnunezh HANNAH a zo deuet zoken a-benn da sevel ur porzh-mor prevez (privé).
(T.C. - 29 mae 1966.)

+ Kapitalisted bras Lima ne vezont ket gwelet e tiez-debriñ uhelañ ar gêrbenn. Seurt ostaleriioù n'int ket cheuc'h a-walc'h evito.

Meurzh - 26/7/66.- + "Il apparaît donc certain... que si uneincroyable audace, un indéniable courage et du génie politique chez les Conquérants, expliquent en partie le caractère fabuleux de la Conquête du Nouveau Monde, ces différents facteurs ne suffiraient pas à rendre compte d'un événement historique, qui étonne encore l'humanité. La Conquête fulgurante a été d'abord la victoire de la foi sur le manque de foi - non sans doute comme le pensaient les Conquérants, la foi en Dieu contre les superstitions païennes, mais la foi en la victoire contre la résignation à la défaite, ou plutôt l'interférence purement fortuite du messianisme chrétien avec des prophéties païennes, bientôt renforcées par de hardies interprétations des prophéties de l'Ancien Testament. Dans une perspective chrétienne, on peut en effet qualifier une telle rencontre de providentielle. Là est la clé du mystère que constituerait autrement l'épopée des Conquérants."
(Les Conquistadores - J. Lafaye.)

Merc'her - 27/7/66.- + Aes eo bet da G. Cuzco bezan mestr war ar broioù all. Evelato, annezerien (habitants) Aod ar Mor-Habasq a enebas ouzh azeulerezh an Heol, a oa evito tan ha dismantr. O doueoù a oa ar mor, al loar, an douar, mamm pep tra a zo. Ne felle ket dezho kennebeut reiñ soudarded d'an Inka ha na kas o merc'hed da diez ar "maouezed dibabet". Echu ganto eno, e teuen da vezañ plac'hed ar briñzezed inkaek pe serc'hed (concubines) an noblañsoù gwelet mat gant an Impalaer. Aberzhet e vezent ivez war aoterioù nevedoù (temples) Cuzco ha Huanacauri.

+ Ar broioù war hent an diorroadur a ra 75 % eus poblañs ar Bed ha 80 % eus mouezhioù an ONU. A-boan maz a gant an tri-c'hard-se eus an denelezh (humanité), 25 % eus madoù an douar.

An direizhder-se ne c'hell bezañ kompezet gant dilerc'h hor predoù.

+ An Aotrou 'n Eskop Favé a skriv: "Er bloaz-mañ eta, hon eus kaset daou veleg d'ar Chili, goude beza tremenet bloaz er Spagn. F. Copy o tistrei da Brazzaville, e leh Robert ar Skao deuet d'ar ger dam-glañv, 4 pe 5 all en tu-mañ hag en

Lagerberg -1966)

tu-hont. Komanset mad om doa da zikour ar re all, dres d'ar mare m'eo roue ar veleien yaouank." (1/7/66)

Yaou - 28/7/66.- + Mignoned Goldwater (USA) a soñj dezho e tlefe bezañ kaletoc'h gouarnamant Johnson ouzh Kouba ha mac'homusoc'h Urzhiadur ar Stadoù Amerikat (OEA) ouzh broadou Amerika Latinek.

+ AL LENN TITIKAKA: 8380 km^2, 176 km a hed, 98 km a led. En-dro d'al lenn, e lodenn Bro-Perou, 1 milion bennak a Indianed, gant 10 % hepken a Re-Wenn hag a hironed (métis).

+ Mat emañ ar stal gant Izel-Vroioù; vioù hag amann war ar c'haletez. Hervez an Tad Jezuist Jansenn, Holland ne dle ket produin nebeutoc'h, evit harpañ ar broioù is-diorroet. Bez ez e tle avat en em binvidikaat, evit gwellaat stad ar broioù diwarlerc'hiet.

Gwener - 29/7/66.- + Pezh a chom eus geriou-stur (maximes) an Inka Pachakutek, desket gantañ d'e vab Tupak:

"Dihabask eo ar spered bet stummet fall, ar youl n'eus ket bet desket dezhañ bezañ trec'h warnañ e-unan."

"Gwarizi (envie) a zo kleñved hag a gas d'ar marv."

"Trubuilhoù a zo arnod evit an nerzh-kalon."

" Ar gwalleur eo annev (enclume) an habaskder (patience)."

+ Epad gouelioù inkaed ar re-yaouank, ar re gozh a zistage ganto taolioù, a skourjeze anezho, da zeskiñ dezho bezañ sentus, en em aberzhiañ.

+ An Inkaed ne c'hellent ket meizañ penaos o roueed, mibien an Heol kouks-koude, a ranke mervel evel an dud-all. Setu perak e klaskent reiñ neuz ar vuhez da gorfoù-marv o impalaered. Ar c'horf balzameget (momifié) a veze douget da Neved an Heol, e Kouzko, ha lakaet en e goanzez en ur gador-veur izel, e zremm goloet gant ur maskl aour paret war delwenn (statue) an doue-heol.

Kerent tostañ an Inka a veze ur reuz spontus ganto. E verc'hed en em aberzhie, oc'h en em grougañ gant o blev, oc'h en em deuler eus lein ur roc'h. Bev pe varv, ar priedoù o doa da vezañ klozet e bez o fried tremenet; se a oa ar c'hiz. Zoken aet d'ar bed all, an tiranted-se a zalc'he start d'o gwir a vuhez ha a varv war o sujidi. Pebezh youl bezañ galloudus!

Sadorn - 30/7/66.- + "Selva" Perou bras evel Bro-C'hall.

+ "Bro-Perou n'he deus istor ebet, pe kentoch, n'he deus nemet ur vrizh-istor, tamm ebet dudius, hini an Aloubadeg, is-rouantelezh Lima, hag an disrann diouzh Spagn. Met kement tra a oa araok, ar savadurioù hag ar rivinoù, a stoker outo pep kammed, petra eo se? Klañv eo ar perouan da vezañ e-giz-se, disrannet diouzhi istor don ha gwir e bobl."

(Ur c'helenner da Gristian Rudel.)

+ Ne c'heller ket diskoulmañ hudenn an is-diorroadur, hep tennañ eus ur bern madoù vak (disponibles). Hogen madoù ez eus: int-i eo pinvidigezhioù ar bed, n'eo ket graet ganto.

+ Lodennaderezh an douaroù, ne c'heller ket tremen hepdi, er broioù war-an-hent-d'en-em-ziorren, a zo ur gudenn bouezus a bolitikerezh diabarzh.

Sul - 31/7/66.- + Evit ar pezh a sell ouzh an dever ekonomikel, ar bouezusañ parabolenn eo hini an talanto. Ret eo kas an arc'hant da baotred an banko. "L'Eglise se plaît à reconnaître dans le dynamisme économique un dynamisme où s'affirme la puissance créatrice donnée par Dieu à l'homme, en lui confiant un univers à maîtriser." (Eskibien Bro-C'hall - 1966.)

+ "Paour ez int an Indianed, dilezet, disprizet, izel maz int ha se 'zo bet awalc'h evidon evit soñjal e c'hellfe ar Breudeur-Bihan en em reiñ dezho" a skriv an Tad Voillaume eus kêr Lima, d'an 1/12/61. Hag e lavar bezañ war evezh ouzh "ur garantez hag a vefe broudet gant c'hoant en-em-sevel, gant kas o tiwan enep mac'homerien ar re baour."

"Rouez eo, er bed-mañ, ar re a oar karout evel ma karas ar C'hrist..."

+ Perak skoazellañ? "par solidarité envers les habitants des pays sous-développés, à qui l'on doit procurer les moyens de mener, en toute liberté, une vie de dignité humaine."

(Gouarnamant an Izel-Vroioù e 1956.)

MIZ EOST

1/8/1966.- + War ur gartenn a-liv, taolennet warni Padraig Pearse, oc'h embann an dieubidigezh evit Iwerzhon, e lennan komzoù birvidik ur mignon, o skrivañ eus Dulenn: "Tud ar vro-mañ n'o deus ket disoñjet... Dec'h, toullbac'h Kozh Kilmainham a oa leun a dud, deuet da welout al leur, e-lec'h ma voe lazhet Pearse hag ar re-all. Tud sioul, bleunioù ganto... Pobl eürus ha lorc'hus! A wir galon."

+ 1 beleg evit 4 000 fidel en Urugway
" " 4 355 " Arc"hantina
" " 3 180 " Ekouador
" " 3 490 " e Kolombia
" " 2 980 " e Chili

+ Mariana Slocum ha Florenziana Gerdel (Stadoù-Unanet) goude beza bevet unan 22 vloaz, egile 16, gant Indianed Stad Chiapas (Meksik) a zo distroet daveto gant ur bibl troet a-bezh e tzeltaleg.

Ar menoz da sevel evel-se misionoù hag a ra a-grenn gant yezh an dud avielet, a zo bet silet gant un indian eus Gwatemala e spered misioner protestant William C. Townsend, c'hoant dezhañ gwerzhañ ur bibl e spagnoleg.
- Maz eo da Zoue ken lemm a spered, abalamour da betra ne zesk ket va yezh din-me? a zistagas dezhañ ar tzeltalad-se, eus gouenn ar Mayaed.

Meurzh - 2/8/66.- + Ekouador: 40 000 devezh-arat a zouar, madoù Iliz a vezo lodennet etre 1 500 tiegezh a ziwar-ar-maez.

+ Unan eus madoberoù ar pellwel: ur studier, goude un abadenn eus "Cinq colonnes à la une" a lak en e soñj mont da labourat d'ar broioù diwarlerc'hiet.

+ "E Buenaventura, Kolombia, a skriv deomp an Tad Gwennole Louarn, hon eus ranket gortoz 3 devezh hanter, araok tostaat ouzh ar c'hae ha da-c'houde 4, evit diskargañ... E Barranquilla, hon eus lezet tonnelladoù champagn hag e Cartagena, tonnelladoù wiski..."

Merc'her - 3/8/67.- + Daou gloareg eus Baltimore (kichen Washington), deuet da labourat e Perou, evit un nebeut mizioù, a erru, er mintin-mañ.

+ An holl divizoù ekonomikel (projets économiques) gall e Amerika Latinek a zo tanfoeltret gant ar Stadoù-Unanet", a skriv ur gazetenn norz-amerikat.

+ An arc'hant estren, dreist-holl amerikan en deus e graban, e Brazil, war 50% eus ijinerezh an houarn, 50% eus ijinerezh ar c'hig, 56% eus ar gwiaderezh, 72% eus an tredan, 80% eus an apotikerezh, 98% eus ijinerezh ar c'hirri-tan, 100% eus ingaladur an eoul-maen (distribution du pétrole). An dud-a-vrezel zoken a zo fuloret.

(T.C.- 19/5/66.)

Yaou - 4/8/66.- + "Ar Hollandad a gar e vefe diskouezet dezhañ efedoù ar skoazell d'ar broioù is-diorroet, rak Hollandiz a zo hag a chom kenwerzhourien."

(Doktor Lagerberg -1966)

+ "L'Eglise doit tout faire pour qu'il n'y ait plus de pauvres sociologiques."

(Kardinal de Arriba y Castro, eskop Tarragona - Spagn.)

+ An Tad Voillaume a laka kenver-ha-kenver an derezioù douar savet gant an Inkaed ouzh kof ar menezioù hag ar c'hirri cheuc'h a zegas an douristed da welout seurt rivinoù. "Trec'h ar poell hag an deknikelezh, anat eo, hag un araokaat eus ar re vrasañ; met ar penn n'eo ket an den a-bezh: hen disoñjal a reomp re."

"Feuket em eus bet, alies, kristenien 'zo siviliset ha stad enno gant o c'hizioù eus an 20 vet kantved, soñjet ganto bezañ dreist, en ur lavarout dezho n'he doa tiegezh ar C'hrist e Nazared nemet boazioù an holl, en amzer-se, evit ar pezh a sell ouzh ar yec'hed ha bezañ naet... Arabat droukveskañ talvoudegezhioù teknikel 'zo gant ar pezh a ra e-gwirionez buhez dreist an den."

Gwener - 5/8/66.- + "N'eus nemet lusk ekonomikel ar broioù is-diorroet hag a c'hell bezañ, gant an amzer, ur gounid gwirion evit ar broioù en-araok."

(Paol-Mari de la Gorce e Jeune Afrique - 1964)

+ Uhelaat a ra ar baourentez. Gwastañ (dégrader) a ra ar reuzidigezh. Tremen a raec'h eus an eil d'eben pa ra diouer ar madoù-kentañ (biens primaires) ha paz eo teñvalaet, gant an diouer-se, sell ar spered pe hini ar feiz. Pezh 'zo mantrus, heñvel e sav diwar ar binvidigezh. Div lodenn war deir eus an denelezh, neuze, a zo oc'h en em vilaat en dienez hag an drederenn a zo oc'h en em vilaat er binvidigezh. Darn a zeu dezho ar marv gant ar yenijenn hag an naon, ha darn all gant an debriñ-re hag gant an aesamant."

(Paol Gauthier -- Les mains que voici.)

E San Juan del Oro,
ez eus un iliz da sevel;
ez eus ur skol-babiged da sevel

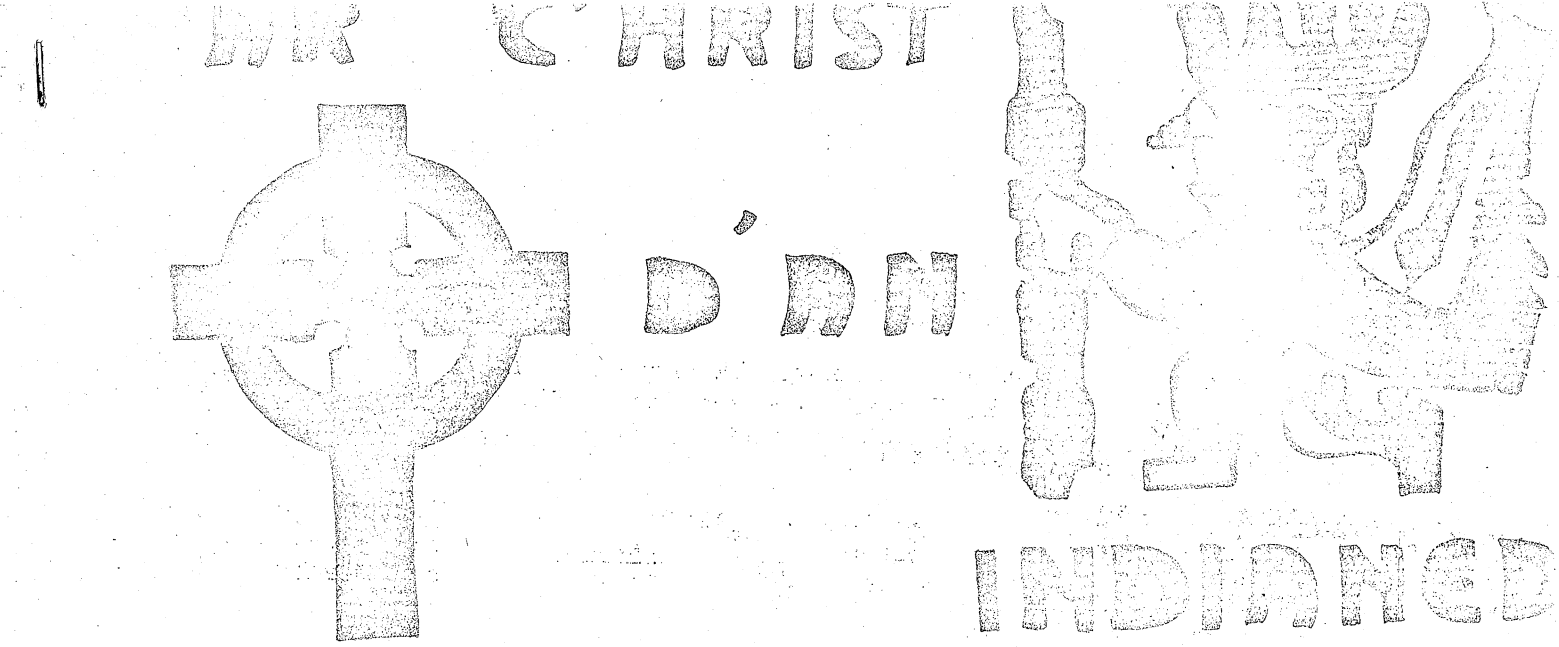
div Indianez baour da gas war ar studi evit bezañ skolaerezed..

Bretoned, skoazellit ar C'hetchouaned hag an Aymaraed!

CCP. 117 213 - F. URIEN, PLOUENAN - 29 N.-

E San Juan del Oro, n'eus ket a louzeier,
goulennit digant ar vedisined pezh a zo o vont da goll
en o armellioù;
kasit ivez da BLOUENAN!
E San Juan del Oro, ec fall-vaget an dud,
degasit hadoù, legumaj, dre vor.

Da bep unan, e vezo kaset ur gomzig evit e drugarekaat.

IANED()MAE 1967() AR C'HRIST D'AN INDIANED () AR C'HRIST D'AN INDIA-()NIVERENN 33()NED

Sadorn - 6/8/66.- + "Eürus ar re-binvidik; ar re-se a vez istimet, saludet. Servijet e vezont ar c'hentañ; difennet gant ar pennoù-bras. An arc'hant a ra un den kreñv ha dieub. Evelse 'mañ ar bed...

Kalz en em voaz ouzh ar reuzidigezh; pezh a zo grevus, ha ne raer ket mûi kement a van evit chom hep bevañ evel un den "dezhañ deskadurez". Er stad-se, avat, e c'heller padout, krakvevañ, gouzañv traoù, ha ne c'hellfe ket herzel outo unan ha n'eo ket boazet!"

(Marceau Poullain - Jésus -Caritas 66)

+ BRAZIL: 60 vloaz 'zo ec'h errue du-se Japaniz ha bremañ ez eus un hanter milion anezho. 70 % a zo ganet er vro, o komz portugaleg nemetken. Bep bloaz, e tegouezh 5.000 eus Japan. An tri-c'hard anezho a vev e rannvro Sao-Paolo. Souezhus eo gwelout penaos e produont: 12 % eus kotoñs ha viou Brazil, 40 % eus an alamandez (amandes), 62 % eus an tomatez, 27 % eus an avaloù-douar, eus ar frouez (pechez, sivi), eus ar pebr, an te, ar bent (menthe). Ha pa soñjer ne dalvezont nemet 6 annezer (habitant) war 1.000. Kargidi-stad, n'eus ket anezho; ur miliad hepken. Stad avat a zo enni da vezañ, e 1917, degaset er vro al ludu hag a gemmas e douaroù frouezhus, an tachennadoù fraost prenet ganto.

(MISSI - 6/1966)

/+/+/+

N'int ket kablus eus an dienez a ren e douaroù an naon. Ar c'henreizhadur (système) kapitalour hag e sacherien-d'o-zu, n'eus nemeto hag a vefe kablus.

"Pep unan, eme Jorj Hourdin (even 1966) a zo kiriek. Pep unan a dle stourm enep ur stad dic'houzañvus, hag a ya war wasaat bemdeiz."

+ Marv eo an Tad Lebret, diazezour "Economie et Humanisme". Stourmet en deus ivez kalz evit Amerika Latinek. E Breizh, e vro, eo e c'hortozo e relegoù distro an Aotrou. Ur Breizhad, hag en strivet evit ma vefe an Iliz er bed, war evezh ouzh ar bed a-vremañ.

+ Eskibien Biz Brazil, a-unan gant Herder Camara, arc'heskop Recife, o deus embannet ur skrid-diskuliadur (manifeste) ennañ abegadennoù (critiques) enep ar gouarnamant. An traoù evel m'emaint bremañ, ne sav diwarno nemet naon, dienez, direizh-der.

Meurzh - 9/8/66.- + Anv ez eus da sevel e Roma, ur Sekretourva evit an naon er bed hag evit ar reizhder etrevroadel. Paol VI en deus gomzet eus berrentez skrijus an holl programoù-skoazellañ, kinniget d'ar broioù treut ar stal ganto. Marteze ez eo ret kemmañ kenreizhadur ekonomikel hag arc'hantel ar bed, kreskiñ ar produiñ ha treuzfurmiñ mont-en-dro ar c'henwerzh-bed."

An Iliz, avat, ne oar ket diouzh ar c'hudennoù-se. Evelato, eo tra an Iliz lakaat ar fieled da vezañ kizidikoc'h ouzh drama ar reuzidigezh hag an naon ha dreist-holl emskiantekoc'h ouzh an deverioù a ziver eus ar vreudeuriezh denel (fraternité humaine).

+ Evit ul latinad-amerikan, ar frankiz n'eo ket evitañ ar pal kentañ da dizhout. Ar frankiz, soñjet gantañ bezañ dezhañ, ne servij dezhañ da netra, evit strivañ enep ar reuzidigezh. Enebour an demokratelezh gristen, e Amerika Latinek, eo ar gwiskad ekonomikel-kevredigezhel a voug c'hoant ar bobloù da gaout un tammig aesamant hag a zismantr enno kement goanag da vevañ.

+ Aloubadeg Amerika n'eo ket bet harpet gant roueed Spagn. Bet eo bet nemetken kefridi klaskerien-chañs, diskennet eus ar bobl, en o fenn, noblañsoù bihan (hidalgos, caballeros).

Merc'her - 10/8/66.- + 96 beleg gall a zo deuet da Amerika Latinek, 186 da Afrika-Du, 52 er Maghreb, 10 da Azia. (7 eost 66.)

+ Hervez an douarc'hounezourien (agronomes), war ar 14 miliar a ha a zouar ez eus er bed, 7 miliar a c'hell bezañ labouret. Hogen, n'en em vataer nemet eus 1,3 miliar e gounidegezhioù (ha peseurt gounidegezh!) ha 2,3 miliar e peurvanoù (ha peseurt peurvanoù!). Tu a vefe da reiñ da bep unan eus an 3 miliar a dud, 10.000 kalorienn plantel (calories végétales), paz eus a-walc'h gant 6.000 bemdeiz.

+ "Droch eo soñjal e vefe re a dud hag ez eo kant gwech gwelloc'h e varvfent hag e vez e-giz-se kompezet ar stal."

(R. Debre, kelenner - Jenev - 1960.)

Yaou - 11/8/66.- + Arabat produiñ re! a lavar ar re-binvidik.

+ Muioc'h a duennoù (moyens) evit magañ an dud, ha pas vefent paour, eget evit seveniñ froudennoù paotred an arc'hant. ... E San Juan, e gaver bremañ wiski da brenañ, 38 lur ar voutailhad... evit reiñ o gwalc'h da faltazioù ar re-binvidik, pa ne c'hell ket ar re-baour kaout ar pezh a zo eus ar c'hentañ ezhomm.

+ Kalz arc'hant (544 milion e 1966) a zo foranet gant Bro-C'hall, evit skignañ ar galleg dre ar bed. Suamerika a zo tizhet, d'an ampoent, gant an impalaerouriezh kulturel-se... hag a zo ivez politikel.

(T.C. 23 even 1966.)

Gwener - 12/8/66.- + Gwid Riobe, eskop Orléans, a vroud ar velein da vont da Amerika Latinek. "An douarbras-se, emezañ, en em zispleg ennañ un abadenn

skrijus, e vezo merket an istor gant he diwezh. Un dispac'h dre-heg ha dre-holl a darzho, ma ne vez ket sevenet un dispac'h war-gresk, er garantez, o kemmañ krak-ha-berr buhez milionoù a dud."

(even 1966)

+ Ar brotestanted gall a sav o mouezh enep arnodennoù nukleel ar Mor-Habask: "Da zerc'hent an esaeoù nukleel er Mor-Habask, Kuzuk Federaliezh brotestant Bro-C'hall a ziskler ne ehano ket da bouezañ war menoz-an-holl (opinion publique), rak rediet eo gant Aviel Jezuz-Krist."

(9/6/66.)

+ Ar Republik Dominikan he deus pean oc'h ankounac'haat an tirant Trujillo, en deus mestroniet an enezenn, e-doug 32 vloaz. Da 800 milion a zolared a savas e fortun (Rockfeller n'en deus nemet 160 milion). Rastellet en doa 35 % eus an douaroù-labour, 12 war 16 eus ar purerezioù-sukr. 65 % eus ar gorzenn-sukr a oa kontrollet gantañ hag eñ eo a lakae ar priz war ar c'hafe, e-diabarzh ar vro, dezhañ goude-se da werzhañ, gant gounidoù brav, d'ar marc'hadourien dre-vras norzamerikan.

E enebourien a vreine en toullbac'hoù. Met da zeiz e obidoù, tud en em daole war e arched, en ur zifronkal; kollet e doa un tad.

Ar bobl dominikan a zo chomet 31 vloaz war wele, hep finval e dreid ha bremañ ne oar mui bale. Joachim Balaguer a zo bet dibabet da brezidant.

Sadorn - 13/8/66.- + Sabatuet e chomer, o welout penaos, e Amerika Latinek, ar re a zo e-penn, n'o deus ket mezh o teuler o c'hraban war arc'hant-an-holl, o c'houllonderiñ (vider) chakodoù ar re all, o prenañ (corrompre) ar re all hag oc'h en em lezel da vezañ prenet. Ha war an hevelep tro, bepred o c'hariñ ar furlukined (bouffons). Da skouer, Adhemar de Barros, gouarnour Stad Sao-Paolo, e Brazil. Gouest eo bet evit difenn al Leue-Aour, da lakaat ar bobl, da zibunañ ar straedoù, gant o chapeledoù, en ur grial: "Evit ar C'hrist-Roue, evit Doue, evit ar Vro, enep ar gomunourien hag ar re-dizoue!"

(Ebrel 1964)

+ Goude ar Stadoù-Unanet, Brazil eo ar vro e-lec'h maz eus bet skignet ar muiañ a vibloù, e 1965 (7 milion).

+ D'an 3 a viz gouere, e Sant-Pêr Roma, Paol VI a velegas 75 beleg europat, hag a zeuio da Amerika Latinek.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Sul - 14/8/66.- + Mantret omp oc'h c'houzout e varver yaouank e broioù an naon. Da skouer, e Perou - pezh n'eo ket re fall - ne c'heller tizhout nemet 54 vloaz. Ha koulskoude e Bro-C'hall, m'edo war an tron, e palez pompadus Versailhez, ar roue Loeiz XIV, er rouantelezh, 23 vloaz a oa an oad etre.

(Pêr Goubert.)

+ Frei, prezidant Bro-Chili, a wel bremañ pegen tenn eo ar stroum enep an is-diorroadur hag evit un dispac'h er frankiz.

+ CHILI: war ar maez, betek 6 en hevelep kambr, 4 en hevelep gwele.

+ CHILI: ur perc'henn, dezhañ 80 ha. labouret fall, e vezint tennet digantañ. Betek 320 ha. a vez lezet gant ar gouerien mat. Ar c'hêrioù-bras a zo taolet d'an traon ha 100.00 labourer-douar a zeu da vezañ mistri war un atant.

Lun - 15/8/66.- + "Notre tâche est d'avancer, de changer, d'ôter les obstacles. Notre but est une société communautaire. Ce n'est ni le néo-capitalisme, ni le totalitarisme. Chaque pas doit être mesuré, en veillant à ce que les idées inspiratrices montrent leur aptitude à s'incarner. Certaines solutions immédiates peuvent paraître de tendance libérale ou collectiviste, car ces deux tendances font partie de la réalité concrète, mais ni l'une ni l'autre ne doivent s'ériger en système, en but définitif. Notre but, c'est le "communitarisme." Il ne faut jamais l'oublier."

(Ministr an Douaroù hag an drevadennoù Chili)

+ Ar barzh haitian Jakez Stefan Aleksi a zistroas d'e enezenn evit enebiñ, er-strouezh, enep an Duvalier euzhus hag e bonsined spontus. Met, en diouer a gartennou ha diouiziek war an dachenn, ar barzh dispac'her en em gollas er menezioù. Goulenn a reas e hent digant kouerien, hag ar re-mañ aon bras dezho, a zroukroas anezhañ d'an "Tontons Macoutes". Ar re-mañ, kriz evel boaz, eñ lazhas a daolioù mein.

+ Da lenn: La lutte tricontinentale gant A.P. Lentin - Ed. Maspéro, 330 p., 20,50 F.- Ur rentañ-kont aketus eus Kendalc'h La Habana e genver 1966. An impalaerouriezh norz-amerikan a zo d'an ampoent unan eus an dañjerusañ, eus ar c'hrizañ, abalamour maz eo ar yaouankañ hag ar galloudusañ.

+ An Tadoù Suavet ha Lebret a rebech d'ar C'hallaoued da vezañ douget da grediñ e c'hortoz ar bed-holl kemennadurioù Bro-C'hall, evit en em lakaat en hent.

+ "Naon ar broioù re baour, enoe (ennui) ar broioù re binvidik."
(Tad Voillaume - 1966)

Meurzh - 16/8/66.- + Europa ivez he deus diwasket an is-diorroadur. Roparz Hemon, tro- et gantañ diwar ar c'hembraeg, envorennoù Robert Thomas (1809-1880) hen dosk deomp e niverenn even 1966 AR BED KELTIEK. Ar barzh a zanevell e vuhez, hag a oa ivez doare buhez tud ar werin en hanternoz Kembre en 19 vet kantved. "Stank e oa hon tiegezh ha gopr va zad, ouzhpenn e voued evitañ e-unan hepken, oa ur skilling bemdez e-pad c'hwec'h miz ar goañv. Un hanter boezellad bleud kerc'h a gouste dimp dek skilling ha c'hwec'h penni. Dre se, a-wec'h ma c'hallemp kaout bara sec'h, gant ar gerteri.

E pad pemzektez e voemp hep tamm bara, na keuz, nag amanenn, na kig, na patatez. A-benn e teujomp da gaout un nebeud irvin, a voe lakaet gant va mamm da virviñ en dour. Reiñ a reas dimp an irvin hag an dour ma oant bet bervet ennañ. Ne viras netra eviti, hag hi, gant ur babig war he bronn. Ha c'hoazh e ouele, soñj am eus, o rankout reiñ dimp boued ken dister.

He gwelet em eus o prenañ brenn evit ober bara deomp. Stourm ouzh ar baourentez a raemp eus hor gwellañ, hogen en aner. Ne c'hallemp kontañ war netra, nemet gopr va zad."

+ Un hanter milion a dud ez eus en-diavaez da gêrioù-bras Perou, ha ne vez graet, ez relijiel, e doare ebet, war o zro.

Merc'her - 17/8/66.- + E Perou, ez eus 330 misioner eus Bro-Kanada: 2 eskop, 78 lean, 11 beleg-eskopti, 47 frer, 154 seurez, 35 lik. 289 ez eus e Brazil, 178 e Chili, 115 e Honduraz, 109 e Bolivia.

+ Jakez Renevot e skriv eus Arc'hantina: "Kendalc'h a ra al labour lavaret "abostolel": badeziantoù (550 e 5 miz), kouzoumennoù (gant dileuriadur), oferennoù, kofesadurioù, hep absolvenn peurliesañ, euredoù, stummadur katekizourien, kalz oc'h en em ginnig, d'an ampoent a-galon vat. N'ouzon ket gant peseurt karr e veajez: ni, gant ur marc'h-houarn. Marteze, dizale, gant skoazell an eskop, hor bo ur c'harr-tan."
(9 eost 1966.)

+ "C'hwi, hag a brezego du-hont, an Aviel, c'hwi a anavezo, dre skiantprenañ, madelez ar boblado -se hag o rakstumm (prédisposition) da zegemerout gwirionezioù dreist..."
(Paol VI - 3 gouere 66 - wizhioù 70 beleg evit Amerika Latina.)

Yaou - 18/8/66.- + Da ziwezh kendalc'h ar Sakramant e Rio-de-Janerio, ar c'hardinal Gerlier (Lyon) a c'halvas unan eus an eskibien brazilian, ar garg dezhañ da urzhiañ ar gouel, hag e lavaras dezhañ: "Ha soñjal a ra deoc'h e c'hellomp displegañ kement a bompad relijiel, en ur gêr kelc'het gant reuzidigezh ar "favellaed" (bidonvilles)"?

+ "Ar "favella" eo toull teil kêr. Eno é vez stalpet an dud hag al lastez, kemmesket an eil gant egile, an dilerc'hioù, pezh ne dalvez mui netra, pezh'zo

distaolet gant ar gêr."

(Carolina Maria de Jesus.)

Gwener - 19/8/66.- + Eskibion breizhat Haïti, o vezañ roet o dilez, belein haitian a zo bet eskobet.

+ En ul lizher a bastor, eskibion Perou o deus goulennet ma vefe lodennet an douaroù, war-gresk, met buan.

+ Gouarnourien-brezel Biz Brazil o deus difennet skignañ skrid-diskuliadur eskibien ar c'hornad bras-se eus Brazil, oc'h en em sevel enep an direizhderioù sevenet enep al labourerion. An arc'heskop Helder Camara a zo tamallet da vezañ komunour ha gourdrouzet bezañ toullbac'het. Reut gant ar Marichal Castelo Branco, emañ a zivizas distroadañ gouarnour-brezel Pernambouc ha reiñ aotre d'e warlerc'hiour da reiñ lañs d'ur program a striv enep d'al lastez-tiez (taudis).

Sadorn - 20/8/66.- + D'an 9 a viz gwengolo, evel bep bloaz, e vezo graet e Lima "Pred ar C'hardinal", da zastum arc'hant evit oberennoù kevredigezhel (oeuvres sociales) an Iliz e Perou. Netra da zebriñ, kalz da reiñ. Mont a raio ivez Prezidant ar Republik: an tisavour Fernant Belaunde.

+ E Huancayo (Perou), ez eus ur skol evit stummañ katekizourien diwar-armaez. Ar c'hentelioù a bad ur miz, e div gevrenn: unan evit ar c'hastilhanegerien hag eben evit ar c'hetchouagerien.

+ "Hoch arc'heskop a fell dezhañ dilezel e di aes, evit diazezañ ennañ ur skol sturierien micherourien ha kouerien hag ober e annez en un ti dister, e-kreiz ur c'harter micherourel."

(Tullio Bodero Salazar, eskop Medelline-Kolombia)

Sul - 21/8/66.- + Sales, eskop Natal (Brazil), a ehan da sevel e iliz-veur, evit reiñ tiez d'ar vicherourien.

+ Er Stadoù-Unanet, er bloaz, e vez foranet 40 milion a zolared, evit mirout da vezañ kofek.

+ " An Aotrou Juan de Porrès,
gant e garantez hep he far,
kement a joa dezhañ ouzh ar re-baour
a savas an ospital-mañ.
Er penn-kentañ, avat, e fardas ar beorien."

(flemmvarzhoneg spagnolek)

Lun - 22/8/66.- + "N'emañ ket en e vleud, en Iliz, pobl ar re-baour... Evit dezhañ bezañ en e aez, dav eo din merzout e vezo ret ober frapadoù bras, hag evit komz fraezh, e vezo ret d'ur c'halz a dud kemmañ un tamm mat, en o doare da oberiañ."

(Kardinal Gerlier - Lyon.)

+ Iliz Spagn a skignas amañ teir devosion: d'ar Basion, d'ar Sent, d'an Dreinded.

+ Poellek eo ar garantez: reiñ un taol skoaz d'an den, evit dezhañ en em zispakañ anezhañ e-unan.

+ Ur c'hrouadur 9 vloaz ez eus fouge ennañ o kontañ d'ar re all en deus bet, evit Nedeleg, ur burev bihan a 12.000 lur (lurioù kozh).

Meurzh - 23/8/66.- + E Talca (Chili) Maoris Larrain a oa eskop. E eskopti en doa un atant a 360 devez-labour. Lezel a ra an douar gant ar mevelien, gant 18 tiegezh. Evit ma ne vo ket un aluzenn, e werzh en ur priz izel-tre, da baeañ en ur ober 25 bloaz.

Ar genseurterezh (coopérative) "Los Silos", ez eus graet anezhi lodenn heñvel, gant gounidigezhioù dishenvel. Ha bep miz, pep familh a gemm he labour, dezho holl da vezañ gwelloc'h anaoudek eus ar stal hag eus e ampled (rendement).

+ "Pep bloaz, en Drederenn-Bed, dewar ar reuzidigezh, an naon, ar c'hleñvedoù, e sav kement a re-varv eget e-doug pemp bloaz an eilvet brezel-bed. N'eus ket e istor ar Bed ur c'hrogad lazhusoc'h."

(Maoris Larrain, eskop.)

+ Dindan un nozvezh, ur steredenn (étoile du ciné, de la chanson - penaos treiñ "vedette"?) he deus dispignet 800.000 a lurioù kozh.

Merc'her - 24/8/66.- + En ur bloaz,

1 norz-amerikan	a ev	300	litrad	laezh;
1 gall	"	100	"	" ;
1 suisad	"	200	"	" ;
1 chiliad	"	14	"	" ;
1 perouan	"	11	"	" ;
1 amazonian	"	8	"	" .

+ E Perou, e Chili, ez eus atantoù hag a ya betek 5.000, 20.000, 100.000 ha.

+ E Kouba, kent an dispac'h, 11 kompagnunezh norz-amerikan a oa dezho ouzhpenn 1 milion a ha. a gorz-sukr.

+ Kolombia a rank rediañ ar vistri war ouzhpenn 100 devezh-labour a zouar da lakaat dindan gounidigezhioù (cultures) etre 15 ha 25 % eus o atant.

Yaou - 25/8/66.- + Bolivia: 60 % eus ar re nevez-ganet a bouez 2,7 gilo - e-lec'h 3,5 gilo.

+ En un departamant gall, ez eus muioc'h a labouradegoù (uzinoù) eget e broioù a-bezh eus Amerika Latinek.

+ Adal an aloubadeg spagnolek, e konter ez eus bet diframmet eus douar Bolivia, staen, arc'hant ha nitrat, evit un dalvoudegezh a 200 miliar a lurioù nevez. E-diavaez ar vroad, e veve mistri ar mengleuzioù-se, hag o arc'hant a lakaent da dalvezout er-maez ivez eus Bolivia. An 200 miliar-se rannet etre 3, 4 vilion a dud o defe graet 58.000 dolar da bep unan. Hogen Bolivia a zo unan eus paouraň broioù ar bed, gant 100 dolar dre benn.

+ "Evidomp, latinek-amerikaned, ez eus ur riskl, d'am meno, gwashoc'h eget ar vombezenn atomek: is-diorroadur danvezel ha speredel ar bobloù hag a ra an drederenn-bed."

(Eskop Larrain)

Gwener - 26/8/66.- + "En va eskopti, a lavare an eskop Larrain (Chili), e vez graet ac'hanon Don Manuel hag ez on laouen-bras a se."

+ "Notre réponse - et à travers elle, notre option idéologique en faveur de la réalisation de la révolution latino-américaine - ne peut s'élaborer à partir d'une philosophie de l'histoire, d'une cosmovision, d'un système d'idées, d'un ensemble de principes ou d'un humanisme (chrétien ou non). L'unique règle est la Parole de Dieu."

(Hector Borrat - pennrener ar gazetenn MARCHA, Urugway.)

+ "Evit severiñ ervat ar gourc'hemenn hon eus da garout Doue, ez eo ret, gant siriusded, gwelet an traoù evel m'emaint." (Jakez Ellul.)

+ Eskibien Perou o deus goulenet digant ar Sez-Santel aotre da adsevel avielerien padus. Tud a skouer vat a vezo dibabet gant aked, tizhet ganto tregont vloaz, ha dezho dek vloaz a zimezi.

Sadorn - 27/8/66.- + Er "Manuel de la pensée yé-yé" (Julliard), Hugues Auffray a zis-

tez, kemmesket [illegible]

-kleŕ: "Ma teufe din kalz a arc'hant, e rafen tro ar bed, en ur zibab al lec'hioù maz eo an dud ar reuzidikañ. Ha goude soñjal mat, e rafen gant an arc'hant-se - ha ne c'hell, e doare ebet, va lakaat eürus - evit gwellaat stad armuiañ a dud o terc'hel ganin dres ar pezh a zo ré."

(V.C. niv. 1095)

+ E 1964, 17 miliar a zolared a zo bet kollet gant ar broioù paour e gwerzh o fenndanvezioù (matières premières), p'o deus degemeret 10 miliar a "skoazell", digant ar broioù pinvidik. Mirout ouzh an dud da vervel a-grenn gant an naon, evit gallout, epad un nebeut bloavezhioù a-1, en em binvidikaat diwar o c'houst.

§§§

dri-c'hard all, oc'h en em gannañ gant an naon.

+ Existe-t-il des situation violentes où une violence contraire est l'ultime recours?

MIZ GWENGOLO

Yaou - 15/9/66.- + Ur miz diskrog-labour ne vezo ket a re evit hor mouler feal Mikael URIEN, dezhañ ar vadelez vras d'en em vec'hiañ muioc'h daoust dezhañ da vezañ sammet gant e studioù.

+ " Parmi les vraies raisons d'une politique française d'assistance, la première est, d'après le rapport Jeanneney (1963), un devoir élémentaire de solidarité humaine et la seconde, le besoin de rayonnement de la France - c'est-à-dire le besoin de diffusion d'une civilisation qui vise à l'universalité et le désir légitime d'une nation de propager sa culture par des moyens pacifiques."

(Terre entière - 17)

N'eo ket a c'halleg eo deus naon an dud, met eus un tamm kreun da lakaat etre o dent!!!

Gwener - 16/9/66.- + "Lakaat paganed da azeuliñ ar groaz, hep displegañ dezhañ petra eo, a zo ober dezho adoriñ un idolenn nevez."

(An Aviel hag an nerzh - Bertele de Las Casas)

Fall-du eo, a soñje difennour-meur an Indianed, avielañ diwar-diz.

+ Bertele de Las Casas a aspede Pius V da vroudañ eskibien Amerika espagnoled "da zifenn an Indianed paour, da zeskiñ o yezh, d'en em zizober eus o finvidigezhioù evit skorañ ar re-reuzeudik..."

+ Ur beleg, d'an ampoent e Amerika Latinek a skriv: "Ne fell ket dezho asantiñ ez eo ret avielañ. Kendalc'h a raer da sakramantiñ. Kendalc'h a raer gant ur bastorelezh a gristenved... Dizale hor bo amañ ur skol-veur gatolik, p'emañ a-enep-krenn dezhi an holl gelennerien..."

(Parole et Mission - niv. 34 - 66.)

Sadorn - 17/9/66.- + Ar gouerien gall is-diorroet, diwarlerc'hiet, o deus en em sachet eus ar vouilhenn. An dud-se a gred eta e c'hell pobloù an drederennbed, dont a-benn da seveniñ o dispac'h ha se dreizo o-unan; int-i hepken a gemmo o stal.

+ E 1966, e meur a vro, eo maget falloc'h an dud eget e 1900.

+ 50 % eus an dud deuet d'o ment, er broioù is-diorrenet, a zo tud di-c'halloud da labourat.

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Sul 18/9/66.- + Setu pourdoullet an hent etrezeh San Juan del Oro. Dres, setu maz eo erruet dec'h gant karr-samm an eskop, ur marc'h-houarn nevez-flamm, prenet gant an Tad Loeiz, en Ayaviri. Eveljust n'eo ket un ardivink perouan: fardet maz eo e Bro-Saoz.

Galv puilh a daol, er beure-mañ; met mall eo ganin rampañ war va marc'h nevez, da vont da Yanahuaya. Sav koulz-lavarout penn-da-benn an hent: ne c'hounezer ket kalz a amzer, na ne ziwaller ket kalz a nerzh. An distro, avat, a zo un dudi: hag ouzhpenn

en un hanter-eur e lec'h en un eur hanter.

+ Sevenet gant "pilhaouerien", an Aloubadeg (Conquista) ne vezo ket gwall harpet gant Kurunenn Spagn. Klasket e vezo hepken sevel lezennoù ha mirout ouzh an aloubérion da gamm-oberiañ (abuser).

Lun - 19/9/66.- + Ne oa ket an Heol doue kentañ an Inkaed, met Virakocha, Krouer an neñv hag an douar, met ivez ur rummad ramzed (géants), a veve en denvalijenn. Da gastizañ an dud eus o dizurzhioù, un dour-diluj kaset gantañ a veuzas uhelgompezennoù an Andoù. Prezegerien a ziskennas ivez da reiñ d'an dud da anavezout e lezennoù hag e c'hourc'hemennoù.

An doueed all n'int nemet skeudennoù eus nerzhioù an natur, totemed. Pep klan (clan) en doa e ardamez (emblème): an heol, al luc'hedenn, ar pouma, an naer,... hag all.

+ "... les techniques et les outils ne peuvent être facteurs de progrès que si les hommes, les populations, qui doivent les utiliser, sont à même de les insérer dans leur propre civilisation, par l'intermédiaire de certains de leurs membres, qui sauront faire le joint entre l'imagination valorisante du groupe et les apports extérieurs."

(Marsel FAURE - TERRE ENTIERE - 17)

Meurzh - 20/9/66.- + Rediañ a raer ar gouerien da gas boued d'ar c'hofoù gouest da baeañ ha dezho o gwalc'h. Moneiz a raer dezhañ evit lezel e zouaroù fraost: milionoù a zolared er Stadoù-Unanet.

+ N'eo ket gwashoc'h diskoulmañ kudenn an Naon, er bed, eget kas kirri war al loar ha fardañ bonbezennoù termo-nukleel. Muioc'h a dud hag a arc'hant n'eus ket ezhomm.

+ BRAZIL: Daou arc'heskop all a zo savet a-du gant hini Recife: Helder Camara. Divizoù ez eus bet etre Paol VI ha Ministr-Diavaez Brazil, a-zivout ar c'hudennoù a ziorroadur.

Merc'her - 21/9/66.- + Nav brazilian o deus staget gant ur rummad kentelioù a 25 miz, evit bezañ graet avielerien: doueoniezh, katekizerezh, prezegerezh, mererezh eo an danvezioù studiet gant ar gwazed dimezet-se.

+ Er C'helou kaset d'ar bed gant ar C'hendalc'h Ekumenek "Iliz ha Kevredigezh" e Jenev (gouere 66), e lennomp:

"Ret eo kas war-raok diorroadur broioù Azia, Afrika hag Amerika Latinek ha kemmañ-gronŝ an darempredoù etre ar broadoù-se hag ar re 'zo aet pell war an ijinerezhaat.

"Hiziv-an-deiz, an darn vrasañ eus ar re o deus en em emoustlet da servij ar C'hrist hag an nesañ o deus un emzalc'h dispac'heloc'h. Ne nac'hont ket talvoudegezh an hengoun, nag hini an urzh kevredigezhel, met klask a reont un doare-stourm nevez hag a dreuzfurmfe penn-kil-ha-troad ar gevredigezh hep daleañ re-bell."

Yaou - 22/9/66.- + "Trouzioù ar c'hêrioù-bras a ra d'ar c'houer gall koll ar pezh a zo ennañ a briziusañ, an emell eus an dud all, ar preder gant ar gouerien all, skignet dre ar Bed."

(Marsel Faure - TERRE ENTIERE - 17)

+ Dans son Exégèse des nouveaux lieux communs, Jacques Ellul, combattant chevronné des luttes contre l'optimisme moderniste rappelle que le "milliard d'analphabètes" n'est nullement ignorant ou inculte, puisque avant de connaître l'alphabet, il est titulaire d'une culture. Jacques Ellul a mille fois raison. Il n'empêche que, jeté dans la civilisation rationnelle, le même homme devient inculte, s'il n'est pas armé du savoir nécessaire."

(Robert de Montvalon - TERRE ENTIERE - 17)

Gwener - 23/9/66.- + Skoazell Bro-C'hall d'ar broioù paour a zo o vihanaat. Hag an aluzenn a vez lodennet etre meur a hini; evelse ez eus muioc'h a vroioù dleour da Vro-C'hall. Brazil hag Arc'hantina, hag a genlabour gant ar C'hallaoued war an dachenn nukleel, n'int ket koulskoude chomet sioul, pa oa anv eus Mururoa.

+ Breudeur-Bihan an Aviel, Urzh nevez savet gant an Tad Voillaume, a zo fal embannadur an aviel ha diorroadur an den, e kement doare.

"Tremen a ran bremañ 2 zevezh ha 2 nozvezh, bep siz'un, e-mesk an Ouldemed (Kameroun an Hanternoz), er menezioù, o kenvevañ ganto, o studiañ o yezh hag ivez o pediñ ganto."

(Yann Bihan - Plabenneg - Lizhiri - niv 598.)

Sadorn - 24/9/66.- + Da lenn: Réévaluation des politiques d'aide à l'étranger, gant Goran Ohlin - Etudes du Centre de Développement de l'OCDE - Pariz 1966. Diskar ez eus war skoazell roet d'ar broioù truilkek.

+ Gouzout perak e skoazeller ha da biv rein harp. Sevel prederouriezh ar skoazell.

+ "Harp a roomp d'an diorroadur, evit mad ekonomikel ar Stadoù-Unanet... evit striñañ ouzh an ebarzherezh soviedel..."

(Poent Pevar Truman)

+ "Hen adlavarout a ran, evidomp Gallaoued, c'hoant hon eus da zerc'hel ar yezh c'hall. Bez ez eus aze un abeg-diazez evit chom peg ouzh an harp daou-ha-daou."

(Pompidou - 10 even 1964.)

= + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + = + =

Sul - 25/9/66.- + Eskop Puno, Julian Gonzalez Ruiz, en deus skrivet ul lizher da arc'heskop Recife (Brazil) evit lavarout dezhan e oa a-du krenn gantañ. "Akord ez eus etrezomp he deus an Iliz an dever da vezañ prederiet gant diskoulm ar c'hudennoù kevredigezhel-ekonomikel, o sentiñ ouzh gourc'he mennoù hor Mestr-Doue, Jezuz Krist. Akord ez eus etrezomp ez eo ret d'an Iliz kenlabourat gant an holl emsavadurioù prevez ha stadel, kevredigezhel ha relijiel; evit trec'hiñ war ar menez ramzel-se (gigantesque) a naon, a reuzidigezh, a ziouizigezh, ar pouez anezho o reiñ d'an douar garmiñ poanioù a varv hag a zic'hoanag... Hetiñ a ran eta e vefe selaouet ho mouezh enkrezet a Bastor hag a Dad, betek kognoù pellañ hon douarbras ha maz eus tu, e pevar c'horn ar bed."

Lun - 26/9/66.- + Deuet eo eus ar wask, evit ar wech kentañ, ur ritual ketchouaeg-spagnoleg. Ha se evit ma c'hello ar c'hetchouaegerion kemerout perzh e sakramantoù hag e lidoù an Iliz, en un doare bev ha emskiantek. Ar ritual-se ez eus bet graet gantañ, e-doug daou vloaz, e eskopti Abancay, kalz a verzh dezhañ e-mesk an Indianed. Eskop Abancay, e-unan, Alcidez Mendoza Castro, a reas an droidigezh, renet ha reizhet gant ar spisialour war ar c'hetchoua: an Tad Demetrio Molloy eus Breuriezh Misionerion Sant Jakez Apostol (misonerien ar C'hardinal Cushing).

+ Eskop Huànuco, Ignaz Arbulù Pineda, a ro difenn d'e veleien da wiskañ ar c'hlerjiman, o vezañ m'o deus an Indianed doujañs evit ar sae-du.

Meurzh - 27/9/66.- + "Maz eo un den dellezek a zoujañs, kalz dellezekoc'h eo ur bobl, un genunvaniezh denel... kas da get he c'hultur - ma vefe tu - a vefe lemel diganti ar vuhez." Se a skriv Emilio Barrantes, er gelaouenn CULTURA Y PUEBLO - kerdu 1965, o c'houlenn ma vefe graet skol da gentañ e yezh a werin.

+ "Anavezout a ran tud, hag o deus bevet, obuhez-pad, diwar labour an "indio", hep terriñ o c'horf e doare ebet, ha koulskoude, hep paouez, o deus lavaret uhel ez eo lezirek, gaouier, divarrek an "indio". En ur ger, tost-tre ouzh an anevaled.

... e 1930, e kredas dont betek amañ (Tambopata) an aymara kentañ: Rafael Mamani Coronel...

... En Moho, en Conina (war ribl al Lenn Titikaka), an atantoù ne oa mui nemet ar skoud anezho. Tiegezhioù oa ne oa dezho nemet 24 m2 a zouar. Abalamour da se, kalz kouerien a zivroas da B-Volivia.

... Dezhañ 32 pe 33 vloaz, e-unan-penn, Rafael Mamani a skoas war-du San Juan del Oro; met war hent an distro, e oa falc'het gant an Ankou. Piv a c'holoas e gorf gant ur bern mein ha pri-prad? N'ouzer ket? Met war e vez e skrivjont: "Marvet out dre maz out deuet da-unan."

... E 1937, tri all eus Conima en em lakaas en hent; daou a varvas hag an trede, erruet er ger, a zegouezhas, avat, evit tennañ e huanad diwezhañ. Barrek gant diskleriadurioù an den tec'hor (agonisant), e vreudeur, ganto 50 aymara all, a gemeras ivez penn o hent. War o c'hein, gant pep unan, teir "arroba" (66 lur): macheteed, bouc'hili, hoalenn, kerc'h ha kinoua malet, kig disec'het. Bez o doa da bignat adal ribloù al Lenn - 3.800 m - betek ode (col) Sina (4.800 m) ha marteze un tammig muioc'h, peogwir e tremener stok ouzh an erc'h peurbadus.

... Eizh devezh e padas ar veaj. Canto o binvioù-musik: zampoña, kena, pinkillo. An nozh e oa dav dezho tremen war skourroù ar gwez; jagared ha tigred-bihan a gantree dre ar c'hoadoù gouez-se.

... Souezhet e oant o kaout, e Tambopata, un tiegezh aymara, bet o kutuilh gom e Bolivia ha stalet bremañ o-unan-penn er c'hornad-se ha bec'h d'al labour! Daou zevezh da bep unan, evit diskar ar gwez ha netaat ar menez. E miz gwengolo, e tistrojont evit deviñ ha teilhañ ar parkeier gant al ludu. Maiz ha youka e oa plantet d'en em vataat outo dindan tri miz. Goude-se, "zapallo" (doare sitrouilhenn), bananez, kafe.

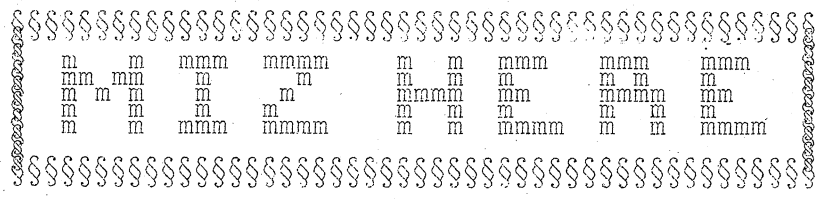
... Kement-se holl a dremene sioulik: ar pennadurezhioù ne ouient seurt hag ar c'hazetennom ne embannent tra. E Tambopata, avat, e tiwane an aval-douar japanat hag ar walousa, kerc'het eus Bolivia, magaduroc'h, saourusoc'h eget patatezenn Japan..."

(CULTURA Y PUEBLO - 1965.)

Gwener - 30/9/66.- + Merc'hed Conima a stagas da zont amañ adal 1942 pe 1943.

+ Bep bloaz, e tenner 100.000 kantlivr (quintal) kafe eus Traonienn Tambopata (San Juan del Oro).

+ An ijiner kreiz-amerikat Quesada hag en deus bet labouret e Perou, evit kont ar Broadoù-Unanet, a lavare ne oa amañ oberenn-drevadenniñ ebet par d'an hini sevenet gant an Aymaraed, e Tambopata, ha se hep harp ar Stad, e doareoù skrijus, broudet hepken gant an naon.

Sadorn - 1/10/66.- + Eskibien Kolombia o deus nevez kondanet ar floderezh (contrebande) evel pec'hed a-bouez.

+ En Arc'hentina, ar Stad a ziframm he emrenerezf (autonomie) digant ar skol-veur vroadel.

+ E Lima, ez eus 31 skinva (poste émetteur public).

+ Obladed ar Werc'hez Dinamm a zo o paouez lakaat da vont en-dro en La-Paz ur skinva nevez: Bolivia e anv. Ha se evit deskiñ lenn; bez o doa dija Pius XII hag an 20 vet kantved.

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Sul - 2/10/66.- + Betek-heñ, e Brazil, an torr-dimeziñ n'eo ket hervez-lezenn.

+ GWATEMALA: Er vro-se, ivez, tiegezhioù amerindiañ a zo izili eus an M.F.C. (Movimiento Familiar Cristiano). E San Juan de Comalapa, ar priedoù Fransez ha Remonda Telón a gomzas en o ʒ zh - kakchikeleg - d'ar veleien ha d'ar familhoù a gemere perzh e drevezhioù-studi. Ar vaouezh, ha ne oar ket kastilhaneg, a zisklerias e tebront bremañ ar priedoù ouzh an hevelep taol, p'edo ar c'hiz, araok, kemerout ar predoù, pep unan, diouzh e du. (eost 66)

E Huancané (eskopti Puno), nav diegezh aymaraek a zo aet ivez e-barz an emsav-se.

Lun - 3/10/66.- + "Sevel ar peoc'h gant an diorroadur kengret (solidaire) ha bedel. An etrevroadelouriezh ekonomikel. Diorroadur kengret ar broadoù pinvidik hag ar broadoù paour, en ur gevredigezh etrevroadel kenurzhiet.

(Jorj Hourdin - Croissance des jeunes nations.9/66)

+ Ur arboellour brazilian, Mendes de Almeida, ur c'hatolig, a brezegas e kendalc'h "Iliz ha Kevredigezh" Kuzuk Ekumenek an Ilizoù (Jenev, 16-26 gouere)

Meurzh - 4/10/66.- + Pa ra ur vro prestoù-arc'hant d'ur vro all, arabat stagañ outo divizoù (conditions) kalet. Ar vro skoazellet a dle gallout prenañ e-lec'h-all eget er vro a ro harp dezhi. Arabat goulenn-start digant ur vroad bet dezhi ur prest e daolfe er-maez (investir) arc'hant eus he hini par d'an arc'hant bet prestet dezhi.

Ar broioù ijinerezhet eo dezho sujañ da c'hourc'hemennoù ar C'hendalc'h-Bed evit an Diorroadur, evit maz aio d'an emgann holl vroioù an Drederenn-Bed, gant an hevelep armoù eget at broioù pinvidik.

Arabat ober heñvel ouzh ar Marc'had Boutin Europat, evelato dav eo gwellaat an eskemmoù gant ar broioù amezek. Ar broioù pinvidik, evel Arc'hantina ha Brazil, a zo pedet da reiñ skor d'ar broioù treutoc'h ar peuriñ ganto. Dreist-holl en ur brenañ mat diganto darn eus o frouezhioù evel ma ra Europa evit lod eus frouezhioù Afrika pe Asia.

(Eus Diskleriadur a-gevret Prezidanted Kolombia, Venezuela, Chili e Bogota,14-16/8)

Merc'her - 5/10/66.- + "A-bouez-bras, eo hiziv-an-deiz, reiñ da veizañ d'ar bed diorroet petra eo ur bed isdiorroet." (An Tad Lebret)

+ Loeiz-Josef Lebret a redas a-dreuz Brazil, Urugway, Arc'hantina, Chili. Adal 1953 da 1954, e kasas da-benn un enklask ekonomikel e Stad Sao-Paolo (Brazil), e tri Stad all, e Su Brazil hag e Kolombia.

Yaou - 6/10/66.- + An Iliz "a-grenn, stag ouzh al labourerien." - "Da gentañ, e fell dezhi en em dreiñ war-du ar re a seblant bezañ kondaonet da vevañ evel is-tud..."

(eus diskleriadur 15 eskop eus Biz Brazil,gouere 66)

+ E Brazilia, kêrbenn Brazil, ez eus bet dalc'het un emvod etrevoadel evit divizout diwar-benn an distrann-gouenn a ren e Su-Afrika. N'eo ket gouenneloul Brazil, daoust pegen kemmesket eo enni ar gouennoù tud: Europiz, Afrikaned, Aziated, Indianed...

+ E Bolivia, ez eus bet dizoloet, nevez 'zo ur c'hev bras-meurbet ennañ eskern heuloened, dinosored, aet-mat war an oad: 80 milion a vloavezhioù! Soñjit 'ta!

Gwener - 7/11/66.- + Da lenn: L'Economie des pays sous-développés, gant Jagdish Bhagwati - Hachette - 12,50 F; Les Pirates, gant Rene Cambon - Denoël, 2,65 F: un istor lamponed en ur vroad eus Traon-Amerika; Les Fleuves profonds, gant

Joseph-Mari Arguedos - Gallimard - 257 p.- 18 F. Ur romant hag a dalv, skrivet gant ar gwellañ skrivagner perouan a-vremañ. Ur c'hrouadur (an oberour) a ra anaoudegezh gant uheltraoniennoù Bro-Perou.

Sadorn - 8/10/66.- + "Dans une Amérique Latine, de nouveau, submergée, en partie à cause de l'indifférence ou de la complaisancede Washington, par la vague du militarisme militant...
... prezidant Perou, ha ne blij ket mont er-maez eus e vro...
(Marsel Niedergang - Le Monde, 10 eost 66.)

+ "Holl eskibien yaouank Biz (N-E) Brazil a ra d'an ampoent ul labour heverk (remarquable) evit ar milionoù-se a dud reuzeudik, ha ne c'hellont ket bemiañ 100 dolar (500 lur nevez), etre daou benn ar bloaz."
(Irene Guimaraes)

+ Prezidant Brazil, Castelo Branco, a dorr kannaded (députés) e Stad Rio-Grande (gouere 1966), evit ma nez aio ket an trec'h gant an eneberezh (opposition). Eskop Porto-Alegre, Don Visant Scherer a sav e vouezh.

Ar re avat, a zo bet dispont en o c'homzoù, eo Dominigiz kouent Sao-Paolo. "Va breudeur, a brezegas ar priol, sioul-bourc'hiz e chomit hag e-giz-se, ez oc'h kenwallerien (complices) ar gaou hag an direizhder... ar marv a c'hellfe hon lakaat da reiñ peoc'h dirak ar feulster hag an anvreolded (arbitraire)..."

((((((((((((((((((((((((((((( ))))))))))))))))))))))))))))))

Sul - 9/10/66.- + Evit diskoulmañ kudenn an Naon, an Ao. Jack Lequertier, ezel eus ar C'huzul Ekonomikel ha Kevredigezhel, pennrener Unvaniezh Vroadel Kenseurterezhioù (coopératives) Gounidigezhel an Ed a ginnig ar menozioù-mañ:

1.- Ret eo kreskiñ frouezh an douar (production agricole), e kement lec'h maz eus tu d'hen ober.

2.- Kengret, ar broioù diorroet a rank en em ouestlañ da reiñ skoazell evit an ezhommoù a-vremañ ha da wellaat ar stal en dazont.

3.- Kement harp a dle bezañ broudet gant ar c'hoant da araokaat ar bed ha nann gant ar youl da aotrouniañ ez-ekonomikel pe ez-politikel.

4.- Sevel emglevioù bedel a genober a-liestu (coopération multilatérale) evit pep frouezh, da ober kempouez etre ar produiñ hag ar goulenn, da gas da get ar c'hemmoù er prizioù, da wellaat ha da gadarnaat ar prizioù war ar marc'had-bed, da dremen gwelloc'h diouzh ezhommoù ar broioù pe ar rannvroioù diwarlerc'hiet.
(T.C. 8 gwengolo 1966)

Lun - 10/10/66.- + Goude e romant brudet, Bugale Sanchez, o taolennañ buhez mantrus ar micherour meksikat, Oscar Lewis, adarre, gant ur sonskriver, a sav ur romant all: Pedro Martinez: un den diwar-ar-maez, en taol-mañ (Le Seuil, 217 p, 15 F). Pell eo an oberenn-mañ da vezañ kerkoulz an oberenn all.

+ Brazil: er vro-se ez eus 28 relijion-idolennoù, anavezet gant ar Stad. Ha se, e-mesk Re-Zu an Aod.

+ Urugway: e-lec'h diouerout kig da wener, ar fideled a zo en o frankiz reiñ aluzenn seveniñ oberoù a drugarez, chom hep en em reiñ d'an ebatoù, ober Hent-ar-Groaz,... hag all.

Meurzh - 11/10/66.- + Trenk eo an traoù etre ul lodenn eus beleien arc'heskopti Bogota hag ar C'hardinal Loeiz Concha Córdoba. Ul lizher skrivet gant 100 anezho a zo bet kaset d'an arc'heskop; n'emaint ket a-du gant e bennmenozioù ha gant an doare m'eo sevenet kemennadurioù ar Sened-Meur.

+ Digar (inhumain) ha kriz eo ar gapitalouriezh. Ur riskl brasoc'h eo e-

vit ar bed eget ar gomunouriezh, rak divarrek ha droch gant ar gounid, e tisoñj milionoù a dud o vevañ e rannvroioù is-diorroet, evit kreskiñ pinvidigezh ar c'hornioù e-lec'h maz eo druz ar peuriñ.

(Eskop Josef Tavora eus Aracaju - Brazil.)

Merc'her - 12/10/66.- + E Caracas, (Venzuela) ez eo bet dalc'het Pevare Emvod-Meur an M. F. C. (Movimienta Familiar Cristiano) latinek-amerikat. Dileuridi Costa-Rica a lavaras ez a a-dammoù an tiegezh e Amerika-Latinek, dre maz eus kresk-poblañs ha ma zered ar gouerien war-du ar c'hêrioù-bras.

Ma zalc'h an traoù da vont evel-se, er bloaz 2.000, e vezo 600 milion a dud, e Amerika Latinek; brasoc'h-brasañ, e vezo neuze an digempouez etre ar c'hresk-poblañs hag an diorroadur ekonomikel.

+ Staget ez aer da sevel kazuled (chasubles) e stumm "poncho" (mantell) an Indianed, zoken gant arouezhioù inkaek. Evit ur wech, Breizh a zo arack: Yann AR MINOR, eus Pont 'n Abad, abaoe un toullad mat a vloavezhioù, a glask muioc'h a wirionded er gwiskamantoù-iliz.

Yaou - 13/10/66.- + E stumm ur gelaouenn evit yaouankizou, ez eus deuet betek ennomp, da lodennañ evit-netra, ur bern niverennoù skeudennaouet; bruderezh, e stumm bourrus, enep Fidel Castro.

+ E Roma, emaer o sevel ur Sekretourva evit kudennoù an naon hag an diorroadur.

+ Er C'hendalc'h "Iliz ha Kevredigezh" (Jenev, 12-26 gouere 1966), ez eus bet goulennet sevel "teologiezh an dispac'h" (la nécessité d'une théologie de la révolution"). Amañ, e santer pegen mall eo prederiañ ez-kristen war an dispac'h.

+ "Termenañ (définir) ur gevredigezh vedel e-lec'h m'en em santo kiriek broad eus hevoud (bien-être) an holl vroioù all . /pep

Ne c'hellomp ket tevel, mar fell deomp bevañ a-unan gant Doue ha gant hor c'hempredidi (contemporains)."

(Pastor Vissert Hooft e Jenev, 1966.)

Gwener - 14/10/66.- + "Diktatorel eo ar renerezh" a soñj ar skolveuridi e Brazil.

+ Republik Dominikat: 1 milion a dud n'ouzont na lenn na skrivañ, anezho 57 % a re-yaouank etre 15 ha 25 bloaz. An Iliz a zo krog er stourm; en he soñj lizherennañ 200.000 dindan 3 vloaz. Ouzhpenn-se, 75 % eus az familhoù a vev en ur gambr nemetken. 1.200.000 den a zo gwasket gant buhezsunerien (parasitose). Er bloaz, ne zebrer, dre benn-den, nemet 10 kg kig, pa implijer 108 er Stadoù-Unanet.

+ Emaer o krouiñ ar 5 vet skol-katekizourien e Huanuco (Perou), goude Puno, Cuzco, Huancayo, Huaraz.

Sadorn - 15/10/66.- + Ar gouli bras digor e kostez an Iliz, e Perou, eo "ar vrizh-Katoligiezh ha ne teu ket a-benn da veizañ ster ar pec'hed, ha freuz an tiegezh". Dre c'hras kenurzhiadur ar Stad ha kemennadurioù Ministr an Deskadurezh, ar skoliou, ar skolajoù a zo digor-frank d'ar c'hatekiz. Hag evelato, netra pa koulz-lavarout netra n'eo graet er skoliou-Stad. Her gwelout a ran bep sizhun gant va daoulagad va-unan.

+ Kargidi a Honduras o deus roet lañs da ospitalioù evit kontroll-ganedigezhioù: eskop Tegucigalpa a zo bet war-bouez teuler warno an eskumunugenn.

+ 1.000 beleg a rafe diouer e Venezuela; gant 1.800 e ranker ober, d'an ampoent; 600 anezho venzuelat.

!§!

Sul - 16/10/66.- + Kenstrivadeg (concours) etre skolioù eskopti Ayaviri.

- Pet sakramant ez eus? - Adam hag Eva.

- Pere eo ar gouelioù-berzh? - Gouel Ayaviri, Puno ha Juliaca.

- Pe anv en deus ar Pab? - Nikolaz Castel (Person Sandia).

- Pe anv en deus an eskop? - Gustav Moyon (beleg eus eskop Ar Roc'hell, person Macari).

+ Ar person-se a gendalc'h e-touez an Indianed al laz-kouevrennoù (fanfare), a oa dezhañ p'edo person e Charente. Hag e sonont - e g-Ketchouaed - tonioù-bale-gall, lezañvet "Puno", "Sandia", kêrioù eus amañ. Ac'hanta, Plouenan, degasit din dre garr-nij, binioued, bombardoù, taboulinoù. Buan, kultur d'ar gouezidi! Gwir eo, n'eus ket ur c'hultur dreistoc'h eget hini sevenañ Polb an Douar.

+ Naered-ejen (boa) a lazher a-wechoù war harzoù ar selva. Unan, 9,85 m dezhañ, da-vat o tiazezañ ur pimoc'h-bian.

Lun- 17/10/66.- + War ar gazul -"poncho" gwisket evit ar wech kentañ e Cuzco, d'an 11 a viz gwengolo, ez eus ur groaz, peget warni an "tumi", al loa graet ganti gant an Inkaed, e-kerz o aberzhioù (tu ar peultrin). Tu ar c'hein, ur groaz i-vez, brodet warni daouarn indian o kinnig hag e-giz goueled (fond),an Andoù. (poncho: ar vantell indian).

+ E Perou, 60 % eus ar familhoù n'int ket dimezet en iliz.

+ "Kudenn vrasañ ar bobloù latinek-amerikan n'eo ket ar gomunouriezh, kresk tarzhus ar boblañs, e-giz ma klasker saukañ deomp en hor penn, met ar vizer, frouezh ur c'henreizhadur (système) kabac'h hag en deus c'hwitet war diskoulm hudenn al labourer, hag a ra ar binvidigezh... War an 235 milion a latinamerikaned, 130 a wazed, merc'hed ha bugale a ya d'o gwele, bep noz, hep bezañ debret e-giz tud. Naon ar milionoù-se a zo un "dizonestiz" (immoralité) ha frouezh an "direizhder".

(Emil Máspero - Sekretour-Meur Sindikadoù
Kristen Amerika Latinek e Skol-Veur La Paz (Bolivia)15/9/66)

Meurzh - 18/10/66.- + Par ha parez - 66 etre-holl - eus ar Movimiento Familiar Cristiano", o deus komzet e kadorioù-brezeg arc'heskopti Meksiko, e-pad un taol-bec'h evit ar galvadennoù (vocations)-beleg.

+ Puerto-Rico: 1.500 gwaz a Amerika-Latinek o deus goulennet heuliañ Kelennadurezh-stummañ ar Greizenn diazezet en enez-se, evit ober avielerien.

Brazil: E arc'heskopti Goias, emañ oc'h en em bourchas ar strollad kentañ dagoned. Bez ez eus anezho kouerien, kargidi, kelennerien, ur c'here, ur perukenner, un tredaner, un tenner-dent, ul luc'hskeudenner - 13 etre holl -, dimezet ha dezho bugale. Goude ur gentelierezh start a 2 sizhun, e vezo emvod-studi bep 6 miz. Graet ganto 30 miz, e vefont urzhiet. Araok stagañ, ez eo ret kaout asant ar wreg.

Merc'her - 19/10/66.- + An Tad Loeiz a oa bet galvet da welout ur paotr klañv. Dilezet war ul leur-zi, seizet an hanter eus e gorf. Stlapet a-gostez gant e vestr, evel ma vez stlapet en ur c'hogn ar benveg n'eo mui mat da netra.

Goudoret er presbital, e padas ganeomp ur sizhunvezh. Dec'h hon eus gwelet Gregorio o tennañ e huanadenn ziwezhañ; morse n'en devoa klevet anv eus Doue, eus Jezuz-Krist. Lezet en doa e vamm intanvêz, war an uhelgompezennoù, evit dont gant e vreur-kaer da glask labour d'ar selva ha kaout un dra bennak da lakaat en e gof. Roet e voe d'ur mestr eus e ouenn, a stlape outañ 1 sol (0,20 N.F.) bemdeiz... An Tad Loeiz a ouelas dourek... Evit ar wech kentañ, ni beleien, hon eus kaset ur c'horf-marv betek ar vered. Hennezh, ya, met nag a re-all!

Yaou - 20/10/66.- + Un enklask a zo bet graet e-mesk 10.000 a re-yaouank meksikat. Ar relijion a zo evito "un dalvoudegezh strobinellus (valeur magique)". C'hoantaat a reont ar silvidigezh nann hepken er beurbadelezh, met ivez azalek-

vremañ. Ezhomm o deus da vezañ "renevezet a-grenn."

+ Ar broioù pinvidik a ziviz bepred hag ar broioù n'o deus nemet plegañ da ober. Ar c'hemmoù en divizoù-se, eus an eil vloaz d'egile, a ra gaou eus diorroadur ar broadoù diwarlerc'hiet.

Ar broioù is-diorroet ne c'hellont eskemmañ (échanger) nemet gant an hevelep broadoù diorroet: Amerika Latinek a zo stag, dreist-holl, ouzh ar Stadoù-Unanet.

Ouzhpenn-se, ar broioù diwarlerc'hiet n'o deus peurliesañ nemet ur produ da ginnig war ar marc'hadoù diavaez. Emaint eta en ur stad a zalc'h ekonomek (état de dépendance économique).

(Jilbert Blardone)

Gwener - 21/10/66.- + Fidel Castro, e-unan, en deus goulennet digant ar vicherourien hag ar gargidi (fonctionnaires) gwellaat o ampled (rendement), kaout muioc'h a emskiant sokialour hag anavezout glokoc'h an teknikoù-produiñ. (4/8/66)

+ E Kendalc'h-Eukaristia Bogota (Kolombia), e 1968, e vezo klasket reiñ ur respont kristen d'an holl goulennoù graet gant an Douarbras Latinamerikan, isdiorroet en abeg d'an direizhder ha d'an diouer a garantez.

+ "N'eus ket ur ger muioc'h enep-apostolel eget ar ger "Latinamerikan" (Pedro Perez-Medrano, e ECCLESIA, 15 here 66). E-gwirionez, ar broadoù-se a zo gwallzisheñvel an eil diouzh egile.

Sadorn - 22/10/66.- + Konfirmasion en San Juan del Oro: 143 o deus resevet ar Spered-Glan. Nebeudig-tre a re-vras, o kemerout perzh el lid.

+"Bolivia a zo staget gant ur goulou-deiz." (eskop Oruro)
Gounidegezh dre-benn: 175 dolar (87,50 l.n.): an izelañ e Traon-Amerika.

+ Honduras: 12.530 den evit pep beleg.
Republik Dominikan: 9.958 " " " "
Kouba .....: 9.420 " " " "
El Salvador .....: 9.280 " " " "

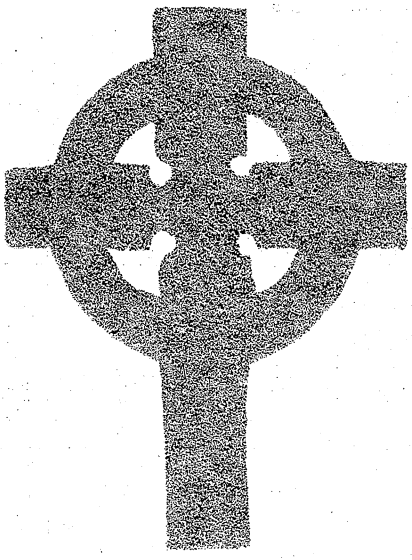
Urugway: pa c'han 17 den, e varv 20. Ha paz eus 4 bugel da zont er bed, 3 anezho a vez lazhet.

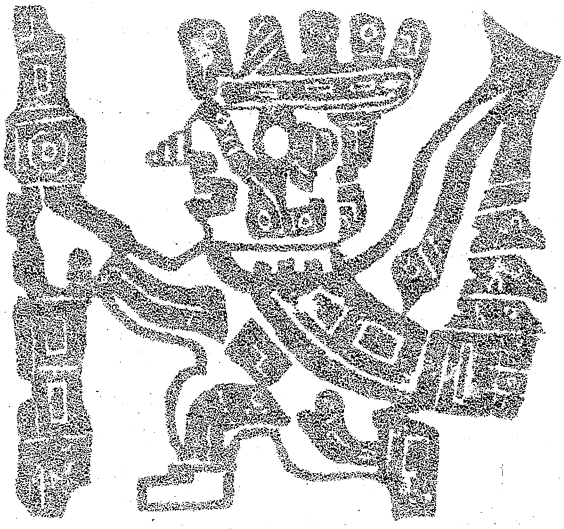
Sul - 23/10/66.- + Konfirmasion en va farrez, e Yanahuaya. Meur a gêriadenn, meur a skol n'o deus degaset den pe koulz-lavarout den. Ar vistri-skol, n'eus ket anezho ha n'eus ket anezho dreist-holl, evit ar pezh a sell ouzh ar feiz.

+ Poblañs Amerika-Latinek: 1800: wardro 20 milion
2000: 600 milion
Venezuela .....: 1950: 5 milion
1980: 15 milion

+ An hanter eus annezerien Amerika Latinek ne gemeront ket perzh en o renerezh.
1) N'int ket darev evit kas en-dro ar geoded (maturité civique)
2) Hengoun diktatorel ha "caudillismo" (warlec'h ur Mestr).
3) Dizurzh politikel ar werin; evelato ar sindikadoù a ziskouezh o nerzh.
4) Diouer a vestroni er pennoù, feuls a-daolioù ha tud a fall vuhez.
5) Buhez bolitikel o treiñ en-dro da dud ha nann en-dro da gealioù ha bennsturiennoù (principes).
6) Krediñ eo gouarn, sevel ul lezenn pe ur genreizhadur (constitution).

AR C'HRIST D'AN INDIANED

GWENGOLO 1967 §§§§

Merc'her - 26/10/66.- + Puerto-Rico: 10.000 dolar a vezo gopraet gant Unvaniezh ar Medisined d'ar re a lakaio skler e vez sevenet diforc'hidigezhioù (avortements) torfedus, en enezenn-se.

+ En unan eus prizonioù nevez Lima, ez eus ur skritell: "Atav e tistaol Doue hag atav he deus spi ar Vro."

+ Un Europad, un Norzamerikad: 50 gram a broteina bemdeiz.
Ur Suamerikad.....: 10 " " "

+ Ul levr: La Flaque du mendiant gant Miguel-Angel Asturias, e ti Albin-Michel - 208 p. - 13,50 F. Diwezhañ oberenn skrivagner bras Gwatemala.

Yaou - 27/10/66.- + Ar broioù paour a dlefe en em genunaniñ evit eskemmañ gant urzh ha sevel un talbenn dirak ar broioù pinvidik. Ar re-mañ, strollet, a zarempredfe gant ar re-se, kenstrollet ha urzhiet.

+ Pouez en deus awechoù an naon war yezh an dud. Evel-se, e Brazil, paz eus ur c'helou mat, feson vat, e vez lavaret: "baragwenn 'z eus" pe "silienn 'z eus."

+ Setu amañ ar pe[illegible] zo bet lavaret er C'hendalc'h "Iliz ha Kevredigezh" (Jenev 1966) e-lec'h ma oa kalz liked direded eus strouezhigi (maquis) Amerika Latinek. "Partout où de petites élites gouvernent ou détruisent le bien-être de la majorité, les chrétiens doivent soutenir le changement politique en vue d'un ordre plus juste... L'usage de méthodes révolutionnaires ne peut pas être exclu à priori par les chrétiens... dans la mesure où le recours aux méthodes violentes est l'unique ressource pour éviter la prolongation de la violence dissimulée que comporte l'ordre établ...."

Gwener - 28/10/66.- + "Brasañ droug ar c'hantved n'eo ket reuzidigezh ar re n'o deus tra, met diemskiant (inconscience) ar re o deus." (Lebret)

+ Paragway: Ur plac'h-yaouank a 18 vloaz, Maria de Rosario, war ar studi da vezañ kelennerezh, a brezeg bep sul e basilik I.V. ar Rozera e Paysandu.

+ Eskop Huanuco (Perou) a garfe kaout "un armead a gatekizourien" o kenvevañ gant ur strollad beleien, o vont, bep an amzer, eus an eil barrez d'eben.

+ Da stourm hon eus enep an digempouez, rak 80% eus ar madoù roet gant Doue eo mestr warno 20% eus poblañs ar Bed.

Sadorn - 29/10/66.- + "Bezañ diouz tu ar re-baour... pe kenderc'hel da chom gant ar re o deus graet mat [illegible]ero... E Brazil, an Iliz Katolik roman a rae unan gant ar brientined (aristocrates) gladdalc'hel (féodaux). An Iliz brotestant a oa teuzet gant ar rummad-etre (classe moyenne). Hiziv an div Iliz a zo da-vat oc'h en em lakaat e tu ar bobl.

(Eujen Carson Blake, sekretour-meur Kuzel Ekumenek an Ilizoù - gouere 1966.)

+ Aberzhioù en deus ar C'hornog da ober: gouestlañ 18% da 20 % eus e vadoù da ziorren, ar pal, daougementañ gounidegezh ar broioù-paour, ac'han d'ar bloavezh 2.000.

+ Hervez R. de Montvalon (Terre Entière - 18), ar Stadoù kenunanet, a dlefe stourm enep an naon.

+ En em salviñ a c'hell ar re-binvidik, ma sonjont, int-i, bezañ merourien madoù ar re-baour ha ma nac'hont perc'hennañ evito. E giz-se hepken e c'hell ar pinvidik dont da vezañ paour ha gallout mont e-barzh ar Rouantelezh.

Sul - 30/10/66.- + Il y a une obsession qui règne sur le problème quantitatif des prêtres en Amérique Latine.- Morse, morse, an douarbras-mañ n'en do ar veleien m'en deus ezhomm. War ziskar emañ ar stal gwashoc'h-gwashañ ha petra 'zo pennabeg? Tud-a-iliz ha n'en em renevezont ket. Beleien, ya, met evit servijañ peseurt Iliz? Renevezomp an Iliz gant ur spered avielel ha senedmeurel; lakomp anezhi e-kreiz ar bed, e diviz gant tud gwirion. Neuze, avat, dihunet, he devo ar veleion a ra diouer dezhi, ha vezo kavet ha graet ganto, moarvat, en un doare dishenvel.

(Pastorale et Mission - 1/66.)

+ An Alouberien (Conquistadores) n'int ket bet skoazellet gant ar Roueed. Un emglev a veze graet etre ur c'hapitan ha marc'hadourien pe bankerien. Ar-re-mañ a roe arc'hant, bigi, boued, armoù ha bravigoù evit trokañ; ar c'hapitaned a roe o c'her do lodennañ pezh a skrapfent.

Lun - 31/10/66.- + "Diwallit da gemmañ ar stal!" a lavar da Brezidanted Gwatemala, paotr krenv ar vro: ar c'horonel Peralta.

+ Brazil: Rio de Janeiro: 1000 poliser a arsailh Skol-Veur ar Vedisinerezh. (T.C.- 29/9/66.)

+ "E-gwirionez, emaint o vont war-raok holl eskibion Amerika Latinek ha lakaet o deus fraezh dirak koustiañsoù ar gristenien o dleadoù e-kenver an diorroadur hag ar reizhder gevredigezhel (justice sociale). ... En abeg-da-se, hiziv-an-deiz, den n'eo tuet da sonjal e vefe kavet ur beleg all hag a zilezfe e soudanenn evit mervel goude en ur guerilla diren...

Evit buanaat he diorroadur, Amerika Latinek a zegemer gant anaoudegezh-vat an holl skoazelloù a zeu eus a ziavaez-bro, evelato e sonj dezhi muioc'h-mui e savo dreist-holl ar c'hemmoù frammadurel, ret evit an araokaat, evit ledennadur leal ar pinvidigezhioù, evit ar peurreizhdêr, eus he striv dezhi hec'h-unan, eus bevder hec'h Iliz..."

(Don Mario Revollo - Bogota - 15/9/.)

MIZ DU

Meurzh - 1/11/66.- + "Zoken, e Amerika Latinek, ez eus nerzhioù ebarzhel (forces latentes), hag a oar en em lakaat da dalvezout, e koulz hag e mare!"

(Aotrou-Meur Samore, sekretour Breuriezh ar Gefridioù Divoutin - 15/9/66.)

+ "Hunvreal a ran en ul lusk sonj-an-holl, hag a stlej gantañ ar skolioù meur, ar wask, ar pennoù-iliz, ar vistri, an implijidi, an dud politikel."

(Eskop Helder Camara - 15/9/66.)

+ "Mall eo reiñ lañs d'ur strivadenn vedel (campagne mondiale), evit kas d'an traon ar sklavelezh a-vremañ..."

... ar re o deus peadra a zo a-unan (a-gevret) diouzh o zu, Rusianed evel Amerikaned.

... Muioc'h a zifrae a dlefemp kaout da gas da get an direizhder ekonomikel etrevroadel eget da zismantriñ ar bombezennoù atomek..." (Es. H.Camara - 15/9/66.)

Merc'her - 2/11/66.- + N'on ket aet hiziv betek bered Yanahuaya, rak ne oa ket awalc'h a dud en oferenn. Savet em eus va mouezh, e ketchoua, enep ar beredoù dilezet e-doug ar bloaz, enep an douaridigezhioù lidet gant alkool, enep an oferennoù goulenned, abalamour maz eus aon dirak ar speredoù, hag a zistrofe da chigardiñ, enep an oferennoù kinniget d'an "eneou" ha nann lidet evit an eneoù...

+ ... arabat kemmeskañ re ar soudanennoù gant al lifreoù (uniformes)."
(Eskop Rio-Cuarto - Arc'hantina - 15/9/66)

+ Ar garantez... "ur preder don eus ezhommoù an hini all... N'eo ket ur gudenn a laouenidigezh bersonel, met un dlead rik."
(Tomaz Merton - Buhez ha Santelezh.)

Yaou - 3/11/66.- + An Tad de Lubac en deus graet prezegennoù war Teilhard de Chardin e Skol-Veur katolik Santiago-de-Chile (Chili).

+ "D'am meno, Fidel Castro ne oa tamm ebet en e soñj en em ober komunour. Moarvat en doa naon ha sec'hed a reizhder. En hon douarbras, unan, hag a lodenn boued, dilhad, a zo un den dispar, ur sant. Met ma zeu da soñjal ez eo ret tizout ur savidigezh denel (promotion humaine) gwirion, neuze n'eo mui nemet un dispac'her, un "trenker", un ailhon komunour..."
(Eskop Helder Camara, e Europa I,13/10/66)

+ 96 beleg eskopti Recife o deus dilennet (élu) ar vikel-vras ha 5 vikel-eskop galvet da genlabourat gant an arc'heskop Helder Camara. (T.C. 13/10/66)

+ Josué de Castro en deus skrivet ul levr all: "An dud hag ar c'hranked" (Seuil - 185 p.) En em vagañ gant kranked, "hag a ra kig o c'horf ha kig korf o bugale" ha reiñ da zebriñ d'ar c'hranked ar pezh a zistaol ar c'horfoù-se. Setu buhez 200.000 brazilian e porzh-mor Recife.

Gwener - 4/11/66.- + Ur vro penn-arack: Meksik. Tregont vloaz eo divrall war an dachenn bolitikel hag arboellerezhel. He fennsturienn eo: labour evit peoc'h ar bed ha kenwerzh gant holl bobloù an douar, hep sellout ouzh o stumm gouarnamant hag o zuadur politikel (orientation politique).

Kemm bras ez eus evelato etre kêriz ha tud-diwar-ar-maez; ar re-mañ o vezañ an hanter eus poblañs ar vroad.

D'an ampoent, e ra diouer divrec'h, evit lakaat da dalvezout leve ar vro. Ha koulskoude eo kreñv feur ar ganidigezhiou: 600.000 karg (emploi) a zo da grouiñ bep bloaz.

+ Paol VI en deus kinniget, er bloaz-mañ, ar Rozenn Aour da santual Itron Varia a Gwadaloupe e Bro-Meksik. "Pet gwech, eme ar Pab, em eus klevet lavaret: "Tad Santel, c'hwi 'zo karet-meurbet e Meksik. Her gouzout a reomp. Ni ivez hon eus kalz a joa ouzh Meksik."

Sadorn - 5/11/66.- + Penaos 'man ar stal e Kloerdi-bras Recife? Lod a lavar ez eus re a frankiz, ez eus kelennerion, hag o deus roet o dilez, ez eus mistri-breuriez, hag o deus tennet kuit o studierien. Eskop-eiler Recife en deus diskleriet e oar Roma penaos e tro an traoù hag e klot al labour sevenet gant kemennadurioù Vatikan II. E 1965, e oa 117 war ar studi. Pa vezo echu ar savadur, e vezo tu da zegemer 400.
(Missi - 7/66.)

+ E Bolivia emaoc'h o sevel ur Genreizhadur (Constitution) nevez: "Ar Stad a anavez hag a harp ar relijion gatolik, apostolel ha roman." Er votadeg, an holl a oa a-du, zokenn izili kostezenn an Tu-Kleiz Dispac'hel. Ar re-mañ, evelato a gav dezho ez eo ar relijion un dra a galon ha pa vez diskleriet ofisiel, meur a hini a bella diouti. "Ur Stad dieub hag ur relijion dieub."

§§§

... kudenn ar baourentez, an dishenvelderioù don etre broadoù paour ha broadoù pinvidik eo ar pouezusañ eus hon amzervezh: dañjerusoc'h eget ar brezel yen, tarzhusoc'h eget ar bonbezenn atomek, gwallskouerusoc'h (scandaleux) evit ar goustiañs gristen eget disunander ar gristenion, enkrezusoc'h ha mallusoc'h eget brezel ar Vietnam.

(Tad Mc Cormack - I.C.I. 1/10/66)

+ Aet on da Norzamerika... "da eberdiñ ne vefe ket lezet pobloù e stad a isted (infériorité) e-skoaz pobladoù all..."

(Paol VI - Christi Matri Rosarii - 1966)

GWENER - 11/11/66.- + "Bez em eus un doare din-me da stourm ouzh ar gomunouriezh en ur enebiñ ouzh an is-diorroadur, ar reuzidigezh, ar reustl (chaos), hag a zo drougoù gwashoc'h eget n'eus forzh peseurt kealoniezh (idéologie).

(Eskop Helder Camara)

+ Ar gapitalouriezh "dizenel" ha "krizh".

(Ao. Tavora, eskop Aracaju ;Brazil)

+ E Bro-Sina, en em saluder, o lavarout: "Debret oc'h eus?" - Ur wech c'hoazh, pouezh an naon war ar c'hizioù, war ar yezh.

Sadorn - 12/11/66.- + Eskibien Kolombia en em sav enep kontroll ar ganedigezhioù, oc'h en em stalañ er vroad.

+ Er bloaz 2000, ar broioù pinvidik a raio ar c'hard eus poblañs an hollved ha pep annezer a vevo 40 gwech gwelloc'h eget den an tri-c'hard all.

+ An uhelañ skoazell a roet gant ar Stadoù-Unanet. Ret eo avat prenañ digant U.S.A.- Prizachourien (experts) amerikat a ya neuze don e politikerezh ekonomek ar vro harpet. E stumm prestoù e skor, nebeut avat ar frejoù.

ꝏꝏꝏ

+ Ar Stadoù-Unanet a harp an embregerezhioù prevez norzamerikat evit "diorroadur" Amerika Latinek; houmañ a dlefe enebiñ gant broadelouriezh: Setu soñj Celso Furtado en ur pennad, e ESPRIT gouere-eost 66.

Meurzh - 15/11/66.- + "Castello Branco, er penn, ar stal a zo aet da stalig e Brazil. Daoust d'e bromesaou ha zisklériadurioù, heñvel-buhez ouzh meur a hini eus e geneiled latinamerikat, e seblant bezañ difennour an ouzh stalet, e-giz benveg an trustoù, diwar goust c'hwezenn ha gwad e bobl.

... don oc'h anavezan unan eus pennoù-steudad (chef de file) kristen an ober dispac'hus e Brazil, Don Helder Camara. Unan eus va c'hwekañ mignoned an hini eo, ha gouzout a ran ne raio dezhañ serriñ e veg nag an itrik (diplomatie), nag eviziegezh (prudence) ar fureien. Lavaret ez eus bet ez eo bet pedet gant ar Vatikan da izelaat e vouezh. Pa ouzer avat ar vignoniezh hag an doujañs en deus Paol VI e-kenver an den dispar-se, evidon, se n'eo nemet un taolig bruderezh kannadti. Ha pa vefe gwir kement-se, nep piv bennak eo anavezet gantañ Camara, a oar mat ne selaoufe nemet e goustiañs.

Hogen koustiañs an denig-se, droch gant Doue, paour evel ur razh-dour, daoust dezhañ bezañ arc'heskop Recife ha pennkirieg Strollad eskibion Amerika Latinek, eo brezeliañ, betek penn, evit pobl isdiorroet, dismegañset, dilezet ar biz braziliat (N-E brésilien).

... E Emvod-Meur Jenev (gouere 66), "Iliz ha Kevredigezh", e oa Latinamerikaned, Braziliz, mignoned da Helder Camara, hag ez eus ganto ouzhpenn ranerezh (palabres) ha teoriennoù; perzh gwirion, bemdeiz-Doue, e kemeront e dispac'h o bro.

... evit ur wech, eo dav deomp anzav, o deus ar gristenien en em daolet, ez-eeun, en ul lusk dispac'h, ha ne dag nag un den, nag ur renerezh, met abiegoù ar reuzidigezh hag an diouizegezh.

... maz eus un tamm spi evit an den, en oadvezh teknikel, o tont, ar goanag a zeuio eus seurt tud ha nann eus frammaduriou renevezet gant ar spered, tenn da sevel ha dic'hizet araok bezañ lakaet da c'hoariñ.

... Dindan doareoù liesseurt ha war dachennoù dishenvel, an dispac'h teologel a zo renet, hiziv, gant tud evel Marzhin Luther King er Stadoù-Unanet, Tullio Vinay e Riesi en Sikilia pe Helder Camara, e bis Brazil.

(Pastor Jorj Richard-Molard -Réforme 1/9/66.)

Meurzh - 22/11/66.- +Goude bezañ pleustret (suivi) 80.000 km e "brousse" Afrika, e-doug daou vloaz, Pêr Souillac a c'houlenn ur Bernanos afrikan. Ur Bernanos hag a ziskuilhfe touellerezh ur vrizh-skoazell troet war-du gounid "an hini a ro", ha war-du ur brizh-diorroadur, ne wal ket ar gouerien - 90 % eus an Afrikaned - al liv anezhañ.

(PROJET - gw-hare 66)

+ " La coopération ne peut être pleinement efficace que dans une perspective de solidarité mondiale. La cohérence dans le développement national ne peut avoir de consistance dans un climat d'incohérence internationale. Mais la cohérence internationale ne pourra s'établir sans une profonde évolution des consciences individuelles, sans une rectification de l'idée de souveraineté, sans le relais d'espaces économiques, à développement concerté, sans une modification profonde dans les relations et les principes et règles des échanges entre nations et entre espaces économiques, sans un dépassement des idéologies régnantes, sans une restructuration des organismes internationaux, sans une reconversion en fonction du développement des structures économiques des pays scientifiquement et techniquement plus développés."

(L. J. LEBRET, O.P. - Economie et Humanisme even 1966.)

Merc'hér - 23/11/66.- Gouzout petra a "ro" ar re-binvidik a zo nebeutoc'h a pouez eget da c'houzout perak ha penaos e "reont", ha pere eo ezhommoù ar re-baour.

Skoazell Bro-C'hall a zo war-ziskar, daoust d'he leve da vont war gresk, daoust maz a war waskaat ezommoù ar re-baour, daoust ma sav he c'hlipenn da lavarout d'ar Bed ez eo hi emvoder an Drederenn-Bed (rassembleur du tiers-monde).

Dudius eo youc'hal ez aer kengret (solidaire) gant an hollved, ha war un dro ober hor penn hon-unan.

"C'hwi ha me, ez eo dinec'h poull hor c'halon" a zisklerie Charlez de Gaulle d'ar roue Sihanouk, en ur guitaat Kambodj.

Yaou - 24/11/66.- + A-benn 20 bloaz, "ar skiant hag an deknikelezh a raio d'ar vuhez bezañ aesoc'h er broioù diorroet... Ugent vloaz avat a zo re nebeut a amzer evit ma en em astennfe ar gwellaenn-se betek ar broioù isdiorroet..."
(Olier Costa de Beauregard -prizh Nobel 66)

+ "Ar frejoù a-vremañ graet evit aloubiñ an ec'honder (conquérir l'espace) hag evit an armerezh a zo ken fall eget re Loeiz XIV evit Verzailhez..."
(Toynbee - prizh Nobel)

+ Chili: Ar Prezidant Frei a zalc'h kelennerezh ar relijion er skolioù, diouzh c'hoant pep unan, hep notennoù hag hep arnodennoù. Evit kalz kostezennoù a-enep d'ar Gouarnamant, ur guchennad sektennoù protestant, franmasoñed - ar c'hemennadur-se a zo a-enep frankiz ar goustiañs.

Gwener - 25/11/66.- + "Kemeromp kudenn bouezusañ hon amzer, hini an darempredou etre broioù pinvidik ha broioù paour. Gouzout a reomp holl e vrasa atav ar foz etrezo. Gouzout a reomp holl ne vezo ket morse a beoc'h padus, keit ha ma ne vezo ket diskoulmet ar gudenn-se. Gouzout a reomp holl n'eo ket awalc'h reiñ ur skoazell zister d'ar broioù yaouank o tiorren; n'eus nemet adurzherezh frammadurioù arboellerezh bedel hag a c'hellfe tizhout ur reizhder gevredigezhel etrevroadel. Daout da-se n'her sevenomp ket, abalamour ne fell ket deomp diouerout pezh a zo ret. Ha war meur a dachenn, ne fell ket deomp. C'hoant hon eus eus ar peoc'h, met kilañ a reomp, kerkent ha ma c'houlenn ar peoc'h aberzhioù."

... al lusk ekumenek eta, nann hepken evit bevañ a-gevret, evit komz a-gevret, met dreist-holl evit servijañ a-gevret..."
(Pastor Visser t'Hooft -Prizh ar Peoc'h 66)

Sadorn - 26/11/66.- + "E penn-kentañ an 19ver kantved, un doare nevez a vac'homerezh en em zispakas, korvigellus, da gentañ e Amerika Latinek: pezh a oa anvet diwezhatoc'h an nevez-trevadennelouriezh (néo-colonialisme). Se a zo oberiañ, a-dreuz, e stal ar bobloù ha skorañ ez-ekonomikel hag ez-brezelel gouarnamantoù kolo, o chom en o sav dre brenadur (corruption) ha dre spont polis, o reiñ ar broioù da skrapañ da strolladoù-arc'hant estren."

Sul - 27/11/66.- + Perou: 44,6 % eus ar boblañs a zo bugale eus o do 14 vloaz.
18,6 % a zo re-yaouank eus 15 da 24 vloaz.
33,2 % eus 25 da 64 vloaz.
3,6 % en tu all da 65 vloaz.

6 milion a vugale, 80 % a ra diouer dezho pezh 'zo ret evit o endro reizh hag o diorren.

400 000 babig a c'han bep bloaz; evelato, war ar 6 milion, e varv 2 vilion, araok tizhout o femzek vloaz.

Paz eus 100 marv, ez eus anezho 52 bugel eus o da 5 bloaz.

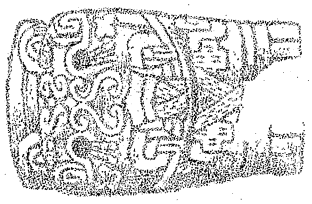
E Lima (enklask 1963) war 100 krouadur, 93 a oa gwasket gant an naon. 2 hepken a eve laezh. E Ospital ar Bugel, bemdeiz, e vez nac'het degemerout 40 babig: 60 % a zo

engehentet (conçu), hep karantez: diwar ar youloù, diouiziegezh, brizh-frankiz, kemmesk, darempredoù etre tadoù hag o merc'hed, breudeur hag o c'hoarezed.

Niver a vammoù o-unan, nann-dimezet-iliz, dilezet: 408 325 (ar re o deus anzavet) 60 war 100 tiegezh a zo er-maez a lezenn.
761 255 a vev a-gevret, hep bezañ euredet en iliz.
Evit bezañ maget mat, eo dister d'un den kaout 3 200 tommerezhennoù (calories); 1920 hepken e Perou (F.A.O.)

Gopr un den eus an Aod: 3 866 soles, er bloaz; en Andoù: 1 437; er Selva: 1 148. Gounid pemdeziek: Aod: 10,50 - Andoù: 3,95 - Selva: 3,15 (1 sol = 0,20 NF). Amañ, micherourien ar presbital a c'hounit 25 soles (5 NL) a gopr, bendeiz. Ha se eus 7 eur betek kreisteiz hag eus 1,30 eur betek 5 eur, paeaet ouzhpenn ar sadorn goude-kreisteiz hag an devezh-sul.
E 1962, e rae diouer 825 000 ti.

(Actualitad - here 1966)

MIZ KERZU

Yaou - 1/12/66.- + Arc'heskop Arrequipa en deus prometet lidañ an oferenn da sadorn da noz ha da sul vintin, e kartêrioù truilh (barriadas) è gêr vras.

+ Pablo VI en deus diskleriet ma kendalc'h an traoù da vont e-giz maz eont e Amerika-Latinek, e vezo gwelet buan "an douaroù-se, badèzet ganr an Iliz, o koll o niver a gristenion.

+ Amerika Latinek: 20 393 beleg-eskopti;
21 100 beleg-lean;
40 % estrenien: 1/2 eus Bro-Spagn.

Arc'hantina: 21 milion a dud - holl katoliked nemet 2 vilion.
5 000 beleg - 13 000 lean.

Bolivia: Ur gwir douar a vision - ar gomunourien a zo oberiant - santimantoù enepbelegel - 715 beleg.

Brazil: nebeut-tre a zanvez-beleien.
1 428 pastor protestant estren o deus stunanet ouzhpenn 20 000 pastor brazilian - 5 milion a nann-katoliged - 9 396 beleg evit 52 milion a gatoliged.

Chili: Ar veleien a zeu eus ar familhoù pinvidik - 7 % hepken eus ar familhoù-labourerien (27 % eo dezho 73 % eus pinvidigezh ar vroad).

Kolombia: 15 086 leanez a labour er vro-se, dezhi 17 milion a dud. Gwelloc'h eo ar stal eget er broioù all. Bez ez eus ivez 2321 frêr.

Kosta-Rika: 1 milion a dud: 246 beleg, 582 lean. Er C'hloerdi-Bras n'eus nemetañ nez eus nemet 30 studier hag er c'hloerdi-bihan, 90.

Ekouador: 1 203 beleg, 3 412 frêr ha leanezed evit 4 milion a dud; an hanter anezho amerindianed.

El Salvador: Pep parrez he deus un niver etre a 19 000 katolik.

GWATEMALA : 364 seurez: 1 evit 10 400 den. E tachadoù, emañ ar gounid a vont gant azeulerezhioù (cultes) pagan.

GWIANA : (Gwiana, Surinam, Gwiana C'hall) Kloareg ebet. 119 lean ha 11 beleg-eskopti.

HONDURAZ : 2 vilion a dud: 189 beleg hepken. An darn vrasañ a zo misionerien ha n'eus nemet ur c'hloerdi er vroad-se.

MEKSIKO : 35 milion. Nebeutoc'h eget un 1/2 milion a vugale er skolioù katolik. 7 000 beleg evit 47 eskop-douar. 35 000 ministr protestant, an dric'hard anezho meksikat.

NIKARAGWA : 1 beleg evit 12 000 katolig; 65 % eus an dud-a-iliz a zo aziavaez-bro. Evelato pep unan eus ar 7 eskop-douar (diocèse) a zo da-vat o sevel e gloerdi.

PANAMA : Ur 1/4 eus poblañs ar vroad n'eo ket katolik. Nebeut-tre a zanvez-beleien: 30 studier er c'hloerdi-bras, war-dro 30, er c'hloerdi-bihan.

PARGWAY : Kresk ez eus war ar galvadennoù relijiel: er c'hloerdi-bras ez eus 537 kloareg-eskop-douar ha 600 studier en Urzhioù-Lean.

'EROU : 11 milion a dud: 2 204 beleg, nebeutoc'h eget an drederenn anezho perouaned. N'eus ket a zanvez, o vezañ maz eo ken treut ar stal gant ar beleg ha m'emaint ken pell an eil diouzh egile.

VENZOUELA : Etre 18 000 ene e pep parrez.

(Noticias - Kerdu 1966)

Lun - 5/12/66.- + Er mintin-mañ, katekiz e skol Yanahuaya, evel bep lun. Hag e welan o tont er c'hlas, un indianig, istribilh ouzh e zorn, daou sac'h-skol, ha ne vez ket gwelet dre-amañ. Ne veizan ket war an taol. Buan e komprenis e oa bet sammet an "indiocito" gant seier paotr ha paotrez ar C'hapitan. Atav heñvel, abaoe 400 bloaz 'zo, ur rumm dindan vec'h, hag ur rumm all divec'h...

+ Un tad a familh a zo bet muntret, daou viz'zo bennak, e Yanamayo. E verc'h a lavare din dec'h penaos e tremenas an traoù goude marv he zad. Hervez-lezenn, medisin, barner... hag o mevelion a zeuas da welout ar c'horf. 2 000 soles a oa en ti (400 lur nevez). 1 000 soles a c'houlenas ar meseg, 500 barner-ar-pecc'h, 100 pep mevel, daou anezho. Gwelout a rit! N'eo ket awalc'h bezañ bet drouklazhet: an ti a vez skarzhet eus an nebeut a vez ennañ hag ar re a chom warler'h a vez lakaet war ar sec'h. Goude-se pa darzh un dispac'h, hiniennoù a vez souezet o welout beg ar fuzilh lakaet dezho war o feultrin.

Meurzh - 6/12/66.- + Ar vamm yacuank, dacugromet war ar pleñch anvet gwele, gant e bizi-et a sach eus e genou skapadennoù (crachats) tev he skevent brein hag o stalp ouzh ar voger.

+ Paour e-mesk ar beorien "eo uhelvennad Seurezed Jezuz Komz ha Gouzanvad (Victime), ur Vreuriezh nevez, diazezed, e 1961, gant an Aotrou Kaiser, eskop Caraveli, kichen Arrequipa. O labourioù apostolel: badeziñ ar vugale, sikour ar re-baour, klañv, ar re war o zremenvan, broudañ ar priedoù da zimeziñ en iliz, kelenn re-vras ha bugale evit o lakaat e stad da resev ar sakramantoù, ren bep sul ul lid relijiel. N'o deus ket skolioù en o c'harg, rak "ret eo dezho bezañ dieub evit o labourioù pastorel ha kevredigezhel, sevenet ganto evit netra".

(Eskop Kaiser)

Merc'her - 7/12/66.- + "An dud a zo d'an ampoent o ren Brazil n'int ket bet morse gwir vlenierion ha m'emañ ar galloud ganto, hiziv-an-deiz, eo abalamour

da youl estrenien... "... un emsav a awen "totalitaire" (piv a droio ar ger-se?) a zo en em urzhiañ a-enep d'ar studierion..."

(Eskop Santo Andre (Brazil), Jorj Marcos Olivèira 22/8/66.)

+ " Lorc'h a zo ennon ganeoc'h..." en defe lavaret blenier meur Bro-C'hall, goude tarzhedenn atomek an 11 a viz gwengolo. "P'en deus unan santet, penn-kil-ha-troad, reuzidigezh hag is-diorroadur kalz a vroioù, kement dispegn evit jestroù didalvez ha risklus a zo euzus. An holl arc'hant-se foranet e moged, evit ur c'hozh levezon, a c'hellfe bezañ graet gantañ, evit stummañ teknikourien ha skorañ diorroadur an Drederenn-Bed."

(Jakez Nabal - T.C. - 22/9/66.)

Yaou - 8/12/66.- + Mouezh un eskop a sav enep an alkool. Alberzh Dettman, pennpastor Ica (Perou) en deus kemennet d'ar bersoned aspediñ ar fideled da chom hep evañ odivi e-doug ar gouelioù relijel, an navedou, ar gousperoù, ar brosesionoù, ar beilhadegoù. Ar gouelioù-iliz n'int nemet digarezioù evit en em vezviñ. (28/10/66.)

+ War ali ar pab Aleksandr Borgia, eo e kasas gantañ Kristof Kolomb misionerion e-doug e eil ergerzhadeg. Evit mirout ne savfe reuz etre Portugaliz ha Spagnoled, e taouhanteras etrezo douar Suamerika: al lodenn dehou (Brazil) da Bortugal hag an dilerc'h da Spagn.

Gwener - 9/12/66.- + Hiziv digoridigezh ofisiel hent-bras nevez Sandia-San Juan. Tokoù uhel an dud-a-vrezel... ur bern-prezegennoù leun-barr a c'herioù. ... Kig-moc'h, bier, wizki d'ar pennoù-bras ha d'o zud... An Indianed beg-bras, mat hepken da sellout ha da c'hwezañ...

+ Dispac'h:"Mennout an nevez evit an den se a zo en Doue biblel. Pezh 'zo nevez ne ra ket aon da Zoue."

(Pastor Dumas - e "Iliz ha Kevredigezh")

"Ar bezañ kristen a zo ur bezañ dispac'hel". (R. Shaull - id.)

E kendalc'h Jenev (gouere 66) "Iliz ha Kevredigezh", an Tad Camilo Torres - ar beleg kolombian-se, aet gant ar strouezh-brezelourien - a zo bet diskouezet evel ur pennskouer. Dileuridi an Drederenn-Bed a lakaas groñs an dispac'h araok an avieladur.

..."Pour une société responsable, il faut un prophétisme responsable. Les prophètes de l'Ancien Testament prenaient position face à une situation économique déterminée."

(Mikael Peuchmaurd - Signes des Temps, 9/10)

E Jenev, ez eus goulennet sevel tailhoù bedel evit an diorroadur (Impôt mondial pour le développement)

Sadorn - 10/12/66.- + E Ameroka Latinek, eo en deus an Tad Lebret gwelet a-dost an drederenn-bed ha diaesterioù an diorroadur, pa n'eus ket a sternioù kenetre (cadres intermédiaires).

+ Paz eus anv eus diorroadur, an Tas Lebret a ra deomp soñjal:

1°) Ar bobloù, anvet isdiorroet, a zo dishenvel-meurbet diouzhomp, hag an eil diouzh egile, dishenvel gant an douaroniezh, an istor, o ijin dezho, hag evel-se gant dilammoù (réactions) pep unan da zoareoù-ober kornogel a ziorroadur.

2°) Petra eo an diorroadur evidomp? Hon ardivinkadur (machinerie) arboellerezhel ha kevredigezhel a ro deomp aesamant ha war an hevelep tro, hor sklavela. Warc'hoazh, petra 'raio an Drederenn-Bed gant an atom?

An Tad Lebret a lavare divizout gant tud ar broioù da ziorren. Hag evitañ an diviz-se gant an den a oa ur bedenn d'ar C'hrouer.

§§§

Sul - 11/12/66.- +"Teurvezit, Aotrou Prezidant, kas ganec'h ho tolpadoù (troupes), ho prombezennoù hag ho kirri-nij... neuze mignoniezh ar bobladoù suamerikat ne vezo ket dilufret gant skeud ho koumoul atomek..."

(Yann Teariki, kannad Polinezia da Ch. de Gaull e Papeete.)

+ COOPERACION POPULAR (Kenober poblel)... ar spered inkaek renevezet e Bro-Perou.

+ Paol VI en deus nevez graet ur galv d'al liked dezho da vont da skorân broadoù Amerika Latinek.

+ "Emglev 1903 a ren bepred an darempredoù etre Panama hag ar Stadoù-Unanet, e-kenver ar Ganol a dlefe bezañ kemmet-groñs, amzer a oa. Derc'hel a ra Panama er sujidigezh."

(Mark G Mc Grath, eskop Santiago de Veraguas e Panama)

Lun - 12/12/66.- + "Ober kevredigezhel ha pastorel an Iliz a argas, evit un darn, riskloù ar gomunouriezh, e Amerika Latinek... An Iliz n'emai ket a-enep, met evit... emai o kargân, dre an ober, an toull a oa... Ur gudenn vras a zo evelato o parañ e dremwel Amerika Latinek: hini an diseblanted relijiel a zeu da heul araokadenn an deknikelezh skiantel. Evelse e dro ar skolveurien... Ha dazont Amerika Latinek a zo diazezet en he Skolioù-Meur... En abeg da se eo emañ ar gomunourien oc'h ober bec'h bras evit gounit ar studierien hag ar gelennerien...

(An eskop Mc Grath a b-Panama)

+ Anat eo e fell da LIFE, ur gelaouenn norz-amerikat e spagnolet (Un dra bennak evel MATCH) brudañ e Amerika Latinek an tuennoù difennet evit mirout ouzh ar ganedigezhioù. Goude ar brezel diwezhañ, e Japan, ar Stadoù-Unanet n'o deus bet muzul evit harpañ an diforc'herezh (avortement) ha bruderezh an doareoù enep-engehentañ (méthodes antiooonceptionnelles); aon o doa dirak ar ouenn japanat. Hervez Bob Kennedy, ez eo heñvel e-kenver Amerika Latinek. Bez ez eus un toulladig Norzamerikaned, spont dezho ez afe an tu-war-c'horre gant pobladoù, o kreskiñ dre an niver.

Meurzh - 13/12/66.- + Poliserien Lima o deus lakaet o fri-furch e meur a ostaliri e Lima ha kouezhet int war koubladoù kuzh, anat-mat oc'h avoultriñ (adultère). Er C'homiserti, eo bet dav dezho gortoz e teufe d'o c'hlask o friedoù gwiriek.

(Actualitad - 18/12/66)

+ Dour-beuz ez eus bet e PANAMA, e kreiz ar vro, e-doug miz du. Tomaz Clavel, arc'heskop ar gêrbenn a enkantas (enchères) e groaz-peultrin; 3 500 dolar a oa berniet.

+ Josef Delgado, arc'heskop Fortaleza (BRAZIL) en deus nevez serret Kloerdi-Bras Prahinga. N'en doa ket tu da stummañ beleien gallus da respont da ezhommoù an amzerioù a-vremañ. Ar gelennerion a zo bet kaset da glokaat o studioù da Europa ha d'ar Stadoù-Unanet.

Heñvel-tra a zo bet graet gant Oscar de Oliveira, arc'heskop Minas Gerais(Brazil)

Merc'her - 14/12/66.- + Eskop eiler Santiago de Chile (CHILI), Gabriel Larrain Valdivieso, a zo o klask ul lojamant evit bevañ e kartêr truilhañ ar gêrbenn.

+ E Selva Perou (tu Brazil), an Indianed o deus preder gant badeziñ o bugale; dimeziñ avat ne fell ket dezho (Tiene "alergia" al matrimonio religioso). Bepred o deus bevet digabestr hag ar c'hiz a zo ganto da seveniñ pezh a zo bet prometet ganto, dreist-holl, d'ur Boud Peurdreist. 90 % a vev eta e ere-digor (union libre). Kredenn

o deus en ur vuhez beurbadus hag ez eus kastiz pe gopr gant Doue hervez hon oberoù; evelato, ez eont d'ar marv, hep an disterañ kempenn. Tonkaduriat int (fatalistes). Pa grop enno ar c'hleñved, en em astennont war an douar hag e c'hortozont, hep termal, o eurvezh ziwezhañ.

Yaou - 15/12/66.- + CHILI: diforc'hidigezh: 1 war 2 hag a c'han.

+ Yaouankizoù Bro-Meksik a fell dezho "ar silvidigezh nann er beurbadelezh hepken met ivez adal-vremañ..."

+ Evel maz eus bet graet e Amerika Latinek..."n'hon eus ar gwir da ober d'ar re-naonek promesaoù ha ne c'heller ket derc'hel dezho..."
(Klaod Gault - T.C. gouere 1966)

Gwener - 16/12/66.- + 96,71 eus ar gatoliged arc'hantinat o deus diskleriet en em blijout en oferenn da sul, goude ar c'hemmoù degaset el liderezh.

+ Perak emañ fall ar stal gant an tiegezh e Gwatemala? An oberoù eo ar goproù izel, an diouiziegezh, an diouer a yec'hed.

Ar priedoù Josef ha Lezma Alvarez Icaza, eus Meksiko - bet pedet d'ar Sened-Meur Vatkan II - a zisklerias, er C'hendalc'h-se, e Bro-Gwatemala (gouere 1966) e tlefe ar gerent dedennañ o bugale da gaout preder gant kudennoù an dud all, evit stalañ ur gevredigezh karantezusoc'h.

Sadorn - 17/12/66.- + ... e bed divent ar "re-baour", ez eus darn hag a vev en un doare a zilez n'eus nemetañ... bihanniveroù (minorités), poan dezho en em deuziñ (pebezh ger vil!!!) er broioù e-lec'h n'emaint, en-abeg d'o stad diwalerc'hiet, d'o doare-soñjal digevredigezhel (asocial), pe ivez en-abeg ma nez eus nemet un toulladig anezho."
(Breur Paol - JESUS-CARITAS - Here 1966.)

Amerindianed an Andoù, "primitif" (penaos treiñ?) eo o doare-bevañ ha n'en em c'hreont ket ouzh an doare-bevañ a zo stalet en o c'hichen.

Breudeur-Bihan Jezuz o deus ur strollad en Arc'hantina , en un tachad koadoù, ma vev enno koadourien, o c'hêriadennoù pell an eil diouzh eben, hep ma c'hellfe an Iliz kaout krog ebet warno. E Venzuela, gant meuriadoù (tribus), e penn-pellañ ribloù ar ster Orenok.

+ Pegement a baper foranet... paper-brudañ (10 lur bouez)kaset bep miz, dre ar post, da bep medisin! Met ivez nag a houarn, dir merglet... houarnaj ar c'hirri kozh... ar paper-pakañ stlapet kuit... ar bara, er podoù-lastez. Ur sevenadur a foran... Miliaroù evit ar broioù o tibradañ...

((((((((((((((((((((((((((((((°))))))))))))))))))))))))))))))

Sul - 19/12/66.- + ... E Brazil, d'an ampoent, ur vouezh n'eus nemeti hag a vefe glan a sav a-enep diampartizoù ha dreistmuzulioù ar galloud-seveniñ, mouezh Dom Helder Camara an hini eo..."
(Le Monde - here 1966)

+ Da zkoazellañ ar broioù paour, n'eus ket kement a imor da oberiañ dre benvegadurioù etrevroadel (organismes internationaux), dre benvegadurioù liestu (multilatéraux) eget dre benvegadurioù daoudu (bilatéraux). Benvegadurioù liestu: Ar Bank Bedel, ar C'hef Europat a Ziorradur, ar Bank Atreamerikat.

+ Ul lodenn vrasoc'h-vrasañ eus ar skor a zistro d'ar roerion (donateurs),

evit paeañ kampi (intérêt) ar prestoù kent pe adreiñ an arc'hant prestet. Dindan 10 vloaz, dle ar broioù paour en deus kresket a 16 miliar a zolared. An eizhved eus ar pezh a reserver a va d'en em ziskargañ eus an dle-se. Ouzhpenn, etre 5 % ha 25 % eus ar pezh a ermaezer (exporte).

Lun - 20/12/66.- + ... Bez a c'heller lavarout ez eo dalc'het e-ratre (entretenu) an isdiorradur hag ez eus gounid diwarnan...

PROFOU: Arc'hant graet gantañ, skoazell deknikel, boued, a sav diwarno diaesterioù eneoniel (psychologique), pe gwaskoù politikel.

PRESTOU: a dle bezañ daskoret (rembourser); mat, gant maz int graet evit pell amzer ha gant ur feur (taux) izel-kenañ.

SKOAZELL d'ar PRIZIOU: ur fals doare-urzhiañ.

YALC'HAD DA ERMAEZIAN (crédits à l'exportation): an hini a zegemer a rank prenañ digant an hini a ro.

ARC'HANT PREVEZ (fonds privés): sturiet hepken gant ar c'hoant d'en em vataat. Ne vez roet nemet pas eus un is-frammadur, ne ra van ouzh ar rannad kevredigezhel (secteur social), ne glot ket alies gant raktres ar vro. Ar skoazell gornogel (occidental), 15 kwech brasoc'h eget skoazell ar broioù komunour a zo ivez kalz muioc'h strewet ha koustus, en abeg d'an intrudu prevez (initiative privée).

(Irena Hoechstetter - REFORME - 12/11/66.)

Meurzh - 21/12/66.- + Emañ e soñj ar fiñvskeudenner (cinéaste) Roperzh Bradfort sevel ur film war Pizarro hag Aloubadeg Perou. Evit sevel an overenn istorel-se, 80 milion a "soles" (1 sol = 0,20 lur) ar priz anezhi, an aozer norzamerikat en deus goulennet harp an Iliz. Evit ar wech kentañ, e Amerika Latinek, eo e frammer ur film eus ar seurt-se.

+ An harp d'ar broioù paour, un digarez evit ar broioù roer da ziskouezh o impalaerouriezh (impérialisme).

+ Impalaerouriezh: 90 % eus ar skoazell a zo lodennet dre zoare daoudu (mode bilatéral).

Merc'her - 22/12/66.- + Eskibion ar Stadoù-Unanet o deus kestet, e 1966, en o zachennoù-Iliz, 200 000 soles (7 500 dolar), evit Amerika Latinek. An arc'hant-se a zo bet profet da Huaneayo (Perou) evit stummañ katekizourion nannbeleien. Buhez a vezo addegaset en Iliz e Suamerika, evit an darn vrasañ, dre bourchas liked evit katekizañ. Ha se a c'hell bezañ sevenet gant tud dister, gant maz int urzhiet, embreget, graet stad anezho.

+ Unan eus va skolidi kozh a shriv: " Nous étudierons l'Amérique Latine bientôt. Cela doit être pauvre: les petits villages retirés sur les pans des montagnes. Dernièrement nous avons vu à la télévision un petit village du Pérou. Mais il n'y a pas seulement que cela, il y a aussi des usines et des écoles. Vous justifierez cela... Ne meuz ket ankounacheat ar brezonnec a meus desket ganeoc'h".

(a Blouenan d'an 18/12/66)

Yaou - 23/12/66.- + Unan all: "Je voudrais aussi savoir la situation au Pérou. On parle beaucoup de l'Inde comme pays pauvre et affamé. Mais j'ai vu certains documentaires à la télévision, qui montraient la misère dans les pays de l'Amérique du Sud. On nous a montré le contraste entre les grandes et belles capitales où les riches se vautrent dans l'argent et un peu plus loin des pauvres gens qui mendiaient, aux traits tirés. Mais on ne voit pas souvent des reportages sur l'Amérique du Sud. On ne peut savoir leur état..."

(Plouenan - kerdu 1966)

+ Da lenn: La Révolution de Saint-Domingue gant Marsel Niedergang - e Plon. An dispac'h-se a zo un tennad-hent (étape) pouezus eus an istor latinamerikat. Evit ar Stadoù-Unanet, un darvoud politikel c'hoarvezet el lodenn-mañ eus ar Bed ne c'hell bezañ lakaet e-skoaz da un darvoud erruet en ur c'hogn all eus an Douar. Fellout a ra dezho ivez, ne vern dre he hent, mirout ouzh ar sokialouriezh d'en em stalañ e Amerika Latinek.

Taol-Roux Ar Republik Dominikan en deus diskleriet ivez ne felle ket da Rusia en em emellout ouzh an dachenn-beli amerikat. Ouzhpenn, er c'hoari-se, Kouba a zo chomet difiñv; anat eo amañ ar g-kastrouriezh o tont war e giz. Ha daoust ha bez o devo ar Stadoù-Unanet "o Aljeria" e kreisteiz ar Ster-Meur (Rio Grande)?

Gwener - 24/12/66.- + Emir Koweit a denn 20 miliar a lurioù kozh eus ur bank libanat. Ar bank a rank serriñ e zorioù. Ar paotr-se, unan eus paotred an eoul-maen (pétrole), a zeue dezhañ 12% krenn diwar e arc'hant bras. Setu kanfarted, ha ne ran foutre gant o breudeur a ouenn, truilhek, dilizherennet, mourgousket, hag a genlabour gant ar Re-Wenn, evit rastellat, diwar an aour du, ar muiañ a baper mar gellont. An arc'hant-se, hag a zo d'ar re-baour, a labour e Bro-Saoz, eSuis, e Amerika, e kement lec'h ma c'hell fardañ kalz a re-vihan.

Dismegañs hon amzer: an arc'hant a ya e-lec'h maz eus arc'hant. Ne vez ket graet gantañ e ti ar re-baour; ne saver ket skolioù, ne farder ket ludu, ne raer ket labouradegoù er broioù kastizet gant an diouiziegezh, an naon, an dilabour.

+ Un diskoulm da gudenn an Naon? Magañ buzug evit gwellaat douar ar Bed.

Sadorn - 25/12/66.- + NEDELEG... Pevarvet Pellgent en Andoù... Evel e Betleem, ar C'hrist a chom bepred an Doue dianavezet.

+ "Parit ho taoulagad war Kroaz ar Su!" a c'houlenn Josef Folliet en un niverenn eus "La Vie Catholique" (1047) e gwengolo 1965. "Aet on, emezañ, betek penn Amerika-an-Traon, da weladenniñ va mignoned a Arc'hantina hag a Chili. Broioù dudius int, leun-puilh a gudennoù hag a ziaesterioù, luziet gant digempouezioù o diorroadur, leun-barr avat a vuhez, a lusk hag a c'hoanag. Buanoc'h hà kreñvoc'h en em santer bevañ eget e Europa gozh, ponneraet gant pouez ar c'hantvedoù.

... Lavaret em eus dezho, n'eo ket hep mezh, ez eus bihan niver ar C'hallaoued, zoken kristen, hag o defe preder gwirion hag oberiant gant Suamerika.

... an hanter eus un douarbras, e-lec'h ma treser, martreze, planedenn ar bed ha dazont tost an Iliz..."

Sul - 26/12/66.- + Petra teuio da vezañ Amerika-ar-Su?

1 - Hag en em reiñ a raio d'ar Gomunegezh c'hrons?
2.- Daoust hag heuliañ a raio dispach romantel Fidel Kastro?
3 - Chom a raio ur stadagenn ekonomikel d'ar Stadoù-Unanet?
4 - Ha kavout a raio he dieubidigezh hag he hent dezhi hec'h-unan?

+ An hanter eus kêr Santiago-de-Chile a zo "callampas": lastez-kartêriou.

+ Setu serret e Breizh, ur gouent hag a zo bet ur c'hreñvlec'hig evit ar brezhoneg... hini Kapusined Rozgô. Falloc'h n'eo ket e vefe disakret hor Yezh...

Lun - 27/12/66.- + Un den eus Pariz, Ano Stern e anv, hag a zo barrek-meurbet da lakaat ar vugale da livañ ha da varn o zresadennoù. Graet en deus ivez taolioù-arnod gant Amerindianed o vevañ e Bro-Kanada (Manouan). En amzerioù kentañ, ec'h eveshias n'e oa ganto trezerezh nemet eus "an diavaez": adober ar pezh o doa desket, er skol, gant o mistri gwenn. Lezet avat ganto frankiz, heñvel-mik ec emzalc'h ur parizian bihan ouzh hini un indian bihan. "Met ar pezh a dalv evit un Indian a g-Kana-

da, daoust ha talvezout a ra evit un Indian eus an Andoù? Mat e vefe gwelout."
(REFORME - 17/12/66.)

+ Seblantout a ra e vefe an is-diorroadur efed an dic'halloud da vestroniañ nann hepken madoù naturel ha denel ur vro, ur rannvro, pe un douarbras, met ivez da duadwriñ (orienter) ar madoù-se war-du dispak "an holl dud hag an den penn-kil-ha-troad"?

Meurzh - 28/12/66.- + Bez e vefe tu da zaougementiñ (doubler) ha betek trigementiñ frouezh al labour-douar e Azia, e Afrika, e Amerika Latinek.

+ Barreged (experts) 'zo a lavar e vefe tu, o wellaat an doareoù-labourat-douar, da vevañ 4 gwech poblañs a-vremañ ar bed.

+ E meur a vro, ar gwinezh n'eo nemet ar pempvedenn pe nebeutoc'h eus hini Danemark.

Merc'her - 29/12/66.- + Tost da 700 korf, miret brav, a zo bet dizoloet e Norz-Europa (Les Hommes des tourbières - M. Glob - Fayard - 16,50 F). Tud hag a veve d'ar mare ma c'hane ar C'hrist. Hogen al lodenn vrasañ eus ar c'horfoù-se a zo dilerc'hiou (restes) eus aberzhioù denel. Hag aberzhioù dreist-holl d'an Douar-Mamm, da vare an nevez-amzer. Gant ar soñj e vefe druzoc'h eostoù. Souezhus! an Inkaed hag o diskennidi a-vremañ eo bet hag ez eo c'hoazh hiziv o freder doujañ d'an Douar: Mama Pacha ha reiñ he gwalc'h d'an doueez-se.

+ Kouezhañ a ra etre va daouarn ul lizher skrivet da b-Perou gant ar Breur Zakariaz Peron, ur bigoudenn, Breur Misioner ar Maezioù, bremañ e Gabon. "Karout a ran, emezañ, muioc'h-mui ar Re-Zu, rak dizoloet em eus o faourentez wirion. Test eo din Doue em eus tostaet muioc'h ouzh ar re-baour... prest on da vevañ en ur baourentez vrasoc'h..."

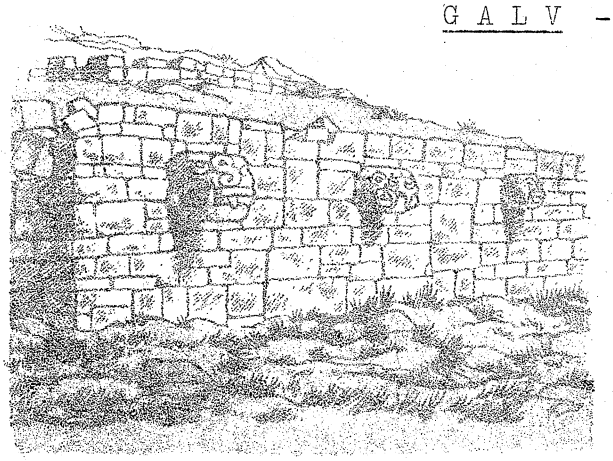
Yaou - 30/12/66.- + Muioc'h-mui ar skoazell d'an isdiorroadur a zo prevez.

+ Skor teknikel a c'hell bezañ pouezusoc'h evit ar broioù is-diorroet eget skor arc'hant. Kos tud barrek.

+ Tud barrek evit stummañ hiniennoù (individus), nann hervez hon doareoù-ober met o aozañ da oberiañ en o broad. Stummañ dreist-holl sternioù etre (cadres moyens).

Gwener - 31/12/66.- + Da lenn: Diorroadur hag Isdiorroadur gant Celso Furtado; Presses Universitaires de France. Arboellour brazilian eo C. Furtado; un den hag en deus stourmet evit e soñjoù hag en-abeg a se en deus kavet gwelloc'h en em harluiñ e Bro-C'hall.

+ Hervez Celso Furtado, penn-abeg an isdiorroadur eo enplantandur embregerezhioù kapitalour e frammadurioù a stumm kozh.

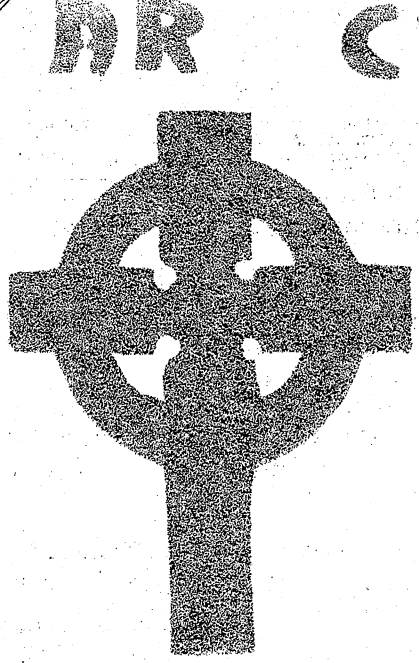
G A L V - E San Juan del Oro, ez eus un Iliz da sevel;
ez eus ur skol-babiged da sevel
div Indianez baour da gas war ar studi
evit bezañ skolaerezed...

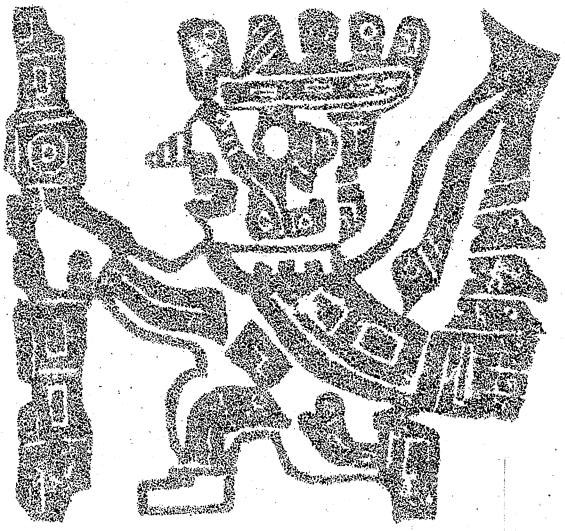
E San Juan del Oro, n'eus ket a louzeier;
goulennit digan ar vedisined pezh a zo o vont
da goll en o armellioù.

E San Juan del Oro, eo fall-vaget an dud;
degasit hadoù, legumaj, dre-vor.

F. URIEN, 29 N - PLOUENAN -
CCP: RENNES - 117 213

AR C'HRIST D'AN INDIANED

DU - 1967 - &&&&

"di-ar-re-zibabet" (ajlla-wasi), rak eus a-douez ar merc'hed-se, e veze kemeret evit aberzhiañ d'an Heol.

3/2/67 - Gwener.- + E-doug an Azvend, ez eus bet kested 50 milion a zolared e-touez ar gatoliged alaman. Gant an arc'hant-se, e vezo harpet dreist-holl ar Wask (presse) katolik e Amerika Latinek. D'an ampoent, an Tad Gabel, eus LA CROIX, en deus ar garg da studiañ gwask ha tuennoù-kelaouerezh en Douarbras-mañ, ha se gant skor ADVENIAT.

Ecclesia - 28/2/67.

+ E leanezed eo bet fiziet 10 parrez e Bro-Brazil. A-benn 6 miz, e vezo 50 ha da ziwezh ar bloaz, 100.

Ar seurez gentañ, oc'h en em gargañ evelse, a oa Irany Bastos eus Breuriezh Leanezed Jezuz Kroazstaget. Adal 1963, emai en ur barrez a 10.000 ene: Nisia Floresta, e Stad Rio Grande del Norte. Hervez ar Vamm Irany "darempredoù ar vaouezh gant an dud a zo efedus-kenañ..."

Al leanezed a ro ar gomunion, a vadez, a bourchas ar re-yaouank evit o dimezi, a vez e-tal gwele ar re-doc'hor, a brezeg en oferennoù. Ar barrez a zo ivez meret gant-t[illegible]

4/2/67 - Sadorn.- + Brazil: 84 milion a dud
12.000 beleg
40.000 seurez.

+ Trizek brazilian a zo war ar studi da vezañ avielerien.

+ Fransezidi Brazil o deus divizet adkavout spered kentañ an Urzh. O menoz eo gwerzhañ o leveoù, bevañ e strolladigoù apostolel, diwar labour o daouarn hag en em lakaat e dalc'h an eskibien.

((((((

+ "D'an Iliz a ra diouer liked peurwirion; liked hag a vefe dreizo ar werin (le commun peuple) en he bleud en Iliz ha ma vefe tizhet dreizo ar werin gant an Iliz... Mall eo deomp gouzout, pe en em skañvafomp a youl vat eus hon aesamantoù dreistezhomm (superflu) pa kalz eus ar re a vank dezho ar pep retañ a zeuio d'hen diframmañ deganeomp. Rak gwashoc'h-gwashañ e teu da vezañ, bemdeiz, diseblanted gevredigezhel (indifférence sociale), berrwelerezh, lentegezh, pounnerded ar rummadoù -ren, evit diskoulmañ ar c'hudennoù..."

(Josef Alvarez Icaza, Sekretour-meur Luskan Tiegezh Kristen (M.F.C.), bet gant e wreg selaouer er Sened-Meur, e Meksiko d'an 20/1/67.)

7/2/67.- Meurzh.- + Annezer (habitant) barriada Arrequipa (eilvet kêr Perou) a c'hounit, etre, 1.500 soles, ar miz - pezh ne sav ket da 300 l.n.- Eus an arc'hant-se, e rank tennañ 300 soles evit paeañ e di nevez, 118 soles evit an dour. Ne chom gantañ nemet 1.000 soles evit en em vevañ,en em wiskañ, en em skoliañ, gant 6 den, pe war-dro, e pep familh.

+ Die andere Revolution. Aufbruch des Glaubens in Südamerika - Quell-Verlag - Stuttgart 1965 - 119 pages. Al levr-se a zanevell ur veaj studi e Amerika Latinek, da lodennañ evit an diorroadur kest protestant Alamagn. Da lenn: Castrisme, Communisme, Démocratie chrétienne en Amérique latine - Alberz Samuël - Chronique Sociale de France - 1965 - 209 p.- Saver al levr a glask meizañ pezh 'zo tremenet e Kouba ha pezh a dremen d'an ampoent. En em c'houlenn a ra petra zibabo evit en em dennañ eus he fleg dic'houzañvus. Ar gomunouriezh pe an demokratelezh gristen.

8/2/67 - Merc'her.- + Gouarnamant Arc'hantina en deus profet d'ar Vatikan 400 tonenn a gig evit reiñ skoazell d'ar re 'zo bet gwastet gant an dour-beuz e Bro-Italia.

+ Merour abostolel tachenn-Iliz Sao-Salvador de Bahia (Brazil) en deus aotreet ar re-didoenn da gouskat en iliz-veur. "Pa m'eus en em rentet kont eus o doare-lojañ digar (inhumain) hag eus reuzidigezh spontus ar boblañs ha pa m'eus kenêveriet gant un iliz-veur re bombadus..."

+ "Bez e tlefe an Iliz Katolik er Stadoù-Unanet, gouestlañ d'an nebeutañ 5% eus he madoù da oberennoù-karantez ha chom hep sevel santualioù lorc'hus."

(an eskop Fulton Sheen;)

9/2/67 - Yaou.- + Da lenn: L'Amérique précolombienne gant A. Dorsinfang-Smets - Bloud eT Gay - Paris 1964, 155 p., 9.00 F.

+ Mont a raer d'al loar ha ne weler ket ar mor-bras-se a reuzidigezh: Ur babig a zo degaset deomp da vadeziñ: ar vamm a varvas en ur wilioudiñ (accoucher). Ar bugel a zo ken treut hag ur skoul, maget maz eo gant bervadurioù (tisanes) geot.

+ Person jezuist Juliaca deuet da ober e retred amañ, a c'houlenne digantañ ur vamm indian:

- Perak e fell dit badeziñ da groadur?
- Lenvañ a ra kalz.
- Evit ma c'hello mont d'ar skol... a zistagas ar vaeronez.

+ Digantañ ivez e oa goulenet mont da eurediñ unan bev gant unan marv.

10/2/67 - Gwener.- + "Skoet on bet, pa oan aluzenner Ad Lucen, gant an niver bras a veleion hag a liked, o tistreiñ eus tra-mor, hag o pegañ anvioù dismegañsus hag henvel-poch atav... laeron, gaouerion... war goin tud ar broioù-se... ha meur a hini distro a Vro-Sina pe a India. Pezh a ziskouez e nac'hont, hep gouzout dezho, gwelout an hini all evel m'emañ,dishenvel diouzhomp, anat eo, ha dre-se o koll ganeomp..." (R. Voillaume - Parole et Mission, niv.35)

+ Gant spouron e tiouganer (prophétiser) "emañ war-nes erruout un darzhadenn gevredigezhel spontus e Amerika Latinek..." Se a soñj, da skouer, an addispleger (commentateur) amerikat Walter Lippman, ur paotr kaledet ha nann skañv-benn maz eus unan.

11/2/67 - Sadorn.- + Mereurioù-bras e Arc'hantina: 73,87 eus an douar-labour.

+ Ar vugale Alaman o deus paeet tri garrig-nij da visionerien selva Brazil.

+ Gouarnamant Bolivia a ro douar-Stad(10.000 ha) da CARITAS, da reiñ da 500 tiegezh.

+ Ar gatoliged norzamerikan oc'h ober war-dro an Iliz e Amerika Latinek a ya war-gresk eus 2 405, e 1960 da 5 116 hiziv.

+ Priz ur c'harr houarnwisket = 85 stlejerezh (tracteur). Ur fuzenn = 16 000 devezh a drevadennoù-hañv evit bugale paour.

Ur c'harr-nij-bombezañ = 50 skol gant 20 klas e pep unan.

Ur vag-doug-kirri-nij = boued evit 300 000 den, en ur bloaz.

Daou lestr-doug-kirri-nij = awalc'h evit pareañ ar 15 milion a gakouzed, a zo er bed (kakouz = lépreux).

12/2/67 - Sul.- + E meur a vroad a Suamerika, gant an Arme ez o ar c'hard, ha alies an hanter eus an arc'hantroll (budget) broadel. P'emañ ar bobl o tiwaskañ naon.

+ "Roit din un devezh brezel evit ar peoc'h..." (Raoul Follereau).

+ Kloerdi-bras Mariana e Brazil a zo bet serret; an darn vras añ eus ar gloareged o oa a-dù gant belegañ tud dimezet ha gant kemmañ doare-stummañ bremañ an danvez-beleion.

(Catholicisme - 12/66)

13/2/67 - Lun.- + Maz eus ur c'hristen hag en em lazh evit Amerika Latinek, eskop Boston, ar C'hardinal Cushing an hini eo. Kardinal Lima a zisklerias nevez 'zo diwar e benn. "Ar boaz ne oa ket c'hoazh hag eñ a youc'he evit un dispach kevredigezhel... Ne veze ket kaset beleion-eskopti da Suamerika, hag eñ a save ur strollad evit se, en e dachenn-Iliz... Diarvar eo en deus e lec'h e kresk hag e diorroadur Amerika Latinek... Ar C'hardinal Cushing en deus graet e gig hag e eskern gant lavarenn Sant Paol: da lezenn ebet n'eo sklavourien ar gristenion, salv da lezenn ar garantez."

(Noticias - 28/1/67)

+ E genver 66, ar pellwelerezh gall a roas un abadenn war ar vugale reuzeudik. Diskouez a reas "barriadas" Lima kêrbenn Perou. "Ouagadougoù a zo ur gêriadenn baour e-skoaz Lima, tostoc'h d'an den evelato. E Lima, e adkaver tasmant (spectre) euzhus ar viser aziatek, "slumoù" Bombay pe Calcutta. Nebeut-ha-nebeut, ar re a vev eno a zistro d'ar stad-aneval. Ar familh en em deuz evel ur c'horf en drenkenn soufrek. An darn vrasañ eus ar merc'hed goulennetaet o deus bet o bugale eus meur a wased. Ar beleg Pierre a zisplegas ez eus tadoù, hag a dec'h d'ar menezioù, evit chom hep gwelout o c'hrouadurioù o vervel gant an naon.

14/2/67 - Meurzh.- + Tud ar C'hornog a gomz eus frankiz, eus demokratelezh. Tolzennoù (masses) an Drederenn-Bed avat ne reont van ebet ouzh ar gerioù-se. Int-i ne stourmont nemet evit treuzvevañ (survivre), en un hollved, ne gavont dalc'hmat ennañ nemet avel-a-benn.

+ - Perak e tegasez da "wawa" (babig) da vadeziñ?
- Aon am eus e varfe. Ha pa varvont divadez, e teu grizilh, skorn, amzer fall

war an eostoù."

+ E Kendalc'h ar Vicherourien Yaouank kristen (J.O.C.) e Bangkok (Tailanda), e oa ur souezh evit an dileuridi gall chom hap klevout o c'heneiled aziatek ha latinamerikat o komz a-zivout ar c'haezhnezh (misère) hag an naon.

- Ar gudenn wirion, eme unan anezho, n'eo ket hini an naon, met hini al labour. Roit deomp an tu da c'hounit hor buhez... Lakit prizioù stabil d'ar penndanvezioù (matières premières). Da betra dalv deoc'h ha skoazelloù-arc'hant, ho louzeier, ho laezh, tra ma vagit abegoù hon diaesterioù?

15/2/67 - Merc'her.- + Milionoù a dud nez eus hunvre ganto nemet a zispac'h hag a freuzh. E-keit-se, e tispignomp un arc'hant foll da ober hon Lear, mar kollomp hor breudeur?

+ Ar gelaouenn "Frères du Monde", e karg ur strollad Fransezidi a V-Bordeaux, eo bet kemmet he fennrener an Tad Chaigne. He fal a oa "bezañ gant an dud en hent war-du o frankiz."

"N'eus na goanag na dazont evit an den nemet e diskar poellek ha mestroniet an dizurzh kapitalour."

16/2/67 - Yaou.- + Da lenn: La lutte tricontinentale gant Alberz-Paol Lentin e Ti F. Maspero - 18,80 F. Un danevell c'hlok eus kendalc'h Dispac'herien an Drederenn-Bed en La Habana (Kouba), e miz genver warlene.

+ Suamerika: gladalc'helouriezh (féodalisme):
- fleuster hag hiniennegezh (individualisme) diwar ar gwad spagnolek.
- skuizhnerzh ha fulor tenval ar gwad indian.
- pellderioù.
- temzoù-amzer dishenvel.
- hedoù (distances) dreist galloud an den.
- un ankounac'h hag ur pleg mat ha fall.
- darvoudoù istorel hag o deus lakaet da grediñ e oa dieubidigezh an XIXvet kantved un dra paket evit-mat.

(M. Niedergang - Connaissance des Jeunes Nations, 11/66)

17/2/67 - Gwener.- + Skrivañ a raer din: "Breizh a vo adkavet ganeoc'h krenvaet, splannaet, breizhekoc'h! Ma vo lavaret ar c'hontrol deoc'h eo gant paour-kaezed "defaitisted", o chom en o c'horn da louediñ ha da zebriñ o melkoni, pe da sutal war relijion an doare-skrivañ. N'eus ket kalz ken! Mont a ra an holl war-raok..."
(20/12/66.)

+ Kannad ar Pab e Haïti, hag a oa arc'heskop Ottawa (Kanada) a anavez mat kudennoù Amerika Latinek.

+ E Arc'hentina, ar Stad n'en deus mui netra da welet e anvidigezh an eskibien. Seurt gwir a bade abaoe ar XVIvet kantved, deuet a Vro-Spagn. Netra etre Roma hag ar gatoliged!

18/2/67 - Sadorn.- + Ar frammadurioù, ar sternioù stalet gant Spagn, amañ: Evit perc'hennañ ha kas d'o bro ar madoù produet gant an douaroù nevez: se nemetken!

+ 20 % eus an tud diwar-ar-maez, dindan 20 bloaz, a zo deuet da vevañ d'ar c'hêrioù, e Amerika Latinek.

33 % eus ar boblañs a vev e-kêr.
An drederenn eus tud Rio-de-Janeiro (Brazil) a vev er "favella-où" (lastez-kêriou): 800 000 war an torgennoù, alies hep dour, hep tredan.

+ 1900-1967: e Lima, etre 2,5 veleg nevez, bep bloaz.

=+=

19/2/67 - Sul.- + Da lenn: niverenn du 1966 Missi, talbennet: Peseurt dispac'h e Amerika Latinek?

+ Pa oar un den, pa oar ur strollad, ez eo gwasket gant an direizhdêr; adal neuze, ez eo gouest da ober ne vern petra.

+ Bez e vefe 20 milion a Indianed: Inkaed, Gwaranied, Azteked. Ha 60 milion a hironed (métis), d'an nebeutân.

+ Perou: 37 000 den-a-vrezel a vicher - 32 000 kelenner. An dud-a-vrezel e Amerika Latinek: mirourien (conservateurs), nebeutoc'h-nebeutâñ evelato.

20/2/67 - Lun.- + Er bed-hell, gant Amerika Latinek ez a ar maout evit bevusted (vitalité). Evelato e ra diouer poblañs evit gounit an douaroù nevez.

+ Gant skoazell furcherien ha gouarnamantoù, emañ Amerika Latinek o Stagañ he zremened (passé) rak-drevadennel (pré-colonial) ouzh he dazont kulturel.

+ E Panama, ez eus digoret ur Skol-Veur nevez: Santez Mari hec'h anv. Meuleudi vrokus he deus bet digant Paol VI.

+ Salvador: bras evel Belgia; 3 milion a dud. Ar stur a zo gant ar familhoù spagnolek, dezho plantadurioù kafe, eus ar re-binvidikañ. An demokrated-kristen, avat, a zo o c'hounit tachenn hag ar gouerien bihan a c'hortoz an douar, gant goanag.

21/2/67 - Meurzh.- +E Lima, e kaper bemdeiz flutennoù bara kras deuet war-eeun a Bariz, dre garr-nij: 40 soles an tamm (8 lur nevez). Setu aze penaos Bro-C'hall a ro harp d'ar re a zo amañ o tuiñ gant an naon! Kamanber Normandi a gaver ivez... Kas bara cheuc'h, en tu all d'ar Mor Atlantel, d'ar re a sun gwad ar re-baour, setu aze ar gapitalouriezh.

+ E Meksiko, evel e Fatima, ar birc'hirined en em stlej war o daoulin, betek santuel Intron Varia ar Gouadaloupe. Izili ar Groaz-Ruz a sikour ar re 'zo aet tout da vont betek penn. Daoust ha yac'h eo seurt doareoù-ober?

22/2/67 - Merc'her.- + "Bez e c'heller lavarout e teu a-bell Iliz Amerika Latinek evel Iliz Spagn... E Spagn, ez eus imor en dud-a-Iliz d'en em zisrannañ diouzh ur renerezh, en doa lakaet e graban warno, hag en un doare, en doa en em vataet anezho... E Amerika Latinek, un lodenn eus ar pennoù-Iliz hag eus ar veleion a nac'h en em stagañ ouzh ur rummad hepken..."

(Marsel Niedergang - du 66.)

+ "Goude re Recife (Brazil), "barriadas" Lima a zo eus ar re spontusañ eus an hantervoull-mañ (hémisphère).

23/2/67 - Yaou.- + "Ac'han 1970, 1 milion a deknikourien a ra diouer d'an Drederenn-Bed... nag a gelennerien, a vedisined, a glañvdiourien ouzhpenn...!

(Herri Fesquet - "Rome d'est-elle convertie?" p. 143.)

+ Da lakaat an diorroadur da loc'hañ, ez eus ezhomm eus skoazell vras, urzhiet, poellek, kenstag. Hini ebet eus ar broioù hag o deus ne raio bec'h evit-se, rak hini ebet ne fell dezhi koll he nezzh dirak ar broadoù all, en ur skañvaat he yalc'h.

+ E kerdu warlene, ez eus bet un diskouezadeg kreier-Nedeleg e nijva

Orly (Bro-C'hall). Helder Camara arc'heskop Reciffe (Brazil) a gasas ivez ur c'hraou. D'e veno, ma c'hanfe hor Salver, hiziv, en hon touez e teufe er bed, en ur laztez-kêr (bidonville).

24/2/67 - Gwener.- + Paotred ha paotrezed a veze ivez aberzhiet gant an Inkaed. Pevar doare o doa d'hen ober en ur vougañ, en ur zic'houzougañ, en ur zouarañ ez-vev, en ur zigeriñ ar peultrin ha diframmañ ar galon. Gant ar soñj, en ur lazhañ un den, da lakaat an doueoù da salviñ unan all.

+ Bras e oa arme an Inka: milieroù a soudarded, boazet da sentiñ evel dalled ha da ober fae war ar marv. Pa zeuas da gamp Atawallpa, ur strollad Spagnoled, en o fenn de Soto, e krogas aon e brezelerien inkaek o welout roñsed o tarlammat (se cabrer). Mistri ha soudarded o oa dibennet raktal urzh an Impalaer.

+ E 1526, ar Roue Waina Kapac'h o oa glañv, war e vele pa zeuas betek ennañ eus aod ar Mor-Habask keleier mantrus: dud kroc'henn gwenn, barv dezho, a oa eruet war bigi bras, gouelioù dezho, heñvel ouzh eskell.

Anken, tristidigezh, spouron a grogas er bobl. Da gañver obidoù Waina Kapac'h, e oa serret ar palezioù roueel, tantadoù e oa savet ha 4 000 gwreg ha mevelien an Inka a gorollas tro-dro d'an tan. Erfin, holl evel foll, en em stlapjont war an tantadoù.

Trec'het e oa an impalaeriezh inkaek, araok d'an alouberion bresañ douar Perou.

25/2/67 - Sadorn.- + Da lenn: PEROU gant Rafael Larco Hoyle - e ti Nagal, 260 p, 167 skeudenn - 91 e liv.

+ An dispac'h e Kolombia en defe graet betek-vremañ 300 000 a dud-varv. (Missi - du 66.)

+ Da lenn: niverenn du 1966 MISSI gant an talbenn: Peseurt dispac'h e Amerika Latinek?

+ Doujañs evit Komz Doue ha doujañs evit an den: setu nevez deuet eus ar wask ar Bibl Santel e yezh kikuyu e Bro-Kenia. Ur c'hrogad a 65 vloaz!

((((((((((((((((((((((((((((o))))))))))))))))))))))))))))

26/2/67 - Sul.- + Seizh Vikel-Vras an arc'heskop Helder Camara (Brazil) a zo bet dilennet (élu) gant beleien tachenn-Iliz Recife.

+ Manuel Larrain en doa roet douaroù e dachenn-Iliz da labourat e kenseurterezh (coopérative). Nebeut araok e varv dre wallzarvoud, e c'helle diskleriañ: "Hon douaroù a brodu bremañ dek kwech muioc'h hag ar gouerien eo dishenvel o stadspered."

+ An drevadennerion (colons) japanat, ijinus, embreger, oberiant a vroud meurbet kêriadennoù Brazil, Perou, Paragway.

27/2/67 - Lun.- + Na pouezus kentañ trouc'hadenn vlev ar bugel, e Enez-Madagaskar! Amañ, ivez, e vez miret al lid-se.

+ Komz a raer bremañ eus "l'insularisme des pays de haut développement" ("enezelouriezh ar broioù uhel diorroadur"). Un anv all evit envel ar "cartiérisme". Cartier, paotr PARIS-MATCH a brezege: "Arabat foraniñ e ti an estren an arc'hant a c'heller en em vataat anezhañ er gêr."

28/2/67.- Meurzh.- + "N'eo ket saludiù eus a-bell nerzh-kalon paotred-ar-strouezh

(maquisards) Kolombia... eo e raio ar sokialouriezh ar pezh en deus da ober..."
(R. de Montvalon - Terre entière - du 1966)

+ "Ur riskl eo Bro-Sina dre he feulster (violence) ha kad eo da reiñ d'ar re-baour ur skouer a ziorroadur."

+ E Bro-Meksik, emañ e pep korn an diouiziegezh relijiel. Un tamm katakiz e vez graet er gêr gant merc'hed kozh hag ur wech-an-amzer, en ur barrez bennak. Koulz-lavarout, ne vez roet kentelioù nemet evit ar gomunion gentañ.

+ "Je crois incontestablement, quant à moi, que la situation géographique équatoriale et subéquatoriale est de nature à rendre le développement plus difficile (mais pas impossible) et que cette situation, sans pensée raciste, provoque pour le Pérou, des comportements nosologiques et psychoèsociaux qui rendent certains peuples, en tant que peuples vivants dans un lieu, moins aptes que d'autres à se développer."

(Loeiz Vroonen - Terre entière du 66)

!§!§!§

+ Hervez René Dumont, unan eus ar re barrekañ a zo bed, war kudennoù al labour-douar, emañ broioù an Drederenn-Bed, da-vat, en hent, war-du an naonegezh, e pep-lec'h. Ha se, emezañ, a c'hoarvezo war-dro 1980.

4/3/67 - Sadorn.- + Da lenn: Nous allons à la famine, gant Dene Dumont ha B. Rosier.

"Ar skoazell-arc'hant roet d'ar broioù en hent war-du o diorroadur, a zo izel-oc'h eget kement a zo reizh."

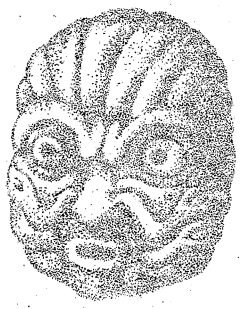
(Jorj Wood, pennrener ar Bank Bedel.)

+ Bihannaat ar frejoù-brezel a 3% evit kreskin a 50 % an harp d'ar broioù, en dienez.

5/3/67 - Sul.- + Lavarout ez eus naonegezh, dre maz eus re a dud er bed, a zo soñjal a-dreuz. Ar bobloù bouetet fall eo ar bobloù o deus ar muiañ a vugale. Sac'h goullo a laka ar vaouezh e stad da vezañ dougerezh. Ouzhpenn-se, tud ar broioù truilehk a vev an eil war egile ha dilabour. Petra rafemp-ni ma ne vefe nemet ur gwele en ti? Petra rafemp-ni ma rankfemp mont da gouskat a-bred, dre ziouer a c'houlou, dre ziouer a ziduamant, dre ma n'ouzer ket lenn, dre ma ne c'heller ober an disterañ tra? Petra rafemp? Fardañ bugale, a-dreuz hag a-hed, e c'hoarioù ar c'hig hag ar garantez... "Maz eus, er bed naon ha reuzidigezh, a skriv ar brazilian Josué de Castro, n'eo ket en-abeg maz eus re a dud, met abalamour maz eus nebeut a dud o produiñ ha kalz tud o tebriñ." Hag an arboellour bras-se n'eo ket kristen!

Perak 'ta nez eus nemet ur guchennad o tougenn frouezh? Lezirek e vefe ar re-all? Nann. Re zinerezh e vefent? Setu un abeg. An abeg brasañ a zo avat kenurzhiadur fall hor gevredigezh. Ur skouer: Biz Brazil (Nordeste), ur c'horn eus ar bed, e-l'ec'h ma ra, eus ar gwaskañ, an naon e reuz, a zo 9 gwech brasoc'h eget Bro-Japan hag unan eus douaroù gwellañ ar voul. Petra c'hoarvez? Mikael Arraes, hag a oa gouarnour ar rannvro-se, en deus displeget perak, e miz c'hwevrer 1963: "N'eo ket evit leuniañ ezhommoù ar boblañs eo e vez labouret an douaroù-se, met evit pinvidikaat un hanter-dousenn a juloded bras." Lavaromp ouzhpenn e c'hell Japan magañ 100 milion a dud: 25 milion a zo o varnaoniañ e Biz Brazil.

6/3/67 - Lun.- + "Evit ar pezh a sell ouzh an darempredoù gant an annezerien (habitant) e chomont kalz re Ziwar-c'horre hag anzav a ran ez eo e-gwirionezh diaes-meurbet "kompren an hini all" paz eus d'an hini all ur c'hultur all ha ret eo din lavarout n'em eus ket kavet an doare da skoulmañ liammoù don. Ken diaes maz eo anavezout ha meizañ a-walc'h ar c'hultur all; ur skoilh nemet ken eo ar yezh, an doare da welout an trouù a zo re zisheñvel.

Gant ar werin (gens simples) ez omp bet atav gwelet mat-tre, o klask entent anezho hag o c'harout diardoù, an darempredoù avat a chome diwar-c'horre. (Afrika)

Met krediñ a ran ez eo ret kenderc'hel, bevañ pell e serr an eil egile."

(Loeiz Vroonen - Terre entière, n.20,)

7/3/67 - Meurzh.- + Da lenn: Les fommes actuelles de la coopération internationale, gant Mikael Van Grevenynghe - Documentation française, n° 3284, 22 ebrel 1966.

- Révaluation des politiques d'aide à l'étranger. O.C.D.E. Pariz, gant Goran

Chlin: studi prederouriezh-diazez ar skoazell d'ar broioù paour.

- Assistance technique et développement économique, gant Angus Maddison - O.C.D.E. Pariz. Reiñ a ra alioù evit ma vezo efedusoc'h ar skoazell teknikel.

- Les Etats-Unis et les nations prolétaires, gant Pêr Moussa - Seuil.

- Problèmes généraux du Sous-Développement, gant Charlez Bettelheim Maspero, 1965. Ar skrivagnour marksat-se a vefe unan eus brasañ spisialour an diorroadur. Displegañ a ra petra eo an tresedur sokialour (planification socialiste) hag evitañ, ne c'heller sevel ar sokialouriezh nemet en ur lakaat da dalvezout, en un doare poellek, kement a c'heller tennañ eus ar vro, araok kement harp o tont a-ziavaez.

8/3/67 - Merc'her.- + Sevenadur kristen! Et 16 vet kantved an alouberien spagnolek a enberie (embrochaient) en ur goaf (lance) daouzek indian en enor d'an daouzek abostol!

+ Furchal evit furchal (l'exploration pour l'exploration) a zo peurechu da-vat. Pezh a ra diouer d'ar broioù isdiorroet, dre-vras ar broioù tomm, n'eo ket touristed, zoken kalz pe nebeut finvskeudennerien (cinéastes), met medisined, douarourien (géologues), douarc'hounezourien (agronomes), diorroerien, ha n'o deus ket o gwalc'h gant tremen.

Na pegement ez on erruet ganto, e Amerika Latinek, er Mor-Habask, ha zoken en Inizi-Antilhez, ar foeterien-bro-se, ken paour a arc'hant eget a ouiziegezh!

N'ouzon ket petra en deus soñjet Kannadouriezh Bro-C'hall e Perou, diwar-benn an daou Vreur Gourguechon, hag o doa, hervez klevout lavarout, en em gollet en Amazonia, gant o dilhad-sul hag o lifre-tennis.

(Yann Huon - T.C. 23/2/67)

9/3/67 - Yaou.- + Meksik: 4 gwech brasoc'h eget Bro-C'hall.
41 milion a dud.
100 000 piramidenn

+ Meksik: mil vloaz a istor a-raok Jezuz-Krist.
- Roudoù a zo chomet e temz-spered an dud war-lerc'h ar c'hulturioù toltek, olmek, mayaek, huakstek, aztekek.

- Doueez ar marv, un doueez vras, e-touez un toullad mat a zoueed spouronus.

+ En ur c'hamp juzev, en Arc'hentina, daou zen-nevez o deus euredet, hervez al lidoù katolik. Ur c'hor (chorale) a 200 a re-yaouank juzev, renet gant rabined, a ganas kantikoù hebreek ha latinek.

10/3/67 - Gwenem.- + MISEREOR (oberenn gatolik alaman) abaoe he c'hrouidigezh, he deus graet 8 kest, o tastum 400 milion a varked (mark).

+ 40 eskop eus Gevred Brazil (S.E.) o deus skrivet d'ar Pab da c'houlenn digantañ ma vefe klevet soñj an dud-a-iliz ha soñj ar bobl, paz eus anv da zibab un eskop nevez.

+ Er Republik Dominigat, evit ar wech kentañ, ur genseurterezh (coopérative) labour-douar he deus gwerzhet ez-eeun he c'hafe war ar marc'had etrevroadel. Betek-hen, koulz-lavarout an holl arc'hant a veze sammet gant ar genwerzhourien hag an trustoù.

11/3/67 - Sadorn.- + "Deuet e oa an Tad Lebret da ziskuizhañ e-pad un devezh bennak hag edo o lojañ e ti ur mignon, e Sant-Pabu, e-kichen Erge-Penteir.

Divizout a rejomp ur pennad diwar-benn ar pobloù isdiorroet, hag hen gwelout a ran c'hoazh, paris outañ ur goulenn sot a-walc'h: "Daoust hag e kav deoc'h, va Zd, e teuint a-benn da dizhout live-buhez pobloù Amerika an Hanternoz, pe da nebeutañ, hini pobloù ar C'hornog?" - Respont: "Biken n'her graint!" - Pezh am souezhas, rak n'edon ket o c'hortoz ur seurt respont eus berzh.

(Aberhel - BARR-HEOL - Kerdu 1966.)

+ E 1820, ar Venzouelad Simon Bolivar a stlapas ar Spagnoled, er-maez eus e vro; Washington avat a gemeras lec'h Madrid.

+ Stadoù Kreiz-Amerika hag Amerika-an-Traon n'o deus nemet penndanvezioù da werzhañ. Ermaeziet e vezont war-du an U.S.A., evit prizioù merket e New-York pe e Washington.

++

12/3/67 - Sul.- + Frison-Roche a lavar: "D'an ampoent, eo aesaet buhez an Eskimoed, o bugale a ya d'ar skol. Petra c'hoarvez? Ne c'hellont ket mui herzel kement ouzh ar yenijenn, tapout a reont hor c'hleñvedoù ha siwazh, hor sioù-fall. En em zibersonelaat a reont. Hag eürusoc'h int eget gwechall? N'her gredan ket.

(Le Courrier - 18/2/67)

+ Ma oa gwir peurwir al linennoù-mañ, e Europa 1957, peurwiroc'h int c'hoazh e Amerika Latinek, e Andoù 1967.

"L'exiguïté du logement étant la caractéristique dominante du taudis (eus tisoul an Amerindian ha zoken an Hiron (métis)), la promiscuité y règne en maître. Souvent elle est réduite au cercle de la famille, parents et enfants dans la même chambre, le même lit... Telle pauvre fillette, enceinte de son père (heñvel,amañ), devait partager le seul lit de ses parents. Ajoutez à tout cela la maladresse, le complexe d'infériorité, le sentiment d'insécurité pour tant de malheureux, qui, presque tous, désabusés et blasés, sans ressources, se laissent aller." Et comme le conclut alors une religieuse, à la suite d'une minutieuse enquête, "il y a un degré de misère, qui ne laisse résistante aucune vie morale. Quand on y est plongé, le spirituel n'a plus aucune signification."

(Parias 57 gant E. Froidure-Bruksel, p. 283-284.)

13/3/67 - Lun.- +An oberoù hag a zismantr an denelezh a ya a-enep d'ar grouadelezh ha s' 'zo gwir ivez evit an holl skoilhoù taolet war hentoù an diorroadur, pe bolitikel, pe arboellerezhel, pe gevredigezhel, pe gulturel a vefent.

+ Kement oberenn a ziorroadur a zo un oberenn grouer, dezhi bezañ sevenet gant un den-a-feiz pe gant un den-difeiz, ne vern an abeg a zo d'an oberenn-se.

14/3/67 - Meurzh.- + Evit un-tammaat (evelse, e troan "intégrer") an douarbras latin-amerikan, eo ret en em zaremprediñ etre-broadoù, en em vataat a-gevret eus en em glevout war ar moneiz.

+ Lavaret em eus dija ez eus bet savet, e Bolivia, gant Tadoù Obladed, un "oferenn indian", añvet e latineg(!) Missa Incaïca. Ar c'han e Ketchoua a zo heuliet gant ar c'hena, fleüt e raoskl, e koad pe e askorn ha gant ar charango, un doare gitar vihan. Hiniennoù eus ar c'hanennoù dilaouenidigezh hep goanag. Skañv-kenañ ha leun-barr a levenez eo ar Gloria. Drant-relijiel e ar c'han da-vont-kuit. (Missi, here 1966). Ha bremañ, e c'heller skrivañ ivez ez eus erfin unan pe zeken div oferenn vrezhonek. Roje Abjean ha Person Poulgoazeg o deus savet hor banniel eus an dour. Aon am eus ne vefe an taolioù-esae-se nemet c'hoarioù folklorek.

15/3/67 - Merc'her.- + An eskop Helder Camara a zo bremañ e penn Kuzul-Meur eskibien Amerika Latinek.

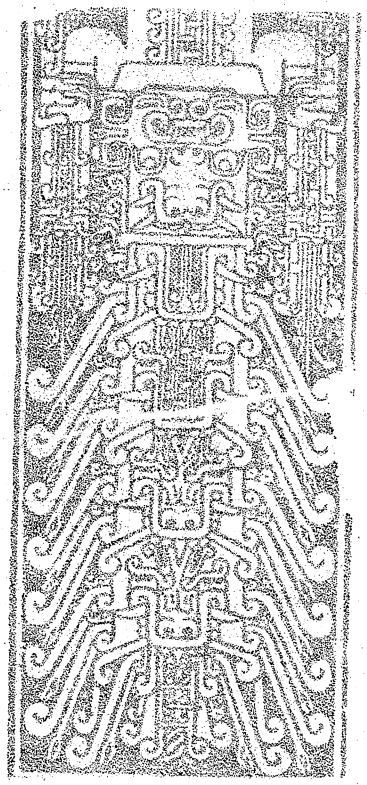
+ An eskop-se ne ra nemet stourm ouzh an is-diorroadur, hep teuler pled ouzh ar c'henreizhadur (système) politikel brazilian. Ha koulskoude, an dispac'herion a brezeg nez eus tu ebet da gemmañ ar frammadurioù hep mestroniañ ur vro.

+ Nerzh dispac'hel ebarzhel (latente) Amerika Latinek". E kendalc'h kristen nann-katolik "Iliz ha Kevredigezh", e Jenev, gouere 1966, "Amerika Latinek ha re-all ganti a zisklerie uhel emañ ganti ar gredenn don ez eo dav diazezañ, hiziv, stourm an holl gristenien evit ar reizhdêr gevredigezhel hag arboellerezhel, war un deologiezh eus an dispac'h. Darn a lavaro ez int bet lakaet un tammig da ober unan dispac'h ha rouantelezh Doue; pa ouzer avat direizhdêr an doare-bevañ war-ar-maezioù e broioù 'zo eus Amerika Latinek, e veizer-aes ar c'hrogad poanius emaint stag gantañ!"

(Pastor Mikael Wagner -Parole & Mission 67)

Mignoned lennerien, pe nann-lennerien - rak al lodenn vrasañ n'o deus na vertuzioù a-walc'h, nag amzer a-walc'h da zivinout ar pezh a glaskan skrivañ ha da duriañ va brizh-vrezhoneg - greomp c'hoazh ul lammig er follennoù-mañ. Gant dizoloiùn un tammig muioc'h labour da ober, ne gavan mui amzer da gomz deoc'h komzoù ar re-all. Karet em befe egwirionez komz deoc'h, o kaout un dra bennak da zistagañ deoc'h, o kaout ur "c'helou" bihan bennak evidoc'h. Pezh a c'houlennan, avat, diganeoc'h mignoned feal, eo digeriñ o prenestroù war ar Bed ha frankaat ho kalon.

Ur galon vreizhel betek an diwerhañ neudenn hollvedel ivez, avat, betek an disterañ neudenn.

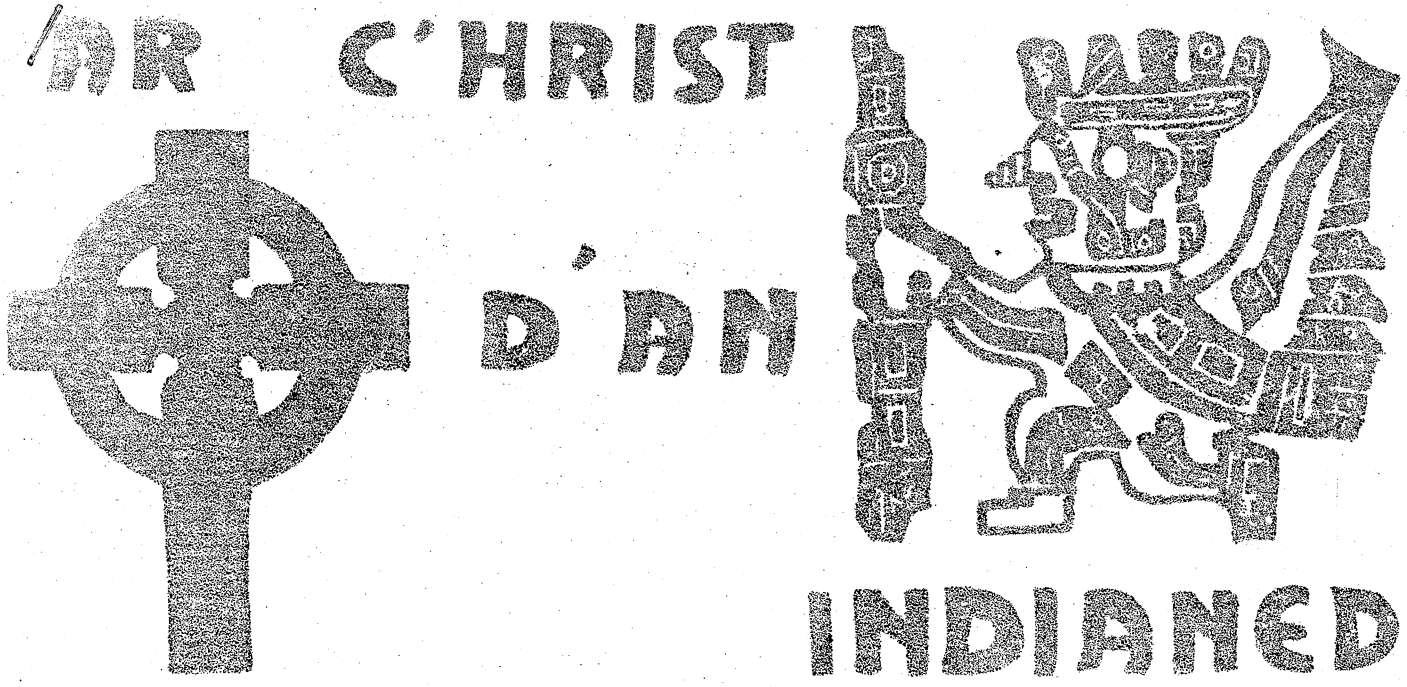
E SAN JUAN DEL ORO,
EZ EUS UN ILIZ DA SEVEL,
EZ EUS UR SKOL-BABIGED DA SEVEL,
DIV INDIANEZ BAOUR DA GAS WAR AR STUDI
EVIT BEZAN SKOLAEREZED...

E SAN JUAN DEL ORO,
N'EUS KET A LOUZEIER.
Goulennit digant ar vedisined
pezh a zo o vont da goll en o armellioù.

E SAN JUAN DEL ORO,
EO FALL-VAGET AN DUD.
Degasit hadoù, legumaj, dre vor.

F. URIEN - 29 N PLOUENAN
CCP: RENNES - 117 213

AR C'HRIST D'AN INDIANED

§ 1968 §§§§

+ Politikel eo ivez kudenn an naon.

+ Perak ur C'homite Katolik enep an naon? War kudennoù an dioroadur, an Iliz he deus he frederiadenn bastorel, karg ar C'homite eo skignañ he soñjoù dre an Iliz a-bezh.

Yaou - 18 mae 1967.- + Holl gelennerion holl skolioù Perou a zo stag gant un harz-labour (grève) da-badout. Promesaoù graet evit goproù n'int ket bet sevenet. Er-maez-a-lezenn eo bet diskleriet an dilezadeg-labour gant Ministr an Deskadurez. Anat eo n'eus ket a arc'hant er vro.

+ "C'hontaat a ran an dispach, nann, avat, un dispac'h gwadus. Er gasoni ne lakan ket va fisiañs. Dispac'h a zo evidon un c'hemm buan, groñs, kollel, er bedholl."

(Eskop Helder Camara.)

+ E rannvro Calais ha Boulogne-su-Mer, ar skoazell Katolik he deus pedet an dud da zont da leinañ gant ur volennad riz hepken. War an hepelep tro, ez eus bet graet dezho ur brezegenn war ar gernez er bed.

(2 ebrel 67.)

Gwener - 19 mae 1967.- + Ar primañ ar gwellañ, adreizhañ, rak naon, mizer ez eus hag ar boblañs a zo o c'hoanagiñ start. Ret eo ober gant gant "arm galloudus an diviz" evit degas gwellaenn e doareoù-bevañ an dud.

(Lizher-a-bastor 6 eskop an Repub. Dominigat.4/67)

+ Sant ERWAN... En e amzer, Stad Breizh a oa gwall-heñvel ouzh Stad Perou hiziv-an-deiz, un nebeut pinvideion hag ur c'halz a beorien.

+ En tourtell (tourteau) a chom pa vez tennet an eoul digant ar soja ez eus betek 50% a broteina, pa ne sav ar gwinizh nemet da 11 pe 12%. Evelato, proteina tourtell ar soja a genbeg (agglutiner) enflennoù (corpuscules) ruz ar gwad; ret eo tommañ. Juzevion Ensavadur Wreizmann er Stadoù-Unanet a zo krog gant al labour-se. Un diskoulm all da gudenn ar genez.

Sadorn - 20 mae 1967.- + Hervez an Aotrou René Dumont, gant ar c'hresk war ar boblañs hag an nann-kresk war frouez al labour-douar, an dud o do muioc'h-mui nebeutoc'h da zebriñ. Hervez an Aotrou Cépède, avat, ez eus tu da araokaat kalz buanoc'h war-ar-mezioù, hep digreskiñ ar ganidigezhioù hag ar gernez vras ne erruo ket c'hoazh, e 1980. An daou ouiziek-mañ a zo spisialourien hollvrudet war al labour-douar.

+ E Biz-Brazil, meur a vevel-diwar-ar-maez n'en deus bet morse gopr ebet.

- Ur Brazil nemetken: daou, tri, pemzek Brazil...!

- Dizaliet on da vont da weladenniñ ur "favela" e Rio-de-Janeiro. Nac'het eo va c'has di.

- Labour ar merc'hed er "favela"-cu: gwalc'hiñ ha kerc'hat dour penn-da-benn an deiz: diw feunteun hepken er c'hornad a-bezh.

- Gant tôl, kartoñs, koad, eo savet al lochennoù: diar'hen hag aliez noazh-pilh e red ar vugale. Dilastez avat eo an holl. Annezerien ar favela-où o deus vrud da vezañ lous. Perak? Da vare ar glaveier bras; n'eus tu ebet da stourm enep ar fank, ar fri, a veuz ar barakennoù, an hentoù, ar stalioù. Ar re-mañ a zo dalc'het gant Libaniz, dezho kalz a ijin; a bep tra e c'heller prenañ diganto: maniok, transistored, archedoù.

- E Bahia, ur c'hlasker-bara harp ouzh ur voger. Un den-du, blev gwenn dezhañ. War e c'har dehou, ul lienenn vras leun a wad hag a c'hor; ur c'hi a zo da-vat o lipat. Tremen a ra an dud, disousi, evel en Oad-Etre e Europa.

- 70 marichal ez eus, d'an ampoent, e Brazil, evit 150 mil den, a sav an arme, an nijerezh, ar verdeadurezh.

- E Biz-Brazil, e varv, bep bloaz, gant an naon, 600 000 bugel.

- Pemp bloaz 'zo, ar gouarnamant a sav ur skol evit bugale micherourien o labourat war an holenn-mor. Mestr ar paludoù a ro urzh da lakaat an tan-gwall er skol nevez-echuet.

Sul - 21 mae 1967.- + "Ma ne ra ket an Iliz, enep-kristen e vezo ar reveulzi e e Amerika Latinek."
(Eskop H. Camara.)

+ Ur ploueg bihan eus an Andoù en doa goulennet, un deiz, ur mision. Ar person, en e garg un 50 kêriadenn bennak, a oa laouen da reiñ dezho o goulenn.

Antronoz vintin, abred-tre, setu ma tegouezh ar misioner gant e holl barrezioniz, e porzh an iliz vihan: edon oc'h azeuliñ (adorer) an doue-heol. Kerse ennan, ar beleg "a hej ar boultrenn eus e dreid" hag a zistro d'ar gêr. An dud, avat, a chom sebezet-mik: du-se, an holl gristenien vat a zo devot d'an heol. Pebezh "person" iskis, an estreen-se diouiziek eus kizioù ar vro. Ur boan eo evito chom hep gallout kofez ha komuniañ.
(Jourden, Bishop O.P. misioner e Bolivia 67)

Lun - 22 mae 1967.- + Hervez lavaroù an dud, an eured sivil a zo pouezusoc'h eget an eured relijel. En ti-kêr, e em glever evit ar madoù, al leveoù. Danvezelouriezh don...

+ Sevel ur c'hasino (un ti-c'hoarioù) e Tacna (Perou), nann! P'emaer oc'h en em lazhañ da reiñ deskadurez-vat d'ar werin, arabat ober seurt labourioù-diskar. En diavaez-bro, e klasker arc'hant evit diorren ar boblañs; sevel un ti-c'hoarioù a vefe dislavarcut e fell deomp stourm evit e vad. Leun e oa La Habana (Kouba) a gasino-où, a lojoù-noz, e-lec'h ma forane pennoù-bras Norz-Amerika ar arc'hant sunet ganto eus ar bougreed. N'eus ket bet an disterañ bec'h war Fidel Castro evit displegañ ne oa mat ar gevredigezh araok nemet da vezañ dismantret ha kaset da get.
(4 ebrel 67)

Meurzh - 23 mae 1967.- + Isdiorroadur a zo ivez is-pourvezadur (sous-équipement). Er bed, e verv, war-ar-maez 360 milion a dud. Eus ar re-se, 250 milion a ra atav gant an arar-koad, alies stlejet gant un den. 90 milion o deus un arar-houarn ha 10 milion a c'hell en em vataat eus ur stlejerez (tracteur).

+ Daou seurt naon ez eus: an naon dre-ziouer (quantitative); n'eus ket a-walc'h da zebriñ evit lazhañ an naon (Azia ar Gevred Amerika-ar-Su (Salv Arc'hentina).

an naon dre ziberzh (qualitative); ar c'hof a a zo leun, fall avat eo ar boued; n'eo ket kempouezet ar vagadurezh; n'eus ket a gig, a vuhezennoù (Afrika). (Fall-du eo va gerioù: ur geriadur brezhonek evit 1967 a ra diouer deomp).

+"Madoù ha frouezh ar bed-mañ a zo bet krouet evit an holl."
(Paol VI da varreged an F.A.O. 1967.)

Merc'her - 24 mae 1967.- + "Den n'en deus ar gwir da ziwall gantañ madoù ha frouezh ar bed-mañ - den ebet, pe tud pa genunvanezhioù; d'an holl, er c'hontrol, eo an dever grevus d'o lakaat e servij an holl."
(Paol VI - id.)

+ Al Lizher Meur "Araokoadar Bobloù" ha kemmañ a raio un dra bennak em buhez?

+ An hini-yaouank a 17 vloaz on bet o welout dec'h, kaset da netra gant ar c'hleñved-skevent, a c'houlene diganin buhezennoù (vitamines) louzoù-nerzh (toniques). Penaos pareañ en ur vro, e-lec'h ma nez eus ur medisin nemet amañ-hag-ahont, klañvdiourien dizesk, pa n'eus ket a louzeier ha pa ra diouer arc'hant da brenañ anezho?

Yaou - 24 mae 1967.- + Komanantit d'ar gelaouenn nevez: Trois Continents - 7L, rue Saint-Louis-en-l'Isle - Paris IV.

+ "Beleion Urugway: paour, paour da vervel"a ziskler un eskop eus ar vroad, difenner bras ar gouerion. "Me va-unan, ne c'hellan ket kaout meur a dra en deus tu ar micherour da gaout. Karout ar re-baour gant an teod n'ec ket a-walc'h; darn a foran milionoù evit ober bruderezh, hep tagañ ar reuzidigezh. Ma sav c'hoant d'un urugwad gouzout petra eo bezañ paour, ra zaio da veleg." (Missi 3/67.)

+ BRAZIL: 600 000 Pantekostour — 500 000 Luteran
150 000 Metodour — 200 000 Kalvinad
100 000 Ortodoks — 200 000 Badezour
73 000 000 Katolig

Gwener - 25 mae 67.- + Distroet on da welout ar paort-yaouank klañv. Hag e teuan a-benn da c'houzout n'emañ ket e ti e vreudeur, met e ti e kenderv. E vreudeur ne rafent ket kalz war-e-dro, hag ouzhpenn c'hoant dezho da damall ar c'henderv. En ur bed evel hemañ, paz eus kement a boan o rastellañ dek kwenneg, ne dalv ket ar poan komz eus vertuzioù zoken naturel. Pep unan a sach war e du, daoust maz eus nebeut da sachañ. Ouzhpenn, dre ma n'eus ket ur begad kristeniezh, an natur gloazet gant ar pec'hed, en em ziskouez ez-kriz (dans sa crûdité).

+ Hag ezhomm oc'h eus va faotrig: n'eo ket ker? Seurt kinnig a zo bet graet nevezig 'zo da unan eus kenlabourer-ezhed LA VIE CATHOLIQUE, gant ur marc'hadour oranjez, e kër Sant-Loeiz e Brazil. Ken paour an tad ma nac'h sevel ar bugel. Ar vaouezh-estren-se a seblant bezañ mat. Ur gwenneg bennak a zeuio dezhañ gant ar werzh. Hag ar mab-se a vlazo marteze un tammig eurvad, ne c'hell ket reiñ dezhañ e familh.

Tra dibaot (rare), gwirbater avat.

Sadorn - 26 mae 67.- + "Amañ, e Pariz, e-kichen tiez-debriñ ar skol-veuridi (universitaires), e c'heller lenn paperioù staget ouzh ar voger, hag a ro ar gwir da Hugo Blanco (dispac'her perouan, d'an ampoent en toull-bac'h). Bez e c'heller lenn: "Ouzhpenn tud Vietnam a zo mac'honet, met ivez labourerion-douar Bro-Perou."

(Lizher ur studier - 15 mae 67)

+ Reuzidigezh bepred... Milieroù a blac'hed tu ebet dezho da zibab ar pried deuet-mat dezho... Milieroù a baotred, tu ebet dezho da gaout un tamm labour.

+ Ne blij ket deomp prederiañ war an digevatalder (inégalité) spontus a ren etre an dud. Argas a reomp gant ur jestr, ur gomz, ar soñjoù-se evel ma kasomp-kuit ur fubuenn chigardus, e-doug nozvezhioù an hañv.

Merc'her 7 even 67.- + Er bloaz-mañ, ar Stadoù-Unanet a forano 58 200 milion a zolaret (1 dolar = 5 lur) evit en em armañ. Pep norz-amerikan a bae 300 dolar evit difenn e vro.

+ N'ouzomp ket petra eo an naon. Ar re a ziwask anezhañ a oar petra eo. 81 000 katolog war 500 000 den ez eus e eskopti Mundu e Bro Tchad (Afrika); tud paour n'eo ket deuet morse en o soñj skoazellañ re-diavaez o meuriad (tribu). Hogen, o eskop en deus kredet goulenn diganto kemerout perzh er stourm enep an naon, e Bro-India. Ur brokus a respont en deus bet ar pennrener relijiel. Ar baotred-yaouank a zo aet da pesketañ, ar merc'hed-yaouank o deus aozet sunoù (jus), ar vicherourion o deus profet ul lodenn eus o gopr dister. Pebezh skouer evit ar Bed!

(Revista del Hogar 2/67)

Yaou - 8 even 67.- + 416 000 tiegezh ez eus en Lima.

Gwener - 9 even 67.-+ 119 beleg a zo erruet a Vro-Spagn, evit kas-en)dro Mision-Veur Lima hag Arrequipa (Mision Conciliar).

+ Ar visionerion karget eus ar yaouankizoù (55% eus poblañs Lima nez eus ket dezho 20 vloaz) a stag gant deskiñ dezho kanaouennoù. Dav en em lezel da vezañ pesketet, hep en em zifretañ... An dud a sach war ar roued; ar gwagennoù a ra dezhiñ korolliñ.."

+ Daou bried bourc'hizien astennet e kadorioù-brec'h. Ingal-gwrezet (climatiser) ar sal. Ar gwaz a seblant bezañ o lenn al Lizer-Meur "Populorum progressio". Ar wreg a zistro war-du he den:
- Selaou, Yann, ne soñj ket dit ez eo se, penn-da-benn, ur fazi mouladur?

Sadorn - 10 even 67.- + Ar gall Rejiz Debray a zo paket e Bolivia. Ur mignon da Fidel Castro, skrivet gantañ ul levr a-bouez a zivout an dispac'h koubat: Révolution dans la révolution, e ti Maspero. Petra 'raio ar jeneral Barrientos, pennrener-diktator Bolivia? Petra 'raio e guzulierion norzamerikan? Diskouez marteze ez eus tu da lakaat ar "c'hrign-bev", da chom a-sav.

+ Ur bern reuz ez eus ouzh reor Fidel Kastro, dre ma nez a ket komunourion Venezouela da vevañ e-touez ar strouez. Klask a ra re-ruz Amerika-Latinek kreginñ er stur dre hentoù al lezenn, avat, o klask reiñ an dorn d'ar vourc'hizien.

Sul, 11 even 67.- + Rejiz Debray, goude beajiñ a)dreuz Latinamerika, a zo aet da chom da g-Kouba. E stummidigezh teorikel hag e zibaboù politikel a zo aet mat da baotred an enezenn. Paperioù, danevelloù, lizhiri, rentañ-kontoù, skridoù-diembann a zo bet lakaet gant Kastro etre e zaouarn. E-giz-se, en deus savet e levr, ha lavarout a raer e vefe bet lennet ar prouennoù anezhañ gant Fidel e-unan. Pezh a rafe eus oberenn R. Debray, ur skrid dam-ofisiel.

Fellour a ra dezhañ lakaat a-wel pennlinennoù an taol dispac'h kouban, evit ma c'hello ar stourmerion latinamerikan all ober ganto en un doare efedus. Displegañ a ra penaos en em gemerout, pa sav krog etre an arme hag an emsaverion.

Hervezañ, an dispac'hoù e Suamerika n'o deus ket da vezañ kaset en-dro, evel maz eo bet kaset dispac'hoù Rusia ha Sina. Ar bolitikerezh heuliet betek-vremañ gant brasniver kostezennoù komunour Traon-Amerika a zo da vezañ staapet a-gostez; eus ar "guerilla", eus ar stourmad-dre-armoù hepken eo e tiwano ar gostezenn bennaraok gallus da reiñ lañs d'ar sokialouriezh.

(Réforme - 20 mae 67)

Lun, 12 even 67.- + Mikael Arraes a oa gouarnour Stad Pernambouc e Brazil etre 1962 ha 1964. Tamallet ez eus bet dezhañ bezañ roet harp d'an "holl manifestadegoù hag oberoù-dizurzh", a zo bet sevenet e-doug ar pennad-amzer ma oa e penn ar Stadse. D'an 3 a viz meurz 1967, e Recife, ul lez-varn-brezel a taole warnañ 23 bloavezh toull-bac'h. En harlu emañ e Aljer.

"N'eus ket, emezañ, a ziorroadur, paz eus ar stagell ekonomikel."

+ "En ur skoazellañ an Drederenn-Bed, an Unvaniezh Sovietek ez eus c'hoant ganti lakaat ar broioù is-diorroet da dremen buanoc'h eus an is-diorroadur d'ar sokialouriezh, hep bezañ bet ur pennad e dalc'h ar gapitalouriezh."

(Croissance - ebrel 1967)

+ Betek-hen eo bihan-kenañ an harp roet gant Rusia da Amerika Latinek. Emsavadur Amerika Latinek a zo bet diazezet e 1961 (L'Institut d'Amérique Latine). Ha Kouba hepken a zo graet stad anezhi; e 1960, ez eus bet prestet dezhi 100 milion a zolared hag etre 1961 ha 1964, ez eus bet prenet diganti 4 milion a zonelloù sukr.

Lun, 13 even 67.- + Marieta Petz, kannadez CROISSANCE DES JEUNES NATIONS, a ra goulennoù ouzh ar jeneral Barrientos, prezidant ar Republik Bolivian.

- Ao. Prezidant, lavarout a raer en deus ho kouarnamant harp ar Stadoù-Unanet.

- Broadelourion omp, met n'omp ket droch. Penaos soñj deoc'h e vefe gallet dispakañ ar vro hep peadra; an hentoù, an tredan, ar maengleuzioù, al lojamantoù, kement-se holl a goust milionoù a zolared. Ar Stadoù-Unanet a zo ur mell bro binvidik, a c'hell ha fell dezhi hor skozellañ: perak nac'h degemerout ar skoazell-se?

- Hag ar maengleuzioù?

- Ret eo dont a-benn da wellaat Stad ar maengleuzèrion; gwall-reuzeudik o buhez, en hor bro.

Betek-hen ar gouarnamantoù o deus graet gant an den e-lec'h reiñ lañs dezhañ da vont-war-raok... Ret eo deomp kaout tud digabestr, dieub, darev ha kad da sammañ ur giriegezh (responsabilité)... Ne fell ket din tizhout un diorroadur ekenomikel nemetkeñ, met diorroadur ar vroad-a-bezh; da-heul, eta, hini an den bolivian.

- A-du ganeoc'h emañ ar gouerion?

- Adal adstumm ar maezioù (réforme agraire) al labourer-douar a zo deuet da vezañ emskiantek eus e wirioù, tamm ebet, avat, eus e zleadoù. Ne vern din-me e vefe gwelet fall va gouarnamant, en-abeg da zoareoù-ober displijus, gant ma kavo ar gouarnamantoù da-zont un dachenn kempenn evit kemmoù gwirion.

An dud a soñj dezho ez on fall, me ha va folitikerezh; e-gwirionez ar stal eo a zo fall. Da gentañ-holl, an deskadurez a dle ober ur pezh mell lamm war-raok: skolioù a vezo savet evit 16 milion a zolared. D'al labourer-douar eo e roer ar muiañ - 80% eus poblañs Bolivia a zo kouerion - met ret eo dezhañ n'eo ket hepken degemerout met ivez produiñ.

E berr gomzoù, fellout a ra din e vefe ar re-binvidik nebeutoc'h pinvidik hag ar re-baour nebeutoc'h paour.

(Croissance des Jeunes Nations, ebrel 67)

Meurzh, 14 even 67.- + Emvod-Meur Punta del Este - 12 ebrel - Johnson a lavar ez eo etrevroadel diskoulm kudennoù Amerika Latinek. "Ret eo, emezañ, studiañ gant broioù all ijinerezhaet; an tu da reiñ feurioù gwelloc'h (tarifs préférentiels) d'ar broioù o tiorren, war marc'hadoù ar broioù ijinerezhaet."

Betek-hen, ar Stadoù-Unanet o doa harzet ouzh adstumm "lezennou" ar c'henwerzh etrevroadel. Betek-hen, edo ar boaz gant broadoù Amerika Latinek da gaout darempredoù gant Washington, pep unan, diouzh he zu. Bremañ, avat, e tizoloont ez eo o mad dezho-holl ha dont a ra ar boaz de desisaat ur politikerezh voutin a-dal d'ar Stadoù-Unanet.

E Punta del Este, ez eus bet graet ar menoz da grouiñ ur C'henvarc'had, a vezo lakaet da vont en-dro a-benn 15 vloaz. Norz-Amerika a garfe un dra evit an Douarbras a-bezh; an darn vrasan eus renerion Amerika Latinek a fell dezho nez afe ket larkoc'h eget Amerika-ar-Su.

"Ur wech echu gant Vietnam, a c'hellfe ivez kreiñ an tan eAmerika Latinek."

(Jakez Helle, T.C. 20/4/67)

Merc'her, 15 even 67.- + Al lizher-meur "Populorum progressio": "ur c'haer a boelladenn a furnezh gristen." (Yann Cardonnel, O.P.)

+ "Ar Re-Vras o deus atav ar garantez etre o daouarn; ober a reont atav ganti evit en em ober atav brasoc'h." (Y. Cardonnel - 20 ebrel 67)

+ Adal 10 vloaz 'zo, Bro-C'hall he deus kaset 103 beleg da Amerika Latinek:

0,94% eus ar veleien-eskopti. Da-benn 10 vloaz, m'eo bet embannet al lizher-meur "Fidei donum", Spagn ha Belgia o deus roet avat 5%.

+ "Populorum progressio": unan eus an oberennoù ar-muiañ-moulet, d'an ampoent.

Yaou, 16 even 67.- + Che Guevara a c'houlenn sevel talbennoù all dre ar bed, da wanaat an impalaerouriezh amerikan. Embannet eo e skrid en La Habana.

+ Hugo Blanco, unan eus dispac'herion Perou, war-nes bezañ barnet, a zo bet war-bouez bezañ lazhet gant e ziwallerion (gardiens), a roas digarez dezhañ da dec'hout.
(T.C. 4 mae 67)

+ Da lenn: "L'Eglise et la campagne mondiale pour l'élimination de l'analphabétisme" - 90 p.

+ Rejiz Debray, ur paotr droch gant ar reizhdêr, diboell e-giz ma felle da Sant Paol bezañ. Ar re o deus anaoudegezh outañ, a zo bannet gantañ, a zo mignoned dezhañ hag a c'hortoz kalz digantañ.

Emañ e riskl da vezañ barnet, nann evit ar pezh a zo bet graet gantañ, met evit ar pezh a zo skeudennet gantañ: an emsav enep ar pezh a zo (la contestation), follentez ar reizhder, estlamm evit taol-arnod Kouba, ur spi da welout erfin "an holl n'o-deus-ket-o-gwalc'h, an holl digoanaget, en em zispac'hañ evit diazezañ ur bed c'hwekoc'h d'an den."

Gwener, 17 even 67.- + "Etre krediñ c'hoazh en un dispac'h "kristen" pe sammañ an dispac'h e evel m'emañ: tamm-labour ha ne c'hell bezañ sevenet war diazez politikerezh "gristen"ebet, rak nez eus ket anezhi, tamm-labour mallus da vezañ graet a-gevret gant kristenien ha nann-kristenien, Camilo Torrès, en doa graet e zibab."
(Hektor Borrat - Urugway)

+ El levr: "Dispac'h en dispac'h", Rejiz Debray a ziskler ez eo n'eus nemeti pep oberenn dispac'hel, e pep broad e Amerika Latinek.

Sadorn, 18 even 67.- + E broadoù Amerika Latinek, ez eus peurvuiañ lezennoù kaer war ar paper; ar re, avat, emañ ganto ar garg da vestroniañ al lezennoù-se, a ra goude-se, pep hini e froufenn. Terriñ lezennoù ne ra aon da zen. Ar paotr Debray, da gentañ, ne c'hell ket kaout darempred gant ar c'honsul gall. D'an eil, e alvokad ne c'hell ket e welout. D'an trede, ur c'henskriver-brezel ha pa vefe ur c'henskriver-guerilla, pe reoladur (statut) eo e hini.

+ E kognoù a bro-Volivia, e vever bepred e marevezh an eskemm (troc).

+ E Bolivia, n'eus ket a ijinerezh, mengleuzioù staen nemetken, darn anezho, kludet 6 000 m war-an-uhel. Pezh a ra kêrioù-bras, gant "steudadoù lochennoù louet, dibrenestr, e-kichenig ar puñsoù, lec'h ma grakvev ar familhoù. Uhelgompezennoù skornet; n'eus ket ur wezenn, nag ur brousgwezenn, douar rous betek koll gwell, skler-skedus an amzer." (R. DEBRAY)

Gopr ar mengleuzier: 30 dolar ar miz (150 lur), evitañ hag evit e dud, ha se en ur c'horn-bro, e-lec'h ma ne zewan ket ur geotenn.

Sul, 19 even 67.- + Aes eo prezeg an demokratelezh, en-diavaezh eus ar bobloù flastret, azezet brav en ur gador-vrec'h bouk, e-lec'h dispac'hañ er pri, en o serr, evit maz aio ar bed gwelloc'h ganto.

+ Da lenn: "20 estampes précolombiennes" gant Jorj Arnulf - 75, rue N.D. des Champs - 137,50 F. Skoet eo bet an arzhour gant an traoù kaer gwelet gantañ e Mirdi an Aour, e Bogota (Kolombia).

Lun, 20 even 67.- + Petra vezo Kendalc'h Etrevroadel ar Sakramant e Bogota (Kolombia) er bloaz a zeu? Anv ez eus da zispignañ 300 milion eus arc'hant ar vro (peso), tost da 10 miliar gall. Harp ez eus goulenet digant ar gouarnamant, en deus gouestlet reiñ 30 milion. Ar Pennrener nevez, Carlos Lleras, a zo paotr ur gostezenn (liberalour) eskomuniget gant an Iliz, er bloavezhioù tremenet ha betek-heñ n'eo ket bet tomm ouzh ar veleion. Evelato, ne c'hell ket terriñ al liammoù o deus, a-viskoazh, unanet ar Stag hag an Iliz. Ne c'hell ket ankounac'haat ez eo bet degemeret ha kinniget d'ar bobl, e-pad e stourm-dilenn (campagne électorale), gant pennadurioù-Iliz, o deus rediet an dud da reiñ o mouezh dezhañ. Gant heug hag gant gorregezh (lenteur), o deus asantet ar Breujoù. War ar paper ez eus 30 milion da reiñ, daoust ha kavet e vezint? Ar prezidant Lleras en deus anzavet bezañ kavet ar yalc'h goullo.

+ "Populorum progressio" a gomz eus "mac'homerezh anat (tyrannie évidente) hag hirbad, oc'h ober gaou bras ouzh gwirioù-diazez an den, o noazout start ouzh mad boutin ar vro." Hogen, hervez an eskibien H. Camara hag Jorj Marcos eus Santo-Andre, stok São-Paulo; galloud arboellerezhel-politikel Amerikaned-an-Nozz a vres pounner gwirioù-diazez an dud hag a vir outo da vevañ. Amerika Latinek e vefe ar gwir ganti d'en em sevel.

Meurzh, 21 even 67.- + Ez-gwir, e Amerika Latinek, a-boan maz eus ur beleg evit 10 pe 20 000 fidel.

+ "Zoken an toullaḍig tiegezhioù kristen a zo deomp, n'o deus c'hoant ebet da gaout ur beleg a-douez o mibien. Aon o deus dirak ar velegiezh. Gwelet o deus kement o stlepel d'ar strouezh o sae-du ha kement o vevañ en dienez. A-walc'h eo dezho soñjal e vefe unan eus o bugale k lakaet gantañ en e benn heulian ur vuhez ken arvarus, ma stagont da grenañ. Tadoù a familh don en o feiz, eo o deus en em zisac'het evel-se dirazon."

(Remi Lépine OMI, Chili - Pastoral Popular 97)

+ Tadelouriezhioù (paternalismes) liesseurt, politikel, diorroel, relijiel eo boasañ stumm ur brizhservij, a zeu da vac'homañ ar re-baour, dre ziouer a venoz glan. Ober war-dro an den pe en em vataat anezhan?

Merc'her, 22 even 67.- + An Aotrou-Meur Ivan Illich, rener Kreizenn-Stummañ Cuernavaca (Meksik) en deus lopet gant ar vouc'hal war gwirizioù ar wezenn norz-amerikat, en ur pennad skrivet gantañ e kelaouenn vras jesuisted New-York: AMERICA hec'h anv (niv. genver 67). Diskleriañ a ra ez aer troet da ober eus Iliz Amerika Latinek ur blantenn drevadennel (colonial) ganti frond (parfum) al ludu estren, gwevn etre daouarn he mistri nevez. Ur bern misionerien o zo ganto kargoù, ha ne ra ket diouer a dud un d'o sammañ. Reiñ a reont evel-se d'an Iliz larinamerikan un dremm nevez, diavaezour; kollet eo ar bobl. Ha lakaet eo e-rez un eilplanedenn eus ar c'hultur hag ar c'healoniezhioù (idéologies) k norzamerikan.

Ar bec'h a oa dreist-holl war ar C'hardinal Cushing, eskop Boston, ar maout gantañ evit harpañ, e pep doare, Amerika Latinek, Perou dreist-holl. "Ur pezh mell gaou!" a youc'has ar c'hardinal gloazet.

Yaou, 23 even 67.- + Petra eo an diorroadur? Netra nemet digoridigezh ur gevredigezh d'an araokat, da lavarout eo, stagañ da zizoloiñ e c'heller en em vataat eus an tuoù (moyens) en em ginnig d'an den, hiziv, evit dispakañ e c'halloudezhioù (facultés) ha gwellaat e zoareoù-bevañ, e arroudenn an hengounioù a zo dezhañ.

+ E meur a dro an drevadennerezh en deus lakaet an arboellerezh da gilañ, da skouer, en ur lakaat da gouezhañ en o foull frammadurioù-labour-douar an Andoù ha kenreizhadurioù-diabarzh an darempredoù.

Gwener, 24 even 67.- + "An Indian n'en deus tu ebet da ziarbenn "sevenadur an aod" (Aod Perou). Touellet eo a-grenn gant en em deuziñ er genunvaniezh a yezh spagnolek, evit ma "ne vezo ket laeret-. War an hevelep tro, avat, e veiz ne dalv ket ur gwenneg toull e gultur ketchoua. Mesk-ha-mesk, e ro degener da gement a zeu eus tu an aod (la Costa). A Breizhad! ken goullo out eget Ketchoua an Andoù!

+ "Un azeulerezh (culte) a zo bet degemeret gant ar bobl-se; an Aviel, nann: Divent eo ~~x~~ labour ar veleion o deus ar garg da gas dezhañ ar C'helou-Mat."
(Jakez Poumet - Télégramme de Brest 1966)

+ Da lenn: L'univers religieux des Aymaras de Bolivie - Institut de Missiologie de l'Université - Ottawa - 1965; 302 p. gant Hakez Monast OMI Amerika Latinek, diouz ar gwel a zo un douar kristen, petra, avat, a zo a-dreñv an doareoù-se?

Sadorn, 25 even 67.- + Perak brec'h ar Stadoù-Unanet estennet war Amerika Latinek? Awenet int gant kelennadurezh an "tuchadoù-beli" (sphères d'influence), graet brud dezhi e Europa gant Metternich hag e Amerika gant ar prezidant Monroe. Dre se, emzalc'hoù trevadennelour hag impalaerouriezh ekonomek.

+ Planedennaat a c'houlenn sokialaat (?), rak ret eo kemmeskañ ar re-binvidik gant ar re-baour. Planedennaat (planetisation) a c'houlenn ivez ober ~~k~~gant an araokaat teknikel evit degas gwellaenn e buhez an den.

+ Anv ez eus e wasko start ar gernez, e 1975, gant un diouer 50 milion a donennoù ed ha riz, bep bloaz.

Sul, 26 even 67.- + Betek e 40 vloaz, Berteleme de Las Casas ne oa ket dishenvel diouzh e e geneiled spagnolek. Evito, kavadenn Kristof o oa un darvoud meur speredel (arouez a-berzh Doue eus kefridi hollveledour (mission universaliste) ar Roueed katolik). Evito, avat, e oa kalz muioc'h un abeg marzhus da gantreal, da aloubiñ ha d'en em binvidikaat, en douaroù-se eus ar Bed Nevez, bevenn ebet dezho.

+ En EKOUADOR, ar gouarnamant a ro an emrenerezh d'ar skolajoù prevez, dezho ur c'hantved a vuhez: bez e c'hellont sevel o frogramoù ha reiñ skridoù-testeni (diplômes), degemeret gant ar Stad.

+ BRAZIL: 16 gwech brasoc'h eget BRO-C'HALL.
1872: 10 miliòn a dud;
1967: 70 milion
2000: 200 milion. Unan eus ar broadoù pouezusañ er Bed.
1/4 eus koadegoù ar Bed
1/2 eus ar c'hafe produet er Bed.

Lun, 20 even 67.- + 98% eus ar bòblañs a gred e Doue e Brazil. O relijion, avat, a zo gwall vesket gant kustumoù sektennoù. 26% eus ar gatoliked o deus heuliet lidoù "macumba", pezh a zo hudsperedouriezh (spiritisme) poblel. Ha 30% a ya e lec'hioù n'int ket eus ar relijion a zo dezho.

+ Dispac'h-Meur Here... oberennoù-dispac'h ez eus c'hoazh da seveniñ enep ar genreizhadurioù ekenomek mac'homus ha dizremm a zo o ren er c'hantved-mañ.

+ Brazil a zo o stagañ da sevel filmoù. Ha gwelet oc'h eus VIDAS SECAS (Buhezioù sec'h)? Ya, buhez 20 milion Biz ar Vro, istribilh ouzh kalz pe nebeut a zour o kouezañ diouzh an nenv. Sec'hor hag a bad... Ar wech diwezhañ eus 1951 betek 1953. Ar paotr-saout a c'hortoz ar c'houmoul. Ar chatal a stag da vervel. Netra d'ober nemet en em lakaat en hent, gant e wreg hag e vugale, ken treut hag ur skoul, war-du an douaroù- e lec'h ma red an dour.

Meurzh, 21 even 67.- + Ar gaolenn, ar magadurañ eus al legumajoù. Pinvidik meurbet e buhezennoù, kalsiom, proteina. Amañ, e poulz madik-awalc'h, gant stourm ouzh ar valafenn gwenn. Degasit deomp eta had kaol. An Amerindianed a zo dreist-holl tik gant an ognoñs.

+ Ar gelaouenn spagnolek SAL TERRAE e mae 1967, he deus embannet ur pennad war katekizourion Puno. San Juan del Oro a zo eus departamant Puno. En o reolenn e lennomp: Ma en em vezv ur c'hatekizour, e vez graet trouz dezhañ betek div wech. D'an trede, e vez taolet er-maez.

Merc'her, 22 even 67.- + A-vec'h 70 vloaz, maz eo bet torret ar sklavelezh, e Brazil.

+ Tro-dro da Rio-de-Janeiro, ez eus 1 milion a re-baour, o vevañ en un u-**gent bennak a lastez-kêrioù. A-wechoù stok ouzh ar manerioù cheuc'h ar re-kras o chom enno, o tispignañ evit o sizhun tri miz gopr ur "favellado". (V.C. mae 1966)**

+ Penaos oberiañ e diavaez-bro? Maz eus deomp "ur ppered hag ur galon digor-awalc'h evit gouzout dizoleiñ pinvidigezh an hini all."
(Moreau,OP - Parole et Mission, niv. 35)

Yaou, 23 even 67.- + En Drederenn-Bed, etre 1965 ha 1966, ez eus bet 70 milion a gresk war an dud. Gant un digresk produ-boued a 4,5% dre-benn. E 1965, skoazell a-berzh-Stad Bro-C'hall a zo bet bihanaet a 37 miliar. Ur goulenn nevez a zo da ober digant an danvez-kannaded (candidats-députés): "Petra rafoc'h, c'hwi, evit trec'hiñ an naon?"

+ "Servij ar re-baour a c'houlenn start diganeomp kemerout perzh, pep-unan, hervez e c'halloud, en un ober kenurzhiet (action institutionnelle), war an dachenn gevredigezhel, arboellerezhel ha politikel, evit ma ne vo mui peorien er bed."
(Eskop Ancel, 1964)

Gwener, 24 even 67.- + 100 miliar a zolared, pep bloaz, er bed-holl, gouestled d'ar brezel.

+ Paz eus unv eus ar stourm enep an naon, ez eus atav anv eus ludu strilhouriezhel (chimique). Evelato, al ludu-se a lazh goustad an douar, a lamm digantañ e vuhez, hag ar strujusted naturel a gouez izeloc'h eget araok. Perak eo frouezhus an douar? N'eo ket abalamour ma vez taolet dezhañ ludu louet, gwenn pe du, met en abeg d'ar vuhez a zo ennañ. Hag ar vuhez-se a zo diouzh e binvidigezh e douar-bev (humus). Ar gudenn eo, kreskiñ ar bern douar-bev, evit adtòzhout ar strujusted gentañ arboelliñ.

+ Darn a skriv e oa 10 milion bennak a Ameridianed war douar an Inkaed, pa erruas ar Spagnoled. Ar jedoniour Angel Rosemblat, eñ, ne gav e Perou, nemet 2 milion, er bloaz 1492. Neuze eo arvarus-tre an niveridigezh gentañ, graet, e 1533, en Isrouantelezh ((Virreinato), dre urzh La Gasca. Ouzhpenn 8 milion. Pa ouzer ouzhpenn e stagas ar vro d'ar ziboblañ, dre ma oa ken fall ar Spagnoled ouzh ar werin, o c'houlenn digantañ labourat dreist e c'halloud. E-doug, tri gantved, e oa dismantret didruez tud ar vro; ar remañ dre c'hras Doue, n'o deus aon ebet da fardañ bugale. Ouzhpenn-se, kalz a varvas, o stourm enep alouberien, oc'h en em sevel, o vrezeliañ etrezo, o tapout ar vrec'h (variole), kleñved deuet da)heul ar Spagnoled. E Perou, an niveridigezh sirius kentañ eo hini 1940.

Sadorn, 25,even 67.- + Da lenn: Cuba: socialisme et développement, gant Rene Dumont - Dastumadenn: ESPRIT - 10,90 F. Levr ur c'helener, mignon da K-Gouba. War-evezh ouzh an traoù disterañ: implij fall graet gant ar "machete", doare gwellañ da sevel ur c'hraou-moc'h... hag all. Daoust hag an arboellerezh (économie) n'eo ket graet gant seurt munudoù? Hervezañ Kouba n'eo ket ur vro paour, isdiorroet, fall-diorroet, avat. Dre ma oa stag ouzh ar Stadoù-Unanet, dindan krabanoù an trustoù norzh-amerikan e oa he ekonomiezh. Paotred an arc'hant bras Florida a zegase boued d'ar vro. Ober a reont eus La Habana ur ger cheuc'h-meurbet hag eus Kouba ur vroad e-lec'h maz eo niverusoc'h ar gisti eget ar vengleuzerion.

+ E Bro-Perou, 6 ermaezier (exportateur) emañ en o dalc'h holl marc'had ar c'hotoñs, ar c'hafe, ar sukr. 15 firm bennak a ren stal an arc'hant, a laka aour war ar radenn hag hen lamm pa sav arc'hant ganto, a ra e-giz ma karont & gant ar bankoù.

(Jakez Helle - 1964)

Sul, 26 even 67.- + E Amerika Latinek, m'oc'h eus ur garg e servij ar vro, e vefoc'h, dreist-holl, oc'h ober war-dro ho kerent; amann tev a glaskfoc'h lakaat war bara ho-tud. Ur skouer meur: Rafael Trujillo er Republik Dominikan: da 157 eus e gerentiezh en doa roet plasoù dereat!

+ En divizoù ekonomek, politikel, kevredigezhel, an arc'hant eo, a zistag ar ger diwezhañ. Ur bihanniver(minorité) hepken a zeu a-benn da dizhout ar c'hultur, ul live-buhez uhel, ar yec'hed, an aezamant, ar pompad (luxe).

+ Ar boblañs o kreskiñ, golo ar gaoter a zo e-tal da chintrañ-kuit ha spontus e vo an darzhadenn.

Lun, 27 even 67.- + An alouberion (conquistadores)... ailhoned ha katolik... bepred.

+ Darn a lavar ez eo mantrus n'en defe ket bevañ relijion an Inkaed, warlerc'h aloubadeg Pizarro. Ur relijion kriz, hollour. D'an ampoent, ma gendalc'h an Indian da blegañ e gein, ez eo marteze, abalamour m'o deus gouzañvet e hendadoù, a-berzh ur relijion euzhus, a gemene aberzhioù-den ha ne roe nemet ar frankiz da chom hep mervel gant an naon. "Kredin a ran ez eo en ur dennañ eus o herezh gristen, eo ez aio, un deiz, emsaverion d'ar strouezhigi (maquis) er menezioù perouan hag e kavfont divskouarn evezhiekoc'h ouzh o dienez hag o digoanag eget re o mistri kozh, an tiranted vil-se." (X. Grall)

+ Reiñ arc'hant, reiñ binvioù-labour, a c'hell, gant an amzer, bezañ ur vammenn a binvidigezh evit an hini a ro. O reiñ harp d'ar broioù paour, o lakaat o live-buhez da bignat, o reiñ tu d'ar bed-holl d'en em zispokañ, ar broioù penn-araok a ra vad dezho o-unan, rak mirout a reont ouzh brezelioù da darzhañ, brezelioù, hag a c'hell, un deiz, tan-gwalliñ an hollved, rak lakaat a reont o frenerien da vont war-gresk.

+ Arc'hant gouestlet d'an armerezh = Arc'hant kefoù an holl broioù is-dioroet.

+ Kanada: 30 gwech muioc'h a wenneion gouestlet d'an emzifenn eget da skoazell an Drederenn-Bed. Pebezh follentez!

Merc'her, 28 even 67.- + Ar brazilian, ne vern peseurt soñjoù e vefe e-re, a chom kloaregel-leun. Emzalc'h ar beleg, hep komz eus hini an eskop a zo pouezus-meurbet evitañ.

+ Kenkevredad Latinek-Amerikan ar Sindikadoù Kristen (C.L.A.S.C.), diazezet, e 1954, e Santiago-de-Chile: 5 milion a izili, war 12 milion, a zo sindikadeet en Douarbrasmañ.

"Hir gwaskañ enebourion a vezo ar sindikadoù kristen, rak bez ez eus dezho ur gwir spered-dispac'h." (ur rener marksel)

+ Gouarnamantoù a-vremañ broadoù Amerika Latinek a zo re-stag ouzh mad ekonomek ar Gompagnunezhioù estren (dreist-holl, morzh-amerikat), a zegas dezho al lodenn vrasañ eus o arc'hant, evit ma vefe gallet goulenn diganto kemmoù frammadurioù.

Yaou, 29 even 67.- + Lavarout d'ar C'hallaoued e tleont harpañ ar broioù-paour, en-abeg d'an Aviel, ne dalv ket evit diazezañ ur bolitikerezh, he gwirizioù e soñj-an-holl, rak n'eus nemet un toulladig Gallaoued hag o defe un emzalc'h politikel awenet gant ar vuhezegezh gristen.

(Alfred Grosser - Réforme 64-)

+ Evit dirouestlañ kudenn an naon, eo ret sevel frammadurioù all evit kenurzhioù ar c'henwerzh etrevroadel.

+ Abaoe eost 1965, kement marc'hadourezh gall, nikel ennañ, ne c'hell bezañ diskarget e porzhioù-mor ar Stadoù-Unanet. Perak? E eost 1965, ar gompagnurezh c'hall an NIKEL e x sine un emglev a 3 bloaz gant Kouba, evit degemerout, bep bloaz, 5 000 tonenn.

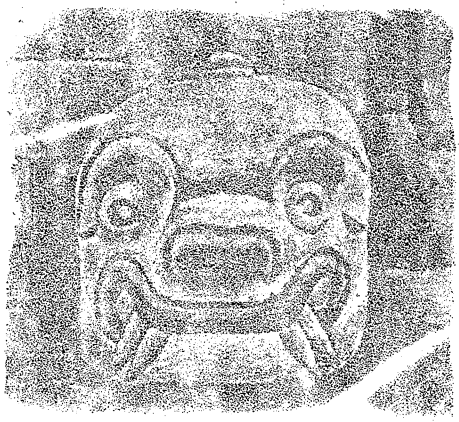
Gwener, 30 even 67.- + Abaoe 1952, PORTO-RIKO a zo ur Stad Dieub Kenseurt (Etat Libre Associé). Ar porto-rikoed, avat, a zo keodedourion amerikan. Ar moneiz eo an dolar. Eus he fenn hec'h-unan, an enezenn ne c'hell skoulmañ darempred etrevroadel ebet, ha n'eo anavezet gant Stad ebet. Lezennoù Washington eo lezennoù Porto-Riko.

+ "An emgann enep an naon, o tispakañ hag oc'h en em vataat eus ar madoù ne raer ket ganto a dle hag a c'hekk kas d'an trec'h."

(J. Beaumont - 64)

+ Speredoù bras Brazil, a-bell-zo, a zo bet prederiet gant en em ziframmañ a-zindan kultut Europa ha gant tostaat ouzh kultur ar werin. Ha pinvidik-kenañ eo ar c'hultur-se, nann hepken a ganaouennoù-kêr, a gorolloù brudet bep bloaz, e-doug an Ened, met ivez a lennegezh dre-c'henoù founnus-meurbet.

§&§

E SAN JUAN DEL ORO, ez eus un iliz da sevel,
ez eus ur skol-babiged da sevel,
div indianez baour da gas war ar studi
evit bezan skolaerezed...

E SAN JUAN DEL ORO, n'eus ket a louzeier.
Goulennit digant ar vedisined pezh a zo o vont da goll en o armelliou.

E SAN JUAN DEL ORO eo fall-vaget an dud.
Degasit hadoù, legumaj, dre vor.

F. URIEN - 29 N - PLOUENAN - C.C.P.: RENNES - 117-213